

JACOBI MARTORELLII
NEAPOLITANI
DE REGIA THECA
CALAMARIA

ΕΠΙ ΣΜΙΚΡΟΙΣ ΝΟΟΣ ΔΙΑΦΑΙΝΕΤΑΙ ΑΝΔΡΟΣ.

Ex Antholog. 4. 32.

In sacratissimæ Reginæ virtutes, & regni felicitatem

Ex Homero Odyss. τ. v. 107.

Ὦ γύναι, οὐκ ἄν τίς σε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν
Νεικέοι· ἦ γάρ σευ κλέος οὐρανὸν εὐρὺν ἱκάνει,
Ὥστέ τευ ἢ Βασιλῆος ἀμύμονος, ὅς τε θεουδὴς
Ἀνδράσιν ἐν πολλοῖσι, ϗ ἰφθίμοισιν ἀνάσσων,
Εὐδικίας ἀνέχῃσι· φέρῃσι δὲ γαῖα μέλαινα
Πυροὺς, ϗ κριθὰς, βρίθῃσι δὲ δένδρεα καρπῷ·
Τίκτει δ' ἔμπεδα μῆλα, θάλασσα δὲ παρέχει ἰχθῦς,
Ἐξ εὐηγεσίης, ἀρετῶσι δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτοῦ.

In Atramentum scriptorium.

Ex Actii Synceri Sannazarii lib. 1. epigr. 32.

Ferrum putre situ spumanti fervet aceto,
Mandet ut æternis scripta voluminibus:
Scilicet hoc illud, vatum volitare per ora:
Hoc est pyramidas vincere, Nile, tuas:
Infelix fatum, sanies rubiginis ergo
Eripit inviso nomina nostra rogo!

JACOBI MARTORELLII
NEAPOLITANI
IN REGIA ACADEMIA
LITTERARUM GRÆCARUM PROFESSORIS
DE REGIA THECA

CALAMARIA
SIVE
ΜΕΛΑΝΟΔΟΧΕΙΩΙ
EJUSQUE ORNAMENTIS
LIBER SECUNDUS.

Σπερχήτοιο ῥοῇσι φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς.

F. La Marra Inv. et Sculp

NEAPOLI MDCCLVI.
SIMONII FRATRES TYPOGRAPHI.

MARIÆ AMALIÆ
REGINÆ AUGUSTISSIMÆ
FLORENTISSIMÆQUE DOMINÆ

MAJESTATI EJUS DEVOTISSIMUS

JACOBUS MARTORELLIUS.

TRAMENTARIUM hoc vaſculum, DOMINA AUGUSTISSIMA, quamquam ſeptenam planetarum lucem longe lateque diffundat, maximo decoris incremento deſertum exiſtimandum eſſet, ſi Nomine, atque auſpiciis Tuis minime cohoneſtaretur. Cum porro princeps pars operis, quæ omnis in eo eſt, ut atramento, ejuſque receptaculo priſcus honos, & dignitas a quibuſvis eruditiſſimis viris poſthabita

bita

bita vindicetur, impensa a me sit, & rei argumentum novum, implexum, varietate spectabile, ac laboriosum se mihi objecerit, Regis Majestati sacrandum & ipsa res postulabat, & exspectabant universi: hæc altera operis materies elegans, hilarior, & amœnitatis plena, utpote quæ inter astra, ac cælestes orbes Te versari jucundissime sinet, optima & perennis DOMINA, nemo mihi eripiet, quin Tibi nuncupanda sit.

Enim vero nescio, quæ cum sideribus, ac cælestibus corporibus veluti conspiratio Tecum est, & concordia; siquidem cum Ipsa ex fortunatissimis regionibus Tuis Neapolim advectareris, polum omnem in Borealibus plagis noctu undique illucescere, atque ardere conspeximus, Teque esse Septemtrionicam illam Auroram universi rati sunt, & consalutarunt, nobisque fausta omnia, ac felicia gratulabundi portenderunt. Et amice res sane sibi conjurant, quando nunc primum novimus unos priscos Neapolitanos Auroram sibi peculiare numen elegisse, &, Sole ipso posthabito, ex septenis diebus secundum hujus Deæ tutelæ lubenter merito consecrasse. Hinc veteres Neapolitani ubique instrumentorum, & vel atramentariis organis Auroram apposuerunt, eamque peculiari cultu prosecuti sunt, ab Jove poetarum Homero condocefacti non procul ab Regali hac urbe Tua Auroram delicias, ac cubile sibi comparasse (*). Cujus lætissimi ominis memoriam, & quæ de hoc numine bene multa a me, ac laboris plena hic collecta Tibi lectitanti cordi futura spes crebrior mihi est: & nil dubii, quin animo Tuo grande solatium, ac voluptatem ferant, ac lubentissima excipias.

Neque duntaxat ob festiva isthæc, atque hilarissi- ma,

(*) Odyss. μ. vers. 4.

ma, quæ de Aurora commemoravi, Nomini, Majeſtatique Tuæ alterum hoc volumen ſiſtendum reor, verum etiam quod antiquitatis cimelia præ Indicis gemmis Tuis numero, & pretio ſuperbiſſimis cariora æſtimas, & ac perpendis, in eorumque amore, & cultu mira cum Rege concordia ævum agis, imo & tanto ardore id genus veteres gazas proſequeris, ut Vos inter mutuo, honeſtiſsimoque ſtudio invicem contendatis: quæ maxima in Regia Conjuge laus eſt, eo potiſſimum, cum nil culpæ ſit, ſi illas poſthabeat. Et haud ſcio, an quis inveniet Auguſtam, quæ inter tot titulorum ſuorum ſplendorem etiam acerrimam rerum antiquarum curam repoſuerit, præter Te, DOMINA, & vix alteram etiam creberrimæ famæ, Chriſtinam ſcilicet Gothorum Reginam; & quid optabilius Regiarum Matronarum animis exputandum eſt, quam ea gloria, & claritate frui, ac lætari, in qua vix parem nactæ ſint, & vix conſortem?

Hinc ſi Herculanenſe cimeliarchium tot vetuſtarum opum ſtrue auctum ſit, in dieſque increſcat ad ceterorum Principum invidiam, tum Regis munificentiæ, ac ingenio ad eaſdem conquirendas impenſiſſimo, tum æmulæ Tuæ virtuti, atque ardoris ſtudio acceptum ubique gentium prædicatur. Quis etenim ignorat immanem hunc divitiarum theſaurum, maxime picturas delicias Tuas eſſe, ac fere quotidie adire, de iis lectiſſimos, ac ſapientiſſimos viros conſulere, cum eiſdemque, ſepoſita parumper majeſtate, quæ tibi cumulate contigit, verſari, ipſorumque divinationibus ſat opportunis delectari; interea iidem lætiſſima illa hilaritate, quæ in ore Tuo, in oculis, in animo abunde ſedet, beatiſsimi perfruuntur.

Cum

Cum igitur horum cimeliorum urgens desiderium; & carus amor, Te, DOMINA AUGUSTISSIMA, percellat, nil mihi verendum, ut sicuti quando mea ope hoc jam famæ plenum atramentarium Tibi oblatum est, perquam jucunda animi significatione, vasculi pretii, ac dignitatis satis superque conscia, atque icunculam Auroræ Tibi auspicatissimæ fortasse contemplata excepisti, ita æternum hunc meum commentarium, atque hoc alterum præcipue volumen melius Augusto Nomine Tuo, quam septena siderum luce micans, indulgentissima etiam complectaris; ac si illud saltem evolvendi quid otii Tibi supererit, haud timeam, ut intimo solatio mens animi abripiatur, cum beata, ac Græcanica veterum Neapolitanorum studia, artes, morum jura, perditam astrorum disciplinam, ac famosum illud fratriarum nomen intuearis, diesque laboris mei securos fuisse credam, ac festissimos. Demum distringenda est Divinitas votis meis pro Tui, atque invictissimi REGIS æternitate imperii, ac florentissimæ Augustæ PROLIS incolumitate, & gratia; digna sane vota, quæ semper a nobis suscipiantur, semperque solvantur.

DE REGIA THECA
CALAMARIA
LIBER SECUNDUS

DE HUJUS VASCULI PLANETARIIS ICUNCULIS, CETERISQUE ORNAMENTIS. QUÆ SINT EA NUMINA, ATQUE ÆTAS ΣΚΕΥΑΡΙΟΥ VESTIGATUR, POSSESSOR, ET QUA IN URBE FABREFACTUM DIVINATUR.

Cum tandem operosissimo, atque fortasse haud illiberali labore atramentario perfunctus sim, ad nobiliorem Regii vasculi partem, nimirum imagunculas, atque reliqua ornamenta explananda aggredior: sane si satis diu inter τὸ μέλαν nos hoc organum detinuit, nunc per astra, & Deorum principum sedes jucunde versari sinet. Quanta autem ea in re dicendorum copia opprimar, quam uberrima, elegans, ac nova materies mihi succurrat, vix est ut præstes fidem; cumque nil magis timeam, quam ne opus varietate spectabile turbate peragatur, ordinemque, quem præ rebus ipsis deamo, fallam, perdiu curatum est, ut ima summis respondeant, atque unaquæque res loco suo insideat & firmetur. Agendum siquidem mihi est, (ut per περιοχάς omnia tibi præsentem, cum septena ea numina divinarim esse planetarum ἑβδομάδα,) labore diuturno ac improbo, quando cæptum sit, & quibus rationibus cælestem ordinem septem principum astrorum inverti, ut diebus addicerentur. Præterea vestigandum, cur Saturnus, qui extimo diei præest, in vasculo principem locum usurpet; & quare

in ſecunda ſede Sol non ſplendeat, ſed puella, ſive Aurora renideat; atque hic contra immortalis famæ viros, & præſertim adverſus antiquos Pythagoreos res omnis acerrime peragenda erit, monſtraque opinionum averruncanda. Inde non pœnitenda de ſeptenis hiſce atramentariis, (liceat hac voce uti,) Diis, eorumque ſymbolis, quibus honeſtantur, adnectam. Præterea longiuſculæ diſquiſitionis erit, quo artificio, quotque modis metalla metallis imponebant veteres, vel immittebant; quæ de re antehac legas perturbata omnia, atque commixta. Hic pro re nata, & pro Neronis nummo variis metallis elegante πολυθρύλλητον Neapolitanum marmor Græco-Latiare longo commentario honeſtabo. Ætatem etiam vaſculi circa Trajani ævum, vel paullo poſt firmandam aggrediar, & poſſeſſorem virum aſtrologum. Demum pro coronide bonis conjectationibus vaſculi artificem Neapolitanum fuiſſe evincam, urbemque noſtram otii plenam hariolis, & mechanicis viris, ac mulierculis floruiſſe. Quare veluti neceſſitate impellar, ut Reip. Neapolitanæ rationem antehac ignotam exponam; deque vera Fratriarum noſtrarum διαγνώσει, numero, & ſitu non pauca, quæ antea latuerant, ſollerti ſtudio depromam. Optarem autem, ut antequam omnem hujus alterius libri molem evolvas, breves capitum indices, &, ſi quid otii tibi ſuperſit, etiam argumenta curſim perlectites, per mihi rem gratam te facturum ſcias, cum veluti jam imbutum & paratum excipiam. Utinam ſicuti ad dicendorum jucundam juxta, ac gravem materiem accedo, ita mea ſcripturientis indoles incœpto reſpondeat; ceterum, ſi vel nimium, vel parum de patriarum veterum rerum majeſtate merear, æqui bonique facturos cives ſperandum eſt.

****

C A P U T I.

Ἀπόρημα antehac maximis difficultatibus obſitum, an Græci, Latinique Scriptores dies ab planetis appellarint, diſſolvitur.

I. D*Eos hos atramentarios planetas eſſe doctiſſimi viri minime divinarunt. Dialis hebdomadis initium res difficultatis plena.* II. *Ea de re eruditorum ſententiæ ſibi adverſantiſſimæ. Quo omnia probe conſpirent, oſtenditur unos Chriſtianos, nunquam ethnicos dies a planetis vocitaſſe.* III. *Marmor elegans nuper erutum, ubi* ἡμέρα ἡλίου *legitur, longiori commentario illuſtratur, Eminent. Paſſionei laudes. Quid* ἄγαλμα, *hujus vocis nova notio ex Hom. atque ex aliis Scriptoribus: D'Orvillio reſiſtitur. Homerus nunquam ſtatuas, & picturas meminit.* IV. Ἄγαλμα *vox* πολύσημος, *forſitan ab Phaleſgico* העלמה. V. Κρίσις *eſſe* extremum ſupplicium *ex Perizonii ſententia, atque ex multis veterum Scriptorum auctoritatibus palam fit.* VI. *Præterea ex ſacris etiam monumentis, præſertim ex Menæorum fragmento, ubi* κρίσις *haud importune valet* martyrium; *licet longe aliter verterit Mazochius; at idem vir ſummus*

mus alibi fere in eadem διαγνώσει vocem κρίσις accepisse visus est. VII. *Hinc multa lux est sanctis libris, queis id vocabulum κρίσις apponitur. Quædam Hebrææ ῥήσεις illustrantur; quod non præstitum ab interpretib. Hanc sententiam juvat etiam Latialis vox* judicium. VIII. *In Hom. & Hesiod. nunquam voces κρίσις, & κρίναι invisuntur, pluries vero κρίνω, quod ῥῆμα in binis vatibus non valet* judico, *sed* dimico. *Versus ab Homero νοθείας pleni eliminantur, in queis κρίνω est* judico, *quod vehementibus exemplis firmatur: versus parum affectus sanatur.* IX. *Vox σχόλιος ignota Homero, & Hesiodo in Θεογον. Hæc ψευδομηρικά carmina rejicienda etiam, quod σολοικίζει laborant. Querelæ de Jac. Duporto. Em. Passionei marmor jure commendatur.* X. *Christianos dumtaxat signasse dies ab astris ex σώματι legum etiam firmatur. Objectationibus contra hanc sententiam occurritur, inducta antehac ignota distinctione: Dioni multa lux.* XI. *Plutarchi operis titulus, qui opponitur, spurius traducitur, & a turpibus librariorum peccatis detergitur. Mens Philostrati patefit de Brachmanorum, non vero de Græcorum, vel Latinorum diali hebdomade loquentis; quod etiam teneo ab Eusebio, & veteri inedito Scriptore. Querelæ de Seldeno omnia susque deque commiscentis.* XII. *Momenta, cur Scriptores Christiani ab numinibus dies nuncuparint; verum cultiores ab ea nomenclatura temperarunt. Cur e contrario semel ethnici dixerint* dies Saturni, *scilicet quod cum voce* Sabbati *confuderint. Frustra demum Mazochii summi viri auctoritas objicitur. Capitis totius conclusio.*

I. ANTEQUAM rem aggrediar, scio in optatis unicuique esse, ut indicem, qui nam sint Dii illi argentei huic thecæ calamariæ affixi, qua de re paucis te teneam. Vasculi possessor, postquam viris id genus pretiosissimæ gazæ dignoscendæ callentissimis hoc organum obtulisset, quo eam Deorum ἑβδομάδα divinarent, tum Romæ, tum Neapoli doctissimi quique, licet perdiu, atque attentius illud contemplati essent, tandem editis doctis litteris professi sunt *icunculas Deorum ingentem salivam ciere;* sortasse ternæ illæ adolescentulæ eorum virorum mentem repente turbarunt, & cum Solem inter eos minime invisissent, omnia sibi tenebricosa esse jurarunt. Interea mihi etiam obtigit σκευάριον elegantissimum perscrutari, neque satis diu laboratum est dignoscere Deos illos esse Planetas septem, non quidem quoad cæli ordinem, sed ad dierum τάξιν, ut cuivis raptim intuenti patet, dummodo hos enumerare ab Saturno incipiat, & si deponat turpe, & commune erratum ad hoc usque insipiens sæculum productum, omniumque litteratorum votis, sententiis, scriptisque voluminibus firmatum, apud veteres scilicet dierum hebdomadam ab Sole nancisci initium; cum nunc primum, procul sit verbis odium, ope hujus vasculi ab Saturno principium capere dies edocti simus; & si nil aliud boni hoc organum rei litterariæ intulisset, hac una re quidem Rege fortunatissimo dignum prædicarem. Neque te agitet secunda sede apposita sive matrona, sive adolescentula pro Sole ipso, namque, cum Aurora sit, magni hujus astri mater, carius pretium hujus cimelii commendat, & Neapoli fabrefactum colligam, qua in urbe bonis conjecturis pro Sole Auroram Neapolitanos salutasse in dierum numero inferne patefaciam; eaque res præ ceteris vasculum addicit temporibus remotæ vetustatis; nam indocti quidam obgannivere binis ante

te

te sæculis elaboratum. Ceterum reliquos senos dierum Deos ex adjectis ab artifice symbolis, habituque vel tirones discernunt.

Sane quam mihi plena disquisitionum seges apponitur, & res magnis difficultatibus, atque ambagibus obsitæ animo obversantur, summi nominis litteratis viris idipsum partim ajentibus, partim negantibus, sæpe etiam universos mihi adversarios patiar; quare oppido mihi verendum est, ne Terentianum illud objectetur:

Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas:

quibuscum maximæ doctrinæ hominibus congredi minime auderem, nisi dicendorum ratio, & Regis imperium ad scribendum urgeret. Quoniam autem princeps atramentarii ornatus sunt Dii hebdomadarii, de πολυθρυλλήτῳ dierum hebdomade non unum mihi disserendum est, & longioris subsellii judicationes factitandæ.

Porro bene quam multa de ἑβδοματικῷ numero mihi disputanda essent, si omnia ea de re complecti vellem, quæ ab aliis jam docte occupata novi, quare mittenda reor; præsertim quo tempore Hebræa gens ad Sabbati cultum, sive ad quietem servandam, lege indicta, coacta sit; quod ἀπόρημα magnus Seldenus lib. 3. de jur. natur. & gent. a cap. 10. usque ad 15. congestis labore diuturno Talmudistarum, & ceterarum Judæorum monumentis tanto viro dignis absolvisse visus est; quæ si legas, non sine multo doctrinæ fœnore discedes. Id mihi pro dicendarum rerum ordine affatim sit adnotare numerum septenarium, & dierum ἑβδομάδα non solum apud Hebræos, sed & reliquas gentes honori, ac veluti superstitioni habitam; quod & Seldenus inibi, & passim seq. capitib. probat, atque unde oriri potuerit apud omnes tanta ejus numeri religio etiam eruditissime præstat: qua de re ei gratias habeo immortales, qui fere omnium Scriptorum testimonia Græce, & Latine lectoribus suppeditarit. Et memini me a pueris in doctissimis commentariis in Ciceronem de somnio Scipionis selecta quæque de eo numero lectitasse, ad quos te provoco. Hic mihi ingenue & aperte fatendum est longiorem diatribam doctissimi viri Salierii, vid. to. 5. pag. 58. Academ. inscript. edit. Amstelod. adversus Seldenum conscriptam haud evicisse, ut crederem septimum diem, si ab Hebræis discedam, reliquas gentes minime coluisse, cum Seldenus Scriptores id ajentes sexcentos aggerat; & miror Salierium eos omnes nimium sollicitasse ac torsisse, ut in suam sententiam inflecteret traheretque; & conqueror nil novi, quo Sabbati religionem a profanis averteret, nobis objecisse; satis sibi fuisse ratus iisdem Seldeni armis cum Seldeno summo viro cominus pugnare.

II. Verum quod me propius tangit, inquirendum est, an Græci, Romanique reip. tempore, & sub Cæsaribus dies in hebdomada dispensassent, & septem planetarum nominibus appellitassent; nam postea temporis id moris cœptum usurpari, licet non apud omnes, certo constat. Quam sane distinctionem si servassent vel Seldenus, vel tot summæ famæ viri,

ri, turbata ea de re omnia me reperiſſe minime pœniteret; fortaſſe citius, quam æquum erat, Scriptores Græcos, ac Latiares evolverant. Hinc eveniſſe miramur, ut in ſibi adverſantiſſimas ſententias abierint, quotquot de nominibus dierum ſecundum hebdomada verba factitarunt; quidam vero aut imbelles, aut rei aſperitatem edocti verſute ſubterfugerunt; quare nihil nobis tenebricoſius relictum eſt, quam dierum ab aſtris nomenclaturæ originatio. Porro magnus Seldenus, qui planetarum diale negotium omnium linguarum ope commentari primus adlaboravit, eam hebdomada antiquiſſimam præſtare adniſus eſt in laudato lib. 3. per omne fere c. 19. verum monumenta, quæ aggerit, ſublesta, & Scriptores, ad quos provocat, inelegantis ſæculi eſſe univerſos, ſi attente excutias, reperies. Contra vero Philippus Beroaldus in Chron. lib. 1. cap. 14. id aperte inficiatur, aitque, *Diei Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris, aut Saturni nuſquam in antiquis auctoribus apparere veſtigia*. Idipſum negat Calmetus diſſert. ante Gen. ſed quia Seldeni opus non viderat, ſatis ſibi eſſe ratus, nullis rationum momentis adjectis, id negaſſe. Piget me idipſum ſentire doctiſs. Paſſerium de lucern. tom. 1. pag. 21. His Wolffium addas Elem. Chronol. init. cap. 2. ceteroſque id genus matheſeos, & phyſicæ magiſtros. Sed cui mirum non futurum litteratorum, & chronologicæ rei principem Scaligerum tranſverſum abactum? qui in prolegom. de emendat. temp. pag. 46. nihil hæſitans edicit: *Demonſtratur, quod vetuſtiſſima ſit dierum appellatio dierum a planetis etiam apud Græcos;* quin addit vir magnus harum veterum gentium vulgus credidiſſe planetas apparere die ſuo; qua in re haud immerito Seldenus pag. 420. de jur. nat. Scaligero reſiſtit, & Orphei carminibus eum abuti conqueritur. E contrario Petavius in opere admirando de doctr. temp. de quo agimus dierum nomine, & vetuſtate ne meminit quidem, a cujus erectiſſima ingenii vi lucem omnem mihi deſponderam. Confugeram demum ad monſtroſæ eruditionis volumen Salmaſii de annis climacter. ubi quicquid de planetarum ratione ab Hebræis, Græcis, ceteriſque vetuſtis gentibus dictum eſt, mixtim poſt improbam lectionem convaſavit; verum dialium aſtrorum hebdomada, futurum ejus operis potiſſimum argumentum, taciturniſſimus præterivit. Fefellit me etiam Camerarius to. 4. Græv. theſ. p. 84. de planet. hebd. Neque cures tot reliquos *kalendariologos*, ſupputatione enim aſtronomica contenti ἀρχαιολόγων res, tanquam minuti ingenii facultates, omnino poſthabent, eaque animi mente Clavium, Deſchaleſium, Blondellium, Keilium, Walliſium, &c. reperi.

Porro cum ad incitas adactum me videas, & quo pacto ex tam ſibi adverſantiſſimis ſententiis quid certi mihi proferendum ſit, haud ſcio an aves addixerint, quo revera firmem veteres dierum hebdomada planetis ſacram celebraſſe; id ſi præſtem, Regiæ thecæ calamariæ dialibus numinibus addictæ γνησιότητα, atque antiquitatem teſtatiſſimam faciam. Quare, ut omnia rite dicantur, ab dubiis certa ſecernam; ratum ſiquidem eſt reip.

Ro-

Romanæ tempore, & ſub primis Cæſaribus me neque apud Græcos Scriptores, neque Latinos, voces illas, *dies Lunæ*, *dies Mercurii*, *dies Veneris*, *&c.* reperiſſe, ſi ſolummodo excipias, *dies Saturni*, quod ſimplici vice legere eſt circa Auguſti ætatem; verum inferne oſtendam ethnicis *diem Saturni* æque valuiſſe, ac *diem Sabbati*; ejuſque φράσεως ratione nihil prorſus evinci, ut ceterorum Deorum hebdomada eos agnoviſſe ſtatuas. Præterea certum etiam ajo, quanquam his poſt temporibus ea verba, *dies Jovis*, *dies Martis*, *&c.* ſatis ſollemnia evaſiſſe quidam ſcribant, in libris ſuis viros Chriſtianos dumtaxat Græce, Latineque illa adhibuiſſe; contra nunquam legere ethnicos Scriptores utriuſque linguæ uſurpaſſe, imo veluti abhorruiſſe; quare neque in utroque Seneca, aut in utroque Plinio, neque in hiſtor. Auguſt. ut antiquiores miſſos faciam, auctoribus, &c. invenire eſt; rogatum te opto, ut ejus rei nunc primum animadverſæ exempla corrogandi, atque hic illinendi onere liberes; ceram enim capaciſſimam implerem. Verum non pauca improbæ lectionis Seldenus in laudatum lib. cap. 19. ingeſſit, quæ cuncta ab Chriſtianis operibus traxit, ex Clem. ſcil. Alexandrino, Juſtino, Euſebio, Philaſtrio pag. 423. ab Auguſtino, & Hieronymo, ab Theodoſ. Cod. & ab Auſonio pag. 417. Fateor autem a profanis quædam etiam exempla Seldenum exſcripſiſſe, ſed ea minime ἀκίβδηλα mox oſtendam. Quæ quidem enixe firmant unos Chriſtianos in dierum nominibus vocibus Deorum abuſos, ſunt litterata marmora; etenim τὸ diem *Saturni*, *Jovis*, *Mercurii*, *&c.* in Chriſticolarum vides ſæpe, contrario in ethnicorum ſaxis ne priva quidem vice: in Reineſio init. pag. 944. legere eſt *Tharreſem* quendam *depoſitum die Saturni*; in Grut. pag. 1050. 5. *Aurelium depoſitum die Mercurii*; & pag. 1054. 8. *Matronam receſſiſſe die Mercurii, & depoſitam die Jovis*. In Muratorio pag. 1819. 7. *Beneventi in pace Achini, qui vixit annos VIII. m. octo. di. VII. depoſitus III. nonas .... die Veneris*. Si exempla e Græcis lapidibus optes, etiam præſto ſunt, eadem pag. 1819. 6. Chriſtianum ſaxum exſcriptum eſt, quod deſinit καλανδων μαρτιων ημερα σελωνης. Reliquos, qui inſcriptionum Chriſtianarum συλλογὰς confecere, tutemet conſulas: vide etiam Mamachium tom. 3. antiq. Chriſt. p. 20. ubi in ima cera longius illitum eſt epigramma cujuſdam *Poſthumii Euthenionis fidelis*, qui dicitur *natus die Jovis*, *eodemque die depoſitus*. Et quis magnum Seldenum in eodem cap. 19. oblivionis non arceſſat, qui, licet recitet pro tuenda dierum hebdomade tot Scriptorum exempla, marmorum vero monumenta, quæ ponderoſiora ſibi fuiſſent, non viderit? Cur autem etiam in ſaxis dierum nomenclaturam Chriſtiani ab Diis ſcalpſerint, non vero gentes, quod ſane cuique admirationi eſt, credibilem paullo inferne conjecturam adjiciam.

III. Pro re nata ſatis opportunum dicas pauca advertere in Græce litteratum ſaxum ſuperne mutilum, ac bipalmare, erutum Romæ extra portam, quam vocitant, S. Sebaſtiani, ſervatque Card. Paſſioneus, quem virum

virum principem ob immanem selectissimorum omne genus librorum vim, & sanctæ antiquitatis quæsitissimum cimeliarchium, præter tot animi virtutum, ac penitiorum litterarum famam, perdiu sera posteritas suspiciet: hunc quidem lapidem scio præclarissima ingenia exercuisse, interque cetera adhuc dubii plenam rem esse, sitne inter profana, an inter sacra monumenta adscribendus; quin & pars major ἀρχαιολόγων profanorum censui addicendum jubet. Verum tam carum, ac singulare saxum reperi Christianæ virtutis ac constantiæ memoriam immortalem, paremque lapidem tum re ipsa, tum Græca elegantia ne exspectes, licet elementa nullo decore niteant, & voces indistincte scalptæ sint; πολύπιστον enim exemplar ad me humanitatis plenus misit vir eminentissimus; piget me solummodo incisum esse ἐγενήθη pro ἐγεννήθην.

.....ΝΙΑ ΘΥΓ....
ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ
ΜΝΕΙΑϹ ΧΑΡΙΝ
ΑΓΑΛΜΑ ΕΙΜΙ ΗΛΙ
ΟΥ ΚΑΙ ΓΑΡ ΗΛΙΟΥ
ΗΜΕΡΑ ΕΓΕΝΗΘΗ
ΚΑΙ ΗΛΙΟΥ ΗΜΕΡΑ
ΚΡΙϹΙϹ ΜΟΥ ΓΕΓΟΝΕΝ

Quem sic vertere jubeo, *Memoriæ Sophroniæ*, (vel simile quid nominis) *filiæ dulcissimæ. Victima sum Solis*, (i. e. Christi,) *etenim Solis die* (dominico) *nata sum, etiam Solis die martyrium meum accidit.*

Nosco siquidem te turbari, quod ἄγαλμα, & κρίσις verterim, *victima*, & *martyrium*; verum hujus haud insolentis interpretamenti testes divites proferam: enim vero cum hoc singulare epigramma Christianorum sit, dum in ea vides ter ἡμέρα Ἡλίου, *dies Solis*, quæ dierum nomina ab planetis arcessita unos Christicolas adhibuisse testatissimum jam est, nulla sane inerit huic saxo sententia, nisi de puella interpreteris, quæ & die dominico nata est, eodemque extremum supplicium pro Christianæ pietatis cultu subivit. Sane ἄγαλμα in principe notione non est *statua*, sed *res Deo devota*, & gratiam habeo Barnesio in Od. γ. v. 438. vertenti ἄγαλμα Θεὰ κεχάροιτο ἰδοῦσα, *ut devotam rem Dea gaudeat videns*, sermo inibi est de bove Minervæ cædenda: atque in adnotat. jure queritur: *Male olim per simulacrum vertebatur, & hic, & supra* v. 274. *ubi* ἀγάλματα *sunt donaria Diis appensa*; hinc jure brevia scholia reponunt ἀναθήματα. Rem firmat alter hujus principis vatis locus, qui ligneum Trojanum equum appellat ἄγαλμα, & θεῶν θελκτήριον, scil. *victima*, & *deorum expiatio*, eademque brevia scholia opportune θελκτήριον interpretantur ἱλαστήριον, Od. θ. 509. Ἤ ἐάαν μέγ᾽ ἄγαλμα, Θεῶν θελκτήριον

ερον εἶναι, quæ non male vertit Barnesius, *Aut sinere ingens donarium, Deorum placamentum esse*. Et nunc primum adverti Homerum vocem ἄγαλμα pro *donario* ubique accepisse, quod neminem interpretum adnotasse miror; imo quædam summi vatis verba ἀκυροβολογίας plena ab eisdem marcide transfusa in Latium, veluti Il. δ. v. 144. ubi eburneum frænum purpura tinctum commendat, inde ait: βασιλῆϊ δὲ κεῖται ἄγαλμα, Ἀμφότερον, κόσμος θ' ἵππῳ, ἐλατῆρί τε κῦδος, Barnesius vertit, *regi vero est repositum ornamento, Utrumque, ornatusque equo, equitique gloria:* porro fræna non regibus sunt ornamento, sed equis, hinc probe canit Homerus illa esse κόσμον ἵππῳ· quare βασιλῆϊ ἄγαλμα dicas, *donum rege dignum*, quod vel puer inspexisset; neque cures interpretamentum brevium scholiorum, scil. τὸ καλλώπισμα, nam eodem recidit. Idipsum apertius legere est Odyss. 18. v. 299. ubi sermo est de donariis a procis Penelopæ oblatis, inter quæ, Ἴσθμιον ἤνεικεν θεράπων, περικαλλὲς ἄγαλμα, *monile attulit servus, perpulchrum donarium*, vulgo ἄγαλμα vertunt *ornamentum*. Demum sibi συμφωνεῖ divinus poeta Od. δ. 601. inibi enim loquitur Telemachus cum Menelao, & generose non excipit par equorum, quos ei dono dat heros hic Spartanus: Ἵππους δ' εἰς Ἰθάκην οὐκ ἄξομαι, ἀλλά σοι αὐτῷ Ἐνθάδε λείψω ἄγαλμα, reddunt omnes extrema hæc verba, *hic relinquam in deliciis*, quod nihili ducas, sed Homeri mens est, *donarium hoc equorum, quod mihi offers, tibi relinquam*; & piget sane me veteres scholiastas, & nostræ ætatis viros vel φιλομηροτάτους de vera tanti vatis verborum vi tam inconcinne mereri. Hæc Telemachi sententia adeo placuit Horatio de Homero ubique benemerenti, ut longioribus, ac bene tornatis more suo verbis converterit, epist. 7. lib. 1. v. 40.

Haud male Telemachus proles patientis Ulyssei:
Non est aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ,
Atride, magis apta tibi tua DONA RELINQUAM,
Parvum parva decent;

Vides Venusinum vatem longe elegantius, ac κυριωτέρως reddidisse voces λείψω ἄγαλμα, *tua dona relinquam*; quam tot doctissimi nostræ tempestatis interpretes, & mecum amice conspirare. Hunc Horatii locum mihi præstitit Josephus Garganus adolescens ex omni schola politissimus, & morum elegantia omnibus carus, quem studiorum meorum socium, & συνεργόν lubens saluto. Hanc notionem τοῦ ἀγάλματος firmat pressius hujus vatis locus Od. μ. v. 345.

Εἰ δέ κεν εἰς Ἰθάκην ἀφικοίμεθα, πατρίδα γαῖαν,
Αἶψά κεν ἠελίῳ ὑπερίονι πίονα νηὸν
Τεύξομεν, ἔνθα κε θεῖμεν ἀγάλματα πολλὰ, καὶ ἐσθλά·

ubi ne des Latine cum Barnesio extrema verba, *ponemus ornamenta multa, & pretiosa*, sed vel *donaria*, sive ἀναθήματα, vel etiam *res sacrificio aptas*. Isthæc Homeri verba præ oculis Maro habuisse videtur, quæ ita trans-

transfudiſſe lætor Æn. 9. v. 625.

Jupiter omnipotens, audacibus annue cœptis;
Ipſe tibi ad tua templa feram ſollemnia dona;
Et ſtatuam ante aras aurata fronte juvencum, &c.

vides igitur & *dona*, & *juvenci ſacrificium*, Homerice ἀγάλματα.

Pro re nata haud ſcio, an a vero oberrem, ſi veterum Scriptorum quædam loca, in queis eſt ἄγαλμα, non *ſtatuam* interpreter, uti ab omnibus factum noſti, ſed vertam *rem Deo dignam*, ſive *rem divinam*; itaque in Theocr. idyll. Adon. mortui v. 26. Τὸν ἄνδρα τὸν καλὸν τὸν -- Οὐκ ἤθελον πατάξαι· -- Ἀλλ' ὡς ἄγαλμ' ἐσεῖδον, -- Καὶ μὴ φέρων τὸ καῦμα, -- Γυμνὸν, τὸν εἶχε μηρὸν -- Ἐμαινόμην φιλᾶσαι, κ. τ. λ. videtur fera, quæ Adonidem momorderat, implorare veniam ob amoris vim, qui ſibi obtulit virum illum præditum pulchritudine *Deo digna*, ſive *divina*; quod vulgo apponunt, *ut ſimulacrum aſpexi*, inſuave eſt ac inficetum. Vix fidem præſtiti oculis fidelibus, cum D'Orvillium in adnot. in Chariton. legerem hæc Theocriti verba mire interpretatum eſſe, ac diſtinxiſſe, ſcilicet, aprum ab initio revera exputaſſe Adonidem eſſe ſaxeum ſimulacrum, inde advertentem eſſe hominis ſemur candidum baſiaſſe, atque fortuito interfeciſſe, quod longe a Syracuſani vatis mente eſſe cuique patet. Idipſum dicerem de v. 560. Eurip. in Hecub. qui de Polyxenæ eleganti ſpecie hæc cecinit, Μαστοὺς τ' ἔδειξε, στέρνα θ' ὡς ἀγάλματος κάλλιστα· ſi vero quis pertinax ἄγαλμα in binis hiſce exemplis pro marmoreæ ſtatuæ candore & pulchritudine accipere præfracte velit, do lubens; cum mihi ſatis ſuperque ſit Homerum id vocis pro ſtatua nunquam adhibuiſſe, ſed vel pro re Diis devota, vel pro maximi pretii donario.

Peccarem, ſi quæ Homeri poemata egregie commendant, præterirem, nimirum in iis me nunquam invenire vocabulum, quod vel *ſtatuas*, vel *imagines* connotet; quare ῥήτεις has in aliis Scriptoribus celebratiſſimas ἄγαλμα *pro ſtatua*, ἀνδριάς, εἰκὼν in æternis Iliade, & Odyſſea fruſtra ſcruteris, imo nec verba γράφειν *pingere*, nec γλύφειν, *ſculpere*, ac proinde neque etiam in Heſiodo, qui audit filius parenti Homero ſemper συμφωνότατος· quod neminem ex tot doctiſſimis viris, qui hos vates commentariis mactarunt, adnotaſſe conqueror. Nolim autem ideo credas ea heroum tempeſtate, neque ſtatuarios floruiſſe, neque pictores, cum contra ſit Homerus ipſe, dum canit Vulcanum duas ex auro ancillas ambulantes ſibi conflaſſe Il. σ. v. 417. & παραδοξότατον Achillis ſcutum; quæ cum ita ſe habeant, cur Homerus neque in tot Menelai ædibus inſtar Solis ſplendentibus, Od. μ. 44. 71. neque in admiranda Alcinoi domo, ſi *aureos juvenes* excipias, χρυσείους κούρους, Od. η. 100. *picturas*, aut *ſcalpturas* meminerit, cogitent alii; ſane rationem ipſe divinavi, verum minime vulgandam reor, cum paucos admodum noverim rerum Homericarum myſtas, profanorum autem vim ingentem, queis ſanctiſſimi hujus poetæ initia occulenda. Contra prorſus me latet, cur Virgi-

lius tanti vatis ſæpe fidus pediſequus, & ſtatuas meminit *ſignorum* nomine ecl. 3. v. 40. & Æn. 1. ab v. 460. ad 497. *picturas*, quibus Æneas ſpe inani paſcebatur, graphice deſcribit, nim. *Iliacas ex ordine pugnas*.

IV. Itaque, ut ad ſaxum redeam, inibi ἄγαλμα valet, uti apud Homerum, *donarium*, *res Deo oblata*, & *id quod veneratione obſequioque dignum*; quare jure virgo illa, cujus nomen ætas nobis eripuit, ſe dicit ἄγαλμα Ἡλίου, *dignam* æterno *Sole* Chriſto, ſive γενικῶς *victimam*. Hinc bona lux eſt Charitoni pag. 1. cujus verba ſunt de Callirrhoe puella, quam Siculæ gentes deperibant, rebanturque θαυμαστόν τι χρῆμα παρθένου, καὶ ἄγαλμα τῆς ὅλης Σικελίας· ἦν γὰρ τὸ κάλλος οὐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θεῖον. D'Orvillius Græce ad miraculum doctus noſcitans voces ἄγαλμα τῆς ὅλης Σικελίας arduum ſane negotium ſecundum Græcam vim Latine reddere, in adnot. p. 12. rependit quaterna συνώνυμα, *totius Siciliæ decus*, *ornamentum*, *gaudium*, *voluptas*; adverterat etiam τὸ ἄγαλμα eſſe duplicis notionis, *antiquæ*, & *poſterioris*, vide laudatas ejus adnot. & exempla, quæ affert; verum æternæ lectionis virum tum Homeri oblitum, tum Euripidis locum a me ſuperne explanatum præteriiſſe doleo. Ipſe autem edico ἄγαλμα eſse ex nominibus πολυσήμοις, quorum ſignificationem ex verborum contextu aucupabimur, præſertim apud antiquiores Scriptores. Hinc non te fallam, ſi adſeram Italos noſtros, quamcumque ἐραστρίαν adoleſcentulam, quam laudandam ſuſcipiunt, vocitare ſtatim, *idolo mio*, quæ ῥῆσις apprime reſpondet τῷ ἀγάλματι, quod Latine dicere nulluſdum ſperet; niſi credas tunc Italos ἑβραΐζειν, & vocem ἄγαλμα conſudiſſe cum famoſa, atque omnibus nota עלמה, ſive העלמה, *puella*, *adoleſcentula*. Quid ſi ab hoc Hebræo vocabulo ipſum ἄγαλμα tractum, & de virguncularum ſtatuis antiquitus acceptum ſit, cum videas in utraque lingua eadem elementa? Atque hæc de ἀγάλματι· utinam Jacobus Perizonius in Ælianum, quem æternis adnotationibus honeſtavit, aliquid ea de voce delibaſſet, nam ſæpe in eam offendit. Quæ vero Albertus in Heſychium illevit, parum mihi adjumenti attulere: neque Suicerus in lexic. neque Kuſterus in Suidam curandi.

V. Itaque cum Chriſtianus certe ſit hic titulus, & τὸ ἄγαλμα valeat *res Deo oblata*, & *devota*, quod peræque eſt, ac ſi dixeris *victima*, reliquum eſt, ut haud abneges vocem Ἡλίου, *Solis*, hic eſse *Chriſtum*, qui & in ſanctis libris, & in Patrum voluminibus Græcis, Latiniſque ubique Ἥλιος, & *Sol* ſalutatur, quod exemplis haud indiget, cum proſtent, vide Theoph. Raynaud. tom. 2. ſect. 5. cap. 4. a pag. 469. ad 480. & Suicerum in lex. qui eo onere me levarunt. Porro nodus eſt dumtaxat in vocabulo κεῖται, quod tot interpretes, ad quos hoc elogium tranſmiſſum ſcio, torſit, & niſi ſi vera ejus διάγνωσις pateſiat, lapidem inſtar παραδόξου habebis. Si autem ipſe ſuperne verterim *martyrium*, ſive *ſupplicium*, ne credas quid alienum, aut inſolens appoſuiſſe, cum hanc ῥήσεως veritatem tum a profanis, tum a ſacris Scriptoribus teneam: Ælianus var. hiſt. l. 3. c. 36.

c. 36. Ἀριστοτέλης ὅτι ἀπέλιπε τὰς Ἀθήνας δέει τῆς κρίσεως, κ. τ. λ. *Aristoteles cum judicii capitalis metu Athenas reliquisset, &c.* ita transfudit ἑλληνικώτατος Perizonius, atque advertit: Κρίσις *hic notat* κατ' ἐξοχὴν *judicium capitale*, recitatque aliud peræque opportunum locum ejusdem Ælian. l. 14. c. 43. ubi sermo est de Ptolemæo a Berenice admonito, ne inter ludum pœnæ capitis reos addiceret, uxorique deinceps paruit Ptolemæus: Οὐδέποτε κυβεύων μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπου κρίσεως ἤκουσεν. Præterea Christi servatoris verba adjicit comminantis Matth. 5. 21. Ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει, vertitque, *reus erit judicii capitalis*. Vides igitur secundum Perizonii summi viri mentem κρίσιν esse *capital judicium*, ac *extremum supplicium*, quod sacro vocabulo *martyrium* dicas. Sed oblitus est idem Perizonius aliud Æliani κείμενον, in quo bis vox κρίσις idipsum valet lib. 2. cap. 6. nam is historicus de *capitali pœna* Socrati inflicta loquitur, quam κρίσιν vocat, & aliquanto importunius interpretes ἁπλῶς *judicium* reddidere: Ἔοικε δὲ καὶ Σωκράτης τὴν τῶν πολλῶν ἐκφαυλίζειν κρίσιν ἐν τῇ συνουσίᾳ τῇ πρὸς Κρίτωνα, ὅτι ἀφίκετο ὁ Κρίτων εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ δὴ ἔπειθεν αὐτὸν ἀποδρᾶναι, καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων τὴν κατ' αὐτοῦ κρίσιν διαφθεῖραι· vertas igitur, *Videtur etiam Socrates capitis sententiam a populo irrogatam spernere in colloquio cum Critone, quando Criton ad carcerem adventarat, eique persuaserat, ut aufugeret, & Atheniensium adversum se capitalem pœnam eluderet*. Neque dubites de hac κρίσεως Socraticæ notione, nam eloquentiæ Romanæ principem vadem do, qui de hac philosophi mulcta loquens eam vocat *impiam sententiam* de Div. lib. 1. & Tuscul. 1. & 1. de orat. eandem dicit *capitis judicium*, i. e. *capitale*, miror id non advertisse Perizonium τὸν πάνυ.

VI. Scio te mihi obloqui, cum mutila inscriptio Christiana audiat, exempla pro hac διαγνώσει vocis κρίσις a sacris potius, quam a profanis Scriptoribus excerpenda; attamen hujus vocabuli plena esse Martyrologia, & Menæa, & quotquot historias martyrum intexere aggressi sunt, quos lubens prætereo, ne exemplorum vim ex sexcentenis monumentis converrens te obtundam; unum adnotandi pax sit, quod summos viros, cum eam vocem ob scribendi celeritatem parum pensitassent, quædam, quæ haud scio an quis probet, doctis operibus illinere adegit. Mazochius nostræ Academiæ lumen τὸ πελωργές invisens in fragmento Menæorum hunc titulum: *Eodem die* (28. April.) *S. Hieromartyris Patricii Episcopi Prusæ, deque judicio*, isthæc adscripsit adnot. 225. pag. 396. to. 2. kalend. *Mira inscriptio, quæ Græce concipitur*, καὶ περὶ κρίσεως (ipse vertit, *deque judicio*.) *Ex quibus verbis facile quivis suspicabitur non aliam Græcis fuisse causam, cur præter primarium S. Patricii festum die suo, h. e. die 19. Maji, quo obtruncatus fuit, celebratum, etiam die 28. Aprilis secundariam festivitatem instituerint, quam ut hoc die celeberrimæ apud antiquos S. Patricii disputationis, quam περὶ κρίσεως, de judicio divino pronuntiavit, memoriam facerent*. Verum quivis ex iis, quæ de hoc vocabulo paullo

ante

ante poſui, facile in Menæorum titulo refunderet καὶ περὶ κρίσεως, *& de martyrio*, ſive mavis, *& de capitis judicio*, Ciceronis verba uſurpans; præſertim cum in ejuſdem Martyris actis nullam legere eſt *de judicio divino* diſputationem, ſed dumtaxat de ſceleſtorum pœnitione, & de montibus ignivomis, uti ex ipſo Mazochio habeo ibid. pag. 392. col. 1. dum ait: *In iiſdem Menæis ad 28. Aprilis eſt aliud S. Patricii elogium, quod fere totum in pertexenda S. Martyris de ignibus ſubterraneis, & impiorum ſuppliciis diſputatione occupatur*. Præterea quis concoquat Chriſtianos ἴδιον feſtum diem deſtinaſſe brevi S. Patricii ſermoni de æternis impiorum cruciatibus cum tyranno interrogante habito, quin & publicis faſtis, & Kalendariis adſcripſiſſe? Neque virum ſummum juvat, ad quod provocat, Chryſoſtomi exſilium, quod quibuſdam kalendariis affixum legitur; longe enim diſpar ratio habenda exſilii patriarchæ ἐξοχωτάτε, ac S. Patricii ſermonis nil longioris cum proconſule; præſertim cum nullum veſtiges exemplum concionum faſtis addictarum, licet ab ipſo Chryſoſtomo, ut reliquos ejuſdem famæ viros taceam, æternas quidem, etiam contra imperatores ipſos ardentiſſime propalam celebratas noſcamus. Adde eo die 28. Aprilis duo quidem coluiſſe Chriſtianos, & Patricii omnem vitæ rationem, καὶ τὴν κρίσιν· nemo enim ignorat vim particulæ καί, non igitur Menæorum titulum privam *de judicio concionem* commeminiſſe dicas, nam alias appoſitum legeres ἀνάμνησις τοῦ λόγου περὶ κρίσεως, vel quid ſimile, uti de Jo. Chryſoſtomi exſilio in Baſilii menologio vides, ἀνάμνησις τῆς ἐξορίας ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἰω. Χρυσοστόμου. Verum hæc ſane quam aperta. Utinam in his Menæis omnem Patricii hiſtoriam haberemus, non illam perbrevem de thermaicarum aquarum ſcaturigine ſolummodo concionem; quare merito Mazochius *fragmentum* vocat in extrema pag. 395.

Neque mihi obloquaris in his Menæorum verbis nullam ineſſe mentionem S. Patricii internecionis, quare illud περὶ κρίσεως minime vertendum, *de martyrio*; nam reponam fieri potuiſſe, ut, qui hæc Patricii acta contraxit, ſolidum titulum obliviosus appoſuerit, licet partem actorum, quæ ſibi luculentior, atque nobilior viſa eſt, exſcripſerit. Ceterum ne me tam pervicacem traducas, ut hoc περὶ κρίσεως non aliter accipi poſſe rear, nimirum *de extremo impiorum ſupplicio*, nam circa id argumenti Patricii concio dumtaxat verſatur, cui interpretamento nihil obſiſterem, cum eodem recidat, eritque κρίσις in ipſa notione, quam in Chriſtiano lapide reperi, i. e. martyrem illam ſibi gratulari, quod κρίσιν, *ultimum ſupplicium*, dominico die, quo etiam natam ſe ait, ſubierit: contra communis διάγνωσις vocabuli κρίσις, *judicium*, Menæis importuna eſt, & forte prorſus adverſa. Quo autem rem firmem ipſis, quæ Mazochius documenta alibi profert, utor, 10. Jun. pag. 559. column. 2. hæc Alexandri Monachi verba explanans, Οὐδὲ ἡ κρίσις τέλος ἔχει . . . κολάζουσα τοὺς ἁμαρτωλούς, ait: *Quo loco* κρίσις, (*ad verbum* judicium) *pro gebenna ſumitur*,

tur, ut alibi apud Græcos, & interdum etiam judicium *eodem significatu apud Latinos Patres:* Græca vir summus ita transfudit: *Nec gehenna finem habet . . . puniens peccatores;* vides jam quodammodo mecum conjurare Mazochium κρίσιν interpretantem *gehennam*, nim. *æternum scelestorum supplicium*; quanquam fatendum est κρίσιν, συνέδριον, & γέενναν terna verba esse a se longe distantia, vide interpretes in Matth. 5. v. 22. & Calmetum in differt. de repub. Hebr. ante Numeros, & Selden. de synedr. affatim mihi sit etiam in hoc Matthæi loco πολυβοήτῳ vocem κρίσιν universos interpretari *capitis sententiam*, & miror Mazochium pro luce verborum Alex. Monachi ad hoc Evangelistæ κείμενον non provocasse: mirorque magis Suicerum, qui in lex. multa de vocabulo κρίσις importavit, de *supplicii* significatu nihil vidisse. Venia mihi sit verba nullis στιγμαῖς interpuncta adscribendi, uti insunt in cl. Mazochio, quo Alexandri mens luculentior emicet: Οὐδὲ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν ὀυρανῶν, ποτὲ παραλύεται, ὀυδὲ ἡ κρίσις τέλος ἔχει, ἀλλὰ ἀεὶ διαμένει, ἀθάνατα, καὶ ἀκατάπαυστα κολάζουσα τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Σπουδάσατε οὖν ἀμέμπτως, καὶ ἀσπίλους εὑρεθῆναι ὑμᾶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἵνα μὴ ἐμπέσητε εἰς ἐκείνην τὴν γέενναν τὴν ἀθάνατον. Vides aperte satis κρίσις hic non perinde esse, & *judicium*, dum dicitur ἀεὶ διαμένει, ἀθάνατα, καὶ ἀκατάπαυστα κολάζουσα τοὺς ἁμαρτωλοὺς, *æternum perseverat, immortalem pœnam afferens peccatoribus;* cum certum sit *supplicium* impiorum perennaturum, *judicium* non item. Præterea, sicuti βασιλεία hic est *præmium*, ita κρίσις, quæ τῇ βασιλείᾳ opponitur, audit *cruciatus*.

VII. Et nihilo patentius noscitas κρίσιν peræque esse, ac *supplicium*, atque ab *gehenna* differre, quam in ejusdem Evangelistæ cap. 23. v. 33. Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης, vulgare interpretamentum, *a judicio gehennæ*, videtur languidiusculum, si vero reponas, *quomodo cruciatum, supplicium gehennæ fugiatis*, verba isthæc vim ingenitam adipisci vides. Hinc non parum lucis erit sexcentenis sanctorum librorum locis, nim. κρῖμα ἐσθίειν, *judicium manducare* ad Cor. 1. XI. v. 29. *Incidere in judicium Diaboli*, εἰς κρῖμα ἐμπίπτειν τοῦ Διαβόλου ad Tim. 1. 3. v. 6. idest *subire*, & *devorare supplicia*, & *cruciatus*. Et noveris, quid valeat apud posteriores Hebræos *judicium zeli*, i.e. supplicium indicta causa reo inflictum ob decumanum crimen, veluti idololatriæ; consulas Calmetum in Act. Apost. c. 7. v. 56. Idipsum habeo frequentius ab veteri instrumento, Sapient. 12. v. 26. *Qui ludibrijs, & increpationibus non sunt correcti, dignum Dei judicium experti sunt*, nim. *a Deo immissa cruciamenta;* evidentissime etiam, quid sit *judicium*, habes ex Paral. 2. cap. 20. vers. 9. ubi divina ultio, plaga, strages audit *gladius judicii;* reliqua exempla tutemet saltem ex indicibus colligas. Porro ab Hebræo κειμένῳ novi ῥῆμα sollemne שפט, *judicare*, adnotare etiam *pœnas infligere;* & משפט, *judicium*, valere quoque *cruciatus, supplicium;* si autem rem cito excutere optes, ut te longiori labore levem,

adi-

adisis concordantiam sacr. bibl. Marii de Galasio nuper Londini magnificentissime editam, atque ab exemplis disces sæpe interpretem tam Hellenistam, quam Latiarem, utramque notionem τῶν שפט, & שפוט confudisse. Contra vero advertas reliquas binas voces דין, & פלל, & quæ ab his verbis voces fruticant, θεοπνεύστοις Scriptores pro priva dumtaxat significatione *judicandi*, & *judicii*, nunquam vero pro *supplicia infligendi*, aut pro ipsis *suppliciis* adhibuisse; quarum Hebræarum vocum notionis varietatem si divinassent, qui Græce, & Latine sanctos libros dederunt, neque usque, neque sine discrimine κρίσις, & *judicium* vertissent: atque utinam, quotquot his libris æternas adnotationes apposuere, saltem pro tironum disciplina hanc ternarum linguarum vocabulorum binam distinctionem advertissent. Demum non obliviscendum dictionem δίκην voci κρίσει bonam lucem afferre, atque in veluti cognata notione esse; etenim illa quoque utrumque signat vel *judicium*, vel *pœnam*, quod & a quovis lexico tenes. Idipsum apud Latinos se observasse docet Brisson. de verb. signif. dum adstruit *judicium* esse *judicii exsecutionem*, recitatque l. 78. §. 15. D. ad S. C. Trebell. Sane me piguit Romanos Scriptores evolvere, Græcanicos melius amantem; subeas rogo te id pensi, haud dubius sum, quin τὸ *judicium* in hac etiam duplici significationis potestate inter Latinos scruteris; sicuti in Quintiliani verbis in procem. orat. instit. circa med. clare me vidisse videor *judicia* peræque esse, ac *pœnas: Vir ille vere civilis, & publicarum, privatarumque rerum administrationi accommodatus, qui regere consiliis urbes, fundare legibus, emendare judiciis possit, &c.* ubi sane ταυτολόγος esset Fabius, si *consilia* hic, & *judicia* in eadem notione sumpsisset. His animadversis, ad Em. Passionei Græcum lapidem sermo redeat, quem illustrandum suscepi, inibi verba ΗΜΕΡΑ ΗΛΙΟΥ ΚΡΙϹΙϹ ΜΟΥ ΓΕΓΟΝΕΝ, prolatis tum sacris Scriptoribus, tum profanis, opportune conversa a me sunt, *die Solis*, (sive dominico) *capitis judicium*, (sive martyrium meum) *accidit*; quod interpretamentum siquis contumax abnegarit, haud scio, an huic marmori magis congruentem sententiam conciliaturus sit.

VIII. Haud ἄτοπα dicas, si quædam de famosa nunc primum voce κρίσις ab Homero delicio meo depromam. Et quidem scias in tanto vate, aut in collega Hesiodo ne semel quidem ipsam illitam esse, imo nec κριτὴς, *judex*, quod unicuique legenti permirum futurum reor; quare valde me piguit ab his duumviris poetis de hujus ῥήσεως vi nil dignoscere datum esse; id unum scimus illam posteriori ab Homero ætate enatam. Quanquam autem κρίσις in summo vate minime insit, ῥῆμα ejus κρίνω in utroque poemate sexcenties iteratur: verum advertas rogo nunquam adhibitum pro *judicia exercere*, sed dumtaxat pro *dimicare*, aliquando etiam pro *seligere* & *sejungere*; cujus duplicis significationis exempla ubique τῶν ῥαψῳδιῶν, & Θεογονίας præsto sunt; si vero non adeo Homerice doctus quis sit, facillime ea habet ex indicibus, vel ex lexicis. Scio mihi ad-

adverſari privum Od. μ. ver. 439. locum . . . ἀνὴρ ἀγορῆθεν ἀνέστη, Κρί-νων νείκεα πολλὰ δικαζομένων αἰζηῶν, quem univerſi reddunt, *judex e foro ſurgit judicans lites multas litigantium juvenum*, imo & vadem habent brevium ſcholiorum auctorem κρίνων interpretantem δικάζων· verum id ſcholion inficetum eſt, nam tam judex δικάζει, quam juvenes δικάζουσι. Quare, quo mens Homeri ſibi ubique conſtet in notione verbi κρίνω, verte, *dirimens*, *disjicens contentiones*, uti Virg. ait Æn. 7. v. 339. *disjice compoſitam pacem*, quod longe abeſt ab τῷ *judicans*. Imo ab Hom. ipſo teneo τὸ κρίνειν tanti valere, quanti λύειν, dum de erecta Aretæ, Alcinoi uxoris indole canit, Od. η. 74. ἀνδράσι νείκεα λύει.

Attamen me magis mordet alius Hom. locus, ubi κρίνω aperte videtur juxta eſſe, ac *judico*, in eaque διαγνώσει tum veteres, tum recentiores doctos interpretes accepiſſe fateor, &, quo te exhilarem, ac facilius, quæ ipſe ſentio aperiam, ſolidum poetæ κείμενον appono, quo nihil eſt grandius, atque auguſtius, Il. π. v. 384.

Ὡς δ' ὑπὸ λαίλαπι πᾶσα κελαινὴ βέβριθε χθὼν
Ἤματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
Ζεὺς, ὅτε δή ῥ' ἄνδρεσσι κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ,
Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιὰς ΧΡΙΝΩΣΙ θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, Θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες·
Τῶν δέ τε πάντες μὲν ποταμοὶ πλήθουσι ῥέοντες,
Πολλὰς δὲ κλειτῦς (al. κλιτῦς) τότ' ἀποτμήγουσι χαράδραι,
Ἐς δ' ἅλα πορφυρέην μεγάλα στενάχουσι ῥέουσαι
Ἐξ ὀρέων ἐπὶ κάρ· μινύθει δέ τε ἔργ' ἀνθρώπων·
Ὡς ἵπποι Τρωαὶ μεγάλα στενάχοντο θέουσαι.

Quæ ſic vertit Clarkius præ ceteris minus male:

Ut vero a nimbo-procelloſo tota nigra obruta gravatur terra
Tempore autumnali, cum rapidiſſimum fundit imbrem
Jupiter, quando utique hominibus iratus ſævit,
Qui vi in foro perverſa EXERCENT *JUDICIA*,
Juſtitiamque expellunt, Deorum ultionem nihil verentes;
Horumque(Barnes. *propter hos*)*omnes quidem fluvii inundant fluentes,*
Multaſque montium devexitates tunc abſcindunt torrentes,
Et in mare purpureum valde ſtrepunt fluentes
Ex montibus in præceps; corrumpunturque opera hominum:
Sic equæ Trojanæ valde ingemiſcebant currentes.

Verum, ut brevis ſim, ſi des mihi pectus Homerice ſapere, quod noctu diuque ejus vatis exemplar evolvo, ejuſque dapes δαψιλῶς deguſto, edico binos verſus, Οἳ βίῃ, & Ἐκ δὲ δίκην plenos eſſe νοθείας, atque a poſteriori manu adſutos; hujus audaciæ divites mihi præſto ſunt rationes; quarum princeps ſit, Homerum nuſquam Iliados, & Odyſſeæ τὸ κρίνειν, ſi hunc locum excipias, in notione *judicandi* adhibuiſſe, quod cuivis licet mediocriter cordato viro mirum futurum nullus neget. Vides etiam ſum-

mi vatis verba nil in ſententia laborare, ſi hoc par carminum abſtergeas, imo eam dices graviorem, & concinniorem, cum non mentio ulla ſit peculiarium hominum peccatorum, quæ infringunt potius orationem, quam roborant. Atque haud ſcio cur divinus vates velit, ut Jupiter homines, eorumque opera peſſundet τῷ κατακλυσμῷ ob una forenſium virorum ſcelera, reliquorum vero hominum, regum nimirum, ſacerdotum, mercatorum, &c. piacula veluti minime curet; ſane perquam ἄλογον hic Homerum traducerem. Si vero quis expetat importunus, quomodo vatum princeps *τὸ judicare* exprimat, ajo vel tirones Homericos didiciſſe ei ſollemne eſſe, ac tritum τὸ δικάζειν, & *judicium* eidem eſse δίκη· exemplum unum, & ſat vehemens proſtat Il. σ. ab v. 497. uſque ad 509. in queis legere eſt Vulcanum in Achillis ſcuto efformaſſe fori ædificium, & binos viros de quodam homicidio acerrime litigantes, nec non γέροντας ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ adſidentes, qui quidem ἐδίκαζον, atque δίκην ἰθύντατα εἶπον· neque inibi appoſuit, ubi opportuniſſimæ fuiſſent, dictiones κρίνω, & κρίσις, quod maximi ponderis fore exputo, ut quiſque credat ab τῷ δικάζειν, *judicare* τὸ κρίνειν longe aliter ab Homero acceptum. Hinc pro re nata rogandus es, ut in tertio, qui ſpurios ſequitur verſus, voculam τῶν δε reſtituas in τῷ δε, vel ut antiqui ſcribebant τωιδε, quare pronum fuit librariis, τὸ ι immutare in τὸ ν, factumque eſt, ut Barneſius, & Clarkius obſcura ſimul, & ſibi adverſa eo in μορίῳ Latine dederint; ſi vero, ut Homerus millies ſcripſit, τωιδε legas, & dicas *ideo*, bene omnia conſpirant. Diſplicet etiam κρίνωσι pro κρίνουσι, ut, qui Græce ſapiunt, facile norunt, & re ipſa doctiores interpretes transfudere *exercent judicia*.

IX. Sed nihil magis horum carminum νοθείαν aperit, quam vox σκολιάς, quam fruſtra alibi in æternis Iliade, ac Odyſſea quæritas; quod minime advertentes grammaticos facile nos tanti vatis boni myſtæ exſibilamus, atque verſus veluti ferrumine quodam immiſſo fucatos ſtatim deturbamus. Quin minime aberras, ſi dicas ex Heſiodi ἔργ. v. 199. abductos eos verſus, & in Homerum injectos.

Αὐτίκα γὰρ τρέχει Ὅρκος ἅμα σκολιῇσι δίκῃσιν·
Τῆς δὲ Δίκης ῥόος ἑλκομένης, ᾗ κ' ἄνδρες ἄγωσι
Δωροφάγοι, σκολιαῖς δὲ δίκαις κρίνωσι θέμιστας.
Continuo enim curſu ſequitur Deus-jurisjurandi injuſta judicia;
At Juſtitiæ fremitus tractæ, quocunque viri duxerint
Donis corrupti, pravis poſtquam ſententiis deciderint res.

Vides ſane fere eadem verba, & eandem ſententiam; advertas vero, neque voces σκόλιος, neque κρίνω in *judicandi* notione Heſiodum in admirando Θεογονίας poemate unquam adhibuiſſe. Atque hinc factum eſt, ut etiam Callimachus eadem verba Heſiodea in hymn. in Jovem v. 82. contraxerit:

. . . Ἐπόψιος (Ζεὺς) οἵ τε δίκῃσι
Λαὸν ὑπὸ σκολιῇς, οἵ τ' ἔμπαλιν ἰθύνουσιν.

..In-

. . . Inſpector (Jupiter) *tam eorum, qui judiciis*
Populum iniquis, quam eorum, qui aliter gubernant.

Quod autem omnino firmat ψιλδομηνιακῶν verſuum νοθείαν, imo grammaticorum impudentiam, eſt me reperiſſe ea bina carmina contra ipſam σύνταξιν conficta; etenim Homerus, Heſiodus, ceterique Græci Scriptores tum ἀλέγω, tum ἀλεγίζω cum caſu ſemper patrio, nunquam vero cum quarto adjunxere, vide etiam lexica, & indices; & ſexcenta ejus συντάξεως nunquam mendacia exempla ab tanto vate collecta teneo: quare dicendum fuiſſet ὅπιδος ἀλέγοντες, non autem ὄπιν. Quare fraude detecta, jure eos binos verſus tanquam profanos, & barbaros ab divino, ac cultiſſimo poemate procul eſſe juſſimus; & miror tot præclara ingenia, quæ in Hom. Heſiod. & Callim. doctiſſimos commentarios cuderunt, eam in Homero labem non deprehendiſſe, imo pro ſinceris recitaſſe. Hic opportune in mentem venit hanc ſpuriorum carminum ſententiam me in ſanctis libris legiſſe, nim. Sapient. cap. *6.* v. *5.* *Quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius, non recte judicaſtis, nec cuſtodiſtis legem juſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis, horrende, & cito apparebit vobis, &c.* & conquerendum merito mihi eſt de Jacobo Duporto licet diligentiſſimo in gnomol. Homeri pag. *92.* qui, præterquam quod ἀκιβδήλως hos verſus exputat, hunc Sapientiæ locum cum primis ſibi opportunum oblitus eſt. Atque hæc de verbo κείμαι, quo de Homero ſemper merear.

Ut autem multa, quæ de Christiano lapide dicta ſunt, συντόμως contraham; haud ſcio an quis contumax & refractarius obſtet, ut ἄγαλμα, & κεῖσις, utpote vocabula πολύσημα, hic minime valeant *victima*, & *martyrium*, ita ut Chriſtianus titulus ſit viraginis invictæ, quæ & diem natalem, & cædem ſubierit die Solis, ſive *dominico*, ſibique plaudat, perinde ac ſi non fortuito id accidiſſe, ſed Chriſti ſponſi conſilio, quem Solis nomine ſalutatum ubique ſanctorum librorum Chriſtiani jam addidicerant. Utinam, quo ſub imperatore martyrium fecerit, & nomen puellæ noſcitare datum eſſet, ei martyrum albo inſertæ vota nuncuparemus. Et quiſque mecum rogatum vellet eminentiſſimum virum Card. Paſſioneum, ut rudera, ubi marmor inventum eſt, meliori cura ſuſque deque ſcrutari, poteſtate, qua valet multa, juberet, fortaſſe fragmen ſupernum lapidis in lucis auras prodiret: interea cariſſimum ſervet, atque elegantiſſime in æs incidendum curet. Ceterum Neapolim uſque rumor, & forte longius gentium percaluit tantum Cardinalem millena litterata Græce, & Latine ſaxa collegiſse undique, quæ doctis onuſta commentariis, ſummaque fide inciſa ἀρχαιολόγων uſuræ daturum, quam rem felicem fauſtamque ab ejus uberrima munificentia, ac largitate brevi conſecuturos, ſperamus.

x. Age ad cæptum argumentum redeamus, unde hic ſingularis titulus, licet non importune, quaſi diſtraxerat. Ratum igitur dicas, ac firmum unos Chriſtianos ſignaſſe dies hebdomadis planetarum nominibus, tum ex

tot monumentis, quæ Seldenus collegit, & superne ipse pag. *195. 196.* indicavi, tum ex litteratis eorundem saxis a me inibi exscriptis; adjicere etiam possem exempla ex Cod. Theodosiano, in quo Christiani impp. sæpe dies ab aliquo ex septem sideribus appellitant, ne autem hic longam rescriptorum seriem intexam, tutemet Brissonium in vocibus *dies*, & *Sol* consulas, qui ejus dierum nomenclaturæ planetariæ bene multa exempla regessit. Et contra advertendum jubeo te in Pandecte, qui scita, & leges jureconsultorum ethnicorum complectitur, dies a planetis dictos frustra perquisiturum, sed ipsum uti kalendis, &c. quod facile deprehendere potuisset Seldenus.

Restat, ut, quo res ordinem bonum servet, ea, quæ huic sententiæ infesta ex Seldeno potissimum collecta producere quis valeat, infirmanda aggrediar; atque auctoritates, quæ producuntur pro dierum planetariorum nomine tuendo, vel sublestas esse, vel aliter accipiendas ostendere adnitar. Difficultatis plenum opus suscipiendum mihi est, lectoremque nihil animo peregrinantem optarem. Et quo dicenda rite intelligantur, aliud sane est dies planetis addici dicarique, aliud dies ab iisdem nomen accipere; qua invecta distinctionis ratione, Scriptores facile concilies, unaque coire senties. Itaque qui omnium primus ex antiquis historicis rem dierum planetariorum summa δεινότητι agitarit, notum est fuisse Dionem Cassium to. 1. pag. 123. edit. Reimari, qui quidem historicus adstruit dies subesse & dedicari, ἀνακεῖσθαι, septem sideribus, neque legere est ab iisdem nomenclaturam sumpsisse: Τὸ δὲ δὴ τοὺς ἀστέρας τοὺς ἑπτὰ, τοὺς πλανήτας ὠνομασμένους, τὰς ἡμέρας ἀνακεῖσθαι, κατέστη μὲν ὑπ' Αἰγυπτίων, κ. τ. λ. summus vir Reimarus vertit: *Quod autem dies ad septem sidera illa, quos planetas appellarunt, referuntur, id ab Ægyptiis institutum, &c.* fortasse ad Dionis mentem propius accederet τὸ *dedicantur*, nam, a tanto viro venia impetrata, τὸ *referuntur* γενικώτερον est; præsertim cum paullo inferius is historicus planetas dierum δεσπότας & ἐφόρους salutet, & pro ἀνακεῖσθαι reponit ἀνατεθεῖναι, quod dubio procul valet *consecrare*, licet Reimarus ὁ ἑλληνικώτατος iterum reddat *referre*: Τῇ Σελήνῃ τὴν πρώτην τῆς τρίτης ἡμέρας ὥραν ἀναθήσεις. Neque dubites, quin ea sit mens Dionis, etenim si quosdam Christianos excipias, neminem ethnicorum Scriptorum dies ab astris appellavisse constat: imo ipse Cassius, quod apud cordatos viros magni momenti sane erit, quanquam edicat *patrium morem evasisse, non multis ab hinc annis*, τὸ δὲ δὴ ἐς τοὺς ἀστέρας... ἡμέρας ἀνακεῖσθαι, in sua historia dies nunquam vocat ab planetis, sed sollemni, ac veteri ritu, scil. τῇ ἐννεαδεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου· τῇ ἕκτῃ καὶ εἰκοστῇ τοῦ Μαρτίου pag. 900. & τῇ τρίτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ Ὀκτωβρίου pag. 973. τῇ ἑνδεκάτῃ τοῦ Ἀπριλίου pag. 1286. τῇ τετάρτῃ τοῦ Ἀπριλίου pag. 1314. Ex quibus exemplis propalam est, si Dionis ævo dies septeno siderum ordine insigniri mos patrius evasisset, saltem ipse in grandi historiæ suo corpore, vel *Solis*, vel *Lunæ*, *&c.* diem signasset; igitur quando hic historicus sapientissimus hebdomadariorum dierum meminit, non de

dia-

diali nomenclatura ſermo ei eſt, ſed dumtaxat ait Romanos non haud pridem dies ſingulos planetarum hebdomadi conſecraſſe, eoſque ſalutaſſe dierum δεσπότας & ἐφόρους. Atque id maxime firmatur, eo quod & qui ante Dionem, & longiori etiam poſt ætate ſcripſere, ſi a Chriſtianis diſcedas, diurna tempora a planetis vocitare ne ſomniarunt quidem, quæ ſane ad ravim appellitaſſent, ſi is πάτριος τρόπος viguiſſet; adde, quo ſummi hujus hiſtorici veritatem tueamur, niſi dicas ſeptena aſtra ſolummodo diebus numine ſuo, & δεσποτείᾳ præfuiſſe, non vero nomen impertiviſſe, mendaciſſimus audiret, nam nullus etiam longo a Dione tempore ſcriptor vel Græce, vel Latine unquam membranis illevit, *dies Solis*, *Lunæ*, *Martis*, *&c.* Et nunc quidem quid lucis nanciſcitur locus Taciti hiſt. lib. 5. cap. 4. ubi more ſuo compreſſe ac ſtricte de una planetaria, ac ἑβδομαστικῇ *potentia* in homines eloquitur ea, quæ uberius ac largius Dio edixerat: profert autem rationem Tacitus, cur Judæi Sabbatum tanta religione colerent: *Quod e ſeptem ſideribus, queis mortales reguntur, altiſſimo orbe, & præcipua POTENTIA ſtella Saturni feratur; ac pleraque cæleſtium vim ſuam, & curſum ſeptimos per numeros conficiant*; vides jam Tacitum unius potentiæ planetarum, quos etiam δεσπότας dierum vocat Dio, meminiſſe, eorum nomine dies appellatos omnino reticuiſſe. Quod & exemplo etiam palam fieri poſset, novimus quidem pleroſque omnes anni dies Diis Romanos dedicaſse, vide tot vetera kalendaria, & faſtos; attamen non ab iis numinibus dies dixiſse; & ab Chriſtianis eoſdem Martyribus, & Apoſtolis ſacratos cernimus, licet perquam longe diverſam dies enunciandi rationem ſervemus.

XI. His fortaſse ſatis opportune animadverſis, facile reliqua, quæ pro planetaria nomenclatura dierum Seldenus corrogavit, elevantur; inter cetera, quæ opponit vir magnus, habes Plutarchi πρόβλημα, cujus privus titulus in quibuſdam veteribus editionibus viſitur, qui ſane ſi ἀκίβδηλος audiret, cauſa caderem, vid. Sympoſiac. quæſt. ſeptimam, lib. 4. pag. 1172. edit. H. Steph. aperte enim in eo aſſeritur dies a planetis nomen nactos eſse: Διὰ τί τὰς ὁμωνύμους τοῖς πλάνησιν ἡμέρας, ἀτάκτως ἐκείνων τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγμένως ἀριθμοῦσιν, quæ ita vertit magnus Seldenus, *quamobrem dies planetis cognomines, non juxta planetarum ordinem, ſed mutato ordine numerari ſoleant*: verum hunc titulum inter Plutarchi opera quendam ſatis inferioris temporis ſophiſtam immiſiſse abunde conſtat, atque jure ab poſterioribus edit. illum eraſum reperi; præterea adeo verum eſt de hoc προβλήματι ne cogitaſse quidem Plutarchum, ut cum a Lampria ejus filio catalogum operum patris confectum habeamus, hunc titulum ne meminerit quidem, quo nihil apertius eſt Plutarchi fœtum non eſse, alias Lamprias cum ceteris connumeraſset, vide bibl. Græc. Fabric. to. 3. pag. 334. imo ipſe laborioſiſſimus Fabricius, dum Plutarchi opera deperdita recenſet ib. pag. 368. hunc titulum ſibi prætereundum duxit: & maxime miror Seldenum id non advertiſse, qui pro γνησίῳ venditavit. In eun-

eundem lapidem impegit Salierius in diatriba de septimo die tom. 5. Academ. inscript. pag. *86*. edit. Amstelod. dum pro ejusdem Plutarchi tituli veritate jurat, peccatque in sua commoda, quippe qui satis infirme Seldenum oppugnans tueri adnititur Græcos, Latinosque sextum diem minime coluisse.

Adnotanda reor in his Pseudoplutarchi verbis σφάλματα satis turpia librariorum, quæ Aldum, H. Stephanum, & Seldenum ipsum non vidisse jure conquerendum est: Διὰ τί τὰς ὁμωνύμους τοῖς πλάνησιν ἡμέρας, ἀτάκτην ἐκείνων τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγμένας ἀριθμοῦσιν, isthæc sane laborant tum συντάξει, quis enim vero ferat τάξιν ἀτάκτην pro ἄτακτον; ut tirones norunt; imo hunc quartum casum omni regimine desertum cerno: tum sententia, quod facile advertas, si fidus verbum verbo reddas; quare confinge sine periculo, meque vade, οὐ κατὰ τὴν τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγμένως ἀριθμοῦσιν, etenim facile scribæ litterulas interturbabant, ut dictum est pag. 287. hinc in ἀτάκτην eadem στοιχεῖα sunt, ac κατὰ τὴν· particulam autem οὐ fortasse tempus detriverat, cum sententia prorsus expetat. Dio etiam ipse laudato loco dum de iisdem planetis loquitur, easdem voculas adhibet, scil. κατὰ τὴν τάξιν. Pro ἐνηλλαγμένας rescripsi ἐνηλλαγμένως, nam verba cum proverbiis copulanda sunt: qui Græce sapiunt, an concinne id a me factum sit, judicent, maxime cum quid acuminis præseferat τάξις ἄτακτος, a quo boni Scriptores longe abhorruere.

At nihil magis turbare quiverit, quam verba Philostrati, eum, qui gentium variarum ceremonias ac ritus parum callet; cum hic sophista lib.3. c.13. p.148. **Apollonii** Tyanæi vitam intexens clare adserat dies fuisse planetis cognomines; ait enim Jarcham **Brachmanum** principem ei dedisse Δακτυλοὺς ἑπτὰ τῶν ἑπτὰ ἐπωνύμους ἀστέρων, οὓς φορεῖν τὸν Ἀπολλώνιον κατὰ ἕνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν, *annulos septem planetis cognomines, eorumque singulos secundum dierum nomina Apollonium gestasse*; at pensitanti attentius verba Philostrati facile occurret ipsum loqui de Brachmanis, atque Indorum gymnosophistis, qui eum morem vocitandi dierum ἑβδομα a planetis vel invenere, vel ab aliis gentibus sibi arripuerunt, non vero de Græcis, aut Romanis, qui solummodo dies septenis astris dedicarunt, ut paullo ante ostensum est; idque firmatur ex eo, quod vides Jarcham Brachmanorum principem illos annulos Apollonio dedisse, & hunc Tyanæum virum secundum ritus Indarum gentium usurpasse; nos contrario id unum negamus Grajos, & Latinos unquam dies siderum nomine distinxisse, neque privum exemplum in his reperire est; illud autem fecisse barbarorum ultimos Brachmanos, ac Magos ultro damus, ut ex Philostrato clare eruitur, & Apollonium religiones intestabiles omnes affectasse constat, & inter Indos perdiu versatum esse, quo artem incantationum omnium addisceret; vide etiam, si otio abundes, Tillemontium to. 2. part. 1. in vita Apollon. Tyan. Et ne credas rem hanc majori momento firmare me haud satis esse, teneo enim ab Eusebio præpar. Evang.

lib.

lib. 5. cap. 14. & habetur in orac. veter. cap. 8. antiquum oraculum, quod a Porphyrio exſcripſerat, unde luculentiſſime habeo id genus Magos, ſive barbaros ſacerdotes dies ab planetis nuncupaſse;

Κλήιζειν Ἑρμῆν, ἠδ' Ἥλιον κατὰ ταῦτα
Ἡμέρῃ Ἡλίου, Μήνην δ' ὅτε τῆσδε παρείη
Ἡμέρη, ἠδὲ Κρόνον, ἠδ' ἑξείης Ἀφροδίτην
Κλήσεσιν ἀφθέγκτοις, ἃς εὗρε Μάγων ὄχ' ἄριστος,
Τῆς ἑπταφθόγγου βασιλεύς, ὃν πάντες ἴσασιν.
Invoca Mercurium, & Solem pariter
Die Solis, Lunam vero, quando aderit
Dies, & itidem Mercurium, & etiam Venerem
Invocationibus arcanis, quas invenit Magorum maximus
Septiſonæ rex, quem omnes ſciunt.

Vides igitur Babylonium regem morem numerandi dies, de quo diſputamus, inveniſse, ſimul & arcanas voces invocandi diales planetas. Et gratiam habeo præterea plurimam Andreæ Riveto in diſsert. de orig. Sabbati cap. 5. qui, ut ea in re nullus tibi ſubeat ſcrupulus, mihi verba præſtat ab non adhuc edito Scriptore idipſum confirmante: Οἱ περὶ Ζωροάστρην, καὶ Ὑστάσπην Χαλδαῖοι, καὶ Αἰγύπτιοι ἀπ' ἀριθμοῦ τῶν πλανητῶν ἐν ἑβδομάδι τὰς ἡμέρας ἀνέλαβον, *qui Zoroaſtris, & Hyſtaſpis ſectam amplexi ſunt Chaldæi, & Ægyptii a numero planetarum dies in hebdomade repetebant*; locum opportuniorem mihi haud confingere poteram, dicitur enim a Perſis Magis, ſive myſtis vetuſtiſſimis Chaldæos, Ægyptioſque ab ſeptenis aſtris dies nominaſse, ſilet omnino de Græcis, qui re ipſa hunc morem dividendi menſes per ἑβδομάδα prorſus ignorarunt, ergo etiam Latini, qui per ternam dierum ſeriem paullo a Grajis diverſam menſem diſpenſarunt, atque utraque gens cultioris indolis eam hebdomada ſtellis ſolummodo ἀνακεῖσθαι, ἀνατίθεσθαι, *conſecrare*, ut ait Dio, ſatis habuere. Conquerendum hic reor de ſummi viri Seldeni ἀβλεψίᾳ, qui hos Scriptores inviſerat, tamen omni cap. 19. laudati operis univerſas gentes tam barbaras, quam elegantes ab planetis dies nuncupaſse edicit, & omnia mihi commiſcere viſus eſt, nihilque diſtinguere accuravit. Igitur ex iis, quæ multis dicta ſunt, rem ita verbo tranſigere poſſum, Brachmanos Magos dies per hebdomada diviſos ab aſtris primos omnium appellaſſe, ab his morem eundem ad Chaldæos, & Ægyptios invectum; poſterioris ævi Græcanicos, & Romanenſes circa Dionis Caſſii tempora dies planetaria nomenclatura nunquam donaſſe, ſed dumtaxat ἀνατίθεσθαι, *dedicaſſe*, qua triplice diſtinctione inducta, omnia bene conſpirant, & Scriptores minime ſecum digladiantes vides, ac noris, cur neque Græce, neque Latialiter legere ſit aliquando, *dies Lunæ*, *Martis*, *&c.* quin intelliges tandem, quare tot virorum doctiſſimorum, qui de veterum kalendariis, & chronologia præclara ſatis ediderunt, quoſdam prompte ajentes legimus, quoſdam vero præfracte negantes antiquos dierum hebdomada

da

da habuifse; res autem fequeftro indigebat, qui diuturnam litem componeret. Interea miffos facio non unos auctorum locos, quos ibidem Seldenus recitat pro tuendo apud omnes gentes dierum nomine ab planetis, nam vel levioris ponderis funt, vel ἀπροσδιονύσως, veluti verfum Antholog. ult. epigr. lib. I. edit. Aldi,

Ζεὺς, Ἄρης, Παφίη, Μήνη, Κρόνος, Ἥλιος, Ἑρμῆς·

in quo Theon auctor carminis ordinem adeo confudit, ut nullufdum fcire queat, num de τάξει cælefti aftrorum, an de ἑβδοματικῇ loquatur, quare fruftra eft Seldenus, dum illud de dierum nominibus producit.

XII. Hinc unicuique pronum eft veftigare, cur uni Chriftiani Scriptores, & eorundem litterata marmora fæpe dies a Sole, Luna, &c. indicaverint; cum enim ipfi καλοκαγαθίας pleni, ac fimplicitatis, & rerum cæleftium myfteria potius fapientiffime adverterent, quam profanorum Scriptorum dicta, ac loquendi rationes exacte curarent, accidit, ut rati fint ethnicos dies tum Græce, tum Latine appellaffe a planetis, quos folummodo eifdem dedicarant; miror tamen, quare hunc morem Chriftiani arripuerint, a quo longe eos abhorrere oportuiffet, præfertim cum in profanis voluminibus nunquam lectitarint; eique confuetudini tandiu adhæferint, ut perdiu durarit, donec in *feriarum* nomina, nefcio a quo ratio aftrorum dialium immutata fit. Fatendum tamen quofdam ex cultioribus Chriftianis Scriptoribus ab dicendi formula, *dies Jovis*, *Lunæ*, *&c.* utpote minime celebrata fe temperaffe, kalendis, nonis, atque idibus fecundum prifcam, bonamque ætatem ufos, quos inter lubens accenfeas Minucium, Cyprianum, Lactantium, Prudentium, pigetque Hieronymum ab his defeciffe, vid. epift. 150. ad Algafiam quæft. 4. dum nil hæfitans ait: *Hebdomada . . . quam ethnici idolorum, & elementorum nominibus appellant*. Scio te turbatum effe, quod dixerim Chriftianos ritum gentium in dierum appellatione minime calluiffe; verum pronum eft, cum de rebus peregrinis quis loquatur, tranfverfum agi, & ut plura exempla prætercam, ipfos ethnicos Græce, & Latine doctiffimos, quando de Hebræorum ceremoniis quid definire aggreffi funt, facile in παροράματα lapfos deprehendimus; hinc in non unis fuorum voluminum legimus illitum gentem hanc recutitam Sabbati die jejuniis impalluiffe, quod contra hiftoriæ fidem effe vel rerum Judaicarum tiro novit, cum Sabbatis Hebræi quieti folummodo indulferint, comiffationibus vero nequaquam parferint: fi hujus erroris teftimonia optes, vide Seldenum ibid. cap. 15. pag. 369. 370. fatis mihi fit unum ex Strabone apponere lib. 16. fragm. pag. 1106. Amftelod. 1708. ajente Pompejum in Hierofolymorum excidione exfpectaffe ἡμέραν νηστείας, quando Hebræi ἀπείχοντο παντὸς ἔργου.

Quo autem fententiam meam, ignoraffe nimirum Græcos, Romanofque feptenariam hanc dierum partitionem, melius firmem, mihi ipfi objicendum duco Tibulli locum lib. I. eleg. 3. v. 17. quem privum reperire fatis fui in tot profanis Scriptoribus, ubi *Saturni diei* mentio eft:

Aut

Aut ego sum causatus aves, aut omina dira, Saturni aut sacram me tenuisse diem; atque facile repono, me nunquam negasse dies planetis sacratos fuisse, uti in Tibullo jam vides, *Saturni sacram diem*, sed dumtaxat inficiarus sum ab eisdem astris unquam appellatos Dionem ipsum vadem sistens. Vel melius dicas Romanos sacra peregrina amasse, Hebræa cum primis, uti sanequam multis præstat Seldenus ibid. pag. 368. 369. & Sabbatum enixe cultum a profanis gentibus; hinc aures nostras obtuderunt poetæ, veluti Ovid. de Arte lib. 1. v. 416. ut ceteros taceam, qui jubet ab amorum furtis abstinendum quibusdam temporibus, *Quaque die redeunt rebus minus apta gerendis Culta Palæstino septima festa Syro:* & alibi canit tritum illud: *Nec pluvias opta, nec te peregrina morentur Sabbata*. Quare Tibulli mens est se ægerrime Roma discessisse, & ut moras necteret, causatum esse *aves* sinistras, *dira omina*, & *diem Saturni*, sive *Sabbati;* ethnici quidem in animum induxerant Hebræos septimo quoque die *Saturnum* coluisse, quare inepte vocitabant vel *Sabbatum*, vel *Saturni diem:* hac in re sat opportunus mihi est Tacitus lib. 5. hist. cap. 4. *Alii honorem eum* (septimum diem) *Saturno haberi; seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis* (Hebræorum) *accepimus, &c.* Hinc non mirum, si unus Tibullus semel *diem Saturni* dicat, dum mores Hebræorum commemorat. Et lux est Dioni scribenti de eadem gente sancta, Καὶ τὴν ἡμέραν τὴν τοῦ Κρόνου καλουμένην ἀνέθεσαν, vertitque Reimarus tom. 1. pag. 123. *diemque, quæ Saturni vocatur, dedicarunt*, idest, quod ab Hebræis ipsis vocabatur *dies Saturni:* vides Tacitum, & Dionem in eundem lapidem urgere ajentes Palæstinos coluisse Sarurnum, ab eoque numine diem appellasse.

Er nunc primum patent luculenter Suetonii verba in Tiberio cap. 32. quæ antehac ingenia exercuere, ubi de Diogene grammatico narrat: *Disputare Sabbatis Rhodi solitus, venientem* (Tiberium,) *ut se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per servulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus adstantem nihil amplius, quam ut post septimum annum rediret, admonuit;* patet enim Tranquillum referre, in animo habuisse Diogenem Hebræorum instar septenis diebus, sive Sabbatis scholas solummodo celebrare. Romanos autem hunc numerum dierum nunquam curasse scimus; habuisse eos potius dicas quandam novenorum dierum partitionem, quam ex sat notis eorum nundinis aucupamur; quam etiam suis kalendariis adscribebant: hinc Ovid. 1. Fast. v. 54. *Est quoque* (dies,) *qui nono semper ab orbe redit.* Cæsar Tiberius, ut grammaticum ἑβραΐζοντα irrideret, gentis Syræ morum se gnarum esse jactans opportune distulit Diogenem salutare cupientem etiam ad *septimum annum;* quod Tiberii responsum salis ac leporis plenum dicas, si advertas ethnicos credidisse Hebræos non solum septimum diem religiosissime prosecutos, sed septenum quemque annum; quare imperator festive Diogenem ἰουδαΐζοντα perstrinxit, atque ἐσάρκασε·

De cultu ab Hebræis septimo anno exhibito testis vehemens mihi est Tacitus hist. lib. 5. cap. 4. ut cernas, quam bene profani sibi conspirant: *Septimo die* (Hebræis) *otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit; deinde blandiente inertia septimum quoque annum ignaviæ datum.* Nosti jam ex Tacito multa luce Suetonii κείμενον perfusum; quare mecum usque miratus sum hujus historici verba tot importunis commentariis mactata, nec doctissimos interpretes ad Tacitum provocasse, quo abditam sententiam σὺν δεινότητι proferrent; & magis mirum dicas Seldenum, qui in laudatum sæpe volumen tot de septimo die, quot nemo antea, aut postea temporis comportavit, licet tanquam gemmas adhuc rudes, nam vel in locum non suum aggesta sunt, vel sibi contraria, ad ea Tranquilli verba adeo obstupescere visum esse, ut isthæc inclamarit lib. 3. c. 16. pag. 383. *Sabbata sic in usu, ac septimi diei Rhodi! Atque ejusdem mentio, velut rei notissimæ!* illum vero in lucem restituere omnino posthabuit vir summus. Ceterum famosum Justini locum lib. 36. c. 2. posthabeo appellantis Sabbatum *septimum diem*, cum de Mosis tempestate sermo ei sit.

Nollem demum, ut quis valentem Mazochii nostri auctoritatem promptus objiceret, quem salutamus veterum morum callentissimum, atque obstreperet tantum ἀρχαιολόγον in trita sententia fuisse priscos Latinos dixisse *diem Lunæ, &c.* dum in Kalend. pag. 536. col. 2. in adnot. propalam edicit: *Illud vero, quod ad finem sect.* 48. *Apostolus* (Barnabas) *depositus dicitur* δευτέρα σαββάτου, *altera die sabbati* (*pro eo quod nunc dicimus feria II, veteres autem die Lunæ*) *id apertam habet Judaismi significationem*; id mihi objectanti facile reponam cl. Mazochium hac in re communem eruditorum opinionem secutum, atque ob scribendi pernicitatem, & dicendorum copiam in Seldeni, aliorumque doctissimorum hominum judicium dejerasse; verum neque exempla profert, & ab ethnicis Scriptoribus vestigare frustra erit.

Atque hæc fortasse prolixiora præter spem, quo præstarem Græcos, ac Romanos usos esse planetarum hebdomade contra cælestem ordinem, & dies non ab astris nuncupasse uti nos hodiedum, atque olim etiam uni Christiani factitabant, sed solummodo eosdem dies septenis illis Diis dedicasse, ut eorum numine tempora procederent felicius, ac regerentur. Hinc in seq. cap. ostendam Deos hosce sidereos summa religione cultos, atque secundum ἑβδοματικὴν τάξιν in non unis monumentis scalptos me reperisse gratulor; quare Regio huic atramentario iisdem Diis honestissimo & grandem antiquitatem, & pretium conciliaturus sum. Nunc autem ad aliud novum, atque intentatum ἀπόρημα excutiendum aggredior peræque scitu jucundum, nec minoris mihi curæ, ac negotii staturum, scilicet de dialium planetarum principe, sed, ut eodem felici sidere absolvam, jure mihi verendum est.

CA-

****

CAPUT III.

Saturni, non Solis astrum initium hebdomadi dedisse contra communem opinionem ostenditur. Cur ordo cælestium planetarum in dialem τάξιν inversa sit, nunc primum profertur.

I. *Saturnum initium fuisse hebdomadis, non vero Jovem contra communem eruditorum sententiam ostenditur: hac in re Chrysostomum argute interpretatur cl. Mazochius.* II. *Vox* Sabbatum *in diversa prorsus notione est in veteri, ac audit in novo Testamento, quod nullusdum antehac adverterat.* Una Sabbati, *φράσις ignota ante Evangelium. Vocabulum* שבתות *in Levitico appositum librariorum stupore pro* שבעות. III. *Errores tum ethnicorum, tum Christianorum in* Sabbati *διαγνώσει, in ejusque etymo.* Septimus dies *nunquam in novo fœdere; cur σαββατισμὸς dixerit Apostolus.* IV. *Firmatur Saturnum initium hebdomadis fuisse ex Petro Alex. Tertulliano, & robustius ex Dione. Querelæ de Reimaro.* V. *Idipsum fere ἀποδεικτικῶς habeo ex ænea cymba ἑβδομαδικοῖς planetis onusta, quorum princeps Saturnus: hujus cimelii vera ex Porphyrio interpretatio, antehac ignota: Montfauconius notatur: Casaubonus corrupta Porphyrii verba dolose intercidit, & Holstenius inficete vertit; omnia probe conspirant, si restituatur εἰς αὐτὰς in ἀστέρας. Ex hac cymba multa lux capiti I. Geneseos. De Jo. Bapt. Passerio querelæ.* VI. *Saturnus iterato dierum primus in marmoreo anaglypto, quod perperam interpretatur Montfauconius; hujus etiam παρσράγματα enumerantur in gemma planetaria. Vera hujus gemmæ divinatio.* VII. *Etiam in lucerna Saturnus dialium Deorum agmen agit, quem Scaliger, Petavius, Seldenus, &c. in extimam sedem dejecerunt.* VIII. *Quæ contra primam hanc Saturni τάξιν congessit Seldenus, facile elevantur, nam testes producit satis impoliti sæculi. Cur Sol audit aliquando ἑβδομαγέτης.* IX. *Rationum momenta, cur veteres cælestem planetarum ordinem in illum hebdomadis immutarint: Scaligeri, & Bedæ sententia refellitur.* X. *Duplicem rationem hujus mutationis nobis Dio Cassius præstitit: quædam verba satis interpolata a χωρίῳ deturbantur, & quædam affecta sanantur, quod non fecit magnus Reimarus.* XI. *Dionis mentem non assecutos Wolffium, & Scottum ostenditur: in Keilium, aliosque nostri ævi philosophos animadvertitur.* XII. *Vera planetarum inversionis ratio antehac tot summis viris, & Dioni ipsi ignota proceditur, ex nova scil. notione vocum ἁρμονία, & τετρακτύς, quas tantum Pythagoras commendarat. Quid ἁρμονία apud Hom. & Hesiodum, nunquam pro* concentu, *& συμφωνίᾳ & ἁρμόζω idem, ac πήγω, cujus etymon est a* פגע. XIII. *Ἁρμονία pro συμφωνίᾳ sequioris scholæ Pythagoricæ est. Etiam Chaldæum vocabulum* הרמן, *unde ἁμόσαι fruticat ἁρμονία, est* consentire. *Quædam exempla posterioris ab Homero ætatis Scriptorum, in queis ἁρμονία est* partium coagmentatio. XIV. *Nummi quidam planetarii illustrantur contra Zosimum, Patinum, Vaillantium, Spanhemium, & Begerum ajentes eos addictos ludis sæcularibus; Apollo nunquam radiatus in his ludis; sed cusos dicas, ut Deos septenos faustos sibi redderent. Spanhemio resistitur Mercurium pro Sole in zodiaco accipienti. Stussius negat sæcularia munera in nummis, sed nil divinat.*

I. EX multis, quæ a me superiori cap. comparata sunt pro septenis diebus planetariis numinibus dedicatis, non vero eorum nomine a profanis Scriptoribus nuncupatis, facile colligas thecam hanc calama-

riam his aſtris ἑβδομαστικοῖς illuſtrem antiqua ævitate florere, dum veteres pro ſiderum religione ac cultu, & quo fauſtiſſimi dies ſibi volverentur, in vaſculis, aliiſque inſtrumentis, quibus utebantur, appoſuiſſe ipſe mox oſtendam, plurimis æreis & marmoreis collectis monumentis. Nunc magis improbum operæ pretium offertur, quod antehac eruditorum nemini in animum cecidit, num ſcilicet hæc dierum hebdomas a Sole inceperit, an a Saturno, cum omnes, quotquot evolvi ἀρχαιολόγυς, veluti fide ſibi præſtita, membranis ſuis illeverint Solem, non vero Saturnum, præcipua vi ac potentia dies rexiſſe, atque audiviſſe ἑβδομαγέτην, eaque opinio adeo omnium præcordiis inſedit, ut fama, ſermonibus, ac doctis voluminibus trita ſit, ac celebratiſſima. Ipſe vero ope hujus atramentarii nunc primum pateſaciam Saturnum primam ἑβδομάδος dialis ſedem jure occupaſſe, Jovemque jure ab ea deturbabo; quam quidem προτίμησιν fide ſubleſtiſſima ſat ſæculorum uſurpaſse deprehendi; patremque, ut quondam ἀνίκητος, καὶ ἀληθὴς . . . βίῃ καὶ χερσὶ δαμάσσας τιμῆς ἐξελάαν auſus eſt, Heſiod. Theog. v. 489. & nunc etiam in extimum planetarum dialium locum detruſum cernimus. Interea legentes vellem non tam cito juratos in tot vetuſtatis doctiſſimos magiſtros, ſaltem ea in re ſibi parum ampliandum exputent, dum rationum momenta, ac priſca documenta perlectitent. Id autem me clare contra ingentem adverſariorum doctiſſimorum vim præſtaturum recipio: & ſi nihil boni aliud rei litterariæ hoc vaſculum intulerit, quam ut veterum dierum forma, ac ratio noſcatur, una hac re illius pretium grandius increſcit, & longe dignius Rege ſe prodit.

Nullus ambigat, quin ſeptem dierum partitio apud gentes omnes religioſe culta ab Hebræis ortum traxerit, a quibus Brachmani fortaſſe primum, ut pag. 301. dictum eſt, inde Ægyptii, Dione teſte edit. Reimari to. 1. p. 123. quod multo ante id etiam nos docuerat Herodotus lib. 2. c. 82. Καὶ τάδε ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ ἐξευρημένα· μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη Θεῶν, ὅτεῦ ἐστὶ, quem hiſtorici locum non vidit Seldenus: inde ad omnes gentes morem hunc dimanaſſe ibid. teſtatur Dio; & idem vir ſummi nominis Seldenus non in unis capp. lib. 3. aggeſtis undequaque Scriptorum utriuſque linguæ auctoritatibus firmare adniſus eſt. Quod cum ita ſe habeat, & profanæ gentes in dierum τάξει amarint ἑβραΐζειν, facile eruo Saturnum, non Solem in ea ſerie primum locum acquiſiviſſe, cum Sabbato ab ſancto hoc populo primam ſedem tributam in hebdomade primus ipſe vidiſſe viſus ſim: & pag. 313. ethnicos vocem Hebræam *Sabbatum* peræque valere, ac Saturnum crediꝺiſſe jam præſtiterim. Hujus noſtræ ſententiæ fundum do ἑβραϊστὶ doctiſſimum Hieronymum, in quem hac in re non jurare piaculum reor: *Unam Sabbati*, inquit epiſt. ad Hedibiam qu. 4. p. 171. to. 4. edit. 1706. Pariſ. non vero ad Algaſiam, uti inquit Seldenus p. 417. *dies dominica intelligenda eſt, quia omnis hebdomada in Sabbatum, & in primam, & ſecundam, & tertiam, & quartam, & quintam, & ſextam Sabbati dividitur, quam ethnici idolorum, & elementorum nomi-*

nominibus appellant: igitur secundum Hieronymum Sabbatum olim erat initium hebdomadis, a quo seni dies reliqui per suos numeros vocitabantur, desinebantque in sextum; quod Sabbati festum, si postremam dierum sedem obtinuisset, *septimi* nomine in novo fœdere donatum esset. Clarius id adstruit Chrysost. to. 5. p. 525. an. 1724. Διὰ τοῦτο μεγάλη καλεῖται ἑβδομὰς, καὶ ὥσπερ αὐτὴ κεφάλαιον τῶν λοιπῶν ἑβδομάδων, οὕτω ταύτης κεφαλὴ τὸ σάββατον τὸ μέγα· καὶ καθάπερ ἐν σώματι κεφαλὴ, οὕτως ἐν ἑβδομάδι τὸ σάββατον· (hic etiam locus Seldenum fugit:) vides Chrysostomum edicentem apertissime *Sabbatum principium esse hebdomadis, sicut caput est corporis initium*. Cum autem antehac doctissimi quique exputarint Sabbatum extremum septem dierum extitisse, arctissimas in incitas se conjecere, & verba Chrysostomi mire, & non sine πολυπραγμοσύνῃ interpretati sunt, dum eorum animis altius insederat, uti est hodiedum, Sabbatum audivisse olim etiam hebdomadis finem. Quare memini me cursim legisse longe aliter patriarchæ hujus verba interpretatum esse Mazochium, ni fallor, in præclarissimo opere kalend. tom. 3. dum typographus schedas ab erroribus purgaret, hinc pagellam adnotare haud mihi licuit, nam dum hæc scribo, non adhuc tomus hic publicæ usuræ factus est, quare ope indicis verba summi viri facile reperies voce *Sabbati*: in eo autem Mazochii sententia versatur, ut Chrysostomus ideo appellarit Sabbatum initium, sive κεφαλὴν hebdomadis, licet sit *cauda*, ut ipse loquitur, quia in eo veluti concludebantur, qui præcedebant, seni dies; & sicuti voces *summa*, & *conclusio* sæpe pro principio adhibentur, cum revera extremum quid adnotent, ita etiam Sabbatum, eo quod summam & conclusionem ceterorum dierum complectebatur, vocitari poterit eorundem κεφαλή. Verum quisque mecum conjurabit de aperta & plana sententia Chrysostomi, & Mazochium argutissime & subtiliter disputare, & quod apertum, & rectum est, nimis involvere, ac contorquere; cum e contrario omnia æqua sint, atque expedita, si Sabbatum septenorum dierum initium facias, uti ratum jam est, & ex dicendis etiam atque etiam constabit, dummodo vulgari opinioni Sabbatum hebdomadis fuisse finem ac caudam nuntium remittas; præsertim Hieronymo nuper laudato clare edicente, *Quam* (hebdomada) *ethnici idolorum*, & *elementorum nominibus appellant*, ipseque mox Saturnum etiam apud profanas gentes, qui idem ac Sabbatum est, diebus ἑβδοματικοῖς præfuisse, in eisque enumerandis ab ethnicis gentem sanctam haud defecisse evidentissime patefaciam.

II. Pro re nata sat implexas quæstiones de voce duplici nim. *dies septimus*, & *Sabbatum* enodandas reor, antehac fortasse ob rei difficultatem, aut potius oblivionis incuriæque gratia posthabitas; mihique semita aperitur, quo quibusdam objectationibus eam obviam. Porro apud Hebræos circa extremam Machabæorum tempestatem Sabbatum hebdomadis principium fuisse, & antiquiore ævo frequentissime *septimum diem* salutatum fateor. Et ut brevis sim, evolve omnes novi Testamenti membranas, nunquam sane offen-

offendes Sabbatum appellari diem ſeptimum, jam enim his temporibus evaſerat dies primus; hinc factum eſt, ut ipſe animadverterim in unis ſanctis novi fœderis libris dictiones illas *una Sabbati*, *altera Sabbati*, &c. reperiri, propterea quod Sabbatum ipſum jam hebdomadis dies princeps ſalutabatur, quas in veteri inſtrumento ne ſemel quidem invenire eſt: uti apud Chriſtianos audit *Dominica* hebdomadis primus dies, & nomina feriarum uſque ad ſextum aſcendunt, ita & Hieronymus poſt Sabbatum Hebræorum uſque ad ſextam loco paullo ante laudato enumeravit. Neque quis mihi moleſtus ſit, eo quod in titulis pſalmi 23. *prima Sabbati*, & pſalmi 93. *quarta Sabbati* inſcriptum legatur, hinc eas φράσεις eſſe vetuſtiſſimas opponat, nam norunt univerſi nihil ſanæ fidei, nec antiquioris manus eſſe illorum titulos; imo ceteris argumentis dubitandi de eorundem γνησιότητι nunc primum hoc alterum, & certius addas. Si vero expoſtules, quo pacto reliquos ab Sabbato dies vocitarint Hebræi ante novi fœderis tabulas, quoniam eæ dicendi formulæ *una Sabbati*, & *quarta Sabbati*, &c. Chriſto jam nato efficłæ ſunt, exſtare ajo vice multiplici in Moſis membranis, quod expetis, atque ita conceptum reperi, veluti Levit. 23. 15. וספרתם ממחרת השבת, *Numerabitis a craſtino Sabbati*, & hic etiam Sabbatum vices & jura veluti primæ diei exhibet.

Nec minus operæ pretium eſt advertere vocem *Sabbatum* uno novi fœderis ἁγιογράφων tempore adhibitam pro tota hebdomade, uti Act. 17. 2. *Per Sabbata tria diſſerebat*, & Luc. 18. 12. *Jejuno bis in Sabbato*, & ſexcenta id genus. At anteriori ævo diem ſeptimum dumtaxat valuiſſe conſtat: evolve utriuſque teſtamenti membranas, eamque conſtantem diſtinctionem Prophetas, & Evangeliſtas ſervaſſe mihi fidem te daturum pro re certa teneo. Contra hanc veram, licet novam ſententiam ſcio valide reſiſtere Levitici verba 25. 8. ubi Deus jubilæum indicit Hebræis *poſt ſeptem Sabbata annorum*, i. e. poſt 49. annos, שבע שבתות השנים, ubi aperte evincitur vocem שבת, *Sabbatum*, ſumi a Moſe pro ipſa omni hebdomade, uti in novi fœderis libris. Verum non tam cito animum deſpondeo, propterea quod, cum innumerabiles θεοπνεύστων Scriptorum loci mecum conſpirent, hæc priva Levitici verba adverſantur. Quare ne te multis teneam, confinge ſine periculo illud שבתות, *Sabbata*, in priſcam, veramque vocem שבעות, *hebdomades*, quam uno apice diſcriminatam vides, eritque proba, & priſca ſententia, poſt ſeptem *hebdomadas* annorum; tenuiſſima elementi mutatione conſtans ſibi uſque erit Moſes, qui ſoli *ſepteno* dierum τὸ שבת addixerat. Errorem hunc certe in Leviticum ſubrepſiſſe novi, vel a vicinitate ſoni ambarum vocum שבעות, & שבתות, vel ab poſterioribus exſcriptoribus, quando jam vocabulum שבת in notionem *hebdomadis* deſciverat. Hanc meam non poſthabendam medelam cumulate juvant Helleniſtæ interpretes, qui profecto legerant שבעות, in iis enim legere eſt ἑπτὰ ἑβδομάδας ἐτῶν, non vero ἑπτὰ σάββατα ἐτῶν, qui quidem ita vertiſſent, ſi τὸ שבתות illitum reperiſſent.

Cum

Cum his viris LXX. conjurat Hieronymus, qui Latine apposuit ibidem *hebdomadas*, non *Sabbata*. Demum etiam Chaldæus paraphrastes, (non autem mihi otium est ceteros invisendi,) probe transfudit Hebræum fontem in שבע שבועין, æque ac nos affectum locum sanavimus. Ratum igitur dicas Evangelistarum ævo τὸ *Sabbatum* novam tum principii septem dierum, tum totius hebdomadis notionem induisse, cum antea pro die extimo ejus periodi haberetur, & fortasse non male Levitici verborum difficultatem diluimus.

III. Neque in animum inducas, quo firmem aliter in vetere, aliter vero in novo fœdere vocem *Sabbatum* significasse, me non satis esse, ut divinem, cur pauci ethnici Scriptores aliquando hunc diem contra meam sententiam *septimum* appellarint, uti semel Ovid. pag. 313. a me laudatus *Culta Palæstino septima festa Syro*, & Sueton. in Tiber. c. 32. dum ait Diogenem *Sabbatis* docere solitum fuisse, quæ & *septimos dies* vocat. Atque haud scio, an vestiges aliud exemplum ex profanis libris, quod iis, quæ de duplici *Sabbati* notione statui, adversetur; plurimum enim olei & operæ absumptum est in eorum utriusque linguæ voluminibus excutiendis. Porro cordatum virum frangere minime debent bina hæc duntaxat testimonia, cum e contrario pro tuenda nova Sabbati διαγνώσει plenæ sunt membranæ Evangelistarum, atque Ecclesiæ patrum, ac conciliorum; imo breves id genus reliquiæ magis sistunt antiquam, atque unicam ejus vocis significationem.

Verum ut directo respondeam; concedam oportet non adeo deperiisse ingenitam & avitam vim ῥήσεως *Sabbati* pro ratione *septimi diei*, ut nunquam omnino adhibitam contendam; vel melius dicendum ethnicos linguæ Hebræorum ignaros, quibus hujus gentis sanctæ mores, & sacra prorsus occulebantur, in ritibus sibi peregrinis enarrandis longe hallucinatos esse, vide præ ceteris Tac. init. lib. 5. hist. ita etiam in voce *Sabbatum*; etenim inaudientes ab Judæis Hellenistis, horumque forsan libros etiam lectitantes æque *Sabbatum*, atque *septimum diem* immensis laudibus concelebrari, rati sunt Hebræam ῥῆσιν *Sabbatum* adnotare hunc numerum, non vero quod re ipsa valet, *requies* scilicet; quare hoc errato abducti diem Saturni, sive *Sabbatum* dixere *diem septimum*, non porro quod ipsis septima vere lux esset, nam firmum est primam ethnicos fecisse, sed ob fraudem vocis *Sabbati*, quod *septenum* quid notare exputarunt; alias nobis illuderent nunc in prima dierum τάξει hunc Deum locantes, nunc in extimam detrudentes. Aberrasse autem veteres in hac *Sabbati* διαγνώσει certum est, nam Lactant. lib. 7. c. 14. ait: *Hic est ille dies Sabbati, qui lingua Hebræorum a numero nomen accepit*, cum vel tiro noscat τὸ שבת esse *quies*. Lactantio addes Theophilum Antiochenum lib. 2. ad Autolycum, modo hoc opus ejus Scriptoris γνήσιον admittas: *Hic dies, qui ab Hebræis Sabbatum vocatur, Græce si quis nomen interpretatur, Septimus dicitur: hoc nomine mortales omnes diem istum* ap-

appellant, *at nominis causam nesciunt plerique*; sed ipse Theophilus sermonis Hebræi se prodit ignarissimum. In eundem lapidem etiam quosdam Græculos impegisse conqueror, veluti Vettium Valentem Antiochenum, (de quo Scriptore paullo inferius,) in titulo: Ὑπὲρ ἑπταζώνυ, ἤτοι σαββατικῆς ἡμέρας ἀπὸ χειρός, *de heptazono*, *sive de die septenario canon facilis*; palam vides apud Vettium eandem vim inesse voci σαββατικῇ, ac ἑβδοματικῇ, adeo hominum menti inhæserat *Sabbatum* peræque valere, ac *septenarium*. Haud mirum igitur, si Ovidius, ac Suetonius *Sabbatum* vocitarint *diem septimum*, quando idipsum habes a Christianis Hebræam linguam minime callentibus; neque hinc colligere est & Saturnum, & Sabbatum ob duorum ethnicorum σφάλμα diebus hebdomadis non præfuisse. Scio præterea Josephum lib.2. contra Apion. §.3. p.494. edit. Avercamp. appellare Sabbatum ἑβδομάδα, *septimum diem*; verum Hebræus hic cultior præ ceteris secutus est φράσιν antiquam, & Prophetarum loquendi modum; sicuti etiam Paullus semel *Sabbatum* vocavit *diem septimum*, eo quod usus est Mosis verbis, vid. epist. ad Hebr. 4. 4. *Dixit enim in quodam loco* (Gen. 2. 2.) *de die septimo: Et requievit die septima ab omnibus operibus suis*, ceterum in reliquis epp. unicum vocabulum *Sabbatum* tibi præsto est: imo adeo Apostolus ab *septimo* abhorruit, ut novam dictionem cuderit, σαββατισμός scilicet pro ἑβδομάς, ibid. v.9. Cl. Mazochius pag.*68*.& *69*. kal. præclara satis de Sabbato adnotavit, sed ingenii mei viribus haud æqua reperi, rogaris ut tutemet legas; verum vir magnus alibi se ea luculentius explicaturum spondet.

IV. Ut autem, quæ de duplici nuper detecta in sanctis libris τῦ *Sabbati* notione, συντόμως contraham, quæque longius protrahere quivissem, nisi prolixiora viderentur, ostensum est hujus vocis vim priscam, nempe *septimi* in binam diversam significationem, nimirum tum diei primi hebdomadis, tum nniuscujusque ex diebus ejusdem periodi, descivisse Apostolorum ævo; ut magis firmarem Saturnum apud ethnicos fuisse principem ἑβδομάδος, eo quod etiam apud Hebræos Sabbatum, quod profani Saturnum interpretati sunt, vid. pag. 313. in eadem prima sede fixum ubique ex novi fœderis membranis constat. Utinam antehac tot ἐξοχώτατοι interpretes isthæc adnotassent, non exiguo labore mihi levato gratularer.

His animadversis de Hebræorum hebdomade, quatenus ad Saturni πρωτεῖον spectant, & veluti seminibus quibusdam jactis, reliquum nunc est, ut ex certioribus & vehementioribus documentis undequaque corrasis ab Græcis mixtim, Latinisque Scriptoribus hoc astrum in dierum digestione non extimam, sed principem τάξιν, ut in nostro atramentario, occupasse ostendam, & res fere ad ἀπόδειξιν accedet. Et conquerendum mihi est de Allatio in dissert. de dominic. & hebdomadib. Græcor. a quo plurimum opis sperabam, de hoc dierum negotio vix pauca attigisse, sed vix tolerando labore totum ad hebdomadas Christianorum descivisse.

Primum testem advoco Petrum Alexandrinum in Isagoge Apotelesmat.

mat. Περὶ τοῦ πολεύοντος, καὶ διέποντος, *de planeta possidente, & administrante:* Ὁ αὐτὸς ἀστὴρ (Κρόνος) κύριος τῆς ἡμέρας γίνεται, καὶ πολεύει ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν α ὥραν αὐτὸς πολεύων, καὶ διέπων· τὴν β παραδίδωσι τῷ ♃, καὶ λέγομεν τὴν β ὥραν, ♄ πολεύοντος, καὶ ♃ διέποντος, *ipse* (Saturnus) *dominus est diei, & possidet omnem diem; quin & horam primam non solum, ut dominus possidet, verum etiam sibi ipsi regiminis ministeria præstat; secundam vero horam tradit Jovi, & dicimus horam secundam, possidente quidem, & dominante Saturno, sed ministerium præstante, & procurante Jove.* Vides jam Petrum, quicumque is fuerit, veterem disciplinam nobis obtrudere de dominio planetarum in dies septem, & contra de horarum servitio, & ministerio sideri diurno exhibito; quæ ambo ut explicet, bene admodum ab primo hebdomadis die incipit, a Saturno scilicet; etenim si Saturnus ultimus dies audisset, sane ἄλογον, atque ineptum se probasset Petrus hic Alex. qui hasce astrologicas nænias venditans ab ultimo, non a primo, uti ratio ordinis jure postulat, occæpisset. Neque reponas hic Saturnum accipi, uti primum astrum, non vero ut diem principem; nam reponam Petrum hunc Alex. apertissime accipere septena isthæc astra quoad dierum rationem, non vero quoad cæli ordinem, ait siquidem Saturnum *regere omnem diem* κύριον, καὶ πολεύοντα ὅλην τὴν ἡμέραν.

Verum mihi supersunt locupletiora testimonia, quorum ope Solem a primo loco deturbem, licet longissimo tempore adversus Saturnum patrem contra jus fasque invaserit: Tertull. Apolog. c.16. p.17. an.1641. gentes Christianis convicia ingerentes ita alloquitur: *Æque, si die Solis lætitiæ indulgemus, alia longe ratione, quam religione Solis, secundo loco ab eis sumus, qui die Saturni otio, & victui decernunt, exorbitantes & ipsi ab Judæorum more, quem ignorant:* fatetur propalam hic Tertullianus Christianos diem Solis, sive dominicum sancte celebrantes secundo loco, i. e. unico die ab eo, qui Saturni est, ab ethnicis discrepare; igitur si gentes in hujus principis planetæ festo uno die Christianos prævertebant, necesse est Saturnum ἀμέσως diei Solis anteivisse, ut primum, non ut septimum; tunc etenim dixisset Tertullianus *septimo loco distamus*; noverat ipse ob religionem dominicæ resurrectionis Sabbatum, seu Saturni diem hebdomadis principem, quo otio, & victui indulgebatur, in sacratius festum immutatum, translatumque in subsequentem Solis diem, quo mortis victor Christus dominus ab inferis emersit: & nemo assereret in præsenti dierum enumeratione, in queis Solis primus est, ordine ὀπισθοπόρῳ, Saturni, & Veneris dies secundo, & tertio loco ab Sole abesse, sed sexto, & septimo distare. Tertullianus ipse majorem lucem sibi præstat in opere ad Nation. lib. 1. c. 13. p. 39. *Vos certe estis, qui etiam in laterculum septem Deorum Solem recepistis, & ex diebus ipsorum prælegistis*, (i. e. Saturnum primum dierum elegistis, ea enim est vis τοῦ *prælegistis*,) *quo die . . . otium, & prandium curetis . . . Quare ut ab excessu revertar, qui Solem, & diem ejus nobis exprobratis, agnoscite* vici-

vicinitatem; non longe a Saturno, & Sabbatis vestris sumus. Vides jam gentes fixisse primum diem hebdomadis sub Saturni tutela, quare jure morem sui temporis expressit nostri atramentarii artifex, cum hunc Deum prima sede donarit.

Verum ex profanis ipsis historicis rem robustius, imo παντελῶς firmemus, quos nullus neget probe seriem dialium Deorum calluisse: porro veluti magnus Apollo mihi sit Dio Cassius, qui docte, atque apertissime horum astrorum τάξιν describit, Solique secundum diem, & tertium Lunæ ab Saturno planetarum duce consecrat pag. 124. edit. Reimari: Τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς νυκτὸς ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρξάμενος ἀριθμεῖν, καὶ ἐκείνην μὲν τῷ Κρόνῳ διδοὺς, τὴν δὲ ἔπειτα τῷ Διῒ, καὶ τρίτην Ἄρει, τετάρτην Ἡλίῳ, πέμπτην Ἀφροδίτῃ, ἕκτην Ἑρμῇ, καὶ ἑβδόμην Σελήνῃ, κατὰ τὴν τάξιν τῶν κύκλων, καθ' ἣν οἱ Αἰγύπτιοι τοιαύτην (Reimarus αὐτὴν) νομίζουσι, καὶ τοῦτο καὶ αὖθις ποιήσας· πάσας γὰρ οὕτως τὰς τέσσαρας καὶ εἴκοσιν ὥρας περιελθὼν εὑρήσεις τὴν πρώτην τῆς ἐπιούσης ἡμέρας ὥραν ἐς τὸν Ἥλιον ἀφικνουμένην· καὶ τοῦτο ἐπ' ἐκείνων τῶν τεσσάρων καὶ εἴκοσιν ὡρῶν κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς πρόσθεν λόγον πράξας, τῇ Σελήνῃ τὴν πρώτην τῆς τρίτης ἡμέρας ὥραν ἀναθήσεις· καὶ (Reim. κἂν) οὕτω καὶ διὰ τῶν λοιπῶν πορεύῃ, τὸν προσήκοντα ἑαυτῇ Θεὸν ἑκάστη ἡμέρα λήψεται· ταῦτα μὲν οὕτω παραδέδοται. *Horas tam diei, quam noctis a prima enumerare incipiens, & primam illam Saturno attribuens, secundam Jovi, tertiam Marti, quartam Soli, quintam Veneri, sextam Mercurio, & Lunæ septimam secundum ordinem orbium, quem Ægyptii definiunt, & hoc aliquoties faciendo, ubi ita per omnes quatuor & viginti horas circumiveris, primam subsequentis diei horam Soli obtingere invenies: & idipsum per easdem quatuor & viginti horas secundum superiorem rationem faciens, Lunæ primam tertiæ diei horam sacrabis: atque hoc pacto si reliquas excurreris, congruentem sibi Deum quælibet dies accipiet: atque hæc quidem ita nobis tradita sunt.* Prolixiorem locum apposui, ad eorum, quæ dicimus, meliorem intelligentiam, & ut cogites Dionem negotium planetarum serio egisse: vides jam Soli assignari primam horam ἐπιούσης ἡμέρας, *sequentis diei* post Saturnum, & Lunæ primam τῆς τρίτης ἡμέρας, *diei tertiæ*; notumque est ex hac computandi ratione Deum, cui prima sacratur diei hora, regere solidum diem, uti belle expressit Petrus Alex. nuper laudatus, ὅλην ἡμέραν πολεῖν. Agendæque gratiæ Dioni, qui cum Regio atramentario conjurat; etenim intuemur Auroram, sive Solem secundæ vasculi faciei affixum, & Lunam tertiæ, & primæ Saturnum regem, ita ut omnium extima sit Venus. Nullus igitur posthac artifici irascatur, tanquam dierum hebdomadis ignarissimo; sed nostri ævi Scriptorum stuporem castiget, qui veterum testimonia incuriosi lectitarunt, & nescio qua injuria Jovi, non Saturno dierum, ac Deorum patri principem in hebdomade sedem tribuerint. Liceat mihi hic mirari, Reimarum litterarum Græcarum opibus florentissimum in selectis in Dionem adnotationibus non pauca de planetis apponere ex Selde-

Seldeno præsertim corrogata, atque laudare bene multos, qui de hac Deorum serie scripserunt, nihil de Saturno hebdomadis primipilo suspicatum esse, licet hunc Deum aperte septenorum numinum dialium ducem dicat Cassius: valuit enim apud summum virum perquam ingens numerus Scriptorum pro Jovis principatu jurantium, ut tantam a Dione lucem pro Saturno ἑβδομαγέτῃ intueri haud satis fuerit.

v. Porro ut rem perpetua constantia roboremus, marmorum, atque æneorum monumentorum ope firmanda est: porro ab temporis malignitate, & ab quorundam hominum contra pretiosissimas vetustatis gazas furore servatum est æneum vasculum in cimeliarchio Domini Bon ex primis senatoribus in Fisci regii curia Monspeliensi, quod instar scaphæ exiguæ est, gestatque septem dierum Deos eadem τάξει & ordine, quo visuntur in hoc Regio atramentario, atque agmen ducit Saturnus: Montfauconius, qui hanc margaritis contra cariorem supellectilem in lucem protulit in Antiq. explan. supplem. tom. I. pag. 37. schem. 17. in hujus cimelii admirationem rapitur, atque inquit, *nusquam simile cimelium se vidisse hactenus;* ac longe præstantius est vasculum nostrum, ubi non protomæ planetarum, sed hi omni parte perfecti, argenteique renident. Aggerit vir clarissimus ad illustrandam naviculam Diis onustam vulgaria quæque, & quæ ad rem sanequam parum faciunt; nam totus est in icunculis designandis, quæ sunt vel tironibus notæ; de hebdomade, & ordine siderum parum sollicitus, cursimque notat; *Veteres, ut videtur, a Saturno hebdomadam incipiebant*, & quod certum est, dubii plenus profert; & miror testem vocare Dionis locum pro Jovis principatu, qui luce clarius asserit Soli secundum, tertium Lunæ diem sacrasse veteres; recte igitur ex hac ærea scaphula concludam firmari magis magisque ethnicos dialibus Diis præfecisse Saturnum, & hujus cimelii, & atramentarii artifices bene conspirasse, ut-

pote temporum mores expresserant. Ecce tibi schema; cui autem usui foret isthæc navicula, inferne suo loco apponam, quando de nostri atra-

 menta-

mentarii domino sermo mihi obtigerit; in præsenti paucis accipe rationes, cur hæc numina scaphula convehantur, quod pro sui ratione instituti præstare debuerat Montfauconius: atque iterum querelæ mihi sunt de magno Reimaro ad hoc cimelium ibidem provocante, attamen ea de re nihil legentes docuisse me piget.

Hæc in cl. Montfauconium vix exscripseram, cum legenti mihi, ut moris est, Athenæi libros, obvia facta est vera hujus cimelii interpretatio, & scaphulam hanc septem planetarum in poculum inverti jubeo, facem mihi præferente Casaubono in animadv. in Athen. pag. 789. & 790. qui porro, exquisita tum sacra, tum profana ex variis Scriptoribus corrasa supellectile, inquit finxisse olim veteres Herculem poculo pro navi usum fuisse: Solem etiam ad occidentem ab oriente vehi poculo, sive cymba; nam olim utriusque linguæ Scriptores eodem cymbæ nomine, & figura poculum donarunt, & navigium: inde etiam ortum esse ait Casaubonus philosophos de Sole, & Luna disputantes nomen *disci* usurpare. Cumque vir summus bene multa de navigio Solis, & Lunæ aggessisset, tandem concludit: *Cum didicissent antiquissimi mortalium, vel e libris Mosis, vel e sermonibus majorum Spiritum Dei incubare super aquas, veritatem hanc miris commentis deformarunt.... Quam ob causam Ægyptii Dæmonas, Solem, & cælestia corpora alia, ut navigio vecta pingebant:* profertque locum Porphyrii de antro Nympharum: Νύμφας δὲ Ναΐδας λέγομεν, καὶ τὰς τῶν ὑδάτων προεστώσας δυνάμεις ἰδίως· ἔλεγον δὲ καὶ τὰς εἰς γένεσιν κατιούσας ψυχὰς κοινῶς ἁπάσας· ἡγοῦντο γὰρ προσιζάνειν τῷ ὕδατι τὰς ψυχὰς θεοπνόῳ ὄντι, ὥς φησιν ὁ Νουμήνιος· διὰ τοῦτο λέγων καὶ τὸν Προφήτην (Mosem intellige) εἰρηκέναι ἐμφέρεσθαι ἐπάνω τοῦ ὕδατος Θεοῦ πνεῦμα. Τούς τε Αἰγυπτίους διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Δαίμονας ἅπαντας οὐχ ἱστάναι ἐπὶ στερεοῦ, ἀλλὰ πάντας ἐπὶ πλοίου, καὶ τὸν Ἥλιον, καὶ ὅμως πάντας· huc usque Casaubonus exscripsit Græca Porphyrii, reliqua ad rem apprime conducentia posthabuit vir ἑλληνικώτατος, utpote fœde corrupta ab amanuensibus, scilicet, οὓς τινας εἰδέναι χρὴ τὰς ψυχὰς ἐπιποτωμένας τῷ ὑγρῷ τὰς εἰς γένεσιν κατιούσας· apponam Lucæ Holstenii interpretationem, qui neque librariorum oscitantiam advertit, quare postrema ejus verba nullam præseferunt sententiam: *Nymphas vero Naidas proprie vocamus virtutes aquis præsides, sed & communiter omnes animas generationem subeuntes appellabant; quas aquæ, quæ divino Spiritu fovetur, assidere putabant, ut ait Numenius: ideoque Prophetam dixisse Spiritum Dei ferri super aquas. Ægyptios quoque hanc ob causam omnes Dæmones non in solido stabilique statuere, sed super navigium: ipsum quoque Solem, & omnes omnino, quos animas in generationem descendentes humore invadere sciendum est.* Vides jam postrema verba tum Græce, tum Latine ne Œdipodem quidem divinaturum; & primum miror Holstenium ὅμως fudisse in *omnino* pro *pariter*: deinde ἐπιποτωμένας τῷ ὑγρῷ τὰς εἰς γένεσιν κατιούσας vertisse *in generationem descendentes humore*

inva-

invadere pro *animas ad generandum descendentes in humido volitare*. Verum nodus omnis hæret in voculis ὥς τινας, quæ mentem Porphyrii, & sententiæ vim omnino occultant: eas facile, & minima mutatione & Holstenius, & Casaubonus in genuinam veramque vocem restituere potuissent, idest ἀστέρας, quos necessario cum τὸν Ἥλιον conjunxerat Porphyrius; quare post ἀστέρας apponenda est πλεία στιγμή· & ita vertendum: *Ægyptios quoque hanc ob causam dæmonas omnes non in solido stabilique statuerunt, sed universos super navigium; & Solem ipsum, & simul omnes planetas*; & adjecta στιγμῇ, *Scire oportet animas in humido volitantes ad generandum invadere*. Atque ita mens Porphyrii sibi constat, ac ima summis belle respondent. Casaubonus nodum intercidit verba Porphyrii dimidiata apponens, cum sexcenta his salebrosiora ubique confingat, explanetque.

Sed ad æneam nostram sive cymbam, sive potius poculum redeamus: & primo conquerendum est Montfauconium virum miræ lectionis hunc famosum Porphyrii locum latitasse, atque doctas non vidisse Casauboni animadversiones, quæ hoc cimelion quanquam astris onustum luce multa offundunt. Inde pro re certa habes artificem hujus ænei vasculi theologicis gentium, & Ægyptiorum deliramentis fucum facientem expressisse septem planetas omnes in cymbula, & per aquas vectos: eamque fabellam effictam esse, & male detortam ex veris sanctorum librorum oraculis, docente id nos Numenio Pythagoricæ hæreseos filio: quare posthac nullus dubito, quin quisque fateatur certum hujus metallicæ scaphulæ, aut poculi interpretamentum, mentemque artificis.

Præterea longe miratus sum tot tantosque viros orientalium litterarum gaza ditissimos, cum sacram genesin perpetuis commentariis onerassent, ad illustrandum versum 2. cap. 1. hunc Porphyrii locum minime usurpasse; atque haud scio, cur hæc περιθρύλλητα verba præsertim ὕδωρ θεόπνοον, atque πνεῦμα Θεοῦ ἐμφέρεται ἐπάνω τοῦ ὕδατος ab Numenio non exiguæ vetustatis philosopho a Mose exscripta minime accurarint, quæ sane pluris æstimanda reor, quam illa bene multa, quæ ex ethnica philosophia, & poesi ad eum locum explanandum aggesta sunt a Grotio, Clerico, & Calmetio, &c. vid. etiam crit. sacr. imo vox obscuritatis, & contentionis plena מרחפת, ἐπεφέρετο, *ferebatur*, συνέθαλπε *incubabat*, *insufflabat*; *supervectabatur*, *&c.* ex Numenio multum lucis mutuaretur; sicuti etiam verba Jobi 9. 8. *Qui* (Deus) *graditur super fluctus maris*. Verum hæc in præsenti pensi mei non sunt; satis mihi sit æneam cymbam planetis onustam cum Deorum Regii atramentarii τάξει opportune comparasse; & cur in poculo, vel scaphula vectentur, divinasse. Venia hic mihi sit, si conquerar de Passerium πολυΐστορα, qui in nunquam affatim laudanda diatriba de Transvectione animarum multa de equis eas convectantibus ab aliis jam occupata protulit, nihil vero de cymba, sive poculo; & maritima transvectione edisseruisse; vide hujus ἐξοχωτάτου viri to. 3. de gemmis astriferis. Demum ne mihi tandiu obstrepent quidam minuti inge-

ingenii ecclesiastici viri, & futile inclament, & levidense versare profana exemplaria, & monumenta, si ex eisdem tantum lucis hauriamus ad firmanda, & honestanda sanctorum voluminum oracula.

VI. Sed marmora invisamus, nam huic sententiæ meæ adserentis Saturnum esse principem dierum sors arridet undique. Liber m. sc. exstat in bibliotheca S. Victoris Parisien. qui fuerat viri undequaque cl. Peireschii; in hoc cernere est depictum fragmentum fortasse non exigui lapidis ornatum monstroso venti capite: deinde circuli partem inspicies cum planetis dialibus, sed ordine alterno dispositis, scilicet Saturnus superne, in primaque sede, inferne Apollo, sive Sol; superne Luna, inferne Mars: inde eodem ordine Mercurius, & Jupiter cornutus: superno, extremoque loco Venus. Hoc schema idem Montfauconius in supplem. antiq. tom. 1. pag. 48. minus curate interpretatur, sibique indulget artificem quatuor planetas, uno semper intermedio relicto, ad arbitrium scalpsisse; tria autem inferna numina esse duo zodiaci signa, Geminos scil. puellos, & partem capitis Tauri; quod cursim intuenti facile imponeret. Sed contra est, nam nihil mihi succurrit, cur terna illa numina posthabuerit artifex, præsertim pulcherrimum omnium planetarum Solem, Jovem Deorum maximum, Martemque formidandum. Verum primus ille adolescens Apol-

lo est coma pingui, cujus proprium προσθετόν est *crinitus*, & apud Hom. Il. υ. v. 39. & in hymn. v. 134. Φοῖβος ἀκερσεκόμης· Anthol. lib. 5. ἀχαίτης· Pind. Olymp. od. ς. ἐπῳδ. β. salutatur χρυσοκόμας· & Pith. od. β. ἀντιστρ. α audit χρυσοχαίτας· & passim apud poetas idem Deus dicitur χαιτήεις. Sed nemo elegantius ejus crines describit, quam Callimachus in hym. v. 39. & seqq. quos legas rogo; eosque Tibullus lib. 3. el. 4. v. 27. contraxisse videtur: *Intonsi crines longa cervice fluebant, Stillabat Tyrio myrrhea rore coma*; scis autem crines esse radios. Altera icuncula Mars est, cujus

caput

caput vel leonis pelle tegitur, uti qui marmor delineavit, expressit, vel galea est hujus belluæ capitis instar; ceterum, nemo unus unquam signum Geminorum ad armati herois exemplar exhibuit, vide ipsum Montfauconium, qui non unam zodiaci figuram in lucem protulit. Tertiæ vero imagunculæ pars admodum manca & mutila ne te turbet, cum videas cornua, & longiusculas aures; quovis enim pignore decernam illum esse Jovem, non Taurum; etenim haud dubius sum, quin pictor intuitus in fracto marmore partem cornutæ faciei, nihil de Jove Ammone quidquam cogitaverit, sed a cornibus deceptus de suo auriculas extenderit, & altera vice hunc Deorum patrem in bovem conversum nobis conspiciendum obtulerit. Præterea ut noscas has ternas icunculas ad zodiacum non spectare, circulum γεωμετρικῶς compleas, semidiametrum quatuor pollicibus æqualem habebis; eademque ratione ac distantia, qua Gemini a Tauro absunt, reliqua dena signa depingas, plurimum vacui spatii supererit; cum contra sciamus hæc ζῶα æqua sede sita describi, totamque orbitam opplere, exempla prostant in nummis, gemmisque, in queis zodiacum invisimus, vid. seq. pag. 344.

Verum ut stabiliam solidius tertiam infernam figuram esse Jovem cornutum, constat mihi ex gemma, ut cetera missa faciam monumenta, quam Montfauconius depingendam curavit tom. 2. par. 1. p. 244. schema pag. 245. in ejusque explanatione, quæ opinionum monstra suborta sint, puduit Montfauconium facere palam; plures tamen, & bene longas diatribas totam ἀρχαιολόγων Gallorum gentem exantlasse fatetur; tandem divinationem suam tanquam ex cortina deprompsit, & ab Academiæ litteratis viris probatam enormi Antiquitatum operi illevit, sibique tanquam Œdipo modeste indulget, ex ea summam laudem partum iri ratus:

sed, ut verum fatear, ipse cælum terræ miscet; tanti viri conjectationem hilaritatis ergo adscribendam exputo; mox ipse veram scalptoris mentem ἀνὲ βατταρίας indicabo. Senile caput velatum jubet Montfauconius esse M. Aurelium imp. sacrificantis ritu; globulum supra frontem fixum pro mundo habet, etenim in artificis dextra apponendi locus non erat; & instrumentum illud, quod retro cernitur, Plutonium esse ait, sed ob loci brevitatem minime distingui. Asserit deinde caput illud cornutum ab M. Aurelii regione non Jovem Ammonem, sed Æsculapium fingi, cum cornua illa sint arietina, Jovis autem contorta, atque alio situ, & queritur ea sibi negotium facessere; concluditque περὶ κεράτων arcanum quid sibi esse. Tertium caput clypeo renidens edicit Romam urbem repræsen-

sentare, provocátque nos ad numismata: quæ sub Roma exstat mulieris icuncula, famosa M. Aurelii conjux Faustina, quæ suis notis indiciisque se prodit. In extremo capite vidit ipse Hygiam, uti ex serpente baculum circumcingente arguitur: atque Baudelotio, qui inter ceteros circa hujus gemmæ μαυθείαν satis diu laboravit, caduceum interpretanti Montfauconius illud clare non exprimi opponit. Demum pro figura, quæ in gemmæ medio stat, grandior arcum sagittamque stringens, nescio, quæ de centauro pronuntiat; deinde astrum, quod in ejus capite lucet, optat esse Sagittarii cælestis signum; sed lunulæ crescentis, sive cornutæ obliviosissimus est, fortasse etiam sibi negotium facessebat.

His animadversis, ad mutam hanc historiam aggreditur, quam ne tædium creem, paucis dabo. Grassante Romæ sub M. Aurelio lue pertinacissima, ut ex Capitolino cap. 13. habetur, imperatorem sacrificantis more Æsculapio, & Faustinam conjugem Deæ Hygiæ vota fecisse credendum esse jubet; eaque de re scalptor duos augustos e regione amborum numinum incidit; Romæque imaginem apposuit artifex, ut in ea urbe principe fœde, atque affatim, tantam calamitatem desævisse sciatur: mox ἀκαίρως omnem fere Æsculapii virtutem, ejusque statuæ Romam advectæ historiam, & Hygiæ (ipse autem Hygieam vocat) filiæ Θεῶν σωτήρων potestatem exaggerat. Demum Sagittarium adnotare ait, id sacrificium votumque Novembri mense, cui hoc ζώδιον præsidet, celebratum pro lue averruncanda. Hæc summa fide, quanquam contractiori stilo ex plurimis Montfauconii verbis, ipse enim περίλαλ☉ est, & sermonis perquam largus, collegi. Sane si hujus gemmæ sculptor ab elysiis ad nos adreperet, atque hoc præceps, & sibi prorsus ἀπρονόητον doctissimi viri judicium inaudiret, haud sane ferret gemmam suam infaceto mendacio inquinatam, & magica μεταμορφώσει Deos ambos Martem, & Mercurium in feminas commutatos; nullamque se hic historiam designasse juraret; sed solummodo vultus, & symbola tironibus notissima septem planetarum.

Porro jam grande operæ pretium reor, ut ipse dem gemmæ divinationem: & profecto vides jam in sene illo velato Saturnum: nihil Plutonii retro gestantem, sed falcem recurvam, & supra frontem mundum, quem, cum hoc numen partibus omnibus absolutum expressere veteres, manibus apposuere; exstat inter monumenta Brixiensia Saturni statua in Hermæ modum desinens etiam coronati, barba demissa, ipseque Montfauconius globum, quem manibus illa regit, mundum interpretatur; ejusdemque numinis caput frequens est in nummis consularibus cum falce retro adjecta; invisas Morellium pag. 294. & Vaillantium famil. Rom. to. 2. pag. 170. in Nonia, quod Ursinus interpretatur *Jovem propugnatorem*, Vaillantius, & Morellius *Ditem*, Spanhemius in P. N. to. 2. pag. 160. silentio præterit omnia; verum astrifera hac gemma duce Saturnum dicas, nam in tertio hujus familiæ nummo vides Ditem duobus remis ornatum ob Charontis cymbam.

Sol

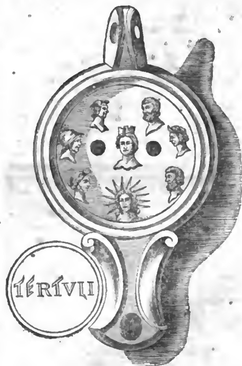
Sol relucet in astro, quod pone caput Arcitenentis est. Insequitur Jovis sidus cornibus caprinis erectis, quæ artificis libertas fuit, neque in iis μυστηριώδεις quid latet: neque uni Jovi caprina, licet sæpius hircina habuerit, cornua data sunt, verum etiam uxori Junoni, quæ Ammonia dicta est, κερωπρόσωπος, imo & αἰγοκέρως, ejusque effigiem multiplicem vides in denariis gentis Papiæ, Procliæ, & Rosciæ apud Morell. &c. atque apud Goltium in nummo Pyliorum p.317. Et Cicero hanc Deam etiam caprina pelle exornat lib. 1. de nat. Deor. cap. 19. Quam varia sint cornua caprina, adi Spanhem. to. 2. pag. 199. de P. N. Mars luculentissime renidet. Hoc subter Venus, e cujus regione cum caduceo suo Mercurius facile se prodit. Septimum luminare Lunam nemo non videt. Apponendum curavit gemmæ possessor sidus Arcitenentis, sub quo fortasse ei nasci contigit; notum est quanto religionis studio hanc Chaldæam, & genethliacam artem prosecuti sint veteres, & ὑπερακριβῶς genituram observarint; indeque fatorum suorum seriem divinabant, quam si bonam mathematici, atque ὡροσκοποῦντες interpretarentur, thema natalitii sideris faustum in gemmis incidebant, eoque sæpe nummos feriebant; quare de Augusto cap. 94. tritum est, quod narrat Suetonius, & ad rem appositissimum: *Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit*; quem refert Vaillantius tom. 1. pag. 3. edit. Romanæ. De turbis eruditorum de hoc Augusti Capricorno vide Spanhem. to. 1. p. 237. de P. N. aliosque ea de re nuperos νομισματογράφους. Itaque sicuti Augustus in nummis, ut horoscopo suo fucum faceret, Capricornum, ita hujus gemmæ possessor Arcitenentem genituræ suæ patronum scalpere jussit; propterea in ea hoc astrum omni parte completum effulget, & medium, honestioremque locum tenet, aliorum planetarum vel solas προτομάς vides, vel notas, ut Lunæ, & Solis, quos septem omnes genethliaco sideri, ut administros apponendos voluit. Veteres affectionem cæli natalitiam nimium coluisse ubique veterum Scriptorum prostat: qui mos sive κακοήθεια natalitium thema inspectandi ab Ægyptiis derivavit, teste Herod. lib. 2. frag. 82. Τὰ δὲ ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ ἐξευρημένα· μεὶς τε, καὶ ἡμέρη ἑκάστη Θεῶν, ὅτευ ἐστὶ, καὶ τῇ ἕκαστος ἡμέρῃ γενόμενος, ποίοισι ἐγκυρήσει, καὶ ὁκοῖός τις ἔσται. Verum sequioribus sæculis eo crevit fides astris, ut astrologos etiam de fato urbium consulerent, ut de Roma veteri narrat Censorinus c. 17. & Constantinum aug. idipsum egisse de nova refert Zonaras to. 3. pag. 7. quod de Christiano principe vix credam.

Posthac nihil dubii relinquitur, quin gemmæ artifex de planetis solummodo cogitaverit, cum primisque de natalitio sidere Sagittario; ceterasque conjectiones ne dicas ἀρχαιολόγων judicia, sed delirantium somnia, qui Deos in homines convertunt, inque feminas viros. Et redeundum, unde aliquanto longius divertimus, ad Peireschianum scil. marmor dialium planetarum; si astriferæ huic gemmæ Jovem cornutum certo restituimus,

 nemo

nemo unus miretur, si in laudato saxo septem Deorum etiam cornibus florens idem numen sistamus, bovemque deturbemus, ut omnium dialium numinum communitas minime scindatur; & plurimum debere me fateor τῷ πάνυ Peireschio, qui planetarium hoc fragmentum gemma Indica carius in membranis suis expressit, & Montfauconio, qui maximo deinde operi Antiquitatum adjecit; etenim uti in nostro atramentario, ita in hoc mutilo lapide Saturnus pater assidet primus, testatissimumque facit veteres ab eo, non ab Sole ἑβδοματικοὺς dies inceptasse.

VII. Addam demum lucernam, quam sat elegantem affert to. I. pag. 21. Jo. Bapt. Passerius ὁ πολύγλωττος, atque grande Italiæ nostræ decus, in qua sunt septeni planetæ quoad hebdomadis τάξιν appositi, inque medio terra; cumque in circulo dispositos videas, ignorabatur antehac, unde Dii initium sumerent, vel potius antequam Regium hoc atramentarium nos Saturnum principem esse docuisset, universi ἀρχαιολόγοι Soli τὸ πρωτεῖον facile indulgebant; verum ex tot scriptis, ac figuratis monumentis, quæ superne dedimus, quisque πρωτοστάτην in hac lucerna Saturnum lubens salutaturus est. Passerius in id vasculum nihil, quod lucernam oleat, adnotavit, præter isthæc verba: *Usum computandi per hebdomada tempora minime antiquum esse apud Romanos*; quæ quidem multum difficultatis patiuntur, & qua de temporum vetustate sermo ei sit, ignoramus. Præterea jam multis pag. 308. præstiti sane quam diversum esse dierum hebdomada planetis dedicare, ac ab his eandem nuncupare, & illud quidem satis vetustum, hoc solummodo Christianorum, & po-

& posterioris etiam ætatis fuisse jam dedi; quare non inde quis colligat lucernam hanc minime antiquitate spectabilem, cum sacrandi dies his astris Dionis Cassii ævo jam mos patrius evaserat. Ceterum de hoc cimelio, quando verba de nostræ thecæ calamariæ possessore mihi factitanda sunt, quædam etiam addam. Jure apposita est in vasculi hujus centro Vestæ, sive Terræ icuncula; etenim notum est planetas audivisse κοσμοκράτορας, & sane κόσμος præcipue pro *terræ habitatoribus* adhibetur, quod vel a lexicis tenes.

Vides jam præter Dionis Cassii, Tertulliani, & Petri Alex. auctoritates, marmorea etiam monumenta, & ex ære scapham, & lucernam, præter Regium hoc vasculum atramentarium una conspirasse, ut quidquid præjudicati in animis etiam doctissimorum virorum inveteravit de Sole principe hebdomadis, funditus evelleretur; & nunc stoliditatis arcessendus, si quis hujus notæ, & roboris, tantæque vetustatis testimoniis antiqui erroris tenax minime obsequatur; scio etenim ferire ingenia res quasdam ἀναλπίστους, & nunquam prævisas; pigetque perdenda fateri, quæ ad senium usque edocti sunt homines, præsertim si satis diu sapientum virorum nomine, & fide innixa viguerint, uti planetarius ordo dierum est, qui ab Sole initium sumere censebatur; nunc denique ab Saturno eorundem τάξιν cæptam definimus, posthabita magnorum Scriptorum contra sententium fama: nec Seldenum curamus, (ut Scaligerum, & Petavium taceam), qui ut ceteri Saturnum ad imam sedem rejecit, licet de re planetaria diali peregrina, & selecta quæque congesserit; hic etenim in cap. 20. probandum summa ope aggreditur: *Orbis dierum hebdomatici constans apud veteres initium in die Solis, quale hodie manet*; verum si totum hoc caput ad tædium longissimum attente legas, omnia docte involuta invenies, & nihil concocta; quæ ut a me apte digererentur, ac componerentur, diu adlaboratum est.

VIII. Age cum Seldeno de re planetaria benemerentissimo decertemus, qui in omni cap. 20. laudati operis totus est, ut Solem hebdomadis principem, uti vulgo creditum est, stabiliat firmetque; verum socios sibi adscivit nullius pretii, & ævi inficeti, veluti Vettium Valentem, qui primas agit, Philastrium, & Ausonium; cum nos pro Saturno, præter ceteros, atque ænea, & marmorea monumenta, stitimus Dionem Cassium in historia primipilum, & bonæ ætatis. Et quidem Vettium probat H. Dodwellus in diss. de tabulis cæli, quam legas in fin. to. I. spicilegii Patrum p. 431. adnotasse observationes astrologicas æræ Diocletiani anno 160. & Christi 444. recentiores, ita ut Vettius longe junior sit Constantini tempestate, qua vixisse videtur Seldeno. Fortasse etiam tempore multo sequiore eum scripsisse inveniremus, si ejus opus, quod m. sc. in non unis bibliothecis servatur, typis editum evolveremus; quare astrologi hujus circulatoris auctoritas nihili est contra felicioris tempestatis, & maximæ notæ Scriptores. Philastrium Brixiensem, qui in ordine die-

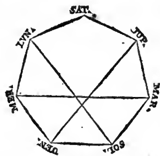
rum in libello de hæreſ. n.111. Jovem Saturno anteponit, non curamus, cum norint omnes, quanto ſuaviſſimus auctor audiat. Tritum epigramma, in quo ἑβδοματικῶς Deos Auſonius concluſit, divinoque illi parvo agmini præfecit Jovem, complectitur dierum ordinem, quoad Chriſtianorum ritum, qui pro admirandæ Chriſti reſurrectionis cultu, diem ſecundum hebdomadis, i. e. Solis, in primum converterunt; hinc mirum non futurum, ſi idipſum lectites alibi; invaluit enim adeo mos ita enumerandi dies, ut in oblivionem ethnicæ conſuetudinis omnes traxerit; ſiquidem ſatis ſuperque ratum firmumque oſtendimus ethnicos primas detuliſſe Saturno. Neque mihi opponas Solem appellari in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις v.806. ab Æſchylo τὸν σεμνὸν ἑβδομαγέτην, *venerandum ſeptem* (i. e. ſiderum) *moderatorem, ac principem*, præſertim cum Seldenus interpretetur pag. 447. *Sol veteribus* ἑβδομαγέτης *dicebatur, quoniam ſcil.* τῆς ἑβδόμης *eſſet* ἡγέτης, *ſeu ſeptenarii tam in planetis, qua cælum tenent, quam in bebdomadica dierum denominatione princeps, dux, ſeu qui velut in exemplum præibat:* nam pace hujus doctiſſimi viri quæſitiſſima quæque ἀκαίρως ἀκαίρως colligentis reponam vocem ἑβδομαγέτης Soli adjectam ob Procli rationem, qui in Timæum Plat. c. 3. pag. 200. ait, *Soli* ἑπτάδα ἀνεῖσαν, ὡς συνέχοντι πάσας τὰς συμφωνίας . . . διὸ καὶ ἑβδομαγέτην ἐκάλουν τὸν Θεόν, *ſeptenarium dedicarunt, tanquam complectenti univerſos concentus . . . quare & ſeptenarii moderatorem Deum vocarunt:* neque a media cæleſtium planetarum zona deturbandus eſt Sol, ut ſit ἑβδομαγέτης, cum inibi potentius, & ſede honeſtiori συμφωνίαν ſervat, & reliquorum ſex ſiderum moderatur vim luminis. Idipſum acceptum refero Tullio in ſomnio Scip. qui in heptazonii medio Solem ſiſtens ait: *Subter* (i. e. poſt terna ſuperna ſidera) *mediam fere regionem Sol obtinet, dux, princeps, & moderator luminum reliquorum. Hunc, ut comites conſequuntur Veneris alter, alter Mercurii, in infimoque orbe Luna;* vides igitur quanto apertiſſime in Rom. ſermonem verterit Cicero vocem ἑβδομαγέτης, & quam recte interpretetur, ut quiſque miretur potuiſſe in Seldeni mentem irrepere Solem etiam in ordine dierum eſſe ducem & principem Æſchyli auctoritate illud minime ajentis. Demum reliqua Seldeniana documenta contra Saturnum vere ἑβδομαγέτην quoad dierum & heptazonii τάξιν piget me pro tanti viri fama proferre, cum ex ſe quiſque noviſſe ſatis ſit ſubleſta eſſe, & detorta; veluti cum initio cap. 20. prompte adſtruat Dionem diem primum ἑβδοματικόν ſacraſſe Soli, non Saturno, quod aperte contrarium vero eſt, ut ſupra bene multis evicimus, & pag. 429. ait Petrum Alex. ſibi etiam adſtipulari, cum locus hujus Scriptoris pro Saturno dierum principe luculentiſſimus ſit, vide p. 320. 321. Ceterum ſi Seldeno patuiſſent & atramentarium Regium, & quæ icones planetariæ prolatæ ſunt a Montfauconio, vir ſummus longe diverſa dubio procul ſenſiſſet; interim gratias habeo thecæ calamariæ artifici, qui in cauſa fuit, ut ab planetaria hac ignoratione nos excitaverit, & Saturno

turno patri Deum prima & avita dierum restituta sit sedes.

IX. Ordo rei fert, ut non premam silentio, cur veteres seriem planetarum turbarint, atque aliam τάξιν in cælo, aliam in designandis diebus edixerint; de prima nihil mea refert, cum atramentarium nostrum sideribus hebdomadis reluceat: quare non multum mihi ea de re laborandum fuisset, si unum Dionem Cassium ducem auctoremque, qui rationes hujus inversi ordinis testatas reliquit, sequi cogerer; verum ab ejus sententia licet boni ævi Scriptoris longe discedam, nam ab vulgari opinione facile trahi passus est. Porro venia mihi sit quorundam virorum prius cogitata σιωπώμως elevare, inde stilo aliquanto uberiori Dioni animo lubenti me opponam; fortasse præstabo dignum quid mente tua legentis: neque timeas, ne minora proferam, quam putes, nec plura, quam satis sint.

Josephus Scaliger lib. I. de emend. temp. pag. 8. novam rationem, cur cælestis ordo planetarum in illum hebdomadis inversus sit, excogitavit; septem inscripsit circulo triangula æquo spatio dissita, unicuique vertici planetam, quoad cælestem seriem affixit, atque ex laterum oppositione planetarium ordinem dierum commentus est, quod in schemate facile inspicies, cum ipse sidera non per notas, sed per nomina distinxerim; hæc autem causa inversorum planetarum cum nulli veterum auctoritati nixa sit, nihili est, & tanquam ad lusum puerorum efficta; & non unum schema huic simile cudi posse norunt omnes; ipse etiam per otium simplicius do, ut unicuique pateat Scaligerianam hypotesin nihil sani præferre: sit heptagonum æquilaterum, in cujus angulis planetæ cælesti ordine inscribantur, ternæ lineæ eo modo ducantur, ut in schemate vides; nulla vero ad Saturni angulum extendatur, nam cum ultimus astrorum sit, ne mini opponitur; (loquimur secundum præposteram Scaligeri, aliorumque sententiam, qui ultimo dierum addicunt Saturnum:) vides jam perquam bene Solem Lunæ, Martem Mercurio, Jovem Veneri per rectas has lineolas opponi, extremumque Saturnum, cum nulli adversetur, veluti solitudine ac se-

feceſſu oblectari ; quod confundit ſchema Scaligerianum . Sed faceſſant longe hæ germanæ gerræ.

Beda præterea cuivis incauto imponeret, nam ejus ratio navum quid, & induſtrium oſtentat; ita ut a Jo. Marshamo. Canon. Chron. p. 197. probetur; eam enim repetit Beda ex varia planetarum reliquorum luminibus, vicinitate, atque alternatione: *Hæc erat*, inquit de temp. rat. cap. 6. tom. 2. pag. 55. *ſtultitia gentilium falſa ratiocinatione ſubnixa, qui quaſi jure primam diem Soli, quia maximum eſt luminare; ſecundam Lunæ, quia ſecundum luminare eſt, ſe conſecrare putabant; & de inordinata alternatione tertiæ diei primam a Sole ſtellam* (Martem:) *quartæ primam a Luna* (Mercurium:) *quintæ ſecundam a Sole* (Jovem:) *ſextæ ſecundam a Luna* (Venerem:) *ſeptimæ tertiam a Sole* (Saturnum) *præponebant;* verum bonus Beda, ac venerabilis cum falſo innixus ſit fundamento, ejus haud inelegans commentum ſtatim ruinas edit; latebat enim ipſum utpote Chriſtianum ethnicos hebdomadis initium non a Sole, ſed a Saturno arceſſiviſſe; quare id genus aſtrorum *vicinitates*, atque *alternationes*, ſi Saturnus ſit dierum princeps, caſſæ ſunt ac inanes; nec te trahat Seldeni auctoritas pag. 445. ibid. cui valde quam arridet hæc Bedæ hypotheſis, nam oſtendi virum ſummum communi παροράματι abreptum Solem ἑβδομαγέτην conſtituiſſe. Miror ſane hoc lepidum Bedæ inventum planetarum nullumdum recentiorum mathematicorum conſuluiſſe, qui plerique omnes cum Dionea ſequenti harmonia conjurant.

x. Miſſis autem non ſolummodo Scaligeri aſtrorum triangulis principe litteratorum haud dignis, verum etiam fucoſo Bedæ commento, ad binas vetuſtiores Dionis Caſſii rationes aggredior; quarum unam repetit ex horarum regimine, & præfecturis, quas hos ſeptenos Deos habere confinxere aſtrologi; rem ipſam clarius a Dione, quam a recentioribus cognoſces to. 1. pag. 124. edit. Reimari: *Horas tam diei, quam noctis a prima enumerare incipias, ipſamque Saturno attribue, ſecundam Jovi, tertiam Marti, Soli quartam, Veneri quintam, ſextam Mercurio, Lunæque ſeptimam (ſecundum eum orbium ordinem, qualem Ægyptii definiunt;) hoc rurſus facto, & poſtquam ita omnes quatuor & viginti horas circumiveris, primam ſequentis diei horam ad Solem ſpectare invenies; atque idipſum etiam ſi circa illius horas quatuor & viginti, ut ante opereris, Lunæ primam tertiæ diei horam dicabis; atque hoc modo ſi per reliquos excurreris, ſinguli dies ſibi congruentem Deum nanciſcentur; hæc ſane ita traditione accepimus;* Græca apponam, ut, vitiis deterſis in integritatem reſtituam: Τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς νυκτὸς ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρξάμενος ἀριθμεῖν, καὶ ἐκείνην μὲν τῷ Κρόνῳ διδοὺς, τὴν δὲ ἔπειτα τῷ Διῒ, καὶ τρίτην Ἄρει, τετάρτην Ἡλίῳ, πέμπτην Ἀφροδίτῃ, ἕκτην Ἑρμῇ, καὶ ἑβδόμην Σελήνῃ (κατὰ τὴν τάξιν τῶν κύκλων, καθ' ἣν οἱ Αἰγύπτιοι αὐτὴν νομίζουσι,) καὶ τοῦτο καὶ αὖθις ποίησας (vox ποίησας ſuſpecta, confingas ποιήσεις, ſequitur enim ſtatim γάρ, quod μόνον præcedens κόμμα

μα

μα completum ostendit :) πάσας γὰρ οὕτως τὰς τέσσαρας. καὶ εἴκοσιν ὥρας περμελθὼν, εὑρήσεις τὴν πρώτην τῆς ἐπιούσης ἡμέρας ὥραν ἐς τὸν Ἥλιον ἀφικνουμένην· καὶ τοῦτο καὶ ἐπ' ἐκείνων (corr. ἐκείνου i.e. Ἡλίου) τῶν τεσσάρων καὶ εἴκοσιν ὡρῶν κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς πρόσθεν λόγον πράξας, τῇ Σελήνῃ τὴν πρώτην τῆς τρίτης ἡμέρας ὥραν ἀναθήσεις; καὶ οὕτω καὶ διὰ τῶν λοιπῶν πορεύῃ, τὸν προσήκοντα ἑαυτῇ Θεὸν ἑκάστη ἡμέρα λήψεται· ταῦτα μὲν οὕτω παραδέδοται· expungenda aperto pignore edico, quæ initio vides παρενθέμενα, utpote ex mundo in τὸ κείμενον irrepserunt; primum quidem quod, his abrasis, integrior erit sententia, imo etiam clarior; deinde Dio paullo ante nos docuit Ægyptios solummodo turbato a cæli ordine nomina planetarum indidisse diebus, cujus turbationis hic historicus rationem inquirit, veterrimam autem septem astrorum in cælo τάξιν Ægyptiis tribuere ne somniavit quidem Dio; sed furtim immissa verba clare id illum sensisse enunciant; etenim post enumeratam rectam planetarum seriem, statim addit, κατὰ τὴν τάξιν τῶν κύκλων, καθ' ἣν Αἰγύπτιοι τοιαύτην νομίζουσι· itaque cum historiæ sint adversa, ipsumque Dionem sibi ipsi contrarium traducant, quis posthac a posteriori manu indoctissimi exscriptoris inserta dubitet, cum in margine essent ab aliquo illita, ut de Dione inscite mereretur, qui paucis ante versibus probe pronunciarat Ægyptios tantum nomenclaturam hebdomadi dedisse? Adde si vocem ποιήσας in ποιήσεις inverterim, ne mihi obstrepes, etenim magnus etiam Reimarus importunam esse oboluisse mihi visus est, nam licet vim participii ποιήσας Latine servarit, voculam γάρ clanculum interpretationi minime apposuit. Tantoque viro præterea gratiam habeo, qui mecum conjuravit, dum librariorum peccatum, qui ἐκείνων illeverunt pro ἐκείνου ipse, urgente sententia, vertit, *illius*. Quare mirari mihi fas sit virum hunc ἑλληνικώτατον ternis hisce corruptis Dionis locis nil medelæ fecisse, atque in doctissimis commentariis nihil adnotasse.

Hoc affectissimo historici clarissimi loco restituto, redeundum, unde diverteram, jam ex Dione scimus, quæ veteres cogitarint de interturbata siderum serie in hebdomade, & quæ sit horaria Deorum hæc præfectura, unde inversa ratio dialium planetarum eruitur. Hæc autem ratio utpote scitu & captu facillima philologis, & mathematicis omnibus arrisit, quos bene multos enumerat Seldenus pag. 441. ipsamque primo loco profert ipse Wolffius in chronolog. elem. cap. 2. def. 16. commendavitque mihi clarissimus Nic. Martinus regiæ Academiæ nostræ decus, qui sitne suavitate morum, an sublimi matheseos scientia nobilior, incertos nos jamdudum tenet. Altera, quam primo loco refert ibid. Dio ipse, est studii plena, & augustior: *Si quis harmoniam, quam diatessaron vocant, hanc siquidem principem locum in musica obtinere creditum est, atque ad isthæc astra, a quibus omnis cælestis elegantia regitur, secundum ordinem, quo unumquodque ipsorum convertitur, transferat incipiens ab supremo orbe, quem Saturno tribuunt, postea duos*

pro-

proxime sequentes præteriens quarti circuli planetam dominum signaverit; post hunc rursus duobus aliis præteritis, ad septimum orbem descendat; atque hoc eodem pacto ipsos deinceps repetens, & in gyrum rediens gubernatores Deos seligat diebus, inveniet omnes dies, musica quadam ratione, cælesti eleganti ordini congruere. Ne pigeat hoc ipsum Dionis κείμενον ex purissimo Græco fonte haurire, ubi vocem pravissime luxatam restituam: Εἰ γάρ τις τὴν ἁρμονίαν τὴν διὰ τεσσάρων καλουμένην, ἥπερ που καὶ τὸ κῦρος τῆς μουσικῆς συνέχειν πεπίστευται, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀστέρας τούτους, ὑφ' ὧν ὁ πᾶς τοῦ οὐρανοῦ κόσμος διείληπται, κατὰ τὴν τάξιν, καθ' ἣν ἕκαστος αὐτῶν περιπορεύεται, ἐπαγάγοι, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἔξω περιφορᾶς τῆς τῷ Κρόνῳ διδομένης, ἔπειτα διαλιπὼν δύο τὰς ἐχομένας, τὸν τῆς τετάρτης δεσπότην ὀνομάσειε· καὶ μετ' αὐτὸν δύο αὖ ἑτέρας ὑπερβὰς ἐπὶ τὴν ἑβδόμην ἀφίκοιτο· κἂν τῷ αὐτῷ τούτῳ τρόπῳ αὐτάς τ' ἔπαυνον ἐπιὼν, καὶ τοὺς ἐφόρους σφῶν Θεοὺς ἀνακυκλῶν ἐπιλέγοι ταῖς ἡμέραις, εὑρήσει πάσας αὐτὰς μουσικῶς πως τῇ τοῦ οὐρανοῦ διακοσμήσει προσηκούσας. Vel tiro internoscet vocem ἔπαυνον nihili esse hic, quare Xylander jugulandam, atque eradendam jubet, quocum conjuravit summus vir Reimarus, more eorum, qui cum vulnus sanare non satis sint, membra obtruncant; sed levissima mutatione pro ἔπαυνον restitue ἐπάνω, *deinceps*, ut ipse in interpretatione reposui; præsertim cum Leunclavius legat ἐπαύιον, quod proxime accedit ad ἐπάνω· ortus error ab *accentu* τῷ alpha imposito, qui apex locum solito inferiorem occupavit, qua de incuria operarum sæpe conquerimur.

XI. Exscriptis ab Dione verbis de dialium dominio planetarum, quantum valui curate, quo fides Græca constaret, & bonus Latialis essem interpres, addenda, quæ senserint tot doctissimi recentioris ævi astronomi circa hanc harmoniam διὰ τεσσάρων, quæ, ut ait Dio, primas agit in musice; ea enim de re a philosophis sperandum nihil est; fateor, cum præ ceteris Wolffium invisissem, hunc æque cum aliis nihil sani afferre, quare eadem obscuritate, qua antea, hæc ἁρμονία involvitur, imo miratus sum Wolffium mentem Dionis minime assecutum, inquit enim elem. chron. c. 2. def. 16. schol. 1. *Addit Dio Cassius rationem alteram ab harmonia cælesti desumptam: observata nempe fuit harmonia diatessaron magni in re musica momenti, consistens in ratione 4. ad 3. Ita ex. gr. a Saturno progressus fit ad Solem, quia a Saturno usque ad Solem planetæ sunt tres, a Sole usque ad Lunam sunt quatuor:* hæc autem ratio ab doctiss. mathematico ad arbitrium efficta est, atque ad eam, quæ hodiedum viget, musicam animum advertit; verum Sol, qui inter planetas septem medius est, æque distat ab extremis Saturno, & Luna; & adeo a vero Wolffius exorbitat, ut Scottus in Dionis harmonia repererit proportionem διὰ τεσσάρων, & διὰ πέντε· sane utramque rationem & Scotti, & Wolffii in septenario facile reperire est, quare de τῷ διὰ τεσσάρων Dioneo uterque illudunt potius, quam quid boni nos docent. Si vero ceteros philosophos consulas, easdem ambages tibi reponunt; quidam autem adeo inepta age-

ge-

gerunt, ut bilem conciant; audias, si fert animus, quæ verborum monstra de hebdomade summus vir Keilius fudit: *Hebdomas est septem dierum systema; variis appellationibus hebdomadis dies distinguuntur. Ecclesia Christiana primum diem, dominicum vocat, vulgus diem Solis nominat, & soli nostri temporis phanatici Sabbatum nuncupant; secundum hebdomadis diem, feriam secundam; tertium, feriam tertiam, & ita deinceps; septimum autem diem, Sabbatum nominat Ecclesia; vulgus autem nomina dierum a Romanis usitata, & a planetis denominata indita retinet*; scilicet rem, quam inquirimus, Keilius acu tetigit, hisque monstrosis verbis προβλήματι satis superque fecit; sed his mathematicorum filiis parcas rogo; cum enim per cæli cardines obambulent, Græcas historicorum sententiolas minuti ingenii hominibus excoquendas jubent. Quin autem Dionis verba, mentemque minime assecuti sint Scottus, & Wolffius, nullus dubites; nam a Dione ipso noscitas eandem interesse rationem inter Saturnum, ac Solem, ac inter Solem ipsum, & Lunam; quare rejiciendas esse ambas 3. ad 5. & 4. ad 3. testatissima sunt Dionis verba: Ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἔξω περιφορᾶς τῆς Κρόνῳ διδομένης, ἔπειτα διαλιπὼν δύο τὰς ἐχομένας, τὸν τῆς τετάρτης δεσπότην ὀνομάσειε· καὶ μετ᾽ αὐτὸν δύο αὖ ἑτέρας ὑπερβὰς ἐπὶ τὴν ἑβδόμην ἀφίκοιτο, κ. τ. λ. *Incipiens a supremo orbe, quem Saturno tribuunt, postea duos proxime sequentes præteriens planetam quarti circuli dominum* (Solem) *signaveris; post hunc rursus, duobus aliis præteritis, ad septimum orbem* (Lunam) *descendat*, &c. Vides jam unam, ac peræquam ἀναλογίαν ab Saturno ad Solem, atque ab Sole ad Lunam, δύο λιπὼν, δύο ὑπερβάς· igitur id genus homines haud facile nobis imponunt, si quæ meditantur, Græcorum, & veterum Scriptorum testimoniis innitantur, & ad illos provocent.

XII. Solvo nunc fidem meam, & pertentandum, an divinationi locus sit, quid notet ἁρμονία διὰ τεσσάρων, quæ τὸ κῦρος τῆς μουσικῆς ἔχει· libens fateor rem esse tenebricosam, quam neque Dio ipse calluit, nam cordate apponit, *quam vocant*, καλουμένην διὰ τεσσάρων· rebar autem Salmasium in stupendo opere de annis climactericis, ubi veterum astrologiam, eorumque deliramenta omnia collegit labore improbo, hoc arduum planetariæ harmoniæ negotium explanasse; verum cum ingens ejus opus diu noctuque versassem, ne verbum quidem inesse de Deorum hebdomade, imo Cassii locum ne meminisse quidem deprehendi. Seldenus, qui tanta aggessit de dialibus planetis, de eadem harmonia, quam quærimus, nihil sane apponit; Jo. Mœbius dissert. de planetaria dierum denominatione Lipsiæ 1687. idipsum excutiendum suscepit, sed ejus lucubratio nihil novi me docuit; ut sileam de tot egregiis viris, qui Dioni longiores commentarios aggesserunt. Reor autem ipse ἁρμονίαν διὰ τεσσάρων in dierum hebdomade longe diversam esse ab συμφωνίᾳ μουσικῇ, quam scrutari in Dionis verbis adlaborarunt tum veteres, tum recentes astrono-

mi, sed præseferre quid famosæ Pythagoricæ τετρακτύος, (nihil mea refert, an senex hic Samius revera quaternarii hujus auctor sit;) quam cum hujus Philosophi discipuli minime intelligerent, inesse in eo numero mysterium rati omnia ad τέταρτον detorsere, imo per hanc vocem, tanquam numen, jurarunt; quare ut etiam in planetarum ordine hanc τετρακτὺν reperirent, inversa, quacum in cælo sunt serie, illos fecere dierum dominos ratione, seu ἁρμονίᾳ quaterni numeri: veluti si hac ἀναλογίᾳ septem astra disposita, sive potius, ut sollemni verbo utar, ἁρμοσθέντα majorem vim in homines exsererent, suæque philosophiæ μυστηριώδη fucum facerent: & hoc pacto percipimus illud διὰ τεσσάρων idem esse, ac τετρακτὺν, quam in septem planetis stabilivere veteres, & Dio ignoto sibi nomine ἁρμονίαν, & μουσικὴν cælestem compellavit; nostrique etiam mathematici immemores quaternariæ θείως Pythagoræ, in una musicæ συμφωνίας arte scrutari frustra adnisi sunt.

Sed rem aliquanto altius repetam, & ad veram vocabuli ἁρμονίας notionem confugiam. Primum quidem desperandum est internoscere, quavis diligentia adhibita, ab posterioris ætatis interpretibus, quid mente concoxerit Pythagoras in voce illa τετρακτὺς, de qua tot veterum, & recentiorum Scriptorum sunt opinionum divortia, seu deliramenta, ut potius noctem diei misceas, quam secum illas consocies: profecto vix iram cohibueris, si Jo. Fabricii Gr. bibl. to.1. pag. 466. & præsertim Bruckeri to.1. pag. 1053. evolvas, quem omnium sententias juvit collegisse; verum in eadem ignoratione deserimur; & piget tot summos viros tantum otii trivisse, quo Pythagoricam hanc τετρακτὺν divinarent; demum factum est, ut iisdem tenebris obfuscetur, & lateat adhuc. Consulendum etiam ratus sum nuperrimum opus Jo. Christophori Heilbronner editum 1752. Lipsiæ, inscriptum, *Historia matheseos universæ*, & pag. 106. ubi de Pythagora sermo ei est, & isthæc verba illinere satis habuit: *Nota est Pythagoræ tetractys, maximorum semper ingeniorum carnificina:* præterea sanequam pauca eo de numero μυστηριώδει adscripsit pag. 754. jam ab aliis occupata. Utinam Mazochius noster hunc Pythagoræ quaternionem, qua valet vi ingenii, enodasset in Kalend. adnotat. pag. 154. attamen virum summum rem vix delibasse jure conquerendum est. Certum e contrario dicas ἁρμονίαν, quam Samius senex in τῇ φύσει, inque astrorum ordine laudat, non esse sonorum quid, & musicum, verum quid σύμμετρον, & quod alio vocabulo compellavit κόσμον· inferioris autem ab Pythagora ævi Scriptores ad concentum & συμφωνίαν inflexere; hinc legas in eisdem ad tædium, & in Cic. ipso de som. Scip. *In mundo inesse sonum acuta cum gravibus temperantem, atque eo usque incitatum, ut eum aures hominum capere non possint*, atque id genus canoras nugas. Ciceroni adstipulatur Sextus Empiricus adversus music. pag. 362. edit. Fabricii, Τῷ κατὰ ἁρμονίαν διοικεῖσθαι τὸν κόσμον· vide hic adnotationes, in queis fere omnia, quotquot veteres Græci, Latinique Scriptores de concentu eam vocem in-

interpretati ſunt, adſcripta legas. Verum tempore Pythagoræ *ἁρμονία*, & *ἁρμόζειν* erant *ἁπλῶς* *coagmentatio*, & *coagmentare*; ſervavit nobis Laertius lib. 8. 85. p. 543. initium librorum Πυθαγορικῶν περὶ φύσεως, in quo probe noſces vocis, de qua diſputamus, veterem notionem & vim, Laertioque gratiæ plurimum habeo: Φύσις ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμόχθη ἐξ ἀπείρων τε, καὶ περαινόντων· quæ verba φύσις, & ἁρμόζω Cicero appoſite de ſeneƈt. c. 20. videtur interpretatus, *Opus ipſa ſuum eadem, quæ COAGMENTAVIT NATURA, diſſolvit*. Menagius ὁ πάνυ locum Ciceronis cum oblitus ſit, factum eſt, ut, φύσις ἁρμόχθη an probe transfuderit, *natura apte coacta eſt*, haud noverim. Idipſum videre viſus ſum in eod. Laertio pag. 543. dum, quæ ſenſerit Philolaus, ediſſerit: Δοκεῖ δὲ αὐτῷ (Φιλολάῳ) πάντα ἀνάγκῃ, καὶ ἁρμονίᾳ γενέσθαι, & caveas, ne duce Menagio vertas, *opinatur autem* (Philolaus) *omnia neceſſitate, ac harmonia fieri*, nam verba vides nil ſententiæ claudentia; dicas potius ac verius: *opinatur* (Philolaus) *rerum univerſitatem conſtanti ordine ac neceſſario regi ac moderari*. Sed nemo melius, quam Nonnus lib. 2. ab v. 650. γνησίως, & priſcam vim vocabuli hujus Pythagorici, licet auctor non politioris ævi, nos docuit, cujus verba ignota fuiſſe philoſophis miratus ſum:

Καὶ ταμίη κόσμοιο παλιγγενέος φύσις ὕλης
Ῥηγνυμένης . . . .
Ἁρμονίης ἀλύτοιο πάλιν σφηγίσσατο δεσμῷ.
Et diſpenſatrix mundi regenerati natura materiæ
Diffractæ . . . .
Harmoniæ inſolubilis rurſus conſtringebatur vinculo.

Conqueror de Latialis linguæ egeſtate, quare Græcam Nonni carminum grandem δεινότητα aſsequi non ſatis fui: & lib. 12. v. 32. æternas fati leges, quarum vi & immutabili ordine omnia hominibus accidunt, vocat κύρβιας Ἁρμονίης.

. . . . Ἥλιος . . . . ἐπέδεικνυε . . . . κούρῃ
Κύρβιας Ἁρμονίης ἑτερίζυγας, αἷς ἔνι κεῖται
Εἰν ἑνὶ θέσφατα πάντα, τά περ πεπρωμένα κόσμῳ.
. . . . *Sol* . . . . *oſtendit* . . . . *puellæ*
Leges (vulgo tabulas) *Harmoniæ disjunctas, in queis proſtant*
In uno fata omnia, & fataliter contingentia hominibus.

Si qui ante Samium Philoſophum ſcripſere, conſulas, Homerum, & Heſiodum, idipſum apud hos principes vates vocem *ἁρμονία* valere reperies, neque unquam pro *concentu* & *συμφωνίᾳ* eſt; porro primus eâ utitur ter, quod ſciam, & bis quidem in notione *commiſſuræ* & *coagmentationis*, deque navium lignis utrobique loquitur, Od. ε. v. 361. Ὄφρ' ἂν μέν κεν δούρατ' ἐν ἁρμονίῃσιν ἀρήρῃ, *donec quidem ligna compagibus inhæſerint*; & ibid. v. 247. narrat, quo pacto Ulyſſes navim ſibi paravit, Τέτρηνεν δ' ἄρα πάντα, καὶ ἥρμοσεν ἀλλήλοισι, Γόμφοισιν δ' ἄρα τήν γε, ἁρμονίῃσιν ἄρηρεν; *terebravit vero omnia, & coaptavit inter ſe, Clavis autem eam*

(ratem) *& compagibus coagmentavit*. Ecce tibi vis primigenia, & valor. τῦ ἁρμόζειν, & vocis ἁρμονία, quam ab Homero nunquam arti musicæ tributam legas; quin summus vates Il. ε. v. 60. ut notet *naupegum* artis suæ callentissimum, nomen κύριον fingit Ἁρμονίδης· hinc scholiastes apposite inquit, οἰκεῖον ὄνομα τέκτον@ παρὰ τῦ συναρμόζειν. Adde Themistium orat. 26. p. 316. edit. Harduin. de hoc Homerico Ἁρμονίδῃ τεκταινομένῳ, verba facere, tanquam omnium primo naves construente; etiam memini me legisse olim in Euripide, & fortasse in Helen. eam vocem, uti ab Homero adhibetur, de re scil. lignaria, σκάφος συναρμόσας ὁ Πριαμίδης. Ne dubites, quin tantum vatem summa ἀνεξβεία verser, & celem tibi ipsum ad aliud etiam signandum vocem ἁρμονία usurpasse in Il. χ. v. 25. Ἀλλ' ἄγε δεῦρο Θεὺς ἐπιδώμεθα, τοὶ γὰρ ἄριστοι Μάρτυροι ἔσσονται, κὴ ἐπίσκοποι ἁρμονιάων, *sed age huc Deos vocemus, hi enim optimi testes erunt, & speculatores pactorum*; verum hæc altera notio eodem tendit, nam συνθῆκαι, sive *pacta* dexteram dexteræ aptando feriebantur: hinc satis notum illud, *dextram da jungere dextræ*; & Latialem ῥῆσιν *pactum* nunc clare nitet dictam esse ab πήγω, seu Dorice πάγω, quod verbum perquam σύνφωνον est τῦ ἁρμόζειν· imo πήγω, sive πάγω videtur olim in originatione *fœdus ferire*, & *pacisci* adnotasse, inde detortum ad alia, nam Hebr. ῥῆσις פגע, unde nascitur, valet *intervenire*, & *convenire*. Haud parcam laboriosissimo viro H. Stephano, qui hanc notionem Homericam vocabuli ἁρμονίας pro συνθήκη, ut explicat etiam hujus vatis scholiastes, penitus oblitus est, cum piaculi instar sit principis poetæ vocum νοήσεις lexicis tanti pretii non illinere.

Hesiodus vero, qui amicissime cum Homero conspirat, semel meminit ἁρμονίας, sed longe aliena sententia ab concentu; canit enim Theog. v. 934. Venerem Marti peperisse Φόβον, & Δεῖμον, *Terrorem*, & *Metum*, quæ personæ sunt, deinde v. 937. Ἁρμονίαν, i. e. *Pactum*, seu *Fœdus*, nam bella tandem ad pacem vergunt, atque ad συνθήκας· advertas rogo me non latere Hesiodum iterum v. 975. hujus Ἁρμονίας meminisse, sed eadem Veneris filia est. Scias etiam obiter μυθολόγους deteriores, ut Ovidium, Palæphatum, Higinum, &c. hanc Harmoniam, quam Cadmi cujusdam antiquissimi facit uxorem Ascræus vates, prava nominis corruptela dixisse *Hermione*, & Cadmum Hesiodeum, Martis filium cum Cadmo Agenoris filio, & Europæ fratre confudisse; quare, cum duos hos heroas nihil satis fuerint Bochartus Chan. lib. 1. cap. 19. Clericus in Hesiod. & Banierius mytholog. tom. 6. p. 107. & seqq. secernere, susque deque omnia miscuere; & dum peregrinas linguarum opes aggerunt, veritatem historiæ, & fabellarum nihil satagunt; utinam id agerem, utriusque Cadmi res suis finibus facile circumscriberem.

XIII. Verum, ut unde diverti, redeam, veteres, qui non satis diu ante Pythagoram scripsere, atque etiam hic Philosophus ἁρμονίαν pro *apta partium conformatione*, & συμμετρίᾳ accepere, non pro musici cantus artificio:

ficio: sed eo quod inelegantioribus temporibus ea vox ad συμφωνίαν potissimum signandam detorta est, vulgatus error invaluit quid musicum edixisse Pythagoram in rebus universis; & Dio Cassius etiam in planetis concentum exstare auctor est, ut Ciceronem, ceterosque taceam, quando senex Samius solummodo docuit ἀναλογίαν inesse, & rectam omnium partium rationem, quæ quaternario sepe numero constabat, qui nobis αἰνιγματώδης evasit, pronunciavit; alias auditoribus illusisset suis summus hic sapiens, si *musica harmonia* totius mundi φύσιν regi edixisset; id vero a sequiori hujus σοφȣ̃ schola vocem ἁρμονίαν ad sæculi genium interpretante inductum, & libris illitum. Nemo autem majori cum ἀκριβείᾳ hanc inficetam cælorum musicam, atque ἁρμονίαν expressit, quam Heraclides, vid. opusc. mytholog. p.425.427. ita ut eam in Sirenas canoras inter cælestes orbes commorantes transmutavit; & dolendum sancta Pythagoræ sapientum principis δόγματα iniquitate temporum in fabellas conversa: Ἐπὶ δὲ τῶν κύκλων αὐτῶν ἄνωθεν ἐφ' ἑκάστȣ βεβηκέναι Σειρῆνα συμπεριφερομένην φωνὴν ἱεῖσαν ἕνατον· ἁπασῶν δ' ὀκτὼ ȣ̓σῶν, μίαν Ἁρμονίαν συμφωνεῖν . . . . . ὡς ȣ̓ κωφὸς, ȣ̓δ' ἄφθογγός ἐστιν ὁ κόσμος, quæ ita conversa lego: *item supra singulos cælestes orbes Sirenem una circumire, musica voce modulantem, & cum universæ sint octo unam Harmoniam concini . . . . binc igitur patet non mutum esse, ac sive sono mundum;* sane nihil tueor qua Græce, qua Latine post editorum librorum memoriam inquinatius, & interpretem verba apposuisse sententiam minime eurantem; neque me audacem traducas, si utraque confingam: Ἐπὶ δὲ τῶν κύκλων ȣ̓ρανȣ̃ ἄνωθεν ἐφ' ἑκάστȣ βεβηκέναι Σειρῆνα συμπεριφερομένην φωνὴν ἱεῖσαν ἱκανὴν· ἁπασῶν δ' ἑπτὰ ȣ̓σῶν, μίαν Ἁρμονίαν συμφωνεῖν . . . . , ὡς κ. τ. λ. *præterea in unoquoque ex cælestibus orbibus desuper incedere Sirena, & circumire, quæ vocem congruentem emittit, septem autem exsistentibus* (Sirenibus) *solummodo Harmoniam concentum omnem edere; ita ut, &c.* vel qui mediocriter Græca degustarunt, me Heraclidis verbis multam, & bonam medelam fecisse adstruent. Et tædet me tantum olei perdere in tot Scriptorum Græcorum ob librariorum stuporem erroribus detergendis. Atque haud scio, quo pacto ad Chaldæos advecta sit vox רמז, vel הרמיז *adsentire, annuere*, unde fruticat ἀμέσως verbum ἁρμόζω, nihil de musica cogitantes, sed de paciscentium nutu, & de rebus bene sibi quadrantibus. Hanc bonam conjecturam tuentur Dionis Cass. verba ajentis laudato libro 36. p. 37. concentum διὰ τεσσάρων in dialibus astris Græcos veteres omnino ignorasse, i. e. veteres Pythagoræos, Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ȣ̓δαμῆ αὐτὸ, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἠπίσαντο, *veteribus Græcis, quantum mihi constat, notus is mos neutiquam fuit:* sed musicam hanc, & numericam scientiam infeliciori ævo ab degeneri αἱρέσει Samii senis Græcos, & demum etiam Romanos acceptasse eredas: rogatum te volo, ut Dionis verba invisas pag. 123. edit. Reimari; neque te turbet hunc historicum adseruisse morem, de quo disputamus,

ab

ab Ægyptiis hauſtum, non vero a Pythagoricis; primum etenim hiſtoricorum fides de re philoſophica ſatis ſubleſta eſſe ſolet; deinde, quia Dio ipſe dubii plenus id narrat, cum verba illa non exigui ponderis immiſceat, ὡς λόγῳ εἰπεῖν, *quantum conjicere ſatis ſum:* demum, quod id numericæ, & harmonicæ rationis genus, quam venditat Caſſius, nunquam apud Ægyptios, ſed dumtaxat apud Pythagoræos viguiſſe certo ſcimus.

Pæne oblitus eram pauca quædam proferre, queis firmem etiam apud reliquos Homero poſteriores Scriptores vocem ἁρμονία valuiſse *congruentem partium concordiam*, quo ſcias ſervatam omni ætate inditam, primamque ejus ῥήσεως ſignificationem, Anthol. lib. 3. cap. 6. ep. 41.

Πλευρά τε σαρκολύτη, ταρσοὶ δ' ἑτέρωθεν ἄμοιροι
Νεύρων, καὶ κώλων ἔκλυτος ἁρμονίη.
Et latus carne-denudatum, & pedes utrinque carentes
Nervis, & membrorum reſoluta harmonia.

Adde & locum longiuſculum, quem affert Salmaſius de ann. climacter. pag. 780. mihi carum, utpote ad aſtra ſpectantem: Ὅτι οὐκ εἰσὶ ἀστέρες κακοποιοὶ, ἀλλὰ πάντες ἀγαθοὶ, ἀλλ' ἐπεὶ καθ' ἁρμονίαν τὸ πᾶν συνίσταται, οἱ μὲν αὐτῶν εἰσὶ ξηροὶ, οἱ δὲ ὑγραίνουσι, οἱδὲ ἄλλοτι ἔχουσιν πρὸς τὰς κράσεις αὐτῶν, quæ ſic vertas: *quod ſtellæ nullæ maleficæ ſunt, ſed omnes bonæ, quippe cum univerſum harmonia compoſitum ſit, nonnullæ earum ſiccæ ſunt, aliæ vero humectant, aliæ aliam habent temperaturam;* hinc quiſque facile dignoſcit, quodnam concoquebat Pythagoras in ſua ἁρμονίᾳ, neque de muſicis concentibus quid ſomniarat. Atque hæc ſatis, quæ non exigui pretii fortaſſe reputes, de ἁρμονίᾳ τῶν τεσσάρων, & an meliora ſint tot mathematicorum commentationibus, tute cogites, & non parva lux offuſa eſt Dionis loco περιβοήτῳ, ad quem nos ſepteni argentei planetæ διὰ τεσσάρων in Regio atramentario affixi provocarunt, diuque, & jucunde tenuerunt; quin in cauſa fuere, ut a non unis circa Sabbatum, & primum diem hebdomadis erroribus ſat pœnitendis, quos ſæva atque infeſta veritati ſæcula induxerant, emergeremus.

XIV. Scio mihi grandem dicam ab aliquo impingendam, ſi nummos quarundam familiarum, quos per me liceat vocitare *planetarios*, effugiam; hi nummi in cauſa fuerunt, ut ſummi viri eruditiſſima quæque pro iis illuſtrandis e ſua ditiſſima penu effuderint, Zoſimus, Patinus, Vaillantius, Begerus, præſertim Spanhemius; & ſanequam multa vel pro Apollinaribus, vel pro ſæcularibus ludis cuſos congerunt, eo quod in antica Apollinem viderunt radiatum, in poſtica Lunam cum quinis, vel ſenis ſtellis, aliquando etiam cum ſeptenis; Spanhemius poſtquam more ſuo, quæ antea de ludis Apollinaribus turbata, & tenebricoſa erant, ſumma luce affudiſſet de P. N. p. 121. to. 2. in Horatii auctoritate totus eſt, & nummos illos ad Solis, Lunæque honorem, quibus Diis ludos ſæculares concelebratos ſcimus, ab eorundem præfectis, quorum nomina poſtica parte legas,

legas, feriri curatum esse contendit. Verum eo redit omnis clarissimi Spanhemii ratio addicendi nummos ludis sæcularibus, quod in iis Apollinem sub Solis, ac Dianam sub Lunæ σχήματι videt, de stellis parum sollicitus; satis est enim sibi recinere Horatii versus -- *Dianam lucidum cæli decus* . . . – *Siderum regina bicornis*, -- *Luna*, *puellas*; & quod hæc Dea Græce audit ἀστροχίτων, ἀστήρ, ἀστράρχη. Attamen quis prohibet, quominus dicam denarios illos cusos, quo Deos planetarios sibi faustos redderent, & conciliarent? scimus, quantum astrologiæ studuere Romani, & quoties mathematici Roma exacti sunt, duris legibus contra eosdem latis. Atque in circo fuisse septem hæc sidera notum nimis est, vid. Salm.

in Solin. pag. 647. & seqq. Quæ fides planetis, quantumque curæ præstitum sit, discimus etiam ex Paracelso, qui arteriarum pulsus in septem præcipuis corporis partibus unicuique ex his astris destinarit, vid. Dan. Clericum p. 811. qui eadem ait quibusdam membris, & visceribus dominari pag. 806. Porro ne dubites, quin iis nummis septeni dumtaxat Dei siderei insint, nam si alicui septem stellulas cum Sole, Lunaque adjectas videas, artifex, ut omnem septenum eorum numerum servaret, ambos planetas principes repetit in propria figura; ideoque nunquam vel octonos, vel novenos, neque minus quam quina sidera apposuit; imo Spanhemius in nummis septem stellarum has edicit *Triones*, ubi renident sex, vel quinque, nihil omnino divinat.

Præter hæc satis notum est Apollinem ludis sæcularibus laureatum præfuisse, non vero radiatum, quin prætorem, & populum lauro cinctum assedisse: igitur nummos hosce astriferos alio spectare certe credendum est. Adde exstare denarios, in quibus Apollo visitur, vel celes, uti in iis

gen-

gentis Calpurniæ, & Liciniæ, vel in bigis, uti in gente Furia, & Junia, vel in quadrigis, uti in Valeria, quos facile ad id genus ludos detorqueas, neque in eiſdem vel Lunam, vel ſtellas inſpectes; meque piget Spanhemium τ πάνυ, quo opinioni ſuæ omnia ad ſæculares ludos vertenti fucum faceret, numiſma Fulvii Urſini, in quo Apollo laureatus, & Diana, ſeu Ceres cum duplici face cuſi ſunt, etiam ſæcularibus addicere, ab Urſinoque diſcedere, qui Cerealibus ludis, & fortaſſe verius accenſet; non ſane mirum ſit ſummos viros agi tranſverſos, quoties, quæ ſibi aſſumunt, ab initio labaſcunt. Concludendum igitur denarios aſtriferos ſamiliarum ſeptem planetas præſeferre, duoſque principes, ſcilicet Solem, Lunamque grandius, ac decentius, ceteros vero ſub parvis ſtellarum ſymbolis oſtendere, ut aſtrorum virtuti ac potentiæ nimium veteres indulſiſſe ſciamus univerſi, eoſque vel thecis atramentariis argenteos, aliiſque non unum genus inſtrumentis, ac nummis affixiſſe. Sane ſubiraſcitur Begerus theſ. Brandeb. contin. atque inquit: *Quid ad ludos ſæculares ſtellæ?* verum nodum non ſolvit, ſaltem Patini, qui horum ludorum commentum primus fabricatus eſt, auctoritatem, in quam jurat Spanhemius, caſtigat. Adeo autem ſideribus gentes omnes olim fiſas legimus, ut zodiacum ipſum in numiſmatis inciderint, uti eſt ſingulare illud Valeriani, quod refert ipſe Spanhemius ibid. tom. 2. pag. *690*. in cujus averſa parte cernere eſt in ora duodecim ſigna, atque veluti in centro caput adoleſcentuli belle criniti; quem male Spanhemius, pacem peto a tanto viro, putat eſſe Mercurium ſine petaſo; quid Mercurius cum zodiaco? Solem certe, & ſine periculo eum credas, qui ubique Latialium Scriptorum *crinitus* audit, & Græcorum ἀκερσεκόμης, εὐχαίτης, χρυσοκόμης, χρυσοχαίτης, χαιτόεις, ἀβροχαίτης· vid. ſuperne pag. *326*.

Vix iſthæc de nummis planetariis adverſus Spanhemium τρισμέγιστον pro tuenda aſtrorum ſeptenorum in his nummis veritate exſcripſeram, cum mihi copia facta eſt legendi nuperrimam ann. ſcil. 1745. *commentationem* doctam æque, ac laborioſam Chriſtiani Stuſſii Ilfeldenſis Gottingæ editam: ***De opinatis ſæcularium ludorum notis in numis Romanarum gentium;*** & verebar, ne Stuſſius eadem de his planetariis numiſma-

mismatis sentiret, atque a me divinata sunt: verum cum plurima, & plenissima bonæ frugis de ludis sæcularibus contra eruditos quosque collegerit, & nova bene multa de suo adjecerit, lubens dicam jam demum Stuffii ope, quæ certiora sunt de tenebricosis hisce ludis, nos scivisse; totus est vir summus, ut longam humanissime effundat orationem contra Patinum, Spanhemium, & ceteros, qui ad sæcularia munera eos denarios spectare rati sunt; atque affatim firma argumenta profert, queis si mea addas, nihil dubii posthac futurum, quin veteres de ludis nihil cogitaverint. Demum cap. 3. §. ult. Stuffius cum suas de astris his septenis conjectationes proferre debuisset, ut legentium exspectationi faceret satis, nullius aliis opinione Duchoulii συντόμως exposita, ea in re comperendinatum sibi postulat, *seque*, ait, *candide fateri*, *quam eæ imagines in nostris consularibus denariis vim sibi habeant tributam*, *non liquere*; atque veluti ludibundus vocat hæc *sidera deceptricia*, sibique optat *historiam unam helicem certissimam*; attamen rem planam illico fecisset, si ei in mentem animi venisset ardens Romanorum studium in septem planetas principes, uti superne a nobis dictum est; ceterum, quæ summi viri cogitarunt, explodere haud arduum reor, nova, & sua procudi a Stuffio quærebamus.

Sanequam multa huc congerere possem, quantum veteres curarint planetas, sed longius sermo spatiaretur, neque solummodo ethnici, verum etiam Hebræa gens, & Christiani ipsi; verum brevibus cancellis me coarctari probe novi, cum de hisce astris quoad dierum τάξιν dumtaxat disputandum mihi sit. Et quidem Judæos etiam candelabrum septenis lucernis nobile planetarum numerum referre venditabant, vide Josephum ant. Jud. lib. 3. cap. 6. p. 137. edit. Avercamp. & Philonem pag. 150. to. 2. edit. Mangey 1742. licet isthæc deliramenta sint sequioris ævi Rabbinorum; nam adverti in sanctis libris unius Solis, & Lunæ nomina, quinque vero reliquorum astrorum ne meminisse quidem ἁγιογράφους. Præterea Christianos scio etiam in lucernis cum bono Pastore, & cum quampluribus sacris symbolis planetas apposuisse, adisis Mamachium antiq. Christ. tom. 3. pag. 78. & miror etiam horum oculos hæc luminaria perstrinxisse. Gentes demum adeo sidera septena coluerunt, & de eorum potentia ac vi tot Græcanica, ac Latiaria volumina scripserunt, ut si solummodo nomina recenserem, utramque ceram opplerem: quare si id genus nugamenta, & commentarii te oblectent, Fabricianas bibliothecas consulas, & egregia volumina Passerii de gem. astr. præcipue præfat. num. VI. quem oblitum miror gemmæ præclarissimæ, quam affert L. Augustinus par. 2. num. 33. & Vandale de ritib. taurob. pag. 19. in ea præter Mitram, septem ipsi planetæ omnes sub specie tum stellarum, tum symbolorum iteratæ visuntur, quædam etiam triplicatæ, itaut nullum visere est vetus monumentum planetis onustius ac ditius. Sed age ab ἀστρονομικῷ argumento, quod me acriter ac perdiu torsit, ad jucundiora, & minus implexa adeamus.

Xx CAP. III.

C A P. III.

De septenis planetis atramentariis singulatim, præsertim de Auroræ figura, de eorumdem habitu, vestibus, symbolis, etymo: & de vite aurea, ab aliis ἀρχαιολόγοις nondum occupatis.

I. *Saturnus ἀμαγέτος, ea vox male versa ab Stephano, & ab interpretibus. Cur hi planetæ cum sceptro.* II. *Multa satis de Saturni falce: sententia Mazochii de δρεπάνου etymo expenditur; binæ clarissimi viri origines explodumtur, utpote Rabbinicæ:* צרף*, unde etiam Mazochius trahit δρέπανον, est solummodo* efferruminare metalla. *De Pharo insula pauca delibantur. A verbo* צרף *potius* Sarepta *educitur, quam δρεπάνη atque ea in re Mazochio resistitur.* III. *Corcyra, quæ & Drepane revera falcis speciem præfert, ejus rei bene multa testimonia, ac potissimum Em. Quirini auctoritas, contra ac sentit Mazochius. Exempla plurimarum urbium ab figura nomen indeptarum; Apamea, cur* Κιβωτὸς, Arca, *dicta, melius divinat* Cellarius*, quam Mazochius. Megalis etiam, insula Neapolitana, educitur ab* מגל, falx, *non a* מגור, commoratio, *quod est ejusdem summi viri etymon.* IV. *Vera originatio τῆς δρεπάνης ab voce* דרבן*, quam Hieronymus immerito vertit* aculeus, *cum* LXX. *& Syrus, & Arabicus interpretes apposuerint δρέπανον. Verior etymologia ῥήσεως* Saturni *ab* שטר נהר*.* V. *De Aurora atramentaria, ejusque ἐπιθέτοις. Flagellum stringit vel quod equos regat, vel quod homines ad labores excitet.* Μάραγνα, *& Hebr.* מר נגא *denotant* flagrum aurigantium. VI. *Aurora in nostro vasculo rosis honesta: vera notio vocis ῥοδοδάκτυλος, inficete ab omnibus vertitur* roseos digitos habens. Δάκτυλος *vocabulum Homeri, & Hesiodi ætate forte haud natum. Lis inter Spanhemium, & Bochartum de hac ῥήσει ad significandos palmæ fructus barbari adhibuerunt:* דקל *inelegans vox: summi hi duoviri nihil de ῥοδοδάκτυλος commentati sunt.* VII. *Nativum etymon vocis δάκτυλος est* תכלת*, sive* תכתל, hyacinthus; *verus color ejus flosculi multa exemplorum vi Græce, & Latine stabilitur.* VIII. *Thetis cur ἀργυρόπεζα, vox ignota antehac interpretibus, ejus etymon Phœnicium; hinc lux est dictioni τράπεζα, quam jure Maro appellat* quadra. *Lis apud Dipnosophistas Athenæi de voce τράπεζα explicantur τραπεζοφόρος, κυανόπεζα, φοινικόπεζα, ἀχλυόπεζα, &c. Quid Aurora ῥοδόπηχυς, male refundunt universi* roseis lacertis prædita; *respondet ῥῆσει Chaldææ τῇ* שפרפרא. IX. *Regium hoc vasculum singulare, eo quod affixa est Aurora pro Sole: quod sumptum est ab Homero Solem parvi quasi curante, de Aurora usque benemerente. Hinc non temere conjectandum Neapoli dictum esse* diem Auroræ pro die Solis*, quippe quæ urbs Homericis studiis famosa, nihilque magis animo concoquebant Neapolitani, quam Iliada, & Odysseam; quod bene multis ac vehementibus Græcis, Latinisque Scriptorum testimoniis firmatur; & haud aberrabit quisquis colliget hujus atramentarii Neapolitanum fuisse artificem.* X. *Lunæ symbola, ejusque προσθετά explicantur, cum primis tenebricosa satis dictio χρυσάμπυξ, de qua D'Orvillio resistitur: vera notio aperitur, atque γνήσιον etymon extunditur contra cl. Mazochium, scil. ab* אופז, aurum. Apices *non sunt litteræ, neque characterum bases, uti vult idem summus vir. Querela de Spanhemio, & de Jo. Alberto.* XI. *Martis sidus ab Homero expressit argentarius, qui nos docuit, quid valeat tum vox χρυσήνιος*

ab

ab interpretibus male verſa, tum τετραθέλυμνος dictio ab Hom. ſemel dicta. Mars planeta ἰδίως audit Θοῦρος. XII. *Non pœnitenda de quinto ſidere Mercurio: quid virga cum anguibus contra communem ſententiam: cur ſalutetur χρυσόῤῥαπις· vox Phaleſgica ab* רפא, medicus: *ea de re Spanhemii laudes. Pauca de hujus crumena, & de pallio, quod proprie audiebat σπάργανον, & male interpretes dixere* faſciam. *Vera ratio, cur vocitetur Ἀργειφόντης antehac ignota; purum putumque Phœnicium vocabulum eſt* הרגיע פנירה. XIII. *Jovis imaguncula διὰ βραχέων illuſtratur: de ejus* ſceptro *non contemnenda adnotantur. Libellus Burmanni de Jove fulgeratore commendatur. Homerus, & Heſiodus nunquam Diis, ſed hominibus apponunt ſceptrum. Dii nunquam βασιλεῖς apud Hom. D'Orvillii laus.* XIV. *Ἐπίθετα Veneris atramentariæ. Inedito epigrammati in hujus Deæ baſi reperto, & obſcuritatis pleno multa lux. Quid* cœna, cœnare, cœnaturio, *&c. in ſenſu ἀσελγῆ. Ex alio marmore, quod Matthæus Ægyptius ratus eſt αἰνιγματῶδες, elegans ſententia eruitur.* XV. *Cur argentarius aurea vite operculum atramentarii vaſculi ornaverit, multis Græcis, Latiniſque exemplis patefit. Locus Achillis Tatii affectiſſimus ſanatur, quod non fecit Junius.*

I. CUM tandem, veluti ex ſyrtibus, me ab his planetariis operoſiſſimis curis vigiliiſque, quas mea induſtria, ac ingenii nil actuoſi indole ſuperiores rebar, liberarim, ad jucundiorem materiem, atque ad res varietatis, ac hilaritatis plenas ſtilum convertam; etenim ratio ordinis urget, (quem unum præcipue ſervandum ab initio juratiſſimus deſpondi,) ut atramentarios planetas non *γενικῶς*, ſicuti in binis hiſce capp. forte minime pœnitendis a me factum vides, ſed ſingillatim eos inviſam, ut ſi quid in illorum habitu, veſtibus, & ſymbolis novum reperire ſit, & re litteraria dignum, adnotem; hinc enim proclive futurum, ut & remotam ætatem, & majus pretium hujus vaſculi jam *ἐξοχωτάτῃ* admireris. Cernis profecto Saturni occipitium, ut moris eſt, pallio tectum, & parvam flammam, quam vix expreſſit ſculptor, in ejus capite renidere; primum etiam adeſt in gemma ſuperne a me contra Montſauconium explanata pag. 327. ſecundam vides in ſaxo, quod eodem loco depingendum curavi pag. 326. Ejus mentum non floret barba promiſſa, ut ubique veterum monumentorum me ſcrutatum eſſe memini, ſed criſpa & lata, quod novum eſt, & *σκευάζεον* longe commendat, neque auctoritate careo, etenim Nonnus lib. 18. v. 229. vocat Saturnum *εὐρυγένειον*, *latam barbam habentem*, quod *ἐπιθετὸν* ab veteribus mutuatum eſſe Nonnum minime negandum, ævo enim ſuo fingebatur tantum *βαθυγένειος*, *μακρογένειος*, *κ. τ. λ.* Non me fugit tum Nonni interpretem, tum H. Stephanum in lex. vocem *εὐρυγένειος* reddere *latas generationes habens*, ſed quam importune, vel cui parum Græce cor ſapit, noſcitat; nam ipſe Stephanus ſat multa *ἐπιθετά* ab *γενεῖον* conflata ad variantes barbæ formas aptat, id unum ab *γείνομαι* trahit: in idem peccatum impegiſſe Nonni interpretem indoleſco. Gratiam habeo Dinnero, qui in epithet. voce *Κρόνος* mecum conjurat, vertitque *εὐρυγένειος*, *latam barbam habens*. Sceptrum ſiniſtra ſtringit, tirones etiam norunt Deos eſſe *σκηπτούχους*, & vides in hoc cimelio Lunam, Jovem, & Venerem idipſum geſtare: ſed in duorum extremitate

 globu-

globulus nitet; in eo, quod Saturni eſt, floſculus viget ad inſtar lilii, quod cernimus in Regum Gallorum ſtemmate; id ſi vidiſſet Montfauconius, in longam admirationem abreptus eſſet; nam modo mihi in mentem venit tantum virum, cum retuliſſet in Antiquit. explan. imaginem, neſcio quam, non magnæ vetuſtatis virgulam cum ejuſdem figuræ floſculo manu regentem, lectores ſuos id attente advertere juſſiſſe: ſed ea de re nihil nos docet; hoc unum ipſe monitum te volo, ut artificis noſtri curam notes, qui quaterna iſthæc ſceptra pro Deorum τιμότητι ac dignitate apte diſtinxit, & Saturno, utpote οὐρανίδῃ μέγ᾽ ἄνακτι Θεῶν προτέρῳ βασιλῆϊ, uti vocat Heſiodus Theog. v. 486. auguſtius, atque ornatius dedit, ceteris ſimplicius, Jovi imperioſius, & veluti haſtam puram, cui ſe innitentem ubique cernimus; Veneri elegantius, & inſula, ſeu vitta decorum: verum de ſceptro addam quædam etiam non pœnitenda, cum mihi de Jove ſermo erit. Sed gratulor divinaſſe, cur hæc ſiderea numina ſceptris ab atramentario artifice ornata ſint; id me docuit ſcholiaſtes Apollonii in lib. 4. Argon. v. 262. dum inquit ſeptem planetas fuiſſe veluti ſatellites & lictores duodenorum zodiaci Deorum, hinc virga armari oportebat, & ῥαβδοφόρους vocari: Καὶ τὰ μὲν δώδεκα ζώδια Θεὰς βουλαίους προσηγόρευσαν· τούσδε πλανήτας ῥαβδοφόρους. Idipſum adſtruit auctor libri, qui *Epinomis* dicitur falſo Platoni affictus. Hic mirandum mihi eſt Petrum Fabrum, qui quæſitiſſima de omne genus ῥαβδούχοις ſcrutatus eſt Agoniſt. lib. 1. c. 20. & ſeqq. planetarum ῥαβδούχων fuiſſe obliviosiſſimum. Et gaudendum mihi eſt hujus thecæ calamariæ fabrum res aſtrorum, & ſymbola probe calluiſſe.

11. Saturnus dextra ſtringit inſtrumentum, quo a Diis diſtinguimus, ſcil. falcem: Banierius mythol. to. 3. p. 429. inferioris ævi opinioni adeſit, hunc Deum nempe falcem geſtare, quod culturam agrorum invexit: cui adſtipulatur Jo. Bapt. Paſſerius in gemm. aſtrifer. pag. 42. teſtemque vocat Macrobium: & piget tantum virum ea de re etiam ad Virgil. Æn. 7. v. 179. provocare, cum inibi poeta Sabinum canat *ſervare curvam falcem*, non vero Saturnum. Ceterum Heſiodo μυθολόγων principi credas, qui docet Theog. 180. Saturnum falce τὰ μήδεα ſui patris demeſſuiſſe:

. . . . δεξιτερῇ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἅρπην
Μακρὴν, καρχαρόδοντα, φίλου δ᾽ ἀπὸ μήδεα πατρὸς
Ἐσσυμένως ἤμησε.

Quod etiam habeo ab inferioris notæ poetis, uti Nonno lib. 7. v. 226.

. . . . ἀμεργστιγάμῳ Κρόνος ἅρπῃ
Μήδεα πατρὸς ἔτμηξε . . .

Et lib. 18. v. 225.

Κουφίζων Κρόνος ὑγρὸς ἀμεργστιγάμου γένυν ἅρπης . . . .
Τάμνεν . . . στάχυν ἄρσενα πατρός.

Licet Aſcræus vates, & Nonnus *falcem* non vocent *curvam*, ea forma donatam fuiſſe certos nos reddit Homerus, δρέπανον μὲν ἐγὼν εὐκαμπὲς ἔχοιμι Odyſſ. 18. v. 367. ea de re alios etiam Scriptores conſulas, quos ego

ego non curo, locuples mihi fundus est poetarum dux: vide etiam Anthol. lib.6. ubi legere est cap. Γεωργῶν ep. 9. v. 2. γαμφὰς πυρολόγους δρεπάνας· & ibidem cap. Κηπωρῶν ep. 1. καὶ δρεπάνην καυλῶν ἀγκύλον ἐκτομίδα.

Nunc mihi lis est acrior, & diuturna de hujus vocis δρέπανον, sive δρεπάνη etymo cum Mazochio τῷ πάνυ, qui in eo vestigando orientalis linguæ penitiores gazas exhaurire visus est in non satis laudando schediasmate de Corcyræ nominibus; itaque conatur primum virorum summus δρέπανον extorquere ab זרב *effundere*, *profluere*, posteriori ævo etiam *infarcire* & *constipare*; namque, ait hanc insulam Δρεπάνην coarctatam esse, atque infartam ab limo, quem fluvii ab Epiro decurrentes exonerarunt, ita ut prope jam illam continenti adnecterent; concluditque: *Hæc quidem etymologia mala non est: sed quærenda sunt meliora*. Quare calculis melioribus probat δρεπάνη posse extrahi a צרף quod est *conflare*, & apud Chaldæos *conjungere*, *consolidare*, ita ut δρεπάνη ex fonte Hebræo tracta audiat Latine *ferruminatio*, *adglutinatio*, & Græce ἠπείρωτις· nam parum aberat, ne fluvii illam διηπειρῶσι, ex insula scil. continentem facerent, ac consolidarent; atque ut hoc Phalesgicam etymi sui industriam firmet, testem vocat Aristotelem, qui nobis conservavit fuisse hanc insulam ἠπειρωθεῖσαν, deinde, aversis amnibus, iterum disjunctam. Et ne credas cl. Mazochium de κυρίοις nominibus τῆς Δρεπάνης solummodo loqui, hæc etiam apponit in adnotationib. p.x1. col.2. de voce δρέπανον appellativa: *Nec a vero abhorret, si dicamus vocem ipsam appellativam* δρέπανον, *quæ falcem designat, ex eodem* צרף *terap, sive drap, quod est conflare & consolidare fuisse factam*. Mox antehac inauditum procudit σύστημα urbes omnes, & promontoria, quæ Δρεπάνη nomine appellitantur, hoc habuisse, non eo quod sint δρεπανοειδῆ, verum quod olim insulæ, deinde vi torrentium vel ex earum rupibus, vel ex continente decidentium oppleto mari, quod interjacebat, ἀκρωτήρια evaserint, quod ubi factum est, tum vero *Drepani*, h.e. *Ferruminationis* nomen obtinuerunt. Demum vir maximæ lectionis duodecim, ni fallor, urbes maritimas, & promontoria Δρέπανα, vel Δρέπαναι dicta corrasit ex Strabone, Stephano, & Cellario, (quæ in horum indicibus facile reperias,) cunctaque ita appellari vult, quod ab circumfluis undis terræ adglutinata sint. Concluditque urbem *Sareptam* etiam quoad etymon æque esse, ac Δρεπάνη, eamque olim fuisse insulam id genus ferruminationis passam.

Hæc a me ἐν κεφαλαίῳ bona fide ex aureo Mazochiano libello extracta quæso, ut inibi opulentius non sine selectissimæ eruditionis fœnore legas. Attamen mihi pro recurvæ falcis etymo, & veritate, tamquam pro Achillis armis contra decertandum est. Et sane voces דרף vel זרף non curamus, nam posterioris ævi sunt, & Rabbinicæ, neque in sanctis libris eas reperies, atque ab bona ῥήσει Hebræa צרף, *conflare*, abortæ sunt; verbo autem צרף notio vera, & κυρία inest *defæcandi*, & *conflandi* solummodo *metalla*, & suboles nominum, quæ ab hac radice fruticant, sunt

fuso-

fusores auri, *argentarii*, atque id genus artifices; vide in ea ῥήσει Marium de Calasio, ubi etiam advertes in eo convenire cum ceteris orientis ἰδιώμασι· quare nimis detortam video, si etiam ad limosam terrarum conglutinationem transferatur. Præterea ut pullulet δρεπάνη ab צרף non parum otii terendum; permutes oportet prius צ in ד, deinde addendum στοιχεῖον נ in fine: scio sane נ esse litterulam heemanticam, adque posse in fine vocum, uti quidam ex סתר, *latuit*, expromunt in lucem *Saturnus* addito נ, de cujus falce nunc ἀπολογοῦμαι· Verum id etymon inficetum esse mox ostendam, & bonum ipse cudam, ac fortasse verum; si autem in vocula trium litterarum primam commutari, in extrema etiam quid adglutinare velimus, quis ferret nos ἑβραΐζοντας, tanquam figulos ex amphoris creare urceos? Præterea id genus aggestionum, quæ terras πελαγίας continenti adnexuere, ne unam quidem veram in historiis reperire est; & Pharus, Ægyptia insula, quam canit Homerus Od. δ. v. 355. ante Nilum sitam, & unius diei navigatione a terra semotam, vel ab vate principe effícta est, uti inibi Protei fabella; atque ita etiam sentit Strabo, προσέθηκη παρ' ἑαυτῦ πολλαπλάσιον διάστημα τῦ μυθῶδες χάριν pag. 64. Amstelæd. edit. 1707. vel credam potius terræ motibus subsedisse, si unquam exstiterit, quam fluvium Nilum tantum cœni limique intra vastum mare exonerasse, eoque longius impulisse, ut fere per centum mille passus cœnum illud contra aquarum vim maximam protulerit; quo Pharum insulam Ægypto adglutinaret. Quantum hi Homeri versus, quos patronos sententiæ suæ ex Strabone affert cl. Mazochius, pag. 5. in adnot. col. 2. interpretes torsere, vide matronam Daceriam in commentar. in Hom. Contra vero pro certo habetur mare potius terras arrosisse, exindeque ab ἠπείρῳ evulsas partes terræ etiam immanes insulas circumfluas efformasse, ut probat Sam. Bochartus, cum de Pharo ins. loquitur. Et certissime scimus Leucada nunc πελαγίαν Homeri tempore fuisse ἠπειρωτικὴν· ita ut ne Judæus quidem crederet, quotquot urbes, & promontoria Δρέπανα dici legimus, antea fuisse πελάγια.

Neque mihi cum undecumque eruditissimo Mazochio molestus sis, eo quod a Cerere rogatus Neptunus amnes ab Epiro decurrentes alio detorsit, Corcyra hujus numinis ope a grandi scilicet infortunio ἠπειρωτικῷ liberata sit; nam hæc fabella enata est, ut vident, quibus vel parum jecur sapit, quia Græci interpretati sunt nomen Homericum hujus insulæ *Scheria* a verbo σχέω *inhibeo*; quare inhibita flumina a Diis commenti sunt, cum fabula quidem longe nomine ipso insulæ posterior sit. Contendit præter hæc Mazochius, propterea quod Buxtorfius huic radici צרף, *efferruminavit*, veluti traducem facit nomenclaturam urbis צרפת, *Sarepta*, olim etiam insulam exstitisse in Phœnicia; (quam vocem nunc in sanctis libris sanequam inficetis punctis animatam leges, scil. *Tsorphat*, immane dissonam a vera ἐκφωνήσει *Sarepta*, quam servarunt LXX. Senes, & Lucas Evangelista); verum id oppidum ex situ, in quo geographi Relandus, & Cellarius

larius apponunt, vel flumine, vel mari circumfluam olim fuisse excogitare posset nemo. Concoquere autem nullus queo id, quod addit vir κεκτηκώτατος pag. 11. Drepanen, ac Sareptam nihil prorsus inter se differre; etenim si utrumque nomen ab eodem fonte צרף flueret, rationem nullam excudi posse reor, cur ex insulis continenti adglutinatis una dumtaxat *Sarepta*, plusquam vero duodecim Drepanæ vocitatæ sint tam longe a fonte Hebræo Mazochiano degeneres; verum fatendum est vel utramque vocem, vel saltem Δρεπάνην τῷ צרף esse germen supposititium; præsertim cum in nominibus propriis Phalesgica στοιχεῖα sanequam pauca Græci emolliant & inflectant; quare si verum esset, quod a viro clarissimo docte, ac ingeniose excogitatum est, omnes id genus infelices ob duram ἠπειρώτεως necessitatem insulæ, Sareptæ melius, quam Drepanæ audivissent.

III. Cum igitur hæc sententia tantis, & fortasse non contemnendis affligatur difficultatibus, a veteri, & concinna minime abeundum, urbes, insulas, ac promontoria Δρέπανα dicta esse a *falcis* figura, seu a curvatura sinus, cui insident. Et sane Corcyram, qua de nunc sermo, fuisse recurvam indicat flos poetarum Homerus, illam enim describit portuosissimam Od. ζ. v.263. καλὸς δὲ λιμὴν ἑκάτερθε πόληος, *pulcher vero portus hinc & inde urbis*, quos ambos sanequam capaces Ulysses admirabatur Od. η. v. 43. θαύμαζεν δ' Ὀδυσεὺς λιμένας, καὶ νῆας, quare nemo neget huic insulæ plurimum adfuisse curvaturæ, ut mare introrsum cederet, & falcatum, & bis portuosum litus faceret: imo illud longo intervallo circumflectere oportuisset, ut in eo essent Neptuni templum, grande forum, & mirifice patens navale Od. ζ. v. 266. Ἔνθα δέ τε σφ' ἀγορή, καλὸν Ποσιδήϊον ἀμφίς. v.268. Ἔνθα δὲ νηῶν ὅπλα μελαινάων, κ. τ. λ. Præter hæc Cellarius in geographicis tabulis satis superque recurvam depinxit Corcyram, & Guilelmus Delisle ex regia Parisiensi academia, quo nemo curatius terras delineandas studuit, hanc insulam vere δρεπανοειδῆ in tab. Græciæ antiquæ exhibet; & posthabenda est figura ejusdem insulæ, quam leviter curvam in chartis suis geogr. illevit Nic. Samson, ita ut pro recta linea haberi possit, ad quem pro sententia sua provocat cl. Mazochius; præsertim cum etiam Card. Quirinus, qui vere studet αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων, Hom. *semper præcellere, & esse omnium eminentissimum* in laborioso volum. de Corcyræ primordiis, utpote per plures annos αὐτόπτης, ad falcis fœnariæ σχῆμα effinxerit, cujus doctissimi Cardinalis pondus atque auctoritas quemque pertinacissimum frangere debet.

Ceterum urbibus, locisque populos nomina dare ex figura, quam præseferebant, affectasse tritum est; satis sit evolvere geographorum indices; & ecce tibi Δέλτα μέγαν, & Δέλτα μικρόν in Ægypto; Trinacria, vel Triquetra ob terna promontoria audit Sicilia; Cyclades insulæ notissimæ sunt hoc nomine, quia *circa Delum in orbem sitæ*, ut ait Plin. l.4. c.12. Et Strabo lib.10. p.334. ἡ Δῆλος, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν Κυκλάδες. Non unas etiam legimus urbes Lunæ nomine, vide Geographos, eo quod

ejus

ejus astri falcati figuram referunt: præsertim urbs Luna in solo Etruriæ, quam memini me legisse in nuperis ejus regionis doctis Scriptoribus, ita appellatam, quod ad ejusdem sideris cornuti imaginem constructa esset; quin & inibi numismata adserunt reperta argentea, cum Hadriani capite, atque in postica est Luna falcata cum stella, tanquam ejusdem urbis symbolum, uti in Rhodianis rosa inest. Quædam ab aspectu, & ab σχήματι, quod a longiore spatio intuentibus ostentant, nomen nacta sunt, veluti Τριήρης, *Triremis*, urbs maritima in Phœniciâ: Climax, seu *Scala*, mons: & urbs *Phaselis*, de qua inquit Liv. l. 37. c. 23. *In confinio Lyciæ, & Pamphiliæ Phaselis est, prominet penitus in altum . . . & procul navium præbet prospectum*. Miror sane viros indefessæ lectionis Salmasium, & Cellarium, illum in Solinum pag. 551. ubi bene multa de Phaselide, hunc in notit. orb. ant. minime collegisse, quæ de Phaselitarum moribus in oratione adversus Lacritum affert Demosthenes, eosque inter cetera traducit πονηροτάτους καὶ ἀδικωτάτους ἀνθρώπων. Et ipse eruditissimus Mazochius me docet in libello de Ascia pag. 258. Apameam dictam Κιβωτὸν *ex eo, quod Arcæ figuram qualemcumque ostenderet*; quanquam contrarium proferat Cellarius in geogr. ant. to. 2. p. 136. ait enim, *Apamea*, Κιβωτός, *Arca urbs dicta fuerit, quia emporium erat, & quasi mercium arca & receptaculum*, quod magis placet, nullus enim scio, quo pacto urbs *arcæ* σχῆμα præsentare nobis posset.

Adde Clupeam, urbem Africæ, quod instar clypei in rotundo munita erat, ut inquit Salm. in Solin. p. 220. Ab nostris etiam Neapolitanis locis exempla petamus, ajo insulam Megaridem, seu Megalidem, aut Megaliam, ita vocitatam, eo quod ad exemplum falcis mari curva insideret, etenim מגל est *falx*; si cum elemento canino R legas, tirones norunt ambas litterulas L, & R quavis lingua facile inverti, vid. sexcenta exempla in Voss. de permut. litterar. & Cellarium to. 1. p. 763. Neque dubites, quin a curvitate nomen indepta sit hæc nostra insula, dum ætate Statii curva audiebat, inquit enim Silv. 2. carm. 3. *Quæque ferit curvos exserta Megalia fluctus*, nisi enim falcata fuisset, a curvis fluctibus minime percussam poeta caneret. Forte ideo plures urbes Megaræ, sive Megarides dictæ sunt, quia in curvis finibus exstructas reperio, uti non unas Drepanas. Quod etymon a מגל sincerum exputo: si quod aliud obtendatur, illiberale est, & νοθείαν olet: miror sane virum summum Mazochium in diss. hist. de Eccl. Neap. p. 220. Megaris in Bocharti verba jurantem extrahere ab גור, inde מגור, *commoratio*, quod nomen est nimis γενικόν, & cuivis loco, vel regioni habitabili apponi posset, præterquamquod litterula ו redundare vides; atque haud scio, an jure sibi gratuletur, cum chartis suis illinat: *Hæc igitur vera origo nominis hujus* νησιδία. Aliud etymon, quod a voce Greca profert, nihili est, cum a Græculis inelegantis sæculi mutuetur, neque ipse emunctissimæ naris vir tanti mihi videtur facere, idest ab dictione μέγαρα, *subterraneæ habitationes*, seu *barathra*, cum contra veteri Græciæ vox μέγαρον, vel

μάγα-

μέγαρον sit *domus ampla*, uti sæpe apud Homerum. Verum ea de insula bene multa servo, cum σὺν Θεῷ de Puteolana regione mihi disserendum sit. Igitur si oppida, & ἀκρωτήρια veteres appellaverint ab σχήματι, quod exhibent intuentibus, quis prohibet, quominus etiam a sinus curvatura Δρεπάνα dicta sint, præsertim cum *falcis* vocabulum, & figura unicuique nota sit & menti facile se offerat? Contra vero negare cum Mazochio tot urbes Δρεπάνας non a σχήματι desumpsisse nomenclaturam, videtur non parum [illegible] præseferre; atque haud scio an eruditissimi viri fama nobis hostis ac imponat δρεπάνην in Hebræo fonte esse *ferruminationem*, non *falcem*.

[illegible]. Quoniam vero opinionem aliorum castigare non tam arduum est, nisi meliora veritate sua nos percutiant; tentandum an ab lingua principe hauriri vox possit, quippe jam viget hodiedum mos τῷ ἑβραΐζειν, quæ & integra sit [illegible] indigeat fulcris, atque ab *falcis* notione nihil discedat; eam sine [illegible] esse דרבן, quam interpretatur aliquanto ἀπροσδιονύσως Hieronymus, *aculeus*, *stimulus*; verum certum est 1. Sam. 13. 21. hanc ρησιν apponi cum cæteris agrestibus instrumentis, quare nemo mihi intercedat, quominus in ibi pro *stimulo* vertam *falcem*; præsertim cum Rabbini edicant דרבן nomen γ[illegible] esse, atque adnotare *ferrum ligno inditum*, quæ definitio belle quadrat τῷ δρεπάνῳ. Et ne credas harum falcium ligno affixarum nos exemplo carere, ecce tibi Cæsar appositissime lib.3. de B.G. cap. 14. qui eas *murales* etiam appellat: *Una erat magno usui res præparata a nostris, falces præacutæ, insertæ adfixæque longuriis non absimili forma muralium falcium*. Adde quibusdam falcibus etiam aculeum adnexum fuisse, præsertim illis, quas stringebat Saturnus, vide superiorem gemmam Senatoris Bon p. 327. & quamplures hujus Deorum patris nummos. Præterea habes falcem cum aculeo in præclarissima gemma, quam exhibet L. Augustinus part. 2. n. 33. & in secunda Jo. B. Passeri. de gem. astrif.

Verum ut rem omnino firmem, & viris ἑβραΐζουσιν in Græcorum vocum etymo famam conciliem, scias in laudato Samuelis loco, ubi est דרבן, senes LXX. apposuisse δρέπανον, & jure meritissimo, noverant enim tum veram dictionis Hebrææ notionem, tum vocabulum in utraque lingua iisdem elementis constare; miror Hieronymum ab his senibus discessisse, atque vertisse *aculeus*, meque piget hunc partes interpretis πολυγλώττου parum curate implevisse, quod felicius præstitere, qui Samuelis libros in Syrum, atque Arabicum sermonem commutarunt, eam vocem, quæ *falx* valet, adhibuisse constat. Conqueri mihi fas sit tot doctissimos viros, qui in sancta βίβλια æternos commentarios convectarunt, nihil de ἔτει דרבן adnotasse, neque ejus γνήσιον significatum penitasse, quem & Clericus posthabuit, licet Hebræi sermonis scientissimus. Demum intererat Mazochii, qui præclara satis de δρεπάνῳ selegit, vocabulum דרבן cum primis exacte perpendere, neque penitus oblivisci, quem vel a pueris rerum, & vocum *biblicarum*, cum in his me adolescentem institueret, omnium

retro doctissimorum virorum callentissimum suspexi. Hinc facile concludam vocem δρεπάνη longe melius extrahi ab דרבן, cui nulla litterula vel mutanda, vel appingenda, & notio sanequam proxime accedit ad Græcum vocabulum, quam ab Mazochiano צרף, quod in utroque graviter, pace tanti viri dicatur, claudicat ac nutat; atque iterum reparatur vetus sententia oppida, & promontoria Δρεπάνων nomine ab hujus agrestis instrumenti σχήματι. ita appellitata; ac ipsam rusticorum falcem non a צרף, sed a nostra saniore דרבן radice pullulare.

Porro facile prætereunda mihi reor, quæ plurima de hoc sidere primigeno ab aliis dicta sunt: unum addam de etymo vocis *Saturni*, quod puto nullumdum mihi inficiaturum, licet in eo vestigando perdiu insudarint; videtur sane αὐτῶς enasci ab Phalesgico שטר נה, *dominus lamentationis*, idest Latinorum more, *is*, *qui vehementem animi ægritudinem infert*, *ac vim malignam exserit*; quæ hujus sideris potestas est, quamque omnes formidant: hinc opportune audit apud Orph. Arg. v. 424. αἰνολέτης, *graviter perdens*: atque apud Oppian. Κυνηγ. γ. v. 10. ἀμείλικτος, *qui mulceri nequit*, & apud Nonnum ὠμηστής, *crudelis*, & in Antholog. στυγνός, *invisus*, sed binorum Scriptorum pagellam adnotare, & versum oblitus sum; & lib. 2. cap. 43. epigr. 2. audit ἀστὴρ πᾶσιν ἀπεχθόμενος, *astrum omnibus infestum*: dictum fuisse etiam κακοποιὸν docuit me Phil. D'Orvillius in Charitonem pag. 773. quæ quidem προσθετὰ Hebrææ vocis significationi, quam attuli, consonant, imo στοιχεῖα eadem cernis, ac *Saturnus*, שטר נה. Contra vero etymon, quod procudit, Junius ab סתר, *abscondit*, atque omnes amplexi sunt, commendatque Vossius, socer enim hujus erat Junius, tum longe petitum, tum extrema syllaba desertum vides. Laudandus autem Junius, qui vocem Κρόνος ab קרן, *splendescere*, educit, cum ipse reperiam sidus Saturni a Cic. 2. de nat. Deor. appellari *Phænon*, atque ab Orpheo in 12. hymn. Saturni, αἰθαλής, *ardens*, *lucens*. Quo autem non cum iis, qui orientis ἰδιώματος gazas ignorant, etymon a me cusum vocis Saturni contemnas, firmandum duco affatim lepido epigrammate Lucillii Antholog. lib. 2. cap. 25. ep. 7. ubi hic Deus, tum δεσπότης, tum κακοποιός salutatur, quæ apprime respondent Hebræis binis supernis voculis; & miror D'Orvillium in laudato loco in Charitonem hoc epigramma non vidisse, quanquam tanto viro hæc Ἀνθολογία in deliciis fuerit, novamque ἔκδοσιν pararet.

Τὴν γένεσιν λυπεῦντα μαθὼν Κρόνον Ἡλιόδωρος,
Νύκτωρ ἐκ ναοῦ χρύσεον ἦρε Κρόνον,
Τίς πρῶτος κακοποιὸς ἐλήλυθε πείρατον, εἰπών,
Δέσποτα, καὶ γνώτη τίς τινός ἐστι Κρόνος·
Ὃς δ' ἄλλῳ κακὰ τεύχει, ἑῷ κακὸν ἧπαρ τεύχει·
Εὑρὼν μοι τιμὴν, πᾶν ἀνάπελλ', ὃ θέλεις.
Noverat infestum sibi Saturnum Heliodorus,
De nocte e templis aurea signa rapit:

Expe-

Experiare, inquit, quis primus nunc malus adſit,
Dive, ac Saturnus tu mihi, an ipſe tibi:
Namque aliis mala qui ſtruit, ipſe crucem ſibi figit:
Portendas, dives nunc ſum ego, quod cupias.

Ita Latialiter recuſum a me per otium accepiſti.

v. Verum diu ſub infauſto Saturni ſidere morati ſumus, ad inſpectandam hilarem, ac benignam Auroræ figuram accedam, nam συγγνὸς Κρόνος, Ἥλιος ἡδὺς Anthol. lib. 7. ipſam autem vides in noſtra calamaria theca cum longa tæda, ſic apud Hom. Il. ω. 785. audit φαεσίμβροτος, quod etiam προσθετὸν ineſt in Orphei hymno in Auroram, & Q. Calaber φαεσφόρον eam vocitat lib. 2. v. 185. 655. ejuſque facem dicit φάος lib. 3. v. 1. ut de ceteris ſileam, nam nota res eſt. Hujus Deæ ſiniſtra flagello armatur; quod nunc primum cernimus; imo nullum adjunctum in Græcis, vel Latinis Scriptoribus reperire eſt. Minime gratias habeo Athenæo, qui inquit ſolummodo in pompa Ptolemæi Philadelphi fuiſſe etiam imaginem Auroræ, ſed illam deſcribere pœnituit, fortaſſe uti imaguncula noſtra flagello exornabatur, vid. lib. 5. pag. 195. Εἵπετο δ' αὐτοῖς καὶ Ἡμέρας, Γῆς π, καὶ Οὐρανοῦ, καὶ Ἠοῦς, καὶ Μεσημβρίας, κ. τ. λ. Verum ſi Euripides in Oreſt. vocat μονόπωλον, *unico equo gaudentem:* Calaber lib. 1. v. 48. Ἠὼς μαρμαρέοισιν ἀγαλλομένη φρένας ἵπποις, & lib. 2. χρυσήνιον, *habenas aureas regentem:* Theocritus idyll. 13. λεύκιππον, *candidis invectam equis:* & Nonnus in Dionyſ. δίζυγον, *bijugem*, ut Latinos taceam, compellant, neceſse ſane eſt, ut flagellum ſtringat dextera, quo equos cædat; ſicuti Statium noſtratem id inſtrumentum Lunæ dediſſe memini, *ſeſeque vagantem Colligit, & moto leviter fugat aſtra flagello:* ſi tibi otii eſt conſule tot inſculptas gemmas, Montfauconium, & Herculanei picturas, in eiſque cernes fere Deos omnes currus regentes μάστιγας etiam ſtringere; apponam vivax Argentarii epigramma, licet notiſſimum ex Anthol. lib. 1. εἰς Ἔρωτα, in quo Cupido in onyche vim leoninam moderans ad arbitrium, & verberibus premens deſcribitur, ut te Græcis poetarum deliciis parumper levem tædio meo ſcribentis:

Αὐγάζω τὸν ἄφυκτον ἐπὶ σφραγῖδος Ἔρωτα
Χερσὶ λεοντείαν ἀνιοχεῦντα βίαν,
Ὃς τῇ μὲν μάστιγα κατ' αὐχένος, ᾗ δὲ χαλινοὺς
Εὐθύνει· πολλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χάρις·
Φρίσσω τὸν βροτολοιγόν· ὁ γὰρ καὶ θῆρα δαμάζων
Ἄγριον, οὐδ' ὀλίγον φείσεται ἀμερίων.

Quod Latine, quantum Linguæ paupertas patitur, reddidi κατὰ λέξιν·

Accluſum tueor ſcalpta hac in gemmula Amorem,
Tracta hujus manibus lora leo patitur:
Hæc flagrum in collum intendit, regit altera frænos,
Quam multa, & vivax gratia ubique viget:
Horreſco hunc hominum peſtem, qui monſtra ferarum
Edomat, nil hominum parſerit hic ſoboli.

Adde Platonem unico hexametro gemmam sculptam describentem Anth. lib.4. c.18. ep.12. Εἷς λίθος, ἅρμ', ἐλατὴρ, ἵπποι, ζυγὸν, ἡνία, μάστιξ, vides igitur ubi currus, & equi, aut belluæ, qui eum trahunt, cum eisdem simul *flagelli* mentio; Auroram autem currum regere ad ravim canunt poetæ, pro multis unum Ovidium legas in eleg.13. lib.1. amor. ubi longo carmine hanc Deam graphice describit, & v. 2. & v. 19. *axem* ejus, sive *currum pruinosum* meminit, ac v. 37. *rotas*. Et sane dum v.10. canit: *Roscida purpurea comprime lora manu*, quis prohibet, quominus *lora* hic sint *flagellum*, licet plerique omnes *habenas* intelligant? verum norunt vel tirones vocem *lorum* utramque notionem induule, hinc sollemne est Latinis *cædere loris*; & in Ovidii versu pro μάστιγος notione vox *lorum* est longe opportunior. Verum ne dubites, quin inter Græcos Scriptores Auroram currum equosque regentem me vestigare haud potis fuerim, etenim id teneo ex Nonno Dionys. lib. 15. v. 279.

Τιτωνὸς ῥοδόεις πέλε νύμφιος, ὃν διὰ μορφὴν
Δίφρον ἑὸν στήσασα φαέσφορος ἥρπασεν Ἠοῖς.

Quare necesse est, ut equos tum habenis, quo vellet dirigeret, tum flagello, ut maturarent iter, urgeret. Si vero cordi sit interprerari flagellum, quod huic Deæ tribuitur, inserviisse ad excitandos homines, ut diei mane summo opera aggrederentur, per me liceat, imo arridet magis, etenim ab Nonno vocatur Aurora ἐγερσίμοθος, *ad labores excitans*; & Orpheus ante Nonnum hoc eodem adjuncto illam honestaverat, ἔργων ἡγήτειρα· imo rogaris, ut laudatam Ovidii elegiam invisas: hinc poeta longissime conqueritur, eo quod matutina Aurora mortales, & omne genus animantium ad opus laboresque vocet exciterque. Jure igitur atramentarii nostri faber in hujus Deæ manu altera μάστιγα apposuit. Demum non me latuit id flagellum tum Auroræ, tum ceterorum aurigantium, sive hominum, sive Deorum peculiare nomen Græcos habuisse, atque ab exteris gentibus mutuatos esse, quod me docuit Pollux cap. 13. περὶ ἱππικῶν σκευῶν lib. 10. segm. 56. auditque μαράγνα· hæc ῥῆσις quantis commentariis onusta sit, vix fidem præstes, nisi hujus onomasticon adeas; miror solummodo quosdam ex doctissimis viris hanc vocem antiquissimam ab non tam vetusta Chaldæa dictione טרגנין, vel סר גנא traxisse, cum dicendum potius fuisiet Chaldæos ab Græcis dictionem hanc furatos esse. Verum cui plurimum otii suppetet, scrutetur, an beatus sit in ejus vocis tum etymo, tum unde gentium Græci sua civitate donarint.

VI. Præterea intueor Auroræ peplum atramentarium artificem rosis undique distinxisse, quæ in archetypo longe clariores sunt; vel pueri noscitant ipsam ab poetarum principe fere semper salutari ῥοδοδάκτυλον· in Homerastri hymnis leges ῥοδόπηχυν, in Q. Calabri lib. 2. ῥοδόπεπλον, & lib. 1. ῥοδόσφυρον, atque in Nonno ῥοδοσπφῆ· ex te ipse Latinos invisas. Igitur nostri atramentarii argentarius optime sibi consuluit, cum Auroræ peplum ex poeticis documentis rosarum floribus oneraverit. Ut autem

de

de Homero aliquantulum merear, excutiendum reor, quid ſibi velit vox illa ſollemnis ῥοδοδάκτυλος, quam & veteres ſcholiaſtæ, & nuperi interpretes doctiſſimi reddunt, *roſeos digitos habens*; hæc ἑρμηνεία, licet longi temporis præſcripto inducta, atque imperata ſit, tamen aliud in mente habuiſſe Homerum probandum aggredior. Et quidem notandum mihi initio eſt ῥῆσιν hanc δάκτυλος ignotam ſuiſſe Homero, tantum abeſt, ut pro *digito* accipiatur in τῷ ῥοδοδάκτυλος, & omnibus mirum futurum reor, cur in longiſſimis Iliade, ac Odyſſea nuſquam vox δάκτυλος legatur; imo magis mirandum nos neſcire, quo pacto Homeri tempore digiti appellarentur, cum nullum eorumdem vocabulum, neque unquam mentio; atque idipſum invenire deſperes in Heſiodo; ſi hujus rei cauſam a me rogites, fateor cum ignariſſimis ignorare; χεὶρ vero *manus* ubique carminum horum vatum, & ad delicias repetitur; adde Homerum vel minimas corporis reliquas partes meminiſſe, veluti σφυρὸν, *malleolus*, πτέρνη, *calx*, κλεῖς, *clavicula*, ἀγκὼν, κόρση, βραχίων, *cubitus*, *tempus*, *ſinciput*; & ne tædio ſim, innumeras miſſas facio, imo reor omnia, præter pedum, vel manuum digitos, corporis membra ſummum vatem enucleaſſe. Hinc ſi nulla alia ratio ſuccurreret Βατραχομυομαχίαν ſpurium eſſe Homeri fœtum, hac una ipſe contentus eſſem, cum in ea legam vocem δάκτυλον huic vatum principi ignotam, v. 45. Ἀλλ' ἐπὶ λέκτρον ἰὼν κατὰ δάκνω δάκτυλον ἄκρον, uti emendavit jure Barneſius. Contra vero reliqui poetæ Homeri filii tum Græce, tum Latine aures obtudere voce *digitus*, & *pollex*, &c.

Quare in mentem venit, an vox ῥοδοδάκτυλος in dubium trahi poſſet, quin ad digitos Auroræ Homerus animum intenderit; ſed fortaſſe quid magis appoſitum, & κυημότερον cogitarit. Res aliquanto altius repetenda. Porro videtur vox δάκτυλος fato infelici nata; nam nequioris ſæculi Scriptores eam ad ſignandos palmæ fructus, ſive βαλάνας depreſſere, vide Voſſ. etym. & cum primis Ezech. Spanhemium de præſt. num. p. 348. & ſeqq. ubi vir ſelectiſſimæ eruditionis de voce δάκτυλος ſanequam optima collegit; piget enim me actum agere: mox Spanhemius ſumma honeſtate caſtigat Salmaſium adſtruentem Græculos ſuiſſe in cauſa, ut in Ægypto, Syria, finitimiſque locis palma ferens *dactylos* דקל *dikla*, ſeu *dakkbel* appellaretur; at contendit contra Spanhemius potius a דקל detortam eſſe ῥῆσιν ipſam δάκτυλος, & Syrum nomen Græca voce vetuſtius credit: ſed vereor, ut Salmaſio lis adjudicanda ſit, cum דקל certe illorum Syrorum, ac Ægyptiorum nomen ſit, qui poſtquam δάκτυλος ad notionem βαλάνου deſciverat, victitarunt; quare nihil prohibet, quominus inter ſexcentena & Græca, & Latina vocabula, quæ in linguam Hebræoſyram fœde deturpatam derivarunt, *dakkel* etiam adoptarint. Hæc de δακτύλῳ hi duoviri ſummi commentati ſunt, oblitiſſimi Homericæ vocis ῥοδοδάκτυλος, quam ipſe interpretor, ne longius te, & multis morer, *ut roſa purpurea*, ſeu *hyacinthina*, quare ne cogitavit quidem de ejus Deæ digi-

digitis summus vates, cum ætate sua, & Hesiodea vocabulum δάκτυλος, *digitus*, plena dubii res est, an lucem viderat.

VII. Quoniam obdurato animo contendo Homericas quasdam tenebricosas voces, quo honesta & decora διαγνώσει donentur, atque probe percipiantur ab Hebræa originatione extrahendas: videor nomen δάκτυλος, quod Auroræ tribuitur, seu melius *rosæ*, facile educi posse ab תכלת, *hyacinthus*, & *hyacinthinus*, quod centies invenies in Exod. si adhibeas, quæ sollemnis est, extremæ litteræ metathesin תכתל, cujus mutationis exempla tritissima sunt, vide Voss. etymol. & Bochartum, qui tamen licentius στοιχεῖα Hebræa loco suo movet turbatque: unum apponam, quo meam metathesin melius firmem, estque vox quæ etiam ad corporis partes pertinet, ab אזן, *auris*, clare educitur *ansa*, & *ansas auriculas* vasorum tirones edocentur, contra Homerus *ansas* vocat *aures* Il. λ. v.631. δέπας περικαλλὲς, οὔατα δ' αὐτοῦ τέσσαρ' ἔσαν. Quare posthac ῥοδοδάκτυλος Ἠώς non audiet, *roseis digitis Aurora*, verum ex puriore Hebræo fonte vertes, *rosea*, *sive rubra*, *ut hyacinthus*, cujus color, quin ad rosas pertineat, ne hæreas, inquit enim Plin. l.37. c.9. *In gemma hyacintho leviter roseum colorem inesse, ac fulgorem violaceum*; itque melius docet Gell. l.2. c.26. *Sanguineus, roseus, croceus, aureus, ostrinus, fulvus flavus, rubidus, phœniceus, rutilus, luteus, spadix, rubei, seu rufi coloris sunt*; quæ fere omnia προσθετὰ æque hyacinthi sunt, & Auroræ; Virg. *Munera sunt laurus, & suave rubens hyacinthus* ecl. 3. 63. meminit etiam coloris ostrini & purpurei Ovid. Metam. l.10. v. 211. *Tyrioque nitentior ostro Flos oritur, formamque capit, quam lilia, si non Purpureus color huic, argenteus esset in illis*; & Virgilius de eodem flore, *Purpureus veluti cum flos succisus aratro lanquescit moriens*, de Euryalo lib.9. 435. Peccarem si Græca exempla obliviscerer, in Anthol. lib. 7. leges, ὑάκινθος πορφυρέη, & eod. lib. Ἰνδῴη δ' ὑάκινθος ἔχει χάριν αἴθοπος αἴγλης, *Indica hyacinthus habet rutili splendoris gratiam*. Iisdem epithetis ornasse Auroram Latinos norunt etiam adolescentes, vide Virg. lib.4. Æn. & lib.7. Ovid. lib.2. Metam. Stat. lib. 1. & 12. Theb. Sil. Ital. lib. 1. & 11. & 12. Sed Græcos consulamus, δροσερῇσι βόλαις πορφύρεεν Ἠώς Nonnus . . . Ἀλλ' ὅτε πέτρας Πορφυρέας τετράτη θαλεμηπόλος ἔγραφεν Ἠώς, idem; ἐρυθαινομένη κατὰ κόσμον, *rubens decore* Orph. hymn. & sexcenta id genus quisque otio fruens colligat. Igitur non male concludam in ῥοδοδάκτυλος Homerum nihil de Deæ digitis cogitasse, quippe nescio quid demissum & humile menti ingereret, sed de colore purpureo, sive hyacinthino; atque solummodo respexisse ad vocem primigeniam תכלת, sive potius תכתל, *hyacinthus*, ex qua iisdem στοιχείοις exit δάκτυλος, Docta, & multa Salm. in Solin. pag.929. de δακτύλῳ, nihil vero legas de voce ῥοδοδάκτυλος. Oblitus eram scholiastas interpretari ῥῆσιν hanc ῥοδοδάκτυλος native ῥοδόχρους, de digitis nil cogitantes; & Anacreontem in rosam terna ἐπιθετὰ veluti confundere ver.19. — τί δ' ἄνευ ῥόδου γένοιτ' ἄν; — ῥοδοδά-

δοδάκτυλος μὲν Ἠώς, -- ῥοδοπήχεες δὲ νύμφαι, -- ῥοδόχροος δὲ κ' Ἀφροδίτα -- παρὰ τῶν σοφῶν καλεῖται. Et Nonnus lib. 18. v. 166. videtur interpretari vocem ῥοδοδάκτυλος, dum eam distinguit in duas, Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥοδέοις ἀμαρύγμασιν ἄγγελος Ἠοῦς Ἀκροφανὴς ἐχάραξε . . . ὀμίχλην, vides ῥόδεα ἀμαρύγματα æque valere, ac ῥοδοδάκτυλος.

VIII. Neque meæ sententiæ stati[m] opponas ab Homero Thetin, marinam Deam vocari ἀργυρόπεζαν, *argenteos pedes habentem*, non mirum igitur, si a roseis digitis dicatur Aurora ῥοδοδάκτυλος· verum facile reponam vocem πέζα sejunctim nusquam in hoc vatum principe, neque in συγχρόνῳ Hesiodo haberi, uti notavi de ῥήσει prima δακτυλος· quare, ut cito me expediam, ambæ illæ syllabæ πεζα tractæ sunt ab Phalesgico פז, & hoc ipsum ab פזז *consolidare*, & *depurare*, (male Vossius τράπεζα, quæ vox composita est, trahit a simplici טרף, *esca*;) hinc probe colligitur Homerum nihil abjectum concoxisse, dum vocat Thetin ἀργυρόπεζαν, sed κυριωτάτως dicas locutum, ac vertas, Deam *colorem præseferentem solidi ac purissimi argenti*, quo nihil de aqua verius, & φυσικώτερον· quod idem est, ac illud Orp[h]. Arg. ὕδωρ ἀργυροειδές, *aqua argento similis*: Βρύζουσ' ἀργυροειδὲς ὕδωρ κρήνης ἀπὸ μέσσης, ut a Latinis discedam, qui unicuique prostant. Neque urgeas certo dici τράπεζα, *mensa*, a *quaternis pedibus*, quibus fulcitur, neque premas vocem hanc esse Homericam, cui adjicitur ἐπιθετον ejusdem valoris κυανόπεζα, Il. λ. v. 627. Ἥ σφωιν πρῶτον μὲν ἐπιπροΐηλε τράπεζαν Καλήν, κυανόπεζαν, εὔξοον, κ. τ. λ. nam iterum tibi obsistam, atque contendam vocem τράπεζα, seu τετράπεζα non procusam a Græcis respectu quatuor fulcrorum, seu pedum, sed dumtaxat figuræ; quare ita interpretor, *mensa quadrata affabre & solide*, quæ est vera notio originis פז, & פזז. Neque novum est hocce interpretamentum, cum Virgilius mihi ita judicanti præiverit, mensasque ex sola figura apposite vocaverit *quadras*, haud dubie Homericam τράπεζαν Latine invertens lib. 7. v. 115. nam ea esurie Trojani enecabantur, ut coacti sint *patulis nec parcere quadris: Heu etiam mensas consumimus, inquit Iulus*. Scio Pitiscum pro hac *quadræ* διαγνώσει debacchari contra Ciacconium; sed nunc major lux ex nupero τῆς τραπέζης etymo opinioni Ciacconii affulget. Adde *quadram* esse apud architectos plinthum stilobatæ, quem ἰδιωτικῶς dicimus *zoccolo*, juro in verba bonorum Vitruvii interpretum, eo quod mensæ figuram quadratam præfert. Et *quadra* eadem ratione audit etiam tessera, sive [c]ubus lusorius, absque eo quod de columellis, sive fulcris cogitemus. Hinc non male geometræ *trapezium* vocant quandam τετραγώνου plani speciem; itaque vocis τράπεζα potestas & κυριότης explicanda est ex τέτρατος, & פז, non a πέζα, uti antea dictum mihi est; præsertim cum Pollux lib. 10. c. 19. segm. 69. jubet adjici τραπέζῃ, tanquam nomini γενικῷ, adjunctum τετράποδι, μονόποδι, *quadrupedi*, *unipedi*: ἔξεστι δὲ τὴν τράπεζαν, ἐφ' ᾗ τὰ ἐκπώματα κατάκειται, τετράπουν τε τράπεζαν εἰπεῖν, καὶ μονόπουν. Et ne credas me tantummodo hariolari, & longe peti-

petita obtrudere, gratulor mihi inveniſſe in Athenæo lib. 2. pag. 47. [illegible] dens odium inter Cynicum quendam convivam, & ſophiſt[illegible] Ulpian[illegible] de nomine τετράπεζα, ajebat enim Ulpianus male dici [illegible], cum [illegible] τείπους. Inde more ſuo Athenæus ad eam litem interciden[illegible]m p[illegible] ocat ad Heſiodum, ad Xenophontem, ad Antiphanem, [illegible] lepide jocatur ea de re ſuis verſibus, atque ad A[illegible]ophanem; verum cum Athenæi locus longiuſculus ſit, atque mihi apprime faveat, eum conſulas rogo. Et quidem, ſi veram originem vocis τράπεζα, quæ P[illegible]a eſgica eſt, noſ[illegible] taſſent Dipnoſophiſtæ il[illegible]i, facile rem compoſuiſſent. Neque Caſaubonus in animadv. p. 101. licet docta bene multa adnotet, [illegible]em ſolvit.

Hic mihi locus eſſet opportun[illegible] tot tu[illegible]bas litterator[illegible]orum conciliandi, quæ perdiu exarſere de vocabul[illegible] τραπεζο[illegible]ρος, & τραπ[illegible], [illegible] obſcuriſſimis, quæ in Pollucis loco laudato, & in ve[illegible]is Pauli lib. 3. de ſupell. legata legimus; ſed ſatis l[illegible]nge noſtra commentatio [illegible]aretu[illegible], vide Jungermannum, atque Hemſte[illegible]ſium in Pollucem, qui fere omnia, quæ de his binis vocibus agitata ſunt, contraxerunt. Verum & P[illegible] ſententia, & Pollucis verba adhuc tenebricoſa eſſe c[illegible]erimur; hodieque ex genuina τῆς τραπέζης, quam protulimus, no[illegible], a quo [illegible]cto & Pollucis, & Pauli mens perſpici poteſt. Demum [illegible] Home[illegible]us [illegible]ζαν vocat κυανόπεζαν, ne erres rogo cum ſcholiaſt[illegible], & c[illegible]edas menſæ columellas, ſive fulcimenta cyaneæ pulchritudinis fuiſſe; verum poeta menſam ipſam graphice deſcribit, non pedes, ideo ſimul te[illegible]na hæc alluit καλὴν, κυανόπεζαν, εὔξοον, i[illegible]ſt *elegantem*, *totam ex cyano*, ut colorem noſcas, *a[illegible] elaboratam*; ita ſummi vatis ſententia, qui terna ἐπίθετα uni τραπέζῃ adnexuit, belle conſtabit. Hinc magis ad rem explices Pindaric[illegible]m illud Olymp. 1. Δαμάτηρ φοινικόπεζα, i. e. *rubeſcens*, & *omnino flava*, uti dicitur Hom. Il. ε. v. 500. Δημήτηρ ξανθὴ, quam *purpureos pedes habens*, quod vile & ignobile audit. Ita etiam apud Triphiod. δύσις ἀχλυόπεζα, ne vertas *caliginoſis pedibus occaſus*, quod nihili eſt, ſed *omnino tenebroſus*: & Nonnus vocat [illegible] δύσιν appoſite ἀχλυ[illegible]σαν, & κυανόπ[illegible]ν. Advertendum eſt in H. Stephani lexico locupletiſſimo vocem ἀχλυόπεζα d[illegible]ſiderari, ſicuti etiam χειονόπεζα, quàm [illegible] uſurpat Non[illegible]s de Aurora, poetica, vel ſui ſæculi libertate pro χιονόπ[illegible], quam reddas, non ut vulgo, *niveis pedibus fulgens*, ſed *prorſus candida nivis inſtar*, ut vis & poteſtas originationis ab תָּו conſtet.

Age, ab ei[illegible]em Phœniciis etymis extrices vocem ῥοδοπήχυς, in Heſiod. Theog. v. 247. & 2[illegible]1. & in Homer. in hym. ſcil. ex פוך, *carbunculus*, *gemma rubens*: taceſſant ergo turba interpretum, qui ῥοδόπηχυς Ἱππονόν, ῥοδόπηχυς Ἠὼς, vertunt [illegible] *roſeis lacertis prædita*; verum repone, *Hi[illegible]onoe*, & *Aurora rube[illegible]entes*, *ut roſa*, & *carbunculus*. Idipſum dicas de ῥοδόσφυρος, quod eid[illegible]m Auroræ tribuit Q. Calaber lib. 1. v. 137. Ἀλλ' [illegible] δὴ ῥ' ἐπόρουσε ῥοδό[illegible] [illegible], neque credas eſſe Auroram *cum roſeis calcaneis*, id ſatis [illegible]ebejum eſt, etenim ſi educas ex fonte ſuo שפר, *pul-*

chrum

ebrum esse ac decoram, reddes sane quam apposite & concinne, *Aurora, ut rosa elegans ac decora*; neque ea de re dubites, cum Chaldæi Dan. 6. 20. Auroram ipsam ex ῥήσει שפר appellent שפרפרא, quæ vox composita valet *elegantia & decore exuberans*. Quæ Perizonius ἑβραϊστὶ doctissimus in Ælianum adnotat pag. 711. de voce καλλίσφυρος, pauci curanda reor, cum contra morem gazas orientalis linguæ non promat. Habes igitur bene multa in Homeri poematis προσθετὰ Auroræ apposita ex Hebræo fonte prodeuntia, quo tanto vati majus semper decus conciliem, nihil omnino de digitis, de pedibus, & de calcaneis cogitanti; neque illa a Mosaica lingua injuriose, & multa vi expressimus, ut moris est quorundam id genus etyma confingentium; sed veluti sponte sua cadentia collegimus, occasionem nacti ab nostra atramentaria Aurora, quæ argenteis rosis undique renidet. Utinam haberemus, quæ spondet in Thesauro H. Stephanus to. 3. pag. 719. scilicet tum Latinorum, tum Græcorum locorum ad Auroram spectantium collationem; fortasse rei difficultas eum ab opere absterruit; cum etiam Aristotelem vox ῥοδοδάκτυλος in ambages dejecerit, ignoro enim quid sibi velit hisce verbis Rhet. 3. Διαφέρει δ' εἰπεῖν, οἷον ῥοδοδάκτυλος Ἠώς, μᾶλλον ἢ φοινικοδάκτυλος, ἢ ἔτι φαυλότερον ἐρυθροδάκτυλος, maximus τῶν σοφῶν vocabuli obscuritatem obolueerat.

IX. Porro ab hoc faustissimo numine, quocum diu morati sumus, discedere valde piget, pretium operæ reor divinare, cur artifex pro Sole Auroram scalpserit, quod prorsus novum est, & nemo adhuc in planetarum numero illam accensuit; fateor id quidem mihi grandem salivam ciere, & nullus valui exemplum vestigare in tot Græcis, ac Latialibus Scriptoribus, qui toties hæc septem sidera meminere, ut hanc Deam pro Sole apposuerint; quod quidem nostri vasculi pretium extollit, redditque longe carius. Ut autem, quod mihi animus suggerit, expromam, id refero acceptum Neapolitano Græco artifici; & in animi mentem revocandum est Homerum vix semel, atque haud scio an iterum Solem orientem canere, occidentem vero sæpe, ut Il. 8. v. 485. contra vero Auroræ ortum ad delicias concelebrare; imo te jubeo advertere adeo divinum vatem hanc Deam coluisse, ut astro principi prætulerit, quare in Il. μ. v. 239. Εἴτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι πρὸς Ἠῶ τ' Ἠέλιόν τε. Homeri etiam vestigia fidus assecla Hesiodus ea in re usque premit; nihilque sollemnius hisce poetis principibus, quam recinere, ῥοδοδάκτυλος Ἠώς· cur autem hi duoviri plus Auroræ, quam Soli studuerint, cogitent alii; certum autem est non fortuito, aut ex oscitantia hanc Deam argentarium nostro σκευαρίῳ scalpsisse. Quare minime ἄστοχον futurum reor, si dicam artificem ab Homero mutuatum esse in planetarum dialium scalptura pro Sole Auroram effinxisse, cum unus hic vates semper de hac Dea egregie mereatur, parum autem Solem curet: imo oportet, ut faber fuerit Ὁμηρικώτατος, & apud ipsum pluris valuerit ejus poetæ auctoritas, quam tot Scriptorum posterioris ævi multa, & rata fides, qui in τάξει dierum ὁμωνύμων affixere Solem, qui

Zz secun-

ſecundo loco in hebdomade, ut ſuperius oſtenſum eſt, celebrabatur, & marmorea, & æнea monumenta Solem præferentia ſuperiori cap. protuli.

Conſtat autem civitates majoris Græciæ, quæ Homerum ardebant, Tarentum dumtaxat, & Neapolim commendari, ſed longe fortius præ illa hæc mea urbs, uti ex non unis Græcis, Latiniſque teſtibus palam feci, quos in illuſtratione antiquiſſimi anaglypti Homerici, operis exquiſitiſſimi collegi, & nunc διὰ βραχέων, & ne actum agam, promiſcue ad repetendos inducor. Hortatur Petronius Arbiter init. Satyr. patresfam. ut filios vel Athenas, vel Tarentum, vel in noſtram Parthenopen, quo de Homeri poematis edoceantur, miſſitent:

Sed ſive armigeræ rident Tritonidis arces,
Seu Lacedæmonio tellus habitata colono,
Sirenumque domus dat primos verſibus annos,
Mœoniumque bibat felici pectore fontem.

Mutes rogo *Sirenumque* in *Sirenumve*, ut rectius conſtet diviſio locorum. Habes jam Tarentum floruiſſe Homericis ſtudiis; ſed fortaſſe Petronius hanc laudem ſolam & præcipuam Neapolitanis attribuit; nam quartum verſum *Mœoniumque bibat felici pectore fontem*, veteribus meis civibus dumtaxat addicere videtur Arbiter, de Athenis, & Tarento dubie & obſcure ſe habet, an idipſum prædicaverit. Piget me Jo. Fabricium in bibl. Græc. tom. 1. p. 277. in cap. *Ilias & Odyſſea in ſcholis propoſita juventuti*, hunc Petronii locum inter ceteros non allegiſſe. Miror magis eadem Arbitri verba, quæ Neapolitanorum ſcholas apprime commendant, fugiſſe etiam æternæ lectionis virum Jac. Perizonium, quem in adnot. in Ælian. pag. 260. dum enumerat plures urbes Græcas, quo Romani filios adoleſcentes miſſitabant, ut liberales diſciplinas perdiſcerent, Etruriam ſcil. Maſſiliam, Athenas, Rhodum, Apolloniam, urbis noſtræ, quæ κατ' ἐξοχὴν *docta*, & *Græca*, audiebat, penitus oblitum ægerrime ſemper feram. Habes igitur Neapolitanos Græcos adoleſcentulos illo beato ævo Homericos fontes felici pectore ebibiſſe. Hinc etiam Trimalchion Petronianus Neapoli degens prædicabat, *Solebam hæc ego puer apud Homerum legere*, cap. 48. ut Neapolitanis moribus ſe imbutum jactaret, imo in Trimalchionis domus parietibus omnis Ilias, & Odyſſea depictæ inviſebantur, cap. 29. adeo deperibant Homerum veteres cives mei. Cum Arbitro conjurat amice Philoſtratus, qui init. imagin. narrat ſe Neapoli cum puellulo decenni Iliada, & Odyſſeam optime callentem diu ſe collocutum.

Haud ſcio an falſus ſim, ſi etiam de Neapolitanis ſcholis Homericis locutum interpreter Heraclidem Ponticum, qui circa Quintiliani tempora vixiſſe dicitur, dum aſſerit opuſc. mytholog. p. 408. Εὐθὺς γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας νήπια τῶν ἀρτιμαθῶν παίδων, διδασκαλίᾳ παρ' ἐκείνῳ (Ὁμήρῳ) τιτθεύεται, καὶ μονονὶ ἐνεσπαργανωμένοις τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ, καθαπερεὶ ποτίμῳ γάλακτι, τὰς ψυχὰς ἐπάρδομεν, quæ ita verſa lego, *Mox enim a teneris unguiculis ſtudiorum ſuorum rudimenta pueri a poeta hoc*

hoc (Homero) *incipiunt*, *in hujus disciplina nutricantur*, *&* *tantum non in cunis fasciatorum animi carminibus Homericis*, *ceu lacte poculento irrigantur*: Græca Heraclidis ob typographorum, licet Amstelædamensium socordiam corrupta, & male interpuncta restituas, ἀρτιμαθῶν παιδείων διδασκαλίᾳ, & paullo post vocem ἐνεσπαργανωμένοις immutes in ἐνεσπαργανωμένων. Hinc Quintiliani locum antehac obscurum de Lectione puerorum Inst. Orat. 1. 8. *Optime institutum est*, *ut ab Homero*, *atque Virgilio lectio inciperet*, sic interpretor, ut Neapoli Homerus, quæ Græca urbs erat, & Ὁμηρικωτάτη, Romæ, quæ Latina erat, Virgilius legeretur: quo enim pacto puelli Græca simul, & Latina elementa addiscere satis essent? & quidem scimus ex Philostrato Neapolitanos pueros decennes Homerum & lectitare, & interpretari doctos: ac Neapolis ceteris Græcis urbibus Romæ vicinior. Peccarem si Strabonis verba lib. 1. pag. 29. edit. 1707. obliviscerer ajentis in Græcis urbibus ævo suo pueros in Homerica poesi primum omnium institui: Τὰς παῖδας αἱ τῶν Ἑλλήνων πόλεις πρώτιστα διὰ τῆς ποιητικῆς παιδεύουσιν· ex multis, quæ a me dicta sunt, de Neapolitanis loqui geographum certo unusquisque colliget. Quæ Heraclidis, Quintiliani, & Strabonis verba cum Petronii carminibus de Neapolitanis pueris apprime conspirant.

Præter hæc ipse Petronius bis hanc urbem κατ' ἐξοχὴν Græcam vocat; narratque cap. 59. quosdam Homeristas, eos scil. qui Homerum κατὰ μνήμην habebant, illud coram convivantibus Neapoli ad oblectamentum recinere; urbisque nostræ & porticus, & ædes undique Iliados, atque Odysseæ facinoribus depictas commemorat; & cap. 89. narrat fuisse Neapoli tabulam, quæ Trojæ halosin ostendebat, cujus Homerus meminit Od. lib. 4. Et reor hos Homericos cytharœdos ideo per convivia conversatos esse, ut, quæ sæpe cecinit divinus vates, imitarentur, nimirum nihil aliud convenientius esse, atque opportunius, quam cythara canere inter comissationes, Od. θ. v. 98. Ἤδη μὲν δαιτὸς κεκορήμεθα θυμὸν ἐΐσης, Φόρμιγγός θ', ἣ δαιτὶ συνήορός ἐστι θαλείῃ. Et Od. ρ. v. 270. . φόρμιγξ Ἠπύει, ἣν ἄρα δαιτὶ Θεοὶ ποίησαν ἑταίρην. *Homeristarum* meminit etiam Athenæus lib. 14. p. 620. Ex his admirandis Græcis monumentis, veluti tabulam ex naufragio fortuna servavit superne laudatum anaglyptum Homericum, quod Neapoli incisum esse alibi ostendi; eo usque majores nostri Homericis carminibus oblectabantur, ut non solum luculentiora illorum poematum facta exsculperent, vel depingerent, verum etiam tenuiora; exemplo sit laudatissimum hoc anaglyptum, quod nobis visendam offert brevem illam objurgationem, qua Helena Paridem mordet post singulare certamen cum Menelao, quod circa fin. Il. γ. legere est; quod facinus veluti desertissimum Neapolitani, utpote ὁμηροφίλτατοι dignum marmore reputarunt; licet exempla non desint eos coloribus expressisse etiam Achillis gesta maxima mirabilitate digna; prima enim tabula, quam viderat Philostratus in superba illa Neapolitana porticu objiciebat intuentibus hunc Thessalum heroa pæne obrutum undis Scamandri, & Vulcanum ei suppetias feren-

rentem; qui grandem vim ignis in fluvium immiserat; profecto desperaret quivis summa arte valens ævi nostri pictor mixtim duo hæc sibi adversantia elementa imitari, verum ne mente quidem complecti fatis foret.

His animadversis, facile ipse conjectes, si in theca atramentaria Homericam Auroram vides, hujus vasculi artificem eum fuisse, qui, posthabitis ceteris Scriptoribus, vulgarique nomine planetarum, summi poetæ menti adhærendum optaverit; quæ laus fuit, & ingenium Neapolitanorum, quos inter vel minuti cantores, & puelluli, ut de statuariis, & pictoribus sileam, nihil aliud mente concoquebant, quam Iliada, & Odysseam, meritoque Homeristæ audiebant. Demum eo magis se Homericum jactat nostri atramentarii artifex, quod ejus Deæ peplum argenteis rosis adsperserit, ut Homerum magistrum suum imitaretur in famosa jam voce ῥοδοδάκτυλος· præsertim cum Montfauconius in antiq. expl. non unas Auroræ iconas expresserit, in eisque haud ullam illis floribus renidentem videas; certum est earum artifices Homerica ἐπίθετα non advertisse. Cum autem hæc omnia de Tarento sileantur, sed unus Petronius vix inter Homericas urbes adnumeret, jure Neapoli potius fusum esse hoc atramentarium cimelium ausim dicere. Maxime si addas thecam calamariam quam pag. 17. depingendam affabre curavi, in qua dubio procul planetarum icones argenteæ affixæ erant, & Auroram pro Sole certe inviseremus, nisi ejus metalli fames eos, qui illam repererant, ad has furandas non adegisset, cum cives meos eam Deam coluisse præstiterim. Tenes igitur ex his, quos non levi labore Scriptores laudavi, duo hæc minime posthabenda, tum Homericam Neapolitanorum indolem Auroram magis colendi, quam Solem, tum atramentarium hoc jam τηλαυγές ab hujus urbis argentariis fabrefactum; durum enim foret, ut aliam civitatem invenias, ubi in diebus hebdomadis pro Sole Aurora salutetur. At nunc o tempus, ac fatum infelix! quantum a veteribus illis, ac beatis moribus descitum est: pueri enim nostrates Latiaribus voluminibus, ac disciplinis instituuntur, atque Homericum semen penitus exaruit: utinam avita Græca Neapolitana indoles fruticet iterato, ac increscat.

x. Age reliquos planetas inspiciamus, de quibus pauca admodum delibanda, ne rem longius protraham. Vides jam Dianam, seu Lunam, cujus coma est εὐστροφάλιγξ, *bene torta*, hoc προσθετῷ utitur Antipater lib. 6. Antholog. ep. 1. tit. ὑπεῶν. Quod autem hæc Dea sit εὐπλόκαμος, ecce tibi Hom. in hymn. Solis, Ἠῶ τε ῥοδόπηχυν, ἐϋπλόκαμόν τε Σελήνην. In ejus fronte lunula cornuta renidet, ut moris est in gemmis, ceterisque scalpturis; & poetæ sexcentas voces, ut id exprimerent, cuderunt, Pind. Olym. & Hom. in hym. Lun. canit, ἑσπερίη, διχόμηνος, *vespertina*, *dimidiata:* Theocrit. ἡμιτόμῳ κύκλῳ Σελήνης, *semisectæ*. Orpheus in hym. εἰς τὴν Σελήνην appellat v. 2. ταυροκέρως Μήνη, *taurina habens cornua;* quocum conjurat Nonnus, dum illam dicit ταυροφυής, ταυρῶπις, & κερόεσσα, & εὐκέραος, vel melius εὔκραιρος, uti sentit cl. D'Orvillius in animadvers.

in

in Charitonem pag.614. & 745. quem consulas rogo. Anthol. lib.7. p.733. in corp. poetarum, Μήνη χρυσοκέρως δέρκη τάδε. Latinos etiam huic astro cornua tribuisse facile ex Virg. & Ovid. indicibus vel tiro novit. Adde Hor. init. carm. saecul. *Siderum regina bicornis*.

Facem bene longam manu stringit, quod sollemne est etiam Lunae gestamen; quare audit apud Orpheum eodem hymn. v. 3. ἐννυχία, δᾳδοῦχε κόρη, εὐάστερε Μήνη, *facem gestans puella:* ut mittam cetera ἐπίθετα, quorum pauca Graece, & Latine collegit immortalis Spanhemius de P. N. p.121.to.2.veluti φαεσφόρος, seu φωσφόρος· nec non ἀμφίπυρος, *undique splendens*, non ut Latine transfudit summus Spanhemius, *utraque manu facem ferens;* & ut rem firmen praesto mihi est Euripides in Hippol. v. 559. ubi vocat βρόντην ἀμφίπυρον, scil. *quaquaversum ardens fulmen:* imo vox δίπυρος idem valet, & bene Aristophanes in Ranis v. 1406. διπύρους ἀνέχουσα λαμπάδας, fortasse de binis lucentibus ejus Deae cornibus accipiendum, quod deinde scalptores, quique nummos feriebant, de facibus cogitantes duas Lunae manibus apposuere, vide nummum gentis Claudiae, & Montfauconium in Antiq. explanat. Si autem longissimam lampada gestant atramentariae nostrae Deae Aurora, & Luna, bene sibi consuluit argentarius, etenim fortasse legerat in Aesch. Agam. v. 92. λαμπὰς οὐρανομήκης, *fax proceritate sua caelum tangens:* cui succinit Nonnus, cum πυρσὸν vocet δολιχήρη, *ignem, seu facem appositam longuriis*, seu *longis remis*, ut vulgo vertunt; quales quidem certe visuntur in regio Atramentario. Cernes demum illam lato undique praecinctam peplo, ita sane indutam invocat Orpheus in ejus hymn. v. 10. ἀστράρχη, τανύπεπλ', ἑλικόδρομε, πάντροφε κούρη. Si colorem pepli optes, idem Orpheus in Hecates hymn. quae eadem est, ac Luna, dat ei *croceum*, κροκόπεπλος. De sceptro videnda, quae de Saturno superne diximus pag.348. De voce Σελήνη, Φοίβη, Hecate, &c. consulas Jo. Clericum in Hesiodum.

Restat tantummodo, ut de tenebricosa voce χρυσάμπυξ, quae Lunae tribuitur, pauca libemus, atque tentemus, an elegantissimi vocabuli vim, atque ἔτυμον divinare satis simus. Et primum, quae Philippus D'Orvillius Graece ad miraculum eruditus scripsit in animad. in Chariton. p.745. apponam: *Luna* χρυσάμπυξ *dicitur non a fraenis equorum, quibus sunt* χρυσάμπυκες *apud Homerum epitheton est, sed a vittis ipsius Deae aureis, vel a comis aureis & pulchris, & recte schol. Iliad. ε. 358. exponit hanc vocem* χρυσοκόμους· *Ita* χρυσάμπυκες ὧραι *hymn. Hom. v.5.* Conjuro quidem amice cum cl. D'Orvillio vocem χρυσάμπυξ minime ad fraenos pertinere, praesertim cum etiam inter mulierum ornamenta sit ἄμπυξ, uti Pollux lib.5. c.16. frag.95. asserit, testemque probe vocat Hom. Il. χ. v.469. adde exemplis D'Orvillii Theog. Hesiodi 916. & Pind. Pyth. ᾠδ. γ. ἐπῳδ. δ. in queis legas, Μοῖσαι χρυσάμπυκες. Sed a D'Orvillio discedo esse epitheton a vittis, vel a comis, nam consideranti nomen Latiale, quod a voce ἄμπυξ tractum est, liquido hujus dubii vocabuli notio se

pro-

prodet; inde etenim enascitur *apex* dempto μ, ut sollemne est, sic σκίμπων, *scipio*, σίμπων, *sipho*, &c. Et ne credas hæc duo παραδείγματα mihi solum sufficere exscripta ex indice Vossiani etymologici, ut moris est quorumdam solummodo lexica compilantium, satis multa, & δαψιλῶς succurrit mihi D'Orvillius vir admirandæ lectionis in Charitonem pag. 442. interque ceteras vocem nostræ simillimam affert Γάμπυξ, & Γάπυξ, atque edicit: *Sane in multis litteram illam sine vitio omitti, vel addi:* cujus viri doctissimi verba legas rogo. Novimus autem *apicem* esse speciem parvi tutuli, seu cornu, κεραίας, cujuscunque materiei, qui capiti sacerdotum, mulierum, puerorum, atque etiam equorum ornamenti ergo inerat, quod hodiedum etiam factitari cernimus; Salmasius H.A.to.2.p.544. vult esse κεφίας.

Ceteras detortas ab hac voce *apex* significationes vide in etymol. Vossii; Salmasium in Solin. p. 385. & seqq. & 845. sed nihil de etymo, seu origine hujus ῥήσεως; Ducangium, & Mazochium in laboriosissimis adnotat. in Kalend. marm. XVI. Maji p.328. qui quidem, cum ceteroqui audax, & sæpe felicissimus extricet abstrusiora etyma, nunc sententiæ Vossii adstipulatur, deducitque ab *apere*, voce exoleta, idest *adligare*; hinc *apices*, inquit, *sunt litterarum nexus*; verum hæc apicum notio posteriori ævo increbuit, neque locus Appuleji in XI. Met. virum doctissimum juvat, cum hic distinguat aperte litteras ab apicibus: *Libros litteris ignorabilibus prænotatos . . . . nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatimque condensis apicibus*; vides jam litteras diversas ab apicibus, sicuti Matthæi interpres 5. 18. jam ab apice jota discernit; tempestate igitur Appuleji nondum in ipsorum characterum significationem apices desciverant, sed adhuc summitates eorum adnotabant, sicuti vox primigenia ἄμπυξ. Indeque etiam falsus est Vossius cum Festo Servio, ceterisque grammaticis ab *apere* deducentibus, cum pura putaque Græca vox sit. Concludendum igitur reor Dianam vocitari χρυσάμπυκα, quod supra frontem lunulam cornutam pro *apice* gestet, ut in atramentarii nostri schemate vides, & Musæ, Horæ, & flamines, atque equi ipsi suum ἄμπυκα in capite præferebant; & eo quod hic apex auro compactus est, audiebant, quicumque gestabant, χρυσάμπυκες. Et fortasse, ut ad altiorem originem etymon hujus vocis repetamus ab Phœnicio אופז, *aurum*, iisdem litteris, ac *apex* constante erutum est, quippe eo principe metallo conflabatur, ita ut κατ' ἐξοχὴν id ornamenti genus appellaretur *aurum*, inde qui gestabant, χρυσάμπυκες. Et antequam ab hac voce discedam, haud scio an cl. Mazochius testes habeat apicem summitatem characterum quorundam, simul & basim, seu extremitatem adnotare, cum antehac de altiore parte dumtaxat dici consuevit; ipseque advertit Græce *apicem* esse κεραίαν, & cornua quidem in summo tantum vertice vel nasci, vel figi scimus. Miror sane Spanhemium in Callimach. pag.728. & seqq. ubi egregie more suo voces binas ἀπεδίλωτοι, & ἀνάμπυκες explicat, quas vertunt *excalceatæ*, & *vittis exutæ*, (sermo est de mulierculis Cereris Sacerdotibus,)

tibus,) reprehenditque Juvenalem ob Judæorum rituum ignorationem, præsertim circa Sabbatum, de vocabulo ἀνάμπυκες nihil novi afferre, neque de ejus ῥήσεως origine quidquam vir summus delibare. Plurimum lucis ab eruditissimis viris, qui ingentes adnotationes in Pollucem factitarunt, atque ab Jo. Alberto in suis æternis commentar. in Hesych. mihi spoponderam, verum doctissimos viros eam vocem ἄμπυξ vix commeminisse conqueror. Quare nunc primum ejusdem & originem, & veram notionem, eo quod Luna audit χρυσάμπυξ, patefactam fortasse gratulaberis.

XI. Mars sidus quarto loco fulget, eo σχήματι, quo moris erat ubique locorum, & gemmarum effingere. Videor autem videre artifices exuvias Martiales ab Homero magistro suo, & ingeniorum principe mutuatos esse: Ecce tibi iste Deus prorsus χάλκεος Il. ε. v.704. *æratus*, quod ἐπιθετὸν recte interpretati sunt breves scholiastæ, πολύχαλκος διὰ τὸν ὁπλισμόν· & ἐγχέσπαλος Il. ο. v.605. *hastam vibrans*; κορυθαίολος Il. υ. v.138. *variegata ornatus galea*; κορυθάϊξ Il. χ. v.132. ἶσος Ἐνυαλίῳ κορυθάϊκι πολεμιστῇ, *similis Marti galeam quatienti bellatori*· χρυσήνιος Od. θ. v. 285. οὐδ' ἀλαοσκοπίην εἶχε χρυσήνιος Ἄρης, quod vulgo vertunt, *aureas habenas habens*; & nihilo melius Sam. Clarkius, *aureos frænos habens*, quod ἐπιθετὸν ita Latine fusum equis potius quadrat; atramentarius artifex satis scite interpretatus est ἡνία, utpote innutritus in Homerica Neapolitana schola, pro quovis ligamento, ideoque solius Martis tibiis ex septem Diis apposuit aurea parva lora, ut Homero pareret vocanti Ἄρην χρυσήνιον, vide attentius σχῆμα· atque ex argentario nostro nunc primum discimus ἡνία non solum audire *habenas*, sed *quodvis ligamen*, ut Latine *lorum*. Præterea in Hom. hymn. Martis legere est φέρασπις, *scutifer*; si scuti materiem quæras, fuisse *æream* docet Eurip. in Iph. in Aul. χαλκάσπις Ἄρης. In eo etiam prominet umbo, quem clypeis plerumque apponit Homerus ἀσπὶς ὀμφαλόεσσα Il. χ. v.111. Si scire cupias hastæ colorem, *nigrum* attribuit Pindarus in Nem. σύν τ' Ἀθαναίᾳ κελαινεγχεῖ τ' Ἄρῃ. Homerica etiam est galea ἵππουρις Il. ζ. v.495. & ἱππόκομος Il. ν. v.132. π. 216. horret enim *equina cauda*, vel *coma*. Demum chlamyde indutus lucet, & vatum quidem princeps bellatores suos ea ornat, quam vocat σάκος, nam vox χλαμὺς Homeri ævo nondum invaluit; atque ita vestitum lego Teucrum Il. ο. 479. ut Martem cerno, ἀμφ' ὤμοισι σάκος θέτο τετραθέλυμνον, & quoddam fulget ἐν τῷ Martis σάκει, quod quadratam speciem præsentat; fortasse hunc Homeri locum artifex meminerat, atque edocere nos voluit, quid valeat ἅπαξ λεγομένη, & satis obscura vox τετραθέλυμνος. De Martis armis Thesaurum Brandeburgicum consului, nullamque mihi opem tulit, cum trita, & a ceteris corrasa exscripserit.

Peccarem sane, si oblitus præteriissem Martem, quando planeta audit, & lucet ἰδιωτικῷ nomine donatum, nempe Θοῦρος, vel Θοῦρος, quod jam more suo pag. 872. Salm. in Solin. doctissima quæque aggerens adnotavit: & præsertim de barbaris notis septem planetarum, quibus adhuc-

dum

dum aſtronomi utuntur, edicitque eſſe primum ex characteribus eorum Græcorum nominum, licet ſint aliquantulum detorti: piget me virum ſummum vocem Θοῦρος ab Græcula originatione extrahere; cum pura putaque ſit Pelaſgica, חתר enim eſt *incidere*, vide adnotationem in hanc vocem Θοῦρος pag. 191. opuſc. mythol. ubi de hujus Dei nomenclaturis minime protrita invenies, & Perizonium in Ælianum p. 603. atque unde oriatur nomen ipſum Ἄρης, quæ, utpote jam ab doctis viris occupata, poſthabeo.

XII. In quinta noſtri vaſculi facie ſtat pulcherrimus Mercurius, ἄγλαος Ἑρμῆς Hom. in hymno. Tueor ipſum minime εὔπτερον Anthol. lib. 7. neque χρυσόπτερον, uti Nonnus, aut ſaltem πτερόποδα Anthol. lib. 4. & lib. 7. non enim ita legerat artifex in Ὀδυσσεία, ubi frequens eſt Mercurius: pauca finxit in hac Dei icuncula argentarius, licet nullum numen poſtea temporis tot ſymbolis oneratum ſit, quam Ἑρμῆς. Non inficior Homerum non vice ſimplici tribuere huic Deo τὸ πέτασθαι, *volare*, quare indocti ſtatuarii alas vertici, & pedibus appinxere; verum norat noſter argentarius τὸ πέτασθαι in principe vate ſæpe eſſe æque ac currere, & milites, & currus πέτασθαι in eo legimus. Ejus caput *petaſunculo* operitur, cujus licet Homerus non meminerit, docet tamen nos Pollux lib. x. frag. 164. fuiſſe ἐφήβων φόρημα. De *virga*, ῥάβδῳ, vide init. Odyſſ. ω. quæ eſt καλή, χουσεία· ſerpentes addidit de ſuo artifex, quo morem ſtatuariorum, & gemmarum ſcalptorum ſervaret. Quare Mercurii ſceptrum anguibus advolverint veteres, bonam rationem non adhuc reperi, ſed quid μυστηριώδες in ea virga latere ἀρχαιολόγοι reputant, nec ipſe ſatis ſum invenire. Ceterum haud ſcio, an Neapolitanus argentarius ex Homerico magiſterio oboluerit adjunctum χρυσόῤραπις ſæpe Mercurio ab Hom. tributum adnotare *aureum*, (i. e. præclariſſimum) *medicum*, uti χρυσολόγος, *qui eſt eloquentiſſimus*; etenim רפא eſt *medicus*; qua arte maxime floruiſſe Mercurium tritum eſt ex Clem. Alex. aliiſque; ſerpentes autem ad Deos medicos pertinere, cum iiſque fingi certum etiam eſt ex nummis, & ſculpturis, vide Montfauconium Ant. explan. & præſertim Ezech. Spanhemium tom. 1. de P. N. qui appellat angues *ſalutis largitores* pag. 215. &c. ubi exquiſitiſſima de omne genus ſerpentibus collegit. Igitur ſi Mercurius etiam medicinam fecit, cum anguibus pingi circa ῥάβδον adtortis, uti etiam videre eſt ſerpentem Æſculapii virgæ adhæreſcentem, poſthac mirum non erit; & merito ſalutatur ab Homero χρυσόῤῥαπις, quod male uſque verſum eſt, *calceos aureos habens*, & ab aliis *aurea virga ornatus*; ex ipſa hujus vocis varietate, interpretibus valorem τοῦ χρυσόῤῥαπις, aut Nonni εὔραπις ignotum fuiſſe intelligas. Neque ambigendum, quin Homerus Mercurium Græce etiam medentem vocet, nam Iliad. υ. v. 72. inquit ἀντίστη σῶκος ἐριούνιος Ἑρμῆς, ubi σῶκος, idem eſt ac σωτήρ, conſtatque medicos σωτῆρας vocitatos, locupletes fundos do Orpheum in hymn. εἰς Ἀσκληπ. ubi hic medicinæ Deus σωτήρ audit, & nummos Coorum, qui ſer-

ſerpentes ſibi ſalutares eo nomine donabant, quare ſub anguis typo leges, vel ΚΩΙΩΝ ΔΡΑΚΩΝ, vel ΚΩΙΩΝ ΣΩΤΗΡ, hos nummos Spanhemio acceptos refero. Quin σῶκος ſit *medens*, *curans*, ne ambigas, cum vox ſit Græcis peregrina, nam Hebræum germen eſt, nimirum סוך, *ungere*, quod proprie medentum eſt; adſtipulatur brevis ſcholiaſtes, licet inficetum etymon cudat, dum inquit σῶκος dici quaſi σαώμενος ὠκέως. Geſtat etiam crumenam, ut moris eſt, utpote apud Hom. audit ἐριούνης, & in hymn. Merc. χαριδώτης, δώτωρ ἐάων, *utilitatem afferens*, *beneficii*, & *divitiarum dator*; & apud Orpheum τροφιοῦχος, *nutrimentis dives* in hym. εἰς Ἑρμῆν · Nonnus vocat κερδῷος, *lucrifer*: non videtur igitur μάρσιππον ſtringere, eo quod indecoras furis, ſeu potius φιλήτου odii plenas artes exercuerit, ut quidam minus recte de crumena commentati ſunt. Demum ſpecie chlamydis ornatur, demirorque argentarii diligentiam, qui modum, quo illam huic Deo aptavit, ex Homeri hymno expreſſiſſe viſus eſt, etenim hanc veſtem, quæ ab hymni ſcriptore dicitur σπάργανον, Mercurii propriam fuiſſe reor, nam ipſe κατ' ἐξοχήν vocitatur σπαργανιώτης verſ. 300. hanc veſtem aliquando circa humeros involvebat hic Deus, eamque brachio etiam ſuſtentabat, σπάργανον ἀμφ' ὤμοισιν ἐλιγμένος verſ. 306. *veſte involutus circa humeros*: καὶ τὸ σπάργανον εἶχεν ἐπ' ὠλένῃ verſ. 388. *habebatque ſupra brachium*; adverte atramentarium Mercurii σχῆμα, qui ita adamuſſim fert ſuum σπάργανον noſque docuit argentarius ejus indumenti formam, quam vocem interpretes hic univerſi *faſciam* haud ſcio an probe Latine vertunt. Exquirat fortaſſe aliquis, an vox Ἀργειφόντης centies in Homeri Il. & Od. celebrata, revera male audiat *Argicida*; & reponam fabellam Argi ab Mercurio enecti ævo Homeri, & Heſiodi ortam non dum fuiſſe, quare poſteriores vates ex voce Ἀργειφόντης poeticis luminibus περιβόητον Argi caſum adornarunt; ceterum exputo ῥῆσιν hanc Ἀργειφόντης puram putamque Phaleſgicam eſſe, & compactam ex binis הרגיע פנים *pacem*, ſeu *quietem videre faciens*, quæ peregrina Græcis στοιχεῖα in cauſſa fuere, ut Argi fabellam cuderent; Mercurium autem fuiſſe pacis nuncium & κήρυκα poetæ auribus noſtris obſtrepunt, ejuſque ἐπίθετον ſane tritum eſt, nim. φερέσπονδος, *pacis fœdera portans*. Quis in tanta litterarum luce neget fabularum portenta enata ex male intellectis ab Græcis Phœnicum vocibus, præſertim Græcanica gratia & lepore emollitis? Et neſcio quid Hebræi relictum eſt in voce Ἀργειφόντης, nam genuine confictum eſſet Ἀργοφόντης, ut compoſitorum ſtet ratio.

XIII. Habes de Mercurio plura, quam in animo erat. Verum venia mihi ſit, etenim hoc numen præ reliquis ſenis planetis *atramentarium* ſalutandum eſt, ei ſiquidem iſthæc vaſcula ſacrabantur, & καλλιγράφους, ſive ταχυγράφους enixe coluiſſe teſtatiſſimum feci pag. 211. &c. quare id numen multis in hoc opere honeſtandum duxi. Verum in Jovis imaguncula indulgentia tua legentis minime abutar: Deum hunc principem, uti

effingi folet, eo pacto expressit artifex. Ne autem te turbet, quod stantem intuearis, non vero sedentem, ut moris est scalpere hunc Deum principem, quo commendetur majestas; nam licet in gemmis, ac numismatis plerumque Jupiter sedeat, scimus etiam erectum finxisse veteres, vide Passerii gemm. astrif. si vero quæsitissima, & bene multa de hoc bino Jovis habitu scire optes, lustres cap. 14. Petri Burmanni de Jove ἀναιβάτῃ. Miror Mazochium de Jove in Campano anaglypto sedente hoc sat longum Burmanni caput non vidisse, atque pauca isthæc allevisse pag. 161. col. 1. *Jupiter sedet, sic quoque in Capitolio: Porphyrius apud Eusebium III. de præp. 3. Jovem sedentem facit*. Cum autem eo labore Burmannus me liberarit, gratiam habeo. Vides præterea hunc Deum τερπικέραυνον, στεροπηγερέτην, ἀστεροπητήν, ἀργικέραυνον, & sexcenta id genus προσετὰ ab Homero Jovi addicta; nec non ἐλατῆρα βροντᾶς, φοινικοστερόπαν, πυρπάλαμον, uti salutat Pindarus Olymp. vel ἐκηβόλον Eurip. in Jon. & κεραυνοβρόντην Aristoph. in Pac. & Anthol. lib. 4. cap. 8. ep. 21. Ἴσχε, Ζεῦ, πρηστῆρα, μέθες χόλον. Porro inter epitheta Jovis tonantis longe πελβόντον est ἀναιβάτης, *fulgerator*: quoniam autem eam vocem Eduardus Holthenus multa luce donavit, & adversus Holthenum libello ad miraculum docto inscripto, Ζεὺς ἀναιβάτης, Petrus Burmannus fere omnia, quæ dici possunt de *Jove fulgeratore*, operosissima cura Græce, & Latialiter aggessit, ex tanta eruditionis messe, ne manipulum quidem nobis colligendum reliquit. Ab uno Mazochio de Jove ἀναιβάτῃ, ut moris tanti viri est, in Camp. Amphit. pag. 161. col. 1. maxime rarum quid & singulare deperibam: verum nescio, cur de Jove Tonante, qui in Campano anaglypto visitur, ne verbum quidem apposuerit. Si optes, quot Deos fulmine donarint veteres, adeas rogo diatribam 3. Gorii, viri humanissimi, ac librorum editorum numero longe gentium notissimi de *Mercurio fulgeratore*, quæ exstat in gemm. astrif. Jo. B. Passerii p. 301. inibique legas, quæ Cuperus de fulmine Deorum corrogavit: unum valde miror Gorium fugisse, quæ Burmannus docte commentatus est, de Jove ἀναιβάτῃ, *fulgeratore*, apprime juvantia nuper laudatam gemmam Mercurii τερπικεραύνου.

Si de sceptro, quod gestat, quæris, σκηπτοῦχος audit apud Orpheum. Mazochius docte pauca in amphit. Campan. importavit pag. 161. sed oblitus est adnotare Deos apud Homerum, & collegam Hesiodum nunquam legi σκηπτοῦχους, sed solummodo viros auctoritate spectabiles, imo & vates, aliquando & homines agrestes, ac pauperrimos, vid. Od. ν. v. 437. Hesiodus canit Theog. v. 30. sibi poetæ a Musis traditum σκῆπτρον δάφνης, ubi præclara satis adnotat Clericus; quare quisque mecum indignabitur poetas Homeri filios a parente defecisse, & σκήπτροις passim Deos donasse; hinc apud Ovid. Fast. 6. v. 37. conqueritur Juno Dearum maxima, *Cur igitur regina vocor, princepsque Dearum, Aurea cur dextræ sceptra dedere meæ?* Et Fast. 1. v. 102. *Inque Jovis dextra fictile fulmen erat*; & C. Flaminio, & Cn. Servilio coss. decretum fuisse decemvirorum monitu, ut fulmen

men Jovis eſſet aureum pondo 50. tradit Liv. Et ne a Græcis diſcedam in Homeraſtri hymn. veluti in Martem, Deus hic ſalutatur σκηπτῦχε, & in Anthol. lib. 4. c. 4. ep. 19. Ζεὺς σκῆπτρον βασιλεῖον . . . . ἔχει. Si autem thecæ hujus calamariæ faber atramentariis Diis appoſuerit ſceptra, ne putes ipſum ab Homero degenerem, ſed ſuperne dictum eſt planetas, utpote ſatellites zodiaci ſignorum, jure virgulis, ſive ſceptris argentarium donaſſe, vid. pag. 348. quare ῥαβδοφόροι audiebant. Hic haud importunum reor advertere, me, ni vanus ſim, nunquam legiſſe in Homero Deos βασιλῆας ſalutatos, quo honoris titulo ſcio heroas ſuos ſolummodo inſigniviſſe; atque animi angor Heſiodum a divino vate, quocum συμφωνότατον expertus ſum, in hoc uno deſciviſſe, & vocem βασιλεύς bis in Theogonia v. 486. & 886. Diis appoſuiſſe. Porro ſi optes ad miraculum quæſitiſſima de *Diis regalibus* conſule D' Orvillium in Chariton. p. 497. licet, quæ de Homero in voce βασιλεύς adnotavimus, oblitus ſit. Si quid noſcere cupias de coma, κυανοχαίτης eſt Calabro. Aquilam non appoſuit argentarius fortaſſe, quia nunquam in Homero legerat illam Jovis miniſtram.

XIV. Demum minime te diu detineam cum Venere, quæ ultimo loco adſtat Παρθένῳ ἀδμήτῃ μέγεθος, καὶ εἶδος ὁμοίη in primo Hom. hym. v. 82. Innititur columellæ, quod ſcalptorum, & pictorum ingenium eſt. Videre videor circa ejus verticem corollam, quare memini me ſæpe lectitaſſe fuiſſe εὐστέφανον Ἀφροδίτην Hom. Ὀδ. θ. 267. atque in hymno canit illam χρυσοστέφανον. Coma nitet pulchra, & longiori, hinc reperi apud Coluthum εὐπλόκαμος, & apud Apol. lib. I. βαθυπλόκαμος. Peplo vix cooperitur, quo Deæ indoles nota ſit, eam enim ἀσελγέα Κύπριν vocat Phocyl. qui quidem longior eſt, & elaboratior, uti ipſa eum induerat in Hom. hym. I. v. 86. Πέπλον μὲν γὰρ ἕεστο φαεινότερον πυρὸς αὐγῆς. Nullis fulget calceis, conſtat enim nudis pedibus inceſſiſſe, & Theoc. idyl. κγ jure ſalutat ἀσάνδαλον. Donatur ſceptro ob imperium in Deos, hominesque, uti Orpheus εἰς Ἀφροδ. canit, Θεῶν σκηπτοῦχος, vel melius ob rationem, quam pag. 348. attulimus.

In publicum litterariæ reip. commodum peccarem, niſi epigramma in hujus Deæ obſequium elaboratum, atque antehac ignotum, & fortaſſe huic ſimile haud reperire eſt, in lucem proferrem. Porro cum mihi gazas id genus antiquas ſtudio inſano veſtiganti, atque attentiſſimo exſcribenti vix fuiſſet perlatum duobus abhinc annis ex Bajis ad Regium Cimeliarchium Herculanenſe marmor obſcuris verſibus litterarum advectum eſſe, citiſſimus accurri, & revera reperta a me eſt baſis quadrata duos pedes lata, characteribus ſat informibus, atque haud lectu difficillimis; quare eo quod graphices arte parum valeam, ad præclaram lapidis fidem patientiſſimus ob humilem ſaxi ſitum illud exſcripſi, quin & formidoloſus, nam cimeliarchii curatorem ζηλοτυπώτατον eſſe norunt omnes; interea hoſce vetuſtatis theſauros dignoſcendi amore enecantur univerſi.

VENERI PROBAE SANCTISS· SACR·
TI· CLAVDIVS· MARCION
SALVE MILLE ANIMARVM INLVSTRICE NAREOPVS SALVE
VICHRIONERIS PORTATRIX INEXVPERABILE DONVM
RERVM HVMANARVM DIVINARVMQVE MAGISTRA
MATRIX SERVATRIX AMATRIX SACRIFICATRIX
SALVE MILLE ANIMARVM INLVSTRICE NAREOPVS SALVE

Quod epigramma, ut celerius lectites, bonis elementis distinctum apponam:

VENERI PROBAE SANCTISS · SACR·
TI · CLAVDIVS · MARCION
SALVE . MILLE ANIMARVM . INLVSTRI CENARE OPVS . SALVE
PVLCHRI ONERIS . PORTATRIX . INEXVPERABILE . DONVM
RERVM . HVMANARVM . DIVINARVMQVE MAGISTRA
MATRIX . SERVATRIX . AMATRIX . SACRIFICATRIX
SALVE MILLE ANIMARVM . INLVSTRI CENARE OPVS . SALVE

Noveram ipse epigraphen, & præsertim primum versum, *salve mille*, *&c.* esse quid αἰνιγματῶδες, quare tam ad proba civium, quam exterorum ἀρχαιολόγων ingenia, ut sententiam tenebricosorum verborum mihi aperirent, appellaveram, sed ab universis responsum est se Davos esse; quare audendum mihi fuit, an quid lucis a tanta caligine haurire quivissem.

Porro ne longiorem commentarium a me exspectes, res enim prolixitate laboraret sua, unicuique ingenii vim exserendi do veniam, cum ipse multa servo in Puteolanæ regionis illustratione. Interea hic Ti. Claudius Marcion, ne mihi intercedas, quominus Tiberii Claudii Aug. Libertus

bertus fuerit, præſertim cum Miſeni is imperator ad plures abiverit. Reor autem Marcionem ob acceptum beneficium in Deæ ſimulacri baſim epigramma incidiſſe, quod hujus liberti ætate antiquius dicas, tum ob carminis majeſtatem, obſcuritatemque, tum ob neglectiſſimam προσῳδίαν· & hoc carmen exputes publicas quaſdam conceptas preces, ſive bona verba, Græce εὐφημίαν. Veneris ἐπιθετὰ ipſe excutias, ac penſites ope Græcorum Scriptorum, Heſiodi præſertim Theog. ab. v. 192. ad 206. & marmorum, ac Latinorum poetarum, Lucretii cum primis lib. 1. init. nullum ſane numen tot tantiſque honeſtabatur προσθέτοις· in mentem revoces ſaxum Maronitarum in Thracia in Gruter. p. 59. 1. Αφροδιτηι - Θεαι - παναγαθωι - και σωτειραι - και ευκλειαι - ευεργητηι - οι Μαρωνιται, quam gentem ſimul cum Venere Bacchum coluiſſe ex nummis habes, ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ. Non obliviſcendæ ignotæ antehac voces *portatrix*, *matrix*, *ſacrificatrix*. Neque dubites, quin *onus pulchrum* ſit *amor*, nam verba Heſiodea ſunt, τῇδε Ἔρος ὡμάρτησε, καὶ Ἵμερος ἔσπετο καλὸς ib. v. 201. Oblitus eram Tullium ſæpe conjunxiſſe voces *probus* & *ſanctus* uti pro Cluent. Rogaris, ne vocabulorum ὀρθογραφίαν poſthabeas, quo carminis ævitatem melius noſcas. Cur Venus ſalutetur *ſacrificatrix*, tutemet cogita, atque optarem, ut quis me id doceret.

Demum ægerrime ad tenebricoſa verba, *ſalve mille*, &c. accedo, & piget me, quæ ἀσελγείαν occulunt, aperire, quare, pax mihi ſit paucis ea, honeſteque interpretandi. Itaque verba ita compleas, *Salve, Venus, opus eſt nos cœnare cum illuſtri mille animarum, ſalve*; ſcilicet, *juvat nos commiſceri* (μίγνυσθαι) *cum innumera gente illuſtri, elegantique forma prædita*; ſane priſci hujus epigrammatis auctor vel ob honeſtius vocabulum, vel quia idem valebat, appoſuit *cœnare* pro *obſcœnare*: dicerem etiam ipſum eo in verbo græciſſare, nam κοινόω eſt *polluere*, & κοινονεῖον eſt *lupanar*, atque hinc etiam Latine *cunire*, &c. Quare te cavere jubeo in lectitandis licentioris indolis poetis, qui vocabulis *cœna*, *cœnula*, *cœnare*, *cœnaturire*, &c. inſames luſus ludunt, præſertim Martialis, cujus multa epigrammata hic recitare probi viri partes non ſunt; id unum gaudeo vatum procacitatem in his obſcœnis ῥήτοις interpretes non advertiſſe; quare horum adnotationes inficetæ ſunt, & nil ingenioſi exhibent, ſententiam petulantium poetarum minime aſſecutæ. Miror doctiſſimos viros, qui in Sueton. æternos commentarios aggeſſere, nihil ἀσελγὲς oboluiſſe in verſu illo, quem Auguſto ſuccinuere quidam: *Dum nova Divorum cœnat adulteria*, cap. 70. Sed de his ſatis, ne nobis occentetur, κάνθαροι εἰς τὴν κοπρίαν. Syntaxis, *illuſtri mille animarum* ne te turbet, cum peræque ſit, ac *illuſtri* χιλιάδι *animarum*, uti in omni cap. 16. lib. 1. docet Gellius, ſervavitque ſat opportunum verſum, *Tum milli numum potes uno quærere centum*; & ex Salmaſio in Solin. habeo pag. 355. *mille familiarum*. Si autem in his verſibus proſodiæ ratio non uno in loco laboret, eam quidem in ſaxis ſcriptis ſæpe poſthabitam quiſque novi-

novimus, & ne ex Grutero exempla promam, ſed noſtratia, in villa Altimariorum, ubi vulgo *l' Arenella*, quæ fere bis mille paſſus ab Neapoli diſtat, parieti affixus eſt lapis, in quo ligata verba licentius concluduntur. Ceterum hoc marmor apponendum reor, cum veteri elegantia fulgeat:

D. M.
IVLIAE IVLIANAE VIX. ANN.
XX. M. XI. D. VII.
PDSSIDET NDN MERITA
LDCVS HIC CITO CORPVS
INIQVVM QVAE TALEM VI
TAM MERVIT VT CVRVA SENE
CTVS NOLVERVNT SVPERI
CITO REDDIDIT VITA NE
FANDIS QVDD FVIT AD
SVPEROS INIMICA NE
MINI VIXIT
C. IVLIVS VICTORINVS
ET AELIA THEODOTE ET
C. VICIRRIVS SOTER
COIVX
B. M. F.

Quotquot autem hoc marmor vel exſcripſerunt, vel lectitarunt ex noſtratibus doctiſſimis viris *αἰνιγματῶδες* exputarunt, quos inter clariſſimum Matthæum Ægyptium adnumeres, vide ejus opuſcula pag. 201. Verum niſi egregie fallor, ipſe videre videor apertam ſatis, ac pietatis plenam ſententiam, ſcilicet, *ſepulchrum immerito, & cito poſſidet corpus Julianæ non adhuc morti æquum & idoneum, quæ merebatur, ut ei eſſet curva ſenectus, at id non permiſere Superi: hinc cito reſtituit vitam regnis nefandis: ceterum quoad homines inimica nemini vixit*. Imo quis medelam quandam affectis verbis facile importabit:

Poſſidet haud merito locus hic cito corpus iniquum,
Quæ talem vitam meruit, ut curva ſenectus:
Noluerunt Superi, cito reddita vita nefandis:
Quod fuit ad ſuperos inimice nemini vixit.

Relicta eſt bina labes, quoad proſodiam in dictionibus *meruit*, & *nemini*, ne contextus verborum nimis inverteretur. Atque lubens a Venere diſcedo, quanquam ceteris felix fauſtumque ſidus ſit. Et Regi domino noſtro gratulandum, quod ſat vivax epigramma repererit, cujus ſi me nil vanum conjectorem fuiſſe ſalutes, nullas tibi gratias habeo, piget enim me divinaſſe.

xv. Hæc de ſingulis Diis planetarum nomine honeſtiſſimis, quæ a tot eruditiſſimis viris poſthabita ſunt, & quæ præſertim atramentario noſtro lucis plurimum conciliant. Sane rem plenam jucunditatis experti ſumus, & ſaltu quodam ad cælum aſcendimus, atque inter lucentiſſimos ſidereorum Deorum orbes perdiu verſati ſumus; nunc iterum cogimur

invi-

inviti ad humiliorem materiem degredi, quanquam pro virili quibusdam lautitiis cultuque expolire atque exornare satagendum mihi sit. Quo autem huic capiti coronidem apponam, sanequam pauca de vite cum suis uvis, pampinis, capreolisque aureis adjiciam, ut nil de vasculi ornatu intentatum relinquam: neque credas quid μυστηριώδες in hoc ornatu vasculi me dicturum, sed eam in operculo immissam ajo, quo quid elegantiæ rotundæ ei areæ induceretur; irascerer sane, si quis proletarius ἀρχαιολόγος vitem appositam edicat, quo pateat vasculum alicujus centurionis usui destinatum, ea enim erat gestamen, & illius militaris dignitatis insigne; quod quam longe petitum est, norunt vel tirones. Ceterum scimus artifices ad instrumentorum honestatem, atque elegantiam vitem non vice simplici effinxisse, Virgilius ecl.3. vers.36. meminit duo pocula ita exornata:

. . . . Pocula ponam
Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis,
Lenta quibus torno facili superaddita vitis.

Reliquos Latiales auctores tutemet legas. Anacreon hymn. 17. Vulcano interdicit, quominus circa poculum astra, vel arma elaboret, sed vitem, & racemos: Ποίησον ἄμπελόν μοι, . Καὶ βότρυας κατ' αὐτό. Et od.18. quærit etiam in scypho argenteo insculpi inter cetera vitem: Κάρασσ' Ἔρωτας ἀνόπλως, - Καὶ Χάριτας γελώσας - Ὑπ' ἄμπελον εὐπέταλον, - Εὐβότρυον, κομῶσαν. Theocritus etiam idyl. 1. circa init. describit poculum caprarii, in quo scalpta erat vitis; hinc patet Virgilium hujus Syracusani poetæ verba more suo suffuratum esse:

Καὶ βαθὺ κισσύβιον κεκλυσμένον ἀδέϊ καρῷ,
Ἀμφῶες, νεοτευχὲς, ἔτι γλυφάνοιο ποτόσδον·
Τῷ περὶ μὲν χείλη μαρύεται ὑψόθι κισσὸς,
Κισσὸς ἑλιχρύσῳ κεκονισμένος· ἁ δὲ κατ' αὐτὸν
Καρπῷ ἕλιξ εἰλεῖται ἀγαλλομένα κροκόεντι.
Et profundum poculum oblitum dulci cera,
Ansatum, recens, adhuc sculpturam redolens,
Cujus circa labra volvitur superne hedera,
Hedera helichryso exornata, & juxta ipsam
Fructu vitis advolvitur læta croceo.

Ornamenta vitem repræsentantia veteribus arrisere usque ad luxuriem, ita ut Reges Persarum, illam ex auro cum racemis ex pretiosissimis gemmis compactis lecto imposuerint, uti colligo ex Athenæo lib. XI. c. 2. Græca verba posthabeo, utpote longiora: imo sub eadem legatos audiebant, ac jus dicebant, fortasse ob Indicos carbunculos uvæ similes majestati suæ decus accessurum sperantes. Præterea ex Herodoto didici Dario Pythium Lydum platanum, & vitem auream donasse lib. 7. fragm. 27. Δαρεῖον ἐδωρήσατο τῇ πλατανίστῳ τῇ χρυσέῃ, καὶ τῇ ἀμπέλῳ. Et admiror brevia scholia in Odyss. λ. v. 307. libentius adserere, tam longo ante Darium tempore Priamum vitem auream misisse Astyochæ matri Eurypyli. In

Pto-

dixerim, factum bene, nam vel Græculus novit utrumque valere. Id unum miror, Franc. Junium, cum hunc Tatii locum in admirando de pict. vet. opere p. 295. adscripserit, errores in Græco χειμῶνι, & interpretationem vulgarem sectatum esse.

Vides igitur, quam sæpe, quantoque studio vitem vasculis appinxerint veteres, in eaque efformanda, quanta eorum luxuries luserit. Neque ab hac insana ornatus libidine Romanos abhorruisse tradit Plinius: namque Pompejus in tertio triumpho de Asiaticis traxit secum inter cetera *montem aureum quadratum cum cervis, & leonibus, & pomis omnis generis circumdatis vite aurea*, lib. 37. cap. 2. Addere possem sexcentas lucernas, quæ pleræque omnes, utpote forma ad rotunditatem vergente, vitem circumundique impressam præferunt, vide opus eruditissimi Jo. Bapt. Passerii de Lucernis: qui sane fatetur in prolegom. pag. XVI. se asservare quinquaginta circiter lucernas, in quarum disco corona pampinea cernitur, appellatque id genus lucernarum *obvium*. Imo etiam Christianas lucernas vitibus ornatas intueor, vide Bosium, Aringhum, & Mamachium to. 3. orig. Christ. p. 79. verum in re non tanti momenti turbas cierem. Negligentiæ porro arcesserer, si me aufugisset grande marmor rotundum longa vite cinctum, atque affabre sculptum cum uvis, quibus aviculæ depascuntur, pampinis, & capreolis, cujus icona videre est in Boissardo to. 3. 145. vel in Petronio Burmanni c. 70. p. 452. qui vinarium lacum esse licet dubius adstruit, Gruterus pag. 818. 17. appellat basim, Gudius urnam, cui assentiendum reor, cum in medio sit titulus θανάτιμος, eam invisas rogo. Demum in Hist. Aug. pag. 400. inter dona, quæ misit Gallienus Divo Claudio, legere est, *lancem argenteam pampinatam librarum triginta*, idest vite undique cinctam ornatamque; quare appellare possem Regium hoc atramentarium *astriferum*, & *pampinatum*, si modo vox Trebell. Pollionis placeat, ceterum Plinianam etiam esse scio, lib. 16. cap. 24. *pampinato semper orbe se volvens*. Tenes jam quantum Græci, Romani, quin & barbari in suis supellectilibus decorandis vitem affectarint: non igitur mirum, si noster argentarius huic σκευαρίῳ eam impresserit, & princeps metallum optarit, tanquam si illud huic arbori proprium, cum jam ex auro indoles omnium gentium vitem imitandi fuerit.

****

C A P U T IV.

De triplici opificio metalla metallis committendi ; ejusque artis nomina Græca , & Latina, quædam etiam Hebræa : deque eorum glutine, ad Regium atramentarium ære , argento, auroque fulgens magis illustrandum.

I. **E**XEMPLA vasculorum variis metallis ornatorum; non una elegantissima ex Herculaneo extracta. Quædam de Jovis Olympici sceptro non juxta ac sentit Mazochius. II. Veterrima pocula ejusdem artificii , ac atramentarium ex Athenæo , cujus verba corruptissima restituuntur , quod non fecit Dalechampius , & Casaubonus . De pane Herculanei reperto : etymon vocis ἄρτος ab ערם , non ab ἄρω contra Mazochium ; ita etiam ἀρτυρία ab חרי תרי , quod non vidit idem vir summus . III. Poculum Nestoris ex Athenæo ; παρόραμα Dalechampii , & Casauboni in convertendis Dipnosophistæ verbis . De Suetonio circa Neronis vasculum male meriti sunt Pitiscus , & Burmannus . Nestoris , & Homeri famæ consulitur , quam inficete oppugnare aggreditur Athenæus : sincerum ternorum locorum Homeri interpretamentum ; querelæ de Petito, Dalechampio , & Casaubono . Φιάλη apud divinum vatem non est vas vini . Quid apud eundem voces antehac ignotæ ἀμφίθετος , & ὑπερφίαλος . IV. Veteres jambici in Athenæo de variorum metallorum vasculis potoriis corruptissimi tum quo ad metrum , tum quo ad sententiam emendantur , quod desperavit Dalechampius , & Casaubonus : opinio Petiti rejicitur . V. Græca Herculanensis pictura Neapolitani artificis nomine præclarissima illustratur Pollucis auctoritate , cujus verba inquinatissima, & Jungermanno obscurissima perpurgantur , & luce sua donantur . Reginæ D. N. laudes . Quidam de astragalis in Anthologia error emendatur . VI. Exempla litteratorum vasculorum ex versibus in Athenæo fœde marcidis , qui sanantur , proferuntur: Petito resistitur . Documenta artis committendi metalla etiam ex sanctis libris . Quid הור contra Hieron. vera notio verbi נקך . VII. Triplex opificium conjungendi metalla apud Græcos , & Latinos , ignotum antehac vel summis ἀρχαιολόγοις , qui enumerantur : princeps modus est ars ἐμβλητική · quid emblema , & crusta . VIII. Ulpiani lex tenebricosa , ubi emblematis mentio , luci suæ redditur , si vocula forte in cortex restituas , quod factum bene , exemplis ostenditur : Salmasius ea in lege transversus actus est . Quid vocabulum inserta . Auctor Basilicωv difficultatem catus aufugit . Specula non sunt partes domus contra Salmasium . Vopisco lux . IX. Secundus modus committendi metalla est ars ἐμπαιστική : tertius est ars τοῦ χρυσοῦσθαι , cujus non pauca exempla adjiciuntur : hi artifices salutati bractearii , πεταλουργοί , barbaricarii : præclara nos de hac arte docet Plinius . Quid radere bracteas . Inaurata Herculanei statua . X. Arduum est ex sanctis Hebræorum libris triplex hoc opificium exsculpere: quædam non pœnitenda de verbo צפה , quod , cum sermo est de ornandis metallis , adhibetur . Querelæ de LXX. senibus , & Hieronymo triplicem hanc artem confundentibus . Quid ῥῆμα מוז , quod versum est inaurare, & Græce ἐξαλειφθῆναι . Loca ps. 44. v. 10. & Apocal. 17. 4. & 18. 16. explanantur . XI. De glutine , quo simul metalla compingebantur , chrysocolla scil. & santerna . Plinio medela . Glaucus hujus glutinis auctor . Quid re vera sit ferruminare . Paul. Jovius , & Abrah. Bosse culpantur . Multa lux demum ex regio hoc atramentario in publicam rem litterariam invecta . Herculanensis cimeliarchii laudes .

TAN-

1. TANDEM ægerrimo animo ab planetarum orbibus mihi discedendum est, quos inter lubens detinebar, eorumque ingenitæ luci novam fortasse me ope Regii atramentarii ingessisse ternis superioribus capp. minime pernegaveris, & ad humiliorem, ac satis asperam materiem agitandam aggredior, quæ licet tenuitate sua te haud oblectabit, fortasse novitate rerum dicendarum percellet atque alliciet. Dicendum siquidem mihi est, utpote vasculum nostrum ære, argento, auroque nitet, quot modis, quaque arte veteres metalla metallis componerent, ac immitterent; quotque nominibus hocce artificium decoraretur tum Græce, tum Latine, & si quid ea in re etiam Hebræi mihi suggerent, minime posthabendum spondeo. Itaque reperi post improbam utriusque linguæ Scriptorum lectionem terna ratione, distinctisque vocabulis veteres, æque ac nuperos artifices metalla simul composuisse, quod cum non adverterint eruditissimi ἀρχαιολόγοι, de hoc artificio mirum in modum turbata omnia membranis commiserunt. Quare belle mihi cecidit, ut non unis Græcis, Latinisque voluminibus, & legibus ipsis bona lux hac in re accesserit. Porro rogandus es, ut te non tædeat caput hoc evolvere, cum ipse, ut te exhilarem, mixtim præmittenda autumem, quotquot exempla vasorum scrutari potis fui tum Graja, tum Latialia, quæ variis metallis ornata refulserint, ut noscitent universi vel ab remota vetustate artem illa simul committendi viguisse, quo thecæ nostræ calamariæ pretium magis increscat; inde ad triplex laudatum metalla efferruminandi opificium, & nomina accedam.

Et quidem Suetonius Tranquillus narrat se hactum esse puerilem Augusti imagunculam æream ferreis litteris inscriptam hujus principis nomine cap. 7. vides jam æri adnexa στοιχεῖα ferrea: verum mihi fidei sublestæ videtur vox *ferreis;* haud scio an in αὐτογράφῳ Suetonii fuerit, *litteris aureis;* nam ferrei characteres in æneam statuam immissi vix, aut ne vix quidem distingui potuissent; inepte quidam pro *ferreis* Tranquillo apponunt *ferrugineis*. Verum aptius locum restituam, si pro *aeneam statuam*, una litterula immutata, remittam *auream*, cui bene quadrant *litteræ ferreæ*, ut vel longe cernerentur; hujus medelæ fundum do Petronium, qui cap. 3. meminit *annulum ferreis stellis efferruminatum;* nam hoc princeps metallum dignum fuisset Augusto, cui eam dono dederat Suetonius, & ille inter statuas cubiculares posuerat. Tabula Isiaca, quam Pignorius, Kircherus, & Kiffletius commentariis ornandam suscepere, cum ænea esset, lineolis argenteis distincta interlucebat. Nec me latuit Senecæ auctoritas ep. 5. *Non habeamus argentum, in quod solidi auri cælatura descenderit;* isthæc apposita breviloquentia cælaturam atramentarii nostri describit, licet hæc in hoc vasculo non in argentum, sed in æs descendat. Gratiam etiam habeo doctissimo Gorio, cujus amicitia dudum floreo, me per litteras certum facienti se grandiori patera ex ære frui, in cujus fundo ἀναγλυπτικῶς sculptus est Ajax Patrocli cadaver humeris

gestans, & vestes, & galea lineolis argenteis in æs immissis renident. Hanc sane artem adglutinandi simul pretiosiora metalla deterioribus videre est in cimeliarchio Herculanensi Regis nostri augustissimi, ubi inter ceteras gazas exstat vas æneum elegantissimum, quod congium suisse quovis pignore contendam; etenim intuenti quadraginta pondo liquoris capax statim ostenditur, & quadruplo major quartario, cui decem pondo inerant; uti clare colligimus ex inscriptione ejus quartarii, qui etiam ab Herculanei ruinis ad regis felicitatem erutus est solito epigrammate, IMP. CAES. VESPAS. COS. IV. TITI F. IIII. MENSVRAE EXACTAE IN CAPITOLIO P. X. Sed ad congium redeamus, ejus ventri adhærent ansæ parvis icunculis puellarum, avium, & olearum fructibus cum suis foliis exornatissimæ, quæ licet ex solido ære sint, argenteis lineamentis decorantur; imo ejusdem admirandi operis vasis pes, seu basis, quæ exiguæ altitudinis est, elaboratissima iisdem argenteis in æs immissis lineolis præfulget. Hinc aperte vides, quam sollemnis erat veteribus fabris æra argento, atque auro condecorare, ut mirum non sit, si eodem opere exornatam thecam nostram atramentariam intueamur. Sane nullus finis, si quot guttos, acerras, quot parvas statuas, imo & grandes mensas sacrificiis addictas ex solido ære omnes argenteis ornamentis infixis splendescentes enumerare adlaborarem; præsertim instrumenta quædam chirurgica in vaginula ænea reperta, quæ adeo affabre variis metallis compacta sunt, ut in admirationem intuentes statim rapiant. Dum hæc scribo, nuncius affertur Regem invenisse æneam statuam, cujus vestimentorum fimbrias pretiosiore metallo in æs immisso, & quæsitissime elaborato distinctas volupe est intueri.

Si quis vero obstinatior quærat imagunculas ex argento simillimas illis atramentariis, non solummodo characteres, & lineamenta, iterum ad Regias Herculanenses gazas eum provoco; etenim ex Stabiarum ruderibus in lucem evecta est lamella ænea votiva sex fere digitos alta, & lata quatuor, in cujus medio stant duæ ex argento icunculæ paullulo altiores iis, quæ nitent in regio atramentario, eodem prorsus artificio, ita ut dicere posses ab uno argentario elaboratas, nec tam ficus ficui simillima est, ut imagunculæ atramentariæ sunt iis, quas huic æneæ lamellæ impressas vides. Nobis autem exhibent Æsculapium cum virga serpente obvoluta, & pone illum Hygiam medicarum herbarum canistrum utraque manu stringentem. Binæ hæ icunculæ in quadam sive ara, sive basi ex argenteis filamentis compacta stant, e cujus extremitatibus assurgunt ramuli cum foliis, qui circumamplectuntur undique imagunculas, & superne in orbem circumducti easdem veluti cooperiunt defenduntque: parva autem illa folia coloratis non unis metallis constant. Hinc concludas, atramentarii nostri cælaturam, atque antiquitatem illustris hujus monumenti exemplo fulciri probarique. Hic mihi in mentem venit locus Pausaniæ Eliacor. cap. 2. ajentis Jovis Olympii sceptrum fuisse variis metal-

lis

lis diſtinctum, atque elegans: Τῷ δὲ ἀριστερᾷ τοῦ Θεοῦ χαλκὸν ἐστι σκῆπτρον μετάλλοις τοῖς πᾶσιν ἠνθισμένον. Quæ in hæc Pauſaniæ verba adnotat in Camp. amphit. pag. 161. Mazochius ὁ πάνυ, ſcil. metallorum varietatem in Jovis ſceptro præferre diverſum in homines vel probos; vel ſceleſtos imperium, atque olim idcirco fuiſſe craſſiuſculum, credat lubens, quem tanti viri urget auctoritas; & haud ſcio, cur confugiat ad quid μυστηριῶδες, non ad ſceptri elegantiam; id unum ſcio etiam homines Homerum non unis metallis ornato donaſſe ſceptro, exemplum do hic inferne, & cum ſit aureis clavis undique fulgens, *craſſum* haud vocitarem; ſi vero quod Jupiter in anaglypto Campano gerit, rude eſt & grave, id ſcalptori inficetiſſimo ejus anaglypti tribuas; quare jure Mazochius de hoc marmore adferit pag. 164. *Tabellæ certe noſtræ ſcalptura tam rudis eſt, ut bene in hunc uſum* (ad averruncandos nimirum, qui mejerent) *ſubitario opere fieri potuerit; etſi pictor elegantius ſecundum graphices canones delineavit*. Quare ſceptri figuram ab id genus tabula anaglyptica haud arriperem; cum contra in millenis nummis, gemmis, ſtatuis &c. decora, ac eleganti ſpecie efficta ſceptra vides, etiam illa, quæ in manibus noſtrorum numinum atramentariorum ſunt.

II. Ut autem hoc varia metallorum genera ſimul compingendi artificium, quanto vetuſtum, ac ſollemne fuerit noſcites, haud moleſtum ſit lectitare pluſculam exemplorum ſupellectilem mixtim collectam, præter ea, quæ nuper allata ſunt, mox, quo nomine hanc artem donavere Græci præſertim, dicam, nam a Latinis parum ſperandum. Homero, uti fas eſt, primas deferamus, qui Neſtoris poculi opificium, ut de Achillis ſcuto ſileam, Il. λ. v. 631. finxit, Athenæo cum primis, ceteriſque veteribus, ac recentibus Scriptoribus celebratiſſimum; δέπας enim illud ex argento, & χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον, κ. τ. λ. eodem opere conflatum Achillis ſceptrum, σκῆπτρον βάλε γαίῃ χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον, Il. α. v. 245. atque enſis Agamemnonis, ὤμοισιν βάλετο ξίφος, ἐν δέ οἱ ἧλοι χρύσειοι πάμφαινον, Il. λ. 29. Et ſane Athenæus τοὺς ἥλους aureos Neſtoris poculo immiſſos *ſtellas* vocat, quare pag. 489. legas ποτήριον κατηστερισμένον· noſque docet ex antiquiorum auctoritate Homerum Neſtoreum δέπας confingentem cælum cogitaſſe, quod & rotundum, & argento ſimile: τοὺς ἥλους aureos addentem, aſtra imitatum, eo quod ad igneum colorem accedunt, appellatque πυκαῶδη. Tenes igitur etiam Homeri ævo, artem, qua de ſermo eſt, viguiſſe. Ex eodem Athenæo novimus ibid. tripodas argenteos ejuſdem operis, rotundos ſcilicet, & ſtellis ornatos, quas aureas oportet fuiſſe, & *lunulæ* audiebant: Τρίποδας τοὺς τοῖς Θεοῖς καθαγιζομένους . . . καὶ ἀστέρας ἔχοντας, οὓς καλοῦσι σελήνας, ex quibus verbis lux multa Virg. eſt Æn. 4. v. 261. de Æneæ enſe dum canit, . . . *atque illis ſtellatus iaſpide fulva enſis erat*; itaque mens poetæ eſt Æneam habuiſſe enſis capulum ex jaſpide aureis ſtellis infixis decorum, uti erant hi tripodes, quos deſcribit Athenæus: multa magnus Salmaſius hiſt. Aug. to. 1. pag. 91. pro hujus

Virg.

Virg. verſus illuſtratione dat, ſed opportunum Dipnoſophiſtæ locum oblitus eſt, ſicuti & nuperrimi etiam tanti vatis interpretes.

Quoniam autem Athenæi verba corruptiſſime leguntur, pretium operæ reor in nativam elegantiam reſtituere; mirorque Dalechampium, & Caſaubonum duoviros ſupra fidem ἑλληνικωτάτους id non curaſse: Διὸ τὴν τράπεζαν κυκλοειδῆ κατεσκευάσαντο, καὶ τοὺς τρίποδας τοὺς τοῖς Θεοῖς καθαγιζομένους φθόεις κυκλοτερεῖς, καὶ ἀστέρας ἔχοντας, οὓς καὶ καλοῦσι σελήνας, καὶ τὸν ἄρτον δὲ ἐκάλεσαν, ὅτι τῶν σχημάτων ὁ κύκλος ἀπήρτισται, καὶ ἐστὶ τέλειος, quæ ita fudit Latine Dalechampius: *Itaque & menſam fabricatos eſſe orbiculatam, & tripodas Diis ſacratos, rotundos, ſtellis ornatos, quas lunas appellant, & placentas: quin & ἄρτον, panem, vocaviſſe, propterea quod inter figuras circularis ἀπήρτισται, abſoluta & perfecta eſt*. Vides jam Græca, & Latialia verba ἀλόγως, & confuſe diſpoſita; etenim vox *placentas*, injecta eſt ad otium, & ad nullam frugem; quare ut prompte me expediam, luxata ſuo loco reponam, ac omnis ſententia belle conſtabit: Διὸ τὴν τράπεζαν κυκλοειδῆ (παλαιοὶ) κατεσκευάσαντο, καὶ τοὺς τρίποδας τοὺς τοῖς Θεοῖς καθαγιζομένους, καὶ ἀστέρας ἔχοντας, οὓς δὲ καλοῦσι σελήνας, καὶ φθόεις κυκλοτερεῖς, ἄρτον μὲν (non autem δὲ) ἐκάλεσαν, ὅτι τῶν σχημάτων ὁ κύκλος ἀπήρτισται, καὶ ἐστὶ τέλειος, & oppoſite vertas: *Quapropter menſam in circuli formam* (veteres) *fabricati ſunt, & tripodas Diis ſacros, & ſtellis ornatos, quas vocant lunulas; & placentas orbiculatim factas*, ἄρτον (panem) *quidem appellarunt, quoniam figurarum circulus* ἀπήρτισται (*exactiſſimus eſt*) *& perfectus*; quam verborum luxationem cum non adverterit Caſaubonus, apponit lunulas inter quandam liborum ſpeciem, ſed quid lunulæ cum libis? eo recidunt verba Athenæi, ut oſtendat veteres in ſupellectilibus, imo etiam in placentis orbiculatam ſpeciem amaſſe, quo cæli rotunditatem imitarentur; & ἄρτος vocabulum extrahit ab ἄρτιος, & ἀρτίζειν, *perfectus*, & *perficere*, eo quod circuli figuram, quæ eſt omnium exactiſſima, panis præſentat, Græcoſque ait vocitaſse hujus figuræ panes φθόεις κυκλοτερεῖς, quæ ambæ voces e ſede ſua exturbatæ amanuenſium torpore mentem Athenæi nobis occuluere; demiror iterum Dalechampium in adnotat. p. 778. vocem κυκλοτερεῖς vertiſſe *teretes*, quid cylindrica ſpecies cum κύκλῳ; Jure autem Athenæus inter ſexcentas panum formas protulit φθόεις κυκλοθερεῖς, nam ipſe ex hujus Scriptoris lib. 3. non unas collegi, veluti ἄρτος στρογγυλοδίνητος, pag. 112. ἄρτος βωλητῖνος, πλάττεται μὲν ὡς βωλίτης pag. 113. ἄρτοι κύβοι, & τετράγωνοι pag. 114. i. e. *panis turbinatus: boletinus*, conſormatus nempe ad inſtar *boleti: panes ad inſtar cubi*, & *quadrati*, &c. Per otium etiam Romanos conſului, & vix reperi Aurelianum *coronas de panibus feciſſe* Hiſt. Aug. pag. 498. *qui ſiliginei vocabantur*; licet piſtores dulciarii mellita edulia mille formis donabant, nos de panibus loquimur, & de illis canit tantummodo Martialis lib. XIV. 222. *Mille tibi dulces operum manus iſta figuras exſtruit*.

Non

Non oblivifcendus ex Herculanei excidione ad Regii cimeliarchii fingulare ornamentum panis rotundus, cujus diameter fere novem, altitudo circiter quatuor digitorum eft, Vefuvii ope fervatus, tamque excoctus, atque ater, quam carbo eft; imo etiam litteratus, in fuperna, enim parte hariolari licet, *filigo C. Granii e cicere*; in octo buccellas, atque ut Græci noftri dicunt, ὀκτάβλωμος, vide Hefiod. ἔργ. καὶ ἡμ. v.442. i. e. *in octo incifuras divifus*; vel ἔχων ἐντομάς, ut Athenæus pag. 114. (ut taceam alterum, qui depictus eft, fex ἐντομάς habentem, inter millenas picturas, quæ beatiffimo eventu e ruinis tractæ funt); hinc facile colligam hunc Regis noftri panem efse Græce, quem Athenæus vocat, φθόις κυκλοτερής, nam & orbicularis eft, atque ex filigine compactus, rationemque docet pag. 647. qua componitur: φθόις οὕτω γίνεται, τυρὸν ἐκπίσας τρίβε, καὶ ἐμβαλὼν εἰς κόσκινον χάλκεον διήθει, εἶτ' ἐπίβαλλε μέλι, καὶ σελίγνεως ἡμίναν, καὶ συμμάλαξον εἰς ἕν, *phthois ita conficitur, cafeum incidens pinfe, atque injiciens in cribum æneum percola, inde mel adjice, & heminam filiginis, & fimul fubige*. Ceterum ea erat hujus filiginiariorum, quorum unus C. Granius, (non filiginariorum, ut male Cafaubonus Hift. Aug. p. 502. t. 2.) celebritas, ut corpora, five collegia inftituta legamus in Grut. p.81.10. atque in Reinefio claf.1.254. piget me nihil de hoc corpore adnotafse Reinefium. Ipfe autem non pauca fervo inter meas fchedas de id genus pane, piftoribus, & menforibus, quæ hic fcio efse importuna.

Sed antequam ex hoc diverticulo in orbitam recurram, miratus fum Henr. Stephanum, & Mazochium in Kalendarii tom. 2. p.506. æternæ lectionis 11. viros, fugifse τοῦ ἄρτου etymon, quod Athenæus, cujufcumque ponderis fit, cudit, qui non pauca, & felecta de hujus vocis originatione contraxere; imo culpandus Stephanus, qui in voce ἄρτος Athenæi librum 3. haud meminit ditiffimum panum cenfum enumerantis cum elegantibus ἐπιθετοῖς· imo fi illum etiam evolvifset Mazochius, quem pauca latent, eodem Kalend. loco non illevifset: *Apud veteres panis vix aliter, quam buccellatus fiebat, h. e. ex pluribus buccellis aptus, atque connexus, nec enim cultro ad incidendum panem olim utebantur. Sic Hebræi, fic Latini, Græcique fuos panes vulgares conficiebant*; etenim nos non folum ὀκταβλώμους, & ἑξαβλώμους fuperiori pag. attulimus, i. e. *octo* & *fex incifuras habentes*, verum etiam, *turbinatos*, *cubicos*, *ad coronæ inftar*, &c. præterea Græcos fregifse panem, non incidifse prorfus pernego, notiffimum enim eft Pythagoricum fymbolum imperans ἄρτον μὴ καταγνύναι, quod interpretatur Jamblichus, ὅτι οὐ δεῖ οἰωνὸν ποιεῖσθαι τοιοῦτον ἀρχόμενον καταγνύντα καὶ συντελοῦντα, in vita Pythag. pag. 71. & 72. Amftel. 1707. trifte enim omen erat cœnam inchoantem frangere τὸν ἄρτον· & cum γενικῶς id edicat Pythagoras, etiam de *vulgari* pane intelligas. Scio apud Hebræos follemnem efse formulam, *panem frangere*; verum quid valeat, longe præ me doctior novit Mazochius; neque hic difcutiendi locus, an aliter accipiatur.

Si vero aliquid delibandum fit de vera ἄρτος etymol. quam Mazochius

ibid.

ibid. ab ἄρω, *apto*, deducit, eo quod *cum buccellatus fieret, iis buccellis plurimis aptabatur & connectebatur*, dicerem sane vocem ἄρτος nasci ἀμέτως ab Hebræa ערס, *massa farinæ aqua conspersa*, quæ ῥῆσις non semel est in sanctis libris; neque hæreas, si in τῷ ערס litterula ס mutanda sit in ת, cum pueri noscitent hanc esse omnium linguarum indolem, quæ facillime has binas affines litteras S, & T immutant: vim exemplorum aggerit Vossius in Etym. de permut. litt. Etenim quando στοιχεῖα cum significatione conjurant tam Hebræe, quam Græce, Græcam vocem ab Hebræa natam nisi contumax pernegaverit. Et fortasse LXX. senibus notum fuerat ab ערס nasci ἄρτος, ipsi enim Nehemiæ 10. 37. vocem עריסותינו verterunt, σίτων ἡμῶν, longe κυρίως, quam Latialis interpres, qui *ciborum nostrorum* refudit: σῖτος autem esse *panis* notissimum est ex Hom. qui ubique poematum jungit σῖτος cum *vino*, & *carnibus*, σίτυ, κ̀ οἴνοιο· σίτυ, κ̀ χρειῶν. Idipsum dicas de etymo vocis *arteria*, quam commentario ad miraculum doctissimo oneravit Mazochius; eamque etiam ab ἄρω extrahit; eo quod ex plurimis annulis *sibi invicem aptis continua serie nectatur:* loquitur summus vir ibid. de ambabus arteriis, de duabus scil. gutturis fistulis, seu faucibus: verum sola trachea his annulis conseritur, non vero altera; præterea, si τὴν ἀρτηρίαν ab ἄρω, *apto*, deducas, Latine esset, *aptatio*, quæ nihil peculiare de iis gutturis fistulis diceret, imo menti nihil ingereret. Quare cum minime a Græcis quid boni habeamus pro ejus vocis radice ac origine, ab orientalis linguæ divitiis facile arcesses; a Chaldæis enim iisdem characteribus habes חרי חרי *foramen duplex:* hinc apposite Latine *ambæ arteriæ* pro duabus gutturis fistulis, sive *foraminibus* dictæ sunt: quæ quidem bina etyma vocum ἄρτος, & ἀρτηρία reor ἀναλογικώτερα, quam si multis verborum ambagibus ab ἄρω, *apto*, trahas, quod sane verbum est satis vagæ notionis.

III. Age reliqua exempla colligamus artis non unius metalli una committendi, unde ob voces φθοῖς κυκλοτερής deturbati sumus. Dio Cassius lib. 44. pag. 385. edit. Reimari enarrat miram Rom. populi in Jul. Cæsarem munificentiam, qui cum de tanto principe splendide mereri cuperet, decreta, quæ in ejus decus & famam jusserat, argenteis columnis litteris ex auro compactis inscribenda curavit: Τὰ δόγματα τὰ περὶ τούτων γιγνόμενα ἐς μὲν στήλας ἀργυρᾶς χρυσέοις γράμμασιν ἐνέγραψεν, ὑπὸ δὲ δὴ τοὺς πόδας τοῦ Διὸς Καπιτωλίνου ὑπέθεσαν. Præter litteratas columnas plura etiam γραμματικὰ pocula reperi; Athenæus quidem id genus multa commemorat pag. 466. Primum est illud κύπελλον *Enalli ducis undecim aureis litteris per ambitum inscriptum*, ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, *auro tam electo & admirando, ut quod Metymnæi habebant cum eo comparato videretur ab ære nihil differre*. Secundum est, quod ipse Athenæus se Capuæ vidisse narrat: *Tale prorsus nos litteratum poculum argenteum conspeximus dicatum Dianæ in Campaniæ Capua, insculptis Homeri versibus elaboratum, & illis quidem aureis litteris exaratis, quod fama*

Ne-

Neſtoris fuiſſe increbuit ; ita vertit Dalechampius, ſed contra Græcam fidem: Τοιοῦτον εἴδομεν ποτήριον γραμματικὸν ἀνακείμενον ἐν Καπύῃ τῆς Καμπανίας τῇ Ἀρτέμιδι ἀργυροῦν ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν κατεσκευασμένον, καὶ ἐντετυπωμένον, ἔχον τὰ ἔπη χρυσοῖς γράμμασιν, ὡς τὸ Νέστορος ὄν, jam advertis poculum fuiſſe elaboratum & ſculptum ſecundum Homerica verba, falſo autem, *inſculptis Homeri verſibus*. Imo Homeri verſus non exaravere Campani in poculo, ſed ſolummodo hæc duo ἔπη ex auro, ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΕΙΜΙ, quare de ſuo appoſuit Dalechampius, *fama Neſtoris fuiſſe increbuit*. Præſertim cum poculum columbis, & ſtellis, aliiſque cælaturis frequentiſſimum ſenos bene longos Homeri verſus haud ſane cepiſſet : exemplo eſt κύπελλον Enalli paucorum στοιχείων, nimirum ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, quin in vas inciſi ii verſûs nihil prorſus concludunt. Et me piget Caſaubonum cum Dalechampio in hac re amice conjuraſſe, inquit enim in Animad. lib.xi. cap.5. p.786. *Ipſis etiam inſculptis verſibus poetæ, tanquam eſſet Neſtoris poculum*. Si Athenæi locus de Campano poculo ita explanatus arrideat, lux affulget etiam Suetonio in Ner. 47. ſcribenti: *Nuntiata* (Neroni) *interim etiam ceterorum exercituum defectione, litteras prandenti ſibi redditas concerpſit ; menſam ſubvertit ; duos ſcyphos gratiſſimi uſus, quos Homericos a cælatura carminum Homeri vocabat, ſolo illiſit, &c.* ideſt ab argumento cælaturæ petito ab Homeri verſibus ; non ut Pitiſcus, & Burmannus, ceterique interpretes in animum induxere, in ſcyphos verſus ex auro immiſsos, qui certe poculo ſuiſsent importuniſſimi, & longiores : reſpondent contra ſibi bene Athenæus, & Suetonius, ἐκ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν ἐντετυπωμένον, &, *a cælatura carminum Homeri.*

Quoniam autem de Neſtoris poculo ſermo eſt, cominus mihi pugnandum eſt cum Athenæo, qui lib.10. cap.8. p.433. Neſtorem vinoſum ac bibaciſſimum traducit, tantæque hujus herois noxæ ter ad Homerum, tanquam ditiſſimum teſtem, provocat ; & animi mente angor tot doctiſſimos interpretes in Dipnoſophiſtæ iviſſe ſententiam, ac veluti in magiſtri verba dejeraſſe ; cum, ſi quis Homerum conſulat paullo curatius, ſanequam diverſa ab Athenæi mente divinum vatem ceciniſſe deprehenderit. Apponam Dipnoſophiſtæ plena dedecoris in Neſtorem verba : Πλεῖστον δὲ ἔπιε τῶν μὲν ἡρώων Νέστωρ ὁ τριγέρων· φανερῶς γὰρ αὐτὸς προσέκειτο τῶν ἄλλων μᾶλλον τῷ οἴνῳ . . . . Ὁ δὲ Νέστωρ, καὶ τῆς μεγίστης μάχης ἐνεστηκείας, οὐκ ἀπέχεται καὶ τοῦ πίνειν· φησὶ γοῦν Ὅμηρος (Il. ξ. v. 1.)·

Νέστορα δ᾽ οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης.

Καὶ μόνου δὲ τούτου τῶν ἡρώων τὸ ποτήριον ἡρμήνευκεν (Il. λ. v.631.) . . ἐστρατεύετο γὰρ μετ᾽ αὐτοῦ . . . οὐκ ἂν ἁμάρτοι δέ τις καὶ τὸ ποτήριον αὐτοῦ λέγων, φιάλην Ἄρεως . . . Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν φιλοποσίαν ὁ Νέστωρ καὶ παρ᾽ Ἀχιλλέως λαμβάνει δῶρον φιάλην ἐν τῷ ἐπὶ Πατρόκλῳ ἐπιτελουμένῳ ἀγῶνι, κ. τ. λ. (Il. ψ. v.616.) *Ex heroibus largiſſime bibebat Neſtor ter ſenex, præ aliis omnibus aperte vino deditus. . . . Neſtor, inſtante & ſæviſſimo prælio, a potu non abſtinuit ; itaque Homerus canit :*

Neſtora non latuit conflictus bibentem licet.
Hujus etiam ſolius ex heroibus poculum Homerus deſcripſit; etenim cum poculo is prælibatur . . . itaque oberrare haud potuit, qui Neſtoris poculum, Martis phialam vocavit . . . . Quin & in certamine, quod, occiſo Patroclo, in hujus funere celebrarunt, quoniam bibax eſſet, poculo Neſtorem Achilles donavit, &c. Piget me iſthæc Athenæi verba undique mendaciis fœda, licet tot doctiſſimi interpretes tutati ſint, oſtendere; verum quis neget pluris Homeri, & ſuorum heroum famam faciendam, quam cujuſvis poſterioris ævi Scriptoris tantum vatem negligentiſſime legentis?

Et primo quidem Il. ξ. v. 1. advertere te jubeo Neſtora minime *vinum* bibere, ſed τὸν κυκεῶνα, quem ei, & ceteris ducibus paraverat ancilla Hecamede, quam etiam potionem Circes Ulyſſi miſcuit Od. κ. v. 290. atque ita definiunt brevia ſcholia: Κυκεὼν δὲ λέγεται τὸ ἐξ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἀλφίτων, καὶ ὕδατος, καὶ τυροῦ ἀναμεμιγμένον πόμα· vid. etiam Turneb. Adverſ. l. 12. c. 8. pag. 386. idque certo noſcitas, ſi advertas primum hunc verſum Il. ξ. referri ad ea, quæ Homerus narrat verſ. 617. & ſeqq. Il. λ. ſcilicet, ſecum Neſtora in curru tuliſſe Machaonem in prælio vulneratum, eoque κυκεῶνι ſe, & ſocium refeciſſe; inde adeo falſum dicas bello inertem Neſtorem, ut inter bibendum etiam de prælio cogitaret, quare illum vides v. 9. & ſeqq. ſumpſiſſe σάκος, ἀσπίδα, atque ἔγχος, & a tentorio ad hoſtes explorandos prompte proceſſiſſe, quare inficetiſſime adſtruit Athenæus arma Neſtoris fuiſſe poculum. Secundo, Neſtoris poculum, quod arte inſigne ſummus vates Il. λ. v. 631. & ſeqq. deſcribit, eſt illud ipſum, in quo κυκεῶνα miſcuit Hecamede famula, quocum & menſam, & lances apparavit, & nil de vino meminit poeta. Tertio iratiſſimus fio Dipnoſophiſtæ ajenti Achillem in pro Patroclo certaminibus φιάλην donaſſe Neſtori, utpote vinoſum norat; cum ſciam ipſum ſat oſcitanter Homerum lectitaſſe, nulla implorata pace, id dictum volo; etenim vocem φιάλη Homeri ævo *vas vini* valuiſſe pernego, & ſolummodo in Il. ψ. bis adhibitam legere eſt, v. 243. 253. in qua oſſa ipſius Patrocli condita ſunt, & quando pro pretio victoris in laudato certamine propoſita eſt v. 270. inde eadem Neſtori data eſt v. 616. id unum juro principem vatem *vas vini* ubique binorum poematum δέπας vocitare. Verum adeo tranſverſus actus eſt Athenæus ab ſuæ ætatis vocabulorum genio, qua φιάλη *vas vini* audiebat, ut non viderit denati cineres Patrocli in poculo claudere, quam indecora res fuiſſet, & ruſticitatis plena; imo cum aperte Homerus id neget, nam v. 270. hanc φιάλην vocat ἀπύρωτον, *igni nunquam admotam*, quis, niſi Judæus, credat pocula ad ignem apponi? quare phialam Homericam vas potius in ollæ ſpeciem fabrefactum dicas, ſicuti λέβης, quem ibid. v. 267. etiam appellat ἄπυρος divinus vates. Vides igitur culpa in multiplici Athenæi mentem fuiſſe, atque eundem tum de Neſtoris, providentiſſimi herois fama, tum de Iliados δεινότητι male meritum.

His in terna Homeri loca animadverſis, ſcio poſthac feram poſteritatem

tatem mecum miraturam inficetum hoc Athenæi interpretamentum patronos nactum egregios viros Græce doctissimos Casaubonum in admirandis Adnotat. & Samuelem Petitum in Miscellan. lib. *6.* cap. 13. pag. *126.* ut ceteros taceam, quos cæco studio in Dipnosophistam, quem rati sunt Homerice scientissimum, auctoritas traxit, decepitque. Hic pro re nata veniam comprecor explicandi, quid valeat tenebricosum ἐπιθετόν, quod huic φιάλῃ tribuit Homerus, nempe ἀμφίθετος, & brevis scholiastes ἀμφοτέρωθεν reddit διπλῆ, & interpretes *duplex :* inde cur vox ὑπερφίαλος tanto vati celebratissima vertatur *superbus ;* si des quid me Homerice doctum, divinasse forte haud neges. Et quoad primum quidem præsto quovis pignore ἀμφίθετος, cum de vasis dicitur, esse idem, ac *emblematibus ornatus*, & sane quis obstet ἐντίθεσθαι æque pollere, ac ἐμβάλλειν; quare, Homero φιάλην vocante ἀμφίθετον, intelligas vas elegantibus crustis undique cinctum, ita ut, quod posteriores Græci dixere ἐμβάλλειν, heroica ætate fuerit ἐντίθεσθαι, sive ἀμφίθεσθαι· neque ea de re quid dubites, cum ῥῆμα hoc ἐντίθεσθαι summo vati sollemne sit in περιθρυλλήτῳ Achillis scuto Il. 18. ubi pluries repetitum vides, ἐν δ' ἐτίθει (Ἥφαιστος) *apponebat* (*Vulcanus*,) & nos superne pag. *379.* Achillis scutum ad artem ἐμβλητικὴν pertinere præstitimus: habes jam, quid sit φιάλη ἀμφίθετος.

Vocis alterius, nimirum ὑπερφίαλος, durioris pretium operæ est notionem vestigare: grex interpretum in verba brevis scholiastæ conjuravere definientis in v. *106.* Il. γ. ὑπερφίαλοι] ὑπερήφανοι, ἄθεοι, καὶ παραβαίνοντες τοὺς ὅρκους, καὶ τὰς σπονδὰς τὰς διὰ φιαλῶν γιγνομένας, *superbi, impii, jurium jurandorum, & fœderum nil curantes, quæ phialarum ope feriebantur :* verum ne te pigeat mendacissimum traducere scholiasten, ubi enim gentium legerat icta fœdera phialis? præsertim cum Homeri ævo φιάλη perquam diversum valebat, & vox ὑπερφίαλος, *impius*, Homerica est. Quare, posthabitis hujus pretii Græculis, augustiorem originem quæramus: porro ostendimus, cum de Aurora disputatum est pag. *356.* & seqq. quo tanti vatis ἐπιθετά percipiantur, ad Phœnicios Græcorum patres confugiendum, queis præ ceteris Scriptoribus vicinior, & minus degener Homerus; hinc dicas hybridam vocem esse ὑπερφίαλος, nempe ab ὑπέρ *præter*, & פעל, *opus, quod necesse est, officium*, τὸ πρέπον, &c. jure dixeris ὑπερφιάλους esse eos, *qui τὰ πρέποντα posthabent*, neque partes honesti civis implent; & a lexicis etiam tenes ἔργον esse *officium*, & τὸ πρέπον. Atque hæc contra Athenæum de Nestoris poculo.

IV. Age aliud poculum, quod est in Athenæo p. *466.* degustemus, etiam aureis haud dubium litteris nobile; & veteris Tragici loco affectissimo medelam tentemus. Inducitur ab Achæo in Omphale hæc dicens satyrus:

Ὁ δὲ σκύφος με τοῦ Θεοῦ καλεῖ πάλαι,
Τὸ γράμμα φαῖνον δέλτ', ἰῶτα, καὶ τρίτον
Ο, ν τοῦ υ πάρεστι, κοὐκ ἀπουσίαν
Ἐκ τοῦ πέκεινα σὰν τόπι ο κηρύττετον.

hos jambos ita habes Latine a Dalechampio:

Jam dudum me poculum Dei vocat,
Litteras monſtrans delta, jota, & tertiam
O, juxta vero ν, ſequitur ultro volens υ,
Ac poſt id, quod ſan vocatis, & ο.

Vides jam interpretationem τῷ κειμένῳ tenebricoſiorem; parcas vero ſummo viro, etenim jambi corruptiſſimi ſunt. Adeamus Caſaubonum ajentem, *verſus male in vulgatis codicibus acceptos ita ſcribimus:*

Ο' δὲ σκύφος μὲ τῦ Θεῦ καλεῖ πάλαι,
Τὸ γράμμα φαῖνον δέλτ', ἰῶτα, κ̓ τρίτον
Ο, νῦ τ' αὖ πάρεστι, κ' ὐκ ἄπεστιν υ,
Ε'κ τῦ, πέκεινα σάν, τότ' ο κηρύττετον.

Et vertit:

Dudum eſt, cum me Dei ſcyphus vocat
Litteram oſtendens Δ, I, *& tertiam*
O, *etiam* N *adeſt, neque abeſt* Υ,
Ulterius prædicant Dei nomen duæ litteræ Σ, *&* O,

ut plenum ſit nomen Διονύσου, *nomen unum, a fine υ deſideratur*, hæc Caſaubonus; haud ſcio an minus male, venia tanti viri dico, quam Dalechampius. Etenim tertius verſus, quem ipſe liberius confingit, προσῳδίᾳ nimium laborat, imo caret ſenariorum menſura; adde ſatis audax eſt pro ἀπουσίαν refundere ἄπεστιν, & elementum υ ab initio verſus deturbare, atque ad extremam ſedem abigere. Miror præter hæc non vidiſse vocem φαῖνον minime componi cum ὁ σκύφος, nam Achæus dixiſset φαίνων, & vel tyro noſcitat adhæreſcere τῷ γράμμα. Adhæc, ἐκ τῦ πέκεινα, *inde, ulterius*, vides jam inſuavem ταυτολογίαν, facile igitur erat reficere ἐκ τῦ κἀκεῖνα· quare cum paucis inſtaurativis litteris omnis ſalva res eſt.

Ο'δὲ σκύφος μὲ τῦ Θεῦ καλεῖ πάλαι·
Τὸ γράμμα φαῖνον, δέλτ', ἰῶτα, κ' ὂ τρίτον,
Νυ τ' αὖ πάρεστι, κ' ὐ τῦ ῦ ἀπουσία,
Ε'κ τῦ κἀκεῖνα σὰν τὸ τ' ὂ κηρύττετον.
Hic ſcyphus Dei dudum me vocat:
Inſcriptio ipſa Deum *oſtendens*, ſcil. Δ, I, *&* O *tertium*,
N *etiam adeſt, & neque* Υ *deficit*,
Inde & illa Σ, *&* O *oſtendunt*.

Ita ut τὸ γράμμα, ſcil. ἐπίγραμμα, poculi *inſcriptio*, ſit, ΔΙΟΝΥΣΟ, quam ſingula elementa ſimul adnexa claram præſeferunt; κηρυττέτον ſumitur δυικῶς, cum ἀμέσως præceſserint σάν, & ὂ. Adnotandum eſt poſtremum iſtud O vocis ΔΙΟΝΥΣΟ habere διφθόγγυ vim, ut hic docet Athenæus ipſe, tanquam ſi ſcriberetur Διονύσυ, rationem apponens, quæ an bona ſit, minutæ admodum diſquiſitionis res eſt, & tædii plena. Ceterum medicinam his Achæi jambis factam claudam Phil. D' Orvillii viri immortalis, & quot ſunt, fueruntque Græce callentiſſimi verbis cedro

dro dignis: *Dubitabundus propono hanc conjecturam, simul submetuens, ne iis accenseat, qui plus codicibus, & infrunitis librariis tribuam, quam illi* πολυμόρφῳ, καὶ πολυωνύμῳ Divæ, Sanæ Rationi, vel εὐςοχίᾳ, καὶ ἀγχινοίᾳ, *Criticorum sacrosanctis idolis: felices, quibus horum numinum sacraria quotidie inoffenso pede intrare liceat, & ita afflatis nulla non hora inscientibus, ceu a mento barba, emendationes nascantur indubitabiles, veriores, quam illa apud Sagram, egregiæ & capitales, quando præfiscini de suis testimonium perhibent*: hæc vir egregius in suo Charitone p. 517. in cujus animadversionum lectione plurima, & penitiora quæque Græcæ venustatis me degustasse ἀφθόνως & δαψιλῶς fatendum est.

Sed ad variorum metallorum pocula redeundum. Exstat in animad. Is. Casauboni in Athen. pag. 781. in fragmento cœnæ sophistarum vas vini ex auro compactum, alioque metallo, δέπας χρυσοκόλλητον dictum, quod ἐπιθετὸν artis, qua de commentamur, est, ut mox patebit. Itaque inquit Athenæus: Ἐχρῶντο δὲ καὶ λιθοκολλήτοις ἐκπώμασι· Μένανδρός δέ πε φησὶ καὶ ποτήριον τορνευτὸν, καὶ τορευτὸν· Ἀντιφάνης· restituas illud λιθοκολλήτοις in χρυσοκολλήτοις, nam in sequentibus versibus hoc ἐπιθετὸν vides, qui recte se habet ob metrum:

Ἄλλοι δέ καὶ Βακχίε παλαιγενὲς
Ἀφρῶ σκιά, καὶ χρυσοκόλλητον δέπας
Μεςὸν κύκλῳ χορεῦον ἕλκεσιν γνάθοις,
Ὁλκοῖς ἀπαύςοις, παντελῶς ἐςραμμένοις,
Τ' ἄνω κάτω δεικνύντες.

Qui quidem versus tantis vulceribus fœdi sunt, ut ipse Casaubonus eorum sanitatem desperaverit, nec Latinitate donaverit: inquit enim pag. 785. se conjectura assequi non posse, quo pacto restituendi sint. Sed audendum adeo, ut qualemcumque minus malam præseferant sententiam; saltem σύνταξιν servent, præsertim cum membranæ, quas revisit Casaubonus, in eosdem errores conspirent: sic igitur restituo etiam quoad metrum:

Ἄλλοι δὲ Βάκχε τε Θεῦ παλαιγενὲς
Ἀφρόσκιον, καὶ χρυσοκόλλητον δέπας
Μεςὸν, (κύκλῳ χόρευον), ἕλκοντο γνάθοις,
Ὁλκοῖς τ' ἀπαύςοις, παντελῶς ἐςραμμένον
Ἄνω κάτω δεικνύντες.
Alii autem, Bacchi Dei antiquissimi
Alte spumans, & ex-auro-compactum poculum
Plenum, (in gyro saltabant,) exsorbebant labiis,
Haustibusque incessantibus, omnino vacuum
Susque deque ostentantes.

Ita ut mens hujus veteris comici sit, bibaces illos saltando scyphum vino plenissimum satis fuisse totum exhaurire, spectatoribus inde ostendentes ipsum ex omni parte vacuum; ἀφρόσκιον δέπας est, ut δολιχόσκιον

ἔγχος,

ἔγχος, *longa hasta*, ita etiam bene, *poculum alte spumans ;* & si vox placet, addenda lexicis; ceterum hunc bibendi lusum ævo nostro etiam vigere cernimus, præsertim in Bacchanaliorum otio.

Venia mihi sit apponendi longiusculam animadversionem Sam. Petiti, quam per otium lectitavi in Miscellan. lib. 7. pag. 146. ut pensites, an nostris meliora adnotarit: *Horum versuum secundum, atque tertium legendos, & emendandos censebamus,*

Ἀφρῶ σαχία, καὶ χρυσοκόλλητον δέπας
Μεσὸν, κύκλῳ τορευτὸν, ἕλκυσιν γνάθοις.

Priores duæ voces sunt genitivi Dorici, referunturque ad præcedentia Βακχίω παλαιγενὲς, *& dicuntur de vino vetere, quod spumans esse hac voce* ἀφρὸν *scribit, quod inter generosi vini notas esse nemo ignorat.... Addit Antiphanes* σακία, *colati, defæcati;* σακίας *propter metrum, sive* σακκίας, *vinum est colatum & defæcatum, de quo Pollux lib. 6. cap. 11.* σακκίας δὲ ὁ διϋλισμένος, *quod fieri debere maxime in vinis veteribus, nullum est dubium .... In tertio versu* ἀντὶ τῦ χορεῦον *rescripsimus* τορευτὸν, *ob hanc enim unam vocem Antiphanes laudatur :* huc usque illustris Petitus, cui in multis resistendum est; nam metro horum versuum nullam medelam facit, & tam σακία, quam σακκία illud lædit : si eos nobis Latine dedisset, nulla sane inesset sententia, cum vox σάκια importunissima sit. Porro cuivis non cato Petitus imponeret, eo quod pro χόρευον restituit τορευτόν· verum ταυτολογίαν non vidit vir Græce doctissimus, si enim torno elaboratum erat δέπας, vox κύκλῳ omnino παρέλκει· imo pernego Athenæum recitasse Antiphanis versus pro dictione τορευτόν, sed pro voce χρυσοκόλλητον · & Menandro tribuit ῥήσεις binas τορνευτόν, & τορευτόν; quare in Athenæi verbis ante Ἀντιφάνης duplicem στιγμὴν apponendam esse, ut a nobis factum vides, pro certo habeo, alias Dipnosophista pro epitheto χρυσοκολλήτοις, (quod male scriptum est λιθοκολλήτοις,) nullum vadem protulisset. Incuses igitur his Antiphanis versibus mancam atque infirmam fuisse Petiti medelam.

v. Quare mihi gratulor reperisse novum ludi genus, cujus Pollux diligentissimus oblitus est in c. VII. περὶ τῶν παιδιῶν lib. IX. quare rem nunc scimus, nomen ignoramus. Sed magis Regi nostro beatissimo gratulandum est, qui plures picturas ex Herculaneo extraxit, quæ non unas παιδίας nobis exhibent, veluti puerorum, quorum unus occultatur, alter, cujus oculi cohibiti sunt, illum perquirit, quem ludum apposite describit Pollux lib. IX. c. 7. fragm. 117. vocatque ἀποδιδρασκίνδα, *occultatio :* Ἡ δὲ ἀποδιδρασκίνδα, ὁ μὲν ἐν μέσῳ καταμύων κάθηται, ἢ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῦ τις ἐπιλαμβάνει, οἱ δ' ἀποδιδράσκουσι, διαναστάντος δὲ ἐπὶ τὴν ζήτησιν, ἔργον ἐστὶν ἑκάστῳ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον φθάσαι, *apodidrascinda est, unus quidem in medio occlusis oculis assidet, aut alius illius oculos cohibet, ceteri occultantur, ipso vero ad inquisitionem assurgente, necesse est quemlibet illius locum præoccupare ;* si autem regiam parvam picturam advertas, hoc more belle ludentes duos puellulos cernes. Sed

Sed ex his innumeris picturis convenas, atque incolas in admirationem trahit marmorea tabula pedem fere cum dimidio lata, altaque paullulo minus, in qua volupe est quinque adolescentulas duobus ludis sese oblectantes intueri; illæ autem sunt dumtaxat *μελανόγραμμοι*, & quod præter exspectationem est, & singulare, marmor depictum Græce litteratum est; inscripta enim sunt nomina puellarum, pictoris, & Deæ cui sacratum est, sed lectu facilia iis, qui satis oculis valent, quædam vero litteræ ob ætatem jam evanuere. In marmoris inferna parte visuntur ΔΙΑΝΕΙΡΑ, & ΑΓΛΑΙΗ genu nixæ, & recurvæ astragalis ludentes, illa quidem eos in altum vibraverat, & exteriori manus vola quosdam jam exceperat, quosdam digitis duobus, pollice, & indice, qui in solum deciderant, attentissima cura prehendit; Ἀγλαΐη sedulo contemplatur, an socia oberret; depicti astragali sunt ossicula, quæ in imo crure ovium sita sunt. Hanc *παιδίαν* propriam muliercularum esse ait Pollux, & *γραφικῶς* describit, appellatque τὰ πεντάλιθα, ibid. fragm. 126. Τὰ πεντάλιθα, ἤτοι λιθίδια, ἢ ψῆφοι, ἢ ἀστράγαλοι πέντε ἀνεῤῥιπτοῦντο, ὥστε ἐπιστρέψαντα τὴν χεῖρα δέξασθαι τὰ ἀναῤῥιφθέντα κατὰ τὸ ὀπισθέναρ, (ἢ) εἰ μὴ πάντα ἐπίσταται, ἢ τῶν (ἐπιστάντων) ἐπεκειμένων ἀναιρεῖσθαι τὰ λοιπὰ τοῖς δακτύλοις . . . γυναικῶν δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἡ παιδία· quæ inconcinne Latine fusa longe a Pollucis mente absunt: *Pentalitha autem, sive lapilli sint, sive calculi, sive astragali, quinque sursum ejiciuntur, ut manu conversa ea, quæ projecta sunt, in posteriorem manus partem recipiantur: vel si non omnia potest, ea saltem, quæ novit, & in manu jacent, digitis denuo recipere . . . . magis autem mulierum lusus est*. Vides jam verba hæc, *vel si non omnia potest, ea saltem, quæ novit, & in manu jacent, digitis denuo recipere*, apposita ad arbitrium; & lubens parcas Latiali interpreti, nam & Græca fœde corrupta sunt; quare jocose Jungermannus in adnotat. cum satis diu affectis verbis restituendis adlaborasset, concludit: *Sed alii in hoc ludo vincant, ego ejus non sum peritus:* neque felicius se gessit Kunius, ut de Meursio sileam, & Bulengerio. Verum hi viri ἐξοχώτατοι, si vocem ἐπιστάντων hic adulterinam esse, & advectitiam vidissent, Pollucis sententiam non desperassent. Probe igitur conjicio fuisse in mundo libri margine adscriptum ῥῆμα hoc ἐπιστάντων, ut indoctus librarius interpretaretur τὸ ἐπικειμένων, inde contextui additum, qua de audaci librariorum inscitia passim indolescimus; hinc factum est, ut omnia in Polluce turbata videantur; quare si lubens eradas, mens onomasticographi, & *παιδίας* descriptio optime constabit: itaque vertas: *Pentalitha, sive lapilli, sive calculi, sive astragali quinque in altum jaciuntur, ut quis manum convertens projectos excipiat in exteriori vola, si non omnes sciat* (supple δέξασθαι, quod proxime est) *excipere, reliquos humi jacentes opus est prehendere digitis*, i. e. pollice, & indice, ut vides in marmorea tabula ludentem Dianiram: atque hodiedum pueri in hac *παιδίᾳ* diem omnem terunt, vocantque ἰδιωτικῶς *giocare a tipiglino*, vide *Malmanti-*

mantile cant.3. ſtan.57. Adjeci *opus eſt*, quod Græce eſt δεῖ, & amanuenſium ſtupiditas in ἢ convertit, qua de particula ἢ dubitavit etiam Jungermannus, aitque: *Quid ſi alterum ἢ expungamus?* potius primum certe expungendum, pro ſecundo confinge δεῖ, & bene habet, δεῖ ἀναιρεῖσθαι τὰ λοιπὰ ἐπικειμένων, *opus eſt reliquos humi jacentes (aſtragalos) prehendere*.

Præterea in reliqua ſuperna marmoris parte inviſes ternas ſtantes puellas, quarum nomina ΛΗΘΩ, ΝΙΟΒΗ, & ΦΟΙΒΗ manus ſibi porrigentes ad maturandum iter ſe veluti concitantes; hanc virginum luſionem ita deſcribit ibidem Pollux: Ἡ φίττα Μαλιάδες, καὶ φίττα Ῥοίαι, φίττα Μελίαι, παρθένων ἦν παιδιά· τὰς γὰρ νύμφας εὐφημοῦσαι θέουσι, παροξύνουσαι ἀλλήλας εἰς τάχος, *phitta Maliades, phitta Rhoæ, phitta Meliæ, virguncularum erat luſus; ſponſas enim fauſtis acclamationibus honeſtantes currunt, ultro citroque ad feſtinationem excitantes*; acclamationes autem erant voces illæ, φίττα Μηλιάδες, &c. φίττα autem eſt, ut ait Euſtath. in Odyſ. ἐπίρρημα τάχους δηλωτικόν· & Μηλιάδες, Ῥοίαι, Μελίαι nomina γενικὰ Nympharum, vide adnot. in Pollucem, & Meurſium in Græc. ludibun. Quod autem auro, & gemmis contra carius reddit hoc marmor, eſt pictoris nomen, & Deæ, cui dicatum eſt, itaque in ſuperno dextro angulo hæc intentiſſima oculorum acie legi,

ΑΘΗΝΑ	*Minervæ*
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	*Alexander*
ΕΓΡΑΨΕΝ	*pinxit*

Hinc diſcimus haud dubie Alexandrum quinas virgines filias ludibundas pinxiſſe, patrem ſane πολύτεκνον, & Ἀθηνᾷ commendaſſe, votumque pro iiſdem ſuſpendiſſe, eo quod erat φιλοτεκνότατος· patronam puellarum dici Dianam notum eſt ex Tibul. carmine ſæcul. *Dianæ ſumus in fide, puellæ;* & ipſam apud Græcos celebratam nomine φιλοπαρθένου memini olim me legiſſe apud Nonnum. In mentem revoces, quæ ſuperne pag. *36.* diximus, aliquando veteres Minervam cum Diana confudiſſe. Addendum catalogo veterum pictorum a Franc. Junio laborioſiſſime concinnato nomen hujus Alexandri, quem ſi dicas Neapolitanum fuiſſe haud diu refrager, video enim ipſum ἰωνίζειν, ſeu ὁμηρίζειν in voce Ἀγαλλίη, quam alii ex Græcis urbibus pinxiſſent Ἀγαλλία· & ſuperne oſtendimus pag. *362.* &c. unos Neapolitanos nimis præfracte Homero ſtuduiſſe, & ſalutatos fuiſſe *Homericos:* quin Neapolis urbs Græcanica ἀμέσως proxima fuit Herculaneo, Romano municipio, Strabone teſte divite; quare Herculanenſes ab confini urbe Græca Græcam picturam facile ſibi comparaſſent. De harum quinque puellarum nominibus conſulas indicem nominum Gruterianum. De voce ἔγραψεν, quæ pictorum, & ſculptorum eſt, vide Cuperum in Homeri ἀποθέωσιν. De hac περιβοήτῳ tabella commentarium ſervo, pauca hæc pro re nata, tanquam antecœnium, tibi appoſui.

Porro omnium primum beatiſſimo Regi D. N. gratulor, quod tam rarum picturæ cimelion auctoris nomine inſigne ad ceterorum principum invi-

invidiam repererit; deinde, quod ſors dederit, ut Pollux per partes omnes illud deſcripſerit, hinc operi pretium longe increſcit, & hujus picturæ ope verba onomaſticographi corruptiſſima librariorum malignitate nitori ſuo reddita. Regique gratiæ habendæ immortales, eo quod tantæ raritatis pignus auro circumdederit, cryſtalloque contexerit. Et ſpes eſt Reginam noſtram Auguſtiſſimam hunc perbrevem commentarium probaturam, cum ſciam ardentius hujus picturæ divinationem a plerisque omnibus expoſtulaſſe; quam Herculanenſium antiquitatum τὴν σωτῆρα, & veluti Chriſtinam alteram ſalutamus univerſi. Contra conquerendum, quod doctiſſimus tantarum opum cuſtos Regale imperium eas multa luce donandi in longiſſimos annos transfert, interea exteri exſpectatione enecantur, & qui nequioris indolis ſunt, verentur, ne hanc tandem ſallat. Id unum ſemper indoleſcendum eſt, cum Rex ſapientiſſimus περιθρύλλητον hanc picturam exacte in æs incidi imperaverit, me illam Græcis puellarum, pictoris, & Deæ nominibus deſertam vidiſſe; ſed ſpes eſt, ut cimeliarchii curator poſthac ea cariſſima nomina addat, & diris damnandæ ſcalptoris forſitan oſcitantiæ pro litteratæ reip. bono conſulat. Adde eam eſſe Dominorum noſtrorum felicitatem, ut præter multiplices teſſeras luſorias ad ſenos uſque numeros diſtinctas, & non una materie fabrefactas, quas vulgus *talos* appellitat, ipſoſmet aſtragalos vetuſtiſſimos acquiſiverint, eaque copia, ut parvum corbem impleverint: hos etiam vides parvo foramine in medio pertuſos, ut, immiſſo funiculo, horum vim non parvam facilius ludentes ſecum comportarent.

Exſtat in Antholog. lib. 6. edit. Manut. tit. ἀπὸ παιζόντων, in quo cum ceteris ludis ineſt ille aſtragalorum omnium celebratiſſimus, quem ad furorem uſque amaſſe veteres dicuntur:

Εὔφημόν τοι σφαῖραν, εὐκρόταλόν τε Φιλοκλῆς
 Ἑρμείῃ ταύτην πυξινέην πλαταγήν,
Ἀστραγάλους τε, οἷς πολλ' ἐπεμήνατο, καὶ τὸν ἑλικτὸν
 Ῥόμβον κουροσύνης παίγνι' ἀνεκρέμασεν.

Quod ita vertendum iiſdem fere Latialibus verbis duxi, & ſcias interpretamentum in proſa oratione huic carmini adſutum rure eſſe inficetius.

Pernotam ſphæram, perſtridentemque Philocles
 Hanc, quæ ex buxo fit, Mercurio platagen,
Et talos, queis multum inſaniit, atque rotantem
 Rhombum, quæ ſtudium ſunt puerile, dicat.

Hujus epigrammatis occaſione labem, quæ Anthologiam inficit, amoliendam jubeo; appoſitum enim eſt τετράστιχον ſub hoc tit. παιζόντων, eo quod vox ἀστράγαλος inſit, cum ad longe diverſam claſſem ſpectet:

Νικήτας τοὺς παῖδας, ἐπεὶ καλὰ γράμματ' ἔγραψε
 Κώναρος ὀγδώκοντ' ἀστραγάλους ἔλαβεν·
Κἀμὲ χάριν μούσης τὸν κώμικον ὧδε Χάρητα
 Πρεσβύτην θορύβῳ θῆκέ με παιδαρίων.

Ddd Poſt-

Posthabita communi interpretatione, quæ nihili est, hanc do poetice, & fere κατὰ λέξιν·

Devincens pueros, dum pulchra epigrammata panxit,
Octoginta tulit Conarus astragalos;
Me musæ & studio comœdum idcirco Chareten
Annosum in turba me apposuit puerûm.

Vides igitur in hoc epigramm. neminem ludentem, sed pueros de poeseos victoria certantes, vincentemque Conarum, ita ut tulerit octoginta astragalos, nim. puncta omnia; atque adeo eam ob rem exhilaratus est Conarus, ut etiam comœdum Chareten, servum licet longævum, cum pueris poesi studere coegerit, quo de imperio senex conqueritur; male igitur titulo ὑπὸ παιζόντων breve hoc carmen adjectum legimus. Verum Regia elegantissima pictura longe nos ab argumento distraxit.

VI. Age sinamus quinas hasce puellas ludere, atque ad cælandi artem, quæ picturæ germanissima est, redeamus. Tot exemplis poculorum, atque aliarum rerum, quæ ex variis metallis secundum atramentarii regii opificium compacta contraxi, adde vasa, quæ Græci γραμματικά, & Latini *litterata* vocant, eo quod in ea characteres ditioris metalli immissi sunt; horum etiam pauca collegi, ne res longius, & ad tædium trahatur. Ecce tibi Athenæus pag. 467. poculum litteratum meminit, quod supremi pretii fuisse exputo, nam furto ablatum a filio conqueritur pater his elegantibus jambis, quos maculosissimos nunc in Athenæo legere est, nec Casaubonus in nativam puritatem restituit, saltem metricam rationem accurasset:

Μισῶ κάκιστον γραμματικὸν ἔκπομα,
Εἶατ' ἄρ' ὡς ὅμαιον ἀμὸς υἱὸς
Ὤιχετ' ἔχων φιάλιον τῷ δε πολλὰ
Γίνεται ὅμοια· quos ita conversos vides:
Pessimum odi litteratum poculum,
Quandoquidem exiguam phialam ei similem
Cum meus haberet filius, abiit peregre,
Huic sane multa similia.

Abstergam quotquot turpes vibices inflixere somniculosi librarii, & jambi προσῳδίᾳ affectissima minime laborabunt.

Μισῶ κακίστων γραμμάτων τόδ' ἔκπομα,
Ἀρ' ὡς ὅμοιον ἀμὸς υἱὸς ᾤχετο
Ἔχων φιάλλιον, τῷ πολλὰ γίγνεται
Ὅμοια.
Odi pessimarum litterarum hoc poculum,
Sane quam similem meus filius abiit
Habens parvam phialam: huic multa fiunt
Similia (pocula.)

Ne hæreas in voce φιάλλιον, pro qua vulgo, & ubique Scriptorum, & lexicorum illinitur φιάλιον cum privo λ, constat enim in nominibus ὑπο-

κορι-

κογεςικοῖς id genus elementa ἄφωνα duplicari ad arbitrium, quare habes φύσαλις, aut φύσαλλις, ita etiam ἀντιπράσυλις, & ἀντιπράσυλλις· cetera in jambis hisce an probe refecta sint, tutemet judica. Verum Samuel Petitus in miscellan. lib. 7. cap. 2. vim igenii sui omnem exserit, quo hos jambos antiquæ lectioni reddat, sibique ita plaudit: *Locum hunc male affectum non sanarunt præstantissimi medici; nos animam agenti aquam suffundemus, &, qua poterimus, erigemus;* inde conjectura longissime petita adferit hujus poculi litteras fuisse illam vocem mali ominis in Homero famosam ATH, & ita restituit jambos:

Μισῶ κάκιστον γραμματικὸν ἔκπωμα αἴ Α-
Τ', ἀρ' ὡς ὅμοιον ὑμὸς υἱὸς ᾤχετο ἔχων
Φίαλον, τῷ δὲ πολλὰ γὰρ ὅμοια.

Attamen video Petitum sævientis medici partes implevisse, nam vocem ATH intercidit truncavitque, & jamborum monstra conformavit. Cur autem in tot poculis tristem hanc vocem cælarint veteres, quæ hilaritatis sunt vascula, cogitare non fatis sum; fortasse medelam nostram æquiorem dicas, & magis tempestivam.

Prostat aliud exemplum litterati vasculi potorii in animad. Casauboni in Athenæum pag. 785. in versibus Alexidis:

Τὴν ὄψιν εἴπω τοῦ ποτηρίου γέ σου
Πρώτιστον· ἦν γὰρ στρόγγυλον, μικρὸν πάνυ,
Παλαιὸν, ὦτα συντεθλασμένον σφόδρα,
Ἔχον κύκλῳ τε γράμματ' ἄρα γ' ἕνδεκα
Χρυσᾶ, ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, οὐκ ἄλλου μὲν οὖν
Τοιοῦτον.

Quos non Latine dedit Casaubonus ob sententiæ facilitatem, quare sic accipe:

Figuram dicam poculi quidem tui
Primum: erat enim rotundum, parvum, perquam
Antiquum, auritum valde,
Habens circum litteras sane undecim
Ex auro: JOVIS SERVATORIS, neque aliud certe quidem
Tale.

Expungas rogo parvam στιγμὴν post πάνυ, ut sit vas πάνυ παλαιὸν, *antiquissimum*, non μικρὸν πάνυ, *affatim parvum:* τε γράμματα melius τὰ γράμματα· ineptum οὐκ ἄλλου, confinge οὐκ ἄλλον, notum est, quoties nullius frugi amanuenses litterulam ν in υ converterunt. Tenes in his jamborum fragmentis duo litterata pocula, unum ἔκπομα, sive ἔκπωμα κακίστων γραμμάτων, alterum ποτήριον ἔχον γράμματ' ἕνδεκα χρυσᾶ· & docemur sat communem ac tritam fuisse apud veteres artem simul compingendi metalla; imo ex Luciano in Lexiphane collegi his litteratis vasis olim plena fuisse repositoria: Κυμβία δὲ ἦν, καὶ φιαλίδες, καὶ ποτήρια γραμματικὰ, ὥστε μεστὸν ἦν τὸ κυλικεῖον. Et ne credas me ab Latialibus Scriptori-

bus abhorrere; Plautus in Rudente act. 2. sc.5. meminit urnam litteratam Veneri sacram, quam ex pretiosa materia fabrefactam dico, cum servus verebatur, ne urnæ causa in carcerem detruderetur:

Nempe optumo me jure in vinclis enicet
Magistratus, si quis me hanc habere viderit,
Nam hæc litterata 'st, ab se cantat, cuja siet.

Sane aureæ litteræ VRNA VENERIS in argentum immissæ renidebant, & electissimi metalli vasa Diis sacrabantur. Invisas etiam Cic. in Ver.4. 43. accusantem Verrem, qui *signum Apollinis Agrigenti sustulit, in cujus femine litterulis minutis argenteis Myronis nomen inscriptum erat*. Nunc in mentem venit Trebel. Pollionem lib. cap.14. p.386. *scuta chrysographata* meminisse, nim. *aureis litteris inscripta*, ut ait Casaubonus. Miror sane Caryophilum nostrum, cum omne genus scuta in præclaro libro de vet. clypeis retulerit, *chrysographata* oblitum esse, fortasse ea de re nos doctiores reddidisset.

Demum hanc artem in sanctis etiam libris reperi Cant. Cant. 1. 11. ne semper inter profana verser, תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף, quæ non κατὰ λέξιν vertit Hieronymus, *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento*, etenim תור est certissime *turtur*, nomen ab hujus volatilis voce in unaquaque lingua, etenim etiam Græcis est τρυγών. & Hieron. ipse Levit. 14. 22. ושתי תורים transtulit probe *duos turtures*; nescio quare Buxtorfius in hoc Canticorum loco reponat *ordinem auri*, cum תור sit vocabulum ob ὀνοματοποιΐαν factum. Major ambiguitas est in ῥήσει נקדות, & ignoro, cur Hieron. verterit *vermiculatas*; ceteris interpretibus adsentior, qui reddidere *puncta*, veluti senes LXX. μετὰ στιγμάτων, quorum sententiam appositissimo Hesiodi versu firmo in scut. Herc. v. 166. Στίγματα δ' ὡς ἐπιφαύσκοντο ἰδεῖν δεινοῖσι δράκουσι Κυάνεα κατὰ νῶτα, *puncta oculis apparebant sævorum draconum per cærulea terga;* & Hesiodum σύγχρονον Salomoni fuisse omnes norunt, & נקד est *infigere*, & *pungere*; hoc interpretamentum e penu mea ita fulciri posse reor; Latini vocem *incus*, *cudis* ab eodem Hebræo fonte derivare visi sunt, & ἀμέσως ab הנקד, verbum, quod Grammatici vocant in conjugatione *biphil*; in *incude* enim metalla metallis verberando configimus; & quidem valide firmatur tenebricosa Hebrææ vocis notio, cum a Græcis, vel a Latinis clare expressa sit; & miror Vossium πολύγλωττον, & tot summos viros, qui multa satis, & docta in sanctos libros adnotarunt, id etymon non vidisse. Igitur sic restituas Cantic. verba: *Turtures ex auro faciemus tibi cum punctis ex argento*. Non curo Græcam, & Chaldæam ἑρμηνείας, & tot interpretum turbas, cum satis lucis jam Hebrææ ῥήσει assusum sit, cui otium suppetit, adeat Drusium, sed his meliora ne exspectet. Interim reperimus metallicum atramentarii regii opificium etiam in sanctis membranis celebratum, cum Salomon pro sponsæ ornamento turtures aureos argenteis punctis confixos se facturum spondet.

VII. Ad

VII. Ad alteram hujus cap. partem aggredior, & perveſtigandum mihi eſt apud antiquos Scriptores quo nomine decorabatur id genus cælaturæ, qua de longus ſermo inſtitutus eſt, atque haud ſcio, an te pœnituerit lectitaſſe tot exempla vaſorum e Græcis potiſſimum deprompta, quorum bonam partem ſanavimus. Docet nos Athenæus pag. 488. hanc artem includendi metalla in metallis dictam fuiſſe ἐμπαιστικήν, cujus verba accipe, dum de Neſtoris poculo loquitur, quo de nos ſuperne pag. 379. Οἱ μὲν οὖν λέγουσιν ἔξωθεν δεῖν ἐμπείρεσθαι τοὺς χρυσοῦς ἥλους τῷ ἀργυρῷ ἐκπώματι κατὰ τὴν ἐμπαιστικὴν τέχνην, *quidam ajunt extrinſecus oportere aureos clavos affigere argenteo poculo ſecundum artem* ἐμπαιστικήν· & vides in regio atramentario aurum, & argentum in ære *incluſum* & *impactum*, ἐμπαισθὲν, & icunculas illas dicas ἐμπαίσματα, quæ vox Euſtathio familiaris eſt, apud veteres Scriptores eam veſtigare haud ſatis fui. Et Joan. Chryſoſtomus de luxu veſtium ita conqueritur: Τί τὸ ὄφελος εἰπέ μοι τῶν λίθων τῶν τιμίων τούτων, καὶ τῶν χρυσεμπαίστων ἱματίων; homil. 50. in Matth. Verum ut pro re nata hanc artem committendi plura metalla illuſtremus, paucis res agenda eſt, licet multis id argumentum tranſigi poſſet. Diſtinguendum eſt triplex genus ea ſimul conjungendi tum apud Græcos, tum apud Latinos, ſcil. *inaurandi*, & *aurum ferruminandi*, & *auro cingendi*; quod & Græci dicunt χρυσοῦσθαι, & χρυσὸν ἐμπαίεσθαι, & χρυσοκλείζειν· primum quidem, cum vel per bracteas, vel per liquationem argentum, vel æs inaurabatur, ſive decolorabatur: ſecundum, cum aurum in alia metalla peculiari glutine, quo de mox, deſcendebat, & ferruminabatur, uti vides vitem, & imagunculas argenteas in noſtro atramentario: & Hieron. in Jerem. vocat eos artifices *incluſores auri*, *atque gemmarum*: tertium, quando argentum, vel ferrum auro dumtaxat cingebatur atque claudebatur, uti ſervitiorum quorumdam annulos deſcribit Plinius lib. 33. c. 1. *nec non ſervitia jam ferrum auro cingunt*, & tertium hoc opificium ad *emblemata* ſpectare dicendum eſt. Neque noſtri temporis aurifices quid novi in hanc artem intulere, & ſervorum inſtar veteres tantummodo imitati ſunt, & quoad hunc modum triplicem nunc etiam metalla ſimul aptant & componunt.

Quam artis triplicem diſtinctionem cum non curaſſent ſcholiaſtæ, & nuperi veterum Scriptorum interpretes etiam ii, qui opipare, & doctiſſime Petronium in Burmanniana ἐκδόσει exornarunt in voce *ferruminatum* cap. 32. quibuſcum piget Salmaſium ἐξοχώτατον adnumerare, omnia ſuſque deque perturbarunt, & χρυσοῦσθαι, ἐμπαίεσθαι, & χρυσοκλείζειν confudere: vide Hiſt. Auguſt. to. 2. p. 386. p. 402. 403. p. 550. ubi inter cetera Caſaubonus, & Salmaſius incertum relinquunt, quid ſibi voluerit Trebell. Pollio, cum adſtruat *ſcuta chryſographata*; quæ idem eſſe reor, ac ſcuta γραμματικά, uti pag. 392. protuli plura pocula γραμματικά ex Athenæo, quem ad Trebellianam vocem illuſtrandam minime adduxiſſe duoviros æternæ lectionis ſatis ſuperque miratus ſum, quare interpretor ſcuta illa immiſſis per artem ἐμπαιστικήν litteris aureis reſplenduiſſe: præſertim cum

Cice-

Ciceronem in Ver. 4. fragm. 44. p. 258. adire potuissent, qui aperte litterata arma meminit: *In hoc fano* (Enguinorum) *loricas, galeasque aeneas cælatas opere Corinthio, hydriasque grandes simili in genere, atque eadem arte perfectas, ille idem P. Scipio, vir omnibus rebus præcellentissimus posuerat, & suum NOMEN INSCRIPSERAT*. Et haud scio, quo fato etiam Voss. in etymol. emblemata cum arte ἐμπαιστικῇ confundit; ita enim edicit: ἔμβλημα, *opus erat artis* ἐμπαιστικῆς. Verum nemo tam longe a notione vocis *emblema* discedit, quam Franc. Junius, vir summi laboris in immortali opere de Pict. vet. pag. 146. qui in animum induxit emblema in pavimentis, & vasis esse argumentum operis, sive ἐπίνοιαν, ὑπόθεσιν, ἱστορίαν, ita enim inquit, *In pavimento lithostroto, & vasis* (argumentum) *appellatur emblema*. Demum Blasius Caryophilus in libro de veterum clypeis apprime docto pag. 16. &c. 129. &c. miscet etiam triplex hoc artificium; imo vocem *emblema* ne meminit quidem: quod de erudito Neapolitano conqueri haud cordi est. Multos sane collegi & Græcos, & Latiales veterum Scriptorum locos, quibus hujus triplicis artis metallicæ notio firmetur, sed tum legentis patientia abuterer, tum longius spatiarer, nec calamum, atque atramentum temperatum adhiberem, si omnes hic adscriberem.

Id dumtaxat animadvertam emblematum opus præ duobus ceteris fuisse magis celebratum, atque honestius; præsertim cum scutum Achillis Homerus Il. 18. atque Hesiodus scutum Herc. hac arte conficta canant; etenim ille constanti voce τίθεσθαι, *apponere*, utitur, quæ ἐμβλητικῆς opificii propria est, quare ubique legas, Ἥφαιστος θῆκε· hic non longe ab Homero absimilis imagines, seu cælaturas asserit συνέχειν σάκος, *circumplecti clypeum* v. 315. quod hujus artis etiam sollemne vocabulum est. Addas scutum Æneæ, quod ex toto carminum contextu emblematibus compactum cernes. Hanc Græcanicam vocem, æque ac erat ars ipsa, celebratissimam reddidit Tiberius, qui pro peregrina vernam a grammaticis expostulavit, vide interpretes in Suet. 71. & Salmasium Hist. Aug. p. 574. tom. 2. Inter cælandi tres artes ἐμβλητικὴν fuisse principem, & usu magis receptam Ciceronem do sponsorem in Verr. 4. frag. 24. *Et ne forte hominem existimetis hanc tantam vim emblematum sine causa coacervare voluisse, videte, quanti vos, quanti existimationem populi Rom. quanti leges, & judicia, quanti testes Siculos negotiatores fecerit. Posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquisset, instituit officinam Syracusis in regia maximam palam, artifices omnes, cælatores, ac vascularios convocari jubet, & ipse suos complures habebat: eo conducit magnam hominum multitudinem; menses octo continuos opus his non defuit, cum vas nullum fieret, nisi aureum; tum illa ex patellis, & thuribulis, quæ evellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceres; ipse tamen prætor, qui*

sua

ſua vigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe, in hac officina majorem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio. Ex quibus ſummi oratoris verbis opus ἐμβλητικὸν præ oculis habes potius, quam legis; & vides quanti ſimul pretii fuerit, & famæ; firmatque Tullius ſententiam noſtram, qua ſuperne hanc artem definivimus, præſertim cum paucis ante verſibus emblemata *cruſtas* vocitaverit: *Cybiratæ fratres vocantur: pauca improbant, quæ probarant, iis cruſtæ, aut emblemata detrahuntur: ſic Haluntini, excuſſis deliciis, cum argento puro domum reverterunt;* nam cruſtas aureas ab argenteis vaſis Verres detraxerat.

VIII. His animadverſis, non parva lux oboritur Ulpiano l.3. D. de trit. vin. vel ol. leg. *Et Celſus inquit, vino legato, etiamſi non ſit legatum cum vaſis, vaſa quoque legata videri; non quia pars ſunt vini vaſa, quemadmodum emblemata argenti, ſcyphorum forte, vel ſpeculi; ſed quia credibile eſt mentem teſtantis eam eſſe, &c.* affectiſſimis hujus legis verbis medicinam facere cum tentaſſet cl. Salmaſius Hiſt. Aug. to. 2. p. 695. hiantius vulnus inflixit, itaque refecit: *Non quia pars ſunt vini vaſa, quemadmodum argenti, ſcyphorum forte, vel ſpeculorum cubiculi*, idque appellat hujus legis *germanam lectionem*, ſibique plaudit; mihi vero hæc Salmaſiana κατόρθωσις ænigmati ſimilis videtur, quod judicent prudentiores. Ipſe reor vulnus latere in ſola vocula *forte*, quam ſi parum confingas, ita ut *cortex* evadat, lex omnis in veterem, germanamque ſcriptionem, niſi ſi egregie oberrem, dubio procul reſtituetur. Itaque mens juriſconſulti eſt, *eſſe vas partem vini, quemadmodum emblemata, quæ ſunt ſcyphorum, vel ſpeculi cortex*, ſive *cruſta;* & quidem Cicero paullo ſuperne laudatus emblemata vocat *cruſtas*, quorum maximam vim Verres abſtulerat: quin autem *cruſta* idem ſit, ac *cortex*, ne ambigas, nam Celſus lib. 5. cap. 9. & 10. appellat *cruſtam* illum *corticem*, quo vulnus, vel ulcus obducitur, cum ſolidatur. Præterea, ut nihil addubites *corticem* idem eſſe, ac Ciceronianam *cruſtam*, ſuccurrit mihi locus Lucretii lib. 4. v. 933. *Præterea que fere res omnes aut corio ſunt, Aut etiam conchis, aut callo, aut cortice tectæ:* loquitur poeta de corporum incruſtatione; & adverte quoſdam Lucretianos interpretes aliter legere, *aut cruſta, aut conchis, &c.* hinc clare noſcimus ejuſdem notionis eſſe ambas ῥήσεις *cruſtam* & *corticem*. Memores fuerunt juriſconſulti, qui ſub ſequentib. impp. vixerant, Tiberii juſſionis, ut pro voce peregrina *emblema* Latialis vox uſurparetur; quare appoſite Celſus dixit *corticem*, & Cicero *cruſtam;* & miror hanc ῥῆσιν Tullianam, & *artifex cruſtarius*, & *tabernæ cruſtariæ*, vide lexica, non advertiſſe Tiberium, qui per ambitum verborum *emblema* Latine enunciandum juſſerat; & Scaligerum in Manil. v. 503. & Fr. Junium de pict. vet. pag. 147. cum *cruſtam* non vidiſſent, appoſuiſſe *inſertam* ex verſu Publii Syri, *Frugalitas inſerta eſt rumoris boni;* ſed mihi non impoſuit tantorum virorum auctoritas, ut crederem in Publii verſu *inſertam* eſſe *emblema*, imo longe quid alienum, præſertim cum varient membranæ, &

pro

pro *inserta* legas *incerta:* vide Salmasium in Hist. Aug. tom. 2. pag. 695. &c. ac Voss. in etym. voce *emblema;* & quis non ægre ferat magnum Salmasium, qui æternam de *emblemate* adnotationem intexuit, nil meminisse Ciceronianam *crustam?* de eadem oblivionis noxa incuses Pitiscum, & Burmannum in comment. in Suet. His addas ἐξοχώτατον Reimarum in selectissimis adnot. in Dionem p. 860. Hic mihi conquerendum est, quotquot de *emblemate* commentati sunt, etiam jureconsulti, ad præclarum Dionis locum, qui longe præ Suetonio luculentius Tiberii vocem *emblema* interdicentis jussionem describit, minime provocasse, neque ipsum Salmasium, quem pauca latuere. Quæ Paulli lib. 3. 6. sent. §. 89. allevere interpretes, ne evolvas, nam ex Salmasio excerpta sunt, miscentque *emblemata* cum operibus ἐμπαιστικοῖς· idipsum dicas de juris lexicographis.

Itaque hanc legem nunc primum claritati & decori suo redditam dicas: *Vino legato, etiamsi non sit legatum cum vasis, vasa quoque legata videri; non quia partes vini vasa, quemadmodum emblemata argenti scypborum cortex* (sunt), *vel speculi, sed quia, &c.* librarius siquidem obscuram sibi vocem *cortex* in notiorem *forte* transfudit: quam sciebat se vice multiplici invenisse in jurisconsultis, qui peculiari notione utuntur, nimirum pro *exempli gratia*, vide Brisson. & Calvin. in voce *forte*. Specula fuisse ornata argenteis corticibus, sive crustis notum est, cum olim erant metallica. Neque emendationi Salmasianæ suffragatur synopsis Basilicων lib. XLV. cujus ope legem confinxit vir summus: Οἴνου λεγατευομένου, καὶ οἱ κέραμοι περιέχονται, οὐχ ὡς μέν τοι μέρος ὄντες τοῦ οἴνου, ὥσπερ τὰ ἐμβλήματα τῶν ἀργυρέων σκευῶν, καὶ τὰ σπέκλα τοῦ οἴκου, ubi clare leges emblemata esse argenteorum vasorum partes, & specula partes cubiculi; nam auctor Basilicων cum verba legis obscura sibi, atque intellectu haud prona deprehendisset, Græce vertit non quod Celsus responderat, sed quidquid ipse mente concoxerat; imo id quod contra mentem Celsi est Græculus hic interpres transfudit; non enim jureconsultus tribuit scyphis argentum, sed emblematibus, quod minime a Salmasio animadversum est; imo hunc Græculum, cum τὸ *forte* Græce non dederit, quisque quantumvis pertinax mecum conjectaverit ad vocem insolitam, & veluti monstrosissimam *cortex* obstupuisse, (quam opportuniorem Ulpianus illeverat,) & contra Latinam fidem silentio pressisse; quod sane non fecisset, si tritam illam *forte* reperisset; quæ Scriptoris Basilicων malignitas non minimi momenti est, ut credam revera ῥῆσιν *cortex* in Latiali lege adhibitam. Præterea specula clare negat jureconsultus esse partes domus, sed dumtaxat ornamenta, sicuti pictas tabulas, &c. vide omnem leg. 11. D. de instr. vel instrum. legat. ubi etiam negat specularia, & vela deberi, instrumento domus legato, licet frigoris causa, vel umbræ in domo sint; quare oscitanter in Basilicis adstruitur σπέκλα esse μέρος οἴκου. Itaque valde me piguit etiam Salmasium libere laudato loco Hist. Aug. illevisse: *specula sic pars erant domus, ut emblemata scypborum argenteorum;*

rum; indignum tanto viro est asserere specula eodem pacto ad domum pertinere, atque ad scyphos crustas, quæ iisdem vasis ita affictæ sunt, ut sine eorum detrimento evelli non possint, cum veræ partes sint; contra vero specula, quæ parietibus ornamento erant, & appendebantur, alioque facile deducebantur sine ulla cubiculorum noxa, horum partes fuisse nullus dixerit. Hic te aliquantulum resistere jubeo, ut noscites vicem hujus voculæ *forte* appositæ, vel abrasæ exscribentium genio; si enim auctor synopseωs eam haud adjecit, Salmasius contra in laudata leg. 11. de suo adscripsit, vid. hist. Aug. to.2. p.*695*. col. 1. quare tanto viro in recitandis auctorum testimoniis fidem sæpe desideramus.

Scio verba Vopisci de Firmo p.*694*. Salmasio æternæ memoriæ viro imposuisse, ut specula partes domus fuisse crederet: *De hujus* (Firmi) *divitiis multa dicuntur; nam & vitreis quadraturis bitumine, aliisque medicamentis insertis domum induxisse perhibetur*. Et quidem Firmianæ vitreæ quadraturæ non ex genere speculorum erant, sed ad luxum & ornatum domus, qui pro crustis marmoreis, uti tunc mos vigebat, parietibus vitreas adglutinavit; specula vero & orbiculata erant, & metallica, nec unquam legas ex vitro, neque tectorio ullis medicamentis bituminosis inserebantur, sed suspendebantur, ac prominebant; vadem do Vitruvium lib. 7. cap. 3. *Ipsaque tectoria abacorum, & speculorum divisionibus inter se prominentes habent expressiones*. Porro id genus vitreas quadraturas muris efferruminatas haberi posse pro partibus domus nullus nego, sicuti sunt emblemata pars scyphorum, nam illæ quidem maximo ædificii, isthæc vasorum detrimento divellerentur; non autem specula, vel pictas tabulas dicas esse partes domus, quæ sine ulla prorsus cubiculi labe amoverentur. Sed satis Celsi responsum excussum a me est, legitimis harum rerum arbitris admodum securus causam committo, qui rectene, an secus id accipiant, Θεῶν ἐν γόνασιν. In isthæc autem παροράματα magnum Salmasium offendisse dicas, eo quod artem ἐμπαιστικὴν ab ἐμβλητικῇ minime discrevit, & utramque confudit. Demum monitum te volo, si quis τὸ *forte* servandum esse obstrepet, non *cortex* insuendum, me lubentem dare, cum haud negem unis, & fortasse æquis conjectationibus indulsisse.

IX. Verum ad artem ἐμβλητικὴν, & ἐμπαιστικὴν redeundum. Habes sane illam celebratissimam apud veteres fuisse & ex Athenæo, & ex Ciceronis loco laudatissimo, aliisque, quos brevitatis ergo missos feci; quare haud immerito illam in cælaturis *principem* appellandam edico: secundas dabo arti ἐμπαιστικῇ, qua regium atramentarium compactum vides, scilicet, quando aurum, aut argentum quibusvis inferioris notæ metallis glutine, vel medicamentis efferruminabatur, neque imagunculæ eminebant, sed cum ipsius vasis facie æquabantur, parumque in metallum descendebant. Hujus artis ante nostram tempestatem neque elegantius monumentum, neque quid cognitionis, ni præceps sim, inerat, quod nunc primum nacti sumus, cum lucem vidit hoc πεμβόητον vasculum, quod

etiam hac ratione longe commendandum; atque ex hujus ἐμπαιστικοῦ opificii ignoratione factum est, ut viri vel maximi nominis cum ἐμβλητικῷ, ut supra dictum est, confuderint, & tenebricosas interpretationes tot Græcis, Latinisque Scriptoribus appinxerint. Hinc facile colliges, præter bene multa exempla hujus artificii ab Athenæo superne exprompta, eodem ἐμπαιστικῷ opere *domum* Firmi minusculi Tyranni, ut loquitur Vopiscus, cap.3. p.693. *instructam esse vitreis quadraturis bitumine* parieti *inductis* atque insertis, quæ nec prominebant, & ferreo glutine tectoriis inhærebant.

Tertiæ partes tribuendæ sunt arti τοῦ χρυσοῦσθαι, *inaurandi*, quæ adeo trita erat & sollemnis, ut etiam boum cornua auro superinducta ubique Scriptorum legas; mihi sat est Homerus Od. γ. v.436. Νέστωρ χρυσὸν ἔδωχ', ὃδ' ἔπειτα χαλκεὺς βοὸς κέρασιν περίχευεν· & pleni sunt poetarum, ac historicorum libri iis vocibus, *auro perfusa* patina, &c. *auro jugare*, *velare*, *auro perfundere*, *aureo colore superinducere*, *illinere*, *&c.* imo id genus artificii adeo vulgare evaserat Aureliani tempore, ut Vopiscus cap. 45. pag. 547. edicto illud vetasse imperatorem testatum reliquerit: *Habuit in animo* (Aurelianus), *ut aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neque in argentum mitteretur, dicens plus auri esse in rerum natura, quam argenti, sed aurum per varios bractearum, filorum, & liquationum usus perire, argentum autem in suo usu manere.*

Ne autem hanc inaurandi artem præ duabus minoris ducas, prolatis paucis exemplis ex bene multis, quæ collegeram, honestabo. Ab Homero vatum Jove semper incipiendum est, & quanti æstimatum sit hoc opificium, ex ternis divinis ejus carminibus advertis, Od. ζ. v.232.

Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχεύεται ἀργύρῳ ἀνὴρ
Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδαεν, καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
Τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελείει.

Alcibiades gestabat in bello ἀσπίδα διάχρυσον, quod opportune vertunt *scutum deauratum*, Plutar. in Alcib. pag.190. Paris.1624. etenim si ex auro solido fuisset, & longe ponderosum, & ictibus hostilibus haud tam securum, utpote molle metallum; præterea dixisset ὁλόχρυσον, ut moris est Plutarchi. Contra de arte ἐμπαιστικῇ intelligenda ejusdem verba in vita Cæsaris pag. 721. Πολλὰς θυρεοὺς μὲν ἀργύρῳ, καὶ χρυσῷ κεκοσμένους· obscurum tamen, cui arti tribuas illa Justini lib.12.cap.7. de Alexandro ajentis: *Arma militum argento induxit, exercitumque suum ab argenteis clypeis argyraspidas appellavit*. Si autem sanequam multa de eodem artificio veterum Scriptorum dicta poscas, ea collegit Burmannus in Ovid. de Arte lib.3. v.232. vide etiam Hist. Aug. tom.2. p.203. ipse enim, quæ mihi domi nascuntur, solummodo profero. Vellem, ut oblecteris longa lectione magnificentissimæ post homines natos pompæ Ptolemæi, quam γραφικωτάτως, & latissime lib.5. pag.195. & seqq. Athenæus describit, ubi in innumerabilia vasa ad τὸ χρυσοῦσθαι, atque ἀργυροῦσθαι pertinent, offendes; meque non parvo onere levabis; & nunc memini clarissimum Ha-

ver-

vercampium in differtat. de Alex. M. numifm. pag. 15. turbas fruftra ciere, quid valeat in Athenæi loco laud. κέρας χρυσῶν, & κέρας ὁλόχρυσον, fibique plaudit contra Dalechampium; verum piget me non tanti negotii lites componere, cum ex iis, quæ dicta funt, facile vim eorum vocabulorum quifque nofcitet.

Præterea in animi mentem revoces id genus artifices falutatos *bractearios*, & Græce πεταλουργούς· vide hanc vocem in Briffon. & Calvin. qui ad juris σώματα provocant, & Voff. etym. In Grutero habes *bractéariorum inauratorum collegium* p. 1074. 12. Julius Firmicus appellat *bracteatores* lib. 8. cap. 26. pag. 254. Bafileæ 1533. Cur vocitentur etiam *barbaricarii*, confulas laudata juris lexica. Porro Plinius nos docet, quo pacto bracteis auri metalla inducerentur lib. 34. H. N. c. 8. *Æs inaurari argento vivo, aut certe hydrargyro, quod iterum exhalatur igni, ut poffit domitum inductas accipere bracteas*; quod in more nunc etiam eft. Olim hæ bracteæ non ad ultimam exilitatem tundebantur, ac parabantur; quare teftatum reliquit Plinius lib. 33. cap. 8. *Auri unciæ in feptingenas, vel quinquagenas bracteas quaternum utroque digitorum fparguntur*; jure igitur furunculi a ftatuis bracteolas hafce eradebant, de quibus longe conqueritur Juvenalis fat. 13. v. 150.

. . . . Minor exftat facrilegus, qui
Radit inaurati femur Herculis, & faciem ipfam
Neptuni, qui bracteolam de Caftore ducat.

Nec oblivifcendus Martialis in facetiffimo epigrammate 33. v. 7. lib. 8.

An magis aftuti derafa eft ungue miniftri
Bractea, de fulcro (quod reor effe) tuo?

Neque credas cum quibufdam interpretibus *bracteas* a lectis Caligulæ detractas a fervo, quem ftatim enecandum jufferat hic princeps, fed *laminam argenteam*, uti vocat Suetonius cap. 32. non enim dicit *erafam*, fed *detractam*. Artem autem inaurandi ubique vetuftiffimarum gentium floruiffe teneo ab Mofe, atque Homero: ignoro fiquidem, cur illam in Afia antiquiffimis temporibus adftruat viguiffe Caryophilus in libr. de vet. clyp. recitatque Hom. Odyff. 3. licet in recitandis verfibus oberret, funt enim 426. & 437. in qua quidem ἀβλεψία fæpiffime fontem reperi; & miror doctiffimum virum non vidiffe Homerum in Od. 3. illud inaurandi artificium non Afianis, fed Græcis tribuere. Demum haud culpa carerem, nifi propalam facerem Regem in Herculaneo ftatuam marmoream Minervæ reperiffe, quæ quidem tum habitu, tum ingenio artificis, quicunque is fuerit, vera granditate animum fpectatoris tangit, eumque ftatim erigit, magnifque cogitationibus mentem implet; utinam ab cuftode tantarum opum exprimere hujus figni exemplar quiviffem, quo hic apponerem; fcias autem hanc, cui ineft vivax gratia, ftatuam extractam fuiffe in quibufdam partibus auro bracteatam, fed vecordes quidam marmoris candorem potius curantes fanctas illas auri reliquias era-

 ferunt,

ſerunt, ab eaque gratiæ non parum deceſſit. Atque hæc ſatis, & fortaſſe præter tædii noxam de triplici committendi metalla opificio.

x. Optabam autem, ut, ſicuti ab Græcorum, ac Latialium Scriptorum ope tum hanc triplicem artem diſtinxeram, tum vocabula arripueram, ita ab ſanctis Hebræorum membranis idipſum conſequi quiviſſem; verum ob linguæ paupertatem, veterum interpretum inconſtantiam, & doctiſſimorum virorum, qui in ſancta volumina æternos commentarios intexuere, ea de re taciturnitatem, animum prorſus deſpondi; & quanquam, ſi otio longiori fruerer, fortaſſe ternum hoc argentariorum, atque aurificum opificium ab ſanctis libris etiam extunderem, tamen nunc id curæ præ me ἑβραϊστὶ doctioribus, & laboris tolerantioribus, quique magis lentum negotium ſunt, relinquam. Interea id ſcio viros ἁγιογράφους fere ſemper peculiari, & ἰδίῳ hujus artis verbo צפה uſos lego, nimirum, cum eiſdem ſermo ſit de metallis ſupra metalla imponendis, quod ῥῆμα Hebræum haud facile dicas, quando ad artem τὸ χρυσοῦσθαι, vel ad ἐμπαιστικὴν, vel ad ἐμβλητικὴν, ut ſuperne probe diſtinximus, pertineat. Neque quid certi ab LXX. ſenibus exſpectes, hi etenim neſcio qua mentis levitate ac mutabilitate privum hujus artificii verbum צפה tam varium ac diſcrepans Græce reddidere, ſcil. καταχρυσοῦν in omni fere cap. 25. & 26. & 36. & 37. Exodi, ubi ſermo eſt de arca tabernaculi: mox cap. 27. 2. & 38. 2. legere eſt καλύπτειν· ſæpe etiam verſum eſt συνέχειν, περιέχειν, περιτιλεῖν, χρυσοῦσθαι, πεταλοῦν, quæ quina ῥήματα in uno cap. 6. Reg. 3. invenies, ubi templi fabrica, & partes deſcribuntur: præterea 2. Paralip. 3. 6. κοσμεῖν transfuderunt: ſi de argento ſermo inſtituatur, idem verbum צפה redditum eſt περιαργυροῦν, vid. Iſa. 30. 22. Contra vero Latialis interpres in hujus vocis Hebrææ notione nihil hæſit, ſed ab ea brevi ſe expedivit, dum ubique repoſuit *texit* & *cooperuit*, de triplici committendi metalla metallis modo & artificio minime ſollicitus; quare factum eſt, ut ῥῆμα צפה magis ac magis obnubilum, & penitus tenebris nobis obſitum ſit.

Nollem, ut mihi moleſtus ſis, quod præter τὸ צפה reperies 1. Paralip. 29. 4. verbum טוח, quod *deaurare* vertit Hieronymus: *Tria millia talenta auri de auro Ophir, & tria millia talentorum argenti probatiſſimi ad deaurandos* (לטוח) *parietes*; reponam enim LXX. interpretes reddidiſſe ἐξαλειφθῆναι, ideſt *ad oblinendum*; ſed longe opportunius vertiſſent κονισθῆναι, *ad incruſtandum*, nam ea eſt poteſtas verbi טוח, atque etiam de marmoribus dici poteſt, & de quavis alia materia; quare Latinus interpres de ſuo repoſuit *ad deaurandos*, cum Hebræus chronologus γενικῶς ſe habuerit, nimirum, *ad incruſtandos parietes*. Miror etiam magis in pſalm. 44. 10. transfuſum eſſe *in veſtitu deaurato*, cum longe aliter pſalmographus ſcripſerit, nempe בכתם אופיר *in veſtitu ex Ophir*, & Græce eſt διαχρύσῳ. Non mihi obliviſcendum eſt in novo fœdere bis te habere ῥῆμα *inaurare*, Apocal. 17. 4. γυνὴ κεχρυσομένη χρυσῷ· & ibid. 18. 16. πόλις κεχρυσομένη χρυσῷ· quid autem ſit *mulier, & urbs deaurata*

vara auro, ut verſum eſt, juxta cum ignariſſimis ignoro, niſi dicas Hebræam ἔμφατιν eſſe, ac peræque valere, ac *mulier*, atque *urbs ditiſſima auro*, ac *ſplendentiſſima*. Concludam igitur, cum Hebræi privam vocem צפה pro triplici hoc metallico artificio adhibuerint, doctiſſimo cuique haud pronum fore unumquodque ſcrutari, ac ſecernere, uti in Græcis, atque in Latinis a me factum vides: quare ſubiraſcor LXX. viris, qui Hebræam dictionem, prout lubuit, tantaque varietate reddidere: nec Hieronymo acquieſcendum, qui avare nimis unica voce uſus eſt ubique, ſcil. *texit*, *cooperuit*. Hæc διὰ βραχέων ab divinis membranis de ſimul componendis metallis colligere potis fui; licet noverim gentem ſanctam triplicem hanc artem, qua de diſputamus, probe calluiſſe, attamen eam in ſuas partes diſpeſcere, & vocabula ſecernere fruſtra mihi adlaboratum eſt; fortaſſe jactis his veluti ſeminibus, quis me ſollicitior ac ſollertior ea in re de Hebræis egregie mereatur; atque indoleſcendum eſt a tot recentioribus τοῖς πάνυ interpretibus id oneris minime ſuſceptum, a queis mihi plurimum opis ſpoponderam.

XI. Pauca admodum addenda ſuperſunt de glutine, quo artifices utebantur in hac τέχνῃ ἐμπαιστικῇ· miratus enim ſum diu, quo pacto lamellæ illæ argenteæ vaſculo noſtro ſolummodo illigatæ poſt tot ſæculorum vertiginem glebarum madori, ac intemperiei firmæ obſtiterint, enixeque adhuc adhæreſcant, ſi minuta pauca filamenta excipias, quæ ob exilitatem ab cimelio deturbatas vides. Et Plinius, qui artium antiquarum felicitatem, quoad partem bonam ſervavit, argentariorum, & aurificum ἐμπαιστικὸν gluten graphice deſcribit, modumque etiam, quo apparabatur, nos docet to.2. p.622. edit. Amſtel. *Chryſocollam & aurifices ſibi vindicant adglutinando auro . . . . . temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri imbubis urina, addito nitro, teritur Cyprio ære in Cypriis mortariis, ſanternam vocant: ſignumque eſt, ſi, addita ſanterna, niteſcit. E diverſo æroſum contrahit ſe, hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id, glutinum fit auro, & ſeptima parte argenti ad ſupradicta additis, unaque contritis*. Noſti jam ex Plinio longe tenacius fuiſſe *glutinum*, quippe auri, argentique partibus firmabatur, quibus metallis *ſanterna* deſtituebatur, quæ minoris conſtabat, & annorum edacitati magis obnoxia; quare ne dubites, quin glutino, non vero ſanterna icunculæ ſint atramentario noſtro ferruminatæ. Plinii interpretes *ſanternam* a *glutino* minime diſtinxere, & Dioſcoridis verba, quæ ad Plinianum locum illuſtrandum exſcribunt, ad primum τοῦ κολλᾶσθαι modum ſolummodo pertinent, Dioſc. lib. 5. cap. 93. Ἐστὶ δὲ τὶς καὶ ὑπὸ τῶν χρυσοχόων ἰὸς διὰ θυΐας, καὶ δοίδυκος Κυπρίου χαλκοῦ, ἔτι δὲ οὔρου παιδίου, ᾧ τὸ χρύσιον κολλῶσιν. Itaque mens Plinii eſt aurifices præparare ſibi duplex genus chryſocollæ, *ſanternam* unum, *glutinum* alterum genus; primum minoris impendii, ſecundum auri, atque argenti partem complectitur, hinc pretioſius erat, ac tenacius. Ex Plinio duplex glutinum facile noſces, ſi poſt *Ad id*, (quod

eſt

eſt *præterea*,) ςιγμὴν apponas, alias ἀσύντακτος eſſet locus, ſi legas, *Ad id glutinum fit, auro & ſeptima parte argenti ad ſupradicta additis, unaque contritis*. Et quis non miretur Arduinum Plinianæ doctrinæ promumcondum id non advertiſſe? & *chryſocollam* eſſe nomen γενικόν, quod & *ſanternam*, & *glutinum* concludit?

Veſtigandum nunc mihi eſt, ut nihil poſthabeatur, ad augendum pretium & decus cimelii, quod quanquam nigerrimi coloris receptaculum ſit, omni luce, qua dignum eſt, non careat, quinam hujus chryſocollæ auctor fuerit; & gratiæ habendæ Herodoto, qui nomen a longiſſimi temporis injuria ſervavit; is quidam fuit olympiade 25. Glaucus Samius, vel, ut aliis placet, Chius. Ὅς μοῦνος δὴ πάντων ἀνθρώπων σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρε. Heſychius idem adſtruit: Γλαύκου τέχνη· παροιμία ἐπὶ τῶν ῥᾳδίως κατεργαζομένων. Διονυσόδωρος δὲ τὴν τοῦ σιδήρου κόλλησιν. Γλαῦκος γὰρ Χῖος σιδήρου κόλλησιν εὗρεν. Idem iiſdem refert verbis Suidas in Γλαῦξ ἵπταται. De proverbio, Γλαύκου τέχνη, vide, quod in Euſeb. adnotavit Scaliger. Optaſſem, quo optima docerer, ut Caſaubonus in Athenæum, qui hujus Glauci meminit pag. 210. de hac παροιμίᾳ e penu ſua ditiſſima quædam exprompſiſſet, verum ne verbum quidem; itaque tanti pretii fuit hæc κολλήσεως inventio, ut in honorem proverbium abierit. Ne, rogo, mihi moleſtus ſis Glaucum σιδηροκόλλησιν inveniſſe, non vero gluten nobiliorum metallorum; nam tibi reponam, laudari artifices ex difficilioris artis opificio, uti eſt ferrum ferro adglutinare, longe vero proclivius eſt aurum argento adligare, quam æri, vel ferramentis ipſis; præterea diſces Petronium cap.32. aurum ferro commiſſum appellaſſe ferruminatum; *Habebat . . . annulum . . . . totum aureum, ſed plane ferreis veluti ſtellis ferruminatum;* ita ut κόλλησις ſive ex ſanterna, ſive ex glutino Pliniano fuerit, de quocumque metallo diceretur, & apud veteres audiret γενικῶς *ferruminatio:* imo, ſi quamlibet rem conjungas, hac voce uti poteris: notum enim eſt illud l.27. D. de acquir. rer. dom. *Si tuum ſcyphum alieno plumbo plumbaveris, alienove argento ferruminaveris, non dubitatur ſcyphum tuum eſſe*. Plinius lib.36. c.28. *Vitrum ſulphuri incoctum ferruminatur in lapides*. Et Plautus in Mil. 4. 8. v. 25. comica libertate inquit: *Labra labellis ferruminant, acre malum*. Demum Mazochius noſter ſanctioris Latinitatis myſtes, cum inſulæ ob limum ab proximis rupibus decidentem terræ continenti conſolidantur, *ferruminationis* vocabulo utitur in ſchediaſm. de Corcyræ nominibus pag. XI. col.1.

Antequam autem ab arte ἐμπαιστικῇ, ejuſque glutine diſcedam, adnotandum eſt Latinos hujus opificii dictione carere, niſi adoptes *ferruminatio*, quæ paullo γενικωτέρα eſt, & glutinum, & artem ipſam complectitur: neque cum Tiberio etiam indoleſcas Suet. c.71. quod pleræque voces a Græcis extorquendæ ſint; ſicuti fas eſt dicere artem *emblematum*, ita etiam *empæſticam*, quo rem ipſam ad vivum exprimas; & nunc temporis hac ῥήσει indigemus, cum hoc artificium ubique gentium egregie vi-

vigeat, neque minutum quodvis vasculum, vel thecula elaboretur, in quam non videas opere *empæstico* argentum, vel potius aurum immissum; imprimis in nostra hac regia Urbe, ubi ad miraculum quodcumque genus vasa ex testudineo cortice fabrefiunt, in quorum omnem superficiem vel concharum exuviæ, vel pretiosiora metalla in icunculas conformata descendunt, & longe gentium comportantur. Hanc vocem Græcanicam si nosset Paullus Jovius non parvi nominis scriptor, minime importunam dictionem usurpasset in re, qua de agimus, nim. *ars sculptoria*, inquit enim lib. 28. *Abduxit Buda Solimanus tria inusitatæ magnitudinis, operosique artificii tormenta, cum passim ad ornamentum insignia, & litteræ argento sculptoria arte æri incluso essent admiranda*, longe κυρίως dixisset *argento arte empæstica æri incluso*.

Præterea quartum opificium in regio vasculo admirationi est, cujus neque Græce, neque Latine nomenclaturam invenire sors mihi fuit, scilicet, cum lamellæ illæ argenteæ atramentariæ planæ omnino sint, imaguncularum facies, membra, capilli, musculi, &c. acutissima chalybis acie eraso argento, quoad minutas lineolas expressi sunt: id opus cælandi ἰδιωτικῶς dicimus, *lavorare a bolino*; ita ut artem, quam antehac infimæ ætatis ingeniorum felix εὕρημα rati sumus, vetustissimam ex hujus atramentarii luce deprehendamus, licet ejus nomen ignoremus. Itaque frustra sibi plaudit Abrahamus Bosse in præfat. p. XII. libelli *de l'arte de graver*, Parisiis 1745. *Veteres quidem novisse cælandi artem in gemmis, in vitris, in metallis, in ligno, &c. sive imagines ἀναγλυπτικῶς eminerent, sive ἐγγλυπτικῶς excavarentur; verum cælaturam chalybis acuta acie expressam, vel aqua forti æs arrodente ad imagines efformandas paucis ab hinc sæculis inductam, & supparem esse typographiæ*; ita Abr. Bosse, licet Gallico ἰδιώματι. Sed parcendum hujus scriptoris libertati, non enim icunculas vasculi nostri viderat, sane si in ejus manus devenissent, hunc ex animi mente errorem deposuisset.

Restat adhuc obscurum, an veteres æra ita incisa atramento illeverint, indeque in membranis, papyrisque imagines, uti moris nunc est, expresserint; qua de re videtur addubitare Passerius in prolegom. Lucern. fictil. adserens se observasse in subscriptionibus lucernarum litterulas inversas, & a linea turbatas, &c. deinde ait: *Quæ cum ita sint, mirari non desino veteres tam proxime typographicam artem attigisse, & illam adeo tenuisse, ut integros sensus ex compactilibus litteris quandoque excuderint, nec tamen ulterius progressos, ut gloriam artis, quam primi Romani invenerunt, Germania sibi vindicaret*. Sed fieri poterit, ut monumentum in lucem extrahatur, nosque certos reddat etiam in hoc opificio veteres valuisse, haud credam, quod difficilius erat, eos noscitasse, quod pronum erat, & consequens, prorsus latuisse: plurima enim vero annis volventibus edocti sumus Græcos, Romanosque scivisse, quæ majores nostri hos ignorasse edixerunt; neque pauca in lucem nunc primum tracta sunt,

eo

eo quod singulare hoc atramentarium *σκεῦος* e tenebris emersit. Et quotus quisque erit, qui numerum initurus est rerum, atque artium, quarum cognitio ex Herculanei ruinis ob Regis domini nostri munificentiam nunc primum illuxit? quot præjudicatas circa veterum pictorum colores, & architecturam, cujus novum genus a Græcanica, & Romana diversum se objecit, opiniones exsuimus? Negatum erat veteres ne parum quidem *prospectivæ* calluisse, ita ut ne nomen quidem antiquum habeamus, at ex Stabiarum, Pompejorum, & Herculanei ruderibus plurimas ad perfectam ejus artis normam picturas extractas summa animi voluptate cernimus. Sileo de theatri pæne solidi, ejusque scalarum structura ad hanc usque ætatem ignota, eadem nunc cuique prostat: mitto mensuras liquorum litteratas, & sexcenta pondera vel ex ære, vel ex marmore suis numeris distincta, quibuscum facillima ratio iniri nunc posset cum nostratibus, & cujus rei causa frustra diu a summis viris laboratum est: nec non triremium formam, quæ tandiu docta quæque ingènia torsit, nunc eandem non ex unis picturis fortunatissimi consecuti sumus. Quid memorem quingentos pæne codices, quorum ope res bene multas docemur, quæ antea prorsus ignorabamus? vide eorundem longiorem descriptionem nostro priori libro adjectam pag.272. &c. quorum codicum repertorum fortuna, ac fama per Europam omnem litteratissimos viros ad invidiam excussit excitavitque. Annus deficeret, si omnes harum eversarum urbium novas gazas mihi in animo esset enucleandi, quæ nos doctiores reddidere, mecum servo, atque in numerato habeo: atque in vasa, in picturas, in scripta saxa, resque ceteras, quæ jucundiora scitu sunt, & difficiliora auctorum Græcanicorum adjumento longiusculos commentarios paratos habeo: nec quis me magnum promissorem traducat, cum bene multas Herculanensis thesauri antiquitates huic atramentario operi opportunas me *ἄνευ βασκανίας* divinasse, ac *κυρίοις* documentis exornasse animadverterit.

Porro Regium Neapolitanum cimeliarchium nunc temporis grandiorem litterariæ reip. utilitatem creat, quam omnia tot Principum, absit verbis odium, collecta simul; quis horum enim millenas picturas quovis prægrandi pretio accuraverit rerum omnium, quas vel natura protulit, vel ars invenerit, hilari varietate spectabiles? Id dumtaxat admiramur universi, quo pacto vir unus licet indolis erectissimæ, & librorum vi florentissimus tanto oneri res trium urbium eversarum, innumeras picturarum fabellas, & veterum mores cognitu difficillimos explicandi se parem prædicet, neque sibi socios immensi laboris ab sapientissimo Rege expostulet: cum tantæ molis opus Quirinios, Maffejos, Gorios, Passerios, Venutos, Mazochios, &c. ea in re editis jam doctissimis voluminibus claros, ne extra Italiam excurram, simul labori junctos turbaret, & fortassis etiam deterreret; verum quo *φρένας ἐκπεπότημαι*.

CA-

****

C A P U T V.

Neroniani numiſmatis occaſione oblata ex variis metallis conflati Regii atramentarii inſtar, ingens Græcolatiale Neapolitanum marmor reſtituitur, & illuſtratur; multis poſt Chriſtum natum ſæculis Neapoli Græcanicam linguam, ipſamque Atticam perduraſse, & nunquam hanc urbem coloniæ nomen nactam, ac ſuis ſemper legibus vixiſſe oſtenditur; quædam demum de Gymnaſio, quod peculiare fuiſſe ædificium negatur.

P A R S P R I O R.

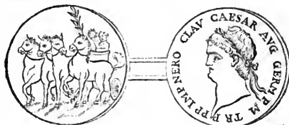
De Neronis numiſmate: Neapolitanum marmor Græcolatiare a doctiſſimo Mazochio reſtitutum expenditur.

I. NUMISMATIS *deſcriptio: an ſit ex* contorniatorum *ſerie, inquiritur; venia expoſtulatur, ſi ab atramentaria re longiſſima inducatur* περιχῦσαι. II. *Numiſma ab Neapolitanis cuſum eſſe conjecturæ non poſthabendæ, licet epigraphe nummi Latialis ſit.* III. *Mazochii laudes, ejuſque ſupplementum marmoris Neap. per ſuas partes expenditur: ei reſiſtitur, quod titulos,* πατὴρ πατρίδος, *&* ἀρχιερεὺς μέγιστος *ſuo loco turbaverit; & de* cenſoris *munere inaudita antehac protulerit.* IV. *Vocem* στεφανωθεὶς *eſſe marmori importunam luculenter pateſit; fruſtra etiam eſt, quod de* lampadico certamine *excogitavit. Dictio* ΤΕΙΜΗΤΗΣ *cum* ΕΙ *probe ſcalptum.* V. *In verſu ſexto* Veſuvii *nomen prorſus delendum. Rejicitur vox* Βέσβιος *ignota bonæ ætatis Scriptoribus, quæ etiam Galeni auctoritate exploditur, & priſca* Οὐεσούϊος *firmatur.* VI. *Eſſe* Veſuvius *adjectivum nomen dum aſſerit, nil novi docuit. Vox etiam VESVIVS cum privo V inelegantior in lapidibus, & in prorſa oratione; eſt poetarum potius.* VII. *Dictio* concuſſionibus, *quam marmori appoſuit idem vir ſummus, omnino eſt eradenda: qui etiam contra Strabonis mentem* Οὐεσσούϊος *cum bino ſibilo ſcripſit. Turpe mendum ab hoc geographo detergitur,* ἐπιοικούμενος *ſcil. pro* ἐπικυκλούμενος. VIII. *Vera notio vocis* κύκλος *in Xiphilino, &* τὰ ἄκρα *ab librariis in eodem Scriptore corrupta, quæ non vidit Reimarus. Mazochius fruſtra utitur Lucretii verſu de Veſuvio. Etymon hujus montis ab* בו שביב, ubi ignis. IX. *Mazochio intercedıtur edicenti ſcalptum in marmore interpretamentum Latiare non ſub Tito, ſed ſub Domitiano; ejus ratio ſat tenebricoſa. Neapolitanorum patrocinium, quod quædam Græcanica verba Latine non dederint. Mazochianæ Latinitatis præconium.* X. *Immerito vir ſummus* enormem *ſugillat characterum Latinorum a Græcis diſparitatem, & quod* A *Græcanicum parum diſtet a Latino, quod factum bene a Neapolitano ſcalptore multis oſtenditur.*

I. QUONIAM caput ſuperius præter ſpem longius protractum eſt, ſervavi cimelium variorum metallorum, cujus gratia bene multa,

 neſcio

nescio quo mentis impetu, de antiquis Neapolitanæ urbis ornamentis, ac ejusdem reip. majestate adsuere abripi passus sum, qua de libertate mox pacem quæram. Porro inter monumenta diversis metallis illustria volventi mihi per otium, namque ægre ab Græcorum veterum libris abducor, personas scænicas Ficoronii, oblatum est numisma, cujus exemplar adjectum vides:

Apponam summæ fidei studio, quam descriptionem nobis præstitit idem ἀρχαιολόγος Ficoronius cap. *6*. Numisma magni moduli est, in cujus antica facie Neronis caput laureatum cernitur: in postica idem imp. conspicitur triumphali curru, quem quaterni equi habitu ipso, capite arguto, animisque nobiles vectant. Hujus principis vultus aurea persona obtegitur, ejusque brachium lamella argentea vestitur: corona, & palma ambæ ex auro: chlamys, & zona argenteis, aureisque laminis lucent. Rotæ currus ex argento, equorum lora constant filamentis ex auro ductis, sicuti etiam eorumdem capita, musculi, crines ex eodem principe metallo effecti; verum ob exilitatem, & vetustatis ævum quibusdam excussis, minuti surculi reliqui nunc sunt. Ex hac autem ὑποτυπώσει quisque novit, quanta similitudine cum nostro vasculo atramentario numismatis opificium contendat, cum utrumque aureis, argenteisque lineolis, laminisque præfulgeant in æs immissis. Ex quo singularis numismatis cælatura facile quisque colligeret Neroniana tempestate id genus artis in more fuisse; quare thecæ Regiæ calamariæ antiquitas commendatur.

Hic mihi aliquantulum resistere necesse est: equidem nullus ignoro plerosque omnes mihi obstrepere id genus numismata variis metallis nitentia vulgo dici *contorniata*, ætatemque ignorari, & posteriora plerumque esse iis principibus, quorum imagines, & gesta præsentant. Contra etiam notum est, præclaros in nummaria re viros malle hæc sub iisdem principibus, quorum vides vultus, cusa: quare, si utriusque partis studia & rationes excutias, cui adhæreas, certe ampliabis; consulas Havercampium de num. contorn. pag. 42. &c. ubi variantes Patini, & Morellii opiniones adjicit. Id unum ratum scio adhucdum negotium integrum esse, & præclara litteratorum capita rem firmare frustra adnisos esse, & meras hariola-

riolationes protulisse : imo haud speres, ut quid certi te sera posteritas doceat. Idipsum cives mihi reposuere, & quos per litteras consului ea de re alienigenas præ me doctiores, quas servo, si quis expostulet, rescripsere.

Igitur si conjectandi jam prona sit facultas, numisma hoc Neronianum ad tanti principis decus, & gratiam a Neapolitanis percussum, ac pretiosis metallis ornatum suspicandi argumenta mihi animi mens suggerit, quæ ægerrime promam; etenim scio atramentarii instituti, quod hactenus me satis firme tenuisse fortasse haud neges, oblitum jam in longe discrepantia vagari. Cogitaveram sane bina, quæ longiora sequuntur capita, omnino posthabere, quæ novi hic sanequam ἀπόςατα ac importuna, verum, quos consului, ut moris est, ab dulcissimis amicorum, & rerum patriarum amantissimis enixe prohibitus sum; mihique tum veterum φιλολόγων, & recentium, tum domi, & longe ab hac urbe degentium plurima exempla explicarunt, qui angustam satis materiam meditati tot veluti mercibus peregrinis argumenti immemores infarserunt ac locupletarunt. Verum id vitium, sive dicas legem, licet magnorum virorum auctoritate fixam ac sancitam, scopuli instar me aufugere ab initio præceperam, ne hunc librum Horatiani pictoris tabulæ persimilem quidam crederent; sed iterum mihi inculcatum est ἀρχαιολόγυς, uti poetas hanc sibi veniam facilem petere, ac vicissim dare. Itaque post longas animi ambages his hortatoribus ignoscendum fuit ac indulgendum; præsertim cum conquesti sint doctissimos viros, licet non cives, sed ἐποίκους, quos dulcis hæc nostra urbs elegantiis, & otio suo illexit, & in quovis disciplinæ genere excoluit, ad vetera ejus decora, & Græcam libertatem, ac munditiem evertendam arte militum succenturiatorum adlaborasse; quare spes est, si exteris fortasse grave sit, quod huic operi atramentario bina isthæc capita attexam, ceu quis purpuræ unum, aut alterum assuat pannum, ab civibus meis ea lectum iri; verum alienigenis, &, quæ e re nata non sunt, fastidientibus, præterire jus sit, imo & rogatos volo. Cetera vero rationum pondera, quæ ad isthæc scribenda me coegere, paucis amicorum nota, silentio premenda sunt; sed purgationis, & querelarum satis.

II. Hoc elegans numisma Ficoronius nihil dubitat, quin ob poeticæ artis voluptatem, & decus Nero ipse percuti jusserit, sicuti alium quendam minoris moduli nummum ab eo cusum ex Suet. ob cytharœdicam artem constat cap.25. vel potius, verba sunt ejusdem Ficoronii, quod eas liberales artes Neapoli egregie professus sit imperator; appositeque Suet. locum recitat ibid. *Reversus e Græcia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introiit, disjecta parte muri, ut mos hieronicarum est*. Verum & numismatis elegantia, & hujus archæologi non indocti verba viam mihi aperuere, ut non iratis musis conjecter Neapolitanos percussisse, atque tam belle exornasse eos nummos, ut & Neroni de

 se

se bene merenti fucum facerent, sibique plauderent, quo futura ætas sciret tantæ famæ principem theatrum Neapolitanum celebrasse, in eoque *per complures dies cecinisse*, Suet. cap. 20. atque etiam professum esse *Græcos solos se, & studiis suis dignos*, cap. 22. Noverant enim Neapolitani, quam grate id reciperet Nero, nam ipse, qui dona ad cytharœdorum artem spectantia Romam ad ipsum afferrent, non solum primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret, Sueton. ibid. Præter cætera me urgent momenta, ut credam Neapolitanorum id fuisse numisma, tum ars ejus ἐμπαιστική atramentario nostro simillima, qua floruisse cives meos nunc primum a me expromptum est, & exemplorum satis, quæ ex Herculanei monumentis prolata sunt, quæ facile credas ab nostratibus Græcis artificibus ob ejus oppidi vicinitatem fabrefacta; tum quia cum nota non insit S. C. extra Romam nummum cusum haud neges; quare cum nullam urbem reperias Neroni cariorem, quam Neapolim, Neapolitanos numismatis auctores dicas, atque ea artificii veluti luxuries Græcam elegantiam atque indolem facile redolet: adde, si Romæ illud conflatum esset ab Nerone ipso, ut credit Ficoronius, Suetonius id advertisset, uti monet hic historicus ab hoc principe aliud numisma percussum, in quo se habitu citharœdi indutum expressit, exstatque adhuc, in eoque, utpote Romæ cuso, nota S. C. minime desideratur, quod tam tritum est, ut etiam Capacius noster proferat pag. 263. Neque dicas nummos *contorniatos* ea nota prorsus esse desertos, nam reponam ejus generis numismata, licet litteris S. C. destituantur; attamen nullum videre est dives tot argenteis, aureisque ornamentis, quæ pæne æs omne cooperiunt; contra in *contorniatis vix ramusculus, aut aliud signum argenteis laminulis plerumque artificiose repletum, & quæ plura a Morellio recensentur, confirmant opinionem de athletis, quibus viliores, vel pretiosiores pro eminentia artis donati videntur: sed satis multi sunt, quibus nota illa deest, ut forte non inepte dicamus notas illas postea in memoriam victoriæ ab ipsis athletis impressas fuisse*, ita Havercampius ibid. pag. 48. vides igitur quantum hoc numisma Ficoronianum a *contorniatis* distat. Ceterum etiam si dem hoc inter eorum seriem adcensendum, quis prohibet, quominus Neapolitani præ aliis elegantius, utpote Græci, id artificii genus noverint, & principe metallo ornarint, eo quod imperatori ob cytharœdicam virtutem, quam mire apud eosdem exercuit, donandum esset?

Magis etiam ad credendum inducor hunc ipsum nummum ab Neapolitanis elaboratum, tum quod Neapoli illum acquisiverit Ficoronius, tum quod exhibet, quæ Nero in hac urbe gesserat, scil. in ipsam intrasse *albis equis, disjecta parte muri*, Suet. c. 25. & sane artifex ex argento equos finxit incedentes; utpote vero per complures dies in theatro inter scænicos ludos cantaverit, coronamque retulerit, personatum hunc Cæsarem vides, quo habitu sæpius inibi apparuisse oportuit, & coronam præmii lo-

loco manu gestantem. Neque dicas cum Ficoronio ipsum præseferre palmam ob aurigationis victoriam, quam Neapoli retulisse non constat, cum sciam palmam etiam certaminis musici præmium fuisse ex Terent. in Phorm. prol. v.17.

. . . . In medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.

Neque dubites, quin mihi ipsi objectem, quod solutu sit arduum, scil. si credam ipsum numisma a Neapolitanis fabrefactum Græce loquentibus, oportuisse, ut epigraphe Græcis στοιχείοις, non vero Latiaribus inscriberetur: verum habeo sane, quid reponam, quo bonam hanc conjecturam firmem: etenim Neapolitana civitas, quo Romam illud numisma mitteret, in aliasque Latinas urbes, ut quanto honore Cæsar Neapolim cumulasset, scirent, lingua majestate Romana digna nummum inscribendum jussit. Neque inficiandum, quin Neapolitani, cum pro Romanorum usu, ac dignitate, quid publice exararent, Latine scriberent; exemplum, quod sit huic argumento appositissimum, præsto mihi est, grande scil. fragmentum inscriptionis Imp. Tito Neapoli scalptæ, Græce superne, inferne vero Latialiter, quo frequentissimi Romani convenæ, quanta munificentia Titus de Neapolitanis meritus sit, condiscerent. Nil mirum ergo, si numismata extra Græcam urbem missitanda, Latine solummodo inscripta legas; marmora vero in solo patrio exstitura, δίγλωττα videas. Romanorum autem quamplurimos Neapolim, quo vitam Græcanicam, atque elegantiorem viverent, confugisse, notum est ex Strabone lib. 5. pag. 378. Ἐπιτείνουσι δὲ τὴν ἐν Νεαπόλει διαγωγὴν τὴν Ἑλληνικὴν, οἱ ἐκ τῆς Ῥώμης ἀναχωροῦντες δεῦρο, κ.τ.λ. quæ sic versa legas: *Vitæ autem Græcanicæ rationem Neapoli augent, qui eo Roma secedunt in otium, &c.* sed satis insrunitum est tum ἐπιτείνουσι, tum τὸ *augent*; si autem reponas ἐπιχειροῦσι, *aggrediuntur*, sententia omnis stabit, & miror tot doctissimos Strabonis interpretes facillimam ac tam pronam medelam huic geographo minime fecisse.

III. Quoniam autem eo me oratio abduxit, ut hujus nostratis saxi διγλώττου meminerim, totque Neapolitani viri doctiss. exscripserint, exterique etiam epigrammatum collectionibus illeverint, attamen cum mancum sit, & quoad majorem sui partem iverit pessum, nemo unus satis fuit in sanitatem restituere, sententiamque divinare: haud scio an pacem impetrem, ut longiori commmentario illud honestem; verum utpote patrium monumentum undequaque spectabile, sperandum est minime animos legentium fatigatum iri: præsertim cum his diebus Mazochius ὁ πάνυ, quem facile salutandum jubeo litteratorum marmorum σωτῆρα, manus medicas ei saxo admoverit, ac veluti vitæ felix reddiderit. Cumque ipse id oneris etiam subiissem, verebar sane, ne de perditorum verborum divinatione mecum amice conjurasset Mazochius, vel ipse futurus Œdipus, atque ego Davus. Attamen accidit, ut ab utroque nostrum in eorundem resti-

reſtitutione in longe diverſa deſcitum ſit; quod ut ſtatim noſcas, utrumque interpretamentum adjicio, affabre, quoad fieri potuit, longe harum gentium ſcalptum.

Mazochii additamentum. *Marmoris fragmentum.*

ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
Π ΠΑΤΡ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ι
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Η ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ... ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Ι ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΣ
ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP·T·CAES·VESPASIANI F·VESPASIANVS·AVG
TP·POT·X·P·MAX·COS·VIII·CENSOR·P·P·
VESVI MONTIS·CONCVSSIONIBVS·CONLAPSA·RESTITVIT

Longius ſupplementum, & a Mazochiano perquam diverſum.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ι
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΟ ΙΓ ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Η ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Γ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΣ
ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP·T·CAESAR·D·VESPASIANI·F·VESPASIANVS·AVG
PONT·MAX·TR·P·X·IMP·XIII·COS·VIII·CENSOR·P·P·
SIGNA·PECVNIA·SVA·TERRAE·MOTIBVS·CONLAPSA·RESTITVIT

palmi Neapolitanorum.
1 2 3 4 5

Apponam præterea, quæ in eo ſaxo docte tantus vir excogitaverit, atque an conſtent, mox paucis advertam; deinde in penultima hujus longiſſimi cap. parte, qua ego uberiori medela uſus ſim, adnectam, non ut clariſſimo viro obſtem, ſed ſolummodo, ut ab eo doctior ſim, atque quod verum

rum eſt, quo tendimus univerſi, fiat palam junctis vitibus; vide pag. 235. de Eccl. Neap. ſemper unica. Ceterum cum hoc caput v. inter manus ob rerum varietatem, & ob patriæ defenſitandæ ingens ſtudium, nimium increviſſet, in plures partes diſpenſare exputavi, adjecta unicuique parti, ut moris mei eſt, dicendorum ἀνακεφαλαιώσει, ut claritati, & ordini conſulam, quem præ rebus ipſis omnes amamus.

Et primum quidem dolendum eſt, eo quod vir doctiſſimus nec litterarum, nec ingentis ſaxi menſuram ad urbis noſtræ decùs appoſuerit, quam ipſi dedimus: deinde id unum advertendum rogo, duos ſolummodo verſus laborioſos eſſe, quo vetus ſententia reſtituatur, quintum ſcil. & ſextum, cum reliquos omnes vel tiro antiquarius apte reponeret: porro ne Œdipus quidem in quinto divinaret, quæ verba ſcalpenda ſint ante ἀγωνοθετήτας· atque in ſexto ſatis arduum invenire, quænam collapſa Titus reſtituerit, & de quonam publico ædificio marmor loquatur; licet Laſena, & Mazochius duo viri doctiſſimi gymnaſio Neapolitano affixum voluerint: contra ipſe in ima hujus c. par. oſtendam gymnaſium non fuiſſe peculiare quoddam ædificium, ſed nomen γενικὸν locorum omnium, ubi quodvis exercitii genus celebrabatur, etiam litterarium. Igitur ſagacis ingenii vis eo tendat, pretium operæ eſt, ut duo hæc tantummodo veſtiget, in quibus ſane totius epigraphes ratio, & argumentum verſatur. Ceterum quæ induſtrie affinxit Mazochius, & erudite, aliquantulum mihi ἄτοπα, veniam a tanto viro precor, viſa ſunt. Porro ſupplementum omne Mazochianum curſim excutiamus, cum in eo quoſdam inviſo nævos, quos detergendos reor, ut ejus laboris opus ſit terſius.

Et ſane oculis marmor intuentium injucunda ſunt dimidiata ac conciſa illa ΑΥΤΟΚΡΑΤ, & ΟΥΕΣΠ, longius enim erat ſaxum, quam quod credidit vir magnus, atque in tot Græcis vocibus, quæ in fragmento ſunt, ne unam quidem mutilam vides, quare diſplicent etiam Π ΠΑΤΡ. Minime moleſtus ero viro τῷ πάνυ, qui ob facilem ſcribendi felicitatem titulum πατὴρ πατρίδος primo loco illeverit, cum in omnibus litteratis ſaxis, & nummis nunquam ante poteſtatis titulos legas, imo in fere extremos rejiceretur, ut hic etiam in interpretamento Latiari vides: fateor me iratis muſis natum, quod non recte percipiam, Latina verba huic Græco epigrammati a Neapolitanis ſub Domitiano ſubjecta, ut ait Mazochius p. 236. propterea quod hic honos *patris patriæ* in ultimum locum rejectus ſit; cum contra ſciam id moris viguiſſe ſub Cæſaribus univerſis; atque Ezechiel Spanhemius de P. N. p. 445. to. 2. ait fuiſſe honoris, non poteſtatis titulum, & ſero ſalutatos Imperatores P. P. ſcil. in teſtimonium perfectarum a ſe maximarum rerum; ideo igitur poſteriori loco apponebatur ſaxis, nummiſque. Accipe Mazochii verba, fortaſſe præ me lubentior, ac felicior ea percipias, loquitur vir magnus de ſuo ſupplemento: *Verſu tertio non temere tribuniciæ poteſtati τὸ πατὴρ πατρίδος præponitur: nam etſi in Latinis apud Biragum Titi nummis anni 79. 80. &*

81.

81. τὸ P. P. tribuniciæ poteſtati ſubjicitur, at id non niſi proxime ſubnectitur, & conſulatui præponitur. Deinde in marmoribus non idem ſemper titulorum ordo, qui in nummis. Scio PATRIS PATRIAE titulum imperatores plus ceteris æſtimaſſe; ut proinde non immerito Neapolitani illum ceteris præire ſiverint. At quod in Latina interpretatione τὸ P. P. in ultimum locum rejiciatur, id non levi apud me argumento eſt eam interpretationem ſub Domitiano epigrammati Græco fuiſſe ſubjectam, ut infra conjiciam. Præterea diu miratus ſum virum in ſcriptis lapidibus, & in numiſmatibus verſatiſſimum ſummum Pontificis maximi decus (ἀρχιερεὺς μέγιστος) tertio titulorum loco inſeruiſſe, cum ubique marmorum, & monetarum primo conſtantiſſime adſcriberetur, niſi ſi raro admodum de alicujus artificis oſcitantia ac torpore conquerendum ſit, qui titulorum ordinem turbarit, quod in litteratis marmoribus operum publicorum nunquam factum. Id videtur admonuiſſe etiam Vandalius Diſſert. altera de Pontif. max. p. 194. quo de ea dignitate nemo melior eruditiſſima aggeſſit, aitque ipſam *ſemper imperatoriæ*, (ideſt αὐτοκράτορος,) *fuiſſe conjunctam;* in hanc ἀβλεψίαν non tanti fortaſſe faciendam induxere Mazochium, ut in quarto lapidis verſu τὸ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣτος inſeruerit, duæ illæ litterulæ ΟΣ, quæ in limite fragmenti ſolitariæ ſunt: verum ſi apponas τὸ ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔος, ut a me jam factum cernis, honorum tituli ſecundum ſeriem & dignitatem in marmor reſtituentur: & neſcio, quare factitata ſit in nono verſu eadem titulorum ἀναστροφὴ, ſcil. TR. POT. X. P. MAX. pro P. MAX. TR. POT. X. cum conſtet etiam gentes poteſtati rerum ſacrarum majorem honorem, ac gratiam, quam profanis titulorum dignitatibus habuiſſe.

In voce ΤΕΙΜΗΤΗΣ, *cenſor*, duo antehac ignota præſtat Mazochius, tum ſcil. *nunc primum in Titi inſcriptionibus ſe hunc titulum reperiſſe*, tum etiam *gymnaſii reſtitutionem ad cenſoris officium pertinuiſſe:* verum a me impetrare non poſſum, ut in hanc duplicem tanti viri ſententiam eam pedibus, cum Pitiſcus in ſua Suet. ornatiſſima ἐκδόσει pag. 1135. ternos proferat Tito erectos lapides, in queis *cenſoris* nomen inſculptum legas: unde autem hauſerit vir doctiſſimus poteſtatem cenſoriam reſtituendis publicis operibus addictam cum ignariſſimis ignoro: nam univerſi jurant præcipuum munus fuiſſe *morum præfecturam*, & pueri norunt Tullii jocum, ut fertur, *Conſulem babuimus tam ſeverum, tamque cenſorium, ut in ejus magiſtratu nemo pranderit*, vid. Trebel. Pollionem, & Hiſt. Aug. to. I. p. 376. atque ut ſexcentos taceam, & ne ab aliis jam dicta corradam, adiſis perbrevem diatribam de cenſorib. Romanis tom. I. Acad. reg. inſcript. pag. 70. Verum cur ad nuperos Scriptores de cenſoris officio provocem, cum teneam teſtem divitem, ac veterrimum Dionem Caſſium, qui luculente adſtruit munus hujus magiſtratus fuiſſe mores inſpexiſſe, p. 1111. edit. Reimari, cujus interpretamento utor, *Ceterum Domitianus, ut cenſor, rem memoria dignam fecit; nam Cæ-*

cilium

cilium Rufinum propterea senatu movit, quod saltaret; & Claudium Pacatum, etsi centurio fuerat, domino reddidit, quod ejus servus fuisse convincebatur; vides igitur censorem mores solummodo curasse præsertim sub Cæsaribus, non ædificia. Consulas etiam Gell. l. 4. c. 20. & l. 7. c. 22. non unum censoriæ severitatis exemplum lepide recitantem.

IV. Scio arduum sane atque operosum quinti, & sexti versus verba divinare, cum inibi rationem erecti marmoris, atque argumentum scalptum esse oportuerit: ne autem vera exspectes, sed dumtaxat propiora vero. Sane quod insuit Mazochius, ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ . . . scio nemini probatum iri, etenim imperatores, dum publicis ludis præerant, ipsi athletas coronabant, vadem appositissimum habemus Suet. in Claud. cap. x1. *Ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam, comœdiam quoque Græcam Neapolitano certamine docuit, ac de sententia judicum coronavit*; non igitur ab aliis corona decorabantur; nam Cæsarea majestate id indignum sane fuisset: neque exemplo sit Nero, qui coronam ob orationem, & Latinum carmen ab magistris certaminum sibi concessam accepit, Suet. c. 12. & ob aurigationem etiam coronatus est cap. 24. & Xiphilin. edit. Reimari p. 1036. Et tandem triumphum agens Romæ in obelisco Ægyptio coronas 1888. imposuit, Xiphil. teste pag. 1041. cum notum sit, quanta canendi insanie fureret Nero, qui ambiret potius poetam salutari, quam Cæsarem; ut hæc conqueratur Dio p. 1032. Κατέπιπτεν ἀπὸ κράτους, καὶ τὸ προσωπεῖον ὑποδύνων ἀπέβαλλε τὸ τῆς ἡγεμονίας ἀξίωμα, *de majestate imperatoris decidit, ac dum personam indueret histrionis, dignitatem principis exuit*. De Titi, qui generis humani deliciæ appellatus est, honestate nemo scripsit publice cecinisse, vel quid simile imperatoriæ majestati haud æquum perpetrasse, quo dicamus ipsum pluries ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΝΤΑ. Quare ex lapide ea vox eradenda, atque alia prorsus verba scalpta fuisse dicas. Præterea, si τὸ στεφανωθεὶς in saxo appositum contendat quis ex Mazochii amicissimis, floret enim amplissimis, ac doctissimis, sane post τὸ ἀγωνοθετήσας, & γυμνασιαρχήσας, ut ordo rerum servetur, incidendum oportuit; imo certum est, qui agones indicit, iisque præest, hunc coronas victoribus impertiri, non vero sibi quærere. Scio etiam, si aliquando viri principes in theatro coronati assiderent, coronam ad majestatem conciliandam eisdem decretam, quæ tot gemmis splendescebat, ut Diis pares viderentur: vide Dionem ipsum in Jul. Cæs. pag. 384. nuperrimæ editionis. Sed, ut cum Mazochio, viro plurimæ lectionis pressius agam, reperi vocem στεφανωθεὶς propriam fuisse athletarum in Dione in ima cera pag. 1287. Τὸν Εὐπρεπῆ τὸν ἁρματηλάτην (Καράκαλλος) . . . ἀπέκτεινε· καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐν γήρᾳ ἀπέθανε, πλείστοις ἀγῶσιν ἵππων στεφανωθεὶς, δύο γὰρ καὶ ὀγδοήκοντα, καὶ ἑπτακοσίους ἀνείλετο, ὅσους οὐδεὶς ἄλλος· *Euprepem aurigam* (Caracallus) . . . *interfecit: hic ita senex mortuus est, posteaquam coronatus esset in plurimis equorum certaminibus: obtinuerat enim coronas 782. quod ante contigerat nemini*: vide hic adnotationes sanequam

doctas magni Reimari. Neque oblivifcar veterum civium noftrorum decora; relegas, quoties Statius fe, patremque fuum ob poefeos victorias corona a Cæfare donatos recinat in patris epiced. 5. 3. v. 140. &c. 225. &c. nec non in eucharift. ad Domitian. 3. 1. v. 67. igitur ob patria etiam exempla quantum abeft, ut imperatores in certaminibus athleticis, ac poeticis ab aliis coronarentur!

Neque cogites cum Mazochio de λαμπαδηφορία, inquit enim p.236. col.2. *Poterat de Neapolitana λαμπαδηφορία (de lampadico certamine) cogitari, si fatis ad id fpatii fuiffet;* cum exftiterit non magni nominis certamen, neque in noftratibus faxis id genus ludi unquam legas: & noverim Ariftotelem Politic. lib.5. cap. 8. in fin. appellaffe munera inutilia, μὴ χρησίμους δὲ λειτουργίας, οἷον χορηγίας, καὶ λαμπαδαρχίας. Neque objectes talem ἀγῶνα famofum Neapoli fuiffe, eo quod Capacius nofter Hiftor. p.259. nummis prolatis, & Lycophronis quibufdam verfibus, eum commendet; nam illas nummorum lampades, & lichnuchos alio fpectare norunt tirones. Lycophronis jambos adeo tenebricofos dicas, ut Caffandra ipfa divinatrice indigeant. Neque nofter Lafena curandus, qui eadem, ac Capacius aggerit, fed paullo cultius recoquit in Gymnafio Neap. p. 16. &c. Per quam noti etiam mihi funt Statii συμπολίτου verf.50. & 51. lib.4. Silv. ad Menecratem:

Tuque, Actæa Ceres, curfu, cui femper anhelo
Votivam taciti quaffamus lampada myftæ:

Sed hic fermo eft de facrificiis, non de certaminibus, quod clare oftendunt verba, *taciti myftæ*, facerdotes enim quis τοῖς ἀγῶσι deditos dicat? Et gratiam habeo Vandalio, qui mecum jurat, eofque binos Papinii verfus de facrorum miniftris interpretatur, vid. Differt. 6. pag. 502. Demum Tzetzes omnino pofthabendus, utpote inficetioris ævi Lycophronis fcholiaftes. Scio præterea potius dici hoc certamen λαμπαδρομίαν, vide Corfinium in Faft. Att. to.2. p. 346. ceterofque archæologos, quos laudat. Hinc non fuiffet Mazochio longior implendo fpatio vox λαμπαδαρχήτας, ficuti conqueritur de nomine, quod extrahendum effet ex λαμπαδηφορία, cum ab Ariftotele in nuper laudato loco habeam λαμπαδαρχία.. Verum, quid fortaffe in hoc quinto verfu infarciendum fit, dicam inferne.

Hic autem te rogatum volo, ne prifcis Neapolitanis odii plenam noxam ἀνορθογραφίας crees, propterea quod τὸ ΤΕΙΜΗΤΗΣ cum ΕΙ in marmore incidendum jufferint, cum hanc vocem fcriptam legamus cum privo Ι. Verum ipfe noftri lapidis fcalpturam tuendam reor, & potius membranas marmori pofthabendas: nifi enim ea in re lapidibus fit fides, præfertim fi magiftratuum auctoritate erecti fint, & fcalpti, quin & publicis ædificiis affixi, veteri fcribendi rationi perquam male confultum erit. Effe autem melioris pretii τειμητὴς, quam τιμητὴς, & nec fcalptoris incuria factum fcias, tum quia reliqua ingentis faxi verba & affabre, & curatiffime incifa, tum quia fyllabam principem hujus vocis producendam ex poetis didicimus; quam, cum duplici fono conftet, duplici

plici idcirco φωνοῦντι formarunt Neapolitani, quos quis credat ignoraſſe hujus vocis veram ἀξιωματικῆς, & ſollemnis ſcriptionis rationem? Quare poſthac optarem elegantiſſimi hujus lapidis auctoritate, ut in libris pingatur τειμητής, non vero contra; atque ipſe in poſterum chartis meis ita illinam vehementi hoc teſtimonio nixus; meiſque frequentibus auditoribus, ut eodem pacto ſcriptitent, præcipiam, ne a ſuis veteribus Neapolitanis Athenienſis oris ſe probent degeneres. Scio ſcalptores binas litteras ι, & ει mixtim adhibuiſſe, & plura exempla ſervo etiam ex noſtratibus marmoribus, quæ inferius dabo; imo etiam Latinos idipſum feciſſe reperi, ut in voce *deixerit*, vide Salmaſ. in Solin. p. 766. & Havercampius de ling. Gr. pronunt. to. 2. ab pag. 142. uſque ad 148. id genus exempla Græce & Latine ſexcentena congeſſit, quem conſulas; verum id genus varietates reperies in unis lapidibus parvæ molis, & privata libertate ac voto erectis.

v. Lacunam ſexti verſus lapidis infracti nimium ſibi indulgendo vir clariſſimus implevit: recens, ac portentoſa trium fere menſium intercapedine ignitorum lapidum Veſuvina ἐκβολή fecit fortaſſe, ut Mazochius Veſuvii nomine ſaxum ornaret, ac famoſum redderet; cum longe diverſum quidquam apponendum fuiſſet. Etenim conſtat a Xiphilino, qui primam, poſt homines natos, Veſuvii conflagrationem ac vaſtitatem, ut ejus Scriptoris labes ſæculi ferebat, vera falſis commiſcens meminit, hunc montem nullam ædificiorum excidionem Neapoli intuliſſe, ſed dumtaxat cineribus vel longinquis urbibus offeciſſe, vide Dionem edit. Reim. p. 1096. &c. Et jam antea ſcripſerat Plin. lib. 6. ep. 102. ut notum eſt, nuſquam gentium etiam Veſuvio vicinarum aliquod ædificium vel privatum, vel publicum collapſum eſſe, ſed hæc dumtaxat: *Mutata omnia, altoque cinere, tanquam nive obducta:* vide etiam ejuſdem ep. 106. Sed iſthæc certiora ſunt, quam ut in his diutius immorer: non igitur *plures gymnaſii Neapolitani partes decuſſit mons Veſuvius*, ut ait Mazochius; verum alia cauſa quærenda eſt callapſarum partium ejus ædificii, quodcumque fuerit, quam veram forſitan dabo, quando meum longius ſupplementum apponam.

Quoniam autem hic in adnotatiuncula de Veſuvii montis nomine quædam vir doctiſſimus adjecit, ea excutienda aggredior, ait enim: *Nihil apud Græcos uſitatius, quam* Βέσβιον ὄρος, *aut quadriſyllabum, (ut tantum in Strabone legitur)* Οὐεσσέιον, *quaſi ſit adjectivum nomen*. Et ſane ſcio, ſicuti Latinis ſollemnior eſt vox *Veſuvius*, quam *Besbius*, aut *Vesbius* poetice potius uſurpata, ita Græci melioris ætatis Οὐεσσέιον, non Βέσβιον dixere. Etenim ter in omni Strabonis opere nomen hujus montis inviſitur, ac perpetuo Οὐεσσέβιον ὄρος dicitur lib. 1. pag. 46. lib. 5. p. 378. & in ejus *excerptore* pag. 1230. quod magni momenti eſt de vera vocabuli ſcriptura, nam nomina locorum a geographis deſumenda potius, quam ab hiſtoricis, aliiſque Scriptoribus, præſertim ſi poſterioris ævi ſint. Imo advertas hujus montis nomen varie membranis illitum, veluti in Dio-

ne edit. Reimari p. 1094. legitur bis Βέσβιον, & ſummus vir inter variantes ingerit Οὐεσούβιον, teſte Leunclavio: inde idem Reimarus docte more ſuo edicit: Οὐεσσούιον *ſcribitur apud Strab. p. 247. & conſtat ſane hoc eſſe & antiquius, & accuratius nomen montis*, licet in Dionis contextu nihil mutandum duxerit; atque ipſe reor Xiphilinum ſecundum ſæculi ſui indolem Βέσβιον illeviſſe. Gratulor etiam Scriptores inferioris ætatis uſurpaſse Οὐεσούιον, veluti Euſeb. in Chron. Τῶν ἀρκτικῶν πνευμάτων ἁπάντων ἄχρι δύσεως θερινῆς ὁ Βεσουβιὼς λόφος πρόβλημά ἐστι, καὶ πολλὴ τέφρα, *omnibus ventis, qui ab arcto ad æſtivum occaſum perflant, Veſuvii collis objicitur, multuſque cinis*; vides Βεσουβιώς, non vero Βεσβιώς· quare ſi in eodem opere lib. 2. pag. 80. edit. Amſtel. 1658. legas Βέσβιον ὄρος κατὰ κορυφῆς ῥαγέν, κ. τ. λ. & quis pro Βέσβιον reponeret Βεσούβιον, de tanto Scriptore benemeretur, nam ſibi conſtarét, neque nunc vetus nomen Βεσουβιώς, nunc novum, & a Galeno proſcriptum, ut mox dicam, Βέσβιον adhiberet.

Verum quid te diu in re certa moror, cum cauſam hujus nomenclaturæ contra eruditiſſimum Mazochium agat Galenus, cujus verba non vidiſſe tantum virum longe demiratus ſum, præſertim ea recitante Cluverio Ital. ant. p. 1157. dum quærit Οὐεσούιον, an Βέσβιον dicendum ſit de methodo med. lib. 5. edit. Charterii pag. 123. lib. 5. cap. 12. Λόφος ἐστὶν οὐ μικρὸς, ὃν ἔν τε συγγράμμασιν οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι, καὶ τῶν νῦν οἱ ἀκριβέστεροι Βεσούβιον ὀνομάζουσι· τὸ δ' ἔνδοξόν τε, καὶ νέον ὄνομα τοῦ λόφου Βέσβιον, *collis non parvus, quem tum veteres Romani in libris ſuis, tum qui curatius loquuntur*, Οὐεσούιον *appellant: nunc probari incipit*, (ſic vertas ἔνδοξον, non vero, *celebre*, ut vulgo, nam idem eſt ac πιθανόν, ut Galeni ſententia conſtet:) *ac recens eſt nomen ejus collis* Βέσβιον. Ex hujus principis medicorum loco antehac obſcuro vides certiſſime ſtatui ſub Antonino Imp. cœptum eſſe a quibuſdam dumtaxat dici Βέσβιον, cum cordatiores, & antiquiores univerſi Οὐεσούιον celebrarent. Non igitur unus Strabo Οὐεσούιον, ut ait Mazochius, ſed παλαιοί, atque ἀκριβέστεροι ita appellitarunt: contra vero Βέσβιον eſt nomen νέον, *recens*. Hinc ex Galeno diſcimus ſub Tito dictum fuiſſe Οὐεσούιον, non vero Βέσβιον, quare in ſupplemento Mazochiano pingendum ΟΥΕΣΟΥΙΟΥ, minime vero ΒΕΣΒΙΟΥ, utpote vox Tito recentior. Oblitus eram etiam Diodorum Siculum adhibuiſſe vocem Οὐεσούιος, niſi locus ſubleſtiſſimus ſit, (de quo in Puteolanæ regionis deſcriptione,) edit. Weſſenlingii to. 2. p. 267. Si vero in doctis libris, qui ſunt ante Galenum Græce ſcriptis, vel paullo poſt, Βέσβιον legere eſt, ne poſthac hæreas, quin ab ſtupidis librariis depictum ſit exiſtimantibus id vocabulum eſſe ἐνδοξότερον, *acceptum magis*. Ne mihi ſuccenſeas, ſi moleſtus audiam de vera voce Græcanica hujus πολυβοήτου montis; intereſt enim, ut poſteritas haud credat veteres cives meos ignoraſſe certum nomen hujus montis, qui in Græco ſermone cultiſſimi & Attici ſalutabantur teſte Philoſtrato, nam Ἀστυκὼς περὶ τῶν λόγων σπουδαῖς

prædi-

prædicat init. imag. ut inferius ostendam; quare nimis indecorum esset, si Galenus quam vocem sugillat, eam Neapolitanis apponat Mazochius, præsertim in magnificentissimi ædificii saxis, in queis verba, ut me docuit vir summus, nisi selectissima, & ad unguem castigata, minime incidebantur; quare dubio procul non ΒΕΣΒΙΟΥ, sed ΟΥΕΣΟΥΙΟΥ scalpsissent. Atque hæc de Græcanico montis vocabulo, nunc de Latiari.

VI. Præterea nihil novi nos docuit vir summæ eruditionis Mazochius, dum adstruit *Vesuvium esse quasi adjectivum nomen*; atque bene multa exempla, quæ jam antea Cluverius, & Cellarius collegerant, quo id comprobet, aggerit: quando fere cuncta montium nomina, & præsertim in *ius* exeuntia *sine dubio*, non *quasi* adjective usurpata quisque novit: itaque *Mons Casius*, Græce est ὄρος Κάσιον Strab. p. 1102. Dio. Cassius pag. 309. & 1140. *Oneji montes*, Ὄνεια ὄρη· & pag. 1141. Κάρδυνον ὄρος *Gardiæus mons*. Strabo pag. 582. *Mons Sandaracurgius*, Σανδαρακούργιον ὄρος· pag. 841. *Sigius mons*, τὸ Σίγιον ὄρος· pag. 274. *Mons Telethrius*, ὄρος Τελέθριον, Steph. Ταΰγετον ὄρος, *mons Taygetus*, Strabon. pag. 557. & sexcentena id genus montium: imo etiam famosus *Apenninus* mons adjective se habet, Græce enim reperies semper apud Geographos Ἀπέννινα ὄρη, quare in lexicis celebrioris famæ male editum est Ἀπέννινος ὄρος. Imo etiam apud Latinos in eadem ratione isthæc nomina adhibita: & ne a Campania discedamus; quis ignoravit unquam Falernus, Massicus montes, nec non Misenus, & Pausilypus adjective accipi? satis sit geographos quosvis evolvere. Nil mirum igitur, si Vesuvius in eadem notione sit: licet Statius noster in patr. epiced. ab eo aliud extrahet adjunctum, *Vesuvina incendia* v.205. Sylv. lib.5. & ad Claud. uxor. *Vesuvinus apex* v.72. ibid. lib.3. Idipsum advertas in nominibus quorundam lacuum; & ne ad externa vagemur, dixere veteres, *Avernus lacus*, & *Averna loca*, exempla legas apud Cluverium: *Lucrinus lacus*, & *Lucrina conchylia:* verum hæc satis nota me dixisse pœnitet. Id mirum sane reor Mazochium, cum admoneat Vesuvium adjective accipi, atque ita utatur in Latiali supplemento, *Vesvi montis concussionibus*, Græce veluti sui oblitum substantive adhibere ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ, & reticere ob spatii caritatem vocem ΟΡΟΥΣ, *montis*. Nollem, ut conquereris me dixisse ἀρσενικῶς *Pausilypus*, quod negat Mazochius, edicitque adhibendum solummodo *Pausilypum*, cum subaudiatur *prædium:* idque ostendit satis nota Plinii, & Dionis Cassii auctoritate, in Eccl. Neap. semper unic. p. 210. verum unum me mordet tantum virum, veluti irasci in eos, qui eo in genere hac voce utuntur, quos inter nostrates Sannazarios, Pontanos, &c. necnon inter alienigenas Scriptores politissimos D'Orvillium in Charit. pag.358. accenseas oporteat. Verum non adeo res certa est, ut vult doctiss. Mazochius; nam locus Dionis τὸ Παυσίλυπον, τὸ χωρίον καταλιπών non integerrimæ fidei est, cum Rob. Stephanus, & Xiphilinus legerint τὸν Παυσίλυπον, τὸ χωρίον in mari genere,

TIBVS, non vero IBVS, atque TIBVS ab Capacio, & Lasena, ceterisque nostratibus ἀρχαιολόγοις, ac exteris, vid. Gruterum 137. 8. exscriptum est: licet nunc pars litterulæ T, eo quod in limite marmoris est, parum detrita sit. Me pœnitet summum virum fidem dedisse binis juvenibus omnigena rei archæologicæ ἀμυστίᾳ laborantibus, qui nullum omnino vestigium τῦ T se invisisse semel atque iterum promisso pignore dejerarunt: verum pars hujus characteris sub calce latitabat, qua a me facile decussa, veluti in vitæ auras T exsiliit; quare τὸ CONCVSSIONIBVS satis importunum, etiam quoad temporum seriem, ut inferne dabo; aptissimum autem & verum τὸ MOTIBVS, præter ceteras voces a me restituendas, & præsertim divinanda ea, quæ collapsa sunt tunc temporis. Atque adeo verum est certa signa exstare in lapide τῦ T, ut etiam Benedictus de Falco, qui init. sæc. xv. floruit, & quoad ingenii sui vires ferebant, brevem rudi stilo de antiquitatibus Neapolit. edidit lucubrationem, viderit TIBVS, quare bonus hic Benedictus restituit ICTIBVS. Igitur immerito contra marmoris nostri fidem isthæc init. pag. 238. adscripsit Mazochius: *Hæc dum scriberem, in hoc ipsum Græcolatinum fragmentum incidi, quemadmodum a Grutero pag. 173. 8. exscribente Pighio refertur, cetera correctissimum, nisi quod v. ult. TIBVS (non . . . IBVS) exhibetur; ex quo facile erat intelligere, suppleri debere terræ moTIBVS: verum T illud nec est, nec unquam, puto, fuit. Deinde multo plura, quam Terræ moTIBVS spatia æquanda requirunt.*

VII. Ignoro sane, cur Mazochius in adnotationibus pag. 237. pinxerit Οὐεσσούιον cum bino sibilo, quod nusquam legimus vel Græce, vel Latine: scio ita editum in Strabone ab typographo Joan. Woltersio ann. 1708. quamvis pag. 46. probe legatur Βεσβιος cum privo σ· sed novimus etiam omne Strabonis κείμενον, licet in plurimis locis a tot doctissimis, æternæque famæ viris restitutum, adhuc innumeris mendis squalere: & cum ipse satis multa diluero in geographica Puteolorum descriptione, quam posthac luci dabo; unum satis turpe nunc detergam pro re nata, cum sermo sit de Vesuvio: dum siquidem Strabo lætissimum tunc temporis ejus montis situm describit pag. 378. ait: Ὑπέρκειται δὲ τῶν τόπων τούτων ὄρος τὸ Οὐεσούιον ἀγροῖς περιοικούμενον παγκάλοις πλὴν τῆς κορυφῆς, ubi in quavis editione vel eleganti exstat περιοικούμενον· ita ut nihili esset geographi sententia: *imminet his locis mons Vesuvius, qui ab optimis undique habitatur agris præter verticem:* nam rus olet, *montem habitari ab agris:* quare dejero Strabonem certo scripsisse, περικυκλούμενον ἀγροῖς, *cinctus, circumdatus agris*, inde ob inficeti sæculi labem corruptum vides περιοικούμενον· & miror tot viros ἑλληνικωτάτους, qui circa hunc Geographi locum toties versati sunt, Cluerium, Cellarium, Peregrinium, Mazochium, qui etiam satis multa, & docta de hoc monte commentatus est in Kalend. Neap. a pag. 393. usque 397. ut sileam tot reli-

reliquos nostrates Scriptores, hanc maculam in Strabone non vidisse. Ceterum nollem exputes me in hac Strabonis medela solummodo optima conjectura inniti, destitui vero alicujus Scriptoris auctoritate, cum mihi præsto sit Procop.Gothic.rer. lib. 2. c.4. in fin. Τὰ κάτω μὲν ἀμφιλαφῆς κύκλῳ, τὰ ὕπερθεν δὲ κρημνώδεις, κ. τ. λ. *inferiora montis* (Vesuvii) *circum undique arboribus opacis vestitur, superiora vero prærupta, &c.* vel tiro in Græcis videt breviloquentiam ἐν κύκλῳ ἀμφιλαφής, idem esse in Procopio, ac περικυκλούμενον ἀγροῖς παγκάλοις in Strabone, imo certius credam unum ab altero verba mutuatum esse, Procopiique ævo integrum adhuc fuisse Strabonis κείμενον. Et p. 420. in ipso Strabone de Æthna eandem fere φράσιν vides, ubi pro περικυκλοῦν habes διαβάλλειν, quod valet *complecti* ac *intercipere*: Ἔστι δὲ ψιλὰ τὰ ἄνω χωρία, καὶ τεφρώδη, καὶ χιόνος μεστὰ τοῦ χειμῶνος· τὰ κάτω δὲ δρυμοῖς, καὶ φυτείαις διείληπται παντοδαπαῖς, *superiora loca nuda sunt, & cineribus tecta, ac per hyemem nivis plena: inferiora nemora, & omnigenæ plantationes complectuntur*. Quid si ipse Strabo utatur voce κύκλος, cum agros & rura circa Æthnam commemorat? vide lib. 5. pag. 419. ubi geographus narrat Selurum famosum prædonem τὰ ἐν κύκλῳ τῆς Αἴτνης πυκναῖς λεηλασίαις καταδεδραμηκότα, *excursiones circum Æthnæ rura & villas fecisse*. Ceterum, ut hanc medelam omnino firmem, ipse Strabo de Vesuvio scribens voce κύκλος usus est in laudato loc. paucis post verbis: Τάχα δὲ καὶ τῆς εὐκαρπίας τῆς κύκλῳ (Οὐεσουΐου) τοῦτ᾽ αἴτιον, κ. τ. λ. *fortassis hæc etiam causa fertilitatis agrorum circa* (Vesuvium). Nil dubii nunc restat, tanta exemplorum vi prolata, quin a librariis inepta vox περιοικούμενον pro vera περικυκλούμενον in Strabonem immissa sit. Neque me fugerunt Latinorum testimonia, licet non tam crebro cum iis verser, quos φράσει αὐτοτέλει usos reperi, ac Strabonem vides, ita Plin. ep.31. lib.2. *Villa cingitur pulcherrimis agris*, quod Græce esset, περικυκλοῦται παγκάλοις ἀγροῖς· facessat igitur ab optimo geographo nullius pretii vox περιοικούμενον. Ut vero unde discesserat, sermo redeat, si id genus grandia σφάλματα in Strabone cernas, non mirum sane, si illitum sit Οὐεσσούϊον cum duplici sibilo. Iratis musis vivam, nisi me pœniteat R●marum etiam in sua Dionis, quotquot vidimus veterum Scriptorum ἐκδόσεις, elegantissima laudantem hunc Strabonis locum pag.1094. non advertisse librariorum incuriam, atque Οὐεσσούϊον cum duplici σσ scripsisse: quod adnotandum exputo, ne tanti viri fama te turbet.

VIII. Hic iterum pro re nata σκοτεινότατον Xiphilini locum luce donandum reor in Tito p. ead. edit. Reim. ubi κύκλος in Vesuvio per quam secius sumitur; quare interpretes doctiss. transversos egit: Καὶ αὐτοῦ (Βεσβίου) τὰ μὲν ἄκρα, καὶ τὰ δένδρα, καὶ ἀμπέλους πολλὰς ἔχει· ὁ δὲ δὴ κύκλος ἀνεῖται τῷ πυρὶ, καὶ ἀναδίδωσι τῆς δὲ νυκτὸς φλόγα, ὥστε, κ. τ. λ. quæ ita vertit in margine Leunclavius: *Culmina ejus montis multas arbores habent, vitesque; sed ambitus igni expositus est, & interdiu fumum, noctu flammam*

mam

mam sic emittit, ut &c. jam ex te ipse vides, quam male reddita sint Latine κύκλος ἀνεῖται τῷ πυρὶ, *ambitus igni expositus est*, nullam enim sententiam menti exhibent: magnus Reimarus pag.1094. in nunquam satis laudanda Dionis ἐκδόσει, quo clariora sint hujus historici verba, addit de suo *interior ambitus*, & ita reddit κύκλος vocem unicam. Verum, ut brevis sim, κύκλος hic est *circus*, sive, ut ait Strabo, κρατήρ, ceterique puriores Scriptores; Xiphilinus autem sæculi inficeti morem secutus voraginem Vesuvii κύκλον dixit, quæ revera ad instar *circi* est, cum undique superciliis cingatur: atque ita Martian.Capella init.lib.8.Astron.

Quin etiam medios, quos nectunt culmina, circos.

Et quidem in Vesuvii cratere cernere est *circum*, & prærupta, ac introrsum declivia culmina. *Circus* autem ætate Xiphilini audisse Græce κύκλος docent glossæ: *Circus*, κύκλος, ἐν ᾧ ἱπποδρομίαι γίνονται· hinc præclare novimus, cur Xiphilinus paucis ante versibus hunc craterem & κύκλον dixerit, & θέατρον κυνηγετικόν. Verum magis mihi aqua hæret in verbis, Αὐτοῦ τὰ μὲν ἄκρα, καὶ τὰ δένδρα, καὶ ἀμπέλους πολλὰς ἔχει, *ipsius vertex, & arbores habet, & vites multas*, cum constet hujus ignivomi montis verticem ariditatis plenum, ceterasque ejus partes arboribus consitas πλὴν κορυφήν, *præter verticem*, ut ait Strabo, imo & *omnino sterilem* vocat, ἄκαρπον ὅλην· eodem pacto Ætnæ culmen nobis objicit lib. 6. pag. 420. Ἔστι δὲ ψιλὰ τὰ ἄνω χωρία, καὶ τεφρώδη, *superiora loca nuda sunt, & cineribus tecta*: & ipse Xiphilinus paullo ante inquit, ταύτῃ γάρ, nempe *vertice*, πεπύρωται μόνον, *flamma solummodo alitur*; itaque sibi adversa veluti obliviosissimus narrat, dum Vesuvii montis summitatem nunc igne fœtam, nunc vitibus, atque arboribus florescentem dicit: porro quisque hic librarios stupore incusabit, & reponet νῶτα, *dorsa*, pro ἄκρα, ac novit vel a lexicis bene audire *montis dorsum*, & *maris dorsum*, hinc sexcenties etiam in Hom. nostro est, νῶτα θαλάσσης· vel melius confingat, οἱ μὲν ἀγροὶ . . . ἀμπέλους . . . ἔχουσι, ut cum Strabone conspiret epitomator: vel demum adscribat τὰ μὲν ἔξωθεν, *exteriora* pro ἄκρα καὶ, uti paucis ante verbis illevit, τὰ δὲ ἔξωθεν αὐτοῦ πάντα ἄπυρα. Conqueror sane magnum virum Reimarum nihil hic adnotasse, a quo sat lucis expetebam; quare verba Latialia sint: *Vesuvii dorsum*, (vel *agri*, vel *exteriora*) *arbores vitesque habent*, *vorago autem*, (sive *crater*, sive *circus*) *ob ignem depressus est*, *atque interdiu fumum evomit*, *noctu vero flammam*, quod nihilo concinnius ac pronius. Attamen de prolixa Xiphiliniana Vesuvii descriptione agemus in Puteolana chorographia. Unum addam, ut a Vesuvio discedam, oblitum me esse clarissimum Mazochium, quo sistat Vesuvium adjectivam esse vocem, provocare ad Lucretianum versum 747. lib. 6. *Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesevum, Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus*; & miror tantum virum verba poetæ recitare, quæ omnigena νοθείᾳ laborare, & longe expungenda edicit Havercampius, qui vera apponit, vide æternas ejus adnotationes.

Demum, ſi optes nominis originem hujus πολυβοήτου montis, ne dicas Græcanicam, neque Latialem, ſed Phœniciam; habes enim ἀμέσως a binis voculis בו שביב, *ubi flamma*, quæ montis ingenio apprime reſpondent, & nil extorti ſunt Hebræi characteres. Exſpectamus ab Mazochio ἑβραϊστί doctiſſimo Veſuvii veriloquium fortaſſe χυελμώτερον, nam ſpondet in Neap. Kalend. p.393. *veriſſimum ex primigenia lingua*.

IX. Impetrare a me nunquam fui ſatis, ut cum erudito viro, qui a conjectionibus abripi facile patitur, credam Latinum marmoris interpretamentum non cum Græca epigraphe, ſed ſub Domitiano, vel etiam ſerius natum; ac primo ait Latinitatem adjectam, eo quod Neapolitani adverterint in nummis Domitiani cuſum titulum CENS. cum adjectione PERP. idipſum ſub Tito ſibi faciendum putarunt, & binos titulos CENS. P. P. ultimo loco in marmore ſcalpſerunt: fateor me ingratiis muſarum natum, cum hujus rationis vim minime percipiam; ceterum cum Græce exſtet τειμητὴς, apponendum fuit etiam Latine *cenſor*, neque id in Domitiano primum animadverterunt Neapolitani, verum in bene multis ipſius Titi lapidibus, quorum ternos paullo ante ex Pitiſco recitavimus pag.414. in quibus etiam *cenſoris* titulo honeſtatur hic princeps. Adjiciam eruditiſſimi viri verba p.237. ut tutemet dijudices, an obſcuritate laborent: *Verſu penult. cur titulus P.P. i.e. pater patriæ, ultimo loco adſcriptus fuerit (cum contra in Græco titulis omnibus præeat) non alia videtur fuiſſe cauſa, quam quod Latina interpretatio non ſub Tito ipſo, ſed poſtea ſub Domitiano, aut etiam ſerius adjecta marmori fuerit. Quo tempore cum ex Domitiani nummis (in quibus nuſquam ferme CENſoris, & plerumque cum adjectione PERPetui mentio deeſt) animadvertiſſent, ultimo loco hos titulos ambos CENS. P. P. i. e. cenſor, pater patriæ memorari; idem & in Tito ſibi faciendum putarunt.* At rogo advertas non Neapolitanos titulum ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ Græce ultimo loco appoſuiſse, ſed ipſum Mazochium, ut ante a me dictum eſt, pag.413. & cives meos inſtar ceterorum lapidum in fere extremum rejeciſse; ut in noſtro ſupplemento factum vides, quod reviſas rogo. Deinde ad nova ſemper, & ſpecioſa excogitanda pronus addit, interpretationem ſero ſubjectam, propterea quod in Latinis verſibus gymnaſticæ Titi dignitates deſiderantur: cum enim in mentem his veniſſet Romana verba adnectere, atque in imo marmore non ſatis ſpatii inſpexerint, contenti Neapolitani Cæſareis dumtaxat titulis, a gymnaſticis ſuperſederunt, ad quæ, Latine præſertim circumloquenda, duobus aliis verſibus opus fuiſſet: hæc vir ſummus: quæ verba affabre concepta, & viri auctoritas cuique vel ſatis cato imponerent, atque extorquerent fidem.

Verum nemo, cui cor ſapit, credat Neapolitanum illum architectum artis ſuæ adeo rudem, ut marmor magnificentiſſimo ædificio alte affigendum fere ſexdecim palm. longum, latumque ſenos quoad tertiam ſpatii partem litteris deſertum reliquiſſe; contra vero ſi omnem ejus

areain

aream Græcis illis στοιχείοις complevisset, hæc patentiora legentibus essent, ac rotundiora, nec in suo munere tam fœde peccasset: & quotquot Romæ egomet vidi operum publicorum litterata saxa, sursum deorsum insculpere artifices. Sane Mazochius ipse civi suo, scalptori tituli Campani amphitheatri, in cujus restitutione jure æternum sibi paravit decus, nihil pepercisset, nisi si per omne marmoris intervallum litteras συμμέτρως dispensasset: nollem autem ut per lusum quis dicat Neapolitanum epigraphes architectum haruspicem fuisse, atque divinum, qui sub Domitiano civitatem Neapolim coloniam Romanam futuram præsciverit, atque omne illud marmoris spatium haud scalptum reliquerit, quo Latine multis post annis scriberetur, posterique jus Romanæ coloniæ Neapolitanos accepisse scirent, vide Mazoch. ibid. ajentem: *Nec alia postremo de causa Latine tunc redditum epigramma, quam quod sub eo principe Neapolis colonia Romana evasisset*. Si vero gymnastica munera Latialiter reddita minime vides, ne fidem magno viro præstes factum ab Neapolitanis ob spatii caritatem, sed eo quod vocum egentissimum sit Latium, ut vim Græcam ac potestatem adsequatur; quis enim Latine vel multis verbis dicat ἀγωνοθετήτας; ne ipse quidem eloquentissimus Mazochius, cui cum plurima invideam, ejus dicendi ardua quæque, & perplexa facilitatem mihi quotidie apprecor; quare potius fuit Neapolitanis Græcanicas voces præteriisse, quam Latina inficeta, atque nil respondentia scalpere. Adde nihil obstitisse spatii angustias, quo omne elogium Latinitati redderetur; satis enim erat tum minora intervalla inter unumquemque versum relinquere, tum paullo, quam nunc cernis, brevioribus elementis uti; unus enim versus non Latine transfusus desideratur; in cujus rei causa est una Latialis dicendi pauperies.

x. Demum colligit Mazochius interpretamentum accessisse post Titum ex disparitate characterum Græcorum a Latinis, quam quidem *enormem* edicit: verum reor marmor non fuisse subjectum oculis fidelibus Mazochii, quem, hebescente ætate, ad lapidis locum itare piguit, paruitque fidei quorumdam exscriptorum in re palæographica omnino hospitum ac tironum; quare in Mazochiano epigraphes exemplari litterarum lineolas, quas exiles pingendas oportuit, crassiores vides, & contra; quas ἀκεφάλους, capitulatas, quasdam male curuas, barbare fere omnes expressas; consulas exemplar, quod ipse in laborioso opere suo incidendum curavit, nam longe grandius est eo, quod hic a me exscriptum est. Profecto male me habet in exscribendo Campani amphitheatri fracto titulo nihil posthabuisse Mazochium, usumque sollertiori, atque obsequentiori calligrapho, idque cum primis mihi constat; utinam eandem curam in nostrate hac mutila epigraphe, quæ Campano titulo nihilo deterior est, prompsisset. Ipse autem cum centies patrium marmor invisissem, στοιχείων utriusque linguæ concinnitatem miratus sum, quam Claudiorum ævo egregiam viguisse norunt omnes, præsertim in publicis ingentium ædificiorum ope-

 ribus;

ribus; Neapolitanæque Reip. gratulor, quæ ſinu fovet maximorum peræque, ac politiſſimorum characterum Græcorum exemplar, quos ejuſdem elegantiæ alibi gentium invenire haud ſperes. *Enormem* illam, quam doctiſſimo Mazochio obtruſere diſparitatem Græce, & Latine, neminem adhuc tot eruditorum, qui lapidem exſcripſere, advertiſſe ſcimus; ipſe autem utriuſque characteres certius juro ab eadem manu ſcalptos, quam ab uno ovo natos Dioſcuros.

Ignoro, cur Mazochius incuſet Neapolitanos, quod mediam lineolam τῦ A aliter Græce, aliter Latine cælaverint, & quod eiſdem laudi vertendum, noxam reputet: etenim etiam Montfauconius in Palæogr. pag. 126. & Havercampius in diſſert. de litt. Gr. pag. 240. talem principis elementi picturam commendat, & exempla profert pag. 189. & 292. Porro ſcias fere omnes Græcos noſtrates lapides ita ſcalptum hunc characterem præferre: urbem circumire ne te pigeat. Atque exputo facile Neapolitanos hanc τῦ A picturam a Latinis diverſam Athenienſibus, ultimis ſuis colonis acceptam referre: etenim Rex fortunatiſſimus protomen æneam juvenis omnium pulcherrimi in Herculanei ruinis reperit, tantaque arte ſpectabilem, ut parem ne exoptent Principes; cumque Athenis advecta fuerit, haud erres, ſi mecum conſpires eſſe Alcibiadis vultum, quem admiranda ſpecie floruiſſe novimus; vide Nepotem, & Plutarchum; circa pectus legere eſt artificis nomen, ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΑΡΧΙΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ, hinc dignoſces tanti pretii, ac laboris eſſe opus, ut Apollonius, (quem ſtatuarium antehac ignorabamus,) famam ab eo ſibi æternam conciliaturum jure crediderit. Multa ineſt in his elementis mundities & concinnitas, & in quadruplo τῷ A, quod vides, lineola tranſverſa in angulum inflectitur, ita ut ex æneo monumento Athenienſi quadrigentis circiter ante Chriſtum natum annis fuſo exemplar hujus litteræ ſumendum edicas; hinc commendandi Neapolitani, utpote genere, & lingua Athenienſes, uti inferne ex plurimis documentis oſtendam, qui etiam Attica ϛοιχεῖα imitati ſunt. Contra ſi in A Latiari ea lineola recta ſit, etiam hac in re veteres cives meos laudes oportet, qui noverant Romanos in nummis, ac in epigrammatis operum publicorum ea forma illud ſcalpſiſſe; teſtes ſunt tot Romæ adhuc exſtantia monumenta, præſertim Trajani opus, ac immane artis miraculum, columnam, cujus litteræ adeo eleganter cælatæ ſunt, ut ab eiſdem normam ſumendam univerſi conjuraverimus. Adde Regem Dominum noſtrum ab Herculaneo bene multos characteres æneos, quos magnificentiſſimo operi affixos fuiſſe oportuit, adquiſiviſſe, ea longitudine, ut vix præſtes fidem, pollicum ſcilicet circiter quatuor & viginti, tanta elegantia fuſos, ut omnium votis Principi noſtro gratulemur, eo quod nactus ſit Romanarum litterarum ſæculi ſapientioris ſpecimen; inter eos videre eſt A elementum cum tranſverſaria linea in directum tendente. Ex quibus tum Græce, tum Latine æneis, & marmoreis cultiſſimæ ætatis monumentis haud ſcio, an jure

ſcri-

ſcripſerit Mazochius: *Poſt Titum acceſſiſſe interpretamentum indicat etiam litterarum (multo plus Græce , quam Latine elegantium) enormis diſparitas , & quod τῶ A tranſverſaria linea in Græco ſinuatur in angulum ; ut facile appareat diverſam fuiſſe diverſo tempore ſcalpentis manum*. Porro ſi ſecundum hanc doctiſs. viri ſententiam Neapolitani elementum princeps peræque in utraque lingua in ſaxum incidiſſent, ex iis, quæ dicta ſunt, hos characterum ſcientia deſertiſſimos quiſque arceſſeret, eiſdemque ipſe iratus viverem. Hinc typographos omnes tum noſtrates, tum qui longe gentium ſunt, monendos jubeo ea forma τὸ A poſthac Græce confingere, quo elegans ejus vetus figura reſtituatur, cum ab publici operis lapidibus, atque ab id genus præclaræ vetuſtatis monumentis verum inſtar litterarum exprimendum ſit. Omnium poſtremo me piget Mazochium DIVI honorem Latine denato Veſpaſiano patri invidiſſe, vel potius ob ſpatii caritatem non illeviſſe ſupplemento , cum Græce jure adſcripſerit ΘΕΟΥ . Atque hæc ſatis in mancum theatri Neapolitani litteratum lapidem, ac in præclarum eruditiſſimi Mazochii additamentum.

PARS ALTERA.

Neapolim nunquam fuiſſe coloniam adverſus eruditiſſimos viros oſtenditur , & fides multorum marmorum, quæ recitant , elevatur .

I. QUORUNDAM *ſententia hac de re profertur , præſertim Camill. Peregrinii . Numiſmata Neapoli cuſa liberam civitatem oſtendunt .* II. *Reineſius , quæ de Neap. aggerit colonia , miſta , & turbata ; Mazochius eadem licet aptius diſponat, νοθείας plena eſſe haud novit : uti eſt titulus Octavio Agathæ erectus , in quo de* Nolana , *non de* Neapolitana *colonia ſermo eſt .* III. *Saxum Ligorii , quod ſumma vi contra libertatem Neap. urget idem ſummus vir , putide fictum multis oſtenditur , cum præcipue chronologiam , atque hiſtoriam evertat ; de Muratorio querelæ . Idipſum dicendum de lapide* Bæbiano. *Scotto reſiſtitur .* IV. *Marmora δίγλωττα nil oſtendunt urbes , in queis ſunt , evaſiſſe colonias : de titulo ſanctiſs. Crucis , & numiſmate Tiberii . Veram rationem lapidum πολυγλώττων affert Capitolinus , quam non vidit Mazochius . Vocem ἔνιοι in Strabone male verſum divinatur .* V. *Silex Campanus δίγλωττος expenditur , & ſanatur , utpote peſſime ſcalptus ; pro re nata marmor Paphiani cuiuſdam reſtituitur fortaſſe emaculatius præ D' Orvillio ; quid βιότου στέφανος , & τέλος θανάτοιο .* VI. *Σφάλμα μνημονικόν Mazochii . Neque poſteriori ævo Neapolim titulo coloniæ ſibi placuiſſe conſtat , quod vult idem vir ſummus , & , quos producit a Reineſio lapides, noſtrates haud eſſe oſtenditur. Longe diſtat vox* Herculeus *ab* Herculaneus. *Herculane um nil dubii , quin colonia audiverit : colonorum ſub Tito nomina in lapidibus nuper repertis ſculpta . Vox οἰκιστὴς in Dione contra doctiſs. interpretes nunc primum firmatur ; ea de re Perizonii , & reliquorum ἀρχαιολόγων lites , & librariorum ſtupor .*

I. HIC autem locus eſſet tandem , ut mei longioris ſupplementi rationes adſcriberem , quo legentium exſpectationi reſponderem ; verum cum ob

hoc

hoc jam nunc celeberrimum noſtras elogium, duas prolixiores διατριβὰς doctas more ſuo, ac laborioſas adnexuerit Mazochius, ac in prima dicat Neapolim fuiſſe vere Romanam coloniam pag. 238. in ſecunda ab ævo priorum Cæſarum civium meorum veterum pleramque, aut ſaltem cultiorem partem ob Romanorum frequentiam evaſiſſe Latini oris, imumque vulgus dumtaxat Græce inter ſe per longum tempus verba commutaſſe, tandem omnes Romanis legibus vixiſſe, atque ἐκβεβαρβαρῶσθαι, de Eccleſ. Neap. &c. pag. 102. partes meas eſſe reor, an hoc duplex Mazochianum πρόβλημα, utpote civilitati Neapolitanæ turpe, atque ἀπρεπές, certum ſit, ad excutiendum prius aggredi, deinde ſupplementi periculum ſubiturum. Scio me longe plurimum vagari; verum in mentem revocanda eſt, quam ab initio hujus capitis expetivi, venia. Et quidem quoad Neap. coloniam, ne credas me adeo projectum ad audendum, ſi omnino pernegem veteres cives meos in jura Romanæ coloniæ, etiamſi dicas honoris ergo, deſciviſſe; ſcio ſummos viros ea de re ad ſatietatem diſputaſſe, verum lis erat adhuc quaſi integra ante Mazochium: ſententia ditior ea ſemper habita eſt, & plerisque omnibus probabatur, quæ de coloniæ jure ampliandum edicebat, ſtandumque potius pro omnimoda Græcanica libertate, & αὐταρχείᾳ· imo ipſe Capacius p. 61. qui Neapolim inter colonias accenſet, & liberæ reip. jacturam feciſſe ait, fatetur tandem: *Tanta nihilominus in ea eſt varietas, & tam pauca de Neapolitana colonia habemus, ut ignorem, quid decernam*. Contra vero, poſtquam magni nominis vir Mazochius Neapolitanorum libertati adverſantiſſimam ſententiam tutatus eſt, fateor me ægerrime audiviſſe quoſdam obſtrepentes, de ea jam conclamatum eſſe.

Pro omnimoda hac Neapolitanorum libertate pauca apponam, quo brevis ſim, cl. Mazochii rationum vim elevare ſolummodo in animo eſt, quo liberrimæ reipublicæ veterum civium decori ac majeſtati conſultum eam. Et ſane melioris notæ, & Græce docti noſtrates Scriptores immunitatem legum Romanarum potioribus monumentis jam tutati ſunt, quorum principes ſunt Petrus Laſena, & Cam. Peregrinius; atque hic ſane tantam argumentorum vim aggeſſit, ut ſeptenas denas paginas impleat, vide pag. 724. & ſeqq. quas ea in re omnes impendit, cui multam gratiam habeamus oportet; & pauca quædam etiam antea pag. 308. tanquam antecænium præmiſerat, ac utrobique clariſſime præſtat Neapolitanos Græcanica αὐτονομίᾳ victitaſſe, legumque Romanarum onus nunquam ſubiiſſe. Hic autem quis mecum non mirabitur Mazochium æternæ lectionis virum oblitum eſſe, (negem poſthabuiſſe,) ſatis multa, quæ pro libera republica Neapolitana Peregrinius illeverat? nullus dubito, quin ſi ſummo viro ſententiam ſui τῶ συμπολίτῃ in mentem adveniſſet, cum eo profecto conjuraſſet, civiliter enim vivimus, civeſque niſi ſi coacte oppugnamus; quare antea tot Peregrinii rationes evincendæ ſunt ac propulſandæ, quo in Mazochianam opinationem abeundum ſit: piget autem eas hic

hic recoquere, cum ejus optimæ frugis plenum de Campania opus in omnium manibus versetur. Verum ne obliviscaris advertere in Peregrinio antiquam, atque ἔμφυτον illam in Neapolitanos, etiam dum commendare eos satagit, (urgetur enim vehementibus Scriptorum testimoniis,) ζηλοτυπίαν, qui hanc ab colonia, & Rom. legibus immunitatem, quantum potis est, imminuit, atque πολύτροπος, summaque arte involvit turbatque.

Licet ex scriptis saxis, quæ ab ævo Peregrinii in lucem venere Neapolitanæ non una libertatis argumenta trahi possint, (sunt autem longe post Domitiani Augusti tempora, quibus constitutam coloniam Neapolitanam, ac pessumdatam libertatem evincere vult Mazochius,) in iisque lapidibus eandem colliges ἑλληνικὴν διαγωγὴν, quos mixtim inferne apponam lapides, eos nunc prætereundos reor, ne longus sim; id unum addam, quo certissime firmari exputo Neapolitanos liberos floruisse, ab externisque legibus & institutis omnino abhorruisse; illudque petitur ex ipsis Neapolitanorum nummis, quorum ne unum quidem ex innumeris elegantiæ plenis, quos fortuna ad patriæ decus servavit, reperias, qui secundum Romanas leges cusus sit, sed universi liberrimæ reipublicæ utramque faciem præferunt, uti norunt, quotquot nummariis institutionibus vel parum imbuti sunt: sexcenta id genus numismata refert Capacius noster de rebus Neapolitanis ante omnes benemerentissimus, quem invisere ne te pigeat. Verum his posthabitis, potius duco cl. Mazochii momenta expendere, quæ non tanti ponderis reputes, ut ei melius, quam Peregrinio adsentiendum; ejusque differendi ordinem ab pag. 238. laudatissimi operis servare in animo est. Si etenim hac in re litteraria hostem potentissimum superem, cujus dicendi virtus pæne Attica quemque non bene catum trahit atque percellit, de patriæ veteri libertate nullusdum posthac formidet.

II. Porro quotquot in erudita Mazochii diatriba cap. 2. & part. 2. c. I. 2. 3. & 4. marmorum titulos vides, omnes jam collegerat Reinesius cl. VI. 70. pro tuenda Neapolitana colonia, dispari tamen studio: hic enim, utpote longe regionum nostrarum natus turbat omnia, miscetque, dum πολιτείαν veterem Neapolitanorum, ac magistratus expendere aggreditur, cujus longiorem adnotationem cum ipse iterato lectitassem, fatendum est nil luculente percepisse; contra vero Mazochius secundas addidit curas, & quæ non bene concoxerat Reinesius, aptius digessit, & optimus faber ex trunco sat informi Deum fecisse, atque belle exasciasse ratus est. Porro hi duoviri doctissimi contra Neap. remp. duo saxa promunt, unum ex Panvinio, quod Romæ exstat, nempe, GENIO COLONIAE NEAP. atque an dubium sit, aut de Neapoli Campaniæ loquatur, judicent ceteri: nam longe gentium ab hac urbe exstabat, & nescio qua arte sileat id Mazochius; qui fatetur tamen longiorem eam epigraphem se vidisse: atque iterum taciturnitate premit, quo in loco hanc alteram Neapoli viderit; inquit enim

enim: *Quam me copiosiorem Neapoli vidisse memini, quæ eadem, an diversa a Panviniana sit, ignoro. Quam dixi longiorem, ea sic habet:*

ORDO . ET . POPVLVS . NEAPOLITANVS
GENIO . COLONIAE . NEAPOLITANAE

Attamen non tanti curamus monumenta, quæ non prostent, & quæ κατὰ μνήμην solummodo recitentur: & emunctæ naris viri haud olfaciunt inter quaterna lapidis verba bis exsculptam vocem prolixiorem NEAPOLITANVS, & altera videtur παρέλκειν. Alterum saxum, quippe quod apud Capacium nostrum legitur, *M. Aurelio Pelagio patrono coloniæ Neapol. pientissimo*, majoris momenti est; cum autem unicum sit, hinc sane amissam ab Neapolitanis Græcanicam vivendi liberam rationem nullus colliget; quis autem de libertatis negotio, ac reip. statu testem unum acceptet? Præsertim cum Peregrinus sexcentenos pro ea tuenda proferat: ceterum ipse paullo inferne clarissime patefaciam Latialium characterum lapides, qui Neapoli nunc sunt, vel de hac urbe recitantur, aut aliunde translatos, aut confictos.

Urgent iidem duoviri eruditissimi, & fortius Reinesio Mazochius cap. 2. titulum quendam Octavio Agathæ erectum, digito ostentantes, qui & Neapoli visitur, & Agatha P. C. N. idest *Patronus Coloniæ Neap.* salutatur, edicitque Mazochius, *hunc lapidem Lasenæ*, (ac proinde etiam Peregrinii sui) *sententiam jugulare, ex eoque constare Neapolim reip. statum cum Romana civilitate commutasse*: titulus utpote longior legi potest vel in Grutero, vel in Capacio pag. 98. vel in hac Mazochiana diatriba. Verum ut cito me expediam, nisi si odio musis sim, nihil hoc lapide levius, ac infirmius contra liberam, ac Græcanicam Neapolitanorum διαγωγὴν· nam τὰ στοιχεῖα P.C.N. facile quivis refundet in *patronus coloniæ Nolanæ*; cum hoc decretum scriptum sit, lapide aperte id testante, *in curia Basilicæ Aug. Annian.* templum autem, sive curiam, quæ idem plerumque audit, Augusto Nolæ erectum, & ab Tiberio dedicatum narrat Tac. lib. 4. cap. 57. & quantum de hoc principe benemeriti fuerint Nolani, vide Scriptores, cujuscumque pretii sint, de rebus Nolanis. Constat etiam & ab Sylla, & ab Augusto in eam urbem coloniam deductam ex non unis saxis, in quibus leges, COL. FEL. AVG. NOLA, Capac. p. 882. cum igitur in Octavii Agathæ cippo *curiam Aug.* cernere sit, quæ Nolæ fuerat, non vero Neapoli; in hac etenim urbe nunquam ulli Cæsarum erectum templum, neque cusos nummos memoriæ proditum est, utpote libera civitate, profecto ἀλόγως se haberet quisquis posthac Nolæ, Latini oris oppido nobilem hunc lapidem abjudicaret. Scio ex Capacio p. 88. saxum adhuc Neapoli exstare ad Divi Gregorii campanariam turrim, sed nescio, cur Mazochius de marmoris loco Grutero potius, quam Capacio fidem præstet: imo inibi adhuc visitur; verum cum ea turris paucis

cis abhinc annis elegantius restituta sit, scelestissimi structores, & architectus, quæ horum illitteratorum hominum κακοήθεια est, scriptam marmoris faciem intra murum occuluere, nobisque rude, & ἄφωνον cippi tergum, vel latus objecere; in quo icuncula quædam sat detrita scalpta est: placuit autem infrunito turris fabro imagunculam melius ostentare, quam litteras; quare vereor, ne bona characterum pars pessum iverit. Adde adeo verum esse hunc Octavii Agathæ cippum Neapolitanum non esse, ut vel Capacius id oboluerit, licet vellet Puteolanum, vel Cumanum. Neque molestus mihi sis, atque reponas saxum Neapolitanos erexisse, cum hujus urbis ædificio affixum sit; verum Nolanos Scriptores sæpe conquestos scimus Neapolitanos proceres vel ad ornatum, vel ad fulcimentum suarum ædium Nola Neapolim plurima id genus vetustatis monumenta comportasse; quin hic sane, pag. scil. 238. Mazochius vicem temporum dolet opportune: *Quos titulos descriptores nobis pro Neapolitanis propinarunt, eorum pars vix fortassis centesima ad Neapolim pertinent, quorum plurimos Puteolis, Bajis, Miseno, Cumis, Capua, aut undelibet allatos fuisse . . . comperi*, nescio, cur Nolam reticeat Mazochius. Adde summum virum existimare etiam Hydrunto Neapolim litterata marmora transvecta, in Camp. amphit. p. 116. Possem lubens Capacio adsentiri conjectanti marmor hoc Agathæ Puteolanorum fuisse, sed mea solummodo interest non esse Neapolitanum: nam reperio in Grutero 355. 1. (quod ex Capacio exscripsit, vide Puteol. hist. pag. 7.) simile grande saxum in Puteolorum littore repertum, ac in ædes Pontani transvectum, in quo eadem CVRIA AVG. ANNIAN. inscripta est, idemque fere decreti exemplar, quod utpote longius, hic etiam piget allinere; neque dubites, quin Octavio Agathæ statuam Puteolani erexerint, tum ob merita in cives, tum quia in aliena urbe, Nolæ scil. *coloniæ* patronatum obtinuerat. Capacii bona conjectura enixe firmatur, eo quod in Agathæ lapide bis *honestissimum corpus dendrophororum* mentio est, eorumque consensu statua erigitur; quod quidem collegium Puteolis fuisse celebratissimum constat ex ingenti saxo, quod Capacii ævo inibi repertum est, consulas hujus historiam Puteol. pag. 29. in eoque legere est creatos plusquam octoginta ex dendrophoris, quorum omnium nomina in utraque lapidis area repetita vides. Quis igitur posthac non irascatur iis, qui hoc Octavii Agathæ marmor pro tuenda Neap. colonia objiciant? Silentio minime prætereundum, tantum virum in pag. 238. ut omnem hanc paginam adversus Neapolitanam libertatem impleat (nam capitis 2. verba vix duodeviginti arctissimæ columnæ versus occupant, vide quam parvis machinamentis magnam nostræ libertatis molem oppugnare occœpit!) longiorem sermonem instituere, quo magnum Scaligerum castiget, eo quod Puteolanum cippum de Neapolitana colonia interpretatur; cui summo viro parum gratiæ referimus, cum jam id in Scaligerum adverterat Gruterus, licet ea de re sileat Mazochius.

III. Non autem in eo solummodo deserbuit hujus felicissimi ingenii Campana vis & ardor, ut festiva Græcanica libertate Neapolitanos spoliaret; verum longius progressus est, annum etiam ipsum, quo legum Rom. jugum Neapolis subiit, edicit, sub Nerva scilicet, quem scimus menses senos denos, uti in bene longa adnotatione evincit Tillem. in Nerv. imperium rexisse. Omnis autem hæc summi viri supputationis ἀκρίβεια Ligoriano saxo innititur erecto cuidam L. Bæbio Cominio:

L·BAEBIO·L·F·GALER
COMINIO·MIN·
PRAEF·FABRUM·PRAEF·AERARI·S·
PRAEF·CAMPANIAE·ET·APPVLIAE
PROC·XX·HEREDITATIVM·PROC
FISCI·IVDAICI·PROC·HER·CADVCOR
PROC·VENICVLORVM·PER·ITALIAE
AB·IMP·CAESARI·NERVAE·AVGVST
PROPR·AFRICAE·ET·AEGYP·CVRAT
VIARVM·STERNENDARVM·PATRO
NO·COLONIAE·H·V·STAT·ÆNEAM
S·P·Q·NEAPOLITANVS
D·DD·

Hic porro L. Bæbius, ait Mazochius, *Cominius haud diversus ab illo est, quem alter Neapolitanus cippus commonstrat, quem Gruterus p. 373. 2. recitat:*

S·P·Q·NEAPOLITANVS
L·BAEBIO·L·F·GAL·COMINIO
PATRONO·COLONIE

Ergo utriusque marmoris L. Bæbius Galeria Cominius patronus Neapol. coloniæ, cum sub Nerva honores gesserit, necesse est Neapol. coloniam, aut sub ipso Nerva, aut circiter ea tempora fuisse conscriptam: atque hæc omnis argumenti ratio est, qua vir ὁ πάνυ ætatem certam coloniæ firmat. Quæ cum tam belle præstet, nemo nisi incredulus oderit: & parum absfuit, quin & ipse ab viri auctoritate, & binis lapidum monumentis, ac pondere abducerer. Verum miror Mazochii vim odoram statim non olfecisse Ligorium nostrum longissimæ Bæbianæ inscriptionis architectum fuisse, quem ceteroqui in his monumentis confingendis norunt omnes fide non parum jamdudum periclitatum esse. Quis etenim tam pinguis, ut credat saxum γνήσιον esse, quod κατ' εὐθὺ certis historiæ monumentis adversatur? In eo quidem scalptum est Bæbium ab Imp. Nerva

va creatum *proc.* $\overline{XX}$ *hereditatium*, *proc. fisci Judaici*, *& proc. vehiculorum per Italiam*; ficuti hic ipse Mazochius fatetur: inquit enim, *hic versus*, fcil. ab Imp. Cæfare Nerva Auguft. *ad præcedentem*, *in quo vehiculorum est mentio*, *est referendus*, *non ad sequentem*, (fcil. proc. Africæ, &c.) *nam huc pertinet nummi Nervæ celeberrima inscriptio*; vehiculatione Italiæ remiffa, *ficuti & quod versu proxime superiore scribitur*, proc. fifci Judaici, *id ad alterum Nervæ nummum refertur*, *in quo legitur*, fifci Judaici calumnia fublata: huc ufque vir fummus. Sed contra eft, fi certum fit imperii initio Romanos, Judæofque his oneribus Nervam principem indulgentifs. liberaffe, qui fieri poteft, ut fimul horum vectigalium procuratorem crearet, a quibus jam populos exemerat? Et vix oculis fidelibus fidem præfto, dum Mazochii, viri ingenii erectiffimi membranis illitum lego ea tributa jam ab hoc Cæfare remiffa, interea hac de re ad notiffima Nervæ numifmata provocat, quo Ligorianum mendaciffimum faxum tueatur, quæ nonnifi ad turpem ejufdem νοθείαν detegendam quifque ftatim exhibuiffet. Præter hæc haud aberrem, fi xx hereditatium procuratorem ab Nerva creatum quemquam negem; cum enim ab Augufto hoc indictum effet vectigal, Nerva fubjectas fibi gentes magna ex parte eo ab onere liberaverat, vide, ut ceteros taceam, Tillemontium, & Burmannum de Vectigal. pag. 168. de hoc per quam mihi longe conqueri liceat, qui, quanquam felectiffimæ eruditionis fegetem de xx hereditatium collegerit, tamen de binis vectigalibus, nim. vehiculationis, & fifci Judaici obliviofiffimum fe præftitit.

Adde dolofum effe hunc Ligorianum lapidem vel ex eo, quod inter titulos adfcripferit H.V. *honoratum virum*, ut appofite interpretatur Mazochius, licet aliter Muratorius; verum haud fcio, an fint voces felicioris Nervæ tempeftatis, licet Mazochius adftruat: *H. V. videntur explicanda*, honorato viro, *cujusmodi honoratorum plurima est in inscriptionibus*, *& jure Romano mentio*. Verum Pandectes eam vocem fortaffe haud adhibuit, & nec reperies in faxis Nervæ συγχρόνοις· videtur ῥῆσις enata Lampridii ævo, fcil. medio fæculo tertio, vid. hift. Aug. to. 1. p. 970. ubi me piget oppido pauca contra morem adnotaffe Salmafium. Reddit etiam fidei fubleftiffimæ faxum tot titulorum congeries, & præfecturarum; ita ut videatur fane Ligorius ex variis marmoribus ea munia collegiffe mixtim, atque in unum coagmentaffe, quo *optimo*, *atque præstantissimo*, uti vocat Mazochius, lapide Neapolim cohoneftaret. Demum fallax Ligorii ingenium fe prodit propalam in autographo, quod in Regis noftri bibliotheca proftat, atque invifere coactus fum; hæc enim infcriptionis mundo margini adjecit Ligorius: *nel Castello vecchio a porta Capoana*, *consumato*; fi igitur ævo fuo marmor confumptum, ac vetuftate obliteratum dicit, quo pacto ipfe exfcripferat? vides fane Ligorium ideo detritum adferere, quo nemo ad illud confulendum accederet, pateretque dolus.

Adde errores, quibus marmor turpiter squalet, uti sunt, *veniculorum: per Italiæ: ab Cæsari Nervæ*, adeo decumanos esse, ut cuivis inepto ejus felicioris temporis scalptori haud excidere potuissent, si dicas a saxo Ligorium epigraphen exscripsisse: qui tamen facile se doctis viris imponere posse ratus, si grandibus σφάλμασι eam horridam finxisset; verum a bono Ligorio temporum ratio nulla habita est. Ut sileam de extremis ternis D. DD. ita punctis distinctis, quas *decreto decurionum* si explices, binæ satis fuissent, ut in millenis saxis: & Neapolitani pueri sciunt in nostra urbe tunc temporis non *decurionatum*, sed *demarchatum* viguisse, cum Hadrianus demarchi munere fungi optaverit, ut inferne dabo. Demum apud cordatos viros plurimum ponderis habeat necesse est, saxum Cominianum in tam patenti nostræ urbis loco, ac hominum frequentia celebratissimo erectum, unum Ligorium vidisse, tot autem rerum Neapolitanarum Scriptores veluti inficetos ac bardos omnino illud posthabuisse. Quis posthac non miretur ætatem coloniæ Neapolitanæ ex ineptissime conficto marmore eduxisse Mazochium? præsertim qui Ligorianam fidem jamdiu perspectam habuerat, cum in celeberrima Epistola de Dedicat. sub ascia pag. 143. hæc præclara elogia de Ligorio intexuerit: *Ex Pyrrhi Ligorii scriptis (quem quidem hujusmodi fallaciarum manifestum millies deprehendi) eam inscriptionem Langermannus descripserat, quam proinde* νοθείας *valde suspectam arbitror*: & ibid. pag. 300. col. 2. *A Ligorianis* (inscriptionibus,) *eæ sunt num. quinque*, νοθείας *suspicionem non amolior; notum est hominis ingenium placentis sibi in hujusmodi fabricis*. Porro si *millies* fallacem Ligorium deprehendit, cur in hoc Cominiano epigrammate nihil de isto inscriptionum consarcinatore addubitarit? Imo in Kalend. Neapolitano pag. 357. in adnot. idipsum de Ligorio conqueritur. Pluris igitur πολυθρύλλητον asciam suam Mazochius, quam nostram Neapolitanorum libertatem curavit, atque Ligorius salutandus ἀκίβδηλος, cum summo viro libuerit, proque re sua fecerit. Jure quidem Emmanuel Martinus vir politissimus in Ligorii collectanea ita excanduit: *Quas ego merces, Deos iratos omnes habeam, si emam vitiosa nuce. Quid credidere impostores illi posteros fore fungos, aut stipites?* epistolar. lib. 3. pag. 154. Amstelæd. Piget me etiam Muratorium hoc marmor tanquam minime spurium thesauro suo pag. 1112. 6. adscripsisse. Haud prætereundum reor, quod mens mihi nunc suggerit: si Mazochius parum itineris subiisset, atque Regis D. N. bibliothecam invisisset, αὐτογράφῳ Ligorii inspecto iis erroribus squalente, & verbis illis, quæ sunt in ora, lectis, turpe mendacium oboluisset, & fortasse a coloniæ dedecore Neapolitanos abstersisset.

Supparem auctoritatem alterum breve Bæbii Cominii marmor, quod paullo ante adscripsi, habeat necesse est, cum ipse doctiss. Mazochius lubens fateatur Gruterum ex Golzio Neapoli affigere, schedas vero Cittadini Canusiæ apposuisse, atque conjecturis haud scio an bonis tantam lo-

locorum distantiam conciliare enitatur : inquit enim duplex ejus Cominiani saxi exemplar exscalptum, alterum Neapoli, Canusiæ alterum, quem Cominium Canusinum fuisse hariolatur vir summus: *Hunc lapidem*, inquit, pag. 240. in adnot. *Cittadini schedæ Canusiæ ponunt; cujus exemplum, quia altero versu plura habet, videtur una eademque inscriptio non tantum Neapoli, sed & Canusiæ (fortasse quod Bæbius domo Canusinus esset) prostitisse:* verum tantine erat titulus, *patronus coloniæ Neap.* ut Canusia urbs non parvi nominis, si cives suos illum adeptos esse sciret, marmoribus sculperet? quod si quis credat, incidissent ita Canusini: *Cominio patrono col. Neap. S. P. Q. Canusinus D. D.* Porro si civi huic suo Canusini elogium in saxo incidendum ad patriæ decus optassent, Ligorianum potius marmor tot titulorum congerie onustum, quod sincerum vult Mazochius, non autem brevissimum hoc, atque uno patronatu vix decorum elegissent. Demum nihil magis hujus lapidis fidem elevat, quam Andreas Schottus, qui in adnot. in Frontinum de Coloniis per quam diverse illum exscripsit, & Bæbium *Cominium* in Bæbium *Geminium* confictum cernis, versuumque ordinem turbatum: ita ut primus extremus evaserit, adjectis τοῖς D. D.

L·BAEBIO·L·F
GAL·GEMINIO
PATRONO·COLONIAE
S·P·Q·NEAPOLITANVS
D·D

Profecto si Mazochianam summam diligentiam non latuissent hæ Schotti adnotationes, quæ in fine Paterculi edit. Burmanni prostant pag. 634. minime ex binis hisce νοθείας plenis saxis annum coloniæ nostræ tam prompte fixisset. Et quis nunc mecum huic Schotto non irasceretur ibidem dictanti : *Neapolim coloniam olim fuisse testantur innumeræ lapidum litteratorum inscriptiones*, inde privam hanc Cominianam, sive Geminianam recitat ; sed parcas huic viro longe nostrarum gentium nato.

IV. Verum, antequam manum de tabula, pauca adjicienda reor, quæ fuerunt in causa, ut inter nostrates Scriptores tantæ rixæ turbæque de ficta Neapolitana colonia excitæ sint: sane huic clarissimæ contentioni locum dedit hic unus Titi Vespasiani bilinguis titulus; hinc Capacius pag. 275. primus veluti belli dux edixit: *Ex Græcis, Latinisque characteribus Romanam dijudica coloniam:* Mazochius hanc Capacii sanctionem, licet non unis Scriptoribus intercedentibus, sua erudite loquentis auctoritate firmare ratus est : *Verum*, inquit pag. 234. *si quod res est, fateri volumus, consuevit hoc in Græcis urbibus, at postea in coloniarum dignitatem provectis, ut Græcolatinas inscriptiones facerent*, &c. Mox ut melius roboret Capacii sententiam, addit, *Romanorum moris fuisse, rem unam*

unam pluribus linguis inscriptam proponere ; demum *id constare* ait *titulo Crucis Christi*. Verum tantum abest, ut πολυγλώττοις titulis, qui in aliqua urbe visuntur, eam coloniam factam credas, ut potius contrarium dijudices : etenim scimus Hierosolymorum cives Tiberii ævo suis legibus quamplurimis adhuc victitantes, nec coloniæ nomenclaturam adeptos: quod sub Hadriano accidisse constat ; τρίγλωττον epigraphen Cruci affixisse præsidem scimus, ut in maxima, ac frequentissima advenis urbe ab omnibus perlegeretur ; quare Crucis tituli exemplum nullum coloniæ jus, sive dignitatem præfert, saltem contra Neapolitanam πολιτείαν Græcanicam nihili est. Etiam in insulam Cyprum nunquam legimus coloniam invectam, nummum autem Græcolatiarem Cyprii ferierunt: TI. CLAVDIVS. CAESAR. AVG. TR. P. ΕΠΙ ΚΟΜΙΝΙΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ, in area ΚΥΠΡΙΩΝ, vide thesaur. Morell. præter hoc δίγλωττον numisma haud scio an aliud reperire sit.

Præterea miror Mazochium, quem novi diurna nocturnaque manu evolventem Historiæ Augustæ Scriptores, puram putamque caussam, cur veteres id genus πολύγλωττα marmora scalpserint, non advertisse ; eam aperte dictante Jul. Capitolino in Gordiano III. pag. 135. *Gordiano sepulcrum milites apud Circejum castrum fecerunt in finibus Persidis, titulum ejusmodi addentes, & Græcis, & Latinis, & Persicis, & Judaicis, & Ægyptiacis litteris*, inde hanc addit caussam, *UT AB OMNIBUS LEGERETUR :*

DIVO · GORDIANO · VICTORI · PERSARVM
VICTORI · GOTHORVM · VICTORI · SARMATARVM
DEPVLSORI · ROMANARVM · SEDITIONVM
VICTORI · GERMANORVM
SED · NON · VICTORI · PHILIPPORVM

Itaque multiplicis sermonis litteris concipiebantur inscriptiones, non quando urbs quædam colonia evaserat, sed vehemente teste Capitolino, quo ab omnibus gentibus eo confluentibus intelligerentur, præsertim cum Circejum castrum coloniam accepisse nusquam legerim. Quare idipsum dicas de Neapolitano bilingui Titi Aug. filice, adcurrentibus, veluti facto agmine, in nostram urbem Romanis ; ex Cic. enim hæc habeo pro Rabir. Post. cap. 10. *Deliciarum caussa, & voluptatis non modo cives Rom. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos non in hortis, aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe videmus :* atque Statius noster Syl. 5. carm. 3. v. 176. canit patrem suum docuisse innumerabiles procerum adolescentes Neapolim celebrantes : demum ex Strabone scimus lib. 5. p. 378. Καὶ τῶν Ῥωμαίων δ' ἔνιοι χαίροντες τῷ βίῳ τούτῳ, θεωροῦντες τὸ πλῆθος τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς ἐπιδημούντων ἀνδρῶν, ἄσμενοι φιλοχωροῦσι, καὶ ζῶσιν αὐτόθι, *præ-*

terea

terea Romanorum principes Græcanico vitæ genere gaudentes , advertentes multitudinem advenarum ob id institutum inibi degentium, lubentes locum amplectuntur, ibique victitant. Quare, quæ pronissima ratio est , ut Romani Tito principi munificentissimo Græce erectam memoriam etiam legerent , Latine Neapolitani eodem tempore dederunt. Hic autem te rogatum volo, ut advertas me in Strabonis κειμένῳ vocem ἔνιοι vertisse *principes*, non vero *quidam* contra omnium eruditissimorum interpretum fidem , alias sane sententia ταυτολογίᾳ laboraret ; dixerat enim superioribus versibus geographus confluere Neapolim plerosque Romanorum : Ἐπιτείνουσι (corrige ἐπιχειροῦσιν vid. p.411.) δὲ τὴν ἐν Νεαπόλει διαγωγὴν τὴν Ἑλληνικὴν οἱ ἐκ τῆς Ῥώμης ἀναχωροῦντες δεῦρο ἡσυχίας χάριν τῶν ἀπὸ παιδείας ἐργασαμένων , ἢ καὶ ἄλλων διὰ γῆρας , ἢ ἀσθένειαν ποθούντων ἐν ἀνέσει ζῆν, καὶ τῶν Ῥωμαίων δ' ἔνιοι , κ. τ. λ. *vitæ autem Græcanicæ rationem augent*, (corrige *aggrediuntur*,) *qui Neapolim Roma secedunt in ocium: sive qui ab ineunte ætate laboribus defuncti sunt , sive qui ob imbecillitatem, aut senectutem cupiunt vitam jucundiorem degere : præterea Romanorum primi, &c.* Atque ita, quod ait Strabo, in bina κόμματα belle dividitur , scilicet Neapolim se recipere tum omne genus Romanos, tum etiam *primores*, ac illustriores : & vel pueri sciunt ἔνιοι aliquando valere idem ac φανεροί, vide Hesychium, & Suidam ; monet etiam opportune Albertus in elegantiæ plena Hesychii editione ex Reiskii sententia vocem ἔνιοι valere φαεινοί, *splendidissimi*, & κλεινοί , *nobilissimi*. Quod imitatos scimus Græcorum simias Latinos ; apud hos etenim vocem *unicus* , quæ ab *unus* cadit, (uti ab εἷς , ἑνὸς exit ἔνιος,) adnotat, tum qui *unus* est , tum *præclarus :* sexcentena sunt exempla , quæ collegit pro me laboriosissimus Voss. Etym. voce *unus*, idque utraque gens ab Hebræis mutuata est , a quibus ubique sacrorum librorum τὸ *unus* usurpari constat pro τῷ *primus :* quod sciunt Hebræi sermonis tirones. Et gratulor hoc interpretamentum vocis ἔνιοι ab oratorum maximo Tullio firmari , qui in paullo ante laudatis verbis idipsum de Romanis Neapolim accurrentibus dicit , quæ Strabo narrat, eodemque *civium* , ac *procerum*, sive senatorum discrimine utitur, ita ut geographus Ciceronis locum exscripsisse videatur.

v. Verum ad Titi saxum redeundum , unde nos Strabonis locus longiuscule averterat . Adeo verum est veteres invertisse Græcas epigraphes Latine , quo intelligerentur, ut , ne ad externos lapides provocem, nostratem Campanam habeam, (quam miror non meminisse Mazochium ;) exstat siquidem ridicule inversa superne deorsum, & parieti affixa in via, quæ a nova Capua ad veterem ducit , eamque exstremæ paginæ Campaniæ suæ adscripsit Peregrinius, sed erroribus quibusdam squalentem, quos minime restituit : rogavi per litteras Campanum canonicum Franciscum Ciccarellium , virum doctiss. olim studiorum socium, quo marmor inviseret , & castigatius exemplar ad me transmitteret ; attamen rescripsit mar-

marmor partim pessum jam ivisse, partim sub calce latitare, & pauca verba lectu prona:

ΔΕΣΠΟΙΝΗ ΝΕΜΕϹΕΙ
ΚΑΙ·ϹΥΝΝΑΟΙϹΙ ΘΕΟΙϹΙΝ
ΑΡΡΙΑΝΟϹ ΒΩΜΟΝ
ΤΟΝ ΔΕ ΚΑΘΕΙΔΡΥϹΑΤΟ
IVSTITIAE NEMESI
ATIS QVAM VOVERAT ARAM
NVMINA SANCTA COLENS
CAMMARIVS POSVIT

Nullo labore Latinum distichon confinge:

Reginæ Nemesi, ac Dis, quam voverat, aram
Numina sancta colens Arrianus posuit;

Ultimam syllabam in voce *Nemesi* minime elidi vides Græcorum instar. Καθειδρυσατο cum ει, sollemni scalptorum more ob soni affinitatem: sane *Arrianus* hic Græcus homo Græce aram dedicavit Deæ *Nemesi*; apposuit etiam eadem carmina Latine, quo in urbe Capua, quæ nunquam Græcanica fuit, intelligerentur; & nemo unquam, eo quod bilinguem hanc memoriam intuitus sit, de coloniæ jure quidquam cogitavit. Facessant igitur porro, quotquot cum Capacio edicunt Neapolitanum Titi Vespasiani titulum δίγλωττον præferre cives nostros Romanæ coloniæ jura acceptasse, & Græcanicam victitandi, loquendique rationem posthaberi ab iisdem cœptum; cum ex dictis pronum sit Latiare additamentum scalptum solummodo pro Romanorum, si qui essent, litterarum Græcarum ἀμύητων.

Verum oblitus eram enotare, ne succenseas, cum legas vocis Ἀῤῥιανός in hoc Campano silice penultimam corripi, cum producenda esset, indolem reor fuisse inficeti sæculi propriorum nominum eo modo terminantium προσῳδίαν invertendi; ut de multis sileam, ecce tibi ΠΑΦΙΑΝΟΣ eodem vitio laborare in corruptissima epigraphe, quam recitat D'Orvillius in Charitonem pag. 563. ex Murat. Thes.

ΠΑΦΙΑΝΟΣ ΠΑ
ΦΙΟΣΤΗΑΤΠΟΓΗ
ΛΕΛΙΜΕ ΚΩΜΩ
ΔΟΣ ΛΙΦΘΕΙΣ
ΤΟΝΒΙΟΤΟΤ ΣΤΕ
ΦΑΝΟΝ

Quæ duo esse pentametra jure existimat vir Græce doctissimus, quot sunt, quotque fuere, atque ita verba dispensat:

Πα-

Παφιανὸς Πάφιος τῇδ' ὑπὸ γῇ λέλυμαι
Κωμῳδὸς λειφθεὶς τὸν βιότου στέφανον.

Vertitque:

Paphianus Paphius hic sub terra solutus (jaceo)
Comœdus victus quoad vitæ coronam.

Sed haud scio, an clarius reficerentur:

Παφιανὸς Πάφιος τῇδ' ὑπὸ γῇ· λέλιπε
Κωμῳδὸς ληφθεὶς τὸν βιότου στέφανον.
Paphianus Paphius hac sub terra (jacet;) *reliquit*
Comœdus fato-raptus vitæ finem, (sive circulum.)

Vides me perquam pauca refecisse, & majorem forte nitorem conciliasse; mortis autem proprium esse τὸ λαμβάνειν, *rapere*, norunt omnes, ac tritum est ex Hom. Ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή. Il. ε. v. 83. Il. π. v. 334. Il. υ. v. 477. &c. Itaque *Paphianus raptus comœdi munere fungens reliquit vitæ cursum:* mecum quisque mirabitur ἑλληνικώτατον D'Orvillium ληφθεὶς non apposuisse, sed reliquisse λειφθεὶς, quæ vox hic satis importuna: demiror magis Muratorium in hoc lapide nihil advertisse. Si vero vocem στέφανος acceperit distichi auctor ῥωμαΐζων pro *fine*, uti est Latine *corona*, & *coronis*, βιότου στέφανος idem prorsus audit, ac βιότου τέλος, qui loquendi modus celebratissimus est; utque a Scriptorum omnium principe incipiam, habes ab Homero Il. ι. v. 411. φερέμεν θανάτοιο τέλοσδε. Il. ν. v. 602. τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακὴ θανάτοιο τέλοσδε. Il. π. v. 630. legere est ἐν χερσὶ τέλος πολέμου, τέλος ἐπέων· quam vocem bonam, priscam, & Homericam Homerastri verterunt in τελετὴ Batrachom. v. vult. Καὶ πολέμου τελετή, κ. τ. λ. Ut moris est, cum hoc summo vate conjurat Hesiodus in Ἔργ. v. 669. qui de Diis canit, Ἐν τοῖς γὰρ τέλος ἐστὶν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε, ubi non ineleganter Guietus adscripsit: τέλος, *facultas*, δύναμις, *potestas efficiendi bona*, & *mala*, κράτος, ἀξίωμα, οἱ ἐν τέλει. Adde Mimnermum apud Stobæum serm. 96.

. . . Κῆρες δὲ παρεστήκασι μέλαιναι·
Ἡ μὲν ἔχουσα τέλος γήραος ἀργαλέου,
Ἡ δ' ἑτέρη θανάτοιο . . . .

Ubi vides τέλος γήραος, & τέλος θανάτοιο, &c. peræque esse, ac στέφανος βιότου, si στέφανος valeat in Paphiani saxo idem ac τέλος, quod juratissimus dicerem.

VI. Hæc reor satis pro tuenda immunitate Neapolitanæ civilitatis a jure coloniæ contra clarissimorum II virorum Reinesii, & Mazochii argumenta a saxis petita. Reliqua capitis III. & IV. laudatæ Mazochianæ diatribæ tum ne longus sim, mittenda mihi duco, cum refingat pressse, quæ jam antea largius digesserat; id solummodo monendum jubeo de σφάλματι μνημονικῷ tanti viri hoc cap. 3. ajentis: *Nec enim in hanc urbem proprie deducta colonia (qua de causa de Neapoli colonia facta loquens sedulo DEDUCENDI verbo semper abstinui, &c.* ipse contra pag.

102. circ. init. eam vocem Neapolitanis invisam jam præmiserat, quare eradendam rogant: *De Neapolitana colonia*, inquit, *atque DEDUCTIONIS tempore, nolo hic, quam paratam ex inscriptionibus materiem habeo, lectori obtrudere: de quo argumento peculiare schediasma in dissertationis hujus appendice in cupidorum gratiam subnecti præstabilius erit.* Piget etiam præterea nos Neapolitanos pag. 241. Mazochium usum Reinesii argumentis illevisse doctis chartis suis, ac laboriosis *Neapolim adhuc quarto Christi sæculo in coloniæ appellatione sibi mirum quantum placuisse*, duosque recitat lapides inferioris ævi, quos etiam laudato loco Reinesius contra Neapolitanam libertatem regerit: primum sane breviorem, in quo scalptum est: *Licini Alfio Licinio V. P. patrono coloniæ ex comitibus regio Thermensium vere patrono:* alterum satis longum, in quo legitur, *L. Munatio Concessiano V. P. patrono coloniæ*, &c. *regionem primariam splendidissimam Herculanensium patrono mirabili statuam ponendam decrevisse:* ratus est vir doctissimus tum regionem Thermensem, tum Herculensem ad Neapolim pertinuisse: verum regionem Thermensem nostratem fuisse, licet nihil hæsitans fateatur passim vetera monumenta testari, nullum tamen protulit: scio Petrum Lasenam de Gymn. p. 181. quasdam membranas e nostro Fab. Jordano lectas ostentare, sed longe inficetiorum sæculorum labem præseferunt, ut legenti patet.

Porro Herculanensem epigraphen certiores nos facit Capacius spectare ad Herculaneum, nunc fama plenum oppidum, unde Augustissimus Rex immensas vetustatis gazas in lucem trahit; & saxum ævo suo illic repertum ait in Neap. Hist. pag. 451. *Hac tamen ætate, dum rustici agrum colerent, & foderent, inventæ sunt .... multæ inscriptiones, quæ plurimum lucis attulerunt. Ad Divi Antonii Neapolim hoc epigramma* (Munatianum scilicet) *translatum est, quod Herculanenses venerari profecto deberent, &c.* Hic autem a me impetrare non satis sum, ut Lasenæ nostro non irascar, qui pag. 182. Capacium αὐτόπτην ineptum arcessit, (pronus ceteroqui ad aliis conviciandum,) atque injuria ei oppido id marmor abjudicat, ac Neapolitanum esse jubet. Non autem pernego sequiori ævo quandam Herculensem regionem Neapoli fuisse, cujus mentionem exstare apud Gregorium M. jam monuerat Gruterus in hunc lapidem, idque etiam hic recinit Mazochius; verum quantum intersit inter ambas voces *Herculenses*, & *Herculanenses*, sicut inter viam Herculeam, Propert. lib. 3. el. 17. & Herculaneam viam, Cic. de leg. agr. cap. 14. cont. Rullum, (tantum scilicet, quantum inest spatii inter ipsum Herculaneum oppidum, & Bajas, hic etenim celebrabatur via *Herculea*, illic *Herculanea*,) expendam σὺν Θεῷ in satis laboriosa Puteolanæ regionis descriptione: necnon excutiam, cur in Commodo Lampridius p. 522. dicat Commodianus Herculeus, & pag. 524. Commodianus Herculaneus, quod neque Causab. neque Salm. adnotarunt: & an revera *pagus Herculaneus* propter Capuam exstiterit, uti vult Mazochius in Camp. amphit. p. 148.

Fuis-

Fuiſſe vero Herculaneum coloniam, tum nomina magiſtratuum, quos in nuperrime extractis inde lapidibus legimus, tum quina, vel ſena marmorum fragmenta oſtendunt, quæ ſeptingentorum plus minus libertorum nominum, aliorumque colonorum plena ſervat Rex providentiſſimus, quæ exſcripta inter ſchedas meas ſervo, atque hic ederem, niſi ſatis membranarum occuparent. Ornata autem tot nominibus marmora nemo mihi inficiaturus eſt ſeriem eſſe eorum hominum, quos colonos ad Herculaneum habitandum atque excolendum viri conſulares a Tito miſſi deduxerunt, iiſque prædia oppreſſorum in Veſuvio attributa ſunt, ut notum a Suet. in Tito cap. 8. ſed hanc coloniæ deductionem clariorem habeo a Dione edit. Reimari pag. 1097. Τίτος τοῖς μὲν Καμπανοῖς δύο ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατευκότων οἰκιστὰς ἔπεμψε, καὶ χρήματα ἄλλα τε, καὶ τὰ τῶν ἄνευ κληρονόμων τεθνηκότων ἐδωρήσατο, quæ ita vertit idem magnus vir Reimarus: *Titus ad Campanos miſit duos viros conſulares, reſtituendæ regioni, iiſque præter aliam pecuniam dedit eam potiſſimum, quam reliquiſſent ii, qui ſine heredibus mortui eſſent*. Verum ne hæreas, ſi in doctiſs. Reimari Latinitate coloniam deductam non legas, nam Græce luculenter exſtat in voce οἰκιστάς, quæ invertenda fuiſſet *coloniæ duces*; cujus ῥήσεως notio prona eſt, & celebratiſſima Græcis hiſtoricis, vide Dionem ipſum pag. 301. v. 99. qui γεονόμους & οἰκιστάς una jungit. At mihi ſat eſt unus Thucid. pag. 21. Ἐλθόντες δὲ οἱ Ἐπιδάμνιοι ἐς τὴν Κόρινθον, κατὰ τὸ μαντεῖον παρέδοσαν τὴν ἐποικίαν, τόν τε οἰκιστὴν ἀποδεικνύντες σφῶν ἐκ Κορίνθου ὄντα, κ. τ. λ. quæ optime transfudit Dukerus: *Epidamnii vero Corinthum profecti coloniam oraculi juſſu dediderunt, demonſtrantes & ipſum ſuæ coloniæ ducem Corinthium fuiſſe, &c.*

Vides quantam ſibi mutuam lucem præſtant & Dio, & marmora pluſquam ſeptingentis nominibus colonorum illuſtria, quæ Rex omnium fortunatiſſimus curatiſſime ſervat. Et nunc primum fortaſſe ſcimus colonorum nomina veteres ſaxis ſcalpſiſſe. Scias pro re nata me de interpretibus pleriſque omnibus multum conqueri, qui dictionum οἰκιστὴς & οἰκίζειν notionem ingenitam poſthabuere in convertendis Latine Scriptoribus politiſſimis, neque cogitarunt de *colonorum deductione*; quare factum eſt, ut etiam docti ἀρχαιολόγοι turbas ingentes conciverint pro earundem vocum διαγνώσει, imo librarii ſæpe pro οἰκίσθαι ob ſoni affinitatem inſipienti ſæculo inducti appoſuere οἰκῆσθαι· hac de re vide æternas adnot. τοῦ πάνυ Perizonii in Ælian. pag. 532. &c. & pag. 919. &c. ac miror ne in tanti quidem viri mentem veniſſe eas ῥήσεις *ad coloniarum* plerumque *deductiones* pertinere, quo lites tantæ componerentur, & lux Scriptoribus reſtitueretur. Verum ſermo, unde diſceſſit, relabatur. Igitur tam ex *Liciniana*, quam ex *Munatiana* inſcriptionibus, nihil evinci poteſt Neapolim poſterioribus ſæculis fuiſſe coloniam, nec nomen ipſum diuturnum ſervaſſe, cum altera, dubii plena res ſit, an ad urbem noſtram pertineat, alteram, ditiſſimo teſte Capacio, ab vicini oppidi

rui-

ruinis erutam certo constet. Ceterum, scimus, & Mazochius ipse præclare novit, Neapolim urbem Græcam, non per *regiones* fuisse distinctam, sed per *fratrias*, etiam posteriori ævo, ubique enim viarum lapides videre est *fratriarum* nominibus illustres, quarum me novem reperisse gratulor, de quibus cap. seq. non pœnitenda, & ab aliis intentata proferam.

PARS TERTIA.

Argumenta eruditissimorum virorum contra Neapolitanam omnimodam αὐτονομίαν elevantur: & non una veterum Scriptorum testimonia illustrantur, atque in priscam fidem restituuntur.

I. *Frustra est Mazochius, dum asserit Neapolitanos αὐτονομίᾳ spoliatos jugum Rom. legum subiisse: locus Cic. expenditur.* II. *Item summus vir Strabonis verba objicit contra Neap. libertatem: quæ mala versa, & corruptissima sunt, eisque medela paratur.* III. *Quid πρῶτα, & ὕστερα in hoc geographo, antehac ignotum: Paulli epistolæ lux.* IV. *Vox ὀνόματα male transfusum Latine* nomina. *Καὶ περ ὄντων, legendum in Strabone καὶ περιόντων, quod bonis conjectationibus, & exemplis fulcitur. Locus de crypta Neap. in eod. geographo restituitur.* V. *Varronis sententia Neapolitanæ αὐτονομίᾳ objecta a Mazochio nil officit: sicuti neque alter Strabonis locus, quem sat tenebricose interpretatur vir ἑλληνικώτατος, & nunc primum luci redditus.* VI. *Livius, & Statius Straboni adstipulantur.* VII. *Neque etiam obstat famosus Cic. locus ep. ad famil. qui longiusculo commentario illustratur. Neapoli nunquam fuere* decuriones, *sed* demarchi, *Mazochio, & Lasenæ resistitur.* VIII. *Tullium a municipio Neapolis Syracusarum loqui patefit: & verba in hoc oratore importuna, & historiæ adversantissima eraduntur. Pauca quædam de nomine* Sosis. IX. *Verba Cic. Neapolitanæ αὐταρχείᾳ infestissima restituuntur, queis illitum erat* Neapolis *pro* Puteolis *ob librariorum noxam: acres querelæ de Peregrinio Neapolitanos lacessente.* X. *Binæ Statii loca, quæ adversus αὐτονομίαν Neap. objici possent explanantur. Dioni medela; quid in hoc historico vox ἰδιωτικῶς, quod posthabuit Reimarus.*

I. APponit deinde Mazochius pag. 252. *auctarium* quoddam, quo edicit Neapolitanos etiam, antequam coloni essent, (quos nunquam fuisse jam satis præstiti,) αὐτονομίᾳ spoliatos, & civitatem, legesque Romanas admisisse: & pauca quædam Scriptorum testimonia jam ab aliis fere occupata subnectit; verum ab ipso fortius, & elegantius more suo contorta, quæ si satis sum, ut elevem, de omnimoda Græcanica libertate veterum civium bene mereri mihi gratulor. Urget primo Mazochius famosum Cic. locum in orat. pro Balb. cap. 8. ubi Tullius ait disputatum satis fuisse Heracleæ, ac Neapoli de legum suarum Græcarum libertate, civesque tandem quoad magnam partem suam αὐτονομίαν Romanæ civitati antetulisse: in hunc Cic. locum hæc illinit Mazochius: *Minime dubito, quin ea sententia vicerit, ut civitatem admitterent;* ubi videtur vir magnus omnem judiciorum ordinem, & reipublicæ jura interturbare, cum quidquid major civium pars sciverat, minime obtinuisse dicat, factumque, quod minor pars intenderat; cum contra quisque ex Tullii verbis de hac

Hera-

Heracliensium, & Neapolitanorum pro patriis legibus contentione facillime eruat, quoniam major civium numerus contra Romanas leges obstiterit, perseverasse in paternis; formidolosius igitur poterat Mazochius Ciceronis locum contra Neapolitani juris libertatem opponere. Longe sincerius Peregrinius, Mazochii συμπολίτης in Campan. pag. 731. hunc pro Neapolitanis honestatis plenum Tullii locum adhibuit, dum ait: *Ma i Napoletani godendo della lor propria, che esser doveva assai favorevole condizione, la quale per non aver mancato di nulla a quel che conveniva a fedeli confederati, si avean conservata intera: allorchè per la legge Giulia civitas est sociis, & Latinis data, che son parole di Cicerone nell' orazione a favore di Cornelio Balbo, ebbero fra loro stessi gran disparere, se avessero avuto ad accettare, oppure ricusare quel dono da tutti gli altri popoli d'Italia molto avidamente desiderato: In quo (disse il medesimo Oratore) magna contentio Heracliensium, & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in iis civitatibus juris sui libertatem civitati anteferrent*. Hinc quisque mecum mirabitur, quo pacto Mazochius ex his clarissimis Tullii verbis colligat *Neapolitanos civitatem admisisse Romanam, & novo exemplo*, ut ipse ait, *forsan cum Græcanicis institutis copulasse*: & veluti monstrosam, (nam novum esse adstruit,) Remp. fingit licet dubius Græcis mixtam legibus, ac Romanensibus. Ceterum certo etiam dici posset cum Hotom. hunc Tullii locum mutilum esse, quem si omnem fortuna servasset, palam jam esset majorem Neapolitanorum partem vicisse legem Juliam odio habentem.

II. Fortius urget satis περιβόητα Strabonis verba, quibus Neapolitana πολιτεία graphice describitur lib. 5. pag. 377. Amstel. 1707. *quorum aliqua* opinatur Mazochius *nondum adversa*; apponam autem omnem Geographi locum, quo doctissimi viri sententia percipiatur, & responsio sit luculentior & promptior: Μετὰ Δικαιαρχίαν ἐστὶ Νεάπολις Κυμαίων· ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, καὶ Πιθηκουσσαίων τινὲς, καὶ Ἀθηναίων, ὥστε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο, ὅπου δείκνυται μνῆμα τῶν Σειρήνων μιᾶς Παρθενόπης, καὶ ἀγὼν συντελεῖται γυμνικὸς κατὰ μαντείαν· ὕστερον δὲ Καμπανῶν τινὰς ἐδέξαντο συνοίκους διχοστατήσαντες, καὶ ἠναγκάσθησαν τοῖς ἐχθίστοις, ὡς οἰκειοτάτοις χρήσασθαι, ἐπειδὴ τοὺς οἰκείους ἀλλοτρίους ἔσχον. Μηνύει δὲ τὰ τῶν δημάρχων ὀνόματα, τὰ μὲν πρῶτα Ἑλληνικὰ ὄντα, τὰ δ' ὕστερα τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναμὶξ τὰ Καμπανικά· πλεῖστα δ' ἴχνη τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐνταῦθα σώζεται, γυμνάσιά τε, καὶ ἐφηβεῖα, φρατρίαι, καὶ ὀνόματα Ἑλληνικὰ, καί περ ὄντων Ῥωμαίων, adscribam vulgare interpretamentum, quod miror secutum etiam esse Mazochium Græce doctissimum: mox meum adjiciam; nostra enim interest veram veterum Scriptorum rerum Neapolitanarum sententiam vestigare; & parcendum, si longiuscula erit παρέκβασις. *Post Dicæarchiam est Neapolis Cumanorum, postea temporis & Chalcidensium nonnulli, & Pithecusæorum, & Atheniensium immigrarunt, unde urbi factum hoc nomen. Ostenditur ibi monumentum Partheno-*

thenopes unius Sirenum: & jussu oraculi gymnicum certamen celebratur. Aliquanto post, obortis dissidiis, Campanos quosdam in urbem civium loco receperunt, coactique sunt inimicissimos loco familiarissimorum habere, cum suos a se abalienassent. Argumento rei sunt nomina magistratuum principio Græca, posterioribus temporibus Campanica Græcis permixta. Plurima tamen ibi Græcorum institutorum supersunt vestigia, ut gymnasia, epheborum cœtus, fratriæ, & Græca nomina Romanis imposita.

Quo autem tanto viro probatum simul, ac liberale responsum dem, in animo mihi est omne Strabonis κείμενον, quod de Neapoli satis prolixum, ac honestum satis geographiæ suæ intexuit parvo commentario persequi, tum ut bene de patria merear, tum ut ab hujus geographi verbis multiplici in loco noxa scribarum corruptissimis medicinam faciam. Μετὰ δὲ Δικαιαρχίαν ἐςὶ Νεάπολις Κυμαίων, ὕςερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, κ. τ. λ. restituas rogo: ἐςὶ Νεάπολις· πρῶτον Κυμαῖοι, ὕςερον δὲ, κ. τ. λ. vides igitur additam ςιγμὴν post τὸ Νεάπολις, quare sententia proba affulget: *post Puteolos Neapolis est: Cumani primum, deinde Chlacidenses immigrarunt, &c.* etenim Νεάπολις Κυμαίων, *Neapolis Cumanorum*, insuave est. Jure appositum πρῶτον, quod sane expetit ὕςερον, & Strabo ipse, quando ei sermo est de priscis, ac recentibus colonis, ita distinguit, & ne a Campania abeamus, dum de Caprearum incolis loquitur pag. 380. ait: Αἱ δὲ Κάπρεαι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιὸν, ὕςερον δὲ μίαν, *Capreæ olim*, (sive primum) *duo habebant oppida, deinde unicum*; fortasse amanuenses illud πρῶτον, sive παλαιὸν posthabuere, eo quod, ut moris erat, per nexus sibi ignotos scriptum invenerant. Verum istud non tam pingue erratum, nam etiam Plinius lib. 3. cap. 5. Hist. inquit, *Neapolis Chalcidensium*. Quod sequitur librariis nemo ignoscet, fœdissime enim corrupere: Ὥςε Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο, ὅπου δείκνυται μνῆμα τῶν Σειρηνῶν μιᾶς Παρθενόπης, καὶ ἀγὼν συντελεῖται γυμνικὸς κατὰ μαντείαν· itaque, ut nunc verba Græcanica jacent, sententia Strabonis est satis inficeta, scilicet *urbem nostram habuisse nomen Neapolis, eo quod in ipsa ostenditur sepulcrum Parthenopes unius ex Sirenibus*. Strabonis interpretes doctissimi nodum interciderunt, atque longe aliter interpunxere Græca ab Latinis, quæ etiam ad arbitrium reddiderunt: *nonnulli Atheniensium immigrarunt, unde huic urbi hoc nomen factum. Ostenditur ibi monumentum Parthenopes unius Sirenum, &c.* Verum quid tandiu te detineam, σφάλμα est in voce Παρθενόπης in casu patrio, quam si præposita parva ςιγμῇ in Παρθενόπη restituas, omnis caligo depulsa est; atque luculentissime mens Strabonis renidet: *Neapolis appellata est, (eo quod ibi ostenditur sepulcrum unius ex Sirenibus,) Parthenope.*

Hujus autem certissimæ divinationis testem conjuratum paro Plinium Hist. nat. lib. 3. cap. 5. veluti Strabonis verba Latine vertentem: *Littore autem*

tem

tem Neapolis Chalcidensium, *&* *ipsa Parthenope a tumulo Sirenis dicta*; vides igitur *Parthenope*, non *Parthenopes*. Porro novi, quare hic illitum sit *Parthenopes*, legerant enim in Strabonis lib. 1. pag. 42. Ἐν Νεαπόλει Παρθενόπης δείκνυται μνῆμα μιᾶς τῶν Σειρηνῶν· idipsum recinit ibid. p. 46. τὶς ἔπειτε ποιητὴς, ἢ συγγραφεὺς Νεαπολίτας μὲν λέγειν μνῆμα Παρθενόπης τῆς Σειρῆνος· verum in binis his libris diversa docet Strabo, hic siquidem ubi habitarunt Sirenes, in lib. 5. cur Neapolis Parthenope dicta sit, edisserit. Verba, ἀγὼν συντελεῖται γυμνικὸς κατὰ μαντείαν, explicat Statius noster Sylv. in lib. 3. Herc. Surrent. vers. 151. . . . *Ridetque benigna Parthenope gentile sacrum*, *nudosque virorum certatus*, *&* *parva suæ simulacra coronæ*; ideo vocat *sacrum* gymnasticum exercitium, quod κατὰ μαντείαν institutum est nostræ Sireni; hinc paullo post jure Strabo vocat, ἱερὸς ἀγών· dicit autem *gentile*, quoniam poeta e gente Neap. ortus; hocce vocabulum cordi fuit Statio, nam lib. 2. in Surrent. Poll. vers. 9. sinum maris dicit *gentile fretum*.

Deinceps geographus ait: Ὕστερον δὲ Καμπανῶν τινὰς ἐδέξαντο συνοίκους διχοστήσαντες· καὶ ἠναγκάσθησαν τοῖς ἐχθίστοις, ὡς οἰκειοτάτοις χρήσασθαι, ἐπειδὴ τοὺς οἰκείους ἀλλοτρίους ἔσχον, versum est, *aliquanto post*, *obortis dissidiis*, *Campanos quosdam in urbem civium loco receperunt*, *coactique sunt inimicissimos loco familiarissimorum habere*, *cum suos a se abalienassent*: ὕστερον, non valet *aliquanto post*, sed *deinde*, *demum*, quod sat incertum tempus statuit: οἰκείους hic ne dicas *suos*, veluti si Neapolitani αὐτόχθονας, & cives ab urbe ejecissent, sed *colonos*, fortasse Pithecusanos. Quærant, si satis sint, præ me diligentiores, quinam fuere Campaniæ populi, quos antea hostes, ὡς οἰκειοτάτους excepere Neapolitani; Peregrinius vult Nolanos pag. *676*.

III. Devenimus jam ad verba, in quæ tanquam in cæca saxa impegere tum exteri, tum indigenæ interpretes, & spondeo me non iratis musis ab plerisque omnibus probanda proferre: ut posthac nemo iis verbis abusus illa obtrudat, & inculcet importunus Neapoli pessum ivisse Hellenismum: Μηνύει δὲ τὰ τῶν δημάρχων ὀνόματα, τὰ μὲν πρῶτα Ἑλληνικὰ ὄντα, τὰ δ' ὕστερα τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναμὶξ τὰ Καμπανικά, quæ ita vertit Mazochius Xylandri Latinitate usus: *Argumento rei sunt nomina magistratuum principio Græca*, *posterioribus temporibus Campanica Græcis permixta*. Porro haud neges Strabonem hic non loqui de spatio temporis, nam dixisset sane, πρῶτον μὲν, ὕστερον δέ, ut ei sollemne est, & paullo ante bina exempla vides: quare quovis pignore dicas πρῶτα, & δεύτερα sive ὕστερα usurpasse geographum satis κυρίως, scilicet pro πρωτεῖα, *primaria*, & *honestissima*, & pro δευτερεῖα, & ὑστεραῖα *secundaria*, & *sat inferioris ordinis*, & *veluti posthabenda*: itaque breviloquentia ingenita Straboni hæc est: postquam Neapolitani Campanos in urbem excepere (dele deinde τελείαν στιγμήν, quæ ab omnibus adjecta est,) πολιτικωτάτους, & uti jus αὐτοχθόνων est, magistratus, & eorundem proinde nomina

mina cum Campanis alienigenis, & tanquam transfugis divisisse, ita ut honestiora, & πρωτεῖα munia sibi servarint, novis vero incolis partem inferiorum, sive ὑστεραίων quorundam officiorum addixerint; & quippe Latini oris, Latine minuta eorundem illa munia vocitanda edixerint. Hoc autem non longe petitum, sed a re ipsa natum interpretamentum omnibus probatum iri sperandum est; vulgare nihil sani aut concinni præferre nemo posthac inficiabitur. Hanc esse Strabonis sententiam novisse Mazochium præ me Græce longe doctiorem juratissimus adstruerem; verum ut Campanorum suorum famæ consultum iret, quos Neapolitani minoribus reip. muneribus destinarunt, vir summus, & sollers silentio pressit, & communi interpretationi subscripsit. Præterea mirum mihi semper visum est, cur idem vir doctissimus ibid. enixe optarit, ut Strabo ea *nomina magistratuum Campanica* nobis significasset; ratus est enim ea satis fuisse a Latinis diversa; cum contra sit, nam ipse geographus pag. 389. lib. 6. Καμπανοὺς λόγῳ τὸ ἀληθὲς Ῥωμαίους, *Campanos sermone reipsa Latinos* fuisse admonet.

Voces autem πρῶτος, πρωτεῖος, & δεύτερος, δευτερεῖος, sive ὕστερος, ὑστεραῖος in hac notione accipi, adeo frequens est, ut vel ex lexicis habeas: præterea fundum earundem vocum διαγνώσεως locupletissimum do Petr. Fabrum in Agonist. p. 593. qui fere omne cap. 20. lib. 3. pro ea notione tuenda, collectis sexcentis Scriptorum exemplis, exornavit, quæ si huc convectarem, capacissimam ceram implerem: queis neque Latine caremus, cum tironibus notus sit Horatianus ille *panis secundus*. Id etiam firmare satis sum ex sanctis novi fœderis membranis; nam præter tot exempla, quæ afferuntur ab Joanne Pasore in lex. habes περιθρύλλητον præceptum in ep. ad Ephes. c. 6. vers. 2. Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα· ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ· cujus de præcepti sententia cum diu inter Batavos nuper disputatum sit, is sane vicit, qui vocem πρώτη interpretatus est pro πρωτεία, ita ut Apostoli mens sit, præceptum honorandi parentes *primum* non esse, sed inter *primaria* enumerandum, vide tom. 49. biblioth. ration. pag. 344. an. 1752. sed miratus sum auctorem anonymum ad una exempla sacrorum voluminum, non ad profanorum provocare.

IV. His intellectis, pergit porro geographus: Πλεῖστα δ' ἴχνη τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐνθαῦτα σώζεται, γυμνάσια τε, καὶ ἐφηβεῖκκα, (corr. quod planum omnibus est, ἐφηβεῖα, καὶ) φρατεία, (potius, φρατρίαι,) καὶ ὀνόματα Ἑλληνικά, καὶ περ ὄντων Ῥωμαίων, quæ Latine prostant: *plurima tamen ibi supersunt Græcorum institutorum vestigia, ut gymnasia, ephebeorum cœtus, fratriæ, & Græca nomina Romanis imposita:* bina hæc, ὄντων Ῥωμαίων, solummodo immutat Mazochius in, *tametsi ipsi (Neapolitani revera nunc) Romani sint*. His Strabonis verbis jam conclamatam horum αὐτονομίαν traducit Mazochius, atque ait hunc *locum se opinari nondum adversum*, quem ita interpretatur: *Hoc igitur vult Geographus Græca Nea-*

Neapolitanorum instituta adhuc vigentia non tam ex gymnasiis, ephebiis, fratriisque intelligi, verum ex eo multo maxime, quod cum ipsi jam cives Romani essent, tamen Græca sibi nomina mallent, quam Romana imponere. Ergo sub Tiberii primordiis Neapolitani, Strabone teste, jam pridem Romana civilitate fruebantur, etsi nondum Romanorum coloni essent.

IV. Attamen comprecor pacem a tanto viro, atque si quid parum Græce scio, sat aliena ab iis, quæ ipse advertit, in hisce verbis videre videor, præsertim cum aliqua medela indigeant. Et primum quidem me piget τὸ σώζεται transfusum *supersunt*, quod verbum longe minuit Græcanicæ vocis vim; repone igitur, *servantur*, *custodiuntur*, ut Strabo conjuret cum συγχρόνῳ Paterculo, qui Neapolitanos commendat, quod apud ipsos *diligentior ritus patrii mansit custodia* lib. 1. c. 4. fragm. 2. Deinde nullusdum hic prorsus sermo est de imponendorum sibi Græcorum nominum ratione; non enim Strabonis narrare id intererat, neque cogitare satis sum, quænam mentis vertigo Neapolitanos invaserat, qui cum Latine reliqua vocabula, uti vult Mazochius, jam proferrent, in propriis dumtaxat nominibus Græce salutari averent. Præterea haud queo intelligere, cur veteres cives mei sibi Ἑλληνικά nomina imponere accurarent, cum & Græcis tunc temporis Romana, & Romanis Græcanica promiscue ubique gentium imponerentur: idque etiam Hebræis tunc commune esset, ut constat ex unis Apostolorum nominibus. Imo pernegandum geographum adnotasse Hellenismum Neapolitanum deducendum potius ab his nominibus, quam ab gymnasiis, ephebiis, ac fratriis, ut vel cursim Strabonis verba lectitanti patet. Ceterum, quo ne te tandiu morer, & ab his verbis sententiam expromam, restituas prius, quod luxatum est, καί περ ὄντων Ῥωμαίων in καὶ πεμόντων Ῥωμαίων, & inde colliges luculenter *Neapolitanos servasse gymnasia, ephebia, fratrias, & Græca vocabula, etiamsi secum degeret ingens Romanorum multitudo.* Et quidem pueri norunt τὸ ὄνομα etiam γενικῶς adnotare quodvis *vocabulum*, uti Latina vox *nomen*, vide utraque lexica: & in seq. hujus cap. parte patefaciam, quid hic valeat vox Ἑλληνικός. Præterea paucis post verbis geographus uberiori stilo narrat Romanos frequentissimos etiam magnis magistratibus illustres Neapolim, quo inibi victitarent, celebrasse, verba paullo superne pag. 411. & 437. protuli, a queis etiam labem abstersi, quæ quidem hic affatim opportuna relegas rogo; quare, ut sibi Strabo belle respondeat, jure immutatum est καί περ ὄντων, in καὶ πεμόντων. Porro si quis priorem lectionem pertinax tutari velit, lubens do, dummodo haud vertat cum Mazochio, *tametsi ipsi (Neapolitani revera nunc) Romani sint*, sed ἁπλῶς, uti est nativa verborum vis, *quamvis* (Neapoli) *degerent Romani:* neque quid dubites, quin ea sit Geographi mens; etenim nisi de Romanorum in nostra urbe domicilio vocem ὄντων adhibuisset, sed de legum patriarum mutatione, atque αὐτονομίας jactura, longe

 cla-

clarius & κυριωτέρως sententiam aperuisset: sicuti cum pag. 389. adstruit Lucanos, Brutiosque Romanos evasisse, aperte ait: *καὶ γὰρ αὐτοὶ Ῥωμαῖοι γεγόνασιν, etenim ipsi Romani facti sunt*; & dum de populis circa quasdam Hispaniæ regiones degentibus sermo ei est, qui Romanas colonias acceperunt, rem eandem longe clarius expressit to. 1. p. 225. Οἱ μέν τοι Τυρδιτανοὶ, καὶ μάλιστα οἱ περὶ τὸν Βαῖτιν τελέως εἰς τὸν Ῥωμαίων μεταβέβληνται τρόπον, οὐδὲ τῆς διαλέκτου τῆς σφετέρας ἔτι μεμνημένοι· Λατῖνοί τε οἱ πλεῖστοι γεγόνασι, καὶ ἐποίκους εἰλήφασι Ῥωμαίους, κ. τ. λ. *Turditani autem, maxime qui ad Bætim sunt, omnino Romanos induerunt mores, ne vernaculi quidem sermonis memores, ac plurimi Latini facti sunt, & Romanos colonos acceperunt, &c.* Fortasse si magnæ eruditionis viro Mazochio duplex hic geographi locus in mentem venisset, non tam acriter veteres hujus nostræ civitatis leges Græcanicas, & ritus impetivisset, vel saltem non tanti duxisset hoc Strabonis κείμενον, quod sibi visum est omnium potissimum contra Ἑλληνικὴν Neapolitanorum vivendi rationem, ac leges. Peregrinius etiam hunc locum pluribus vexat pag. 286. nihilque lucis affert. Utinam cetera, quæ diligens hic geographus de tot Neapolitanæ reip. ornamentorum laudibus membranis suis mandavit, liceret mihi in veterem nitorem restituere; amanuensium enim, & interpretum peccatis squalent omnia. Imperare mihi nequeo, ut prætercam turpe vulnus, quod tribus post versibus Straboni librarii somniculosi inflixerunt, dum cryptam Neapolitanam graphice describit: ἐνθάδε (ἐν Νεαπόλει) διώρυξ κρυπτὴ τοῦ μεταξὺ ὄρους, κ. τ. λ. quæ ab omnibus versa sunt, *est ibi fossa*, (male *fossa*, dicas *crypta*, ut in Senecæ epist. 57.) *occulta per montem, &c.* vides jam vocem κρυπτὴ esse importunam, & omnino παρέλκειν, etenim διώρυξ Neapolitana nulli *occulebatur*, quin & πορευταὶ ζεύγεσι ἐναντίοις ἐπὶ πολλοὺς σταδίους, *aperta sibi occurrentibus curribus*, (non *jumentis*, nam ita vertunt ζεύγεσι,) *stadiorum multorum longitudine*, uti nunc etiam visitur: sane quis in ora libri adscripserat, κρυπτὴ, quo clarior esset vox διώρυξ, inde, qui sollemnis amanuensium stupor erat, Strabonis verbis adsuta, atque putida isthæc ταυτολογία enata est, διώρυξ κρυπτή· quod pronum erat Cluverio, Peregrinio, & tot doctis geographi interpretibus advertere. Verum bene multa de περιθρυλλήτῳ hac crypta in Puteolana chorographia. Neque credas mihi non superesse exempla, queis certam reddam hanc medelam; ipse enim Strabo non multis ante versibus p. 375. dum cryptam propter Avernum describit ἁπλῶς dicit bis διώρυγα, neque addit κρυπτήν· imo in omni suæ geographiæ opere sexcenties meminit vocis διώρυξ, & nunquam vides adjectam vocem κρυπτή.

V. Age ad reliqua cl. Mazochii argumenta contra Neapolitanorum αὐτονομίαν tandem redeamus, ac tertium quidem ex his Varronis verbis expromit: *Fratria est Græcum vocabulum, partis hominum, ut Neapoli etiam nunc*: quidam pro *ut Neapoli* legunt, *Apollini*; verum quisque noscitat ingenii ludentis acumen potius, quam veritatem a Varrone inquiten-

quirentis præseferre virum summum, qui se *miram vim* in particulis *etiam nunc* intueri ait; atque ita interpretari amat: *ETIAM NUNC*, *inquit Varro*, *cum Neapolitani civitatem Romanam nacti visuntur*, *tamen vocabula Græca pristinorum institutorum retinent*, *& præ ceteris Græcum Fratriæ nomen*; si autem ea sit hic mens Varronis, quæ Neapolitanorum Græcanicæ reip. officiat, norunt statim universi, quare lubens ultra progredior; nam ex dictis, constat aliam fuisse Varronis sententiam.

Extrema Mazochianæ eruditionis vis adversus Neapolitanam πολιτείαν expromitur ab laudati geographi loco lib. VI. pag. 389. ubi nihil sane Neapolitanorum legum meminit Strabo, e contrario felicitatem urbium Græcarum solummodo prædicat, Latinos vero omnes in barbariem descivisse conqueritur: apponam Græca, quæ inquinatissime versa sunt: Νυνὶ δὲ πλὴν Τάραντος, καὶ Ῥηγίου, καὶ Νεαπόλεως, ἐκβεβαρβαρῶσθαι συμβέβηκεν ἅπαντα, καὶ τὰ μὲν Λευκανοὺς, καὶ Βρεττίους κατέχειν, τὰ δὲ Καμπανοὺς· καὶ τούτους λόγῳ· τὸ δ' ἀληθὲς Ῥωμαίους, καὶ γὰρ αὐτοὶ Ῥωμαῖοι γεγόνασιν· quæ ita transfusa indolescimus in præclara editione Amstelæd. atque in Mazochio ipso Græce cum paucis docto: *At nunc Tarento*, *Rhegio*, *& Neapoli exceptis*, *omnia in barbariem sunt redacta*, *aliaque a Lucanis*, *ac Brutiis*, *alia a Campanis obtinentur*: (quæ sequuntur cryptis Cimmeriis obscuriora sunt,) *tametsi ab his quidem verbo*, *re autem vera a Romanis*, *nam & ipsi Romani sunt*. Quæ quidem extrema verba pag. 101. aliter jam inverterat Mazochius, & pace tanti viri dico, multo magis tenebricosa reddidit: *Eos autem* (*Lucanos*, *Brutios*, *Campanos*) *verbo tales dico: nam & ipsi* (*utpote lege Julia donati*) *Romani evaserunt*: sed aperte geographus Lucanos, ac Brutios longe sejungit a Campanis, ut clare ostendunt particulæ μὲν, & δὲ his nominibus appositæ: scio hos magni nominis interpretes transversos actos, eo quod vim reciprocarum vocum τούτους, atque αὐτοὶ minime adverterint, quod per mihi valde mirum est; quare sine periculo mecum refundas, καὶ τούτους, *atque hos* (scilicet Campanos, quod proxime dixerat) *lingua*, (vox *verbo* nihili est,) *revera Romanos*; καὶ γὰρ αὐτοὶ, *etenim & illi*, (scil. Lucani, & Brutii,) Romani evaserunt. Itaque hanc certe mentem geographi dicas: *Nunc* (ævo suo scil.) *universas Græciæ majoris urbes barbaras factas cernimus*; *partim ab Campanis occupatas*, *partim a Lucanis*, *& Brutiis*; *atque hi* (Brutii, & Lucani) *quidem barbari sunt*, *quod Romani evaserint*, *eorumque legibus subjecti*; *illi*, (*nempe Campani*,) *præter leges*, *sermonem etiam Romanum adepti*; *excipe ternas urbes*, *Tarentum*, *Rhegium*, *& Neapolim libere*, *& patriis institutis victitantes*; qua interpretatione nihil magis nativum, & concinnius ad geographi mentem vestigandam: & mirum omnibus fore reor hanc Strabonis sententiam tot doctissimos viros haud frugi studio tandiu sollicitasse; & simul fatendum est tantum abesse, ut Strabonis auctoritas Neapolitanæ αὐταρχείᾳ contraria sit, uti vult Mazochius, quin potius, ac fortius eam firmet: si etenim Neapolis civilitatem

 Roma-

Romanam, & leges excepisset, inter ἐκβαρβαρωμένας adcensuisset Strabo.

VI. Straboni lux est a Livio, qui lib. 25. c. 15. in perbrevi concione Minionis Antiocho familiaris contra Romanorum legatum vetantem, ne Græcæ civitates huic regi specioso quodam titulo stipendia solverent, his verbis inter cetera regis sui jura tuetur Minio: *Specioso titulo uti vos Romani Græcarum civitatum liberandarum video, sed facta vestra orationi non conveniunt, & aliud Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyrnæi, Lampsacenique Græci sunt, quam Neapolitani, & Rhegini, & Tarentini, a quibus stipendium, a quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracusas, atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio, & virgis, & securibus mittitis? nihil aliud profecto dicatis vos iis has leges imposuisse: eandem de Smyrna, & Lampsaco, civitatibusque, quæ Joniæ, & Æolidis sunt, caussam ab Antiocho accipite, &c.* Minioni inter cetera hæc reposuit Sulpitius Rom. legatus. . . *Quid enim simile habet civitatum earum, quas comparastis, caussa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, & uno & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunquam intermisso, quæ ex fœdere debent, exigimus, &c.* Vides igitur Livium Straboni συμφωνεῖν, & unos Neapolitanos, Rheginos, ac Tarentinos in Majori Græcia Græci sermonis, ac instituti fuisse, reliquas civitates jam Latialis oris factas, ac barbariei plenas, nim. Lucanos, Brutios, &c. Advertas etiam Neapolitanos cum Romanis junctos solummodo fœderis jure, neque eorum leges, virgas, secures, & magistratus subiisse, quæ Syracusæ, urbs maxima, ac florentissima patienter, & fatis iniquis urgentibus, ferre coacta est. Ceterum etiam ex Cicerone habeo Neapolitanos dici *fœderatos*, uti paullo inferne dicam; imo in oratione pro Archia cap. 3. & 5. eodem pacto, quo Livius inter Græcas urbes, suique juris easdem ternas urbes commemorat: *Itaque hunc Tarentini, Rhegini, & Neapolitani civitate ceterisque præmiis donarunt*; at naves, & stipendium Romanis solvisse haud scio, an Livius ornandæ concionis ergo de suo apposuerit, sicuti addidit eosdem in Romanorum venisse potestatem, cum certum sit Neapolitanos contra hanc gentem principem nunquam pugnasse, sed in summa semper fide ac societate vixisse, teste haud mendace Paterculo lib. 1. cap. 4. p. 30. ubi commendat reip. Neapolitanorum *eximiam semper in Romanos fidem, quæ fecit, ut essent nobilitate, atque amœnitate sua dignissimi*. Præterea advertas rogo Livium curate dixisse Romanos in Syracusas cum virgis, & securibus prætores misisse, utpote bello victas, & legibus eorundem obstrictas; Neapolitanos vero *fœderatos* dumtaxat salutasse, nec fascibus subjectos fuisse: cui summo historico succinit Statius nostras Sylv. lib. 3. 5. v. 87.

Nulla foro rabies, aut scita Lycurgia, leges
Morum jura viris, solum, & sine fascibus æquum:

Cur eximat Neapolitanos poeta a Lycurgi ῥήτροις, sive scitis, dicam fortasse in-

ſe inferne. Scio hunc Livii locum Mazochium in immortali opere, quod mox editurus eſt, contra libertatem Neap. intorſiſſe, ſicuti etiam ſuperne laudata Strabonis verba antehac tenebricoſa ſollerti ſtudio adhibuiſſe indoleſcimus; at vellem, ut ſuas ſeleƈtiſſimæ eruditionis opes potius pro noſtræ civitatis Helleniſmo, atque αὐτονομίᾳ impendiſſet.

Ut veterem, quæ tanti æſtimanda eſt, patriæ libertatem etiam atque etiam tuear, nuper mihi accuratum eſt magni ponderis monumentum ab Franciſco Pertuſio, veterum morum viro, cujus peƈtus honeſto, & orientalibus litteris perdiu incoƈtum eſt; quod in Alliſarum urbe, avimento templi S. Salvatoris affixum erat, atque exſcripſere multiplices germani fratres e Truttarum familia morum ingenuitate, & bonarum artium ſtudiis florentiſſimi, meorum amicorum manipulus ſeleƈtiſſimus: idque monumentum ſunt bina marmorum fragmenta, undique detritis litteris, ſenis denis civitatium nominibus illuſtria: iidem me commoneſecerunt ſe vidiſſe aliud minimum fragmentum, in quo inciſum erat CEREATIS, & ALLIFANIS, quod amiſſum ob patriæ amorem indoluerunt:

fragmentum primum	*fragmentum alterum*
ATINATIbus	bENeventanis
INTERAMNAtibus.	NVCERInis
TELESINIS	LVCERINis APVLIS
SÆPINATIBVS	sVESSANIS
PVTEOLANIS	caLENIS
ATELLANIS	sueSSVLANIS
CVMANIS	sinVESANIS
NOLANIS	calaTINIS

In his lapidibus imperaris advertere *Neapolitanos* minime adſcriptos, quos quidem inter *Cumanos*, & *Nolanos* immiſſos eſſe oportuit: verum, cum hæc multorum populorum ſeries inter Romanas colonias accenſenda ſit, queis vel veƈtigal, vel quid ſimile indiƈtum fuit: vel calendarii norma eadem omnibus his civitatibus propoſita; etenim jurarunt mihi hi dulciſſimi amicorum repertum nuper in Alliſarum urbe breviſſimum calendarii fragmentum, ipſiſſimis charaƈteribus, queis iſthæc bina marmora ſculpta ſunt: jure Neapolitanos minime adcenſitos vides, utpote Romanis legibus, & imperio nunquam obnoxios, neque coloniæ nomine a quovis Scriptore vel vice ſimplici ſalutatos: ſane haud ſcio an rationem firmius quæſitam quis veſtiget, ut palam ſit, cur in hiſce lapidibus *Neapolitanos* minime adjeƈtos intuearis. Novi equidem neminem fore, ut mihi objeƈtet *Campanos* in his ſaxis etiam deſiderari, qui toties

Ro-

Romanos colonos excipere coacti sunt; verum vel qui veteri geographiæ parum studuit, didicit *Campanos* incisos fuisse post *Calatinos*; quare si marmor inferna parte minime deficeret, Capuæ etiam cives inibi scriptos inviseremus. Et excellentem solvo gratiam his Allisanis amicis, qui antehac ignotum, & Neapolitanis honestissimum duplex marmor mihi communicarunt; & superiore anno extractum ab templi pavimento domi servant nummis contra tenacius, quibus abunde florent: quos rogo, ut decentissimo loco affigant; volupe enim nobis est cernere marmorum *αὐθεντίᾳ Neapolim* a coloniarum grege sejunctam, & a Romanarum legum jugo servatam.

VII. Ceterum nihil miror Mazochium minime recoxisse famosum Ciceronis locum lib. 13. ep. 30. ad fam. quem corruptissime recitat noster Capacius pag. 54. *L. Manlius est Sosis, is fuit Catinensis, sed est una cum reliquis Neapolitanis civis Rom. factus, decurioque Neapoli; erat enim adscriptus ad id municipium ante civitatem sociis, & Latinis datam. Ejus frater nuper Catinæ mortuus est . . . Habet præterea negotia vetera in Sicilia sua . . . omnia ejus tibi commendo, in primisque ipsum virum optimum. . . Peto igitur abs te, ut eum, sive aberit, sive venerit in Siciliam in meis intimis, maximeque necessariis scias esse, &c.* Quibus Tullii verbis aperte ostendi ajunt adscivisse Neapolitanos Romanam civilitatem, ac liberæ reip. jacturam fecisse; & reor Peregrinium ea consulto præteriisse lib. 4. num. 15. quod sibi fatis arduum visum sit, quid reponeret: minime, inquam, recoxisse hunc locum Mazochium, obsoluerat enim vehementissime ignotum esse, an Ciceroni de Neapoli Campaniæ urbe sermo sit; præsertim cum summus hic orator pro Balbo cap. 8. palam perseferat veteres cives meos, ne populus fundus Romanorum, ac municipium essent, enixe obstitisse: *Innumerabiles aliæ leges de civili jure sunt latæ, quas Latini voluerunt, adsciverunt: ipsa denique Julia, qua lege civitas est sociis, & Latinis data, qui fundi populi facti essent, civitatem non haberent. In quo magna contentio Heracliensium, & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in iis civitatibus fœderis sui libertatem civitati anteferrent*: reposui antiquam lectionem *fœderis sui* pro *juris sui* secutus H. Valesium in thes. ant. Rom. to. 2. p. 1947. ∴ Spanhem. in orb. Rom. 1. 15. p. 36. contra Paull. Manutium, & Bullialdum de pop. fund. p. 936. to. 2. ant. Rom. Græv. τὸ *juris sui* tuentes. Vides igitur, si Tullius in ep. ad fam. Neapolim Campaniæ municipium dicat, sibi aperte adversari, cum pro Balbo idipsum inficiatur, atque e contrario adstruit Neapolitanos Romanis solummodo *fœderatos* eorum *civitatem* respuisse: paucis post verbis definit populos *fœderatos, ac liberos eos esse, qui statuunt de suis rebus, quo jure uti velint*. Atque ita in eadem orat. c. 24. tamquam negotium certum, & antiquitate firmum privo fœderis jure cives meos obstrictos fatetur: *Has Sacerdotes video fere aut Neapolitanas, aut Velienses fuisse, fœderatarum sine dubio civitatum: mitto vetera,*

tera, *proxima dico*, *ante civitatem Veliensibus datam*, *&c.* hinc etiam advertes superius probe abrasum *juris sui*, atque *fœderis sui* adjectum, quo Cicero sibi constet; imo noscitas ex oratoris verbis Velienses deinde civilitatem Romanam acceptasse, non vero Neapolitanos, de his enim ea de re silet omnino Tullius. Præterea recoquas rogaris etiam Livium palam dicere pluries cives meos solummodo cum Romanis fœderatos, vid. pag. superiorem, ut sileam Strabonis verba apertissima pro immunitate a Latinis legibus pag. 449. & Statium canentem Neapolitanos abhorruisse Romanos fasces, &c.

Novi etiam, si ab hoc Tullii loco discedas, me nusquam reperisse *decuriones* Neapoli, aut hanc urbem, quæ multis post Augustum sæculis Græcanica floruit, *municipium* audivisse: contra vero Græcos magistratus ubique Scriptorum, ac lapidum legere est, præsertim δημάρχυς, φρητάρχυς, κ. τ. λ. vid. cap. seq. Quin tironibus notum est Hadriani Aug. ævo *demarchatus* dignitatem Neapoli viguisse ex Spartiano H. A. p. 174. *In Etruria præturam imperator egit; per Latina oppida dictator, & ædilis, & duumvir fuit; apud Neapolim demarchus; & in patria sua quinquennalis; & item Hadriæ quinquennalis, quasi in alia patria, & Athenis archon fuit:* vides porro Hadrianum in Latinis urbibus Latina magistratuum nomina affectantem, in Græcis, ut Neapoli, & Athenis Græca: profecto, si Neapoli decuriones reperisset, non demarchum salutari amasset, sed decurionem. Hic pro re nata te rogatum volo, ut advertas μνημονικὸν cl. Mazochii ἁμάρθημα, qui pag. 240. col. 2. *duoviratum* tribuit Hadriano, non autem *demarchi* munus, quod contra Spartiani fidem est, contraque reip. Græcanicæ jura, ac magistratus. Fortasse in Mazochii mente maximis, ac multiplicibus rebus oppleta inerat se legisse in Lasena pag. 146. Commodum imp. fuisse Neapoli *duumvirum*, quare facile pro *Commodo* illevit *Hadrianum*. Verum ipse iratus fio Lasenæ nostro, qui mente transversa ex epigraphe, quæ id non dicit Commodum Neapoli II. virum fuisse nil hæsitans edicit:

IMP. CAES. M. AVR. COMMODO
ANTONINO. AVG. PIO. P.P
II. VIR. QVINQVEN
FL. PYTHEAS MARMORARIVS

Etenim vel tiro videt *duumvir quinquennalis* legendum, non *duumviro*, ita ut Pytheas eo munere fungeretur, non vero Commodus: neque semper nomen illius, qui memoriam erigit, titulis antevertit, veluti in Grutero p. 252. 6. *Sabinæ August. magistri quinquennales collegi fabrum tignar. lust. XIII. Q. Numisius Maritimus. M. Valerius Felix. &c.* Falsus etiam est Lasena, dum ait hunc Pytheæ lapidem Neapolitanum esse, eo quod Neapoli exstaret, cum ex vicina aliqua parvi nominis colonia eo con-

convectari poterat, præsertim cum Latiaris sit, atque hujus urbis tituli Græce conciperentur. Non satis curate de Neapolitana vetustate meritum fuisse Lasenam fatendum est. Adde, qui fieri potuit, ut Neapolitani virum peregrinum, Siculum nimirum, T. Manlium Sosidem, posthabitis egregiis civibus, maximo decurionis munere honestarent, qui infimis reipublicæ suæ officiis Campanos advenas vix donare passi sunt, uti ex Strabone superius p. 445. ostensum est? Et ab ipso Tullio novimus Neapolitanos peregrinis nulla unquam magistratuum munia contulisse, sed dumtaxat *civitatem, aliaque id genus præmia*, uti Archiæ hæc collata legas, atque etiam scænicis artificibus, uti legere est in orat. pro hoc poeta cap. 3. & 5. Verum quid hac in re operam ludimus, cum jam Peregrinius laud. loc. argumenta testibus vehementibus fulta congesserit pro Neapolitanorum libertate tuenda, ad quæ provocaris; queis apertissime constat Neapolim municipii nomine caruisse; quod tam ratum est, ut etiam exteri id noverint, uti Heineccius antiqu. Rom. in append. lib. 1. in extremo cap. 5. *Reliquæ civitates, quæ neque municipia, neque coloniæ, neque præfecturæ erant, civitates fæderatæ dicebantur: erant enim liberæ, nisi quod ex fædere quædam debebant Romanis: talis civitas fæderata erat Capua, antequam in præfecturæ formam redigeretur; item Tarentum, Tibur, Præneste, Neapolis, &c.* Quare reor posthac nullum deus fore, qui credat Sosidem Neapoli in urbe Campaniæ decurionis munere functum esse, cum ea opinio tot, & vehementibus difficultatibus afflicta sit.

VIII. Porro, cum quasi ratum sit Sosidem nostra hac in urbe renuntiatum haud fuisse decurionem, facile inducor, ut credam Tullium loqui de Neapoli Siciliæ, una ex quatuor *maximis urbibus*, in quas Syracusæ dispescebantur, ut ait Cic. in Verr. 4. cap. 53. hinc *quadruplices* audiebant. Etenim ex ipso Tullio tenes Sosidem Siculum fuisse, & Catanæ civem, ac in ea insula *vetera negotia habuisse*, licet tunc temporis abesset. Neque hæreas in eo, quod ait Cicero hunc L. Manlium *factum civem Romanum ante civitatem sociis, & Latinis* datam, hinc quis objiceret haud fieri potuisse, ut in Sicilia quædam urbes id decus adeptæ essent; etenim reponam me ab Plinio H. N. lib. 3. cap. 2. & seq. didicisse, postquam Romani in gentes extra Italiam arma intulere, etiam in provinciis non unas civitates municipiorum jure donatas esse: itaque Plinius in Bætica enumerat municipia octo, in citeriore Hispania tredecim, in Sardinia duo, in Lusitania unum; nunc ex Tullio novimus etiam in Sicilia, quæ omnium prima ex provinciis Romanis paruit, Neapolim Syracusarum municipium factum. Et Cicero, ut tueatur Balbum cap. 9. in Gadibus in Hispania natum jure civem Romanum creatum, his verbis utitur: *Nam & stipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris provinciis multos civitate donatos videmus, & qui hostes ad nostros imperatores perfugissent, & magno usui reipublicæ nostræ fuissent, scimus civitate esse donatos, &c.* Igitur nemini mirum futurum autumo,

si *Sosis*

ſi *Soſis* cum ſuis civibus, etiam antequam civitas ſociis, & Latinis data eſset, inter Romanos adſcitus ſit. Sane quæ adnotat Manutius in hanc ep. quippe qui de Neapoli Campaniæ interpretatus eſt, ſatis mihi incocta viſa ſunt.

Scio objici poſse, propterea quod Tullius palam dicit Soſidem factum civem Romanum cum Neapolitanis, & Juliam legem commeminit, quæ pro una Italia lata eſt, non autem pro Siculis, fruſtra a me laboratum eſse, quo oſtenderem ſummum oratorem de Syracuſarum Neapoli verba feciſse: verum reponam non levem conjecturam, quam amicorum doctiſſimi etiam probarunt, ut Tullii famæ proſpiciam, & ne vecordem, & memoria turpiter laborantem traducamus: etenim in orat. pro Balb. ſi fateatur Neapolitanorum majorem partem legem hanc Juliam repudiaſſe, & ibid. Neapolim fœderatam dumtaxat urbem appellet, vide ejus verba ſuperius laudata: imo ſi contra ſint tot reliquorum Scriptorum teſtimonia, quæ etiam nuper recitavimus, aperte ajentia Neapolim nunquam fuiſſe municipium; qui fieri poteſt, ut in ea epiſtola Cicero hanc noſtram urbem longe ante Juliam legem Romanam civilitatem acceptaſſe edicat, & quæ mox firmarat ſummus orator, eadem deſtruat? porro qui turpem hanc in eo ἀντιλογίαν æquo animo ferunt, hos de tanto viro contra fas mereri dicas. Igitur ſi importuna verba ab epiſtola eradas, nim. *ante civitatem ſociis, & Latinis datam*, res erit integra; quæ quidem verba ab ignariſſimo Rom. hiſtoriæ ſcholiaſte margini olim adſcripta, deinde in ipſius epiſtolæ contextum ab librario æque ἀμύστῳ injecta ſunt. Pervelim autem, ut quis me audaciſſimum minime redarguat, quod parvum κόμμα ab ep. exturbarim, cum conſtet veterum Scriptorum opera his ineptiſſimis appendiculis ob amanuenſium inſcitiam ſæpe inquinata, præſertim ſi leges vel illuſtrandæ, vel recitandæ fuiſſent, queis vel importunas facile aſſuerunt, vel integras corruperunt; exemplo ſint binæ, a quibus p. 121. 122. non una verba abraſimus, quæ ab ora libri in κείμενον certo injecere librarii. Igitur, expunctis ab Tullii epiſtola paucis hiſce ῥήμασι, *ante civitatem ſociis, & Latinis datam*, haud ſiquidem Neapolim Campaniæ, (quam nemo, neque ipſe Cicero Romanum municipium unquam fuiſſe dixerat,) ſed Neapolim Syracuſarum, ut de aliis urbibus extra Italiam oſtenſum eſt, Romana civilitate donatam jure vult orator, ut ex totius epiſtolæ ſententia aperte eruitur. Porro haud ſcio an quis hanc conjecturam, qua non parum lucis Tullio allatum eſt, tot rationibus fultam poſthac vel rejiciat, vel reprehendat.

Demum, *L. Manlius Soſis*, ut ait Manutius, *duo ſunt Romana nomina, tertium Siculum, qui enim peregrini Romanam civitatem aſſequebantur, eorum aſſumebant & prænomina, & nomina, quorum opera, & beneficio cives Rom. facti erant, vetere nomine conſervato*, boniſque exemplis id probat, quæ tute legas in comment. Si vero Cicero dixerit *L. Manlius eſt Soſis*, adjecta vocula *eſt*, ne quid novum, aut inauditum credas, non unum enim Manutius exemplum appoſuit, queis addas act. 4. in

Verr. cap. 23. *Polemarchus est Murgentinus*, & ibid. *Gubulides est Grosphus Centuripinus*. Licet autem in Gruter. indice hoc nomen *Sosis* adscriptum non sit, repertum a me est in Liv. proprium Siculorum esse lib. 25. c. 9. circ. fin. *Praerat huic arci*, (sermo est de Syracusarum obsidione,) *Philodemus Arginus ab Epicide impositus, ad quem missus a Marcello Sosis, unus ex interfectoribus tyranni, &c.* id genus Graecanica nomina amasse Siculos cuique veteres historicos lectitanti constat. Scias autem ideo me isthaec trita de Sosidis nomine adnotasse, propterea quod virum doctissimum mira quaedam de eo interpretatum esse inaudivi. Sed praeter spem plura de sat obscuro Tullii loco, quo patriam a municipii nomine, & a decurionum magistratu tutarer.

Neque curandum duxi marmor, quod affert Lasena in Gymn. Neap. p. 150. ubi in estremo versu legere est: ORDO P. Q. NEAPOLIT. D. D. nam tantis erroribus etiam quoad syntaxim foedum est, ut mirer hunc doctum sane virum adscripsisse; imo illud sui oblitum jam antea praemisisse pag. 117. longe diversum; adde eundem lapidem in Grutero pag. 264. 4. inveniri restitutum, & veluti iterum confictum: quare quis fidem saxo tam subiesto praestet, & quod aptatum est pro exscribentium ingenio? Fortasse ubi est ORDO P. Q. NEAPOLIT. D. D. sculptum erat ORDO P. Q. N. D. D. inde indoctus quidam extendit *Neapolit.* cum reddi potuisset *Nolanus*, quae urbs municipium, & colonia evaserat, & prostant silices cum his singulis litteris, ORDO P. Q. N. vide superne p. 430.

IX. Neque supparem, ac peraeque arduum Ciceronis locum fugiam 2. contr. Rullum cap. 31. ubi videre est Neapolim Campaniae luculenter vocitari tum *municipium*, tum *veterem coloniam*, atque esse in eodem censu, ac Theanum, Calenum, Atella, Cumae, Pompeji, Nuceria, &c. unamque urbem Puteolos liberam ac sui juris: *Dixi antea lege permitti, ut quae velint municipia, quas velint veteres colonias colonis suis occupent: Calenum municipium complebunt, Theanum opprimen t, Atellam, Cumas, NEAPOLIM, Pompejos, Nuceriam suis praesidiis devincient: PUTEOLOS vero, qui nunc in sua potestate sunt, suo jure libertateque utuntur, totos novo populo, atque adventitiis copiis occupabunt.* Cur isthaec verba diligentissimae lectionis vir, & Neap. libertatis antiquus hostis Mazochius non viderit, (nam ubique Scriptorum nostrorum prostant,) perdiu demiratus sum. At Peregrinio sat iratus vivo, qui oppido molestus, ac μεγαλαυχίας plenus ita cives meos lacessit pag. 740. *Ma qual cosa avrebber risposta costoro ad alcuno, il quale detto avesse, che di tutte le nostre Città di Campania Pozzuoli sola nel tempo di Cic. era in potestà di se stessa, e quasi della libertà godeva, di quel lor modo?* . . . inde paucis post id genus verbis supernum Tullii locum recitat, atque addit: *Scioglian, prego, ancor quest'altro nodo i medesmi miei valorosi letterati Napoletani, che io già ho ragionato delle cose della Campania Felice, &c.* Sed parcius ista viris objectare oportuisset Peregrinium, nam hunc

hunc locum Tullii a Capacio nostro in Puteol. hist. pag. 13. didicerat, ac suffuratus est. At Neapolitani facile responsum de his susque deque turbatis Ciceronis verbis Peregrinio deludenti sufficiunt: neque a Græcia heros arcessendus, ut hunc *nodum*, quem Campani Herculeum rati sunt, sed nos in scirpo esse exputamus, expediat. Quis enim vero statim non advertit bina nomina *Neapolim*, & *Puteolos* loco non suo adscripta a librariis dormitantibus? quare si in propriam sedem ea remittas, scil. ubi illitum est *Neapolim*, reponas *Puteolos*, & contra, res est integra, & harum πολυθρύλλητων urbium historiam, regimen, ac titulos probe restitutos vides. Si exempla quæras id genus oscitantiæ amanuensium, sexcenta tenes in Strabone, consulas doctiss. interpretes, veluti in pag. 620. to. 1. advertit Palmerius, ut perquam plures taceam, malam manum exscriptorum apposuisse Argos in Bœotia, & Hyriam sat longe ab Aulide: verum geographicis his σφάλμασι veterum libros ob istorum hominum noxam infectos esse quisque novit.

Quin turbatas in locum suum binas has urbes probe restituerim, nemo intercedet; nam abunde ostensum est Neapolim Græcam urbem, neque municipium unquam fuisse, neque coloniam, etiam ab ipso Cicerone ea de re vadimonio accepto, vide quæ sat multis superne dicta sunt. Contra vero Puteolos vices municipiorum, & coloniarum subiisse adeo certum est, ut in historia hospes sit, vel tiro, si quis id neget; cum præter Scriptores, quorum ditissima testimonia collegit Capacius, tot marmora etiam protulit, qua de re plurimæ ei gratiæ habendæ, adeas ejus hist. Puteol. circ. init. Si igitur Puteoli *vetus colonia*, & *municipium* certo audiit, & Neapolis *in sua potestate fuit*, *suoque jure ac libertate utebatur*, quæ Tullii sunt verba, porro nisi morosissimus, aut excors τὴν ὑστεροπρωτείαν in his urbibus in Ciceronis ὑποκειμένῳ ob somniculosos exscriptores accidisse inficiabitur. Hic mihi venia sit dupliciter de Peregrinio conquerendi, tum quia pag. 255. testimonia, queis certo Puteolos coloniam fuisse firmatur, clanculum mutuatus a Capacio, hujus nostratis viri ceteroqui diligentissimi non meminit, inde illam in dubium revocare adlaborat tot verborum involucris, ut quo tandem collineat, ignores; (quod vitium, sive artem sæpe in docti hujus Campani Scriptoris volumine deprehendi, & præsertim non semel ima summis haud respondere demiratus sum;) tum quia marmora, quæ Capacius noster, ut coloniam Puteolanam omnino sistat, regessit, & quæ hac in re maximi momenti sunt, tacitus præterivit; fidem igitur huic erudito viro sanctiorem desideramus. Atque hæc de Tullii verbis, quæ, veluti magnum ac difficillimum *nodum*, Neapolitanis solvenda objectaverat Peregrinius.

x. Non obliviscar Statii nostratis locum, qui vel ipsum Mazochium fugit, vel tantus vir noverat responsum prompte futurum, licet per speciem αὐτονομίᾳ Neapolitanorum longe adversari videatur; etenim poeta canit Silv. 4. car. 3. v. 20.

 Ergo

Ergo quod Ausoniæ pater augustissimus urbis
Jus tibi tergeminæ dederat lætabile prolis,
Omen erat, &c.

Quisque igitur objiceret imperatorum Rom. legibus, & juri subjectos Neapolitanos, a queis famosum jus trium liberorum expetierant. Verum reponendum est, illud Menecratem obtinuisse, non ut Neapoli frueretur, sed in vicinis urbibus, quæ Romanorum coloniæ evaserant, uti Nola, Herculaneum, Puteoli, &c. vel si Romam proficisceretur; imo videtur ipse Menecrates, ejusque pater fortasse ex Romana origine Romæ diu vixisse, & supremos honoris gradus inibi occupasse, cum canat noster Statius v. 57.

His (ternis liberis) *placidos genitor mores, longumque nitorem*
Monstrat avus, pulchræ studium virtutis uterque,
Quippe & opes, & origo sinunt, hanc lampade prima
Patritias intrare fores hos pube sub ipsa,
(Si modo prona bonis invicti Cæsaris adsint
Numina,) Romulei limen pulsare senatus.

Vides jam quantam partem cum Romanis habuerant, & ab Domitiano quantum gratiæ inierant nostrates Menecrates, ejusque pater, ut hocce trium liberorum jus adipiscerentur; nec non ut hi tres filii Statius v. 55. *Romæ laboranti* divitiis avitis, & eloquentia opem ferant, & adulti Romam mittantur a patre apprecatur:

Sint qui fessam ævo, crebrisque laboribus urbem
Voce, opibusque juvent, viridique in nomine servent.

Hinc luculenter patet Neapolitanos legibus Romanis minime obnoxios, nec Statium illorum libertati officere, præsertim cum jam ad uxorem Silv. 3. carm. 5. v. 88. de Neapolitanis cecinerat *Morum jura viris, solum, & sine fascibus æquum*. Neque credas nos indigere exemplis Neapolitanorum adolescentum, qui licet nativi oris Græcanici Latiarem sermonem didicerint, ut subacti Romam ad causas orandas deinde proficiscerentur: cuivis notum est Gellii cap. 15. lib. 9. in quo nostras adolescens describitur Latine eloquentissimus, dum *mira celeritate involucra sensuum, verborum volumina, vocumque turbas* effuderit coram Juliano Rom. rhetore ἀλαζονικῶς pleno, Gellio ipso, aliisque ex comitatu, qui per feriarum tempus æstivarum decedentes ex Urbis æstu Neapolim concesserant. Interea advertas Domitiani ævo adeo ἕλληνας fuisse cives meos, ut nisi sub Latinis magistris Romanam linguam addiscerent, & sæpius palam facto periculo in ea se cultissimos probarent, principis illius urbis forum minime adiissent.

Neque subterfugiam alia Statii verba, licet nemo ex tot viris, ne Mazochium quidem excipias, qui Romanos evasisse Neapolitanos edixere, advertere fategerant; inquit siquidem Silv. lib. 5. carm. 3. v. 116. de patris sui pueritia:

Non

Non tibi deformes obſcuri ſanguinis ortus,
Non ſine luce genus . . .
. . . Etenim te divite ritu
Ponere purpureos infantia adegit amictus
Stirpis honore datos, & nobile pectoris aurum.

Hinc quis opponeret, ſi pueri Neapolitani & prætextam, & auream bullam ferrent, certum ſane eſſe Romanos induiſſe mores, Græcanicos prorſus oblitos; verum quæ ſequuntur in hoc patris epicedio v. 126. omnem nodum ſolvunt, nam Statius parentem pueritiam inter Lucanos Romanorum jam coloniam factos egiſſe canit:

Te de gente ſuum Latiis adſcita colonis
Graja refert Selle: Grajus qua puppe magiſter
Excidit, & mediis miſer evigilavit in undis.

Sella igitur erat prope *Palinuri* promontorium, & Strabo jure adſeruit Lucanos in barbariem, ideſt in mores Romanos deſciviſſe lib. 6. pag. 389. vide quæ in geographi verba ſuperne pag. 449. adnotata ſunt. Contra vero Statium ipſum puellum Græce indutum dicas, utpote Neapolitanum. Porro a Cic. pro Rabir. c. 10. didici, quo pacto, ſive quo luxu veſtibus uterentur Neapolitani adoleſcentes, ac reliqui cives, mitellis ſcil. chlamyde, ſive pallio, ac crepidis: *Deliciarum cauſa, & voluptatis non modo cives Romanos, ſed & nobiles adoleſcentes, & quoſdam etiam ſenatores ſummo loco natos, non in hortis, aut ſuburbanis ſuis, ſed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella ſæpe videmus: chlamydatum illum Lucium Sullam imperatorem: L. vero Scipionis, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochumque devicit, non ſolum cum chlamyde, ſed etiam cum crepidis in capitolio ſtatuam videtis.* Idipſum de Tiberio ſcripſit Sueton. cap. 13. dum per Græciæ inſulas verſabatur: *Redegitque ſe, depoſito patrio habitu, ad pallium, & crepidas, atque in tali ſtatu biennio fere permanſit.* De Romanis Græcanicos amictus indutis etiam conqueritur Cornelius Tacitus Annal. lib. 14. c. 21.

Sed ad Græcos hiſtoricos adeamus: Dio Caſſius pag. 944. edit. Reimari hæc de Claudio: Ἐπεὶ ἐν γε τῇ Νεαπόλει, καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη· τά τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς, καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ σύνοντες οἱ διῃτᾶτο, (an potius διῃτῶντο;) καὶ ἐν μὲν ταῖς τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον, καὶ κρηπῖδας, ἐν δὲ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα, καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε· quæ ita vertit ſummus Reimarus: *Neapoli ſane omnino tanquam privatus egit: nam & in aliis rebus, cum ipſe, tum qui cum eo erant, Græcorum ritu vixerunt, & in muſicis ipſe ſpectaculis pallium, & ſoleas, gymnico certamine purpuream veſtem, & auream coronam ſumpſit.* Abſtergeas labeculam, quam initio vides in vocula ἐπεί, ac vertas in ἐπί γε τῇ Νεαπόλει, abraſo τῷ ἐν, quod librarii injecerunt; nam ſententia reſpuit omnino ἐπεί, *quoniam*, cum ἀμέσως ſequatur ἰσοδύναμος particula γάρ· & adverte Reimarum in interpretamento illud ἐπεί ſilentio preſſiſſe. Quid ſi παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη vertas,

tas, *vivebat secundum omnigenam Neapolitanorum rationem?* quis etenim dicat aliquem omnino privatum degere in urbe, qui & purpuram vestiat, & coronam auream gestet? rem oboluisse Reimarum haud negem, quare, ut sententiæ consuleret, neque sibi non constaret Cassius, infarsit adverbium *tanquam*, ac reddidit, *tanquam privatus*, quod Græce non exstat. Idipsum Græcum indumentum deperiisse Commodum in Rom. theatro narrat Dio pag. 1218. Εἰσιὼν δὲ (ἐς θέατρον) ὁλοπόρφυρον χρυσῷ καταπαστον, χλαμύδα τε ὁμοίαν, τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, λαμβάνων, καὶ στέφανον ἔκ τε λίθων Ἰνδικῶν, καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον, κ. τ. λ. Hinc etiam addere quis posset Neapolitanos sæpe etiam *corollis* ornatos, & hilaritatis plenos incessisse, eoque ornamenti genere ad Pompejum graviter ægrotantem adiisse constat ex Cic. Tuscul. l. 1. cap. 35. quem morem Romanorum severitas *ineptum & Græculum negotium* compellavit: eam valetudinem Neapoli a Pompejo contractam meminit etiam Juvenalis Sat. 10. v. 283. sed doctissimi interpretes hujus satyrici locum Ciceronis non recitarunt. Hinc jure colligas Statii patrem, quoniam prætextam, aureamque bullam puellulus ingenuus gestabat, in Romana colonia victitasse, nam Græcorum adolescentum indumenta plus festivitatis ac hilaritatis præseferebant. Vides interea ex superno Dionis loco, quam ingenue & native Græcos mores ac instituta Neapoli viguerint ipsa Claudii Aug. tempestate; quæ deinceps multis sæculis volventibus eodem contento animorum studio perdurasse in seq. hujus cap. parte ostendam, præsertim ex Philostrato: quare non sine animi tædio & angore legimus in Mazochio, cujus auctoritas vehemens esset apud exteros, qui nostra parum callent: *Itaque vere hoc mihi videor esse dicturus Strabonem ipsum, si quidem plusculum advixisset, Neapolim etiam inter illas urbes fuisse numeraturum, quas* ἐκβεβαρβαρῶσθαι, *evasisse barbaras, h. e. ad Romana instituta & linguam transivisse conquerebatur; præsertim cum jam, ipso vivo, ac vidente, dilabi Græca Neapolitanor. instituta cœperint*. Quoniam autem plurimum sermonis de Statio tritum a me est, ne quis etiam objicere audeat Neapolim fuisse municipium, propterea quod in epist. apposita lib. 4. Silvar. circa fin. Menecratem poeta hic vocat municipem suum: *Juncta est ecloga ad municipem meum Julium Menecratem splendidum juvenem, & Pollii mei generum, cui gratulor, quod Neapolim nostram numero liberorum honestaverit:* etenim in Papinio *municeps* peræque est, ac *civis*, *indigena*, *eadem urbe natus*; exempla præsto mihi sunt ab Juvenal. sat. 3. v. 33. ubi Nilenses pisces, *siluros*, dicit Crispini *municipes:* & sat. 14. v. 270. *lagenas advectas de littore Cretæ* appellat *Jovis municipes:* & ut magis rem firmem v. 24. sat. 4. *papyrum* Ægyptiam vocat *patriam*, quæ vox perinde est ac *municeps*. Nil igitur cives mei a Statio metuant contra Græcanicam διαγωγήν, si Menecratem *municipem* salutaverit.

Demum, quoniam de odii plena voce *municipes* sermo est, ne te turbet Cic. ad Att. lib. 10. ep. 13. quam quidam de libertate Neap. aventes

tes malemereri objiciunt: *Tu Antonii Leones pertimescas cave: attende* πρᾶξιν πολιτικῦ· *evocat litteris e municipiis denos: & IIII. viri venerunt in villam ejus mane:* (Manutius, distinguit emendatque, *decuriones, & IIII. viros: venerunt in villam ejus mane:*) *primum dormiit ad h. III. deinde, cum esset nuntiatum venisse Neapolitanos, & Cumanos, (his enim est Cæsar iratus,) postridie redire jussit: lavari se velle, &* περὶ κοιλιολυσίαν γίνεσθαι· *hoc heri effecit; hodie autem in Ænariam transire constituit.* Antequam nodum expediam, notum est Antonii currum leones traxisse, hinc μεταφορικῶς Cicero dicit Antonium minime esse Cæsari amicum, nec pertimescendum. Verba, *his est Cæsar iratus*, non ad Neapolitanos referenda, quod ægrotantem inviserant Pompejum Tusc. I. cap. 35. uti vult Manutius cum reliquo interpretum choro; non enim vero optimus dictator in Neapolitanos ob urbanitatis officium excanduisset; sed vocula *his* afficit proximos Cumanos, queis jure iratum Cæsarem dicas, quippe qui ingentem ejus classem pessumdederunt, uti narrat Dio pag. 562. edit. Reimari: Κἀν τύτῳ ναυμαχία πρὸς Κύμῃ τῦ τε Μενεκράτυς, καὶ τῦ Καλυϊσίυ Σαβίνυ γίγνεται· καὶ ἐν αὐτῇ νῆες μὲν πλείυς τῦ Καίσαρος, ἅτε πρὸς θαλαττυργὺς ἀντικαθισαμένυ, ἀπόλωντο, *eodem tempore navale prælium apud Cumas inter Menecratem, & Calvisium Sabinum commissum est: in eo etsi a parte Cæsaris naves plures amissæ fuerant, quod ei cum hominibus mare semper exercentibus res esset, &c.* quisque mirabitur Manutium invidendæ lectionis virum, & tot doctissimos interpretes pro bona hujus epistolæ luce hunc Cassii locum non vidisse: & nostra refert veteres cives meos Cæsari non fuisse invisos. His perpensis, hanc exputo esse Tullii sententiam, Antonium nimirum e municipiis primores accivisse, exceptis Neapolitanis utpote libertate utentibus, & Cumanis ipsi Cæsari palam infensis, qui sponte, & obsequentis animi significatione hunc triumvirum adierunt: qui cum id resciviſſet, eos abire κατὰ πρᾶξιν πολιτικῦ jussit, ne scilicet cum Cumanis Cæsaris hostibus consilia concoquere in vulgus jactaretur; quare, ut omnem ejus rei suspicionem amoliretur, postero die non exspectato, ut conventum erat, in Ænariam secessit. Si autem haud sponte, sed acciti Antonium adiissent Neapolitani, & Cumani, quid Tullii intererat a reliquis municipibus, qui aderant, hos binos populos secernere, & Atticum commonefacere? In more habuisse veteres cives meos ob ingenitam Græcanicam comitatem magnos viros urbis suæ hospites officii ergo statim adiisse notum est, ut cum Pompejo factum legere est in Tullii Tuscul. I. c. 35. ubi Cicero tantum abest, ut municipes illos vocet, ut potius aperte liberos, & Græca institutione victitantes irridens salutet; præterquamquod, uti superne multis præstitum est, hic orator, ceterique Scriptores rempub. Neapolitanam unam ἑλληνικὴν διαγωγὴν tenuisse, neque unquam Romanam civilitatem acceptasse suis libris illeverant. Ceterum reor non parum lucis antehac σκοτεινοτάτῃ Cic. epistolæ Dione auspice allatum esse, qui orator Neapolitanos ab sibi in-

fensissi-

ſenſiſſimo *municipum* nomine liberavit potius, quam vocitavit. Sed age reliqua cl. Mazochii argumenta reſponſis perſtringamus.

P A R S Q U A R T A.

Fruſtraneum oſtenditur Neapolitanos paucis poſt Tiberium Aug. annis ab Græcanica inſtitutione, & eloquio defeciſſe; atque argumentis cruditiſſimi viri, prolatis undique monumentis etiam nuper repertis, reſiſtitur.

I. MAZOCHII *argnmenta ſtrictim proferuntur. Neapolitanos lapides unos eſſe γυναίυς, qui Græce ſcalpti ſunt, Latinos omnes ſpurios patefit. Græcæ epigraphæ paucis ab hinc annis effoſſæ enumerantur; ne priva quidem Latiaris eruta.* II. *Statium, quanquam Latine poemata ſcripſerit, Graecanice inſtitutum eſſe oſtenditur: ſua poemata Romæ recitavit, hinc ab Domitiano Albano ruſculo donatus, terque coronatus.* III. *Statii pater pueros Homerice inſtituebat: quo Græca diſcerent, ad hunc ſenem audiendum plurimas gentes accurriſſe conſtat; ejuſdem multiplex præconium: optatque filius, ut uni Græci vates patris exſequias comitentur.* IV. *Templum Caſtorum Neapoli minime ſub Tiberio erectum: neque hunc Auguſtum nomen gentis Juliæ amaſſe ratum apud omnes eſt, contra ac bis illevit Mazochius, ac Tillemontius.* V. *Græce litterata ſaxa paucis abhinc annis inventa ſingillatim proferuntur, & preſſe illuſtrantur: anaglyptum Athenodora puellæ ſingulare, cui multa lux a Polluce: Homericum anaglyptum elegantiſſimum, Græcis Deorum, & heroum nominibus etiam inſigne quid exhibeat, certo divinatur.* VI. *Bina diſticha melliſſima, & leporis Attici plena: & marmor Chriſtianum.* VII. *Quaterni etiam lapides nuper effoſſi, quorum bini, licet fragmenta, Neapolitanis honeſtiſſimi.* VIII. *Etiam Capreæ inſula Neapolitanis ſubjecta ἑλληνικῇ inſtitutione floruit: hoc νησίδιον plurimum commendatur, & quædam Dionis verba luculentius præ Reimaro illuſtrantur: hujus inſulæ Græcum nomen expenditur.* IX. *Capreis inventum elegantiis refertum epigramma exponitur, quæ mutila erant, adjectis.* X. *Id marmor brevi admodum commentario illuſtratur. Quid προκοπή, & quis iſte δεσπόσιον' de Ἀπραγοπόλει, parva inſula; hac in re D'Orvillio reſiſtitur: ex Statio oſtenditur fuiſſe* Taurobulas. XI. *De Maſgaba quodam adoleſcente ab Auguſto dilecto; cur hujus nomen in* Κτιστὴν *mutatum ſit: Maſgaba ab* משגב*: &* Κτιστὴς *vox a Thracibus adducta, ac honeſta ſatis: Suetonio medela: Caſaubono aqua hæſit in hac ῥήσει, & interpretes nihil viderunt. Matthæi Ægyptii hujus epigr. interpretamentum apponitur.* XII. *Momenta, quæ me ad hæc longiuſcula de Caprearum inſula adnotanda impulere: Com. Firmiani laudes. Demum etymon hujus πολυθρυλλήτῳ inſulæ ἀμύσως ab Phœnicio* כפרים*, quod apprime cum Strabonis verbis conſpirat.*

I. PAtriæ olim Græcanicæ decus me cogit, ut ad hanc etiam partem aggrediar, ſcil. fruſtra eſſe Neapolitanos poſt Strabonis ævum Romanam linguam dedidiciſſe, ac barbariem induiſſe: pro qua ſane ſententia tuenda cum unus Mazochius ſurrexerit, neque ſocium enumeres, vereor, ne ob rei novitatem cauſa labet ac concidat. Hujus cap. quartæ partis argumentum lubenter te lecturum ſcias, cum multiplex rerum varietas, & noſtræ o-

lim

lim Græcanicæ urbis, & Caprearum insulæ elegantiarum illecebræ; nec non nostratis Statii quædam præclara institutio, præter bene multas recens natas Græcas epigraphes, te allicient. Porro, ut brevis sim, vestigiis præclarissimi viri inhærens, pauca quædam argumentis ab eo prolatis reponam, cum non tanti ponderis sint, atque non ex animi mentis sententia ea corrogasse virum sat Græce doctum autumem. Ait igitur pag. 101. *Paucos admodum, ac disjectos hinc inde Græcos titulos in urbe nostra inveniri, qui primi sunt, aut saltem secundi Christiani sæculi fœtus; inde sensim sine sensu descivisse ab Hellenismo Neapolitanos cives; contra vero innumerabiles Latinas tum sepulcrales, tum omnium generum inscriptiones reperiri, ac novas effodi*; optassem, ut vir clarissimus nostræ Neapolitanorum famæ paullo honestius consuluisset; non enim in hac urbe *disjecta hinc inde* Græce litterata saxa visuntur, sed sano consilio ubique ædium affixa, uti Capuæ, & Romæ, in ceterisque boni nominis urbibus. *In caussa extinctæ Græcitatis fuisse* adstruit *Romanos optimates, & cujuscumque fortunæ homines Latiares deliciis urbis Græcanicæ captos Neapolim animi ergo digressos*. *Testem demum* vocat *Statium civem Neapolitanum Latina solummodo poemata pangentem*. Hæc sunt doctissimi viri argumenta §. 1. a me summa fide collecta.

Cui summo viro quisque sine longioris sermonis ope reponet, certum esse Neapoli *millenos*, non *paucos* lapides Græce litteratos prostare, quos ædibus affixos ad decus patriæ cernimus; præter innumerabiles, quos, ut nostrates Scriptores, qui omnium manibus teruntur, Capacium præsertim, ac Lasenam taceam, collegit Sponius, & Vandalius omnes gymnasticos, & Reinesius, cujus syntagma volupe est exornatum sexcentis Græcis Neapolitanis epigraphis replicare, ne ad majores harum gazarum thesauros provocem; quos certo nostrates esse nemo adhuc inficiatus est, cum vel fratriarum nomina in iis legas, vel Neapolitanos ludos, vel magistratus: ita ut si quis ex Græce doctis omnes simul colligeret, quod exteri ardenter avent & expostulant, grande satis volumen conflaretur.

Atque ipse testis αὐτόπτης ab fossoribus bene multas epigraphes extractas, Græce sculptas universas vidi paucorum annorum spatio, ita ut fere vicenas jam enumerem; binæ quidem servantur in ædibus Sacerdotum *Cruciferorum* nomine in Furcellensi regione: basis etiam inventa a me est in S. Mariæ Rotundæ: & quædam marmorea tabula in ædibus familiæ Amendolæ prope S. Petri in vinculis; præterea oblatus est elegans cippus in ædibus Carbonellorum in Nilensi regione: non obliviscar marmor Christianum nuper repertum in *Catacumbis* extra S. Januarii portam: neque θανάτιμον saxum erutum prope S. Severini templum; nactus sum lapidem in ædibus Dynastæ Fossæ cæcæ juxta cœnobium Virginum S. Claræ, qui, utpote fragmentum, minime a me curatus est; neque sileam de tabella marmorea sepulcrali cum brevi titulo, & de alio fragmento, quæ ambo nuper sibi comparavit Ludovicus Petronius unus ex XXII. viris juridi-

cundo antiquitatis amantissimus, litteris, & prisca origine nobilissimus: de anaglypto cum Græcis nominibus, quod servat Nicolaus de Bonis: ac de tabella depicta, & Græce litterata Herculanei a Rege reperta, quam Neapolitani artificis opus fuisse bonis rationibus pag. 390. præstiti. Addas marmor, in quo distichon scalptum est, ac Regi domino nostro oblatum, & alium silicem anaglypto, & limatissimis binis versibus elegantem penes Carminum Ventapanium, qui heri, aut nudius tertius prodiit: nec non partem longissimi gymnastici tituli paucis abhinc diebus apud S.Joannis majoris effossam. Demum politissimum ac longiusculum epigramma metrice scriptum Capreis inventum, quæ insula, utpote Neapolitanis subjecta, Græci oris erat. Qui Græci silices cum nuperrimi sint, & nostra hac ætate in lucem tracti, usque ad stuporem demiratus sum promptam Mazochii facilitatem edicentis pag.101. *Latinas inscriptiones omnium generum* (Neapoli) *novas quotidie effodi*. Ex hac ditissima marmorum gaza quædam mox apponam, quædam, quando de Fratriis seq. cap. sermo instituetur; pleraque autem incidi ad autographi fidem minime posthabui, ut ætas dignosceretur; utinam majores nostri parili studio tantas divitias conquisivissent, ac servassent, & ingenitam elegantiam characterum, vel deformitatem ad nos transmisissent; verum tutorum iniquitate nepotum luxui potius, quam litteratorum exspectationi, atque utilitati consulitur. Mihique gratiæ plurimum expostulo tum ab civibus, tum ab exteris, qui hunc thesaurum comparavi, atque cum re litteratorum publica communico, tanto grandioris pretii, quanto majoris sunt id genus opes Græcanicæ præ Latiaribus.

Contra vero quanquam sim silicum litteratorum explorator acerrimus, atque ubicumque effossiones fieri audio, adversus structores barbaros accurram, fors Latinos nunquam obtulit; si unum illud excipias grande fragmentum a me plus parte dimidia suppletum, ab amicis commentariolis exornatum, quanti ducendis, videant ceteri, mihi sat est saxum vitæ reddidisse, idque erat ἀσχόλημα· in quo præter cetera ad urbis nostræ æternum decus, quæ antehac ignota erant, legimus, *Valentinianum, ac Theodosium AA. Neapolitanam civitatem ad omnes terra marique incursiones expositam, & nulla securitate gaudentem ingenti cura, ac sumptu muris, turribusque munivisse*; quam Cæsaream epigraphen ideo Latine conceptam reor in adhuc Græca urbe, ut majestati Valentiniani occidentis imp. consulerent Neapolitani, sicuti sub Tito factum vidimus; nisi dicas marmor erectum ab ipso Valentiniano ob murorum beneficium per curatores suos, quare Latinam omnem intuemur. Quæ etiam saxa in Helenæ Constantini matris, ac hujus Aug. decus a quibusdam nostratibus Scriptoribus referuntur, suspectissima traducere videtur Assemanius in laboriosissimo opere de reb. Neap. & Sic.to.3.pag.308. quare licet Latina, nemo mihi objiceret: præsertim cum legam epigraphen Constantini exstitisse in arcu prope templum S.Spiritus ad viam Toletanam: at scias hujus Augu-

sti

sti ævo eam urbis partem solummodo arboribus consitam, nec ullis ædificiis insignem. Ceterum ne credas παράδοξον, si adseverem, ex quotquot Latialibus saxis, quæ Neapoli visuntur, nullum sane esse, quod certo jures Neapolitanum, & aliundevis huc translatum adstrui non posse; nam omnia αὐτόχθονι, & patria aliqua nota carent; præsertim cum ipse Mazochius idipsum fateatur pag.238. col.2. *Qui visuntur Neapoli, titulos plurimos Puteolis, Bajis, Baulis, Miseno, Cumis, Capua, aut undelibet allatos fuisse*. Porro ipse paucis annis ante non infimi æris pretio a nostrate marmorum factore emi cippum Latine exaratum, Capuæ erectum, demum Neapolitano marmorum opifici venditum, quem Regis nostri Aug. maxime intererat servari, cui statim obtuli, quippe Herculanensis est, & factas ibi sub Severo imp. effossiones meminit, quem in fine hujus operis paucis illustrandum spondeo, si tempus & otium siverint.

II. Præterea defecisse Neapoli Hellenismum a me nunquam impetret Mazochius, eo quod huc Romani bene multi confluxerant ob delicias; etenim, si Neapolitani Latinos mores induissent, sermonemque Romanum etiam didicissent, nequaquam Roma Neapolim se illi recepissent, cum hæc eadem in Urbe terrarum orbis principe longe melius ac elegantius reperissent; verum Strabo pag. 378. to. 1. clare præstat Romanos huc adventasse, quo Græcanicis institutis, Atticaque vivendi ratione fruerentur, perdite τὴν διαγωγὴν Ἑλληνικὴν amantes; delicias autem, & amœnitatem loci minime commemorat. Me piget præterea Mazochium satis infirme contra nostratem Hellenismum objectasse Statii Neapolitani Latinitatem, cum longe ante me noverat vir magnus fere semper Romæ vixisse Domitiano Aug. carissimum, cui bina sua poemata etiam sacravit; quin ab eodem principe agro Albano se donatum canit Silv. 3. 1. v. 61. ubi æstates terebat:

Ast ego Dardaniæ quamvis sub collibus Albæ
Rus proprium, magnique Ducis mihi munere currens
Unda domi curas mulcere, æstusque levare
Sufficerent, &c.

Hinc modo patet, quare in patris epiced. 5. 1. v. 227. inquit:

. . . . . *Qualem te Dardanus Albæ*
Vix cepisset ager, si per me serta tulisses
Cæsarea donata manu.

Ex quibus verbis nosco etiam in Albano rusculo sæpe rusticatum esse, & Romæ poemata cecinisse, ut ex aliis ejusdem carminum locis idipsum constat. An victus fuerit Statius noster, dum Thebaida inter Romanos recitaret, vide Casaubonum in Sueton. in extremis paginis; quod negatur, præsertim cum uxori dicat ter se auream coronam retulisse ab Domitiano Silv. 3. 5. v. 28.

. . . . *Ter me nitidas Albana ferentem*
Dona comas, sanctoque indutus Cæsaris auro,
Visceribus complexa tuis.

In quinto hoc carm. vides etiam Claudiam uxorem Romæ degentem, & rogatam multis verbis, ut tandem Campaniam, & imprimis Neapolim repeteret. Adde Papinium nostrum in Albano victorias Domitiani Augusti de Germanis, & Dacibus in quinquennali agone cecinisse, & corona aurea ab hoc principe donatum; imo ejusdem mensæ assedisse habes Silv.4. car.2. vers.62.

Sæpe coronatis iteres quinquennia lustris,
Qua mihi felices epulas, mensæque dedisti
Sacra tuæ: talis longo post tempore venit.
Lux mihi, Trojanæ qualis sub collibus Albæ,
Cum modo Germanas acies, modo Daca sonantem
Prælia, Palladio tua me manus induit auro.

Nil mirum igitur, si Statius poemata Latine panxerit in Urbe Latii principe, locisque confinibus. Mirari potius debuisset Mazochius, Neapoli urbe jam Latini oris, uti vult vir doctissimus, unas Græcas innumerabiles epigraphes reperiri, imo & Romanos ipsos, si Neapoli ad plures ivissent consanguinei, his Græce lapides *θανατίμας* exsculpsisse, nunquam Latiares, cujus rei exemplo erunt bina epigrammata, quæ mox adscribam. Ut autem, quæ dixi, luculentius percipias, constat Domitianum, (quod non viderunt Statii interpretes,) Albanam secessionem perdite amasse, inibique omne genus ludos celebrasse, & poetarum etiam certaminibus interfuisse, Suet. cap. 4. *Celebrabat in Albano quotannis quinquatria Minervæ, cui collegium instituerat, ex quo forte ducti magisterio fungerentur, ederetque eximias venationes, & scænicos ludos, superque oratorum, & poetarum certamina*, quos inter certo Statium adnumeres. Et c. 19. *Centenas varii generis feras sæpe in Albano secessu conficientem spectavere plerique, &c.* Suetonio succinit Dio Cassius edit. Reimari pag. 1100. Ἀγῶνας καὶ ποιητῶν, καὶ λογογράφων, μονομάχων τε κατ' ἔτος, ὡς εἰπεῖν, ἐν τῷ Ἀλβανῷ ἐποίει· & p.1113. Ὑπατεύοντα αὐτὸν ἐς τὸ Ἀλβανὸν ἐπὶ τὰ νεανισκεύματα ὠνομασμένα καλέσας λέοντα ἀποκτεῖναι μέγαν ἠνάγκασε. Ex quibus verbis aperte vides, cur canat Statius se Albani plures coronas ab Domitiano accepisse.

Verum fuisse poetam nostrum etiam Græce doctissimum propalam est in epicedio in patrem, ubi ab vers. 148. ad 159. festivam Græcorum poetarum vim enumerat, stilumque, & eorum argumenta docte perstringit, quos porro curate lectitasse oportuit; præsertim cum patrem ipse canat vers. 107. Atheniensibus, Cyrenensibus, (Alexandrina schola scil.) ac Spartanis Græce doctiorem, imo parem Homero faciat v. 159. fieri ergo haud potuit, ut filius Latine dumtaxat institutus sit. Et quo pacto noster Statius in longissima Thebaide, & brevi Achilleide tot fabellas in Romana carmina transfundere quiverit ab unis Græcis veteribus Scriptoribus exaratas, nisi Grajum sermonem penitus calluisset, imo & ingenitus ei fuisset?

Adver-

III. Advertas averem Statii patrem ab Homero vatum principe Neapolitanos pueros instituere occœpisse, v. 146.

Hinc tibi vota patrum credi, generosaque pubes
Te monitore regi, mores, & facta priorum
Discere; quis casus Trojæ, quam tardus Ulysses:
Quantus equos, pugnasque virûm decurrere versu
Mæonides.

Nam sæpe a me dictum est multis fulto testibus præ reliquis urbibus Neapoli Homerum excultum, ita ut cives mei *Homerici* salutarentur. Præterea adeo Græce subactum parentem suum alloquitur, ut hexametrorum mensura poemata tam facili arte compingeret, ut solutæ orationis libertatem, ac candorem æquaret, v.159. miror hos versus doctos interpretes vehementer torsisse:

. . . Tu par assuetus Homero
Ferre jugum, senosque pedes æquare solutis
Versibus, & nunquam passu breviore relinqui.

Hinc ad illum, appositissime prosequitur Statius, veluti ad Sibyllam, atque oraculi instar Lucanos, Daunos, & omnes Campaniæ nostræ gentes, quas singulatim eleganti poesi enumerat ab v.161. ad 176. quo Græce instituerentur, accurrisse: quæ Campaniæ loca me piget, quotquot doctos commentarios in ea intexuerunt, misere vexasse; si id nunc agerem, clare eadem distinguerem:: sed rogaris, ut a me Puteolanam chorographiam brevi exspectes. Demum tantum Græci sermonis adsequi studuerat Statii pater, licet adolescens, ut filius canat, v. 134. digito monstratum fuisse, tanquam exemplar ceteris puellis:

Protinus ad patrii raperis certamina lustri
Vix implenda viris, laudum festinus, & audax
Ingenii: stupuit primæva ad carmina plebes
Eubœa (Neapolitana,) *& natis te monstravere parentes, &c.*

Adde ad id fastigii Græcanicam patris sui eloquentiam advenisse, ut filius adstruat, v. 109. si Neapolis neque originationis fama, neque institutis, atque ore Domitiani Aug. tempore Græca floreret undique, uno patris eloquio omnino Grajam se probare, quæ omnium maxima laus est:

Si tu stirpe vetus, famaque obscura jaceres
Nil gentile tenens, illo te cive probares
Grajam, atque Euboico majorum sanguine duci.

Demum cupit, ut ad Elysios parentem comitentur uni vates Græci oris, atque posthabet quamcunque Latinorum poetarum clientelam eo in funere celebrando, utpote ignobilem, & peregrinam, ac in urbe Græca barbaram, v.284.

Ite pii manes, Grajumque examina vatum,
Illustremque animam Lethæis spargite sertis, &c.

Ex his omnibus quisque infert, (nam ideo isthæc longiuscule intexui,) Nea-

Neapoli, Domitiano victitante, Græci ſermonis vivacem gratiam viguiſſe, nec jam cœpiſſe ἐκβεβαρβαρῶσθαι ab Tiberii ævo, ut enixe, & argute oſtendere conatus eſt Mazochius; & mecum miraberis virum Græce ſcientiſſimum tam acre bellum Neapolitano Helleniſmo indixiſſe. Haud tamen denegem hunc ſenem etiam Latina calluiſſe, in quibus præter gentilem linguam filium conformaſſe conſtat, nam Thebaida, & Achilleida, ipſo magiſtro, confinxit, v. 233.

Invida Tarpeji caneret te noſtra magiſtro
Thebais, urgebant priſcorum exordia vatum,
Tu cantus ſtimulare meos, tu pandere facta
Heroum, bellique modos, poſituſque locorum
Monſtrabas: labat incerto mihi limite curſus
Te ſine, & orbatæ caligant vela carinæ.

Neque dubitem, quin procerum Romanorum filios frequentiſſimos Neapolim celebrantes res eorum veteres tum Græce, tum Latine docuerit, quas culto carmine Papinius noſter enumerat ab v. 176. uſque 194. quos utpote longiores tutemet legas, horum initium eſt:

Mox & Romuleam ſtirpem, proceresſque futuros
Inſtruis, &c.

Hinc Neapolitanæ reip. jucundiſſime gratulor, quæ tot ſimul gentes ſinu ſuo complecteretur, atque ingenuis artibus informaret, moreſque emolliret, Lucanos, Daunios, Campanos, & Romanos ipſos. Utinam ſicuti filii poemata bona alite ſervata ſunt, ita etiam bene multa Græcanica patris volumina minime intercidiſſent! ſaltem eorum pars exigua, veluti ruta & cæſa ex avita & ditiſſima hereditate ad nos perveniſſet! quot præclara decora urbis noſtræ otioſæ, & bonarum artium plenæ ad æternam famam reliqua fuiſſent? Vellem autem, ut mihi minime infenſus vivas, eo quod pæne Iliada de Statii noſtratis, ejuſque parentis Helleniſmo produxerim, Mazochium magni nominis virum potius incuſes, qui eo me deduxit, atque hunc civem ῥωμαϊστί dumtaxat ſonantem voluit; mea autem intererat συμπολίτου partes tutari, ac famam; ceterum facillime paternæ urbis decora ſcribentem ad quid prolixius abripiunt: verum quæ de hoc poeta dicta ſunt hic, & paullo ſuperne pag. 457. &c. Neapolitanis honeſtati futura ſunt, utpote antehac minime animadverſa. Utinam mihi otium ſuppeteret, quot ornamenta, & quam elegans vivendi genus Græcanicæ hilaritatis, ac comitatis ab Silvarum libris in lucem traherem! Et quis tot doctiſſimis civibus meis cito non ſuccenſeat, quorum nemo hunc vatem αὐτόχθονα quæſitis undevis commentariis mactarit: qui dant grande patientiæ, ne dicam, inertiæ documentum, dum ferunt alienigenas, & tranſalpinos Bernartios, Gevartios, Crucejos, Barthios, Gronovios, Veenhuſenios, &c. illum adnotationibus condecoraſſe, qui, utpote longe Campaniæ noſtræ nati, res noſtras, locorumque ſitus parum callentes omnia ſuſque deque perturbarunt, & fere cuncta alieniſſime a Papinii mente inter-

interpretati ſunt; ſed faceſſant porro querelæ, etiam quando eas novimus εὐκαιροτάτως.

IV. Ceterum antequam ultra progrediar, advertendum duco ſæpe a me laudatiſſimum virum, dum cives Neapolitanos Helleniſmo ſpoliat, adſerere elegantem illam epigraphen in Divi Paulli mirandi operis porticu olim inſculptam, (quæ æterna architectonices jactura an. 1688. terræ motu concidit, & tandiu commendarat Palladius, tanquam optimum Corinthii operis exemplar, to.4.p.8. edit. Hajæ 1726.) ſub Tiberio Aug. fuiſſe erectam, cum ſatis poſterioris tempeſtatis eſſe potuerit: nulla enim omnino in ea Tiberii Aug. mentio ineſt, ſed cujuſdam Ti. Julii Tarſi, qui templum Caſtorum exſtruxerat: inde vero legimus Pelagonem quendam Auguſti libertum, ac procuratorem opus perfeciſſe; at quinam ſit hic Auguſtus, nemo ſane divinaverit; id tamen ſciunt univerſi gentem Juliorum poſt Jul. Cæſarem ad Neronem uſque perduraſſe; adoptivam vero unius ſæculi intercapedine, vide laborioſum ſane opus Onomaſtici Romani Jo. Glandorpii p.481. & ſeqq. Et miror ſane Mazochium, & noſtrates Scriptores omnes edixiſſe ſub Tiberio Aug. ſuperbum hoc Dioſcurorum templum Neapoli erectum, quod non dicit epigramma. Mentis meæ animum turbaverat Tillemontius, qui in Tiberio artic. 1. adſtruit Tiberium nomen Juliæ gentis aliquando adamaſſe, provocatque ad quoſdam Mediobarbi nummos; verum neque hic, neque Morellius ullum appoſuere inter ſexcentos Tiberianos, in quo Julii nomen cuſum legas; quare cum μνημονικὸν hoc σφάλμα diligentiſſimi viri deprehendiſſent, qui Bruxellenſem editionem accurarunt, illud ab præclariſſimo opere expunxere, famæque Tillemontii conſultum voluerunt; at Pariſienſem, Venetamque fœde deturpat. Ecce tibi Mazochii verba, ut mihi præſtes fidem, p. 101. *Fuit & illa olim* (inſcriptio) *antiquior ad Divi Pauli, quæ in celebri epiſtylio, quod me puero terræ motu concidit, a quodam* TIBERII AVG. LIBERTO *in veſtibulo templi Caſtorum poſita fuerat. Hæ quidem & aliæ paucæ hinc inde disjectæ Græco ſermone exaratæ partim viſuntur, partim patrum memoria exſtabant, ferme omnes, ni fallor, primi, aut ſummum alterius Chriſtiani ſæculi. Nam mox ſenſim ſine ſenſu ab Helleniſmo deſcivere Neapolitani*. Conquerendum mihi eſt hic iterato de Mazochio, qui idipſum jam præmiſerat in Camp. amphit. pag. 95. *Neapoli in templo Caſtorum epigraphe de illo Tiberii liberto legebatur:* Συνπλέτας ἐκ τῶν ἰδίων καθιέρωσεν, *ideſt, ſua pecunia perfectum conſecravit*. At titulus ipſe non adnotat Tiberium Julium Tarſum alicujus Cæſaris fuiſſe libertum, neque iſte, ut ait ſummus vir, perfecit, dedicavitque templum, ſed quidam Pelago Aug. libertus. Et ipſe nuper laudatus Glandorpius hunc Ti. Julium Tarſum Juliæ familiæ addicit in extrema pag.493. Apponam epigraphen, quæ elegantibus, ac grandibus characteribus ſcalpta erat, ac binis verſibus diſtinguebatur, ut quæ dixi, tutemet legas:

TIBE-

ΤΙΒΕΡΙΟΣ · ΙΟΥΛΙΟΣ · ΤΑΡΣΟΣ · ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ · ΚΑΙ
ΤΗΙ · ΠΟΛΕΙ · ΤΟΝ · ΝΑΟΝ · ΚΑΙ · ΤΑ · ΕΝ · ΤΩΙ · ΝΑΩΙ
ΠΕΛΑΓΩΝ · ΣΕΒΑΣΤΟΥ · ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ · ΚΑΙ · ΕΠΙΤΡΟ
ΠΟΣ · ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΣ · ΕΚ · ΤΩΝ · ΙΔΙΩΝ · ΚΑΘΙΕΡΩΣΕΝ

Verum non pauca in eandem ad æternum patriæ decus mihi adnotanda ſunt, cum de Fratriis erit ſermo; quæ ita vertas: *Ti. Julius Tarſus Dioſcuris, & Parthenopæ templum, & quæ in templo ſunt, Pelago Auguſti libertus, & procurator perfecit ſua pecunia, dedicavitque.*

v. Deſponſæ jam fidei opus urget, ut ex multis, qui paucis ab hinc annis tituli, & quædam monumenta Græce litterata Neapoli reperta, atque eorum poſſeſſores producam, quos ſuperne etiam recitavi pag. 462. ſi vero aliqua epigrammata hic non appoſita vides, ſeq. cap. de Fratriis adſcribam; ut magis ac magis conſtet unos Græcos hic effodi lapides, nunquam Latinos. Et ſane Ludovicus Petronius oſtendit mihi breve marmor cum non ineleganti anaglypto his verbis:

ΑΘΗΝΟΔΩΡΑ ΑΝΤ...
ΧΟΥ ΧΡΗΣΤΗ
ΧΑΙΡΕ

Quæ quidem in ſuperna tabella marmorea ſculpta ſunt; legas vel Ἀντιόχου, vel potius Ἀντιμάχου. Puellulam dicas Athenodoram, quam vides in ſaxo erectam, geſtantem dextra hydriam, atque hinc & inde parentes, ut moris eſt in his θανατίμοις ſcalpturis, cui ultimum *vale* dixere. Servat hoc ſaxum avito auro, quo ubertim floret, gens Petronia carius, utpote monumentum ſingulare; nam me docuit hic ſenator fidei integerrimæ ſe legiſſe in Polluce in innuptarum defunctarum ſepulcris ſcalpi puellam vas aquæ ferentem; & ſane hic onomaſticographus lib.8. fragm.66. iſthæc teſtatiſſima reliquit: Τῶν δὲ ἀγάμων λουτροφόρος τῷ μνήματι ἐφίστατο κόρη ἀγγεῖον ἔχουσα ὑδροφόρον, ἢ ὑδρίαν, ἢ πρόχουν, ἢ κρωσσὸν, ἢ κάλπιν· τὴν δὲ ἐφισταμένην εἰκόνα, εἴτε λουτροφόρος εἴη, εἴτε ἄλλη τις, ἐπίσημα Ἰσαῖος κέκληκεν, quæ non nimis incommode verſa ſunt: *innuptarum* (male *innuptorum*, ut vel puer videt) *monumento puella adſtabat aquigera, vas habens aquarium, hydriam ſcilicet, gutturnium, urnam, aut pelvim: inſiſtentem autem* (tumulo) *imaginem, ſive aquigera eſſet, ſive alia quapiam*, ἐπίσημα *Iſæus vocavit.* Meminit hujus moris Petitus ad leg. Attic. p. 496. nec non Weſſelingius pag. 597. qui duoviri doctiſſimi, ſi hoc Athenodoræ monumentum Neapoli repertum noſſent, lubentes ad ſuorum voluminum ingens ornamentum recitaſſent, quos ſatis demiratus ſum tam appoſitum Pollucis locum non vidiſſe, & gratiam plurimam habeo Petronio, qui de eo me commonefecit, a quo veteribus Græcis Scriptoribus multa lux acceſſit: utinam hic affabre exſculptum exemplar appo-

apponere quivissem; sed prohibuit acre operarum festinantium studium.

Aliud anaglyptum est apud Gasparum Torellium, in quo vides Proserpinæ raptum vivaci opere expressum, ternis nominibus elegans ΟΡΦΕΤΣ, ΕΤΡΤΔΙΚΗ, & ΕΡΜΗΣ, ex his vocibus prima βουστροφηδὸν scalpta est. Porro omnium elaboratissimum dicas marmor, (quoniam sermo est de anaglyptis,) quo fruitur Nicolaus de Bonis, cui par ob uberrimam artem, ac pæne loquacem haud reperies; in parte læva intuentium adsidet Helena una cum Venere illam sinistra amice amplexante; & superne visitur Dea Pitho, quæ in altiore pila sedet, cujus caput calatho tegitur, sinistra turturem mulcet, dextra velum ab vultu amovet; & nunc primum hujus numinis symbola, & imaginem novimus, atque hoc uno quantivis æstimes marmor. Dextrorsum intueri est Paridem ense cinctum, chlamyde retrorsum rejecta, cetera nudum, mira artis ope scalptum, sinistra in cælum erecta; ante hunc heroem stat nudus Cupido ingentibus alis, dextra latus suum premente, sinistræ palma supra Paridis scapulam expansa, atque erecto vultu, utpote parvulus, Paridem juvenem attente contemplatur. Quod nostra nunc refert marmor est famæ plenum, hisce magnis nominibus insculptis ΠΙΘΩ pro Πειθώ, ΕΛΕΝΗ, ΑΦΡΟΔΤΤΗ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, quæ suis locis appositæ sunt. Quotquot doctissimi viri vivax saxum inviserunt, Helenæ raptum interpretati sunt, in eaque adhuc sententia perdurant, imo etiam fortasse typis mox evulgaturi. Verum qui vel picturæ, vel scalpturæ parum sapit, novit Neapolitanum artificem minime hujusmodi raptum expressisse, alias Alexandrum Helenam complexum ambulantem, ne dicam fugientem finxisset, uti & nuperi pictores id facinus coloribus illevere; & ipse veterrimæ gemmæ exemplar servo, in qua hoc habitu binos heroas sculptos intueor. Et opportune Regi D. N. fortunatissimo gratulor, qui non grandiorem picturam reperit heroidis Spartanæ raptum præsentantem, ubi Paris omnibus armis indutus Helenam complexus veluti renitentem trahit: per aera duo Cupidines volitantes agitant maritales faces: imo in eodem Regio cimeliarchio binas e marmore statuas cernere est pedes fere quaternos cum dimidio altas, juvenem scilicet prorsus nudum sinistra adolescentulam elegantissime indutam amplexantem, & utrumque ambulantium more; & nisi morosus deneget, quin Paridem, & Helenam abeuntes scalptor expresserit: igitur, nisi si pictor, aut sculptor gregarius raptam Helenam sedentem, & Paridem raptorem longe stantem confingeret.

Verum ne te diutius detineam, si Ο'υρεσιβάτητος es, statim noveris artificem Neapolitanum collocutionem Helenæ, & Paridis, quam divinus vates ἐνεργετικῶς in Il. γ ab v. 421. usq. ad 446. cecinit, expressisse; enixe rogaris, ut hos versus perlegas; nam mire simul & poetam, & scalptorem vel in tenui quaque re conspirare deprehendes, si Deam Pithonem, sive Suadelam excipias, quam de suo adjecit statuarius. Hujus marmoris, & carminum Homeri æternum interpretamentum servo, quo de binas dumtaxat διατρι-

 βας,

βας, quoad ſpecimen, in Spinelliana academia frequentiſſimis auditoribus paucis ab hinc annis recitare ſuſceperam, nunc inter ſchedas, & blattas jacet. Utinam Rex munificentiſſimus Homericum hoc cimelion, & margaritis contra optabilius ſibi acquirat, timendum mihi eſt, ne brevi ad Anglos tranſvectetur. Tanti pretii ſaxum Neapolitanorum opificium eſſe nullus inficiabitur, cum Homericum ſit, & jam pag.362.&c. multis præſtiterim unos cives meos olim tanti vatis ſtudio arſiſſe, ſalutatoſque Homericos; interea vides ſolummodo Græcanica monumenta proferri in lucem. Huic tanquam germanam alteram e marmore depictam tabellam adcenſeas, quæ Herculanei viſitur Græcis etiam ludentium quinque puellarum, & pictoris, Deæque, cui dedicata eſt, nominibus nobilis, quam Neapoli delineatam pag.389.&c. jure divinavi. At inibi non dum offenderam in appoſitiſſimum Pauſaniæ locum lib.10.c.30.p.872. atque nunc iratus fio tot doctiſſimis Pollucis interpretibus, quos Pauſanias latuerat: & Kuhnio, qui Pollucis oblitus eſt in adnot. Pauſaniæ: hic enim ait Polignotum pinxiſſe filias Pandari aſtragalis ludentes, & ſortaſſe adjectis earum etiam nominibus: Πολύγνωτός δὲ κόρας τε (Πανδάρυ) ἐςεφανωμένας ἄνθεσι, ϗ παιζύσας ἔγραψεν ἀςραγάλοις, ὄνομα δὲ αὐταῖς Καμειρώ τε, ϗ Κλυτίη, uti vides in Herculanenſi regia pictura, quæ nunc cariori pretio ducenda, quæ eſt Polignoti elegans exemplar: & gratulor Neap. pictoribus, quos adverto, ab his ſummæ famæ magiſtris artem γραφικὴν ſibi comparaſſe; ſed magis Regi D. N. quod tales gazas adquiſiverit.

VI. Neſcio qua animi geſtientis hilaritate ad citiſſime proferendum tertium anaglyptum incitor, quod paucis ab hinc diebus in apricum proſiliit Græco diſticho decorum, quo nihil amabilius, & leporis Attici plenius, ita ut in omni anthologia haud quæras floſculum elegantiorem, atque odorum magis. Id egregium monumentum effodit Carminus Ventapanius ex magni nominis hujus principis urbis medentibus, dum vetera rudera pro ædium recentium ſubſtructione egereret in ſuburbio extra S. Januarii portam; nunc domi ſervat cariſſimum. Eſt autem non ingens lapis Parius operis ſat elegantis, in quo adoleſcentulam Aſtæ nomine in ſella ſtructuræ antehac ignotæ adſidentem, & dexteram Daphnidi juveni e regione ſtanti porrigentem, qui in idem officium promptum ſe gerit, vides: utrique ſunt in indumentorum cultu ſat concinni: in inferna marmoris area carminis ſubſcriptio non impolitis ςοιχείοις ſcalpta eſt, licet alterius fortaſſe a Chriſto nato ſæculi ævum præferant; nam Ω inciſum eſt ad inſtar minutorum characterum, ſcilicet ω, atque E ad curvum vergit:

ΜΝΗΜΑ ΦΙΛΟΦΡΟϹΤΝΗϹ ΑϹΤΗΙ ΤΟΔΕ ΔΑΦΝΙϹ ΕΤΕΤΞΕ
ΚΑΙ ΖΩϹΑΝ ϹΤΕΡΞΑϹ ΚΑΙ ΦΘΙΜΕΝΗΝ ΠΟΘΕΩΝ

Quod ut diſtinctius & citius legas, accipe parvis ætatis noſtræ litteris exſcriptum, & in Latinum metrum transfuſum, quantum valuit Latialis pauperies

ries, & binos honeſtos nævos licet in hoc parvo corpore mihi ne objicias:

Μνῆμα φιλοφροσύνης Ἄστη τόδε Δάφνις ἔτευξε,
Καὶ ζῶσαν στέρξας, καὶ φθιμένην ποθέων.
Pignus amicitiæ Daphnis hoc dedicat Aſtæ,
Vivam quam & coluit, optat & exanimem.

Ne quis parum Græce doctus in voce ζῶσαν hæreat, nam Atticus lepos eſt pro ζώουσαν, ut pueri ſciunt. Ceterum priſcis Neapolitânis, & mentis elegantia, & verborum ſanctitas invidenda eſt: imo vel in ἐρωτικοῖς minime τὸ πρέπον oblitos vides; nam diſtichi ſententia, quantumvis dulciſſima, nil muliebre, aut molle præfert.

Huic mellitiſſimo diſticho gemellum eſt hoc alterum, licet non unis membris miſerrimum in modum mutilum, & nihili penſum ab iis, qui id genus Græcanicas delicias parum deguſtarunt, Neapoli etiam repertum paucis ab hinc annis, & in Regis noſtri cimeliarchium illatum ab ſtructore, qui, ut pinguiorem mercedem referret, Cumis ſe reperiſſe obganniebat:

. . . . ΚΟΝΤΑ ΤΟΝ ΑΘΛΙΟΝ ΗΡΠΑΣΕ . . . .
. . . . ΙΟΝ ΓΕΡΑΡΑΙΣ ΧΕΡΣΙ ΤΑΦΕΝΤΑ Π . . .

Cui ſtatim manus medicas appoſui, & in veterem Atticum nitorem reſtituendum curavi:

ΠΑΝΔΑΜΑΤΕΙΡΑ ΔΡΑΚΟΝΤΑ ΤΟΝ ΑΘΛΙΟΝ ΗΡΠΑΣΕ ΜΟΙΡΑ
ΚΟΥΡΙΔΙΟΝ ΓΕΡΑΡΑΙΣ ΧΕΡΣΙ ΤΑΦΕΝΤΑ ΠΑΤΡΟΣ

Πανδαμάτειρα Δράκοντα τὸν ἄθλιον ἥρπασε μοῖρα,
Κουρίδιον γεραραῖς χερσὶ ταφέντα πατρός.
Mors miſerum rapuit, perdit quæ cuncta, Draconem,
Infantis ſenior contegit oſſa pater.

Parcas, ſi vim Græcam & venuſtatem nil aſſecutus ſim; quis enim vero Latine dederit verba iſthæc pietatis plena γεραραῖς χερσὶ ταφέντα; Ne dubites de nomine Δράκοντος, nam ſi ab hoc diſceſſeris, aliud minime veſtiges, quod in κοντος exeat: vox κουρίδιον ſatis hic opportuna, & Homero amica. Imperaris, ut advertas in Anthologiæ lib.3. in tit. εἰς υἱοὺς, καὶ θυγατέρας in epigr. 4. dictioni τῇ χειρὶ bina hæc adjuncta ὀϊζυρὰ, *miſera*, & πατρῴα, *paterna*, ubi etiam ſermo eſt de patre filium ſepeliente; verum vox γεραρὰ, *ſenilis*, neſcio quam tenerrimæ pietatis vim majorem excitat; & priſcis Neapolitanis tantam poeſews felicitatem invideas.

Ne autem ſemper inter profana verſemur, paucis etiam ab hinc annis in veteribus urbis noſtræ ſepulcris magnificentiſſimo opere exſtructis Græcanicum hoc marmor erutum eſt: ad legendum excitus accurri, & in horum parietibus affigendum curavi, quod hic ad characterum fidem appono:

ЄΝΘΑΔЄΚЄΙΤΑΙ
ΧΑΡΙΤΩCΑΖΗ
CΑCΑ ЄΤΗϽΙΔΗΜ·ΛΓ
ΑΝЄΠΑΥCΑΤΟ
ΠΡ·ΙΚΑΛ·ΜΑΙϿ

Hinc vides, etiam quando cives divina Evangelii ſcita amplexi ſunt, Hellenifmum ſervaſſe, nec tam cito, uti edicit magnus Mazochius, eum cum peregrino ſermone commutaſſe. Ex quo non ineleganti ſaxo advertere te jubeo nomen Chriſtianum jam altero a Virginis partu ſæculo Neapoli viguiſſe; nam lapidis στοιχεῖα politiora ſunt, quam ſequiori ætate ſcalpebantur, uti cernes ex altero Chriſtiano ſilice, quem mox dabo, deformibus litteris, multiſque erroribus ſqualente.

VII. Quoniam autem ne tam cara patria monumenta, & reliquiæ Græcanicæ antiquitatis eant peſſum ſtructorum, vel nullius frugi hominum malignitate, vix certior factus ſuperiore anno ab Franciſco Valletta, viro bonarum artium cultu honeſtiſſimo, cujus majores litterarum quaſi inſtauratores jure ſalutant univerſi, e Benedictinorum ædibus prope S. Severini templum, ubi ingentes latericiæ murorum moles repertæ ſunt, ruderibus rejectis, Græcam epigraphen extractam eſſe, cito exemplar rogitavi, atque humaniter, qui ſuus eſt mos, exhibuit: inde cum marmor ipſum Gaſpar Torellius præſertim penitiorum ſacrarum litterarum ſtudio, ut ingenuitatem morum taceam, clarus, qui ejuſmodi gazas quoad vim bonam ſervat, comparaſſet, ad illud inviſendum ocius accurri: & vides lapidem, quem Claudiæ Antoniæ conjugi ſuæ dulciſſimæ poſuit Ti. Claudius Aurelianus Ptolemæus e tribu Quirina, tribunus legionis VII. Geminæ.

ΘΕΟΙC·Κ.....
ΚΛΑΤΔΙΑ·ΑΝΤΩΝ.....
CΤΝΒΙΩ·ΓΛΤΚΤΤΑ.....
ΤΙΒΕΡΙΟC·ΚΛΑΤΔΙΟC·ΚΥΡΙΝΑ
ΑΤΡΗΛΙΑΝΟC·ΠΤΟΛΕΜΑΙΟC.
....ΙΛΙΑΡΧΟC·ΛΕΓΙΩΝΟC
Ζ · ΓΕΜΕΙΝΑΙC

Hoc autem mihi ſat opportunum epigramma ſaltem quarti poſt Auguſtum ſæculi ſcalptum reor, tum ob characterum fere omnium inelegantiam,

tiam, præſertim in elemento Ω, huic minuſculo ω ſimillimo, tum magis ob vocem Γεμείνκις, quæ duplici turpiore errore inſignis eſt, cum, ut Græci pueri norunt, exarandum fuiſſet Γεμίνης· verum ſequiore ævitate, veraci obſoleſcente litterarum ſono, una in alterius locum facile irrepſit, inconcinne etiam laborante proſodia. Adverte etiam inferioribus ab Auguſto temporibus quaterna nomina celebrari cœpta; igitur non tam cito, & ſub primis Cæſaribus Helleniſmum denatum Neapoli conquerendum eſt: & gratulor, tum quod iſthæc Græcanica nuper veluti ab inferis epigraphe excitata eſt priſci oris noſtri teſtis vehemens; tum quia Latialium titulorum ne privus quidem adhuc in lucis auras exſiliit; & mens tibi læva eſt, ſi ullum id genus linguæ in Græca urbe exſpectes. Neque te obturbet, ſi legas Romanos tribunos Neapoli uxoribus ſepulcra exſtruxiſſe, imo & ſtatuas Diis noſtratibus dedicaſſe, uti de quodam M. Opſio Navio Anniano in alio Neapolitano ſaxo nuper etiam reperto ſcalptum eſt, quod in ſeq. cap. de Fratriis apponam; namque ſcimus ab Strabone, uti ſuperne pag. 436. jam animadverſum eſt, Romanos proceres, etiam ſenatores magnis jam muniis defunctos Neapolim animi gratia, & Græcanicæ vitæ, ac inſtitutionis amore ſe recepiſſe ſenium jucundo otio peracturos. Interea cum hic apprime faciat iſthæc baſis mihi cariſſima, adjiciam, ut legas, quæ parvo mox commentario illuſtrabitur: & dabo, cur hac in urbe, & quo in loco Ægyptiorum numina colerentur.

Ι Σ Ι Δ Ι
ΑΠΟΛΛΩΝΑ · ΩΡΟΝ
ΑΡΠΟΚΡΑΤΗΝ
Μ · ΟΨΙΟΣ · ΝΑΟΥΙΟΣ
Ο · ΑΝΝΙΑΝΟΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ · ΕΠΑΡΧΟΣ
ΣΕΙΤΟΥ · ΔΟΣΕΩΣ · ΔΟΓΜΑΤΙ
ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ · ΡΩΜΑΙΩΝ
ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΣ · ΤΑΜΙΑΣ · ΠΟΝ
ΤΟΥ · ΒΕΙΘΥΝΙΑΣ · ΧΕΙΛΙΑΡ · ΛΕΓ · Ε
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚ · ΑΡΞΑΣ · Ι · ΑΝΔΡΩΝ
ΑΡΧΗΝ · ΕΠΙ · ΡΩΝΗΣ

Nec mihi obliviſcenda bina fragmenta nuperrime etiam in lucem emiſſa, quorum unum ſat exiguum, ſed grandibus & elegantibus characteribus ſcalptum, quod laudatiſſimus idem Petronius mihi oſtendit, ſervatque in ſat divite ſuo cimeliarchio:

XIE-

ΧΙΕΡΕΙ.
Ι · ΤΟ Γ̅ Π
Ι Π

Alterum multo maximum, & litteris præter insignem magnitudinem politissimis repertum in S.Joannis majoris inter rudera: estque lapis quadratus ab sceleſtiſſimis marmorum sectoribus pro ornamento columnæ capitulo olim impositus: cumque una ex columnis ex eo templo ablata sit, hoc fragmentum reciperatum est, reliqua procul dubio ejusdem mensuræ sunt, & in ceterarum vertice eidem usui addicta, quæ si extrahi quirent, omnem longissimam, & urbi nostræ honestissimam epigraphen nanciseceremur:

ΡΧΗΣΑΣ Γ
ΟΤΣ ΣΟΖΩΜ
Σ ΑΠΟΚΑΤΑΣ

Hæc duo detrita saxa certo scimus publicis ingentibus ædificiis affixa, atque in memoriam Augustorum, queis urbem nostram invisere, & gymnasticis muneribus præesse pluries placuit; nam vides in primo ἀρχιερεῖ, cui appositum erat μεγίστῳ, *pontifici maximo*, qui imperatorum titulus erat, & ab τῷ Γ, *tertium*, noscitas, uti ex epigraphe Titi Vespasiani superne pag. 412. illustrata, quoties iisdem ludis interfuere: ex secundo fragmento, uti in Titi lapide, bina verba habes γυμνασιαρχήσας, & ἀποκαταστήσας. Utinam structorum barbaries hisce sanctæ antiquitatis patriis reliquiis pepercisset, præter Titum reliquos binos Cæsares Neapolim celebrasse gratularemur. Ceterum ex his magnorum lapidum fragminibus, tanquam ex paucis infractis membris colossum conjectas: cogitas & urbis nostræ species ædificiorum magnificentissimas, Græcanicam διαγωγήν, ut ait Strabo pag.378.to.1. & Augustorum hospitum frequentiam; quare secundum fragmentum horum omnium testem locupletissimum ejus templi curatores patenti parieti affigi jussere. Reliquos cippos, in seq. cap. apponam, cum *fratriarum* nostrarum nominibus insignes sint.

VIII. Ac nunc primum advertere te jubeo adeo Græce victitasse Neapolitanos, ut vel longinquiores sui juris insulas eadem διαλέκτῳ, ac moribus imbuerint; quare Capreas binorum impp. secessu famosas Græcanici oris fuisse, nisi pertinax, & ferus lectionis veterum Scriptorum perneget. Porro nullusdum ignorat teste Dione pag.694. edit. Reimari Capreas insulam, ut taceam Strabonem pag.380.to.1. & Suetonium cap.92. Augustum ab Neapolitanis Ænariæ permutatione sibi quæsivisse: ut Maronem taceam, qui Æn.7. v.734. canit vel ab ævo μυθικῷ Neapolitanos cum hujus insulæ accolis societatem, ac nuptias celebrasse: adscribam Dionis verba, ut

ut in ea, ac in Reimari Græce doctissimi interpretamentum quædam adnotem: Τὴν Καπρέαν παρὰ τῶν Νεαπολιτῶν, ὧνπερ τὸ ἀρχαῖον ἦν, ἀντιδόσει χώρας ἠλλάξατο· κεῖται δὲ ὐ πόῤῥω τῆς κατὰ Συῤῥεντὸν ἠπείρυ, χρηστὸν μὲν ὐδὲν, ὄνομα δὲ κ) νῦν ἔτι διὰ τὴν Τιβερίυ ἐνοίκησιν ἔχυσα, *Capreas a Neapolitanis, quorum antiquitus erant, permutatione alius regionis redemit: sita est hæc insula haud procul a Surrentana continente, ad nullam quidem rem utilis; nomen tamen adhuc hodie, propterea, quod ibi habitavit Tiberius, obtinens*. Porro longe conquerendum mihi est de Dione, qui nomen insulæ, quod Strabo, Plinius, Tacitus, Suetonius, & poetæ ipsi Virgilius, Statius nostras, (quem illud scivisse oportuit,) Silius, &c. dixere Κάπρεαι, corrupit Καπρέα· Dione multo deterius Stephanus fecit Καπρεήνη, a quibus abhorreas rogo. Haud scio præterea, cur Dio ea de insula dicat, χρηστὸν μὲν ὐδὲν ἔχυσα, & sat acerbe refudit Reimarus, *ad nullam quidem rem utilis*, verterem potius, cum χρηστὸς vox sit γενικωτάτη, *nil quidem speciosius præseferens*, cum Silius *saxosam* vocet, & revera est, ut ait Suet. in Tib. c. 40. *septa undique præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo mari*.

Ceterum νησίδιον hoc tot adversarum urbium, atque Campani littoris prospectu, piscatu selectissimo, omne genus avium uberrima venatione, olei, vinique meracis elegantia, quorumvis pomorum suavitate commendatissimum est, ut merito a Statio salutentur Silv. 3. carm. 1. v. 128. *dites Capreæ*. Quid si addas hilare cælum ac vivacissimum, ut viridia filicernia ubique insulæ festinis simillima incedentia volupe sit intueri. Si autem habitantium mores spectes etiam ante Augustum, quasi eosdem ac Neapolitanorum, sanequam cultissimos reperies; etenim testatum reliquit Suetonius cap. 98. hunc principem adolescentes inibi variis exercitationum generibus *deditos in ephebiis invenisse*, quæ Neapoli etiam viguisse habes ex Strabone pag. 377. Adde eos bonas quoque artes apprime calluisse, nam paullo inferne tum verbis politissimum epigramma apponam, tum arte, & sententia nulli posthabendum. Si de religione inquiras, docet ibid. Suetonius eosdem Caprearum accolas, & qui in proximam insulam commigrabant, Apragopolin, ante Augustum Taurubulas nomine, adeo pietatis plenos, ut suorum manes, ac memoriam frequentissimo cœtu, ac multis luminibus honestarent: quodnam sit hoc alterum νησίδιον, mox dabo. Injuria igitur Dio scripsit, hanc insulam ὐδὲν χρηστὸν ἔχυσαν elegisse sibi animi caussa Augustum. Optassem etiam, ut Germaniæ decus Reimarus τὸ ὄνομα, vertisset *nominis celebritatem*, nam vox dumtaxat *nomen* parum ambiguitatis præsefert, Plinio ajente l. 3. c. 6. *Tiberii principis arce nobiles Capreæ*, quæ verba æque sunt, ac ὄνομα ἔχυσαι διὰ τὴν Τιβερίυ ἐνοίκησιν. Hæc satis, licet non tanti sint, de Dionis κειμένῳ· atque e semita in viam.

IX. Interest enim mea, ut præstem Caprearum cives, utpote Neapolitanorum veluti coloniam, Græcanici oris fuisse, cujus rei testes locupletes habeo Tranquillum ipsum, & litterata saxa: inquit enim ille ibid.

Au-

Auguſtum, ut *nullo hilaritatis genere* abſtineret, quos ſecum comportarat, Romanos, Græco *pallio*, & Græcos Caprearum incolas Latiali *toga* impenſa ſua veſtiri juſſiſſe, *lege etiam propoſita, ut Græci Romano habitu, & ſermone, Romani Græco uterentur*; tenes profecto ex Suet. inſulæ indigetes veſtis, & oris Helleniſmum coluiſſe. Verum litteratos lapides, quæ mea nunc cura eſt, adeamus; adeo verum dicas eos inſulanos Græce locutos, ut marmora ſcripta, quæ ætas profert, hac lingua decorentur: inter reliqua non multis ante annis elegans, & pietatis plenum θαυμάσιμον epigramma, ac longiuſculum ab ea inſula Neapolim advectum eſt:

ΟΙΣΤΥΓΙΟΝΧΩΡΟΝΥΠΟΜΑΙΕΤΕΔ
ΜΟΝΕΣΘΑΟΙ
ΔΕΞΑΣΘΕΙΣΑΙΔΗΝΚΜΕΤΟΝΟΙΚΤΡΟΤΑΤΟΝ
ΟΥΚΡΙΣΕΙΕΓΜΟΙΡΩΝΗΡΠΑΣΜΕΝΟΝΑΛ
ΑΒΙΑΙΩΙ
ΑΙΦΝΙΔΙΩΙΘΑΝΑΤΩΙΜΗΝΙΟΣΕΞΑΔΙΚΟΥ
ΑΡΤΙΜΟΥΕΝΠΡΟΚΟΠΗΣΤΑΞΕΙΠΑΡΑΔΕΣΠΟ
ΘΟΝΤΙ
ΑΡΤΙΔΕΚ . . ΓΟΝΕΩΝΕΛΠ. ΔΕΜΗΝΣΤΕΡΕ-
ΣΑΣ.
ΟΥΔΕΚΑ . . ΝΘΕΤΕΩΝΟΥΔΕΙΚΟΣΙΤΕΡΜΕΝΙΑΥ
ΤΩΝ
ΕΚΤΕΛΕΣ . ΣΓΟΕΡΟΣΟΥΚΕΣΟΡΩΤΟΦΑΟΣ
ΤΟΥΝΟΜΑΜΟΙΥΠΑΤΟΣΟΛΙΤΟΜΑΙΔΕΤΙΤΟΝ
ΣΥΝΟΜΑΙΜΟΝ
ΤΟΥΣΤΕΓΟΝΕΙΣΚΛΑΙΕΙΝΜΗΚΕΤΙΤΟΥΣΤ
ΑΛΑΝΑΣ

Et clariſs. συμπολίτῃ Matthæo Ægyptio vertendum obtulere; inde vir de patria benemerentiſſimus, ne tanti pretii gazæ deperirent, cum non paucis a ſe collectis illud bibliothecæ etiam ſelectiſſimorum librorum vi clariſſimæ, quæ ſacerdotum eſt, quos *Philippinos* vocant, addixit: atque ipſe ad ſaxi fidem exſcribere diu adlaboravi, nam litterarum veſtigia, (quas nullis interjectis ſpatiis, aut στιγμαῖς disjunctas vides,) tum ob tenuem ſcalpturam, tum ob ævitatem niſi vi oculorum valentibus ſe produnt.

Adſcribam titulum majoribus characteribus, deterſis marmorarii erroribus, atque

atque ſpatiolis appoſitis, quo facilius legas; inde minoribus characteribus, & στιγμαῖς diſtinctum; meumque interpretamentum metrice, & fere κατὰ λέξιν· demum poſt aliquot adnotationes illud clariſſimi Ægyptii, qui primus Latina civitate donavit.

ΟΙ ΣΤΥΓΙΟΝ ΧΩΡΟΝ ΥΠΟΝΑΙΕΤΕ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΕΣΘΛΟΙ
ΔΕΞΑΣΘ ΕΙΣ ΑΙΔΗΝ ΚΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΟΙΚΤΡΟΤΑΤΟΝ
ΟΥ ΚΡΙΣΕΙ ΕΚ ΜΟΙΡΩΝ ΗΡΠΑΣΜΕΝΟΝ ΑΛΛΑ ΒΙΑΙΩΙ
ΑΙΦΝΙΔΙΩΙ ΘΑΝΑΤΩΙ ΜΗΝΙΟΣ ΕΞ ΑΔΙΚΟΥ
ΑΡΤΙ ΜΟΥ ΕΝ ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΤΑΞΕΙ ΠΑΡΑ ΔΕΣΠΟΤΕΟΝΤΙ
ΑΡΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΓΟΝΕΩΝ ΕΛΠΙΔ ΕΜΗΝ ΣΤΕΡΕΣΑΣ
ΟΥ ΔΕΚΑ ΠΕΝΤ ΕΤΕΩΝ ΟΥΔ ΕΙΚΟΣΙ ΤΕΡΜ. ΕΝΙΑΥΤΩΝ
ΕΚΤΕΛΕΣΑΣ ΓΟΕΡΟΣ ΟΥΚ ΕΣΟΡΩ ΤΟ ΦΑΟΣ
ΤΟΥΝΟΜΑ ΜΟΙ ΥΠΑΤΟΣ ΛΙΤΟΜΑΙ Δ ΕΤΙ ΤΟΝ ΣΥΝΟΜΑΙΜΟΝ
ΤΟΥΣΔΕ ΓΟΝΕΙΣ ΚΛΑΙΕΙΝ ΜΗΚΕΤΙ ΤΟΥΣ ΤΑΛΑΝΑΣ

Οἳ Στύγιον χῶρον ὑποναίετε, Δαίμονες ἐσθλοὶ,
Δέξασθ' εἰς Ἀΐδην καὶ μὲ τὸν οἰκτρότατον,
Οὐ κρίσει ἐκ μοιρῶν ἡρπασμένον, ἀλλὰ βιαίῳ
Αἰφνιδίῳ θανάτῳ μήνιος ἐξ ἀδίκου·
Ἄρτι μὲν ἐν προκοπῆς τάξει παρὰ δεσποτέοντι,
Ἄρτι δὲ καὶ γονέων ἐλπίδ' ἐμὴν στερέσας·
Οὐ δέκα πέντ' ἐτέων, οὐδ' εἴκοσι τέρμ' ἐνιαυτῶν
Ἐκτελέσας γοερὸς οὐκ ἐσορῶ τὸ φάος·
Τοὔνομά μοι Ὕπατος, λίτομαι δ' ἔτι τὸν συνομαίμον,
Τοὔσδε γονεῖς κλαίειν μήκετι τοὺς τάλανας.

Qui Stygiam incolitis regionem, Dæmones almi,
Excipite intra Orcum me quoque ter miſerum,
Parcarum haud fato raptum me, ſed violenta
Morte improviſa ex vi ſuperum haud merita:
Jam cumulabat ſat multo me munere Cæſar,
Cum patres a ſpe, & me quoque reppulerit;
Et non quindenus, non ſe vicenus & annus
Volverat, infelix haud jubar intueor:
Nomen mi eſt Hypatus, ſed & illud adhuc rogo fratrem,
Patreſque ingemere haud ulterius miſeros.

Indulgendi ſane quidam nævi, qui ceteroqui non tanti ſunt, characterum ſcalptori, qui ſyllabam repetitam ΕΣ in vocibus ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΕΣΘΛΟΙ

 poſt-

posthabuit, quod peccatum sollemne est amanuensium etiam sollertissimis; vide quæ multa a me dicta sunt eo de proclivi librariorum σφάλματι superne lib.1. c.*6*. pag.125. 12*6*. ubi Paulli legem restitui antehac cæca nocte obsitam, & mihi alias adversantissimam. Præterea ob soni H, & E vicinitatem incidit ΔΕΣΠΟΤΗΟΝΤΙ pro ΔΕΣΠΟΤΕΟΝΤΙ, & K in medio vers. 2. pro KAI, veluti per compendium, & ΠΕΝΘ pro ΠΕΝΤ. Nescio, cur sculpserit O superfluum post Ὕπατος v.*9*. in reliquis ὀρθογραφώτατον fuisse gratulor. Ne te pigeat, si iterum minutis στοιχείοις, quæ sæculi inficetioris barbaries invexit, illevi, quo lectu planiorem redderem epigraphen meo interpretis labore veluti fultam, utinam ingenitam Græcæ δεινότητος vim, quæ Latinitatis caritas est, adsequi quivissem.

x. Relinquo civibus meis, qui etiam Græcis studiis, & liberiori præ me otio florent, ut longiori commentario hoc marmor honestent: pauca mihi sedent adnotare; vide quam apposite in ver. 5. dictum est mortem rapuisse Hypatum adolescentem, *dum esset* ἐν προκοπῆς τάξει, idest *ad summos honoris, & gratiæ gradus in spe progrediendi* παρὰ Δεσποτέοντι, *inter Augusti domesticos:* vox προκοπή insignis est in novo Testamento, satis sit ep. 1. ad Tim. c. 4. p. 15. Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σοῦ ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν, *hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit in omnibus*; si plura cupias de ipso verbo προκόπτω in eadem indole, ac προκοπή, adeas Joannem Alberti in observat. philolog. ad Paulli ep. ad Rom.13. 12. & Philippum D'Orvillium in Chariton. pag. 174. ut tot antiquiores taceam. Sed sors belle arrisit, ut hanc vocem προκοπή in Cic. ad Att. lib. 15. ep. 1*6*. repererim non solummodo in eadem, quam in hoc epigr. vides, notione, verum etiam, tanquam esset adolescentulorum propria, Tullius adhibuerit commendans Ciceronis filii ingenii bonitatem, & præcipitem scribendi progressionem: *Tandem a Cicerone* (puero) *tabellarius, & mehercule litteræ* πεπινωμένως (perpolite) *scriptæ, quod ipsum* προκοπήν *aliquam significaret:* verum elegantius se habuit auctor epigrammatis, qui usus est ἐν προκοπῆς τάξει, ut norunt, quotquot aures tritas habent his Græcis deliciis dignoscendis. Versus 7. dicit periisse Hypatum intra annos quindecim & viginti, quare ad plures abiit ætate florentissima, annorum scilicet circiter duodeviginti; hæc etenim περίφρασις poetarum vivax gratia est. Ne te fugiat σύνταξις nova & elegans lexicis addenda, scil. στερέσας μοῦ ἐλπίδα pro με ἐλπίδος· hinc lux est epist. Jacobi 5. 4. ubi est μισθὸς ἀπεστερημένος, *merces ablata*, quod non adnotarunt interpretes.

Nodus est, quinam fuerit is Augustus, Octavianusne, an Tiberius, cui carus vixerat Hypatus, cum uterque, uti scis, Capreis commoratus sit; sed major conjectandi ratio urget non Tiberium fuisse, qui *exoletorum* solummodo *greges* sibi *conquisiverat*, ut ait Suet. cap.43. sed Augustum, de quo habes cap. *9*8. non unos *dilectos* adolescentes coluisse: *Nullo denique genere hilaritatis abstinuit: vicinam Capreis insulam* Ἀπραγόπολιν *appellabat a desidia secedentium illuc e comitatu suo: sed ex dile-*

ctis

ctis unum Masgaban nomine, quasi conditorem insulæ, Κτιστὴν *vocare consueverat. Hujus Masgabæ ante annum defuncti tumulum cum ex triclinio animadvertisset magna turba, multisque luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clare pronuntiavit:* Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον, *&c.* Itaque ex dilectis cum Masgaba, non falleris, si Hypatum jungas, eritque Augustus Δεσποτίων ille, quem meminit epigramma.

Ut autem hic parum resistas rogo, quo vestigem, quænam fuerit isthæc insula Ἀπραγόπολις, & quod nomen ante Augustum ei inditum. Porro ex Suetonil perquam doctis interpretibus nihil lucis habes: imo tot ἀπόρηματα sunt vel in Burmanni editione, ut si legas, teras otium; adeundus D'Orvillius in Chariton. pag. *76.* vir de Neapolitano nomine benemerentissimus, qui in animum induxit insulam Apragopolin fuisse Capreas ipsas, atque Augustum e continenti Surrentini agri spectasse tumulum Masgabæ in littore locatum; hinc in Suetonio legere optaret cum scholiaste Juvenalis, *vicinam Capreas insulam*, non vero *Capreis*. Verum piget me, adversus tantum virum paucis differendum esse: nunquam siquidem legimus Augustum Surrentina littora adiisse, neque si unquam adierit, ab hac continenti terra turbam hominum ingentem Capreis tumulum Masgabæ honestantem intueri quivisset ob longiorem octo millium passuum intercapedinem, uti nunc tot etiam enumeres, totidemque metitus est Plinius lib. 3. cap. *6. A Surrento octo millibus passuum distantes Tiberii principis arce nobiles Capreæ.* Quare Apragopolis alia prorsus a Capreis est, licet proxime hanc insulam inquirenda. Porro, nisi studio contendendi abripiaris, quo facile plerique omnes urgentur, me ejus parvæ insulæ nomen divinasse, & ante Augustum *Taurubulas* audivisse haud neges; idque a Statio didici Silv. lib. 3. carm. 1. v. 128. dum canit, templum in Herculis honorem construente Pollio in Surrentino suo, cum saxa e rupibus exscinderentur, binas vicinas insulas fragore resultasse:

. . . . Dites Capreæ, viridesque resultant
Taurubulæ, & terris ingens redit æquoris echo.

Vides igitur Taurubulas Capreis proximas, & adjunctum illud *virides* præseferre ipsius Apragopolis amœnitatem; hinc plures ex Augusti comitatu desidis animi causa eo se recepisse jure dicit Suetonius, & Augustum magnam hominum turbam intueri potuisse annuas exsequias Masgabæ celebrantem. Nollem autem, ut quis obtendat Taurubulas dictas ternos squalentes scopulos prope Minervæ promontorium sitos; namque adeo breves sunt, ut incolis desertissimos videas; atque ita nobis describit Strabo pag. *379.* eisque nomen *Sirenes* impertitur: Κάμψαντι δὲ τὴν ἄκραν νησῖδες εἰσὶν ἔρημοι, πετρώδεις, ἃς καλοῦσι Σειρῆνας, *ubi promontorium* (Minervæ) *circumflexeris exiguæ insulæ desertæ, & saxosæ exstant, quas Sirenas vocant:* contra, quæ Taurubulæ vocitabantur, ingenti indigetum cœtu celebrabantur. Si vero me incuses in præsenti prope Capreas neque volam, neque vestigium hujus insulæ exstare, reponam lubens fieri po-

tuisse, ut, nisi Suetonium mendacem traducas, terræ motu desederint: quod facilius evenisse putes, quam eadem vi oppida renasci, id quidem de Statinis in nostra Campania canit Statius Silv.3.carm.4.v.104.

Ænariæque lacus medicos, Statinasque renatas,
Mille tibi nostræ referam telluris amores.

Haud indulgendum doctis Papinii interpretibus, qui Taurubulas fecere *viam Herculeam* sat notam prope Lucrinum lacum perquam inficetum etymon sectantes, nil folliciti esse ἀδύνατον, ut rupium fragor pro Herculis templo erigendo Surrenti excisarum in tanta locorum distantia exaudiretur.

XI. Haud dubitem, quin Augustus Masgabæ nomen inverterit in Κτίστην ad dilecti adolescentuli sui decus, tanquam fuisset ejus κτίσεως Taurubularum *conditor*, eo quod viderit tum ejus sepulcrum tot facibus, tum cineres, veluti loci tutelare numen, populi frequentia condecorari. Si id nomen *Masgaba* turpiter hirtum ac barbarum audis, (hinc jure ab Augusto in Græcanicum conversum Κτίστης,) haud mirum, dicas porro reliquias esse vocum, quæ enatæ sunt, *Teleboum Capreas cum regna teneret Telon*, Virg.7.Æn.735.nam postea temporis a Neapolitanis exculti ejusdem insulæ accolæ nomina emollivere, & pura putaque ἑλληνικὰ sibi imposuere, uti in nostro epigrammate ille adolescens Ὕπατος salutatur. Si autem potius ames nomen Masgabæ esse Afrum, nam tale fuerat filio Masanissæ Liv. lib.45.c.13. vel Syrum ἀμέτως ab מגבה, *excellens*, ὑψηλός, haud refrager, nam scimus a Suetonio cap.83. Augustum *animi laxandi causa modo piscabatur hamo, modo talis, aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie, & garrulitate amabiles undique conquirebat, præcipue MAUROS, & SYROS*; quod a doctissimis viris in ἐκδόσει Tranquilli Burmanniana accepi, quos consulas, rogaris. Interea gratulor, quod Capreæ, quæ tanquam Neapolitanorum tunc Græci oris colonia audiebant, poetas colerent, qui id genus politissima carmina confingerent, quale est in hujus Hypati sepulcro scalptum, cujus & verba selectiora sunt, & sententia ab summo ad imum usque stabilis, & concinnitatis plena. Quid si metrice longiora, & quoad bonam partem a Neapolitanis ipsis cusa epigrammata tempus minime invidisset? nemo unus inficiabitur & sapientiora fuisse, & venustiora, cum Capreis, parvo sibi subjecto κτίσεως, isthæc tanti pretii inveniantur, quæ in Anthologia primas agere necesse sit.

Si quæ de nomine Κτίστου, quod Augustus Masgabæ imposuit, dicta sunt, tibi arriserint, parum hæc mihi satisfecisse scias; quare sat ab his aliena accipies: nullus sane concoquat Augustum multæ sagacitatis principem adolescentulo, dum viveret, & sibi dilecto, apposuisse nomen Κτίστης, *conditor*, quod nil venustatis ac decoris, præsertim in eo, qui parvæ ætatis est, præsefert: ita enim ait Suetonius: *Ex dilectis unum Masgaban nomine, quasi conditorem insulæ,* Κτίστην *vocare consueverat:* igitur quid reconditæ notionis in hac voce inesse ratus sum, quod & Masgabæ deco-

cori esset & gratiæ: quis unquam ad leporem adolescentem salutaret *γενικῷ conditoris* nomine? Fortasse Strabone duce rem me divinasse haud abneges, qui lib. 7. pag. 454. ubi Thraciæ gentes describit, hæc illevit; Εἶναι δέ τινας τῶν Θρακῶν, οἱ χωρὶς γυναικὸς ζῶσιν, οὓς ΚΤΙΣΤΑΣ καλεῖσθαι, ἀνιερῶσθαί τε διὰ τιμὴν, καὶ μετὰ ἀδείας ζῆν, *esse etiam quosdam Thraces, qui longe a mulieribus vivant, eosque CTISTAS vocari, & sacros honoris gratia haberi, immunesque vivere:* inde addit eos Homerum appellasse ἀβίους, ὅτι χωρὶς γυναικός. Porro vides Thraces vocasse mulierum osores Κτιστάς, quare barbara vox est, & longe gentium Græcarum nata, quæ quidem in hac διαλέκτῳ audit ἄβιος, Strabone teste divite; igitur cum Augustus Masgabæ nomen Κτιστοῦ addixerit, eo sane intendit, ut peregrino, honestoque vocabulo salutaret, quem noverat, præter ceteras corporis, animique dotes, etiam esse ἄβιον & τὸ χωρὶς γυναικῶν· ac ipse princeps se proderet Thraciæ linguæ haud ignarum. Neque dubitandum, quin hoc Thracium nomen honestatis plenum rati sint Græci, nam Hom. Od. ο. v. 362. Ulyssis sorori tribuit, & in muliebrem formam inflectens Κτιμένην efformavit, quam *castam* facile interpreteris, nam si vertas, *quæ condit*, aut *quæ conditur*, verba sat deridicula, & nullius sententiæ reddes.

Scio quemque mihi statim restiturum edicentem Suetonium ipsum notionem vocis Κτιστής dedisse, dum ait, Κτιστής, *quasi insulæ conditor;* attamen promptus reponam quemlibet ex his, quæ animadverti, facile fore, ut credat ab scholiaste margini illud interpretamentum Latiare adjectum, inde sueta libidine librariorum in contextum immissum; nam scimus nunquam Suetonium, qui sat verborum Græcorum, & plurimos poetarum versus indicat, eos in Latinum sermonem transfudisse; qui fieri potest, ut nunc Tranquillus importune privam voculam Κτιστής verterit ῥωμαϊστί; potius dicendum hujus historici tempestate plerisque omnibus διάγνωσιν ejus vocabuli tritam fuisse, deinde annis volventibus tenebricosam evasisse, quæ & nobis etiam latuisset, nisi Strabo servasset. Ne autem ea de re dubites, fundum do Lambinum in ep. 24. lib. 9. Cic. ad famil. qui ad hujus oratoris verba: *Ut sapientius nostri, quam Græci: illi συμπόσια, aut σύνδειπνα, id est, compotationes, aut concœnationes: nos convivia, quod tum maxime simul vivitur,* hæc adnotavit: *Hoc totum, id est, compotationes, aut concœnationes, delendum puto, ut foris profectum, & alienum, minimeque Ciceronis:* quod jure dictum ab Lambino, nam nusquam voluminum suorum Tullius, uti veteres Scriptores reliqui, Græca Latine invertit. Et quis mecum non demirabitur tot primi subsellii Suetonii interpretes in hac eleganti, & peregrina voce Κτιστής nihil vidisse, & veluti communem ac planam inspexisse? Ipsum Casaubonum in locum Strabonis adeo turbatum advertes, ut hæc adscripserit, quæ haud digna tanto viro rear: *Quosnam Græci appellent* Κτιστάς, *nemo est, qui ignoret; estque id vel ex Suet. Octavio c. 98. clarum: sed ea hujus vocis notio nihil pertinet ad hunc locum:* at contra vides opportunissimam.

De-

Demum apponam ſolutum interpretamentum clariſſimi, atque eruditiſſimi viri Matthæi Ægyptii, cui ob principem locum, quem inter φιλελλήνας cives obtinebat, oblatum eſt marmor, non quo ei invidiam creem, ſed ut quiſque, quod ſibi arriſerit, facile optet. Hæc igitur reperies in pag.25. decad.2. vol.2. ſymbolarum a Gorio τῷ πάνυ collectarum: & Græca quidem poſthabeo, utpote inquinatiſſime exſcripta:

Qui Stygiam regionem habitantes, Genii fortes
Excipite in Orcum me quoque miſerrimum.
Non ego decreto fatorum, [*] *quæ me rapuerint,* [*interii,*] *ſed acuta*
Improviſa morte propter iram injuſtam.
Artimi [*quæ*] *digno in loco eum conſtituet* [**] *apud Dominantem:*
Nuper vero parentes [*meos*] *ſpe de me concepta orbavit.*
Cum neque decem, neque viginti terminum annorum
Impleviſſem vetulus [***] *non aſpicio lucem.*
Nomen mihi Hypatus, qui precor Titum conſanguineum,
Et miſeros parentes non amplius fleant.

Hæc adnotavit doctiſſimus Ægyptius: [*] *Interempti perire dicebantur ante diem, & non fato*, recitatque notos Virg. verſus. [**] *Ideſt Artimus interemptor meus dignas pœnas luet apud Plutonem.* Ἐν προχοτῇ *ſignificare poteſt, in loco prærupto.* [***] *Nam ſenex eſt quicumque moritur.* An iſthæc dicat epigramma, atque án in eo nomina ſint *Plutonis*, *Artimi*, & *Titi*, non aſſecutus ſum: neque vocabula *decem*, & *vetulus*, &c. inſunt; fortaſſe vir litteratiſſimus ſugientes, & partim detritos ſaxi characteres ob ætatem jam vergentem minime oculis hauſit.

XII. Hæc pauca ab aliis non occupata ſatis ſunto pro re nata de Capreis, inſula olim binorum impp. maximi nominis longiori hoſpitio, tot Scriptorum Græcis, & Latinis monumentis, & antiquitatis ruderibus περιβοήτῳ. Reliqua bene multa hic haud opportuna, quæ inter ſchedas ſitum jam obduxere, poſthabui: plurima enim ea de inſula mihi cariſſima collegi, tum quia ſæpe hanc adiiſſe ſumma animi voluptate contigit, tum quia Seraphinam de Deo de parentibus meis optime meritam in ea ſepultam, virginem morum innocentia, & duobus παρθενείοις a fundamentis ibi erectis nobilem gratulor: & in illo, quod in ſuprema inſulæ parte eſt, paucis abhinc annis Helena de Vivo. Neapolitana matris meæ germana ſoror functa Antiſtitæ munere, vehementi ſui deſiderio relicto, denata eſt. Præterea ad hanc inſulam illuſtrandam impulit auctoritas, & ardor rerum antiquarum amantiſſimi Comitis Firmiani Imperatoris Aug. ejuſque Aug. Conjugis apud Regem noſtrum legati munere fungentis, & penitiorum litterarum cultu, peræque & vetuſtiſſima εὐγενείᾳ nobiliſſimi, qui ſe trium locorum illuſtrationis ſtudio ardere, Veſuvii, Puteolorum, & Caprearum ſentit; & de tot Neapolitanorum, qui in hac rep. florent doctiſſimi, ſilentio mecum conqueſtus eſt: attamen egregium virum exhilaravi, cum ſynopſin Puteolanæ chorographiæ me enarrantem, ac brevi typis edendam inaudiit, proba-

bavitque humanissime pauca hæc, quæ nunc de Capreis, deque Vesuvio superne dicta sunt; qua de animi significatione gratias habeo immortales. Ad hujus eruditissimi viri oblectamentum, quo Caprearum insulæ originem dedicem, proferam etiam etymon, ut constet ante Teleboas etiam Phœnices hoc νησίδιον adamasse ob soli ubertatem, cælique amœnitatem. Vel Hebræi adolescentes a teneris didicere כפרים esse *pagos*, *vicos*, *urbeculas*, idque vel a lexicis tenes, exstatque ea ῥῆσις ubique sacrorum voluminum; itaque cum Phœnices binas urbes parvas ea in insula vel repererint, vel ipsi condiderint, unam scil. in superna ac hilariori parte, alteram in parte inferna, uti nunc etiam vides, δυικῶς appellavere כפרים, quasi δυόπολις· neque id novum, nam in geographis reperire facile est urbes nomine τρίπολις, τετράπολις, πεντάπολις, κ. τ. λ. Neque hariolationibus abducor, prædem habeo Strabonem pag. 380. edicentem aperte: *Capreas habuisse olim duas urbeculas, inde* (Augusti ævo) *unam evasisse, undique ædificiis exstructis*: Αἱ δὲ Κάπρεαι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιὸν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολῖται δὲ καὶ ταύτην κατέσχον, πολέμῳ δὲ ἀποβαλόντες τὰς Πιθηκούσας, ἀπέλαβον πάλιν, δόντος αὐτοῖς Καίσαρος Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρέας ἴδιον ποιησαμένου κτίσμα, καὶ κατοικοδομήσαντος. Atque nunc scimus quare tam Græce, quam Latine plurativo numero enuncietur hæc parva insula, cum ita se habeat in origine, atque jure Dionem incusavi pag. 477. qui Καπρέα, & Stephanum, qui Καπριαίνη vocitavit. Hoc etymon sincerum dicas, eadem te vidente στοιχεῖα, & numerum in כפרים, ac in Κάπρεαι.

In hæc amœnissima littora Phœnices appulisse ne dubites, atque nomina urbibus, insulis, fluviis, lacubus, montibus, &c. dedisse testatissimum est, & quisque ignoti nominis grammaticus libris illevit *Surrentum a Sirenibus canoris* dictum, & שירים esse *cantilenas*. Ipse etiam in Puteolanæ regionis descriptione præstare adnitar adeo certum esse Phœnices ad has oras advectos, ut omnibus his locis, (ab Cajetæ initium capiam littora omnia concursans ad Minervæ promontorium usque,) nomina ipsi imposuerint; quod dabo nil prorsus characteres invertendo, vel deturbando, ut moris est quorundam; hinc fit, ut studii plenum laborem, ac magnorum virorum usu celebratum plerique irrideant ac fugillent. Atque hæc ad ubertatem & copiam usque, ut clarissimo Mazochio obsisterem, qui laudato loco illeverat Statium nostratem Græca ignorasse, & Neapoli unas Latinas epigraphes in luminis auras educi; contra ostensum est paucis abhinc annis privas Græcanicas, & bene multas ex ruderibus extractas, & Papinium fuisse ἑλληνικώτατον, ita ut, quod oblitus eram advertere, ejus carmina undique Græcismis scateant ac diffluant; idque jam antea adnotavit Barthius in Silv. 5. 3. v. 135. ubi quamplurima exempla profert: & quidem quæ ingenita sunt, etiam nobis invitis, se produnt. Porro cum Neapolitana tellus, veluti mater providentissima veterum, civium suorum, ac liberorum avitam, ac Græcanicam honestatem magnos viros imminutum ivisse, atque inter barbaros adcensere adnisos esse jam senserit, quos sinu intimo fovebat ac

ge-

gestabat Græcos titulos, emisit, iisque discincta est paucis abhinc annis, quo testatissimum faceret Latinos privignos ac νοθείᾳ infames, unos Græcos sibi esse γνησίους ac naturales fœtus. Me non paucos collegisse juvit, quorum partem hic apposui, reliquos in seq. cap. de Fratriis adscribam. Ceterum Vestam hanc Deam, quæ, ut ait Cicero I. de nat. Deor. c. 27. rerum custos intimarum est, omni precatione, ac sacrificatione sollicitamus, ut in dies divitem id genus ἑλληνικὴν prolem, etiamsi ob ævitatem deformis sit ac mutila, in lucem efferat, est enim qui medicas artes adhibeat, & in priscum nitorem restituat.

P A R S V.

Argumenta doctiss. viri contra posterioris ævi Neapolitanum Hellenismum elevantur, præsertim illud a Philostrato petitum, quod e contrario enixe firmat Neapolitanos fuisse Ἑλληνικωτάτους. *Lapides proferuntur, queis urbem nostram ad septimum circiter sæculum Græcanicam perdurasse ostenditur.*

I. ARGUMENTA *Mazochii contra Neap. Hellenismum inferioris ævi strictim percensentur, & elevantur.* II. *Philostrati πολυβόητον locum, quem contra objicit, opportunissimum pro Neap. Hellenismo esse longiori commentario patefit, & omne interpretamentum Olearii, & Mazochii reficitur.* III. Ἀγὼν *quid in Sophista, non* declamatorius, *uti vult Mazochius, sed* gymnicus; *quod Dionis Chrysost. auctoritate firmatur; huic Scriptori medela, in quo* ἔξω *pro* ἐξ. *Patris Statii laudes.* IV. *Vox ῥικεῖται ob errorem in Philostrato pro οἰκεῖται, quod ex sententia Perizonii, & multa exemplorum vi probatur: ignota antehac hujus verbi significatio asseritur, præsertim ab Strabone, & Æliano.* V. *Dum hic Sophista vocat Neapolitanos* Ἕλληνας, & Ἀστυκὺς, *non interpretandum* Græcos, & excultos, *uti vides in Oleario, & Mazochio, sed* Atticos, & Athenienses; & *vox* Ἄστυ *ab Phœnicio* עשת*: hinc Suetonio lux.* Ἑλληνίζειν *non est* Græcissare, *sed* Atticissare, *quod proprium Neapolitanorum erat: hæc notio bene multis documentis fulcitur; quæ quidem non fugit Salmasium, licet Menagium latuerit.* VI. *Atticismus Neap. ex Strabone, & Statio, qui ideo* Actæam *vocat* Cererem*: atque ex nominibus mensium, ac potissimum ex litteratis saxis firmatur. In reliquis magnæ Græciæ urbibus Dorismus viguit; hujus dialecti marmor Lucanum Oedipo dignum expenditur, & sanatur: quid in eo* Jupiter Comnarus, *vox peregrina ab* גור חם. *Distichon Gregorii Messerii Doricum exagitatur.* VII. *Quid φοιτᾷν in Philostrato, hujus verbi διάγνωσις fugit Olearium, & Mazochium: est ad* ludum litterarium itare, *quod exemplis sanequam multis præstatur, & præsertim ex Polluce: Galeni patrocinium contra Mazochium.* VIII. Ἐπίδειξις *non est* declamatio *in Philostrato uti vertit Mazochius, sed* specimen, argumentum, *testibus antiquis Scriptoribus bene multis, nec non Perizonio, & D'Orvillio: ea in re etiam Reinesio resistitur, licet marmor omnium difficillimum producat; tanti viri laudes. Etiam* ξυμβίωσιν *in eodem Sophista male versum. Urbis Neapolitanæ Græcanicæ præconia,*

quam

quam veluti depinxit Philostratus. IX. *Etiam multis post hujus Sophistæ sæculis Hellenismum Neapoli egregie floruisse, non unis nostratibus marmoribus exhibitis, in aperto fit. Bina præclarissima epigrammata nominibus coss. illustria proferuntur; quæ nescio, cur tacuerit Mazochius.* X. *Marmor alterum etiam consule signatum fortasse quarti sæc. sed Mazochius sub Hadriano scalptum credit, &* ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ *idem vir summus in interpretamento præteriit: quæ vox de* Sardis *intelligenda: Reinesius confingit importune* ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ. *Quinam sit hic consul* Proculi *nomine non unis rationibus divinatur, & quarto sæculo figitur.* XI. *Certus lapis inferioris ævi profertur metrice scriptus, teste etiam Tillemontio, qui* διὰ βραχέων *illustratur: cui addendus alter quarto sæculo fat posterior; & cur in eo verba Homerica. Demum inficetissima Christiana epigraphe agmen claudit, quæ scalpta est septimo circiter sæculo: totius hujus partis* ἀνακεφαλαίωσις.

I. AGE videamus, qua eruditionis apparatione hostem Neapolitani Hellenismi tertii, & quarti sæculi, ac deinceps se præstat Mazochius: porro ait adeo Græcas litteras hac in urbe defecisse, ut vix aliquot interdum lapides privata, nondum publica auctoritate inscriptos reperias. Præterea ex præclaro loco Philostrati, vide in ima cera col. 2. p. 103. colligit Neapolitanos jam hujus Sophistæ ævo, scilicet medio sæc. tertio Latinos factos, & vix in ludo grammatico, & declamatorio, uti nunc Europæi pueri in scholis Latine erudiuntur, græcissasse. Demum concludit Ambrosium, & Symmachum ad Neapolitanos Episcopos, & amicos scriptitantes non Grajo, sed Latino eloquio usos; quare ait hac in urbe radicitus evanuisse Græcanicum studium. Hæc vir eruditissimus, sed paullo longioribus verbis. Verum pro posterioris ævi Hellenismo tuendo fortasse cito me expediam: nam rem certam teneo, quippe firmis monumentis, uti sunt marmora, res agetur; & nihil mihi optatius accidit, quam quod Mazochius ad longiorem Philostrati locum provocaverit, quem per partes summa hilaritate, utpote Neapolitanis honestissimum, expendere aggredior. Atque initio appono

Γ̄·ΚΑΛΠΟΥΡΝΙΟΣ
ΦΗΛΙΞ
ΤΑΧΡЄΙΣΜΑΤΑ·ΚΑΙΤΗΝ·ΟΡΟ
ΦΗΝ·ΚΑΙΤΑ·ЄΞΩ·ΙΟΥ·ΑΓΟΡЄΥΤΗΡΙΟΥ
ΤΗ ΙΔΙΑ·ΔΑΠΑΝΗ·ΦΡΗΤΟΡϹΙ·ΠΑΝΚΛЄΙΔΩΝ

hunc elegantem silicem publica auctoritate erectum, & grandi fide a me ex-

exscriptum, nuperrime prope Divi Petri in Vinculis effossum, eumque esse plus minus quinti sæculi opus ex satis deformi charactere, etiam sulcitioso constat; quem inferne, cum sermo erit de Panclidarum Fratria revisam, præclaramque sane sententiam ad patriæ decus extundam. Vides porro nisi publica auctoritate hunc lapidem agoreuterio, quod refecerat Calpurnius Felix, adfigi minime potuisse, (quid loci sit ἀγορευτήριον ibidem dicam.) Præterea quoniam nil est tam publici juris, quam flare ac ferire numismata, servavit Capacius in hist. Neap. plures nostrates nummos Græcos universos tum bonæ, tum mediæ, denique etiam inferioris ætatis, quos inter unum expressit p. 185. quem ob elementa nil elegantia cusum dicas ultima Hellenismi Neapolitani tempestate. Advertas duplex elementum ν, ut de ω sileam, in voce νεοπολιτων præferre extimum Hellenismi nostri ævum, & auctores omnes Græcæ palæographiæ in hoc conjurant. Atque ex his sexcentis id genus numismatis variæ ætatis luculenter eruitur tum perdiu Neapolim in reip. statu, & Græcanicis institutis ac ritu floruisse, nec unquam Romanas leges subiisse, atque linguam Atheniensem nisi multis ab Augusto sæculis permutasse. Si autem urbium, regionum, & provinciarum sermo dignoscendus sit ex epistolarum lingua, quacum scriptæ ad eas missitabantur, omnem Græciam, & Constantinopolim, tunc temporis urbem principem Latini oris exstitisse dicendum esset, cum Symmachus, & Ambrosius, ut reliquos taceam, & Romani ipsi Pontifices, ex Italia unas Latiales litteras ad orientis incolas darent; satis sit privum exemplum, ut in re certa brevis sim, ex Symmacho ipso, quem nobis objicit Mazochius, collectum; hic porro multum epistolarum Eutropio, (quem famosum illum Græculum eunuchum esse nemo neget maximorum virorum tum amicitiis, tum odio clarissimum, scripsit,) omnesque Latinas circa medium lib. 3. vides, atque tertiam & quinquagesimam in Asiam missas aperte legere est; ut taceam sexcentenas ad DD. Theodosium, & Arcadium semper Augg. lib. 10. ab eodem Symmacho exaratas, quas non vidisse Mazochium is unus negaverit, qui ignorat, quantæ lectionis sit vir magnus. Hinc quippe dicendum, quam epistolam Ambrosius Basilio miserat, vid. Tillemontium in S. Basil. artic. 127. si exstaret, eam Latiali etiam exemplo fuisse, quo Italorum mos scribendi Græcanici oris civitatibus servaretur. Nihil igitur mirum, si ab Ambrosio, ac Symmacho, (ignoro, cur Cassiodorum lib. 6. form. 24. & 25. non adjecerit Mazochius,) Græce loquentes Neapolitani ῥωμαϊστὶ scriptas litteras acceperint.

II. Porro si unquam miratus sum artem Mazochii viri Græce doctissimi, nunquam certe satis, quam cum Philostrati locum init. Iconum contra Hellenismum Neapolitanum mire ac erudite confingit, ac contorquet: cum Sophistæ hujus verba eundem ævo suo Attice floruisse apprime commendent,

qui

qui Strabonis ætate vigebat : quin ipſe ajo, ſi nullum præterea monumentum ſervatum eſſet Græci eloquii fuiſſe Neapolim etiam tertio poſt Auguſtum ſæculo, id unum Philoſtrati ampliſſimum fore, & ſatis ſuperque: ſicuti olim cecinerat Statius noſter Silv. 5. carm. 3. v. 109. unum patrem ſuum Græce eloquentiſſimum præſtare potuiſſe Neapolim Græci oris eſſe, atque a Graja gente natam, etſi hunc Helleniſmum tot documenta minime teſtatiſſimum facerent:

Si tu ſtirpe vetus, famæque obſcura jaceres
Nil gentile tenens, illo te cive probares
Grajam, atque Euboico majorum ſanguine duci.

Verum unde inceptem, quo ſummo viro reſpondeam, vix reperire ſatis ſum, prolixum enim, nonnihil turbatum, & celeriorem, quam par erat, in Philoſtrati verba allevit commentarium. Ut autem ordo dicendis ſit, apponam principio omne κείμενον Sophiſtæ, inde non pauca in Olearii, & Mazochii interpretamento Græcæ fidei reddam, demum colligam ab Philoſtrati verbis Neap. Helleniſmum enixe ſæculo tertio firmari : Ἀφορμαὶ δὲ ἐμοὶ τουτωνὶ τῶν λόγων αἵδε ἐγένοντο· ἦν μὲν ὁ παρὰ τοῖς Νεαπολίταις ἀγών· ἡ δὲ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ ᾤκισται, γένος Ἕλληνες, καὶ ἀστικοί, ὅθεν καὶ τὰς σπουδὰς τῶν λόγων Ἑλληνικοί εἰσι. Βουλομένῳ δέ μοι τὰς μελέτας μὴ ἐν τῷ φανερῷ ποιεῖσθαι, παρεῖχεν ὄχλον τὰ μειράκια φοιτῶντα ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ ξένου. Κατέλυον δὲ ἔξω τοῦ τείχους ἐν προαστείῳ τετραμμένῳ πρὸς θάλασσαν, ἐν τῷ στοά τις ἐξῳκοδόμητο κατὰ ζέφυρον ἄνεμον, ἐπὶ τεττάρων, οἶμαι, ἢ καὶ πέντε ὀροφῶν, ἀφορῶσα εἰς τὸ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος· ἔστραπτο μὲν οὖν καὶ λίθοις, ὁπόσους ἐπαινεῖ τρυφή, μάλιστα δὲ ἤνθει γραφαῖς, ἐνηρμοσμένων αὐτῇ πινάκων, οὕς, ἐμοὶ δοκεῖν, οὐκ ἀπαθῶς τις συνελέξατο, σοφία γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐδηλοῦτο πλειόνων ζωγράφων. Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ᾤμην δεῖν ἐπαινεῖν τὰς γραφάς. Ἦν δὲ ἄρα υἱὸς τῷ ξένῳ κομιδῇ νέος, εἰς ἔτος δέκατον ἤδη, φιλήκοος, καὶ χαίρων τῷ μανθάνειν, ὃς ἐπεφύλαττέ με ἐπιόντα αὐτάς, καὶ ἐδεῖτό μου ἑρμηνεύειν· ἵν' οὖν μὴ σκαιόν με ἡγοῖτο, ἔσται ταῦτα, ἔφην, καὶ ἐπίδειξιν αὐτὰ ποιησώμεθα, ἐπειδὴ ἥκῃ τὰ μειράκια. Ἀφικομένων οὖν, ὁ μὲν παῖς, ἔφην, προβεβλήσθω, καὶ ἀνακείσθω τούτῳ ἡ σπουδὴ τοῦ λόγου· ὑμεῖς δὲ ἕπεσθε, μὴ ξυντιθέμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐρωτῶντες, εἴ τι μὴ σαφῶς φράζοιμεν.

ΣΚΑΜΑΝ•ΔΡΟΣ.

Ἔγνως οὖν, ὦ παῖ, ταῦτα Ὁμήρου ὄντα, ἢ οὐ πώποτε ἔγνωκας; δηλαδὴ θαῦμα ἡγούμενος, ὅπως δήποτε ἔζη τὸ πῦρ ἐν τῷ ὕδατι· συμβάλλωμεν οὖν ὅ, τι νοεῖ· σὺ δὲ ἀπόβλεψον αὐτῶν, ὅσον ἐκεῖνα ἰδεῖν, ἀφ' ὧν ἡ γραφή. Οἶσθά που τῆς Ἰλιάδος τὴν γνώμην, κ. τ. λ. Quæ ita vertit vir maximus Olearius : *Hujuſce autem ſermonis occaſio mihi iſta exſtitit : ſollemne apud Neapolitanos agebatur certamen ; civitas vero illa in Italia eſt, ſuntque illi origine Græci, atque probe exculti, unde & dicendi ſtudiis græciſſant. Mihi igitur cum publice declamare minime propoſitum eſſet, adoleſcentes hoſpitis domum frequentantes, quotidie moleſti fuere. Extra mœnia autem diverſabar, in ſuburbio ad mare vergente, in quo porticus quæ-*

 dam

dam favonio vento obversa exædificata erat, quatuor, ut puto, vel quinque contignationibus, Tyrrhenum respiciens mare: refulgebatque ea lapidibus, quoscumque luxus commendat: maxime vero picturis splendebat, suspensis in ea tabulis, quas, ut mihi videtur, non sine studio collegerat aliquis, plurimorum enim pictorum in ipsis conspicua ars fuit. Ego autem & ipse picturas oratione commendare constitueram: eratque præterea hospiti filius admodum juvenis, qui decimum jam annum attigisset, audiendique & discendi esset percupidus, qui ipsas lustrantem me observabat, utque interpretarer, rogabat. Ut ne itaque lævam mihi esse mentem arbitraretur, esto, dixi, faciamque ista argumentum dicendi, cum primum juvenes venerint. Quare cum venissent, puer, inquiebam, proponat, dedicatumque ei esto studium in oratione nunc ponendum. Vos vero sequimini, non modo approbaturi, verum, & si quid minus luculenter explicaverimus, percunctaturi.

S C A M A N D E R.

Nosti igitur, o puer, Homerica esse ista, an forte non noveras antea? nam miraris haud obscure, quomodo ignis in aqua vivere possit. Conferamus itaque, quæ nosti. Tu autem ab istis oculum averte tantisper, donec illa consideraverimus, ex quibus expressa pictura fuit. Nosti, quæ habet Ilias, &c. Inde Philostratus multis verbis confert miram illam tabulam depictam cum Homeri Iliade 21. ostenditque puellis apprime Homero congruentem.

III. Verum nisi etiam cum Græcis Latina verba conspirent, ut tabula cum Homero conjurabat, Mazochio affatim facere haud sperem; quare eadem per partes pensitemus. Ἦν μὲν ὁ παρὰ τοῖς Νεαπολίταις ἀγὼν, *sollemne apud Neapolitanos agebatur certamen*; probat hoc interpretamentum Mazochius, & vox *sollemne*, quæ Græce non est, ait vidisse Olearium in articulo ὁ, edicitque contra Lasenam *non fuisse neque musicum, neque gymnicum*, sed *declamatorium*: at in mentem non venisse miror longissimæ lectionis viro τὸν ἀγῶνα fuisse illum ipsum, quem bis de nostra urbe jam famæ plenum Strabo lib. 5. p. 377. atque oraculi monitu in Parthenopes Sirenis honorem celebratum prædicat: Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο, ὅπου δείκνυται μνῆμα τῶν Σειρήνων μιᾶς, Παρθενόπη, καὶ ἀγὼν συντελεῖται γυμνικὸς κατὰ μαντείαν, ita enim locum sanavimus affectissimum pag. 444. *Neapolis vocata est propterea quod inibi monstratur monumentum unius ex Sirenibus, Parthenope, & certamen gymnicum oraculi jussu celebratur*. Post pauca idem geographus nomen etiam certaminis nos docet, scil. πενταετηρικόν, *quinquennale*: Νυνὶ δὲ πενταετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε, καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα· vocat autem ἱερός, etenim κατὰ μαντείαν institutum erat. Straboni adstipulatur Statius nostras, qui epiced. in patr. Silv. 5. 3. in versibus 133. & seqq. parum obscuris de hoc duplici agone musico, & gymnico eadem cecinit:

Atque

Atque ibi (Neapoli) *dum profers annos, vitamque ſalutas,*
Protinus ad patrii raperis certamina luſtri
Vix implenda viris, laudum feſtinus, & audax
Ingenii: ſtupuit primæva ad carmina plebes
Eubœa, & natis te monſtravere parentes.
Inde frequens pugnæ, nulloque ingloria ſacro
Vox tua: non toties victorem Caſtora gyro,
Non fratrem cæſtu virides plauſere Terapnæ:
Sit pronum viciſſe domi; quid Achæa mereri
Præmia, nunc ramis Phœbi, nunc germine Lernæ,
Nunc Athamantæa protectum tempora pinu?
Cum toties laſſata, tamen nuſquam avia frondes
Abſtulit, aut alium tetigit victoria crinem.

In breve ſic cogas tot verſus: Vix Neapolim appulit Statii pater, & in quinquennali muſico primo certamine periculum omnium admiratione fecit, & idipſum cum ſæpius iteraſſet, nunquam inglorius ab eo diſceſſit. Inde patris felicitatem præ ea Caſtoris, & Pollucis majorem dicit, & videtur gymnici certaminis meminiſſe, quod domeſticum, i. e. Neapolitanum magnificentius extollit præ Nemeæis, Iſthmicis, &c. quorum pretia laurus, apium, pinus. Demum licet victoriis veluti feſſus, tamen ἀνταγωνισαῖς ne privam quidem coronam reliquit. Hic etiam advertas Statium binum hoc certamen quinquennale appellare *ſacrum*, dum canit, *nulloque ingloria ſacro vox tua*, nim. *carmina tua*, uti Strabo, πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγών· Quod cum etiam ſub Domitiano eſſet ἐπιφανέςατον, inter maxima Neapolis decora illud certamen enumerat Statius Sil. 3. car. 5. v. 92. ad uxorem: *Et Capitolinis quinquennia proxima luſtris:* & ſat præclarum Neapolitanum ſaxum iſthæc noſtratia certamina æquiparat ipſis Olympicis, vocatque ΙΣΟΛΥΜΠΙΑ, quod ſeq. capite dabo. Haud ſcio, cur Petr. Faber in Agoniſt. de ἀγῶνι πεντετηρικῷ nihil commentatus ſit: & Vandalius cum ejuſdem meminerit in Diſſertat. pag. 325. hæc Strabonis loca, & Statii eum aufugerint. Non igitur Philoſtratus de declamatorio certamine loquitur, ut edicit Mazochius, quod nullius famæ erat, ſed hoc ſacrum, & quinquennale omnium Græcorum ἐπιφανέςατον, & proximum Capitolinis ludis: atque ad illud viſendum confertim etiam Romanorum principes viros adcurriſſe legimus.

Porro adeo verum eſt τὸν ἀγῶνα Neapolitanorum, cujus viſendi gratia in eorum urbem advenerat Philoſtratus, non fuiſſe declamatorium, ſed gymnicum, ut teſtatiſſimum id longiori oratione 28. pag. 288. reliquerit Dio Chryſoſtomus, quem locum tu attente ut legas imperaris, egregie enim veterum noſtrorum civium Græcanice viventium præclara ſtudia virtutemque commendat: cujus verba ſi meminiſſet Mazochius vir, cui pauca latent, *declamatores* non vocitaſſet Neapolitanos, atque in ea arte ludentes: Ἀναβάντες ἀπὸ τῦ λιμένος εὐθὺς ἐβαδίζομεν ὀψόμενοι τὺς ἀθλητάς,

τὰς, ὡς ἂν τὴν ὅλην ἐπιδημίαν πεποιημένοι κατὰ θέαν τοῦ ΑΓΩΝΟΣ. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν, τοὺς μὲν τινας ἑωρῶμεν ἐν τῷ σταδίῳ ἔξω τρέχοντας . . . τοὺς δὲ καὶ ἄλλως γυμναζομένους· τούτοις μὲν οὖν οὐκ ἐδόκει προσέχειν· ὅπου δὲ πλεῖστον ὄχλον ἴδοιμεν, ἐκεῖ ἐβαδίζομεν· ὁρῶμεν οὖν πάνυ πολλοὺς ἑστηκότας πρὸς τῇ Ἐξέδρᾳ τοῦ Ἡρακλέους . . . καὶ μόλις ἑωρῶμεν τοῦ γυμναζομένου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰς χεῖρας ἀναπεπτακότος, κ. τ. λ. quæ ita vertunt : *Cum ascendissemus a portu, confestim ibamus visuri athletas, ut qui totam peregrinationem suscepissemus ob certaminum* (corrige *certaminis*) *spectacula. Cum autem ad gymnasium venissemus, quosdam quidem videbamus extra in stadio currentes . . . . quosdam autem aliter se exercentes : his quidem ut attenderemus nobis visum non est ; ubi autem maxima esset turba, illuc ibamus: videmus igitur oppido multos consistentes* (corr. *stantes*) *ad Herculis Exedram . . . . & vix videbamus ejus, qui exercebatur, caput, manusque extensas*. Vides igitur ex longiori Dionis κειμένῳ hunc Sophistam cum amicis Roma Neapolim velis remisque accurrisse κατὰ θέαν τοῦ ΑΓΩΝΟΣ, inde eum multiplicem describit, & solos γυμναζομένους legere est ; ἀγῶνα autem *declamatorium* nullum commeminit Dio; Imo κατ᾽ ἐξοχὴν dumtaxat, qui athleticus est, vocat ἀγῶνα.

Hic autem ut parum persistas te rogatum volo, quo advertas laudata Sophistæ verba : τοὺς μὲν τινας ἑωρῶμεν ἐν τῷ σταδίῳ ἔξω τρέχοντας, *quosdam videbamus in stadio extra currentes*, nam hæc verba, quam enunciant sententiam, statim evertunt ; scilicet, *vidisse quosdam currentes intra stadium*, atque mox legis, ἔξω, *extra stadium*, colludere videtur legentibus Dio, cum certum sit in stadio, non vero extra, cursus agitasse veteres ; quare ut res, & dicta constent, confinge ἔξω in ἕξ, *sex*, atque mens Dionis bona patebit: *videbamus quosdam in stadio sex numero currentes* ; præsertim cum cernam in præclara hujus Sophistæ editione Parisien. regiis typis concinnata vocem ἔξω esse δασεῖαν, hinc facile conjicias illam exiisse librariorum incuria ab ἕξ, *sex*, cum contra ἔξω, *extra*, δασύτητι careat. Præterea qui hunc locum Latine verterunt, τὸ ἔξω loco suo dimoverunt, & quod non dixerat Dio, apposuere, scil. *quosdam quidem videbamus extra in stadio currentes*, tanquam si advenæ essent extra stadium, & currentes in stadio intuerentur, oboluerant igitur difficultatem hi doctissimi interpretes, sed verba turbantes aufugerunt : verum hoc est fucum solummodo facere Græce parum sapientibus ; optassem, ut hunc locum Isaacus Casaubonus luce sua donasset ; quem sane miror non advertisse in suis oppido selectis adnotationibus ; attamen hi summi viri ex ingenti eruditionis suæ messe parvos quosdam manipulos colligendos alicubi nobis reliquerunt. Interea jam ratum dicas ἀγῶνα Neapolitanum gymnicum fuisse, & sæpe etiam musicum, non vero declamatorium. Haud scio, cur Mazochius, ut ostenderet extitisse eloquentiæ certamina ad ea, quæ Lugduni pro Augusti, & in Cariam

riam pro Maufoli Artemifiæ viri laudibus celebrabantur, confugerit; cum longe ante me noverat Domitianum, ut narrat Suet. c. 4. in Albano *oratorum*, & *poetarum certamina* celebraffe, inter quorum poetarum chorum primas tuliffe noftratem Statium fupra adnotavi pag. *469*. Neque aufugiam Gellium 10. 18. vocaffe, ut adnotant Mazochius, & interpretes Suetonii, ἀγῶνα, certamen illud, quod *dicundis mariti laudibus* Artemifia inftituit; tamen nemo intercedat, quin is ἀγὼν *muficus* effe quiverit, nam γενικωτέρως fe habet Gellius: *Id monumentum Artemifia cum Diis manibus facrum* (al. *facris*) *Maufoli dicavit*, ἀγῶνα, *id eft certamen*, *laudibus ejus dicundis facit*, *ponitque præmia pecuniæ*, *aliarum rerum bonarum ampliffima*. Iratos paterer cives meos, fi hic præterirem, neque exteris communicarem Statii patrem, uti alterum Pindarum noftros quinquennales ἀγῶνας *gymnicum*, & *muficum* quovis luftro celebratos carminibus commendaffe, affecutum vim eloquii tum Neftoris, tum Ulyffis, atque utramque horum heroum dicendi fpeciem imitantem decus immortale fibi peperiffe, in epiced. patr. lib. 5. fylv. car. 3. v. 104.

Exfere femirutos fubito de pulvere vultus,
Parthenope, crinemque afflato (al. *afflatum*) *monte fepulti*
Pone fuper tumulos, & magni funus alumni,
Quo non Munichiæ quidquam præftantius arces,
Doctaque Cyrene, Sparteve animofa creavit:
Si tu ftirpe vetus famæque obfcura jaceres
Nil gentile tenens, illo te cive probares
Grajam, atque Euboico majorum fanguine duci.
Ille tuis toties perftrinxit tempora fertis,
Cum ftata laudato CANERET *quinquennia verfu*
Ora fupergreffus Pylii fenis, oraque regis
Dulichii, fpecieque comam fubnexus utraque.

Necnon laudat filius patrem Athenienfes, Lacedæmonios, ac Cyrenenfes, qua in urbe Callimachus floruit, deviciffe; utinam tantam Neapolitanæ Græcæ poefeωs jacturam minime feciffemus; quot heroum nomina urbis noftræ in his certaminibus victorum, quotque reipublicæ decora nofcitaremus, neque Neapolis Thebis rotundi oris Pindarum invideret! Scio alio fententiam horum carminum Statii interpretes detorfiffe, fed haud otium confumam, quo eos illam haud affecutos effe firmem; etenim fi hic fermo effet de victoria in his ἀγῶσι parta, ufus effet Statius vocibus, *implevit certamina*; & *vicit domi*, uti legere eft in verfibus fuperne allatis pag. 490.

IV. Ἡ δὲ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ ᾤκισται, Olearius, *civitas illa in Italia eft*, Mazochius, *fita eft*: verum fecundum inditam verbo οἰκίζειν vim redderem, *ædificata eft*: fane inficetior rure eft Philoftratus, cum tam large Neapolis fitum definit, appofite dixiffet ἐν Καμπανίᾳ · quare ponderis, & laudis plurimum ineft in hac voce, fi pro ᾤκισται, confingas οἰκεῖται, & ver-

vertes: *inter Italiæ urbes Neapolis incolis frequentissima est:* hinc οἰκυμένη, *terra omnis*, & οἰκυμενικός, *frequentissimus*. Neque me audacem traducas bina vadimonia hujus mutationis accipientem a Perizonio in Ælian. V. H. l. 8. c. 5. p. 532. ajente de vocibus οἴκησαν & οἴκισαν, *Ut adeo satis liqueat librarios sæpe confudisse hæc vocabula propter convenientiam litterarum simul, & significationis, aliquantulum tamen diversæ: neque id mirum, cum in indice suo etiam Schefferus illa confuderit, & utrumque ad unum* οἰκίζω *retulerit*. Et lib. 3. c. 42. p. 920. *Unde etiam liquebit, quam sæpe hæc* (οἰκῆσαι, *&* οἰκίσαι) *confusa sint a librariis*. Porro imperaris, ut binas laudatas Perizonii æternas adnotationes legas, advertes etenim, quantum peccarunt interpretes, eo quod librariorum erroribus hoc duplex verbum ad arbitrium permutantium minime occurrerint. Me autem opportune permutasse ᾤκισαι in οἰκεῖται etiam ex dicendis luculentius patebit. Ut autem hæc fortasse ignota antehac ejus verbi notio firmetur, quoniam a lexicographis nil teneo, neque ab ipso Perizonio, qui plurima de hoc ῥήματι commentatus est, præsto est mihi sat opportunus Thucidides pag. 109. edit. Dukeri: (Ἀθηναῖοι) μέχρι τῦδε τῦ πολέμυ πανοικησίᾳ γενόμενοί τε, καὶ οἰκήσαντες, ὐ ῥαδίως τὰς μεταναστάσεις ἐποιῦντο, κ. τ. λ. quæ ita versa legis: (*Athenienses*) *ad hoc usque bellum cum tota familia in agris fuerant, & habitarant, non facile migrabant, &c.* vides profecto Thucidideam βραχυλογίαν conversam in ταυτολογίαν, & περιττολογίαν, videlicet, *in agris fuerant, & habitarant:* quare ut summo historico laus sit, redde, *in agris cum tota familia fuerant, & frequentissimi evaserant, hinc non faciles eisdem erant migrationes*.

Hinc lux est etiam Diodoro Sic. lib. 14. pag. 688. edit. Wesseling. ubi sermo est de Dionysio omnia ἐπιμελέστατα in Sicilia disponente, interque cetera, Ἔπεισε δὲ καὶ τὰς τὴν Κατάνην οἰκῦντας Καμπανὰς εἰς τὴν νῦν καλυμένην Αἴτνην μεταστῆναι, διὰ τὸ λίαν εἶναι τὸ φρύριον ὄχυρον, quod ita vertas: *persuasit etiam Campanis, qui Catanæ frequentissimi evaserant*, (non ut vulgo, *incolebant*,) *ut in urbem Ætnæ nomine commigrarent, utpote satis firmum oppidum*. Sed ad geographos hac in re provocandum, ut testes habeam locupletiores, Strabo lib. *6*. pag. 415. Τὸ συνοικύμενον τὸ πρὸς τῇ νήσῳ τῇ Ὀρτυγίᾳ μέρος (Σέβαστος Καῖσαρ) ᾠήθη δεῖν οἰκῆσαι βέλτιον, ἀξιόλογον πόλεως ἔχον περίμετρον, evites vetus interpretamentum, cujus sententia sat elumbis est, & vertas: *eam partem ad insulam Ortygiæ, quæ frequens erat*, (Augustus Cæsar) *ratus est majori colonorum copia frequentandam, cum æqualem urbi ambitum includeret*. Sed ut hanc parum notam verbi οἰκεῖσθαι, *frequentari*, notionem omnino sistam, addam exempla ab eodem Strabone, quæ mihi pronum fuit vestigare, simillima loco Philostrati, de quo cum Mazochio disputamus: inquit autem geographus pag. 411. Οἰκεῖται δὲ (Μεσσήνη) ἱκανῶς ἡ πόλις, μᾶλλον δ' ἡ Κατάνη, καὶ γὰρ οἰκήτορας δέδεκται Ῥωμαίυς, ἧττον δ' ἀμφοῖν τὸ Ταυρομένιον, quæ verba piget me invisere in præclara Strabonis ἐκδόσει contra fidem

dem versa: (*Messana*) *urbs mediocriter frequens est*, *Catanæ tamen cedit*, *quæ colonos accepit Romanos : utraque minus frequentatur Tauromenium;* neque me turbant magna nomina doctissimorum Strabonis interpretum, nam mecum conspirat Cluverius in Sicil. antiq. pag. 119. vers. 31. *Messana satis frequens*, *frequentior tamen est Catana*, *quæ colonos accepit Romanos*, *minus utraque frequentatur Tauromenium*. Quis igitur posthac transfundat verba Philostrati, Νεάπολις ἐν Ἰταλίᾳ οἰκεῖται, *Neapolis in Italia est*, vel, ut vult Mazochius, *sita est*, non vero, *est frequentissima?*

Hic pro re nata prompta paratur medela Straboni, quam non fecere interpretes pag. 418. ubi de monte Eryce sermo est: Οἰκεῖται δὲ καὶ ὁ Ἔρυξ, λόφος ὑψηλὸς, ἱερὸν ἔχων Ἀφροδίτης τιμώμενον διαφερόντως, ἱεροδούλων γυναικῶν πλῆρες τὸ παλαιὸν, ἃς ἀνέθεσαν κατ' εὐχὴν οἵ τ' ἐκ τῆς Σικελίας, καὶ ἔξωθεν πολλοί· νυνὶ δ' ὥσπερ αὐτὴ ἡ κατοικία λειπανδρεῖ, καὶ τὸ ἱερὸν, καὶ τῶν ἱερῶν σωμάτων ἐκλέλοιπε τὸ πλῆθος· Cluverio subirascor, qui veluti sui oblitus τὸ οἰκεῖται pag. 242. in Sic. ant. reddidit, *habitatur*, cum magnis interpretibus: *Habitatur etiam adhuc Eryx*, *collis sublimis*, *fanum habens Veneris*, *quod insigni religione colitur*, *antiquitus refertum mulieribus rei sacræ addictis*, *quas ex voto dedicabant cum Siculi*, *tum alii multi exteri: nunc ut oppidum id virorum*, *ita templum quoque sacerdotum laborat penuria*, *multitudine sacrorum corporum sublata:* si autem hoc commune interpretamentum secteris, opposita adstruere videtur Strabo, nimirum simul habitari Erycem montem, simulque hominibus, & sacerdotibus deseri: quare, ut sibi constet geographus, una litterula immutata, pro οἰκεῖται legas ᾤκηται, i.e. *frequentissimus fuerat*, inde αὐτὴ ἡ κατοικία λειπανδρεῖ, *ea frequentia cessavit*. Hinc spongiæ subjicias voculam *adhuc*, quam apposuere interpretes, nam Græce non exstat, & τὸ *colitur* vertas *colebatur*. Si præclara hujus montis decora nosse cupias, adeas Cluverii volumen de veteri Sicilia.

Reliquos Strabonis locos, ubi inest illud οἰκεῖσθαι in notione *frequentari*, tutemet quæras, prostant enim ubique suorum librorum. Ut autem nil dubiam reddam tum mutationem in Philostrato adhibitam, tum significationem antehac fortasse ignotam, adjiciam Æliani in V. H. pag. 604. locum, quasi si ipse mihi confinxissem : loquitur hic historicus de soli, cælique Italiæ amœnitate, & habitatorum frequentia : Ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν οἰκητόρων ἥμερον καὶ πρᾶον ἐπῆρε πολλοὺς εἰς τὴν μετοίκησιν· καὶ ὅτι πόλεις ᾤκησαν τὴν Ἰταλίαν πάλαι ἑπτὰ καὶ ἐννενήκοντα καὶ ἑκατὸν πρὸς ταῖς χιλίαις, quæ ita versa sunt in præclara edit. Perizonii: *sed & incolarum mansuetum & mite ingenium impulit multos*, *ut in eam demigrarent: & incoluerunt olim Italiam septem & nonaginta ac centum supra mille civitates:* sane duriusculum erit auribus religiosis illud, *civitates incoluere Italiam;* quare si reddas, *& olim Italia mille*, *&c. urbibus frequentissima fuerat*, res erit integerrima, atque Ælianus ceteris Scripto-

 ribus,

ribus, & Philoſtrato apprime conjurabit. Scio hic te mecum longe demirari, cur pro luce hujus Sophiſtæ iſthæc Æliani verba Olearium, & Mazochium latere potuerint! Ceterum optarem, ut adnotes ternas voces οἰκητόρων, μετοίκησιν, & οἴκησιν, quo magis tibi ſedeat me ſine periculo in Philoſtrato abſterſiſſe τὸ ᾠκίσαι. Porro ne me credas audacem, quod hanc minimam mutationem in hoc Philoſtrati verbum induxerim, innixus enim ſum auctoritate incomparabilis viri D'Orvillii in Chariton. pag. 501. 502. me docentis librarios ῥήματα fere ejuſdem ſoni confudiſſe, qui his iraſcitur, propterea quod ſæpe hæc tria verba στερεῖν, στέργειν, & στέγειν pro libidine nil eorum ſanequam diverſam notionem curantes adhibuerint: & terna iſthæc verba in bene multis Scriptorum locis ſecundum διάγνωσιν propriam reficit: inde edicit: *Manu exarati libri magnæ ſunt auctoritatis, ſed non tantæ, ut contra uſum linguæ, quid valeant.* Ut autem noſcas loquendi veterum ἀκρίβειαν, opus eſt te advertere eos, cum urbium ſitum definiunt, intra brevioris provinciæ has circumſcribere, ipſas vero provincias inter ſpatia ampliſſima; ita Stephanus Byzant. Παρθενόπη πόλις ἐν Ὀπικοῖς τῆς Ἰταλίας, ita ut belle diſtinctum ſit inquiens Parthenopen in Opica regione eſſe, hanc ipſam regionem in Italia: inſcite igitur Philoſtratus dixiſſet Neapolim eſſe in Italia, cum ſit in Opicis, vel in Campania; quare in voce οἰκεῖται aliud mente concoxit Sophiſta, nempe, *frequentiſſima eſt in Italia urbs Neapolis*; decora ergo urbis noſtræ Philoſtratum, non ſitum reſpexiſſe dicendum eſt.

Neapolim autem fuiſſe tum enormi αὐτοχθόνων, tum advenarum numero florentiſſimam, ne amplius a me quæras, ut præſtem, vide ſæpe laudatum Strabonis locum pag. 378. qui aperte ait celebraſſe noſtram urbem ἐπιδημούντων πλῆθος ἀνδρῶν, *multitudinem virorum exterorum*; lubens ceteros Scriptores poſthabeo, cum συμπολίτην Papinium teneam canentem Silv. 3. carm. 5. v. 78.

Noſtra quoque haud propriis tenuis, nec rara colonis
Parthenope, cui mite ſolum, &c. inde v. 89.
Quid nunc magnificas ſpecies, cultuſque locorum,
Templaque, & innumeris ſpatia interſtincta columnis,
Et geminam molem nudi, tectique theatri,
Et Capitolinis quinquennia proxima luſtris?
Quid laudem riſus, libertatemque Menandri,
Quam Romanus honos, & Graja licentia miſcent? &c.

Vides igitur, quanta gentium vis requirebatur ad implenda bina theatra, ut in immenſis cuneis ſederent, & longiſſimis porticibus deambularent, ac celebrarent iſthæc quinquennia, tanta profecto, quantam legimus Capitolinis ludis affuiſſe; & volupe erat intueri tot Romanorum proceres, ſenatores, viroſque conſulares gravitate ſpectabiles mixtos cum Neapolitanis ob Græcam hilaritatem, atque otia notiſſimis ridere, dum Menandri comici poemata apparatiſſime exhiberentur. Et parum abſuit, quin

quin Ciceronem ipsum incolam habuissemus, qui, Neapoli ut sibi domum emeret, Pæto scripserat, hic autem auctor fuit, ut Romæ potius degeret, qua de re longe conqueri videtur Tullius lib. 9. ep. 15. ad Famil. idipsum concupiverat Atticus, sed locus epistolarum me fugit. Nostræ civilitatis Ἑλληνική, & plena hilaritatis διαγωγή, & *tot molles urbis ritus, atque hospita Musis otia* traxerunt magnæ dignitatis & famæ Silium Italicum, vid. Plin. ep. 7. l. 3. neque unum theatrum nostrum, & circus, atque athletæ, verum philosophiæ magistri optimi Metronactis fama Roma Neapolim adduxere Senecam jam senem, ut disceret; ita ipso confitente epist. 76. circ. init. *In theatrum* (Neapolitanum) *senex ibo, & in circum deferar, & nullum par sine me depugnabit: ad philosophum ire erubescam? &c.* & vid. ep. 93. ubi Lucilium suum solatur de morte hujus Metronactis, cujus auditorem hunc adolescentem destinarat. Et haud scio an quid grandius de veterum Neapolitanorum studiis & fama prædicari possit; huc revoces, quæ de Statii patris διδασκαλείῳ pag. 467. adnotata sunt. Jure etiam fatearis Dionem Chrysostomum, cum animi causa Neapolim appulisset, ternam immanem spectatorum turbam in totidem ludis obstupuisse, ita ut in nostram Herculis Exedram accedere, quo Melancomæ athletæ socium admiraretur, haud facile ei fuerit, vid. superne pag. 492. Quis posthac neget mentem Philostrati in verbis, ἡ δὲ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ οἰκεῖται, non esse, *Neapolis inter Italiæ urbes civium, & advenarum multitudine florentissima?*

Ceterum adeo bona alite hanc Philostrati vocem divinavi, ut tandem nactus sim ἴδιον Neapolitanæ urbis fuisse προσθετὸν τὸ *frequentissima:* etenim Cassiodorus in Variar. lib. 6. form. 23. p. 102. edit. Ven. bis *frequentem* eam salutat, & *multitudine civium abundantem* præter reliqua præconia, queis eandem mactat, cujus verba te perlegere haud pœnitebit: quare de Philostrati mente nisi vecors & stipes contenderit. *Urbs ornata multitudine civium, abundans marinis, terrenisque deliciis, ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse dijudices, si nullis amaritudinibus miscearis. Prætoria tua officia replent, militum turba custodit: consid is gemmatum tribunal, sed tot testes pateris, quot te agmina circumdare cognoscis. Præterea littora usque ad præfinitum locum data jussione custodis: tuæ voluntati parent peregrina commercia. Præstas ementibus de pretio suo: & gratiæ tuæ proficis, quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara fastigia optimum esse judicem decet, quando se non potest occulere, qui inter FREQUENTES populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo civitatis, dum per ora fertur populi, quod a judice contigerit actitari. Habet ultionem suam hominum FREQUENTIA, si loquantur adversa, & de judice judicium esse creditur, quod multis adstipulationibus personatur. Contra quid melius, quam illum populum gratum respicere, cui cognosceris præsidere? Quale est perfrui favore multorum, & illas voces accipere, quas & clementes domi-*

Rrr 2 *nos*

nos delectat audire? &c. Ideo longius hoc Cassiodori præconium apposui, ut advertas, si sæculo ineleganti eo usque floruit urbs nostra, quanto magis ævo feliciori resplenduisse oportuit? Ex hac innumerabili Neapolitanorum vi nunc satis sumus intelligere, quo pacto Nero, Suet. 20. *præter equestris ordinis adolescentulos quinque & amplius millia e plebe robustissimæ juventutis undique seligere* valuerit, *qui divisi in factiones plausuum genera condiscerent*, (*bombos*, & *imbrices*, & *testas vocabat*,) *operamque navarent cantanti sibi insignes pinguissima coma*, & *excellentissimo cultu pueri*, *nec sine annulo lævis; quorum duces quadragena millia HS merebant*. Quis Neap. puerorum numerum supputet, si belle comatorum census quinque millia excederet? Et scias, cum fortasse hanc elegantem adolescentulorum multitudinem Romæ seligere Nero haud potis esset, qui sibi canenti plauderent, quinque millia militum ad id munus adegisse, vid. Dionem pag. 1000. edit. Reim. Ἦν μὲν γάρ τι καὶ ἴδιον αὐτῷ σύστημα ἐς πεντακισχιλίους στρατιώτας παρεσκευασμένον Αὐγούστειοι· ἐπωνομάζοντο, καὶ ἐξῆρχον τῶν ἐπαίνων, *nam & peculiare quoddam militum ad quinque millia corpus* (Romæ) *instituerat*, *qui Augustani nominati*, *incipiebant cum laudibus extollere*. Vid. etiam Tacitum lib. 14. cap. 15. & lib. 16. c. 4. & 5. Milites etiam in Græcia induxisse, ut sibi tragœdias agenti supploderent, idem Dio. narrat pag. 1031.

V. Γένος Ἕλληνες, καὶ ἀστυκοί, ὅθεν καὶ τὰς σπουδὰς τῶν λόγων Ἑλληνικοί εἰσι, Olearius, & Mazochius vertunt: *suntque illi origine Græci*, *ac probe exculti*, *unde & dicendi studiis græcissant*: si sapis, vides non sibi constitisse Sophistam, si dixisset Neapolitanos *probe excultos esse*, mox *græcissare*, idest *Græca vix callere*: restitue porro sine periculo mecum: *origine Athenienses*, *quare & in dicendi studio Athenienses sunt*, & *Attica dialecto utuntur*. Vocem ἀστυκοί, *exculti* vel a lexico habes; verum tirones norunt Ἄστυ esse *Athenas* plerumque, sicuti Πόλιν *Alexandriam*; & Kusterus in adnot. in Hesych. edit. Alberti ait: *Athenas quidem* κατ' ἐξοχὴν *nomine* Ἄστεως *olim designatas esse quis nescit?* Miror Albertum nihil in Hesychium suum adnotasse in voce ἄστυ. Vide etiam adnotationes longiores in Pollucem lib. 9. segm. 17. Atque Ἀστός, & Ἀστή *vir*, & *mulier Atheniensis*: hinc Demosth. in Eubulidem pag. 542. in fin. Πατὴρ αὐτὸς ζῶν ὀμόσας τὸν νομιμὸν τοῖς φράτορσιν ὅρκον εἰσήγαγέ με Ἀστὸν ἐξ Ἀστῆς ἐγγυητῆς αὐτῷ γεγεννημένον εἰδώς, *pater*, *dum vixit*, *legitimo jurejurando dato fratoribus*, *me civem Atheniensem declaravit*, *cum ex Atheniensi desponsa sibi natum sciret*, uti vertit Wolfius: lis enim erat de Atheniensi civitate. Et Plutarchus in vitis, vide exempli ergo init. Alcibiad. fere semper utitur dictione Ἀστός in significantia *Atheniensis*. Nunc sane rectius novimus Suetonii Tranquilli animi mentem, cum bis commeminerit *ludos Astycos*, quod vocabulum doctissimos tantum torsit interpretes, quare inverterunt in *Attiacos*, *Hasticos*, *Atticos*, etiam *Attonicos*, vide editionem Burman. mecumque conjurat *criticorum* Ho-

merus,

merus, uti a quibusdam salutatur, Jos. Scaliger, & Casaubonus in Suet. Tiber. cap. *6. Præsedit & Astycis ludis, & Trojanis circensibus ductor turmæ puerorum majorum:* atque in Calig. c. 20. *Edidit & peregre spectacula, in Sicilia, Syracusis Astycos ludos*, idest *Athenienſium instar.* Si vero a me quæras, unde ortum suum trahat vox ἄςυ, reponam Græcos oboluisse Phœniciam dictionem iisdem litterulis constantem עשר, *splendescere*, & *excultum esse;* hinc Athenis, urbi totius Græciæ principi, & elegantissimæ privam hanc vocem destinarunt, inde etiam Neapoli, ubi, ut ait Strabo, πλεῖςα ἴχνη institutorum Atheniensium σώζεται, tributam legimus a Philostrato, quæ fuit veluti filia materni haud degener oris. Hesychius, utpote Græculus, vult vocem ἄςυ dictam ἀπὸ τῦ εἰς ὕψος ἀνίςασθαι. Demum ut hujus Sophistæ vocis Ἀςυκῆς notionem prorsus firmem, adscribam Stephani Byzant. verba, licet perquam celebrata, in dictione Ἀλεξανδρεία, quam adeas rogitaris: Ἐλέγετο ΠΟ'ΛΙΣ, ϗ ΠΟΛΙ'ΤΑΙ ἐξ αὐτῆς, ὡς Α'ΣΤΥ αἱ Ἀθῆναι, ϗ Α'ΣΤΟΙ', ϗ ΑΣΤΥΚΟΙ' οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ϗ ἐπὶ Ρ'ώμης λέγεται ΟΥ'ΡΨ, *dicebatur* (Alexandria) *per excellentiam* Πόλις, *& ejus incolæ* πολῖται, *ut Athenæ quoque dicebantur* Ἄςυ, *& Athenienses* Ἀςοὶ *&* Ἀςυκοὶ, *quemadmodum & Roma dicitur Urbs;* vide hic longiores adnotationes.

Conquiescendum nunc mihi est, veluti in deliciis, in voce Ἐλληνικοί, quam Neapolitanis κυεμωτάτως tribuit Philostratus, quo ἐπιθετῷ nihil fingi potest optabilius; & sicuti huic Sophistæ gratiam habeo, ita de Oleario, & Mazochio, qui transfuderunt *græcissant*, queribundus satis diu vivam; ipse inverti, *Attica dialecto utuntur*, cujus de interpretamenti veritate tantis circumfluo documentis, ut verear, ne te obruam. Et sane Strabo hac in re jam Philostrato præcesserat; ait enim geographus laud. lib. 5. p. 377. Πλεῖςα δὲ ἴχνη τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐνταῦθα (ἐν Νεαπόλει) σώζεται, γυμνάσιά τε, ϗ ἐφήβεια, ϗ φράτρίαι, καὶ ὀνόματα Ἑλλήνικὰ, καὶ περ ὄντων (vel potius περόντων, vid. p. 447.) Ρ'ωμαίων, *plurima vestigia Atheniensis instituti hic* (Neapoli) *perseverant*, scil. *gymnasia*, *ephebea*, *& fratriæ*, *& voces Atticæ*, *quamvis Romanorum maxima multitudo degat;* quis aliquando ignoravit gymnasia, ephebea, & fratrias esse Athenis nata, & perquam raro alibi reperiri, præsertim fratrias, ut in seq. cap. multis patefaciam? idque certo dicit Strabo, nam paucis ante verbis monuerat ultimos colonos, qui Neapolim appulere, fuisse Athenienses, hinc jure horum ἀγωγῆς πλεῖςα ἴχνη σώζεται· verba geographi, ut sanavi pag. 444. adscribam, ut onere invisendi te levem: Μετὰ δὲ Δικαιαρχίαν ἐςὶ Νεάπολις· πρῶτον Κυμαίοι, ὕςερον δὲ ϗ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, ϗ Πιθηκυσαίων τινὲς, ϗ Ἀθηναίων, ὥςε ϗ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τῦτο, ὅπυ δείκνυται μνῆμα τῶν Σειρήνων μιᾶς, Παρθενόπη, vides extremos nostræ urbis advenas Athenienses, horum igitur instituta servari oportuit; & adverte, nisi si Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς reddas, *Atheniensis institutionis*, sententiam Strabonis errantem esse & vagam. Neque hæreas, si verterim contra omnes interpretes, ὀνόματα

Ἐλ-

Ἑλληνικά, *vocabula Attica*, (ceteri transfudere, *nomina propria Græcanica*, quod ne cogitavit quidem Strabo;) nam superne jam dictum est ὀνόματα plerumque valere *vocabula*; hinc pueris notum est Pollucem opus suum inscripsisse Ὀνομαστικόν. Si vero ὀνόματα non adnotent quid γενικόν, est opus, ut quid addatur, quod peculiarem notionem firmet, veluti ὀνόματα δημάρχων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, πόλεων, κ.τ.λ. Nunc etiam lux est major Straboni, qui paullo ante scripserat: Neapolitanos Athenienses esse *ostendunt nomina magistratuum Attica, quorum honestissima sibi tribuunt, infima Campanis colonis imponunt:* Μηνύει δὲ τὰ τῶν δημάρχων ὀνόματα τὰ μὲν πρῶτα Ἑλληνικὰ ὄντα, τὰ δ' ὕστερα τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναμὶξ τὰ Καμπανικά· nomina magistratuum Neapoli paria iis, quæ Athenis fuerant, in seq. cap. de Fratriis non una habebis. Consulas rogo, quæ plurima aggessi superior. pag. 445. de binis vocibus τὰ πρῶτα, & τὰ ὕστερα, quæ hic sunt pro τὰ πρωτεῖα, *honesta*, & τὰ ὑστερεῖα, *inferiora*, quæ interpretes verterunt *olim*, & *deinde:* notum enim est geographum, cum tempora discriminat, ubique usurpare πρότερον, vel πρῶτον μέν, & δεύτερον, vel ὕστερον δέ, neque vim articuli τό præponit, addas exemplis loco suo allatis ex Strabone hoc satis opportunum pag. 410. (Μεσσήνη) Ζάγκλη πρότερον καλουμένη διὰ τὴν σκολιότητα τῶν τόπων.. Ναξίων οὖσα πρότερον κτίσμα τῶν πρὸς Κατάνῃ· ἐπῴκισαν δ' ὕστερον, (corr. ἐπῴκησαν, quæ sollemnis est librariorum noxa,) Μαμερτῖνοι Καμπανῶν τι φῦλον, vides hic bis πρότερον, & semel δεύτερον voces τῷ ἄρθρῳ desertas, contra τὸ ἄρθρον præpositum in πρῶτα, & ὕστερα. Perquam rogatum te opto, ut hæc conferas cum iis, quæ pag. 445. in hunc antehac σκοτεινότατον Strabonis locum longiuscule adnotavi, ut omnigenam, & tandem veram lucem indispiscatur. Quantum isthæc geographi verba sollicitavit noster Lasena, atque afflixit, tutemet consulas pag. 71. de Gymn. Neap.

Adde id etiam summum Salmasium aperte edicere in fun. ling. Hellenist. pag. 131. dum interpretatur, quod de Philone dicebatur, ἢ Φίλων πλατωνίζει, ἢ Πλάτων φιλωνίζει, inquit enim: *Qui sunt illi Hellenistæ, qui admirabantur Philonem . . . primi præcipuique linguæ Græcæ sectatores, idemque fere cum Atticistis: nam cum Atticismus inter Græciæ dialectos excelleret, idcirco & τὸ Ἑλληνίζειν κατ' ἐξοχὴν idem, quod* Ἀττικίζειν, *& sic* Ἀττικιστής *idem, qui &* Ἑλληνιστής· atque idipsum ubique ejus voluminis omnigena eruditione præscatentis sæpe inculcat; sed adeo mixta & conserta sunt omnia, ut desperarim mihi sumere, quantum necesse nunc est, de voce Ἑλληνικός, quam summus vir sursum deorsum in unaquaque pagina versat agitatque; si tibi pectus patiens lectionis est, librum adeas, & veluti ex copiæ cornu plurimum eruditionis fructum colliges; mihi affatim sit magnum virum etiam docuisse æque esse Ἑλληνίζειν, ac Ἀττικίζειν.

Sed potius veteres Scriptores consulamus, qui longe clarius ostendunt Ἑλληνισμόν juxta esse, ac Ἀττικισμόν, licet a doctissimis viris Græca

ca importune conversa sint. Hæc habes a Diog. Laertio in Zenone lib.7.segm. 59. p.400. Ἀρεταὶ δὲ λόγου εἰσὶ πέντε, Ἑλληνισμὸς, σαφήνεια, συντομία, πρέπον, κατασκευή. Ἑλληνισμὸς μὲν οὖν ἐστὶ φράσις ἀδιάπτωτος ἐν τῇ τεχνικῇ, καὶ μὴ εἰκαίᾳ συνηθείᾳ· σαφήνεια δὲ, κ. τ. λ. *virtutes orationis quinque sunt, Græcismus, evidentia, brevitas, decorum, elaboratio. Est igitur Græcismus, emendata secundum artem locutio non vulgari consuetudine; evidentia est, &c.* vel ut vertit Aldobrandinus: *Græca quidem erit, quæ dictione utetur ab omni vitio remota, usu artificioso, ac minime vulgari.* Quis ferat veteres Græcos philosophos tam inepte definire orationis characteres, scilicet: *prima virtus Græci sermonis est Græcus sermo?* quare si vocem Ἑλληνισμός refundas in *Atticismus*, & eradas *Græcismus*, omnibus absoluta numeris verba Laertii evadent. Igitur re in tam plana mecum miraberis Menagium, & quotquot eam vocem interpretati sunt, transversos adeo abiisse, & notionem ῥήσεως non tam arduæ latuisse! In eundem lapidem incidisse mihi videtur Salmasius, qui recitat generatim Græcos rhetores, oblitus hunc Laertii locum: nam eodem lib. pag. 17. inquit: *Inter virtutes orationis a Græcis rhetoribus recensentur, & secundo quidem loco ὁ Ἑλληνισμός, nisi Græce loquatur Græcus orator, nihili sit: hinc omnia vocabula exotica, peregrina, & barbara, quæ Græca non sunt, nec Græcis optima, ac pure loquentibus usu recepta ἀνελλήνιστα ea vocare solent Græci critici, quibus opponuntur τὰ Ἑλληνικά.* Verum magno Salmasio si in mentem venisset, quod deinde pag. 131. illevit, nimirum, *τὸ Ἑλληνίζειν κατ' ἐξοχὴν idem, quod Ἀττικίζειν, & sic Ἀττικιστής idem, qui Ἑλληνιστής*, inter orationis virtutes statim apposuisset *Atticismum:* non enim omnis Græcia caste loquebatur, sed uni Athenienses; & sicuti hodiedum quædam oppido paucæ magnarum provinciarum urbes sermonis sui sanctitatem colunt, sic olim eundem morem servatum novimus; atque inter Græcos ab gente longe lateque diffusa Attice loqui ambitum est: hinc jure Maximus Tyrius scripsit vulgo requisita fuisse ῥήματα Ἀττικά pag. *369.* edit. Londini 1740. Idipsum habeo a Latinis, ut cum his aliquando etiam versemur; Plautus quidem longe discernit Græcos ab Atticis, aitque comicos hanc dialectum perdite amasse, quare fingebant, quas narrabant fabellas, Athenis natas, quo melius populum allicerent, in Menæch. prol. v.5.

Nunc argumentum accipite, atque animum advortite:
Atque hoc poetæ faciunt in comœdiis:
Omnis res gestas esse Athenis autumant,
Quo illud vobis Græcum videatur magis.
Ego nusquam dicam, nisi ubi factum dicitur,
Atque adeo hoc argumentum Græcissat, tamen
Non Atticissat, verum Sicilicissitat.

Et inique irascitur Juvenalis sat. *6.* v.187. quod etiam Sulmonenses puellas ἀττικιζούσας videret:

De

De Sulmonensi mera Cecropis: omnia Græce,
Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.

VI. His animadversis, ad Philostratum sermo redeat, ut unde discesserat, recte collineet; si hic Sophista vocat Neapolitanos *γένος Ἕλληνας, καὶ Ἀστυκοὺς, ὅθεν καὶ τὰς σπουδὰς τῶν λόγων Ἑλληνικοί εἰσι*, nonnisi qui pertinacissimus, vel qui tot veteribus, ac præclarissimis Neapolitani nominis ornamentis invideat, inficiabitur Philostratum non adseruisse hos *genere Athenienses fuisse; hinc se non mirari, si etiam Atticum loquendi studium enixe colerent*. Imo linguam Atheniensem floruisse Neapoli jam antea etiam adnotasse Strabonem de urbe nostra benemerentissimum dictum est, dum ait, *hic exstitisse gymnasia, ephebea, fratrias*, καὶ ὀνόματα Ἑλληνικὰ, καὶ περιόντων Ῥωμαίων, vid. sup. pag. 498. *& vocabula Attici oris, quamvis secum degeret magna Romanorum vis*; ita ut facile fuisset discriminare Romanos non tam culte Græce loquentes ab Neapolitanis Ἀστυκοῖς, & Ἑλληνικοῖς τὰς σπουδὰς τῶν λόγων. Hanc Attice dicendi difficultatem, vel in iis, qui Roma Athenas abibant, etiamsi diu inibi vixissent, imo & consenuissent, jam omnibus notam scio; & vetulæ Athenienses ipsæ Romanos Atticum os affectantes dignoscebant, irridebantque, teste Cicerone, qui & Atticorum aures sæpe vocat teretes & religiosas.

Et nunc primum novimus, cur canat Papinius noster Neapolitanos primam omnium Deorum patriorum post Apollinem, Castoras, &c. coluisse Cererem *Atticam*, quam ipse vetustiore nomine vocat *Actæam*, ut tirones sciunt, Silv. 4. carm. 8. v. 50.

Tuque Actæa Ceres, cursu cui semper anhelo
Votivam taciti quassamus lampade mystæ.

Et de se canit ib. lib. 5. carm. 3. v. 125.

Hei mihi, quod tantum patrias ego vertice frondes,
Solaque Chalcidicæ Cerealia dona coronæ
Te sub teste tuli: vide adnotationes.

Etenim Athenienses coloni cum vivaci sermonis gratia etiam Deorum suorum cultum Neapolim invexere, imo & ritus sacros, ut inferne cap. ult. ostendam, & præclarum saxum Cominiæ, quæ Plutogeniæ hujus Deæ sacerdotis filia fuerat, proferam, qua de epigraphe lis mihi est cum Reinesio, qui quædam adnotavit circa finem ep. 35. de Cerere religiose a Neapolitanis culta. Adeo verum dicas Neapolitanos Attico more & institutis vixisse, ut etiam mensium nomina Atheniensium instar cuderint & inflexerint, ac dierum enumerandi ordinem Atticum sectati sint, quod quemque cordatum virum urgeret, ut credat jure Philostratum eos appellitasse Ἀστυκούς. Ipsi enim habuere mensem Πανθεῶνα, & ternam divisionem illius in ἱσταμένου, μεσοῦντος, & φθίνοντος, ut ipse ex longissimo ψηφίσματι pro binis nostratibus fratriis in marmore scalpto patefaciam; quod nobis Gruterus p. 125. omne servavit, nec adhuc quis legere, ne dicam interpretari satis fuit, ipse ἄνευ βασκανίας totum utpote patrium Latinitate donavi,

navi, absterſa, qua ſqualet, multiplici labe, quod cap. ſequ. ubi ſermo erit de Fratria *Ariſtæorum*, dabo: verba decreti, quæ nunc pro re nata urgent, ſunt, τῇ ἐν ἑβδόμῃ τῶ Πυθεῶνος ἱσαμένε. Hinc opportune cecinit Statius Sil. 3. 5. v. 87. ſecundum lectionem Tiliobrogæ: *Nulla foro rabies, aut ſcita Lycurgica, leges Morum jura viris, ſolum, & ſine faſcibus æquum;* nim. ait Neapolitanos ab Lycurgi Spartani ῥήτραις abhorruiſſe, utpote ſeveritatis plenis; ἄξονας Solonis Attici amaſſe, quippe qui ad urbanitatem, & morum elegantiam natura, & ſoli amœnitate cerei ac proni.

Præterea nihil potius ac potentius Neapolitanum Atticiſmum ſiſtit, quam litteratorum marmorum pondera, quæ millena enumeres vel affixa per urbem, vel in ſcripta volumina a noſtratibus ἀρχαιολόγοις collecta, & quæ ipſe etiam paucis abhinc annis eruta p. 470. &c. adſcribenda curavi; hæc, inquam, ſaxa Ἑλληνικὰ ſunt, ſive *Attice ſcripta*, uti quivis parum grammatice doctus ſtatim advertit, & ne privum quidem vel Doricæ dialecti, vel alterius oris in lucem prodiit. Contra vero in reliquis Majoris Græciæ urbibus, quæ fere univerſæ ἐδώριζον, ſi qui lapides eruuntur, Dorica lingua ſcalptos legere eſt: teſtes do jam περιβρυλλήτους gemellas ex ære tabulas Heracleotidas repertas menſe Febr. 1732. quas perpetuis, & ad miraculum doctis commentariis honeſtat vir magni nominis Mazochius, ita ut tum varias Magnæ Græciæ vices, veteres incolas, ſive aborigines, & tot Græcas colonias ſcrutetur; tum ejus urbium chronologicam, ac geographicam, veriloquio locorum plerumque ex divitiis, quibus ipſe abunde floret, Phœniciæ linguæ educto, hiſtoriam intexat, cui excellentem gratiam habebimus; præſertim cum etiam bene multa antehac ignota de Pythagoricæ ſcholæ fortuna, nec non ſelecta quædam de novo Doriſmo in lucem proferat; ſed, vereor ne inter cenſum civitatium, quæ ἐδώριζον, etiam Neapolitanos adſcribat. Ipſe autem quaſdam ſchedas rudes, nec adhuc incudi redditas ſervo, queis non poſthabenda inſunt argumenta contra Doriſmi a vulgo inductam vetuſtatem; nam longe poſt Homerum natum oſtendam: atque ſimul adventum Pythagoræ in Italiam ſat incertum definiam, quanquam hic ſcholam Pythagoricam, ejuſque σόφῳ ſectatores floruiſſe haud negem; quas ſchedas, ſi urgeor, exaſciatas proferam.

Præter has binas Græciæ exoticæ æneas tabulas, ſingulare eſt lapidis non exigui monumentum in vico prope Montempeluſium Urbem, qui vulgo *Graſſano* dicitur tribus abhinc annis reperti, & Dorice ſcripti, cujus exemplar Zavarronius cum doctiſſimis Epiſcopis comparandus mihi mittendum curavit, ſed adeo inſcitiſſimi exſcriptoris erroribus horridum, mancum & acciſum, ut harioli potius partes impleam, quam interpretis; ceterum fortaſſe non tam longe a ſententia me abiiſſe advertes, quæ ſane non vulgaris eſt, &, ſi tibi cordi futura ſit, inter ſelectiorum epigrammatum cenſum illud adſcribes; itaque incidi a me curatum eſt, uti tranſmiſerunt, quo ab aliis etiam melius fortaſſe interpretamentum exſpectem:

ΛΛΙΙ ΥΣ
ΑΡΑΥ ΙΑΓΥΝΑ
ΑΥΤΟΥΕΓΧΑΝΑΠΕ
ΔΩΚΕ ΤΩΙ ΔΙΙΚΩΜΝΑ
ΡΩΙΙ ΑΙΔΙΙΕΛΕ.ΥΘΕΥΙΩΙ
ΥΠΕΡΑΥΤ. ΟΥ. ΚΑΙΠΟΛΙ
ΤΩΝΙΡΤΙΝΩ· ΝΥΓΙΑΣ
ΤΑΥΤΑΠΑΝΤΑΠΕΦΥ

Quod ſic reſtituendum reor:

ΕΝΟΣΕΙ ΑΧΙΛΛΕΥΣ
ΚΑΙ ΑΥΡΗΛΙΑ ΓΥΝΑ
ΑΥΤΟΥ ΕΥΧΑΝ ΑΠΕ-
ΔΩΚΕ ΤΩΙ ΔΙΙ ΚΩΜΝΑ-
ΡΩΙ ΚΑΙ ΔΙΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΙ
ΥΠΕΡ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙ-
ΤΩΝ ΙΡΤΙΝΩΝ ΥΓΙΕΙΑΣ
ΤΑΥΤΑ ΠΑΝΤΑ ΠΕΦΥΚΟΤΙ

& ſic vertas:

ÆGROTABAT ACHILLES
ET AVRELIA CONIVX
IPSIVS VOTVM SOL-
VIT IOVI COMNA-
RO ET IOVI LIBERATORI
PRO IPSIVS ET CIVI-
VM HIRTINORVM SALVTE
HORVM OMNIVM AVCTORI

Veniam comprecor, ut elegantiſſimum monumentum paucis verbis ornem, dignum ceteroqui longioribus commentariis: ῥῆμα hoc ἐνόσει futurum eſt, ut tibi haud arrideat, cum ab litteratorum marmorum ſtilo longe ſit, copiam lubens do, ut hiatum hunc κυρωστήρα voce oppleas. Ceterum in marmoribus litteratis quamlibet ſententiam reperire eſt, & quo-

quovis modo conceptam: ecce tibi, ne ad saxa, quæ jam edita sunt, provocem, recentissimum, & querelarum plenum Barii repertum, cujus exemplar exscriptum summa fide ad me misit Cæsar Lambertus clarissimæ urbis patricius, amœniorum litterarum cultor, & florenti ætate Neapoli studiorum socius; illudque opportunus a structorum barbarie statim surripuit, domique servat:

CAEC·PHOEBE
VIXIT·ANNIS·XXXX
HIC·SITA·EST
FECIT·M·CAECILIVS
FELICIO·CONIVGI
DVLCISSIMAE·BENE
MERENTI·INIQVA
FATA·QVAE·NOS·TAM
CITO·DISIVNXERVNT

Vides inter affectus conjugum, & in prorsa lapidum oratione, quod fortasse novum, maritum inclamantem, ac in fata iratissimum: nil mirum, si Græca hæc Lucana epigraphe veluti historice initium sumat ab voce ἐνότει.

Nomen *Achilles* tritum erat posteriori ævo, atque haud scio an aliud invenies, quod in extremo duplex λλ componat: in vers.2. τὸ P exscriptoris error est, nam certo lapis habet I, & ante A derasum est K, ut fiat KAI. Ne dubites de ATPHΛIA. In v.3. suavissimum se præbuit, qui marmor legerat, dum Υ in voce ΕΥΧΑΝ, *votum*, invertit in Latiare F. In versu ult. refeci ΠΕΦΥ mancam vocem πεφυκότι, componitur siquidem cum ΔΙΙ. Vides præterea, quæ scalptor vocabula distraxit, sibi adnexa, & quæ male constipavit, apte distincta.

Argumentum marmoris vel tiro novit esse votum conjugis *Jovi ultori* primum, inde *liberatori* pro averruncata contagione ab Hirtinis. Porro Ζεὺς ἐλευθέριος præter tot saxa etiam a lexicis habes, & de Diis averruncis, &c. vid. Selden. de Diis Syr. syntagm.2. cap.16. hinc etiam tenes ab Pausania pag. 514. Apollinem salutatum ἀκέσιον, & ἀλεξίκακον. Gentem Hirtinam in Lucania ab hoc saxo novimus, & gratulor, quod cum cultiores viros ejus regionis, ubi epigraphe eruta est, consuluissem, an hujus nominis reliquiæ adhucdum vigeant, certiorem me, fide data, fecerunt in agro Montispelusii urbis, ubi proxime repertus est lapis, inesse templum cognomento S. Mariæ *dell' Irso*, scribique Latine *Hirsum* in quibusdam antiquioribus membranis; quare vides adhuc Hirtinorum perdurare vestigia, & vocem in silice recte servatam. Concluditur lapis veteris sapientiæ plena sententia, dum dicitur *calamitatum, & beneficiorum in mortales auctor Jupiter, supremum numen*. Verum nodus est

Sss 2 in

in dictione ΚΩΜΝΑΡΟΣ, quæ nova est, & peregrina, & verterem *ultor & vindex* contagio enim Jupiter in Hirpinos animadverterat; marmor idcirco quantivis pretii est: & vocis origo cum Græca non sit, ab Syris arcessenda; hinc binæ *ῥήσεις* נור חם, *æstuans ignis*, genuere Græcis vocem ΚΩΜΝΑΡΟΣ iisdem *στοιχείοις*· & sane ab incensi capitis fervore olim pestem ortum trahere rebantur, & veluti ignis genus habebatur: hujus rei testis est Thucyd. lib.2. frag.49. pag.128. Atheniensem pestilentiam mire describens: *Πρῶτον μὲν τῆς κεφαλῆς θέρμαι ἰσχυραὶ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα, καὶ φλόγωσις ἐλάμβανε*, *primum quidem capitis fervores acres, & oculorum rubores, & inflammatio corripiebat:* & Lucretius lib.6. v.1143. qui hanc Thucydideæ pestis *ὑποτύπωσιν* Latiari carmine nobis dedit:

Principio, caput incensum fervore gerebant;
Et dupliceis oculos suffusa luce rubenteis, &c.

Jure igitur Jupiter pestiferum hunc ardorem immittens *Κώμναρος* nomine salutatus est: & ne longius hac in re te detineam, consulas laudatum Seldeni opus, ubi bene multas ejus generis Deorum a pœnis infligendis nomenclaturas aggessit. Saxa votorum publicorum sexcentena vides in inscriptionum *σώμασι*, imo & quotidie e ruderibus extrahuntur, ac nuper ab Herculaneo erutus id genus lapis, quem appono, nam haud scio an cimeliarchii custos eum curat, cum maxima quæque meditetur:

Q· LOLLIVS SCYLAX ET
CALIDIA ANTIOCHIS MATER
C· CALIDIVS NASTA IOVI
V· S· L· M

Præter hoc Lucanis honestissimum marmor, etiam ad Bruttiorum decus acquisivi Rheginam hanc epigraphen quanto breviorem, eo mihi cariorem, utpote quæ vetustissimæ, ac leporis plenæ ætatis indolem patefacit, quam mihi suggessit Franciscus Ferrantius illius urbis patricius, & Neapoli Apostolici fisci patronus, vir politiori legum scientia, ac reliquo litterarum cultu spectatissimus; idque marmor, quippe exoticæ Græciæ est, Doricum etiam vides: atque affixum est parieti e regione templi Græcorum:

Ο ΔΑΜΟΣ
ΤΩΝ ΡΗΓΙΝΩΝ
ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ ΝΙΚΩΝΟΣ
ΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ

Cujus sententia satis prona, *Rheginorum populus statua honorat Nicandrum Niconis filium*; si τὸ ΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ ultimo loco appositum sit, nil novi in Græcis lapidibus, licet Latini Deorum nomina in loco principe

cipe fcalperent, queis omnia dirigebant; revifas differt.3. Vandalii p.265. ubi legere eft πολύςοιχον dedicatorium epigramma, definitque ανέθηκεν Σεραπιδι, Ισιδι, Ανουβιδι, Αρποκρατει.

Pro re nata fcias me bene iratum intueri difttichon Dorice initio hujus fæculi ab Regio Græcæ linguæ interprete concinnatum, atque pilæ in fuburbio *Plagæ* fcalptum, quod urbi noftræ Attico ore locutæ importuniffimum ajo: fed parcas viro, tum quod in Majori Græcia natus, & longe a Neapoli, tum quod communi opinioni adftipulatus eft; nam antehac fortaffe nullufdum Neapolim unam inter hujus Græciæ exoticæ urbes Α'ςικῶ ςόματ☉ fuiffe adnotavit. Quare in Atticam linguam confingendum effet, quo avito patriæ decori confuleretur: accipe Gregorii Mefferii carmen grandibus litteris Græcis, Latinifque inibi affixum:

ΚΛΗΤΑ ΠΑΛΑΙΠΟΛΕΩΣ ΑΠΟ ΖΑΝΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΑΚΤΑ
ΝΥΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΚΕΡΔΑ ΚΛΗΤΑ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ.

AB IOVE OLYMPIACO QVAE DICTA PALAEPOLIS ORA
CERDA NEAPOLEOS NVNC TIBI DICTA NITET.

Miror virum Græce doctum plurimam libertatem fibi fumpfiffe, quam non conceffere columnæ, nec Theocritus, nec ceteri ejus dialecti vates, ut bis in voce κλητά correptum τὸ α voluerit; hinc fyllabæ non ftat verus honos: præterea Dores amabant Νεαπόλι☉, & Παλαιπόλι☉, contra Attici Νεαπόλεως & Παλαιπόλεως· atque haud fcio an dictio κλητός in ea fit, quam in difticho notionem vides: id fcio longe aliter adhibuiffe paffim Homerum, veluti Od. ρ verf.386. Οὗτοι γὰρ κλητοί γε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, nimirum, *invitati*, non vero *dicti*. Demum finceram vocem & prifcam ne credas Νεάπολις, fed Νεόπολις, hinc in millenis elegantiffimis noftris nummis cufum eft Νεοπολιτων, etiam in iis, qui fequioris ævi funt, vide fuperne pag. 468. atque hæc eft id genus vocum compofitarum ἀναλογία, quod alibi etiam a me adverfum eft; neque objectes fcriptas membranas, atque libros pulcherrimis typis editos, de quorum fide ob librariorum ofcitantiam quifque dubitet, quando tot nummos concordes æreos, argenteofque oftentamus: faltem fcribendum Attice, & feparatim Νέας Πόλεως, ut in noftrate faxo, vid. Capac. p.230. nunc exftat in *Philippinorum* bibliotheca. Hinc difplicet etiam Παλαίπολις, pro Παλαιόπολις, uti παλαιογραφία. Sane nil turpe magis, quam propriæ urbis nomen contra majorum fcita exfcribere, imo & marmoribus fcalpere.

At, unde parum divertimus, fermo relabatur, vides filices in ceteris Græciæ Magnæ urbibus extrahi Dorice fcriptos; e contrario, qui Neapoli effodiuntur, univerfos Atticos effe, five, ut ait Philoftratus, Α'ςικὰς & Ε'λληνικὰς· quam fermonis Attici Neapolitanorum fanctitatem, atque a ceteris finitimis populis diverfitatem jure fimul cum Strabone Sophifta admi-

admirati ſunt, ac poſteris commendarunt: meritoque ab hoc deterſum τὸ *Græciſſant*, quod ſummi viri Olearius, & Mazochius appoſuerant, atque veluti poſtliminio redux adſcriptum eſt τὸ *Atticiſſant*. Ne obſtrepes, ſi multum querelarum mihi ſit de Salmaſio τῷ πάνυ, qui cum fere omnium Scriptorum loca lectione improba in librum de funere ling. Helleniſt. ſacco, non manu invexerit, in quibus voces Ἑλληνίζειν, & Ἑλληνικὸς invenit, hoc πολυβόητον Philoſtrati ſibi opportuniſſimum oblitus eſt; & procul dubio mecum in interpretamento conjuraſſet, ſi in illud incidiſſet. Demum hæc te advertere jubeo; ſcias Neapolitanos angue pejus Doriſmum auſugiſſe; ita ut ſi ejus oris poetas imitandos ſuſcepiſſent aliquando, horum verba in Atticum eloquium permutaſſe repererim: porro laudatiſſimum diſtichon, quod Carminus Ventapanius nuper ex ruderibus extraxit a me adſcriptum p.472.

Μνῆμα φιλοφροσύνης Ἄστῃ τόδε Δάφνις ἔτευξε,
Καὶ ζῶσαν στέρξας, καὶ φθιμένην ποθέων.

Hoc, inquam, diſtichon deſumptum reperi ex Anthologiæ omnium politiſſimo, ac tenerrimo epigr.22.l.3.c.12. Dorice conſcripto a Meleagro; verum poeta Neap. verba, quæ mutuatus eſt, Attice commutavit: ut te exhilerem, accipias hunc Meleagri floſculum converſum a me in Latinam egeſtatem, nam reliqua interpretamenta a Grajis divitiis perquam longiſſime ſunt.

Δάκρυά σοι καὶ νέρθεν ὑπὸ χθονός, Ἡλιοδώρα,
Δωροῦμαι, στοργᾶς λείψανον εἰς ἀΐδαν,
Δάκρυα δυσδάκρυτα πολυκλαύτῳ δ' ἐπὶ τύμβῳ.
Σπένδω, μνᾶμα πόθων, μνᾶμα φιλοφροσύνας.
Οἰκτρὰ γάρ, οἰκτρὰ φίλαν σε καὶ ἐν φθιμένοις Μελέαγρος
Αἰάζω, κενεὰν εἰς Ἀχέροντα χάριν.
Αἶ, αἶ, ποῦ τὸ ποθεινὸν ἐμοὶ θάλος ἅρπασεν ᾅδας;
Ἅρπασεν· ἀκμαῖον δ' ἄνθος ἔφυρε κόνις.
Ἀλλά σε γουνοῦμαι, γᾶ πάντροφε, τὰν πανόδυρτον
Ἠρέμα σοῖς κόλποις, μᾶτερ, ἐναγκάλισαι.

Has lacrymas, terra es ſubter licet, Heliodora,
Fundo tibi, ardentis relliquias animi:
Inviſæ lacrymæ humectent deflebile buſtum,
Pectoris hæ pignus, pignus amicitiæ:
Heu, heu te caram & manes inter Meleagrus
Inclamo, Orco at nec gratia, nec pietas:
Heu, heu ſurripuit mors te mihi amabile pignus?
Surripuit: flos hic pulvere & inficitur.
Sed te oro ſupplex, tellus alma, hanc miſerandam
Amplexu molli, mater, ut excipias.

Vides, uti Meleager deflet denatam Heliodoram, ſic Daphnis Aſten: contra licet voces veluti ſurripuerit, μνῆμα, φιλοφροσύνης, στέρξας, φθιμένην, in patria dialecto, longe poſthabito Doriſmo, adhibuit. Jure igitur veteres

res

res cives meos Strabo ὀνόματα Ἑλληνικά amasse ait, & Philostratus addidit deinceps fuisse Ἀττικούς. Ceterum iisdem civibus gratulor, quod tanti pretii vates, uti Meleagrum, vide Bibl. Gr. Fabricii, imitandos susceperint.

VII. Age reliqua Sophistæ hujus verba ad patriæ decus pensitemus, & contra interpretum sententiam in clariorem lucem restituamus: Βουλομένῳ δέ μοι τὰς μελέτας μὴ ἐν τῷ φανερῷ ποιεῖσθαι, Olearius reponit, *mihi igitur cum publice declamare minime propositum esset:* Mazochius verba permutat, idemque vero dicit, *ac mihi quidem declamationes non in publico exhibere volenti:* verum μελέτας sine periculo verte *curas*, *lucubrationes:* quæ vera est ejus vocis notio; preter quam quod, si μελέται hic essent *declamationes*, certe munus declamitandi nil decorum Sophista sibi deferret: & si rem pressius consideres, μελέται sunt ipsæ harum *iconum* descriptiones, quas nobis reliquit Philostratus, & Neapolitanis pueris sermone familiari, antequam Romæ scripsisset, communicaverat; quis autem Philostrati *Icones*, declamationes appellet?

Τὰ μειράκια φοιτῶντα ἐπὶ τὴν οἰκίαν ξένου, Olearius, & Mazochius, *adolescentes hospitis domum frequentantes*, μειράκια sunt *pueruli*, non *adolescentes*, verum id leve: demiror maxime hos duoviros Græce ad miraculum doctos non advertisse φοιτῶντα esse *ad litterarium ludum itantes*, qui jam paucis post versibus legerant ad eam στοάν, quam publicas scholas fuisse nullus neget, complures adolescentulos convenisse, & secum libros comportasse; & noverant Lucianum volumina sua hac voce dedicasse, vide initium Somnii, ejusque interpretes: Ἄρτι μὲν ἐπεπαύμην εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶν· addam præterea bina exempla Xenophontis in Cyropæd. lib. 1. pag. 4. edit. Paris. 1625. Οἱ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες διάγουσι μανθάνοντες δικαιοσύνην· E lib. 2. p. 52. Καὶ φυλάττεσθαι ταῦτα πάντα (ζῶα,) ἀφ᾽ ὧν μάλιστα δεῖ, καὶ ταῦτα εἰς οὐδενὸς διδασκάλου πώποτε φοιτήσαντα, *atque hæc omnia* (animalia) *cavere sibi ab iis norunt, a quibus est cavendum, tametsi nullius unquam magistri ludum frequentarint*. Et Plutarchus in Camill. p. 133. edit. Paris. Τοὺς παῖδας αὐτῶν εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτᾶν. Plato ita de divitibus, eorumque filiis jure conqueritur in Protagora p. 292. edit. Ald. Πρωϊαίτατα εἰς διδασκάλων τῆς ἡλικίας ἀρξάμενοι φοιτᾶν ὀψιαίτατα ἀπαλλάττονται, *primo ætatis flore* (opulentissimi pueri) *magistros adeunt, postremi discedunt*. Dio etiam Cassius edit. Reimari pag. 1177. de Marco Antonino imp. ait: Λέγεται γάρ, καὶ αὐτοκράτωρ ὤν, μὴ αἰδεῖσθαι, μηδὲ ὀκνεῖν ἐς διδασκάλου φοιτᾶν, κ. τ. λ. *ferunt enim non erubuisse eum, cum jam esset imperator, nec piguisse magistros adire*, &c. Et ne Ecclesiasticos Scriptores obliviscar, ecce tibi Sozom. Hist. Eccl. lib. 5. cap. 10. pag. 179. edit. August. Taurin. Παῖδες δὲ εἰς διδασκάλους φοιτῶντες παίγνιον ἐποιοῦντο τὸ πρᾶγμα. Si vero & Olearius, & Mazochius exempla expostulent, in queis φοιτᾶν etiam sine voce διδάσκαλος, & διδασκαλεῖον usurpetur in notione *ad scholas eundi*, præsto mihi est ipse Dio pag. 285. Σκέψασθε δὲ ποῖος μὲν κόσμος . . . τῶν διδασκα-

διδασκαλείων (γένοιτο) ἄν, οἱ φοιτῶντες τῶν παιδευτῶν ἀμελήσωσι; *intelligitis, quam probe constitutus sit ludus litterarius, ubi discipuli magistros contemnant?* nosti, quam mihi opportunus Dio, qui παιδευταῖς opponit φοιτῶντας, *magistris* scilicet *discipulos*, & jure magnus Reimarus ita vertit. Verum hac in re omnino acquiescendum Polluci, qui ideo *onomasticon* scripsit, ut vocabulorum διάγνωσιν ac vim definiret: is igitur lib. 4. cap. 6. fragm. 44. tit. περὶ μαθητῶν ait: Τοὺς δὲ μαθητὰς ὀνομάσαις ἄν, καὶ φοιτητὰς, ἑταίρους . . . ἀκροατὰς, ἐπηκόους, κ. τ. λ. facit igitur συνωνύμους, & μαθητὰς, & φοιτητὰς, ἀκροατὰς, κ. τ. λ. Idipsum succinit, cum verba ad idem θῆμα spectantia enumerat ibid. fragm. 55. Καὶ τὰ ῥήματα, μανθάνειν, φοιτᾷν, συμφοιτᾷν . . . ὑπακούειν, ἀκροᾶσθαι, κ. τ. λ. Igitur ad tantam exemplorum struem, & lucem caveas posthac, ne tantorum virorum Olearii, & Mazochii auctoritate abductus jures Philostrati verba μειράκια φοιτῶντα ἐπὶ τὴν οἰκίαν ξένου, valere *adolescentes domum hospitis frequentantes*; tunc acri animi molestia nesciremus, cujus rei gratia tot Neapolitani puelli extra suburbium in στοάν adventarent; sed lætissimi sumus, quando eos legimus in id loci erudiendi causa accurrere suetos.

Nil prorsus dubius sum, quin in hoc significatu τοῦ φοιτᾷν in Philostrati loco omnino acquiescat Mazochius, propterea quod ad vehementem testem Pollucem provocaverim: etenim vir ὁ πάνυ in ep. de Ascia p. 266. col. 2. ipsi Galeno, quem in notione vocis τέκτων adversarium sibi ægre habuit, antetulit, licet id adstruat per σιώπησιν, quem τρόπον omnes norunt in oratione majorem vim præferre: *Heic ego nolo ea responsione uti, in vocum significatu malle me grammaticis accuratioribus... quam medico, quantovis, credere;* quare lætissimus vivo, quod in διαγνώσει verbi τοῦ φοιτᾷν mecum conspiret onomasticographus. Ipse autem nil optarem in ea, quam tutamur, dictionum indole adversarium Galenum, quem novi in dignoscendis vocabulis aures teretes & religiosas habuisse: consulas pag. 418. superne, ubi iratum vides hunc principem medicum in eos, qui vocem Βετβίς procuderunt, quam longe prohibendam edicit, jubetque antiquum Βετυβία vocabulum in honore habendum. Et pace magni viri Mazochii dicam Galenum ab divini Homeri mente de γενικοῦ usu vocabuli τέκτων minime discessisse, ubi in laudata de Asciæ epist. pag. 264. ipse summus vir enixe conqueritur: Τέκτονα *Homericum sic* γενικόν *fuisse, ut omnem dumtaxat lignariæ artis propaginem ac familiam... suo ambitu complecteretur, non ut ad alia opificia, quæ in lignis non occupantur, pertineret:* sed ut Galeni famæ decor sit, præterquamquod jam pag. 219. ostensum a me est Homerum ἔπειν hanc τέκτων accepisse pro *structore*, τέκτονι δώματος· nunc addo adhibuisse etiam pro eo, qui cornua polit, atque affabre in quodvis opus fingit, nempe in arcus, &c. Il. δ vers. 110. Καὶ τὰ μὲν ἀσκήσας κεραοξόος ἤραρε τέκτων, *atque hic quidem elaborans, qui cornua polit, aptaverat faber:* & brevis Scholiastes, qui etiam grammaticus est, cum Galeno conjurat: Τέκτων] ὁ καλλίμενος τοξο-

τοξοποιός· ἢ κοινῶς, πᾶς τέκτων λέγεται, ἀπὸ τοῦ τεύχειν, ὅ ἐστι κατασκευάζειν τί, *vocatur etiam τέκτων, qui arcus facit, aut generatim quivis faber, ab τεύχειν, quod est aliquid conformare*; hunc divini vatis locum, & scholion si vidisset Mazochius, fortasse Galeno ea in re succinuisset. Hæc pauca pro medicorum fama, quorum ope nimium indigemus, & quos semper præ reliquis Scriptoribus cultiores suspexi, & adhucdum demiror. Ceterum, si in vocabulorum δεινότητι his doctissimis viris minime adhærescendum, sed grammaticis, nullum est majus momentum, quo fidem oratoribus, philosophis, poetis, &c. præstemus. Sed ad Philostratum redeamus.

Ἐγὼ μὲν οὖν καὶ ἀφ' ἐμαυτοῦ ᾤμην δεῖν ἐπαινεῖν τὰς γραφάς, Olearius: *ego autem & ipse picturas oratione commendare constitueram*; ne autem credas huic interpretamento, videntur enim Latiaria verba præseferre Sophistam publico sermone picturarum laudes suscepturum; verum Græca, cum habeant ἀπ' ἐμαυτοῦ, admonent illum privatim, & scripto iconum nostrarum laudes persequi voluisse, atque ita fecisse constat. Ἔστω ταῦτα, καὶ ἐπίδειξιν αὐτὰ ποιησόμεθα, ἐπειδὴ ἥκῃ τὰ μειράκια, Olearius: *esto, faciamque ista argumentum dicendi, cum primum juvenes venerint*: Mazochius longe aliter: *fiet: & ista declamationis argumentum faciemus, postquam adolescentes confluxerint*: longe siquidem distant *argumentum dicendi*, ac *argumentum declamationis*, hoc enim quasi publicæ orationis negotium est, illud privatæ, & neque ego, neque quis me oculatior videt hic belle quadrare verbum *declamare*, cum Philostratus pueris nostratibus veluti clanculum iconas quasdam interpretatus sit. Quod autem ἐπίδειξις opportune vertatur *argumentum*, vide præter ceteros Pollucem in fragm. 97. lib. 4. ubi pares facit ἔνδειξιν, δήλωσιν, ἐπίδειξιν· si vero a me exempla quæras non a lexicis corrasa, præsto est Lucianus in Somn. circ. init. Ἀλλά μοι παιδιάν τινα οὐκ ἀτερπῆ ἐδόκει ἔχειν, καὶ πρὸς τοὺς ἡλικιώτας ἐπίδειξιν, εἰ φανοίμην θεοὺς τε γλύφων, *sed mihi lusum quendam non injucundum videbatur habere, & non inelegans argumentum apud coætaneos, si existimarer Deorum icuncularum scalptor*; adjunctum hoc ἀτερπῆ tam cum παιδιάν, quam cum ἐπίδειξιν adjiciendum. Idipsum habeo ex Thucydide lib. 6. p. 397. Ἐς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐπίδειξιν μᾶλλον εἰκασθῆναι τῆς δυνάμεως, καὶ ἐξουσίας, ἢ ἐπὶ πολεμίους παρασκευήν, *apud ceteros Græcos potentiæ potius, ac divitiarum argumentum videretur, quam adversus hostem apparatus*: verum quid te in re tam certa moror? Si meliora iis, quæ ego ex Scriptoribus collegi de voce ἐπίδειξις, optes, vide omnium, quot novi, ἑλληνικώτατον D'Orvillium in Chariton. pag. 594. etenim de vocibus ἐπιδείξατο, ἐπιδείξεις, & ἐπιδείγματα ad quamplures auctores provocat, inter ceteros recitat Ælian. V. H. IX. 16. verum hujus historici locus opportunior est lib. 13. cap. 11. ubi & Perizon. docta quædam etiam adnotat: sed exempla fere omnia eo collineant, ut hæc vocabula sint eorum, qui virtutis, vel artis specimen edunt, ipso D'Orvillio teste; quare pro notione *declamationis* nunquam reperire est.

Hic pro re nata multa admiratione percellor, cur diligentissimæ lectionis Mazochius, qui in Reinesiano inscript. syntagm. totus est, & Perizonius, ac D'Orvillius, qui triumviri ea de *ῥήσει* multa commentati sunt, non viderint famosum epigramma, quod tot præclara ingenia torsit, atque adhuc illius sententia ab Œdipode exspectatur; in quo inter ceteras *σκοτινωτάτας* voces adnumeratur *epidixis*, quam etiam Reinesius edicit esse *declamationem:* adscribam epigraphen, quæ illita est pag. 258. ut ab consulendi negotio te liberem:

Q·MAGVRIVS·Q·F·FAB
FEROX
LVS·EPIDIXIB·ET·CETAES·I·II·III·IN
GREG·VETVRIANQVÆ·ET·IVNI
ORVM·A·A·DICAVIT·EVRAS·VIII
ET·PERTIC·VNCINOR·XII·N·CCL·IX

Magnus Reinesius ænigma hoc prægrandem eruditionis vim convectans, & sexcentis lapidum, atque auctorum testimoniis fultus, ut licet felicitatem sæpe miratus sim, hoc tamen interpretamentum, & medelam tanto viro invidendam censeam, ita solvit: *Q. MAGVRIVS*, sive Magullius *Q. FILIVS* e tribu *FABIA FEROX LVSVS*, sive scholas *EPIDIXIBVS*, *ET ZETESESIN*, i.e. exercitio declamationum, & quæstionum *GREGIS VENTVRIANÆ*, quæ *ET IVNIORVM* dicebatur, *AD AQVAS*, i.e. Aponas dicavit *HEDRAS*, i.e. sedilia *VIII. ET PERTICAS VNCIARVM XII.* numero *CCLIX.* Itaque brevior sententia fit, *Ferocem hunc dedicasse ex fundo suo perticas CCLIX. quarum singulæ XII. unciis constabant, & addidisse sedilia VIII. gymnasio, quod erat ad aquas Aponi agri prope urbem Patavium, ut grex, sive corpus Veturianum, quod & juniorum dicebatur, declamationibus, & quæstionibus exerceretur.* Qua arte, & quanta πολυμαθίᾳ verba isthæc muta, & informia loquacia reddiderit, ac veluti faber optimus exasciaverit, tumet legas, duodenas enim longiores paginas implevit; inibique noscere est non unos doctissimos viros, Licetum, Holstenium, &c. Da[illegible]s, atque Œdipum Reinesium.

His posthabitis, agam quod instat, an nimirum in hoc lapide Patavino *epidixes* sint *declamationes*, uti vult Reinesius in ima pag. 261. dum inquit, *Sophistarum, oratorumve μελέται, & declamationes erant ἐπιδείξεις, quod fierent cum quadam ostentatione:* in cujus vocis vi & indole cum Mazochio conjurat: verum quas Scriptorum auctoritates profert, vel sublestæ sunt, vel meam fulciunt sententiam; exempli ergo, quæ ab Jamblicho recitat verba, aperte præstant ἐπιδείξεις non esse *declamationes*, sed *specimina* & *argumenta:* ait enim Jamblichus de vita Pythag. init. cap. 12. hunc senem Samium hominum in hanc vitam ingressum comparasse turbæ ad nundinas confluenti, in queis *ille lucrum,*

aut

aut pecuniam, hic gloriam edito roboris ſpecimine quæret, ὁ δὲ δόξης ἕνεκα ἐπιδειξόμενος ἥκει τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· inde idipſum luculentius dicit, *genus hominum ad nundinas* (πανηγύρεις) *accedere, ut contemplentur loci naturam, vel artificum meliorum manu elaborata, aut fortitudinis, aut eloquentiæ SPECIMINA in his nundinis oſtendi ſolita*, εἶδος (ἀνθρώπων) ἐλευθεριώτατον συναλιζόμενον τόπων θέας ἕνεκα, καὶ δημιουργημάτων καλῶν, καὶ ἀρετῆς ἔργων, καὶ λόγων, ὧν αἱ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ εἰώθεσαν ἐν ταῖς πανηγύρεσι γίνεσθαι· luce clarius eſt ex Jamblicho tam ἐπιδειξόμενος, quam ἐπίδειξις non valere *declamaturus*, & *declamatio*, id quod vides in interpretamento doctiſſimi Ulrici Obrechti, qui Jamblichum Latinum reddidit, probavitque Ludol. Kuſterus. Cum hoc Sophiſta conſpirat Pauſanias in Eliac. 2. cap. 24. p. 512. licet in ſuam trahat ſententiam Reineſius: Ἐν τούτῳ τῷ γυμνασίῳ καὶ βουλευτήριόν ἐστιν Ἠλείοις, καὶ ἐπιδείξεις ἐνταῦθα λόγων τε αὐτοσχεδίων, καὶ συγγραμμάτων ποιοῦνται παντοίων, quæ ita verſa tenes in Kuhnii ἐκδόσει, *in eodem hoc gymnaſio curiam ſuam habent Elei, & huc prodeunt, qui vel ſubitæ, vel meditatæ orationis cujuſvis generis copiam profitentur*, vel potius, *in cujuſcumque orationis generis ſpecimine ſe exercent*. Quin ſcias ipſum Reineſium veluti immemorem eorum, quæ paullo ante definiverat, vertiſſe ἐπίδειξιν, non *declamationem*, ſed *ſpecimen*, dum recitat locum Himerii apud Photium cod. 243. Ὅτι τὴν ἐπίδειξιν ἀξιούμενος ἀνεβάλλετο, Reineſius transfudit, *quod rogatus ſpecimen edere noluiſſet*. Bina autem reliqua teſtimonia, quæ producit eodem tendunt, & nonniſi vi, atque invitis Muſis ad *declamationis* notionem detorquet.

Itaque, ut ad lapidem Magurianum ſermo redeat, ſi in eo revera ſcalpta ſit vox *epidixibus*, quarum cauſa *luſum*, ſive gymnaſium, ſive βουλευτήριον dedicarat Magurius, profecto hunc locum ne dicas *declamationibus* addictum, ſed dumtaxat, ut juvenes eloquentia inſtituerentur, ac in αὐτοσχεδίοις λόγοις, vel συγγράμμασι exercerentur, atque hoc *ſpeciminum* genere ſæpius edito, inde in forum ad cauſarum negotia celebranda ſubacti progrederentur; quam ſententiam aperte tuentur verba GREGIS IVNIORVM, quæ in lapide vides; atque ſi hoc pacto hanc ῥῆσιν etiam in eo ſaxo accipias, probatiſſimæ doctiſſimorum interpretum opinioni acquieſces, licet ab Reineſio, & Mazochio, qui pro διαγνώσει *declamationis* dejerarunt, & fortaſſe uni inſurrexerunt, diſcedas. Interea vereor, ne mihi iratiſſimus ſis, quod pro veſtiganda dictionis ἐπιδείξεως notione, & Philoſtrati verborum luce, veluti declamationem paraverim.

Demum Ὑμεῖς δὲ ἕπεσθε μὴ ξυνθέμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐρωτῶντες, εἴ τι μὴ σαφῶς φράζοιμεν, Olearius: *vos vero ſequimini, non modo approbaturi, verum & ſi quid minus luculenter explicaverimus, percunctaturi*: τὸ ξυνθέμενοι, converſum *approbaturi*, & a vi vocis, atque a mente Sophiſtæ longe abeſt; reponas *attenti*, ut centies in Hom. Iliad. τ. v. 84. ideſt ἐν θυμῷ συντιθέμενοι, vide hic Barneſium, quis enim unquam ſomniaverit magi-

ſtros, ac ſophiſtas a diſcipulis, & pueris eorum, quæ docent, adſenſum exſpectare? vides jam interpretes vel doctiſſimos interdum adeo dormitare in Græcis Scriptoribus convertendis, ut rerum, ipſumque naturæ ordinem turbent ac permutent.

Hæc ſatis pro reſtituenda Græcæ fidei Iconum Philoſtrati procemii parte Latine affectiſſima, licet a doctiſſimis viris converſa: minores quædam ἀβλεψίαι nihil mihi curatæ ſunt: operæ pretium ratus ipſe, ut vetuſtiſſima monumenta, quæ ad ſummum patriæ decus malignitatem temporum vicerunt, ad Sophiſtæ mentem exacta circumferantur; ſane niſi patriæ amor me fallat, nihil eſſe poteſt optabilius ad Neapolitanæ urbis magnificentiam, & Græca civium ſtudia, cultumque commendandum hoc Philoſtrati vehementi teſtimonio. Vides Neapolim, uti nunc, ita olim convenarum, atque incolarum multitudine præ ceteris Italiæ urbibus frequentiſſimam: atque vel in ſuburbiis ſtoas quinque contignationibus ſuperbas, & peregrinis, ac cariſſimis marmoribus ſplendeſcentes, tabulis quæſitiſſimis a Neapolitanis ipſis forte depictis circumundique appenſis; quas dignas reputarit Philoſtratus æternitati ſcriptis ſuis commendare, & queis Romæ fortaſſe elegantiores non viderat, utpote ad noſtrates potius vivida orationis vi delineandas aggreſſus. Si has ædificiorum moles, & ornamenta ἔξω τοῦ τείχους exſtitiſſe legimus, quæ intra mœnia opera admiranda non fuiſſe prædicemus? jure igitur canit Statius Silv. 4. 4. v. 89.

Quid nunc magnificas ſpecies, cultuſque locorum,
Templaque, & innumeris ſpatia interſtincta columnis,
Et geminam molem nudi, tectique theatri,
Et Capitolinis quinquennia proxima luſtris.
Quid laudem riſus? &c.

Non minora decora reperire eſt, quam quæ in Sophiſta legimus, ſi reliqua Neapolitanorum ſtudia & rationem vitæ advertamus; apud eoſdem erant ἀγῶνες τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνάμιλλοι, *ludi Græcorum magnificentiſſimis æmuli*, ut ait Strabo, p. 377. & ἰσολύμπιοι ex vetere noſtro cippo, vid. p. 516. celebrabantur: origine *Attici*, Ἀστυκοὶ, & cultiſſimi eloquii ſanctitate *atticiſſabant*, non vero ἰδιώτιζον, ut reliquæ omnes majoris Græciæ urbes: elegantiorum artium amantiſſimi, quippe tabulas οὐκ ἀπαθῶς conquiſiverant plurimorum pictorum. Si plures picturas Zeuxidis, & id genus artificum, quæ Neapoli exſtabant etiam in aliis pinacothecis, optes, vide Petronii indicem edit. Burmann. Pro pueris docte inſtituendis στοὰς Athenienſium more publicas ea magnificentia, quam in Philoſtrato legis, ædificarunt, eaſque forſitan Strabo ἐφηβεῖα vocat: ac pueri ipſi minime inertes ac deſidioſi, verum faceti, elegantes, ingenioſi, & φιλήκοοι, licet decennes; ita ut haud vererentur vel exteros Sophiſtas, quo aliquid docerentur, prehenſare importunius: tantaque indolis acie valuiſſe ac beatitate eos intueor, ut ingens Homeri opus jam menti ab ea uſque ætatula fixerint: etenim Philoſtratus ipſe Iliados puellulum illum decennem gnariſſimum

rissimum prædicat, cum ait συμβάλλωμεν ἄν, ὅτι νοεῖς, *conferamus, quod nosti:* nunc o perditos mores, atque sæculum iners ac obsoletum! vix sciunt senes, quæ impubes olim jam didicerant! neque eos vides inscitissimos versasse libellos, sed Homerum Scriptorum omnium patrem, ac numen. Hæc sane testatissima de urbis nostræ, ac civium institutis posteritati commendavit Philostratus: utinam quis, quot quot Strabo, Statius, Dio Chrysostomus, Petronius, ceterique veteres Scriptores, & frequentissimi lapides decora complectuntur, colligeret, ac oratione collustraret, haud scio, an cum Neapoli quamlibet majoris famæ urbem æquiparandam quis diceret.

Jam tandem sermonis ordo, a quo haud pœnituit me paullulum deflexisse, urget, ut præstem, quo pacto contra Neapolitanorum Hellenismum hoc longissimo Philostrati loco usus sit Mazochius ὁ πάνυ; eo autem recidit omnis doctissimi viri ratio, ejusque summa est, Sophistam dixisse *Neapolitanos solummodo originatione Græcos esse; inde eo quod* πολιτείᾳ *Romana donati sunt, græcissasse, atque* ἐκβεβαρβαρῶσθαι· *eamque fuisse Neapolitanæ urbis faciem medio tertio sæculo, ut institutis, ac Romana lingua imbuti cives in scholis tum grammaticam, tum rhetoricam artem Græce erudirentur, uti nunc ab Europæis pro Latiali lingua addiscenda fieri novimus*, hæc Mazochius p.103. de Philostrati sententia. Verum quisque novisse satis est tantum virum non ex animo hæc eruditissimo operi illevisse, sed ratione causæ, cui favet; etenim explicatissime oppositum edicit Sophista, cum Neapolitanos & Ἀστικοὺς facit, atque περὶ σπουδὰς τῶν λόγων Ἑλληνικοὺς, *circa Græci eloquii studium Attice excultos*; Romanæ linguæ, aut πολιτείας neque meminit, neque potuit meminisse, cum puram putamque Atticam dicendi vim, atque elegantiam in hac urbe expertus sit. Præterea, si nostri puelluli decennes *Mæonium ebibebant felici pectore fontem*, ut etiam ait Petronius, qui fieri potuit, ut tam cito duodequinquaginta libros tanti vatis addiscerent, nisi eisdem Hellenismus paternus esset, atque ingenitus? Quare reor hoc extremum argumentum Mazochii ex Philostrato exprumptum, & docto commentario oneratum præ ceteris imbecillius se prodere adversus Neapolitanum Atticismum; imo nihil magis appositum pro antiqua urbis hilaritate, vivendique elegantia.

IX. Præstitum jam est luculenter labore haud pœnitendo viros, atque, Philostrato teste divite, etiam puellos politissima oratione Græce locutos adhuc tertio ab Christo nato sæculo: acerrimi studii mei nunc partes sunt ultra progredi, atque ostendere, adhuc procedentibus tempestatibus, Neapolitani Atticismi leporem, neque Latio oblitum, neque in urbem nostram infusam peregrinitatem, sed multa post sæculorum vertigine antiquam, & vernaculam festivitatem perdurasse; nec nisi sero, posthabitis Homero, & Menandro, ceterisque Græcis, quos Statius συμπολίτης in epiced. patris enumerat, immissos Granios, & Lucilios, & braccatis, ac transalpinis gentibus tandem aditum patuisse. Ut autem, hunc posteriorem nostræ civitatis Hellenismum tutemur contra Mazochium, qui tunc omnino

mnino denatum vult, imo idipsum summa auctoritate, qua valet, edicit in differt. de Sanct. Episcop. Neap. pag.220. *Ostensum fuit IV. sæculo nullum Neapoli populum Græci oris fuisse*, opus habeo proferre non exigui ponderis monumenta, & præsto mihi sunt Græce scripta quædam marmora, queis vetus tempestas opportune pepercit: quare ea producam, ut vel a consulibus, vel ab characterum forma, vel ab ἰδιωτισμοῖς ætatem Græcanicam perdiu viguisse quisque colligat necesse sit.

Parvum agmen duat elegantissimus cippus, & Neapolitani decoris plenus, in tribus faciebus scriptus, quem memini pag.463. & in ædibus Sacerdotum Cruciferorum nomine in Furcellensi regione ὐ πριπόντως servatur.

Τ·ΦΛΑΒΙΩΙΤΥΙΩΙ
ΕΥΑΝΘΗΙΝΙΚΗΣΑΝΤΙ
ΙΤΑΛΙΚΑΡΩΜΑΙΑΣΕΒΑΣΤΑ
ΙΣΟΛΥΜΠΙΑΤΗΣΜ·Γ·
ΙΤΑΛΙΔΟΣ·ΠΑΙΔΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ·ΔΙΑΥΛΟΝ
ΑΝΑΘΕΝΤΙΕΝΤΗΙΦΡΗΤΡΙΑΙ
ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ·ΔΙΟΣΚΟΥΡΩΝ
ΣΥΝ·Τ·ΦΛΑΒΙΩΙ·ΖΩΣΙΜΩΙ
ΑΔΕΛΦΩΙΤΩΙΑΥΤΩΙΑΓΩΝΙ
ΤΑΓΜΑΝΙΚΗΣΑΝΤΙΚΑΙ
ΒΡΑΒΙΟΝΛΑΒΟΝΤΙ
ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙΦΡΗΤΟΡΕΣ
ΑΜΟΙΒΗΣΕΝΕΚΕΝ

ΣΕΟΥΗΡΩΙΚΑΙΕΡΕΝΝΙΑΝ·ΥΠΑΤ
ΠΡΟ ΙΙΙΕ·ΕΙΔΩΝΜΑΡΤΙΩΝ
Τ·ΦΛΑΒΙΟΣΖΩΣΙΜΟΣΚΑΙ
ΦΛΑΒΙΑ ΦΟΡΤΟΥΝΑΤΑΓΟΝΕΙΣ
ΧΑΡΙΣΑΜΕΝΟΙΛΥΧΝΙΑΣΜΕΤΑ
ΛΥΧΝΩΝΚΑΙΒΩΜΟΥΣΔΙΟΣΚΟΥΡ
ΑΥΤΙΣΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝ

Prima quidem epigraphe inscripta est in adversa saxi facie, alterum epigramma

gramma in dextro cippi latere; in ſiniſtro ſcalpta vides T. Flavii Evanthis, qui in tot certaminibus vicerat, præmia, coronam ſcil. & palmæ ramulum:

Et cernere eſt conſulum nomina Severi, & Herenniani, qui anno Chriſti 171. nim. vergente jam ad exitum ſæculo altero, floruerunt; & licet perquiramus lapides tertii, & quarti ſæculi, quos mox dabo, ex his Flavianis epigraphis aperte eruis extremo ſecundo ſæculo Chriſti nati Neapolim ἑλληνικωτάτην adhuc vixiſſe, neque parum quid amiſiſſe illius omne genus elegantiæ, qua primorum Auguſtorum ævo circumfluebat: Advertas rogaris plenam characterum munditiem, nam ideo marmoris fidum exemplar exſculpendum curavi, præſertim τῶ A elegantiam, in quo lineola tranſverſaria in angulum flectitur: reviſas, quæ in Titi Auguſti lapide adnotavimus pag.426. vides etiam τὸ I non omiſſum, ſed ubique adſcriptum more cultiorum civitatium; præterea quanquam iſthæc epigrammata operibus haud publicis addicta, quæ curate incidebantur, ſed ab hominibus non magni nominis conſanguineorum memoriæ exarata, ὀρθογραφωτάτως ſe habent, licet multis vocibus, & difficilioribus concepta ſint. Si ſententiam bini epigrammatis penſites, brevem, apertam, gravem lapidum ritu reperies; quare merito Philoſtratus ſæculo tertio Neapolitanorum σπουδὰς λόγων demiratus eſt. Ad hæc advertas tot certaminum, & ludentium nomina, imo & vocabula Fratriarum adhuc viguiſſe; in Caſtoras, eorumque templum, cujus binæ colûmnæ adhucdum ſtant, religionem; nec non abſolutam ſtatuariorum noſtratium artem; nam quoad bonam partem ſigna Dioſcurorum, quæ epigraphe meminit, propter binas eas columnas adhuc æterna noſtræ ætatis artificum admiratione inviſuntur: addas etiam hoc poſteriori ævo Auguſtos celebraſſe Neapolitanos ἀγῶνας, ideo enim ſcalptum vides ΣΕΒΑΣΤΑ. Verum de hoc præclariſſimo cippo longior ſermo cum interpretamento redibit in ſeq. cap. de Fratriis.

Quæ

Quæ cum ita ſe habeant, & tot urbis noſtræ ſpecies magnificentiſſimas ludorum, templorum, & linguæ ſanctitatem altero Chriſti deficiente, atque hæc eadem tertio ſæculo exſtitiſſe, judice Philoſtrato, teſtatiſſimum ſit; qui fieri poterit, ut citiſſime omnia, & caſu tam præcipiti iverint peſſum quarto ſæculo, ut pervult ὁ πάνυ Mazochius, nec per gradus ac vices, quæ humanarum rerum conditio eſt, delapſa ſint? Id unum menti meæ haud ſedet, cur idem ſummus vir hunc honeſtiſſimum Neapolitanis cippum non meminerit, nam certe ſcio illum ipſi innotuiſſe, teſte locuplete Carolo Franco Patricio Aquilano, (viro, qui in noſtro περιθρυλλήτῳ foro jam omnium votis oratoris primas agit, nec parem exſpectes,) in differt. *Dell' origine, ſito, e territorio della Città di Napoli* pag. 15. porro negem Mazochium, poſtquam obolueriт binas haſce epigraphes nitidas, ac elegantiæ plenas, ſed ſententiæ ſuæ adverſantiſſimas, aufugiſſe, ſed dicam virum tot doctiſſimis operibus edendis implicitum facile oblitum, cujus oblivionis me pœnitet, fortaſſe non illeviſſet doctis chartis ſuis de Eccl. Neap. pag. 102. *Itaque vere hoc videor eſſe dicturus Strabonem ipſum, ſi quidem pluſculum advixiſſet, Neapolim inter illas urbes fuiſſe numeraturum, quas evaſiſſe barbaras, hoc eſt ad Romana inſtituta, & linguam tranſiviſſe conquerebatur; præſertim cum ipſo vivo ac vidente jam dilabi Græca Neapolitanorum inſtituta cœperint, ut ipſemet lib. V. fatetur:* ſed aliam prorſus Strabonis mentem fuiſſe luculenter præſtiti pag. 445. quod etiam ex hoc cippo eruitur, atque ex ſequentibus ſaxis.

Hic etiam addere poſſem pro noſtro tertii ſæculi Helleniſmo acta S. Niconis Neapolitani, quem dicunt Græcum fuiſſe, & a patre Græco natum, ac matre Chriſtiana, ἦν δὲ αὐτὸς Ἕλλην, μητρὸς μὲν Χριστιανῆς, πατρὸς δὲ Ἕλληνος, vid. Bolland. die 23. Mart. haud ignoro ex Hebræa ſacraque loquendi ratione Ἕλλην accipi pro *ethnico*; attamen niſi ſi eſſet quis ore Ἑλληνικῷ, dici ſane haud quiverat *Græcus* in notione *ethnici*; ſicuti nunquam Romanos, ac reliquas Italas gentes, quæ Græce non loquebantur, Ἕλληνας appellatos reperies pro ἐθνικοῖς apud Scriptores ſacros. Verum preſſius acta iſthæc mihi penſitanti occurrit Niconem hunc mart. potius Syracuſanæ Neapoleως civem fuiſſe; etenim actorum conditorem Chæromenum Syracuſanum vides, ac Niconis, ſociorumque mart. συμφοιτητὴν, *condiſcipulum*; imo ſi hic athleta invictus noſter συμπολίτης audiiſſet, Chæromenus certe addidiſſet *Neapolis Campaniæ*, non autem, ut ipſe ait, ἐκ τῆς τῶν Νεαπολιτῶν χώρας ὁρμώμενος, quod vertas, *ex ea* Syracuſarum *regione ortus, quæ Neapolitanorum dicitur*; & nullusdum neſcit in quaternas urbes, ſive grandes regiones Syracuſas diſtractas fuiſſe, quarum princeps *Neapolis* cognomento erat, vid. ſup. pag. 454. Et miror non ſtatim id advertiſſe doctiſſimos viros, queis pro iis immenſis ac loborioſiſſimis voluminibus plurimum debet Chriſtianum nomen; & pro ingenti præconio, quo urbem noſtram iidem in prooemio actorum Niconis mactant, gratias referimus immortales. Interea nos, ne Syracuſanis veluti ſacri ἀνδραποδι-

πολιτῶν teneamur, tantum athletam Niconem fibi reciperari, licet inviti & ægerrimi, finamus, templum tanto heroe dignum erigant, ejufque patrocinio ac fide fruantur. Iratos haud patiar cives meos, fi quem συμπολίτην diu rati funt, eos fpoliarim; femper enim actione redhibitionis Syracufanis fe obnoxios futuros grave fane & moleftum negotium nemo inficiabitur. Ceterum fi quis refractarius, atque opinioni doctiffimorum Bollandi, fociorumque devotus noftræ Neapolis civem fuiffe Niconem pervelit, pro Hellenifmo Neapolitano tertii fæculi depugnabit, atque novum monumentum, licet dubii plenum, addere fataget: verum mihi eft extra numerum & pretium.

x. Alterum faxum habeo ab Capacio pag. 75. & ab Reinefio brevi adnotatione illuftratum VI. 37. demum Mazochius in Eccl. Neap. p. 140. docta quædam adjecit: ita quidem nobis fervavit Capacius:

Λ. ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ . ΠΡΟΚΛΟΝ
ΥΠΑΤΟΝ . ΑΝΤΙΠΑΤΟΝ . ΤΩΝ . ΙΔΙΩΝ
ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ
ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΙ . ΦΡΗΤΟΡΕΣ
ΑΜΟΙΒΗΣ . ΧΑΡΙΝ

Quanquam hic lapis incerti admodum fæculi fit, Mazochius, quem pauca latent, ætati Hadriani fubdubitans addicit: *Videtur mihi fane Creperejus ifte Proculus fub Hadriano, (a quo Confulares Campaniæ inftituti fuerunt,) Conful fuffectus, & Campaniæ Confularis fuiffe: qui Confulares in Græcis marmoribus, & in libris ἀνθύπατοι fæpe vocantur. At certe, quia nomen adminiftratæ provinciæ non adfcribitur, Campania videtur intelligenda, quæ a Confularibus adminiftrabatur.* Tanti viri animi mentem quifque dignofcit, nam cum viderit Græcum lapidem, qui inferioris fæculi notas præfert, quanto quivit altius, ad Hadriani fcilicet ævum, retroegit; ipfe enim, ut paucis ante verfibus dictum eft, vix poft Tiberium Neapolitanos *in Latinam linguam tranfiviffe* edixerat. Et quis credat hunc Creperejum fub ipfo Hadriano renuntiatum Campaniæ confularem, nim. ftatim ac id munus inftitutum eft, non vero fub fequentibus Auguftis? Præterea credat quivis, non ego hunc Proculum fuiffe *Campaniæ* confularem, nam lapis minime illam reticuiffet, ficuti tum Græcæ, tum Latiares epigraphæ provinciæ nomen apponunt, vide vel indices Gruterianos, &c. in voce *confulares*, & *correctores*, &c. Scio Mazochium, cujus libros lubentiffime volvo, a queis pinguius eruditionis fœnus percipio, quam a multis, in diff. de Sanct. Ep. Neap. cultu pag. 292. novam epigraphen proferre, ubi fcalptum eft *corrector* fine provinciæ nomine, quam interpretatur fuiffe *Lucaniam*, quæ ita fe habet: *Brettius Præfens v. c. co . . ector curavit.*

Inde inquit, *Ac mihi videtur hic Brettius Præfens vir clariffimus*

Vuu *non*

non alterius provinciæ, quam Lucaniæ, in qua lapis est, fuisse CORRECTOR, *eaque de causa τὸ* LVCANIAE *omissum a lapicida fuisse*; (miror, cur summus vir dicat *a lapicida*, non vero ab epigrammatis auctore:) verum reponam, ipsum Mazochium *recentioris ætatis* appellare lapidem, quando nempe obsolete omnia confiebant; exemplo igitur esse haud poterit, cum lis sit de Hadriani ævo, quo Crepereji Proculi saxum scalptum esse ipse suspicatur, quo sapientiori sæculo minime provinciæ nomen omissum legere est: & fortasse hunc Brettianum cippum rarissimam avim ideo dicas, vadimonium mihi ipso Mazochio præstante, atque edicente, ibid. *sexcentena prope reperiri marmora ubi scalpta invisuntur*, CORR. LVCANIAE ET BRVTTIORVM: attamen ipse licet non sim longissimæ lectionis, privum lapidem in magnis inscriptionum σώμασι scrutatus sum, ubi vides *corr. Lucaniæ & Bruttiorum*, Gruter. p. 1094. 3. & ternas Muratorius thesauro suo adscripsit, pag. 261. 1.—483. 3.—1076. 3. quæ marmora consulere optarem, nam scimus a quovis missas id genus gazas virum laboriosissimum statim in thesauro suo recondidisse. Utinam hunc grandem numerum Lucanorum, & Bruttiorum lapidum haberemus, quem dicit Mazochius, quanta lucis incrementa binæ ingentes, & florentissimæ provinciæ indipiscerentur, nunc ipsorum sat paupere censu victitamus. Quid si in Proculano saxo nomen provinciæ insit? & haud scio, cur Mazochius vir providentissimus non inspexerit; quare illam in suo hoc interpretamento cernere non est: *L. Creperejo Proculo, consuli, proconsuli de se optime merito Artemisii sodales grati animi gratia:* vides τὸ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ posthabitum, veluti quid insutum & inficetum. Contra Reinesius hanc vocem medelæ obnoxiam ratus aptavit τὸν ἴδιον εὐεργέτην, redditque, *benefactorem suum proprium & unicum*.

Verum nemo mihi eripiet saxum dicere Proculum fuisse Sardiniæ proconsulem, nam in hac insula Ilienses *celeberrimi* audiunt apud Plin. lib. 3. cap. 8. & quos Ciceronis ætate *rebellantes proprætor subegit*, de prov. consul. cap. 7. Mela vocat *antiquissimos populorum*; ἀνθυπάτους, sive *proconsules* missos in Sardiniam habeo ex Dione pag. 708. ubi hæc in adnot. 87. illevit magnus Reimarus: Ἀνθύπατοι, *Proconsules hoc loco vocat præfectos provinciarum, quas non sibi Augustus regendas sumserat, sed populo reliquerat: illos enim omnes, etiam qui Proprætore essent communi Proconsulum nomine venire dixit pag.* 504. Et revera Dio narrat pag. 704. *Sardiniam populo adscriptam fuisse*. Quis igitur posthac intercedet, quin in lapide provincia Proculi ἀνθυπάτῳ adscripta sit? inibi enim otiosum τὸ ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ nullus dixerit, & illud ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ confictum a Reinesio quisque novit importunum, & omnino παρέλκειν. Nomen igitur provinciæ fateri cogeris, & si a Sardinia discesseris, in orbe Romano haud aliud reperire est, cum Trojanum Ilium in pagum jam desciverat. Id unum hic demiror, cum Cluverius, & Cellarius de Sardinia non pauca adnotaverint, Dionem penitus oblitos, qui sæpe hanc grandem insulam commeminit.

Hæc

Hæc quidem pro marmoris luce; mea vero intereſt, ſi haud arduum ſit, ſcrutari hujus Proculi coſs. ætatem; nam ſi poſteriori ævo addixero, diu Græcam floruiſſe Neapolim fatendum eſt. Porro inter coſs. Proculorum nomine non unos reperio, videl. *Cn. Acerronium Proculum* ann. poſt Chr. nat. 37. nam de iis Proculis, qui ante Auguſtum conſulatum geſſerunt cum Mazochio nil diſputamus; de hoc autem coſ. ſaxum non loqui certum dicas, qui Caligulæ ævo paucis menſibus eo magiſtratu functus eſt ex Dione p. 907. edit. Reim. & Mazochius lapidem Hadriani ætate ſcalptum credidit. Huic addas *Vettium Proculum* ſub Nerva, quem certo ſcimus fuiſſe coſ. deſignatum, vid. Plin. lib. 9. ep. 13. p. 455. edit. Lingol. & Tillemontium in Nerv. p. 227. edit. Brux. Non prætеream *Proculum Pontianum* an. 238. Neque oblivifcendus *Q. Aradius Rufinus Proculus* an. 316. Demum his accenſeas fere ejuſdem nominis *Q. Aradium Rufinum Valerium Proculum* an. 340. ſi ab his diſcedas, alium neminem Proculi nomine conſulum cenſui adſcriptum invenies. Verum cum horum nemo *Creperejus* audiat, inter has ambages quid conſilii capiendum ſit, quiſque ingenioſus ac ſollers hærebit: & quoniam unis παχυτέραις conjectationibus indulgendum, & e contrario certum conſulatum Κρεπερηΐῳ Πρόκλῳ inciſum cernimus, exputarem hunc fuiſſe *Q. Aradium Rufinum Proculum*, qui ann. 316. floruit, atque ita adſcriptus eſt faſtis conſularibus Almeloveenii pag. 159. at quintum ejus nomen ſcil. *Creperejus* ex Neap. lapide nunc primum didicimus; quem & Sardiniæ ſive Ilienſium proconſulem fuiſſe ex eodem ſaxo vides. Porro de ceteris laudatis *Proculis* coſſ. ſilicem noſtratem haud ſinam te interpretari; nam *Vettium* ſcimus fuiſſe ſolummodo deſignatum, & in lapidibus tam Latiaribus, quam Græcis vox *deſignatus* ſcalpebatur, tutemet conſulas Latinas epigraphes, & quando mihi ſermo eſt, de Græcis habes in Grut. pag. 425. 3. ὕπατον ἀποδεδειγμένον. Scio Almeloveenium ex Gruteriano ſaxo adnotaſſe p. 398. quendam *Proculum Vettium* coſ. ſuffectum, cui collega fuit *Julius Lupus*, qui *Lupus* ann. poſt Chr. nat. 232. vixit; ſi *Vettius Proculus* is eſt in Gruteriano ſaxo, uti certe reor, medio ſæc. tertio floruit, & ſi etiam huic Proculo conſuli ſuffecto marmor Neapolitanum addicas, longe ab Hadriani ævo ſcalptum eſt, quo ſub Principe illud erectum voluit Mazochius.

Præterea nollem, ut hunc *Creperejum Proculum* cum *Proculo Pontiano* confundas, etenim hic conſul vix ſemel aut iterum *Proculi* nomine ſalutatur, contra ſexcenties *Pontianus* audit, vide faſt. conſul. Relandi p. 180. Ceterum ſi huic Proculo Græcum noſtratem lapidem adſcribere optes, Neap. Helleniſmum etiam perdiu poſt Tiberium viguiſſe novimus. Neque demum ipſam epigraphen *Valerio Proculo* tribuas conſuli an. 340. tum quia quinis nominibus ornatum vides, tum quia innumerabiles magiſtratus, quos geſſit, enumerantur in longiſſimis octonis inſcriptionibus partim prorſæ, partim verſæ orationis in Grutero pag. 361. verum

Sardiniæ, five Ilienfibus præfuiffe omnino reticetur. Reftat igitur, ut firmiori conjectura dicamus Κρεπερήιον Πρόκλον fuiffe confulem *Proculum* anni 316. quando reliqui ex urgentibus difficultatibus pofthabendi funt, ifque etiam quinis nominibus, ut fæculi mos erat, fcatet, fcil. *Q. Aradius Rufinus Creperejus Proculus* ; atque ex noftrate lapide fcimus nomen *Crepereji*, & Sardiniam rexiffe ἀντυπάτῳ munere. Neque mihi intercedet in tot faftis ex coff. *Proculis* neminem appellatum *Creperejum*, nifi is, qui ignorat, quo pacto viri fummi eos faftos coagmentarunt, & tot variis eundem confulem nominibus locupletarunt, fatis mihi fint verba Relandi in præfat. faft. conful. primis circiter paginis, eam enim numeris minime diftinxit, ajentis: *Præterea, cum fæpe aliqua nomina omittantur ex tribus quatuorve, aut pluribus, quæ unus habuit, utile eft omnia nomina illius confulis indagare, ne quis diverfos putet, cum apud hunc Scriptorem legit unum, aut duo nomina alicujus confulis, & apud illum nomen, aut nomina, quæ plane diverfa funt ab iftis, quæ antea legit: idem effe vir, idem conful poteft, cui hæc & illa nomina conveniunt, &c.* Profecto fi Relandus, & Almeloveenius hoc Neap. faxum invififfent, unum ex Proculis coff. *Crepereji* nomine honeftaffent; ut ex ceteris marmoribus ab his duumviris factum in tot confulibus vides. His antehac obfcuris in quandam lucem prolatis, quifque demirabitur tam cito Mazochium virum, ceteroqui religiofum, edixiffe hunc Creperejum confulem fuiffe ex fuffectis, cum tot fint Proculi coff. ordinarii; etiam Relando contra ajente in fine ejufdem præfat. *Videmus faftos veteres, in quibus nonnifi confules ordinarii exftant, & infcriptiones veterum faxorum, in quibus rariffime confules fuffecti leguntur.* Si igitur animo tuo fedeat hunc Creperejum Proculum fuiffe ὕπατον ann. 316. vides Hellenifmum Neapolitanum fæculo quarto adhuc viguiffe, neque fub Tiberio intermotuum, ac paullo poft fpiritum egiffe.

Hic haud oblivifcar gratiam Mazochio habere, qui fqualorem vocis ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ a faxo noftrate deterfit, reftituitque ΚΡΕΠΕΡΗΙΟΝ; fed acerrime fe præftat iratum in Reinefium, dum inquit: *De qua tamen gente* (Creperlia) *nufquam audita miror, cur Reinefio* (*cujus criticæ licentiæ in nomina in lapidibus expreffa, quamlibet alioqui fana, nufquam non graffari licuit*) *nulla fubierit fufpicio. Re enim vera Lucio ifti Creperejo* (*quæ gens ex nummis, & lapidibus notiffima eft*) *non Creperlio nomen fuit, fed* ΚΡΕΠΕΡΗΙΟΝ *in marmore fcriptum fuerat, fed* Η *fugiens pro* Λ *acceptum fuit*. Verum quis dejeret in fyntagm. Reinefii non erraffe typographum, præfertim cum ipfe σφάλματα hoc grandiora inviferim, quæ certo ab id genus artificum manu inducta funt, exempli ergo pag. 981. vides ὑποδιάοκνον monftrofam vocem pro ὑποδιακόνῳ. Ceterum dicerem Neapolitanos fcalpfiffe ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ cum ΑΙ non autem cum Η, etenim hinc facilius exiit ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ ob exfcriptorum infcitiam; atque hic parvus error Neapolitanorum oftendit lapidem revera

vera fuisse sequioris ætatis, quando litteræ facile in aliarum sonum invadebant: quare habes a Grutero 635. 1. Φοντεῖος pro Φοντήιος, & 1027.5. Μωνεῖος pro Μωνήιος. Porro persto, obduro, perjuro denique vocem ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ in Reinesio typograghi noxam esse, cum hic vir ἀρχαιολόγων honos ac splendor bene noverat gentem *Creperejam*; imo Amantio Consuli an. post Chr. n. 345. nomen *Crepereji* ex veteri saxo restituit; ita enim inquit ep. 35. ad Rupertum pag. 289. *Creperejus Amantius: consul iste ab omnibus fastorum editoribus, & historicis solo cognomine adnotatus est: omissum ab omnibus familiæ nomen, quod ex unico hoc saxo discimus;* atque idipsum dicit iisdem verbis in Syntagm. inscript. cl. 6. 71. atque saxum ipsum apponit: neque aliud scrutatus sum, in quo Crepereja gens scalpta sit, at Mazochius ait, *ex lapidibus notissima est*, & nostrum nunc etiam addas: & vix privum reperire satis fuit Muratorius p. 1157. 4. imo & numisma unicum licet multiplex ejusdem viri Q. Crepereji Roci, collegit Morellius, eademque bina numina in unoquoque in antica ac postica insunt: vides notissimam fuisse Reinesio gentem *Creperejam*; adverte etiam non amandasse inter coss. suffectos Creperejum Amantium, licet hujus viri neque fasti, neque historici meminerint, sed addidisse cognomini nomen repertum in saxo: cujus viri doctissimi vestigia ipse premens ex nostrate lapide Creperejum Proculum ordinariis coss. adscripsi: contra magnus Mazochius cito inter suffectos dejecit. Neque quis a me percontetur, cur Proculus hic consul Neapoli degerit, & de nostrate fratria benemeritus fuerit; nam sæpius dictum est, in hanc urbem Romanos proceres ad delicias Græcanicas degustandas confugisse: atque humanissime exceptos beneficentissimos se præstitisse; neque rarum, ut notum est, viris magnis in longe exteris nationibus ob merita lapides erectos, veluti quando Cretenses Campaniæ nostræ consulari hunc elegantissimum dedicarunt, satis hic opportunum, ex Gruter. 1090. 20.

ΑΝΙΚΙΟΝ·ΒΑΣΣΟΝ·ΤΟΝ·ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ
ΑΝΘΥΠΑΤΟΝ·ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ·ΔΟΓΜΑΤΙ
ΤΟΥ·ΚΟΙΝΟΥ·ΠΑΣΗΣ·ΤΗΣ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ·ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΣ·ΔΟΣΙΘΕΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΟΤΟΣ·Ο·ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΣ
ΥΠΑΘΗΚΟΣ·ΤΗΣ·ΚΡΗΤΩΝ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ·ΑΝΕΣΤΗΣΕΝ

Hunc titulum profert etiam Mazochius in Amphit. pag. 38. & docte more suo interpretatus est; inde lapidis syntaxim scrutatur, a qua facile se expedivisset vir ἑλληνικώτατος, si ei in mentem venisset vox sollemnis, quæ reticetur, τιμήσας, *honorans*, quæ rarissime scalpebatur in Græcis lapidibus, ut in Grutero pag. 427. 8. η βουλη και ο δημος . . . ετιμησεν Κοκκηιον, κ. τ. λ.

Ne

XI. Ne mihi succenseas, si satis diu in Proculi saxo te detinuerim, res aliquantulum ardua, & subobscura mihi se objecit, & ἐξοχωτάτοις viris Reinesio, & Mazochio resistendum fuit. Nunc autem pro inferioris ætatis Hellenismi Neapolitani causa, quam tutor, certum planumque lapidem proferam, in qua vides Philippum consulem sub Constantio Aug. ann. 348. Neapoli denatum, eique appositum non inelegans carmen, quod ipse metrice do:

ΤΟΝ · ΠΑΣΗΣ · ΑΡΕ
ΤΗΣ · ΕΙΔΗΜΟΝΑ · ΦΩΤΑ
ΦΙΛΙΠΠΟΝ · ΠΡΕΣΒΤΝ · Κ · ΑΟ
ΝΙΗΣ · ΕΜΠΕΡΑΜΟΝ · ΣΟΦΙΗΣ
ΑΤΣΟΝΙΩΝ · ΤΠΑ · ΤΟΝ · ΠΑΤΕΡΑ · ΚΛΤ
ΤΟΝ · ΑΝΤΙΓΟΝΟΙΟ · ΤΡΕΨΕ · ΜΑΚΗ
ΔΟΝΙΗ · ΔΕΞΑΤΟ · Δ · ΕΙΤΑΛΙΗ

Τὸν πάσης ἀρετῆς εἰδήμονα φῶτα Φίλιππον,
Πρέσβυν κ' Ἀονίης ἐμπέραμον σοφίης,
Αὐσονίων ὕπατον, πατέρα κλυτὸν Ἀντιγόνοιο,
Τρέψε Μακηδονίη, δέξατο δ' Ἰταλίη.

Patrem conscriptum, incoctum ad genus omne Philippum
Virtutum, doctrina inclytum & Aonia,
Consulem & Ausoniæ, Antigoni illustremque parentem,
Nutrivit Macedo, nunc tenet Italia.

Hoc elogium adhuc exstat in pavimento intra ædem M. Virgini, & Jo. Evangelistæ sacram, quam eleganti opere construendam curavit Neapolitanorum lumen τὸ τηλαυγὲς Jovianus Pontanus, de qua paucis ab hinc annis cecinit D'Orvillius ὁ πάνυ·

Hymmettio, Pontanus, os fragrans thymo,
Nec fabulosis una de Sirenibus
Tuis, decorque primus, o Neapolis,
Pontanus ille Virgini puerperæ,
Viroque, quartus enthea qui pagina
Decantat humanæ incolam formæ Deum,
Ædem sacrarat cælitum dignam pari,
Geniique testem & elegantis, & pii:
Atque hanc eandem sempiternam legerat
In mansionem; sibi, suorumque ossibus
Requiem futuram jure manium ratus, &c.

Inde summus D'Orvillius multis, & selectissimis jambis excandescit, quod eos cineres, ædemque situ æterno squalere viderit; utinam jambos omnes hic illinendi locus esset; neque nos ob id scelus minori urgemur ira. Itaque

que inter ceteras, quas Neapoli collegerat, & pavimento affixerat epigraphes Jovianus, hanc Philippi cos. habes: ipsam refert Gruterus pag. 1098. 8. sed scripsit Αοννας pro Αουνης, & superne apposuit: *Neapoli littera perfecta, & vix antiqua*, nos quid doceant verba, *vix antiqua*, ignoro, cum ætas marmoris certa sit ob consulem, quem non advertisse tantum virum quisque demirabitur. Curatius se gessit Tillemontius, qui his verbis honestat hunc nostratem titulum in Constantio Aug. art. XI. to. 4. p. 343. ed. Venetæ: *On voit à Naple l'epitaphe d'un Philippe consul natif de Thessalonique, & mort in Italie, pere d'un Antigone: il n'y est point dit, qu'il eust esté Prefet*, nimis religiosum se prodit Tillemontius, qui in brevi metrico elogio θανατίμῳ præter binos titulos dignitatum πρέσβυν, & ὕπατον, *præfecturam* etiam requirit, ἔπαρχον scilicet: id autem notum est hunc unum Philippum cos. fuisse Thessalonicensem, sive ex Macedonia, quod non legimus de iis coss. ejusdem nominis, qui præcesserant. Igitur si quis neget hunc Thessalonic. virum Neapoli denatum esse, ubi & lapis ἐπιτύμβιος invisitur, neque eumdem, qui anno 348. cos. renuntiatus est, nil certi in historia reliquum dicas. Atque advertas vel hac non tam florenti ætate adhuc Neapoli quid leporis Græcanici viguisse, cum epigramma non parum nitoris etiam in elementis præfert, estque ὀρθογραφώτατον, & Homerica dialecto conceptum, tantum abest, ut vix post Tiberium hac in urbe Hellenismus collabi cœperit. Utinam etiam hoc in Philippum carmen e diligentissimi Mazochii mente non excidisset. Ne te turbet vox Μακηδονίῃ pro Μακεδονίῃ ubi η pro ε vides, nam alias eam non excepisset versus, id quod factum etiam in Ειταλίῃ, pro ι, affixum probe ει. Ceterum in memoriam revocandum adhuc sæculo quarto senatores, & consules, postquam defuncti laboribus, aut ob senectutem cupientes tranquillam vitam vivere Neapolim secessisse, quod de ætate sua narrat Strabo pag. 378. ἄτμενοι φιλοχωροῦσι, κἀ ζῶσιν αὐτόθι.

Præterea eidem pavimento Pontani sacelli hoc aliud perpolitum epigramma partim metricum, partim solutæ orationis affixum est:

ΕΝΘΑΔΕ·ΤΗΝ·ΙΕΡΑΝ·ΚΕΦΑ
ΛΗΝ·ΚΑΤΑ·ΓΑΙΑ·ΚΑΛΥΠΤΕΙ
ΑΝΔΡΩΝ·ΗΡΩΩΝ·ΚΟΣΜΙΤΟΡΑ
ΘΕΙΟΝ·ΑΛΚΕΙΒΙΑΔΗΝ
ΑΤΡΗΛ·ΑΤΑΛΑΝΤΗ
ΙΔΙΩ·ΠΑΤΡΩΝΙ
ΚΑΛΩΣ·ΒΕΒΙΩΚΟΤΙ
ΕΠΟΗΣΕΝ sic

Si non alia de causa esset hoc marmor Neapolitanum, augurarer ab eo, quod

quod video Homerica ἡμιςίχια, voces, ac epitheta, & Neapoli parietes ipsi ὁμηρικῶς ubique sonabant: utinam tantum virum Alcibiaden nostra in urbe denatum, quem lapis dicit θεῖον, ἱερὰν κεφαλὴν, & ἡρώων κοσμήτορα, καλῶς βεβιωκότα, a veteribus libris nosci taremus; Neapolitanum ne dicas, sicuti neque Aureliam Atalantam libertam; ostensum enim est cives meos Romanos mores non induisse, hinc nomina πατρώνος, & ἐπελευθέρα peregrina eis fuisse, sicuti Athenis ipsis, & nisi eos, qui ex Romanis hic in repub. libera & Græcanica hospites essent, adhibuisse. Jubeo te iterum advertere ἀκρίβειαν scribendi Neapolitanorum, qui primum jota in Α'λκιβιάδης, ut versus hanc vocem exciperet, verterunt in ει, sicuti factum adnotavimus in superno epigrammate in binis dictionibus Μακεδονίη, & Ι'ταλίη· nec non scias litterulam Α incisam cum lineola transversa in utroque hoc saxo in angulum inflexa, uti videre est fere in omnibus Neapolitanis scriptis lapidibus; adisis, quæ hac de re pag.426. protuli. Advertas opto metricæ epigraphes gratiam: primus versus hexameter est, alter pentameter sed diversæ speciei, tertius fat brevior, ita ut pedem dactylum binæ syllabæ productæ amplectantur, quod novum & pulchrum exigui carminis genus facile ipse imitandum susciperem.

Mea autem nunc refert ætatem hujus marmoris vestigare, quo sermonis ordo servetur & collineet, quam reor fat inferiorem quarto sæculo post Augustum, cujus divinationis sanequam certum signum teneo, in voce κοσμίτορα, quæ scalpi debuisset κοσμήτορα, neque des fidem Grutero, cujus exemplar hanc secundam vocem profert; si tibi quid dubii subsit, adeas Pontani ædem. Porro ævo jam deficientis Græcanicæ elegantiæ irrepere cœpit barbaries sonum vocalium invertendi, præsertim τῷ ι pro τῷ η, qui longe disparili vocis varietate florenti sæculo audiebatur, ut novit, vel qui veteri Græcorum elementorum εὐφωνίᾳ parum studuit: sane hanc Græci oris pravitatem saltem post Justinianum Aug. inductam dicas, nim. cum braccatæ gentes, & transalpinæ in Italiam irrupere. Quare vides etiam post quartum sæculum Neapolitanos ἑλληνίζοντας, neque tam cito ad Romanorum linguam dilapsos. Ad hanc eandem tempestatem adducenda nuperrime inventa epigraphe Claudiæ Antoniæ, quam pag. 474. retulimus voce ΓΕΜΕΙΝΑΙC turpiter scripta horridam pro ΓΕΜΙΝΗC; nec non saxum Calpurnii Felicis ob characterum insignem deformitatem, quam apposui pag. 487. minime oblivisçaris revisere nummum Neapolitanum pag.488. Neque mihi molestus sis, atque objectes etiam Trajani Aug. annis vocalium elementorum usum immutatum, uti in Grutero pag.425. 3. ςρατιγὸν αὐτοκράτορος Τραϊανῦ pro ςρατηγὸν, etenim reponο neminem, qui vel parum novit fatum, vicesque Græcanicæ εὐφωνίας, turpia hæc errata felicissimo Trajani sæculo haud refundet, sed iis (ingens siquidem numerus est hominum maleferiatorum ἴτα, & βίτα sonantium pro ἦτα, & βῆτα, quos Musæ perduint), qui nostro ævo fœde crepant φωνήεντα Græcanica elementa, tribuat necessum est, & marmora

ra exſcribunt ad ſonum, cui a teneris barbare conſueverunt : hinc quotidie id genus peccatis inquinatiſſimas veteres Scriptorum membranas iratiſſimi volutamus.

Demum ut coronidem hujus capitis quintæ parti imponam, & præſtem etiam ſeptimo circiter ſæculo linguam Græcanicam non adhuc extinctam fuiſſe, licet ageret animam, ſollerti fide & arte, cui plurimum ſtudui, exſcriptum lapidem adjiciam Chriſtianum, qui proſtat affixus parietibus hypogæi templi ſanctiſs. Virginis Sanitatis in antiquis noſtræ urbis ſepulcris repertus:

☧ ЄΝΘΑΚΙΤΗΠΑΥΛΑΠΑΥΛΟΥΥΠΟΔ'
ΘΥΓΑΤΗΡΖΗCΑCΗΝ ЄΙΡЄΝΗΗΤΗΔ'
ΜЄΝΑCΒ' ΑΝΠ' ΠΡΟΖ ΚΑΛ' ΙΟΥΝ'

Hunc etiam affert Capacius p. 433. Reineſius, cum cerneret tot erroribus marcidum, in ſuum ſyntagm. p. 981. contra fidem purgatiſſimum immiſit ratus a Capacio male expreſſum: & mancam vocem ΑΝΠ reddidit ἀνεπαύη, quæ nihili eſt, recte ſe habet ἀνεπαύσατο, ut in altero Neapolitano etiam Chriſtiano, quem retuli p. 474. Nodus eſt in litteris ΥΠΟΔ, quas ſtatim confinxit, atque in marmor injecit magnus Reineſius, ſcil. ὑποδιακόνου· quidam ex amicis ſupplendum rati ſunt ὑποδιδασκάλου, quod officium ſat ignotum, nec memoria dignum: imo nunc memini Tullium ep. 18. lib. 9. ad fam. munus hypodidaſcali irridere, dum hæc Pæto ſcribit: *Potes mulo iſto, quem tibi reliquum dicis eſſe, cum cantherium comediſti, Romam pervehi; ſella tibi erit in ludo, tanquam hypodidaſcalo proxima, eam pulvinus ſequetur*. Miror ſane Italorum litteratorum lumen Eduardum Corſinium felicem Reineſii ὑποδιακόνου divinationem longe commendare, eandemque bino lapidum pondere fulcire: ita enim inquit de not. Græcorum p. *69*. *Feliciter ille* (Reineſius) ὑποδιακόνου *ſupplendum eſſe jam viderat, quemadmodum prorſus in Latino marmore obſervavi apud Fleetvoodum pag. 346. num. 2. AVGVSTINVS SVBDIAC · CONIVGI DVLCISSIMAE CONVIXIT ANN · VII · M · III · D · XX · quemadmodum in alio apud Fleetvoodum ipſum pag. 347. num. 5. dicitur AVR · SATVRNINVS · DIAC · SIBI · ET AVRA · VENERIAE · DVLCISSIMAE · CONI · DE PROPRIO · SIBI · FECERVNT*. Et haud ſcio, cur oblitus ſit vir oppido ſollers marmoris Græce ſcalpti, quod &

Xxx Chri-

Christianum est, quo ternum hunc sacrum ordinem compleret, consulas laboriosum opus Boldetti lib. 2. p. 412. de Cœmeter. & inter cetera legere est: ΠΑΤΡΙϹ ΜΟΙ ΓΑΛΑΤΙΑΙϹ ΚΩΜΗ ΥΙΟϹ ΔΕ ΠΡΕϹΒΥΤΕΡΟΥ ΑΛΥΠΙΟΥ, *patria mihi vicus Galatiæ, filius vero presbyteri Alypii;* male Boldettus: *patria mihi est Galatia oppidum*. Unum rogo, ut advertas aliter punctis distinctum in Fleetvoodi lapide SVBDIAC, ac intueris in Neapolitano, nim. ΥΠΟΔ. Quo autem te non longius detineam, extendas vocem ΥΠΟΔΕΚΤΟΥ, quis adeo hospes est in tot Scriptoribus sacris, profanisque, atque in juris σώμασι, ut ignoret sæculis posterioribus, quinam fuerit ὑποδέκτης, ejusque officium, quantæque honestatis? vide omnem tit. 70. Cod. de susceptor. præpos. & arcar. consule tot interpretes; quem tit. in Synops. Basil. l. 56. t. 11. c. 7. habes, περὶ αἱρικαρίων, τῶν κ᾽ ὑποδεκτῶν καλουμένων, necnon tit. 6. lib. 12. Cod. Theod. & doctissimas adnot. Jac. Gothofredi, ut lexica juris taceam, & Ducangium, ac Suicerum. Quare haud importunum, pro honestate Paullæ puellæ, fuisse τῶ ὑποδέκτω filiam; & in mentem revoces l. 14. Cod. eod. tit. non exiguum decoris præseferre id munus, cum Honorius, & Theodosius AA. edicant: *Susceptorem itaque vestium æquius est ab officio proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt, sollemniter procurari*. Reor autem sapientiori Latinitatis ævo eos dictos *legatos censibus accipiendis*, vide Reinesium cl. 2. 26. & quot lapides ibid. recitat; verum summus vir ignoro, cur *susceptores* dejiciat inter horum legatorum *ministros*, vocetque *ducenarios*, & *adjutores*, videtur omnia perturbare, cum nomen *susceptor*, & Græce ὑποδέκτης, inferioris ævi sit.

Quo nil omnino hæsites in divinatione vocis ΥΠΟΔΕΚΤΟΥ, præsto mihi fuit ut ovum ovo simillimus Christianus titulus, & fere ejusdem ætatis, licet Latinus, nim. sub Justino Aug. quem refert Boldettus ipse eod. opere p. 86. to. 1. ☧ HIC REQVIESCIT IN PACE IMPORTVNA. FILIA Q. DIVLIALI ARCARIS QVI VIXIT ANN. PLM. XVII DEPOSITA SVB. RIÆ VII. KAL IVNIAS IMP DN M N IVSTINO EODEM CONS P. INDICD. PI MA. iisdem erroribus scalptoris adscripsi, quos vel tiro restituet. Vides luculenter Importunam puellam filiam Dulcialis, (nam nomen *Diuliali* nihil est,) qui fuerat *arcarius*, & Græce audit ὑποδέκτης, & gratiæ plurimum habeo Boldetto, quod sat opportunum titulum mihi servavit. Igitur hoc Neapolitanum marmor magni pretii dicas, utpote singulare; quin & certiores sumus temporis sequioris esse lapidem, quod mea maximi refert, scil. quando jam Neapolitana res ab impp. Constantinopolitanis regebatur, atque pro tributis reciperandis *susceptores*, sive ὑποδέκτας destinabant; reor autem hoc ὑποδέκτου vocabulum carum futurum doctis civibus meis, non enim parum lucis Neapolitanæ historiæ ejus ætatis ingerit; præsertim cum de illorum impp. potestate in Neapolitanos obscura admodum, & pauca servata sunt monumenta: & quisque posthac iratus vivet tot doctissimis rerum nostrarum Scriptoribus, qui tanti pretii Græcum marmor, quod & propalam omni-

omnibus eſt, tanquam vile & inficetum ſaxum poſthabuerunt. Si Mazochius hanc epigraphen in diatr. de Neap. Helleniſmo occuluit, lubens indulgeo, utpote noverat ſententiæ ſuæ adverſantiſſimum, licet eruditione, qua floret maxima, hanc gazam longe præ ceteris locupletare valuiſſet. Mihi ſatis ſit marmor protuliſſe, ſeptimi circiter ſæculi ſetum tum ob vocem ὑποδέκτης, tum ob characterum hirtam deformitatem, & errorum congeriem, queis undique ſqualet. Ut hunc noſtratem titulum citius legas, adſcribam bonis litteris, ſed ſuis erroribus turpem, inde omnibus σφάλμασι expertem:

ΕΝΘΑ ΚΙΤΗ ΠΑΤΛΑ ΠΑΤΛΟΥ ΥΠΟΔ·
ΘΥΓΑΤΗΡ ΖΗΣΑΣ ΗΝ ΕΙΡΕΝΗ ΗΤΗ Δ
ΜΕΝΑΣ Β ΑΝΠ· ΠΡΟ Ζ ΚΑΛ· ΙΟΥΝ·

Quem ſic nitori ſuo reddes:

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΠΑΤΛΑ ΠΑΤΛΟΥ ΥΠΟΔ·
ΘΥΓΑΤΗΡ ΖΗΣΑΣΑ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΕΤΗ Δ
ΜΗΝΑΣ Β ΑΝΕΠ· ΠΡΟ Ζ ΚΑΛ· ΙΟΥΝ·

Vix una, aut altera vox labe caret, reliquæ affectiſſimæ ſunt, adeo urbis noſtræ Helleniſmus laborabat; quare, niſi ſaltem ſeptimo Chriſti ſæculo epigraphen addicas, cauſam tot σφαλμάτων haud veſtiges, neque cur officium τοῦ ὑποδέκτου hac in urbe reperiatur. Non igitur Strabonis ætate in barbariem Neapolitani Græce victitantes, ſed multis poſt ſæculis abiere.

Age inſpiciamus, an firmioris notæ documentum in hac urbe proſtet, quo octavi ſæculi Græcitatem Neapolitanam adhuc duraſſe oſtentem, licet ultimam animam traheret: porro in templo Virgini Mariæ erecto vulgo *Donna Romita*, ubi ſelectiſſimæ Virgines patriciæ ſancte συμβιοῦσιν, extremi ſacelli parieti parte ſiniſtra ingredientium affixum eſt marmor cum longiori titulo Theodori, qui Neapoli fuit ὕπατος καὶ δοῦξ elementis grandibus, ac ſat deformibus, & bene multis erroribus ſqualidum, ætatemque certo præſtat, nim. Leonis Iſauri, & Conſtantini Copronymi AA. quos medio octavo ſæculo imperaſſe notum eſt: in hoc ſaxo inſunt litterarum nexus, & Latiares voces Græce ſcriptæ, quæ eſt certa indoles ejus tempeſtatis, peregrinitate jam ſenſim ſe infundente, bonis artibus infeſtæ. Epigraphen appono ſumma fide a me, & patientiſſime exſcriptam, cum ſexcentis voluminibus tum noſtrorum, tum exterorum Scriptorum corruptiſſime illitam pigeat me intueri, in quos omnes jure animadvertit vir doctiſſimus Aſſemanius, lapidemque ornat longiori, quæſitiſſimoque commentario, cui plurimum debet res Neapolitanorum publica, vid. tom. 3. de reb. Sic. & Neap. ab p. 14. ad 31. ſed & ipſe ſummus vir malis exemplaribus præſtitit fidem; & miror tot noſtros, & longe gentium eruditiſſimos

mos Scriptores plura verba ad libidinem, & contra archetypi ex utraque parte infracti veritatem addidisse.

Itaque pensitanti mihi hunc titulum adeo turpem in tot libris civium, atque exterorum inscriptum per urbes volitare, labori haud parcendum fuit, ut evanidas & pæne fugientes litteras aucuparer: scio enim inferioris ævi historiæ saxum hoc non parum opis afferre; verum territabat me novisse tot viros ἀρχαιολόγους idipsum tentasse, sed inceptum mala avi processisse, ne Montfauconium ipsum excipias; urgebat me prætere munus, quo fungor, & amicorum querelæ; quare post paucuias horas ad lucem meridianam & quietem reperi marmor solummodo ab structore diris devovendo, eo quod spatio parietis aptandum erat, serra decurtatum, ut in σχήματι vides; ceterum quod defectum fuit, suppletu facillimum reperi, & omnium elementorum vestigia luculentissima, licet quorundam vix tenuissimæ lineolæ, & quasi jam evanescentes reliquæ sint; ita ut mirari minime destiterim tot viros Græce doctos id monumentum longe dispari cura exscripsisse, quod tam aperte curiosius inspectanti se prodit; quare ut tandem civium votis, & exterorum facerem satis, juratissimus, & non sine pignore ajo, quæ vides, me in lapide reperisse, Græca fide, quippe parum graphices didici, delineata: fateor post ETI, licet pars annorum vitæ Theodori ducis deficiat, attamen me illius primi numeri ne apicem quidem inspexisse; fortasse qui barbarus silicem septenos ferme pedes longum dissecuit, atque ad unguem quadravit, ejus faciem pumice etiam perpolivit; etenim lenissimam vides, quare τὸ I, quæ decem valet, lineolam brevissimam pumex derosit. Itaque vertas: *Theodorus consul, & dux, qui a fundamentis templum excitavit, & diaconiam ab incho to perfecit indict. tertia sub Leone, & Constantino piissimis imperatoribus, in fide, & honestate mense septembri* parti-

particeps eſt vitæ hic, (ideſt obiit), *poſtquam vixiſſet Chriſto annos . . . & quadraginta:* Græca ut citius legas adſcribam bonis characteribus, erroribus deterſis:

ΘΕΟΔΩΡΟC ΥΠΑΤΟC ΚΑΙ ΔΟΥΞ ΑΠΟ ΘΕΜΕΛΙΩΝ
ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗCΑC ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟ
ΝΙΑΝ ΕΚ ΝΕΑC ΑΝΥCΑC ΕΝ ΙΝΔ· ΤΕΤΑΡΤΗ ΥΠΟ
ΛΕΟΝΤΟC ΚΑΙ ΚΟΝCΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΩΝ ΒΑCΙΛΕΩΝ
ΕΝ ΠΙCΤΕΙ ΚΑΙ ΤΡΟΠΩ CΕΠΤΕΜΒΡΙΟC ΜΕΤΕCΤΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΕΝΘΑΔΕ ΖΗCΑC ΧΡΙCΤΩ
ΕΤΗ . . . ΚΑΙ Μ

Vides privam vocem CΕΠΤΟC, quam tandiu vexarunt, qui epigramma excripſere, obſcuram eſſe, & neminem divinaſſe CΕΠΤΕΜΒΡΙΟC, uti revera eſt, cum ratum ſit Chriſtianos menſem fere ſemper ſaxis θανατίμοις appoſuiſſe. Hic autem, ut noſcas, quantum ab exſcribentium fide deſciverint etiam Græce ſapientiſſimi, (nam qui Helleniſmum nunquam ſalutarunt, & chartis ſuis allinere hunc Theodori titulum auſi ſunt, ne curemus, atque valere jubeamus:) Montfauconium, quem ſaxum Neapoli adiiſſe fatendum eſt, vid. diar. Ital. c.21. pag. 315. quis non mirabitur vix unam, aut alteram vocem binorum extremorum verſuum ſecundum πρωτότυπον operi ſuo inſcripſiſſe ? *In Ecclesia S. Mariæ Donna Romita, ut vocant, eſt inſcriptio Græca, quam plerumque editam cum mendis bene multis, neque felicius explicatam, hic reſtituere viſum:* Θεοδωρος υπατος χαι δουξ απο θεμελιων τον ναον οικοδομητας κ, την διακονιαν εκ νεας ανυτας εν ινδ. τετχρτι της βατιλειας Λεοντος χαι Κωττωντινου των θεοφιλων χαι των βατιλεων σεμνως βιωσας εν τε πιστι χαι τροπω εν τω μεντε οκτωβειου ενθαδε ζητας χελττω ετη ι. χαι μ. *Adſunt quædam vitia, & permutationes litterarum, labente linguæ Græcæ uſu, inductæ; ut autem videatur, quam neceſſe fuerit germanam his addere interpretationem, vide mihi qualem ediderint:* Theodorus conſul & dux a fundamentis templo ædificato, & Diaconia de novo perfecta in indict. quarta imperii Conſtantini pii imperatoris, præclarus & fide & moribus ſexto menſis octobris hic vivens Chriſto annos quinquaginta. *In editis legitur:* εκ τω μεντε οκτωβειω, *quæ lectio non quadrat, vox enim* menſe *legendum inditat* εν τῳ μεντε, *cum alias* εκτω *non poſſit hic pro die menſis adſcribi, nam* εκτη *legendum eſſet ſupp.* ἡμέρᾳ· *ajunt item ex indictione, & die menſis adnotata deprehendi annum 616. quod item ἀπροσδιόνυσον eſt; nam illo anno non Conſtantinus, ſed Heraclius imperabat. Inſcriptionis igitur hæc eſt ſententia.* Theodorus Conſul & Dux cum a fundamentis templum hoc excitaſſet, & diaconiam de novo perfeciſſet ind. quarta Leone, & Conſtantino pie imperatoribus præclarus fide & moribus ætatem duxiſſet menſe octobri hic poſitus eſt, cum vixiſſet in Chri-

ſto

ſto annos quinquaginta : huc uſque Montfauconius, ſed dum de ceteris exſcriptoribus conqueritur, nil meliora ipſum appoſuiſſe intuemur.

Aſſemanius in laud. tom.3. p.26. ex ingenio hunc Theodori titulum adornavit, ac multo longiorem fecit. Mazochius etiam, cujus ope ſpes erat integerrimum marmoris exemplar cives, exteroſque habituros, hæc illevit volumini de Eccl. Neap. &c. pag. 253. col. 2. & quæ alii dederunt, protulit: *Sed & in eccleſia SS. Joannis, & Pauli titulus hujuſmodi fuit:* Θεοδωρος υπατος και δυξ απο θεμελιων τον ναον οικοδομησας και την διακονιαν εκ νεων ανυσας εν ινδικτ. τεταρτη της βασιλειας Λεοντος κ Κωνσταντινου των θεοφιλων σεμνως βιωσας εν πιστει και τροπω εκτω μηνας οκτωβριω ενθαδε βιωσας Χριστω ετη . . . *Theodorus conſul & dux, qui a fundamentis eccleſiam ædificavit, & diaconiam ab incboato perfecit indict. IV. imperantibus Leone, & Conſtantino Deo dilectis imperatoribus, &c. Nam reliqua ſunt paullo impeditiora, quæ ex ipſo lapide a me non viſo facile extricabuntur*, hæc Mazochius ὁ πάνυ· advertas rogo, quot verba appoſita, quæ in ſaxo non ſcalpta ſunt, νεων, ανυσας, ινδικτ. βασιλειας, θεοφιλων, σεμνως, βιωσας, εκτω, μηνας, οκτωβριω, iterum βιωσας· & poſthabita, quæ inſunt, εκ νεας, ανυξας, ινδ. τον θεοφυλακτον, βασιλεο, σεπτος, μεπεστι, τω βιω, ζησας, και μ, ſane ſi titulus Palmirenam linguam præſeferret, tot doctiſſimi viri plura verba aucupati eſſent, cum ceteroqui vocabula, & elementa ſatis aperta ſint; duo mihi præterea ignota ſunt, cur Mazochius ſcalptoris σφάλματα abſterſerit, & cur piguerit marmor ædibus ſuis unius ſtadii circiter itinere diſſitum, ipſo ita ajente, inviſere, præſertim cum cerneret tot corruptiſſima exemplaria omnium manibus atteri, & ſua interat maxime nitidum edere, qui de Diaconiis noſtratibus longiorem diatribam operi intexuit, quem unum virum ſcio impeditiſſima quæque alias εὐχαίρως enodaſſe. Demum conquerendum mihi eſt de Corſinio Italorum omnium ἑλληνικωτάτῳ, qui, cum in laborioſiſſimo opere de not. Græc. hunc Theodori titulum commeminerit in voce ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΟΣ, & viderit tot vulneribus marcidum ac fœdum, eum facile ſaluto marmorum affectorum ἀρχίατρον, manus ei medicas adhibere poſthabuit. Nunc memini etiam Maffejum ἀρχαιολόγων Italorum lumen heri aut nudius tertius extinctum, grandi ſui deſiderio relicto, hanc Theodori epigraphen recitare, ſed nil in ea animadvertiſſe, ut me docet ipſe Corſinius in not. Græc. pag. 30. Quantum lucis & honeſtatis hiſtoriæ Eccleſiæ Neapolitanæ hic Theodori titulus jam περιβόητος afferat, quiſque noſcitat : utinam tot noſtrates Eccleſiaſtici viri, & juvenes doctiſſimi ad illam erudite, modo Græca didicerint, concinnandam collaborarent, quam nunc in noſtris Scriptoribus vel mancam, vel turbatam nimium patienter legimus, cum res Neapolitanorum ſacræ juxta, ac profanæ præ ceteris magnis urbibus ſcateant Græcis ritibus ac ornamentis; ut id opus urgeatur, ab providentiſſimo noſtro Archiep. Card. Serſalio, quem ad augenda Eccleſiæ Neap. antiquitatem & decus veluti e cælo demiſſum ſuſpicimus univerſi, ſperandum

dum eſt; me ſolummodo mordet haud ineſſe mihi id virium, totumque jam in Puteolana chorographia verſari occœpiſſe, grandeſque ſchedas jam comparaſſe.

Ceterum a propoſito longe aberratum eſt; mea potiſſimum refert, ut noſcas Helleniſmum, licet languoris plenum adhuc octavo ſæculo vitam traxiſſe; quem tandem decimo, ac deinceps penitus extinctum, & non niſi hirtam Latinitatem ac monſtroſam invectam indoleſco, teſtes mihi quædam marmora, & cum primis ſama jam celebratiſſimum ob Mazochii æternum commentarium, Kalendarium Neapolitanum ſæculi circiter decimi ſcalptura, quod licet Latiare ſit, tantis ſcatet Græciſmis, ut videas verba utriuſque linguæ ſimul infarta, quare tiro ſtatim noſcit natum in urbe ῥωμαϊστί balbutiente; in eo habes bonam partem Sanctorum nominum, atque locorum in caſu patrio in *u* & *es* Græcanico ritu exeuntium, nim. *Agathangelu*, *Nicodemu*, *Marcu*, &c. *Julianes*, imo & Græcam ſyntaxim, ſcil. *in Ephesu*, *de Ephesu*; addas & τοῦ ἦτα litteræ κακοφωνίαν, *S. Caji PP. Romis*, & *Titu Ep. Critis*: quas Græcitatis reliquias ne dicas ab plebeji ſcalptoris manu injectas, nam eandem linguarum σύγχυσιν in altera Kalendarii facie vides, quam ab alio artifice inciſam ipſe, qui labore haud aliis tolerando illud exſcripſi, luculenter adverti; ſed eam etiam cultiorum hominum διάλεκτον dicas; neque aliam monſtroſarum dictionum cauſam invenias, niſi ſatearis Neapolitanos Ἑλληνικοὺς per plurium ſæculorum orbem jam ea malæ ſrugis ætate ἀπὸ τοῦ ἑλληνίζειν ad os Latiare paullatim, & veluti per gradus deſciviſſe, atque ſe aptaſſe. Nil mihi poſthac reliqui duco, quam ut penſites me per ſæculorum ſeriem apertis Scriptorum, ac præſertim marmorum monumentis ſultum ſatis diu Helleniſmum Neapoli vigentem pateſeciſſe: & ſi exſpectes bina ſequentia capita de Fratriis, & de Neapolitanorum in res aſtrologicas ſtudiis, Neapolitanum Græciſmum, imo & Atticiſmum potentius firmum ac ratum habebis; quare ſi forte in epiſtolam Dominici Auliſii συμπολίτου, viri undequaque doctiſſimi Didaco Vincentio a Vidania ſcriptam, quam ſuis opuſculis variis affixit pag. 5. incidas, ne ei præſtes fidem edicenti liberrime, *ab Athenienſibus noſtræ urbi imperatum nunquam*, miror tantum virum Strabonem non lectitaſſe. Ceterum uſque inviſus mihi erit Tacitus, qui lib. 15. cap. 33. Ann. vocat *Neapolim*, *quaſi Græcam urbem*; niſi Cornelium tuearis cum Calmeto, quem adeas, ajente in Joan. cap. 1. v. 14. *particula QUASI non ſimilitudinem ſonat*, *ſed rem ipſam*, *&* *veritatem*; nobis ſat ſit Statius, qui urbem, & arva Neap. ἁπλῶς *Graja* ſalutat, dum Pollium ſuum, qui Græcanica ſtudia enixe coluerat, hinc cives noſtros frequentiſſime adibat, commendat Sil. lib. 2. carm. 2. v. 95. *Macte animo quod Graja probas*, *quod Graja frequentas Arva*, *nec invideant*, *quæ te genuere Dicarchi Mœnia*.

Ut autem omnia, quæ in hac quinta cap. parte prolixius contra Mazochii argumenta dicta ſunt, contraham, oſtenſum eſt poſteriori ævo

a Tib.

a Tib. Aug. per octingentorum fere ann. cursum rem Neapolitanorum ἑλληνικῶς se gessisse ac perdurasse, tam ex publicis, quam ex privatis inscriptionibus, neque officit ad eos Latine scripsisse Ambrosium, & Symmachum. Longiorem Philostrati locum, quem contra objecerat magnus Mazochius, præstitum est esse Neapolitanis oris Attici honestissimum, cui multam lucem impertiti sumus, & de Olearii, & Mazochii interpretamento indoluimus, ac novum apposuimus. Demum marmora prolata sunt, & quædam consulum præsertim nominibus, & imperatorum clara, queis ad usque octavum sæculum Græcanicam vivendi rationem in Neapolitana rep. viguisse patefactum est. Nunc ab longo ipse veluti errabundus itinere in viam ingredior.

P A R S VI.

Supplementum Titi Augusti lapidis diversum ab eo, quod apposuit Mazochius, expenditur, & κυριώτερον demonstratur. Breves quædam diatribæ adjiciuntur, quo tam illustre δίγλωττον saxum Neapolitanum maximam lucem indipiscatur.

I. QUÆ *omisit Mazochius in supplemento, recensentur. Quinto versui Græca verba a me apposita exemplis bene multis fulciuntur.* II. *Sexto versui opportunam medelam factam ostenditur: Tacitus mendacii arcessitur, dum ait theatrum Neap. concidisse.* III. *Festiva exemplorum vi demonstratur Titum* signa, *sive* statuas collapsas *restituisse, quod non fecit Mazochius.* IV. *Cur Neapolitani scalpserint in saxo* TERRAE MOTIBVS, *non vero elegantius* VI TERRAE MOTVS *expenditur. Nova notio vocis* promissus, *& quidam lapides explicantur.* V. Imagines *longe differre a* signis, *sexcentis Scriptorum, & marmorum locis patefit: vox* imagines *importuna mutilo* Campani *amphitheatri titulo.* VI. *Alia notio, quæ γενικωτέρα est, hujus ῥήσεως* imago. *Græci ante Latinos eodem pacto distinxere vocabula εἰκὼν, & ἄγαλμα: sat tenebricoso & corruptissimo marmori medela.* Εἰκὼν *vox etiam γενικὴ, ut apud Latinos* imago. *Arduum in Hebræis dictionibus eandem distinctionem vestigare.* VII. Σεισμὸς Βιοβίω, *quam adhibuit Mazochius, an bona sit σύνταξις, excutitur, & beata exemplorum copia Græcos cujusvis ætatis post σεισμὸς casum patrium nunquam adjecisse præstatur. Thucydidi medela. Quid σείειν, εὔσειστος, & βρασμός.* VIII. *Ab Homero omnium Scriptorum parente natum, ut σεισμὸς vox sit* terræ motui *addicta: hujus vatis ὑπερύψηλος telluris susque deque motæ descriptio, quam Maro frustra imitari tentavit. Quid in Homero ἐλελίζειν Ὄλυμπον, antehac ignotum.* Ἐνοσίχθων, *&* Ἐννοσίγαιος *vocabula Pelasgica ab* אני שקט, *&* אני נשג, *& verbum σείω est ab* שחה. IX. *Herculanensis theatri brevior descriptio, & unius pilæ ichnographia: Dionis locus de hoc theatro illustratur antehac σκοτεινώτατος. Verbis Strabonis de oppido Herculanei multo magis tenebricosis lux, & vox ἄκρα importuna pro μακρὰν.* X. *Sisenna explicatur: portum fuisse in eo oppido contra Dion. Halicarn. pernegatur: quid φρούριον in Strabone: vocis* Herculaneum *etymon ab Phœnicio ἰδιώματι* הרדי קלא, *multis finitimorum locorum exemplis firmatur, sat inficete ab* Herculis *nomine trahitur.* XI. *Nomen* villæ Retinæ *corruptum, restituendum* Pætinæ; *inibi enim multa*

prædia

prædia habuisse Papirium Pætum *ex Cic. demonstratur, ibique etiam perdiu degisse, id bene multis ex Tullio collectis locis patefit.* XII. *Melancoma Neap. athleta omnium præclarissimus ope Dionis Chrysost. defenditur adversus nostrates Scriptores Titi Aug.* ἐραστὴν *fuisse blaterantes, & cum Themistio conjurantes; hujus verba aliquantulum perturbate ab Petavio conversa. Demum, quo anno Titus Neapolitana gymnasia celebraverit, vestigatur.*

I. TAndem veluti oblitus Titi Vespasiani lapidem ad illum revisendum revocor, a quo longe peregrinatum esse non me piguit, cum & veterem patriæ αὐτονομίαν, atque Atticam loquendi elegantiam, collectis tum editis, tum novis Scriptorum, & marmorum monumentis, restituerim, postquam hujus Titiani lapidis ergo utramque virum summæ auctoritatis & famæ Mazochium ereptum ivisse conquerebamur universi. Ut autem res curate, atque ordine, quem semper amo, procedat, iterum depingendam epigraphen a Mazochio restitutam duxi, quam longioribus commentariis superne p.413. &c. excussimus; atque eundem lapidem cum majori parte a me adjecta adscribam sequenti paginæ, (nam hic spatii caritate laboramus), quo utriusque discrimen facilius oculis fidelibus pateat. Vides jam multo longius meum Mazochiano supplemento; quis enim in animum inducat fere in æquas lapidem partes, non vero inæquabiliter infringi potuisse? quare cum Mazochius non fecerit altera parte longiorem, voces Græcas, & nomen ipsum Vespasiani intercidit, & Latiali supplemento ob loci angustias *Divi* titulum, quod Græce est, non illevit: quin etiam omisit, quoties *imperator* conclamatus sit; quare ipse, cum in Grutero p. 244. 6. lapis sit Tito erectus, ubi & eadem tribunicia potestas scalpta est X. & consulatus VIII. simulque imper. XVII. vel ut in hoc saxo legit Boissardus *imper.* XIII. quam lectionem secutus sum Græce, & Latine in Titiani marmoris exemplari, quod apposui: salutatum esse XVII. Titum *imperatorem* adstruit etiam Tillemontius art. 7. in fin. quanquam Xiphilinus edit. Reimari vers. 60. pag. 1093. quina dena vice ita appellatum narret: Ἐν μὲν Βρεττανίᾳ ταῦτ' ἐγένετο, κ) ἀπ' αὐτῶν ὁ μὲν Τίτος αὐτοκράτωρ τὸ πεντεκαιδέκατον ἐπεκλήθη· in quæ verba hæc adnotavit vir quæsitissimæ eruditionis Reimarus: *Eam appellationem imperatoris XV. confirmant numi apud Mediobarbum p.124. seq. & Golzium pag. 56. unde discimus datam esse Tito consuli VII. A. V. C. 832. paullo post obitum patris; sed & reperimus eundem postea XVI. & XVII. imperatorem, &c.* Eapropter in nostro supplemento nihil mancum vides, & omnia sibi apte respondentia, quod in saxis maximorum operum publicorum sancte servatum est. Titulos honorum quoad ordinem imperialium marmorum digestos cernis; Mazochius, ut ante dictum mihi est pag. 414. ὕστερον πρότερον, & paullo liberius, ejus pace dictum volo, eos turbavit. Verum hæc oculis subjecta facile ex se ipse quisque in seq. pag. dignoscit.

Opus plenum laboris fuit quintum versum implevisse, neque dubites, quin ea, quæ verba adscripsi, divinarim, si ex ejusdem generis, idest gy-

gymnasticis inscriptionibus reperire satis fui : vide differt. VIII. Vandalii de Gymnasiarch. pag. 590. inibi affert vir laboriosissimus sanequam lon-

Mazochii additamentum. *Marmoris fragmentum.*

ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
Π ΠΑΤΡ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ι
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Η ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ... ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Ι ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΣ
ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP·T·CAES·VESPASIANI F·VESPASIANVS·AVG
TP·POT·X·P·MAX·COS·VIII·CENSOR·P·P·
VESVI MONTIS·CONCVSSIONIBVS·CONLAPSA·RESTITVIT

Longius supplementum, & a Mazochiano perquam diversum.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ι
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΟ ΙΓ ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Η ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Γ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΣ
ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP·T·CAESAR·D·VESPASIANI·F·VESPASIANVS·AVG
PONT·MAX·TR·P·X·IMP·XIII·COS·VIII·CENSOR·P·P·
SIGNA·PECVNIA·SVA·TERRAE·MOTIBVS·CONLAPSA·RESTITVIT

Ign. Lucchesini incidit.

palmi Neapolitanorum.
1 2 3 4 5

gam epigraphen, in qua circa initium hæc leges: Βάτων Φίλωνος πρότερον μὲν ἐπ' ἔτη δύω προχειρισθεὶς γυμνασίαρχος προεστάτησε ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ, κ. τ. λ. *Bato Philonis fil. jam ante quidem per binos annos salutatus gymnasiarcha SPLENDIDE AC PRÆ DIGNITATE SUA præfuit gymnasio, &c.* Porro nisi, qui ludorum & agonum præfecturam

init,

init, eam ſplendide ac egregie non impleat, ſane nec lapidis memoria dignum ſe proderet, & oratio languoris plena eſſet, niſi apponeretur aliquod illuſtre ἐπίῤῥημα, uti vides in hoc Batone; multo magis oportuit, ut Titus imp. iiſdem honorum ſignificationibus, eo quod Neapoli ἐγυμνασιάρχησεν, honeſtaretur. Ceterum id ſtatuo ſollemne fuiſſe verbo τῷ γυμνασιαρχεῖν decorum quid adjicere, cum etiam apud Iſæum legerim in Orat. pro Apollodoro circ. fin. Γυμνασιάρχηκα εἰς Προμήθεια τέτῳ τῷ ἐνιαυτῷ φιλοτίμως· præterea ex Grut. pag. 1091. 4. habeo Artemidorum quendam ἀγωνοθετήσαντα, καὶ πανηγυριάσαντα ἐνδόξως καὶ φιλοτίμως. Nec prætercam longioris epigrammatis verba, ΠΑΤΡΙΣ Μ. ΑΥΡ. ΔΙΑΔΟΧΟΝ ΙΠΠΙΚΟΝ . . . ΣΥΝΑΨΑΙ ΤΑΣ ΑΡΧΙΕΡΟΣΥΝΑΣ ΤΟΙΣ ΟΞΕΣΙΝ (fortaſſe ΠΟΛΕΣΙΝ) ΦΙΛΟΤΙΜΗΣΑΜΕΝΟΝ ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΦΡΟΝΩΣ ΑΝΔΡΑ, κ. τ. λ. *patria* honorat *M. Aur. Diadochum Hippicum . . . virum, qui eximie & magnifice munera pontificatus in urbibus* (ſcil. Theatyræ, & Pergami) *exercere ſtuduit, &c.* quod epigramma referunt Sponius to. 1. p. 394. G. Welerus pag. 211. & Vandalius in Diſſert. 3. pag. 234. miror hunc virum nihil vidiſſe in voce ΟΞΕΣΙΝ, ac vertiſſe *acutis*, quod marcidum eſt. Addas ex Sponii miſcell. ΛΕΥΚΙΟΝ ΙΟΥΛΙΟΝ ΒΟΝΝΑΤΟΝ . . . ΠΑΣΑΣ ΑΡΧΑΣ ΦΙΛΟΤΙΜΩΣ ΤΕΤΕΛΕΚΟΤΑ . . . *Lucium Julium Bonnatum magiſtratus omnes munifice functum*. Et Xiphilinus p. 1164. de Hadriano narrat Athenis archontem Liberalia *magnifice* celebraſſe: Τά τε Διονύσια, τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἄρξας ἐν τῇ ἐσθῆτι τῇ ἐπιχωρίῳ ΛΑΜΠΡΩΣ ἐπετέλεσε. Saxum etiam mihi ſuggerit maximus Salmaſius H. A. pag. 124. col. 1. to. 1. ubi ſcalpta viſuntur terna id genus ἐπιῤῥήματα, ait ſiquidem: *Sic in veteri ſaxo de hoc ipſo archonte:* Ἄρξαντα τὴν τῦ ἄρχοντος ἀρχὴν καλῶς, καὶ δικαίως, καὶ συμφερόντως τῇ πατρίδι. Præterea in longiſſimo lapide, quem doctiſſimi viri Academ. Pariſienſ. brevi edituri ſunt, meque inſpexiſſe gaviſus ſum, adnotavi pro re nata adoleſcentulum quendam ΕΥΤΑΚΤΩΣ ΕΦΗΒΗΣΑΝΤΑ· quare reor neminem tot ratis exemplis inductum dubitaturum poſthac, quin verſus bene impletus ſit his vocibus, ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ, quis enim, ſplendidius ac auguſtius, quam Titus ludos indicere, iiſque præeſſe uſquam potuiſſet, quo memoriam enormi ſaxo ſcalptam a Neapolitanis meruerit, & quæ duret adhuc? verſus vero cum ceteris nulla ἀσυμμετρίᾳ laborat, ac in eo ne parum quidem hiatus vides. Jure igitur elevavi verba ab Mazochio injecta, nim. ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ . . . pag. 415. conſulas inibi non una argumenta, quæ ipſe contra aggeſſi; nunc addam me vocem *coronatus* propriam athletarum, non vero Cæſarum fuiſſe etiam ex lapidibus noſcitaſſe: L. SVRREDIO. L. F. CLV. FELICI. PROCVRATORI. AB. SCEN. THEAT. IMP. CAESAR. DOMITIAN. PRINCIP. CORONATO. CONTRA. OMNES. SCENICOS. &c. ita hunc lapidem invenio in adnotat. in Sueton. pag. 305. edit. Burman. nam in Grut. 331. 4. aliquantulum medelæ patitur.

11. Sextus versus difficiliori divinationi obnoxius est, quippe totius inscriptionis rationem, & argumentum munificentiæ Augustæ, cujus ergo erectum est saxum, complectebatur: quæ argute & festive infersit Mazochius, superne exturbavimus: quæ vero a me inserta cernis, scilicet ἀγάλματα ἐκ τῶν ἰδίων ὑπὸ σεισμῶν, & Latine SIGNA PECVNIA SVA TERRÆ MOTIBVS, hic esse reor πιθανώτερα, & magis vendibilia. Porro ex ejus temporis historiæ monumentis scimus quædam Neapoli concidisse denis senis circiter annis ante Titum terræ motu in nostro theatro, Nerone concinente, teste Suetonio cap. 20. *Et prodiit Neapoli primum: ac ne, concusso quidem repente motu terræ theatro, ante cantare destitit, quam inchoatum absolveret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantavit dies.* Idipsum notum est ex Seneca init. lib. VI. Natur. quæst. luculentius enarrante: *Pompejos celebrem Campaniæ urbem . . . desedisse terræ motu . . . audivimus . . . Regulo, & Virginio coss. . . . Herculanensis oppidi pars ruit . . . Neapolis quoque privatim multa, publice nihil amisit, leviter ingenti malo perstricta. Villæ vero præruptæ passim sine injuria tremuere. Adjiciunt his sexcentarum ovium gregem exanimatum, & divisas statuas: motæ post hoc mentis aliquos, atque impotes sui errasse.* Senecæ minime adsentitur Tacitus, aitque Annal. lib. XV. c. 22. *Et motu terræ celebre Campaniæ* oppidum Pompeji *magna ex parte proruit:* deinde cap. 33. & 34. reponit, quæ ob motum terræ Neroni scænas Neapolitanas celebranti acciderunt: *C. Lecanio, & M. Licinio coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scænas frequentandi: nam adhuc per domum, aut hortos cecinerat Juvenalibus ludis, quos, ut parum celebres, & tantæ voci angustos spernebat. Non tamen Romæ incipere ausus, Neapolim quasi Græcam urbem delegit . . . Ergo contractum oppidanorum vulgus, & quos a proximis coloniis, & municipiis ejus rei fama civerat, quique Cæsarem per honorem, aut varios usus sectantur, theatrum Neapolitanum complent. Illic, ut plerique arbitrantur, triste, ut ipse, providum potius, & secundis numinibus evenit: nam egresso, qui affuerat, populo, vacuum, & sine ullius noxa theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates Diis, atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ trajectus, apud Beneventanum interim resedit.*

Hic autem paullisper resistere oportet, ut ternos συγχρόνους Scriptores sibi, tum quo anno hic motus terræ acciderit, tum an reapse theatrum Neapolitanum collapsum sit, pugnantes componam: præsertim cum Lasena cap. IV. init. & Peregrinius p. 760. 769. & quotquot ab his scripsere Neapolitani adeo rem omnem susque deque miscuere, ut nihil jam in Neapolitana historia tenebricosius videas; ne eos evolvas te rogatum vellem, quo nil otii teras, cum non laborandum valde sit, ut triumviros illos simul conciliemus. In curatissima Neronis vita artic. 17. etiam Tillemontium consulendum ratus sum, sed vir diligentissimus nodum intercidit rem

rem omnem paucis absolvens, ita ut dicere melius possis illam silentio præteriisse. Itaque quo diu non te morer, omnia simul bene conjurabunt, si deceptum dicas Tacitum, quando terræ motum sub aliis consulibus ab iis, quos Seneca laudat, figit; tum mendacem incuses, cum theatrum omne tam mire concidisse legentibus imponat; quid autem pronius, quam hominem posse decipi, mentiri vero nil turpius ingenuo viro. Porro quis fidem Senecæ potius non præstet narranti facinus, certumque annum discriminanti, & in vivis degenti, quam Tacito, qui ab Nerone non paucis post annis annales concinnavit; præsertim cum ipse contra verum stet, dum theatri Neapolitani excidionem tam miram effingit? Non autem collapsum hoc grande ædificium certi sumus ex Seneca ajente propalam ex eo motu terræ *Neapolim nihil publice amisisse*, *atque ingenti malo leviter perstrictam*. Præterea idipsum Suetonius magis firmat; aperte enim inquit, adeo leviter fuisse theatrum concussum, ut nec spectatores aufugerint, nec *Nero canere νόμον desierit*; exindeque ibidem *per complures etiam cantaverit dies*: vides porro Tacitum de suo theatri ruinam annalib. apposuisse fabellis ornatam contra duorum testium fidem luculente eam negantium. Igitur, ut a brevitate desponsa minime discedam, si Tacitum in consulum nomine deceptum, & in theatri Neapolitani excidio falsum traducas, ejusque ædificii ἀδιαφθαρτίᾳ concordi Senecæ, ac Suetonii auctoritati nixus fidem præstes, vides sane, quam incassum laboratum sit a nostratibus Scriptoribus, quo Tacitum cum his duumviris componerent, a quibus id certi eruimus, concussa terra, Regulo & Virgilio coss. non unam in Campania excidisse urbem, Neapolim vero ingenti clade leviter perstrictam, neque ullam publicam ædificiorum molem amisisse.

III. His intellectis, ad sexti versus lapidis Titi supplementum me recipio: nollem sane, ut quis divinationem objurget, quod τὸ SIGNA adjecerim; etenim τὸ COLLAPSA nullam aliam, quamcunque cogitaveris, vocem, ad se revocat: neque τὸ *collapsa* solitarium appositum dicas, nesciremus enim, quæ Titus in theatro restituerit, quæ certe in deperdita saxi parte scalpta esse oportuit, etiamsi mihi molestius τὸ *signa* exstitisse neges. Id unum me didicisse scio ab inscriptionum thesauris, semper ac τὸ *collapsum*, aut quid simile in saxis scalptum est, rem ipsam, quæ ceciderat, adjectam esse, neque eam vocem solitariam cernere est: ipse enim patientissimus binas classes, quæ ceteris longe prolixiores sunt, epigrammatum *Diis dedicatorum*, atque *operum publicorum* ex Grutero, & Reinesio collectas evolvi, in iis epigrammatis semper adjunctum vidi opus, quod collapsum est, & restitutum, veluti *Pantheum: signum Jovis: simulacrum: speleum vi ignis absumptum restituit: ædem: ædiculam: sigillum cum ara: thermas Herculis: turres vetustate consumptas: opus pilarum vi maris collapsum: pontem, vel opus pontis bellorum injuria, & amnis violentia disruptum restituit: viam corruptam: proscænium:*

septum

septum clusum dirutum: horologium, & sexcenta id genus, queis voces *collapsum*, & *restituit*, vel ἰσοδυνάμους ῥήσεις appositas legere est: & ut nuperam epigraphen tot veteribus addam, qua de iterum opportuniori loco p.542. sermo erit, *ponderarium vi terræ motus dilapsum restituerunt:* & ipse Mazochius producit recentem lapidem Campanum, ubi inest, *apodyterium ad novitatem restituit* in amph. Camp. p.70. & p.107. neque inficiar aliquando, sed raro admodum fieri opus, quod corruit, verum vel tiro in iis saxis illud suppleret; sunt enim lapides, qui vel *templo*, vel *porticui* affigebantur, quæ a fundamentis corruerant; quare semel, aut iterum in Grutero vides: *Senatus populusque Romanus incendio consumptum restituit*, at adnotat Grut. 172. 4. hoc saxum adhuc Romæ exstare in epistyliis templi Concordiæ: sicuti ibid. 5. affert marmor in particu olim templi Junonis, nunc S.Angeli in foro Piscario, in quo inter cetera scalptum est, *incendio corruptam restituerunt*, ubi quivis adderet illic *templum*, hic *porticum*; sicuti etiam sæpe in saxis milliaribus τὸ *viam* reticetur, atque solitarium vides τὸ *restituit*, nam facillime noverat quisque, quid operis restitutum erat, *via* scilicet. Per otium ingentem etiam Muratorianam inscriptionum συλλογὴν consului, atque in binis laudatis classib. inveni sexcentas epigraphes, in queis est *ædificium*, aut *ædes*, aut quid simile collapsum, si additum sit τὸ *restituit*, veluti, *terminos pomerii restituendos curavit: arcus ductus aquæ virginis disturbatos restituit: Anienem restituit: viam inviam restituit: thermas cum porticibus, & basilicis restituit: pavimentum: labrum restituit: miliaria vet. collapsa restitui jusserunt: armamentaria collapsa restituit*; pauca hæc exempla satis sint, cur enim omnia ejusdem fere sententiæ colligenda curem? Haud negem Muratorium epigrammata proferre, quæ facile enumeres, in quibus res collapsa, ac restituta reticetur; verum adverti ea vel in Hispania, vel longissime ab Latio reperta; ceterum scimus hujus Muratoriani thesauri fidem apud viros doctissimos sat periclitari; religionem sanctiorem sibi conciliarunt duoviri Gruterus, ac Reinesius.

His διὰ βραχέων animadversis, necesse habuisset Mazochius, ut docto supplemento adfuisset, quænam collapsa Titus restituit in eo maximæ molis ædificio; etenim si omne corruisset, satis fuisset solummodo vox *collapsum*, & tunc fortasse etiam in fragmento deperdito scalpi oportuisset τὸ *theatrum*, ut mos sollemnior hujus generis epigrammatum servaretur: cum autem e contrario nacti sumus τὸ *collapsa* in plurativo numero, & ipse vir magnus fateatur *partes tantum decidisse*, haud fieri potest, quin auctor lapidis illas, quæ ab grandi ea mole vi terræ motus decussæ sunt, & Titus inde restituit, adscripserit. Quare piget me intueri Mazochii supplementum eo, quo omnis bilinguis & elegantissimi saxi vis & historia collineare oportebat, desertissimum; prorsus enim ignoramus, quæ ab hoc augusto principe restituta sunt. Quare iterum admoneam probe

be a me immissam in lapidis additamentum vocem *signa*, scil. statuas; nam ita certi sumus & quæ ab theatro deturbavit σεισμὸς, & quæ munificentissimus princeps restituit. Pro re nata in mentem venit virum summum etiam in mutilo Camp. amphitheatri titulo adjecisse τὸ RESTITVIT solitarium, quare cum veteres fere semper rem restitutam scalpserint, aliud in eo præclarissimo saxo apponendum fuisset, neque importunum dicas TRAIANI F. quod & lapidis συμμετρίαν servat, & ita legere est in Reinesio 3. 14.

IMPERATORI · CAESARI . . . . TRAIANI · F
. . . SVRRENTINA · RESPVBLICA

Porro ita elegantior erit brevis ille titulus, neque tot verbis scateret, *fecit*, *restituit*, *addi curavit*, *dedicavit*.

Nollem, ut mihi objectetur ex Seneca Neapoli nihil publice amissum esse, reponam enim neminem dicturum, eo quod ex publicis molibus statuæ dejectæ sint, utpote ad ornatum erectæ, pessum ivisse theatrum, vel quid simile grande ædificium: illas autem in motu terræ facilius concuti cernimus, & sæpe ruere indolescimus, quippe quæ parietibus pressius minime adhærescunt, & solummodo mole sua stant. Neque in animum inducas me ex unis conjecturis τὸ *signa* inseruisse, ejus quidem vocis fundum do Senecam ipsum, qui postquam privatarum ædium cladem, quæ Neapoli acciderat, indicasset, paucis post verbis, vide superne locum, fatetur etiam *divisas statuas*. Theatra autem, amphitheatra, ac thermas millenis statuis celebrata fuisse, neque Mazochius ipse mihi inficiaturus est, cum vir magnus mutilo suo Campanæ arenæ titulo ῥῆτιν *imagines* restituerit: & Rex invictissimus in Herculanensi theatro, quod pæne solidum exstat, sexcentas statuas e marmore, atque ex ære extraxit, binas cum primis equestres, ad quas veluti ad artis miraculum visendas longe gentium omnium accurritur, quas dejectas reperit universas, quod in eo motu terræ Regulo, & Virgilio coss. primas etiam concidisse oportuit. Thermas etiam copiose signis instructas legimus, testemque do Sæmilanianum lapidem, quem servat Rex sibi auro contra cariorem:

SIGNA TRANSLATA·EX ABDITIS
LOCIS AD CELEBRITATEM
THERMARVM SEVERIANARVM
AVDENTIVS SAEMILANVS V. C. CONS
CAMP. CONSTITVIT DEDICARIQVE PRECEPIT sic
CVRANTE T. ANNIO CHRYSANTIO V. P

In quo vides vocem SIGNA lapidariam etiam esse, τὸ IMAGINES vero an ita sit, & statuas denotet, Mazochii partes sunt, ut exempla regerat. Cete-

terum quæ de SIGNIS & de voce CONLAPSA dicta ſunt, eadem transferas ad Græcas voces ἀγάλματα, & συμπεσόντα. Ἀγάλματα eſſe ſtatuas maximæ molis, quæ theatra decerent, ſcimus ex Herodiano l.1. c.14. in fin. qui Neronis coloſſum ἄγαλμα dicit; cujus caput dempſit Commodus, ſuumque impoſuit: Τοῦ μεγίστου ἀγάλματος κολοσσιαίου, ὅπερ σέβουσι Ῥωμαῖοι, εἰκόνα φέρον Ἡλίου, τὴν κεφαλὴν ἀποταμὼν ἱδρύσατο ἑαυτοῦ· vide quæ multa a me dicta ſunt pag. 297. de vocabulo ἄγαλμα. Formula *pecunia ſua*, & Græce ἐκ τῶν ἰδίων etiam in ſaxis imperatorum ubique Theſauri Gruteriani legere eſt, atque ſuperius in epigraphe Dioſcurorum, ne a noſtratibus diſcedamus, inſculptam cernes pag. 470. ΥΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ apprime reſpondere *terræ motibus*, quod Latine in ſaxo eſt, vel tiro novit.

Demum nollem, ut quis acerbe reprehendat in noſtro ſaxo voces *terræ motibus*, tanquam quid exſuccum, & e trivio exceptum, cum elegantiores lapides habeant, *vi terræ motus*, ut in Alliſano affabre ſcalpto ſaxo, quod nunc epiſtylium eſt templi S. Rochi, atque inverſo ſitu appoſitum, & ſæpius inducta calce fœdum; illud amicorum dulciſſimi, quos pag. 451. commemini, ad marmoris veritatem exſcripſere, nam in Grut. quædam inſunt maculæ: FABIVS MAXIMVS V. C. RECT. PROV. THERMAS HERCVLIS VI TERRÆ MOTVS EVERSAS RESTITVIT A FVNDAMENTIS. Addas ſilicem mancum, cui ſtatim medelam facies, exſtatque in pavimento templi S. Clementis a Teatina urbe duodenis lapidibus diſſiti:

civesSVLMONII · PRIMVS · ET FORTVNATVS
hoc pONDERARIVM PAGI · INTERPROMINI
viTERRAEMOTVS · DILAPSVM · A · SOLO
sVA · PEGVNIA · RESTITVERVNT

Magni pretii dicas hunc lapidem ob novum *ponderarii* vocabulum, qui locus fortaſſe erat *ponderatoribus* addictus, de quibus titulum habes in Cod. qui in Baſilic. eſt περὶ ζυγοστατῶν τοὺς εἰσκομίδας ὑποδεχομένων · vides hic etiam *vi terræ motus*, non vero jejunum, *terræ motu*. Quin eandem vivaciorem φράσιν legere eſt in id genus ſaxis, *ſpeleum vi ignis abſumptum*, Grut. pag. 34. *pontem reſtituit bellorum injuria, & amnis violentia diſruptum*, idem pag. 163. *pont. ſecul. vi ignis conſumptum reſtitui curaverunt*, Murat. *p.* 460. Non obliviſcendus ingens, ſat notum, & elegantiſſimis litteris ſcalptum marmor Puteolanum proxime portam, quæ Neapolim ducit, appoſitum: *Imp. Cæſari divi Hadriani fil. divi Trajani Parthici nepos divi Nervae pronepos T. Aelius Hadrianus Antoninus aug. pius pont. max. trib. pot.* II. *coſ.* II. *deſignat.* III. *p. p. opus pilarum vi maris conlapſum a divo patre ſuo promiſſum reſtituit*. Pacem haud deneges, poſtquam curatam dicendi rationem adverteris, ſcil. *vi maris*, ſi adnotem idipſum amaſſe Latinitatis jam ingraveſcentis viros, etenim Rex auguſtiſſimus Puteolis reperit gemellos grandiores ſilices iiſdem

ver-

verbis conceptos, in queis fcalptum eft, *propter incurfionem ingruentium tempeftatum*, non vero, quod fuiffet fat languidum, *propter ingruentes tempeftates;* adfcribam ex duobus exemplar unum, præfertim cum det nofcere novum Campaniæ confularem, nam præfectus Regii cimeliarchii lentum negotium eft, ut reip. litteratorum communicet:

PRO FELICITATE DOMINORVM
AVGVSTORVMQVE NOSTRORVM
RIPAM A PARTE DEXTRA
MACELLI
IACTIS MOLIBVS
PROPTER INCVRSIONE sic
INGRVENTIVM PROCELLARVM
VALERIVS HERMONIVS
MAXIMVS V. C. CONS
CAMP. INCOAVIT ADQVE PERFECIT

Lapis alter eadem repetit, mutatis folummodo verbis A PARTE DEXTRA in A PARTE SINISTRA.

Oblitum me piget te non admonuiffe laudatiffimum fuperiorem Puteolorum titulum obfcuritatis plenum effe ob ῥῆσιν PROMISSVM, quam tum fexcenti Neap. ἀρχαιολόγοι, atque exteri pro *defponfum*, *deftinatum*, quare nihil adnotarunt, accepere; & videtur ita etiam intellexiffe marmorum interpres fidiffimus Mazochius in Amphit. pag. 77. dum ait: *Multa fane, quæ affecta reliquerat Hadrianus, filius perfecit, teftante Capitolino cap. 4.* Ad opera, *inquit*, Hadriani plurimum contulit: *id quod & ex Puteolano celebri marmore percipio ap. Grut. p. 163. num. 9.* inde adfcribit ipfum lapidem. Verum Puteolanarum *pilarum opus perfectum*, non vero *affectum* reliquerat Hadrianus, enim vero *promiffum* quifque novit valere juxta ac opus *procul* in mare *miffum*, ita ut fententia lapidis fit, illas longi operis pilas poftquam jactis Hadrianus in altum molibus perfeciffet, vi ingruentium procellarum disjectas Antoninum reftituiffe: & ut taceam vocabula tironibus nota *barba*, & *arbor promiffa*, teneo Paterculum l. 2. c. 81. ῥῆσιν adhibuiffe ipfiffimam de aquæ ductibus porro protractis: *Speciofumque per id tempus adjectum fupplementum Campanæ coloniæ, ejus relicti erant publici, pro his longe uberiores reditus duodecies H-S in Creta infula redditi, & aqua* (Julia) *PROMISSA, quæ hodieque fingulare, & falubritatis inftar, & amœnitatis ornamentum eft.* Miratus fum diu, cur vir fummus ea de voce nil prorfus adnotaverit, licet fortaffe viderit adeo importunam exputaffe Heinfium, (confule edit. Velleji Burmannianam pag. 441.) ut in *aqua permiffa* contra omnium veterum membranarum confenfionem immutarit: Heinfii aucto-

ritatem ægerrime patior traxiſſe Reimarum, vid. adnotat. in Dion. Caſſium p. 579. §. 50. non enim horum ἐξοχωτάτων virorum. mentem ſubiit ea elegans διάγνωσις verbi *promitto*. Quænam ſit iſthæc *aqua Julia* Campana, ignotum eſt, Mazochius ibid. vult ſane eſſe, quam *Carminianam* vulgo vocitamus; verum Severus Carminianus hujus aquæ dominus, patricius Neapolitanus de me egregie meritus, cujus ſelectiſſimorum omne genus librorum copia utor, eam eſſe facile pernegat. Reimarus ibid. ratus eſt aquam Juliam illam fuiſſe, quam Romæ proximam curate deſcribit Frontinus pag. 37. edit. Poleni; ſed vir magnus minime advertit haud fieri potuiſſe, ut non unis montibus interjectis per tot regionum tractus Roma Capuam uſque promitteretur: intereſt ſane doctiſſimorum civium Campanorum ad veteris ſuæ reip. majeſtatem, quænam fuerit, undeque deducta aqua Julia perveſtigare. Vide indicem tom. 1. Sallengr. voce *Aqua Julia*, ſed nil boni arripies. Ceterum de Puteolanis pilis, & Antonini ſaxo plurima ſervo in ejus regionis deſcriptione. Unde autem veluti parum aufugi, redeam, ratum ajo veteres in ſaxis pleniore eloquio ſcalpſiſſe *vi terræ motus*, *vi maris*, *vi ignis*, *amnis violentia*, *incurſione procellarum*, *&c.* quam nimis jejune *terræ motibus*, ut factum a Neapolitanis in Titi Aug. titulo; neque partium ſtudio me abripi credas, ſed quiſque mecum fateatur oportet nil mirum eſſe, ſi cives mei utpote Attici oris Latiarem δεινότητα & lepores non tam exquiſite calluerint; præſertim in epigrammatis concinnandis, quæ eloquentiſſimos quoſque deterrent: atque id etiam fortaſſe in cauſa fuit, ut quædam verba in eo titulo ῥωμαϊστὶ non dederint, quare multo brevius interpretamentum Latiare præ Græca epigraphe intuemur; & tantum abeſt, ut id famæ Neapolitanorum officiat, ut potiſſimum argumentum ſit eos omnino Græce ſtuduiſſe, & κατὰ τὰς τῶν λόγων σπουδὰς Ἀστικῶς, teſte Philoſtrato, floruiſſe.

v. Ne autem hunc perbrevem commentarium pro tuendo Titi Aug. lapidis additamento, quod a me adjectum eſt, longioribus obſervationibus interturbarem, ſervavi quaſdam veluti diatribas hic adſuendas, quæ tum ad id ſaxum, tum ad res patrias amplificandas apprime conferre viſæ ſunt; eas quidem animi ergo lectitare minime te pœnitebit; nanciſceris etenim, quantis ornamentorum generibus res Neapolitana olim floruerit, quæ ſparſim involuta, & veluti deperdita in antiquis magni nominis Scriptorum voluminibus proſtant; & ſcias me furenter iratum vivere tot doctiſſimis civibus meis, qui ea ſqualida, ſenta, atque annis obſita in lumen novum vitamque reſtituere poſthabent, res longe gentium perdite curantes, vel in longis ac ſtrigoſis meditationum ſubtilitatibus toti ſunt. Itaque primum in animo eſt quædam de voce *ſignum* ſive *ſtatua*, & *imago* ediſſerere: mox de vocabulo σειτμός· inde de theatro Herculanenſi: demum pauca de noſtro præclariſſimo athleta Melancomæ nomine, & perpauca de Titi Neapolim adventus anno; quæ omnia antehac minime adverſa reor. Porro Mazochius in ſatis præclara ſui amphiteatri titu-

tituli medela pro *ſigna* amavit potius *imagines*; quare repoſuit, IMAGINES ET COLVMNAS ADDI CVRAVIT, atque iſthæc pro ea voce tuenda illevit: *Selegi ex induſtria vocem* IMAGINES, *tamquam latius patentem, quam ſigna, aut ſtatuas: nam ſive corpus integrum exhibuerint, ſive tantum oris ſimulacrum humerorum tenus . . . ſive demum umbilicatæ . . . omnes recte dicentur imagines.* Sed ut verum fatear ῥῆσιν *imago* adhibitam fere ſemper me videre viſus ſum pro unis *pictis tabulis*; exemplorum ſtruem mixtim aggerere me animus jubet, qui in Titi marmore ſcalptum dixi τὸ *ſigna*; in quibus non paucis exemplis palam eſt *imagines* ſemper a *ſignis* diſtingui: Cic. pro Arch. cap. 12. *An ſtatuas, & imagines non animorum ſimulacra, ſed corporum ſtudioſe multi reliquerunt:* & ne quid dubitationis in eo ſit, ipſe Tullius, qui hic diſtinxit *ſtatuas ab imaginibus*, ſæpe alias, quid pro τῷ *imagines* intellexit, luculente aperuit, ſcil. *pictas tabulas:* in Verr. act. 1. c. 19. *Quas iſte tabulas illinc, quæ ſigna ſuſtulit?* & cap. 22. *Signa, & tabulas pictas ornamento urbi, foroque pop. Rom. fuiſſe*; atque eod. cap. *Non arbitror illum negaturum ſigna ſeſe plurima, tabulas pictas habere:* nec non cap. 23. *Plurima ſigna pulcherrima, plurimas tabulas optimas deportaſſe te negare non potes*; igitur apud maximum oratorum peræque eſt *imago*, ac *picta tabella*. Et in Verrem lib. 4. cap. 55. etiam aperte adſerit *imagines* eſſe picturas. *Viginti & ſeptem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde ſuſtulit, in quibus erant imagines Siciliæ regum, tyrannorum, quæ non ſolum pictorum artificio delectabant, &c.* Demum Tullius ad famil. ep. 12. lib. 5. paullo ante fin. idipſum diſtinguit: *Unus Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium, ſtatuaſque ſuperavit.*

Ceteros Scriptores licet minoris notæ adeamus, Suet. in Ner. cap. 24. *Unco trahi, abjicique in latrinas omnium ſtatuas, ac imagines imperavit.* Et in Calig. c. 33. *Vetuitque poſthac viventium cuiquam uſquam ſtatuam, aut imaginem, niſi conſulto ſe & auctore poni.* In Tiber. c. 13. *Imagines ejus, & ſtatuas Nemauſenſes ſubverterint.* Ne autem hæreas, an *imagines* audiant *pictæ tabulæ* in Tranquillo, id ipſemet definit in Jul. cap. 47. *Gemmas, toreumata, ſigna, tabulas operis antiqui ſemper animoſiſſime comparaſſe:* & in Aug. c. 72. *Sua vero quamvis modica, non tam ſtatuarum, tabularumque pictarum ornatu, quam xyſtis, & nemoribus excoluit:* vides Suetonium, quas nunc dicit *imagines*, mox appellare *pictas tabulas*, uti etiam Vellejum lib. 1. cap. 14. *Maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac ſtatuas*. Eadem diſtinxit auctor dialogi de oratoribus, qui Tacito aſſuitur num. 8. *Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines, ac tituli, & ſtatuæ, &c.* num. vero 9. dicit picturam, quam num. 8. imaginem: *Si picturam aliquam, vel ſtatuam vidiſſet:* & num. XI. *Frequentiam ſalutationum concupiſco non magis, quam æra, & imagines.* Plinius etiam hiſt. 35. 8. *Cimon Cleoneus* (Pictor) *catagrapha invenit, hoc eſt obliquas imagines, & varie formare*

mare vultus, respicientes, suspicientes, despicientesque. Et clarius eod. lib.35. c.10. memorat *celeberrimos imaginum pictores, Sopylum, & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent*. Sed nullusdum idipsum luculentius testatum reliquit, quam Plin. lib.4. ep. 7. *Placuit* (Regulo) *lugere filium, luget, ut nemo: placuit statuas ejus, & imagines quamplurimas facere, hoc omnibus officinis agit: illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit*: porro vocem *coloribus* videt vel tiro ad imagines, reliquas *cera, ære, argento, &c.* ad statuas pertinere. Servavi demum ex antiquioribus Scriptoribus Plinii locum lib.4. ep.28. ex quo sancitam a me *imaginum* notionem firmam ratamque tenes: *Herennius Severus . . . magni æstimat in bibliotheca sua ponere imagines . . . Cornelii Nepotis, & Titi Cassii: petitque, si sunt istic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem . . . Peto autem, ut pictorem quam diligentissimum assumas*; binæ voces, *pingendas*, & *pictorem* sistunt vocabulum *imagines* haud esse *statuas*.

Quæ verba Plinii mihi carissima sunt; nam lucem afferunt Suetonio in Calig. c. 34. quæ miror doctos posthabuisse interpretes: *Et Virgilii, & T. Livii scripta, & imagines paullum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis amoveret, quorum alterum, ut nullius ingenii, minimæque doctrinæ: alterum, ut verbosum in historia, negligentemque carpebat*; advertis ipsemet, uti in Plinio *imagines* pictæ tabulæ sunt, ita in Suetonio, nam utrique *bibliothecas*, ubi appenderentur, meminere. Hic venia sit genio meo indulgendi, atque ajo Caligulam, non quod aliquid vitii in divino Homero deprehenderit, ut in Marone, & Livio, cogitasse de ejus carminibus abolendis, sed insana τῷ Πλατωνίζειν vertigine abreptum verba illa protulisse: *Cur mihi non liceat, quod Platoni licuisset, qui eum e civitate, quam constituebat, ejecerit?* Suet. ibid. Pro re nata scimus in libris olim fuisse depictum auctoris vultum, hinc Mart. 14. 186.

Quam brevis immensum cepit membrana Maronem,
Ipsius vultus prima tabella gerit.

Quos quidem vultus, eo quod pictura fingebantur, reperi dictos esse *imagines* in Plin. lib.35. cap.2. *Imaginum amore flagrasse quondam testes sunt Atticus . . . & M. Varro benignissimo inventu insertis voluminum suorum fœcunditati non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed aliquo modo imaginibus, non passus intercidere figuras, &c.* quod inventum recitat Nepos in vita Attici cap. 18. utiturque etiam voce *imaginibus*, hanc ob rem Franc. Junium inter catalogum pictorum pag. 34. Atticum adcensuisse miratus sum. Hanc ipsam notionem & ingenium vocis *imaginis* ab legum τύπωτι etiam teneo, Paullus sent. recept. lib. 5. tit.6. edit. Schult. p. 454. *Concedi solet, ut imagines, & statuæ, quæ ornamento reip. sunt futuræ, in publicum ponantur*. Præterea ab Papiniano

no *imaginem* esse *picturam* apertissime eruitur l. 12. D. de aur. arg. leg. *Si imaginem legatam heres derasit, & tabulam solvit, potest dici actionem ex testamento durare; quia imaginis legatum, non tabulæ fuit.* In hac legis specie aqua mihi hæret, nam si pictura erasa est & evanuit, solvere pretium potius tenetur heres; quare si ῥῆμα *derasit* valeat *corrasit*, integra erit sententia, nam heres arte ab tabula imaginem detraxit; nam cum voces *tabula* & *imago* essent ἰσοδύναμοι, facile poterat deludi legatarius. Adeo certum est, si imago depereat, reddi nil posse, ut deridiculus salutetur Mummius a Paterculo lib. 1. cap. 13. *Mummius adeo rudis fuit, ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros;* quæ verba Vellei quid locis huic legi afferre hand neges. Præterea l. 17. in fin. D. de usur. *Si dies non sit ab his, qui statuas, vel imagines ponendas legaverunt, præfinitus, a præside tempus statuendum est, &c.* atque eadem verba repetita vides in l. 5. D. de oper. publ. Hinc lux est titulis legum σωμάτων. De statuis, & imaginibus, quos adeas. Quoniam autem cum Mazochio de re lapidaria negotium est, etiam marmora binas hasce voces distinxere, Grut. 169. 5. a queis ταυτολογία longe ableganda:

IN · HONOREM · DOMVS · AVGVST
TI·CLAVDIVS·SECVNDVS·&c. SCHOLAM·CVM·STATVIS
ET·IMAGINIBVS·ORNAMENTISQVE·OMNIBVS
SVA·IMPENSA·FECIT

Hunc titulum Franc. Junius interpretatur ita, ut in schola essent Musarum statuæ, & Apollinis imago depicta p. 105. quod an bene factum, tutemet cogites; conqueror de tanto viro, qui in præclarissimo opere ubique confundit miscetque *statuas*, & *imagines* reliquorum recentium Scriptorum more. Atque jam satis documentorum ab Latinis, si cui plus otii est, sexcenta his similia vestiget, præsertim ex Plinii historia, qui sæpe pictorum vitas, & facta narrat: vel si tibi magis sedeat, evolve ἐξοχώτατον Franc. Junii opus de Pict. vet. potissimum in catal. pictor. in voce *Apelles*, ibique facile reperies ῥῆσιν *imago* in διαγνώσει unius picturæ. Scias me etiam quosdam inferioris ævi sacros, profanosque Scriptores cursim consuluisse, atque ὁμοθυμαδὸν vocem *imaginem* pro *tabula picta* accepisse reperi. Neque fugiam aliquando apud Scriptores vocem *imago* audire *statua*, verum nunquam eam reperies solitariam, atque aliquo adjuncto desertam: cumprimis præsto est mihi Tullius ad fam. ep. 12. lib. 5. *Spartiates ille Agesilaus perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse*. Horat. serm. 8. lib. 1. v. 43. *Et imagine cerea largior arserit ignis*. Vitruvius lib. 1. cap. 6. *Andronicus Cyrrhestes collocavit Athenis turrim marmoream octogonon, & in singulis late-*

lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas, &c. Tacitus in ult. cap. vitæ Agricolæ: *Non quia intercedendum putem imaginibus, quæ marmore, aut ære finguntur;* uti etiam ante Tacitum dixerat Tullius in orat. paullo ante med. *Demosthenis imaginem vidi ex ære*. Plin. 35. 3. *Pœni ex auro factitavere & clypeos, & imagines, secumque in castra tulere;* & Solinus cap. 55. *Indi reges . . . quascunque imagines, nonnisi ex hebeno habent:* sed κυριωτέρως dicit Pausan. lib.1. pag.65. 5. ἄγαλμα ἐξ ἐβένου. Oblitus eram Suet. cap. 2. in Vitell. *Narcissi quoque, & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit*, & Plin. 37. 10. *Eusebes, lapis est, ex quo traditur imago Herculis in Tyri templo facta, &c.* ac lib.36. cap.24. *Hominis imaginem e gypso, &c.* Et notum est illud Suet. Aug. 7. *Nactus puerilem imagunculam ejus aeream, &c.* Capitolinus de Antonino ait H. A. p. 297. *Tantum autem honoris magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet*. Quod etiam ex pandecte habes l.6. D. de auro, argento &c. *Heredem meum volo, fideique ejus committo, ut in patriam meam* (al. *patria mea*) *faciat porticum publicam, in qua poni volo imagines argenteas, item marmoreas*. Sed nostra nunc interest, ut litteratos lapides consulamus, nam res est cum Mazochio de epigrapharum stilo, Grut. 170. 4.

BEBRYX·AVG·L·DRVSIANVS·A·FAB·XANTHVS·CVR
IMAGINES·ARGENTEAS·DEORVM SEPTEM·POST
DEDICATIONEM·SCHOLAE &c.

Et pag. 175. 9. idipsum scalptum cernere est:

M·VVLPIVS
A·L·AEGLVS
PROC·MAVSOLAEI
IMAGINEM
CORINTEAM sic
TRAIANI·CAESARIS
COLLEGIVM·FAENARIOR
D·D

Post grandem exemplorum συλλογὴν, piguit plura converrere, ne longius a Græcis voluminibus abstraherer; ratum jam est fere numquam adhibitam ῥῆσιν *imago* in *statuæ* notione, nisi si aliquo προσθετῷ adjuvetur ac fulciatur. Et nunc certum te facio, cur oppido rara sit vox *imagines* in lapidibus scriptis, contrario sollemnis sit ῥῆσις *signa* præsertim, vel *statua*, aut *simulacrum*, nam illa γενικωτέρα est, vel potissimum picturam adnotat.

VI. Præ-

VI. Præterea haud negem aliam inesse voci *imago* notionem, quæ γενικωτάτη est, atque Græci vocant ἰδέαν, *speciem* illam, quam de quavis re animo concipimus; sane tunc & de scalptoribus, ac de pictoribus dici potest, eique συνωνύμως se habet vox *effigies*, Plin. l.3. ep.10. *Ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet, ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, vel immortalem, ut vos putatis, effigiem conor efficere;* vides hic τὸ *imaginem* accipi ἁπλῶς pro eo, quod nos Itali dicimus *ritratto*, sive ipsa figura vel picta, vel scalpta, quæ prototypum exprimit. Idipsum tenes ab Plin. lib. 35. c. 10. *Fuit Arellius Romæ celeber paullo ante divum Augustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem . . . Deas pingens, sed dilectarum imagine, &c.* non mirum igitur si in hoc significatu idem historicus tribuat *imaginem* statuariis, lib. siquidem 34. cap.7. de Lysippo ait: *Alexandrum, amicorumque ejus imagines summa omnium similitudine expressit:* cetera, in quibus non raro ipsa *imago* in γενικῇ ea διαγνώσει est, licet ipse collegerim, ne tibi tædio sim, lubens prætereo; vide Plin. l.34. c.8. & l.7. c.36. &c. Hinc facile noveris, qui sint in Vegetio lib.2. de re milit. c.7. *imaginarii*, sive *imaginiferi*, idest, ut ipse ait, *qui imagines imperatorum portant*, Itali dicimus *i ritratti*. Præterea inter artificum numerum *imaginarios* esse dicas, *coloro, che fanno i ritratti*, ut videre est in Reines. cl.1. 2. ubi commendatur quidam *Sabinianus*, eo quod fuerat *fistularius, cantor, imaginarius, & arithmetra;* & haud scio, cur Reinesius immutet *imaginarius* in *machinarius*.

His igitur fortasse probe distinctis de triplici *imaginis* significatu atque ingenio, si animus te jubet evolvere, quæ Sallengre to.1. diss.9. de signo, & statua p.815. affert de signo, & statua, omnia mixta perleges, ne dicam perturbata; ut prætereram reliquas ea de re diatribas, quas nuperi Scriptores coagmentarunt; si vero tibi sedeat Lipsium consulere lib.1. Elector. c.29. ubi plura de imaginibus, facile ab eo dissenties, atque alio divertes; affatim tibi sit, quo pacto *imagines* definiat: *Hæ imagines non aliud fuerunt, quam expressa corporis effigies, humerorum tenus*, (omnino contrarium docet Mazochius in Amphith. pag.71.) *non enim corporis totius erant, sed capitis; atque vultus:* verum multa exempla, quæ profert, id minime præstant. Demum te monitum opto me haud novisse, an politissimi viri, & Latiares lepores pressius sectantes de vocabulo *imagines* bene meriti sint, quando cum *signis* confuderint, quod de non paucis dolendum est: ut plerosque taceam, piget me Emmanuelem Martinum ea de libertate arcessere, cui in Latini sermonis sanctitate fortasse parem, cultiorem exspectes neminem: hic sane in epist. 13. lib. 1. pag. 45. edit. Amst. dum bona luce adspergit Livii verba lib. 8. dec. 1. *Si is homo*, inquit Liv. *qui devotus est, moritur, probe factum videri: ni moritur, tum signum septem pedes altum, aut majus in terram defodi, & piaculum hostia cædi:* ad hæc Martinus: *Si forte evenisset, uti miles ille,*

ille, qui pro ſuorum clade averruncanda mortem oppetiiſſet, prælio ſupereſſet, tunc quidem ſignum, vel effigiem ejus, qui devotus fuerat, in terram defodiendam, & boſtiam cædendam, ut mortem ejus defoſſione imaginis, & boſtiæ cæde repræſentarent, atque umbratili illa, & ſimulata morte ſibi Deos propitiarent; vides apud ſummum virum Martinum peræque eſſe *ſignum* ac *imaginem*, cum palam ſit Livium loqui de *ſtatua* militis defodienda, non vero de *pictura*; cavendum igitur poſthac ab horum vocabulorum συγχύσει, nihilque nos urgeant tantorum virorum exempla.

Adeo veram adſtruas hanc *imaginis* notionem, & præſertim quando valet *pictura*, ut Græcis Latini id acceptum referre debeant, qui etiam binas has voces diſtinguunt εἰκὼν, & ἄγαλμα, atque hanc quidem pro *ſtatua*, illam vero pro *tabella picta* conſtanti tenore adhibitam advertes: & ſi aliquando εἰκὼν ſit *ſtatua*, προσθετὸν aliquod adjiciunt, veluti εἰκὼν χαλκῆ, Pauſan. pag. 460. Ἀνέστησαν αὐτῷ (Σόλωνι) χαλκῆν εἰκόνα ἐν τῇ ἀγορᾷ, Ælian. H.V. lib. 8. c. 16. Accipias rogaris alterum exemplar a Murator. claſſ. 6. 489. 1. qui hanc epigraphen corruptiſſimam adſcripſit, & ἀπροσδιονύσως Latinitate donavit:

ΙΗ ΠΡΟ ΤΡΟΦΙΜΩ ΠΙΣΤΝΟΙ
ΘΗΡΕΤΤΑΙ ΑΝΔΡΕΣ ΕΧΟΜΕΘΑ
ΑΝΘ ΩΝ ΧΑΛΚΕΙΗΝ ΤΗΝ Δ ΙΚΟΝΑ ΘΗΚΑΝΕΝ sic ΑΝΔΡΟC
ΕΙΓΓC ΘΗΡΕΩΝ sic ICTAMENOI CTOMATΩN

Io ante Trophimum obedientes
Venatores viri ſumus,
Propterea hanc hominis æneam ſtatuam poſuimus
Prope ora ferarum ſtantes.

Ita Muratorius; verum ipſe ni fallor, binos hexametros, ac pentametrum intueor, quare ſic confingas, erroribus exſcriptoris, & quæ aſſuta ſunt, deturbatis; (nam hic neque *Trophimum*, neque cetera, quæ vertit, intueor,) & quæ a loco ſuo mota, reſtitutis.

Πρὸ τροφίμῳ πίσυνοι ἄνδρες θηρευτ' ἐχόμεσθα,
Ἀνθ' ὧν χαλκείην τὴν εἰκόνα θήκαμεν ἄνδρες
Ἔγγυς θηρείων ἱστάμενοι στομάτων.

Hero freti nos venatores viri longe proceſſimus,
Propterea æream hanc ſtatuam ereximus viri,
Parum abfuit, quin devoraremur ab ferinis faucibus.

Vides principem verſum dumtaxat quid obſcuritatis ingerere, quæ expellitur, ſi conjungas προειχόμεθα, poet. προεχόμεθα, *longe proceſſimus*, quod valet *audaciſſimi*. Τροφίμῳ πίσυνοι, ab Homero ſumptum Od. 6. v. 139.

Πα-

Πατρί τ' ἐμῷ πίσυνος, καὶ ἐμοῖσι κασιγνήτοισι. Magnus D'Orvillius de hac φράσει docta quædam adnotat in Charitonem p.390. sed Homeri oblitus eſt, imo & hujus epigrammatis Muratoriani, quod ſane vir ἑλληνικώτατος præ me aptius reſeciſſet. Numen, cui ſtatuam erexere hi venatores, Dianam reor. Ceterum mea nunc refert, ut animadvertas, vocem εἰκών, cum *ſtatua* eſt, adjuncto aliquo fulciendam, ut tenes ex hoc ſaxo, χαλκείην εἰκόνα.

Præterea reperi etiam Græcos Scriptores bina vocabula εἰκόνες, & ἀγάλματα, *imagines*, & *ſtatuæ* uſque diſtinxiſſe, ita ut ſexcentena exempla ab iis collegerim, quæ cum plurimum membranarum occuparent, & fortaſſe tædio legentibus futura, poſthabere potius exputavi; mixtim recenſendi iidem ſunt, quos, ſi tibi tempus ſuppetat, potis es conſulere: tenes Luciani *imagines*, εἰκόνες, ubi, utpote ſemper de *pictura* ei ſermo eſt, nunquam vides ἄγαλμα· & jure Philoſtratus picturas, quas Neapoli tamdiu demiratus eſt, inſcripſit εἰκόνες· & adeas Ariſtotelem ajentem de generat. animal. l.2. c.6. Ἐπὶ τῶν εἰκόνων χρῶμα γραμμῆς κινητικώτερον, *in picturis color magis movet ſpectatores, quam nuda delineamenta*. Nec obliviſcendus Herodianus, qui lib. 4. c.8. opportune diſtinguit ἀνδριάντας, & εἰκόνας. Videſis Franciſc. Junium in catal. mechanicor. pictor. &c. in nominibus *Apelles*, & *Phidias*, ut alios pictores, & ſcalptores taceam, ubi ſanequam multos Scriptorum locos affert, & de Apelle unæ voces *imagines* & εἰκόνες, de Phidia *ſtatuæ*, & ἀγάλματα recenſentur. Max. Tyrius in diſſert.8.p.80. edit. Marklandi, an *Diis dedicandæ ſint ſtatuæ*, ſemper utitur voce ἄγαλμα· imo ſemel in omni hoc λόγῳ meminit εἰκόνας, quam vocem, ut ſententia conſtet, *imagines*, ſive *picturas* interpreteris oportet: Οὐδὲν γὰρ δεῖ τοῖς Θεοῖς ἀγαλμάτων, οὐδὲ ἱδρυμάτων μᾶλλον, ἢ εἰκόνων ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, quæ verba confuſiſſime verſa etiam in eleganti, & elaboratiſſima Marklandi ἐκδόσει intueor: *imaginibus autem, & ſtatuis non magnopere Diis opus* (eſſe quis) *putabit, cum iis non magis egere videantur, quam ſtatua viri boni;* vides τὸ ἀγαλμάτων converſum, *imaginibus*, contra εἰκόνων, *ſtatua*, quod etiam in Heinſii interpretamento intueor: refundas igitur brevius & concinnius: *Nihilo magis Dii ſtatuis ac ſignis, quam pictis tabulis indigent viri honeſtiſſimi;* atque hanc non contemnendam ἀβλεψίαν in interpretibus ſæpe offendere eſt. Præterea legas cap.37. lib.14. Æliani inſcriptum, περὶ ἀγαλμάτων, καὶ εἰκόνων, *de ſtatuis*, & *picturis*, ut reliquos hujus Scriptoris locos prætercam, quos vel ab indicibus colliges. Neque oblitus ſum Eccleſiaſticos viros conſulere, eoſque reperi definientes εἰκόνας picturas eſſe, Chryſoſt. hom. in pſalm.50. Οἱ ζωγράφοι . . . γράφουσι τὰς εἰκόνας ὁρωμένων σωμάτων, κ. τ. λ. Et Greg. Nyſſen. Orat. περὶ Θεότητος Filii, & Sp. Sanct. poſt prolixam, & ſatis παθετικὴν immolandi Iſaaci deſcriptionem addit: Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τοῦ πάθους, *vidi ſæpe hujus rei miſerandæ imaginem in pictura.* Demum ne te tandiu vexem, πλείστων ἀντάξιος ἄλλων ſit Pollux, qui omnino idipſum lib. 7. περὶ ζωγράφων firmat num. 127. Καὶ μὲν εἰκόνα εἴ-

ποις ἂν τὸ πρᾶγμα, καὶ εἰκασίαν, καὶ εἰκός, καὶ εἴκασμα· καὶ τὸν ἄνδρα, εἰκαστικόν· καὶ τὸ ἐπίῤῥημα, εἰκαστικῶς· καὶ τὸ ῥῆμα, εἰκάσαι· vides hunc onomaſticographum omnia, quæ ad picturam attinent, ab uno θήματι, nempe εἴκω, deducere.

Scio te non latere Pauſaniam ubique ſui voluminis, imo fere in unaquaque pagella ἀγαλμάτων, atque εἰκόνων meminiſſe, eademque ſollemni diſtinctione uſum eſſe; ſi vero non ſemel legas ipſum ſtatuariis vocem εἰκόνα addixiſſe vid. p.442. 476. 481. 489. &c. ea ſane accipienda eſt generatim de *figura*, ut de ῥήσει *imago* paullo ſuperne dictum eſt, ſcil. *il ritratto*: ſicuti etiam Plutarchus part. 1. de Alexan. fortuna ait: Μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευσε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν, *unum Lyſippum* (ſtatuarium) *Alexander juſſit figuras ſui ipſius elaborare*; neque dubites, quin hic εἰκών ſit vox γενική, nam mox dicit ipſe Plutarchus μορφὴ Alexandri, nempe *forma*, quæ ῥῆσις Latiaris eſt ab hac Græca educta, ut notum eſt, per μετάθεσιν. Atque Anthologiæ præſertim liber quartus floſculis epigrammatum exuberat, ubi εἰκών ſtatuariis tribuitur, & langueret ſententia, niſi *figuram*, ſive μορφήν, εἴδωλον interpreteris, ut cap. *6.* de Jove Olympico, admirando Phidiæ opere:

Ἠ' Θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ οὐρανοῦ εἰκόνα δείξων,
Φειδία, ἢ σύ γ' ἔβης τὸν Θεὸν ὀψόμενος.

Sane Jupiter non oſtendit ipſi Phidiæ ſtatuam, ſed εἰκόνα, εἶδος, *ſui ipſius formam*, quam ſculperet. Hinc merito Eccleſiaſtici Scriptores hoſtes ſacrarum imaginum εἰκονοκλάστας vocitarunt, ut γενικωτέρῳ vocabulo uterentur, vide Suicerum in voce εἰκών. Peccarem ſi ſeptuaginta interpretum, & novi Teſtamenti, præſertim Apocalypſeos ſacram auctoritatem pro δεινότητι vocis εἰκών non meminiſſem, cum utrorumque verba mecum conſpirent, vide ſanct. bibliorum indices, & Paſoris lexicon N. T. quam vocem ſexcenties repetitam ſi ipſe excuterem, porro ſpatiarer. Scio mihi iſthæc de dictione εἰκών ediſſerenti pauca quædam opponi poſſe, ſed non tanti exputo, nam ab obſoleti ſæculi Scriptoribus eruuntur, uti Heſychio, & Suida; & Juliano imp. appellanti Jovis Olympici ſtatuam εἰκόνα nullus parſerit, vid. ejus epiſt.8. Demum in mentem revoces, eo quod Homerus picturas non meminit, fruſtra vocabulum εἰκών in ejus poematis fore ut veſtiges: ἄγαλμα autem longe diverſum ab *ſtatua* in tanto vate denotare oſtenſum a me eſt p.297. Quoniam autem multa mihi dicta ſunt de voce εἰκών, quatenus *imago* audit, non erit importunum, ſi etymon addam, quod ἀμέσως trahitur ab voce Hebr. כִּין, *ſicut*, iiſdem conſtante elementis Græcanice emollito; & ſane vel ſtatua, vel pictura πρωτότυπον imitatur, illudque nobis ſimillimum præſentat.

Cogitaram etiam Hebræa vocabula, quæ *ſtatuæ*, & *imagini* reſpondent, eodem pacto ſecernere, ac a me factum vides laborioſe de Græcis, Latiniſque dictionibus, ſed eam reperi varietatem & ἀκαταστασίαν, ut ab eo ſtudio impigre cœpto conquieſcere mihi ſatius duxi; quare rogatum volo

quem-

quempiam præ me ἑβραϊστί doctiorem, ut distinguat firmetque certam διάγνωσιν vocum צלם, משכית, מון, מורה, מצבה, תבנית, &c. Reor autem ῥῆσιν צלם propius accedere ad notionem *imaginis* & εἰκόνος, quam nuper dedimus, eamque vides sæpius in primo Gen. capite, & passim etiam pro *idolo* adhibetur, quod etiam γενικόν nomen est; reliquas sistere animi mentem despondi. Igitur ex longiore hac, & fortasse tædii plena exemplorum aggestione facile unusquisque eliciet, cum *imago*, & εἰκών sint vel *pictura*, vel εἶδος & *species*, quam animo concipimus, pro *statua* sive *signo* neminem unum usurpaturum; si autem Mazochius in mutilo Amphiteatri Camp. titulo IMAGINES inseruit, pro SIGNA, eruditionis suæ gazas proferet, quo eam vocem ratam habeat ac tutetur. Sed aridiora isthæc tandem mittamus.

VII. Age perpendamus, an recte dictum sit ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΟΙ, & nollem, ut Mazochii viri magni nominis auctoritas Neapolitanis circa λόγου σπουδὴν castissimis officiat; plurimum mihi dubii est, quin semel saltem vocem σεισμός cum patrio casu conjunctam reperias; quare, si id verum esse multis præstem, sane veteres cives meos marmori ὑπὸ Βεσβίου σεισμῶν scalpsisse quisque mecum inficiaturus est. Scio te jam turbari, quod longiorem litem serere aggrediar de re grammatica; verum ea intermixta reperies, quæ animum tuum fastidientis fortasse levabunt. Itaque dum φράσιν hanc Βεσβίου σεισμοί, qua usus est Mazochius, excuterem, in animum venit Homerum vocem σεισμός nunquam adhibuisse in æternis Iliade, & Odyssea: idipsum dicas de socio Hesiodo, licet uterque verbum σείειν usi sint; a qua poetarum antiquissima biga si discesseris, quotquot secuti sunt Scriptores vel solutæ, vel ligatæ orationis, dictionem σεισμός ad tædium usurparunt.

Juratissimus fateor bonam melioris Græcanici ævi Scriptorum partem me evolvisse, & reperisse omnes sacramento dato nunquam voci σεισμός patrium casum adligasse; cum terræ motum eos dicere oportuisset, satis sibi superque fuerat unicum vocabulum σεισμός, idque religiosissime servatum, peræque ac si hanc ῥῆσιν uni terræ motus notioni dedicatam dicas; quare contra concordem veterum auctoritatem nil ipse auderem post vocem σεισμός vel Βεσβίου, vel aliud quodvis nomen apponere. Quoniam autem contra Mazochium, qui Græca exquisitissime novit, agendum est, agmen exemplorum deligendum mihi fuit; Herodotus in Melpom. paullo post initium: Σεισμὸς γένηται ἤν τε θέρεος, ἤν τε χειμῶνος ἐν τῇ Σκυθικῇ, ὡς τέρας θωϋμάζεται. Thucyd. lib. 1. num. 128. pag. 82. Δι' ὃ δὴ καὶ σφίσιν αὐτοῖς (Λακεδαιμόνιοι) νομίζουσι τὸν μέγαν σεισμὸν γένεσθαι ἐν Σπάρτῃ. Eod. lib. n. 23. pag. 19. Οὐκ ἄπιστα κατέστη σεισμῶν δὲ πέρι, οἱ ἐπὶ πλεῖστον ἅμα μέρος γῆς καὶ ἰσχυρότατοι οἱ αὐτοὶ ἐπέσχον, *non incredibilia evaserunt de terræ motibus, qui simul maximam terræ partem vehementissimi & ipsi occuparunt*. Et lib. 3. num. 89. p. 222. Σεισμῶν γενομένων πολλῶν· ac paucis post verbis, Σεισμῶν κατεχόντων Εὐβοίας. Lib. 5. num. 45. p. 345. Σεισμοῦ δὲ γε-

νομένου, πρὶν τι ἐπικυρωθῆναι ἡ ἐκκλησία αὐτῇ ἀνεβλήθη. Eod. lib. n.50. p.349. *Ἀλλὰ σεισμοῦ γενομένου, διελύθησαν ἕκαστοι ἐπ' οἴκου*. Lib.8. n.6. p.510. *Ἔπειτα, σεισμοῦ γενομένου, ἀντὶ τοῦ Μελαγκρίδου Χαλκιδέα ἔπεμπον*. Lib.1. n.101. p.66. *Διεκωλύθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ γενομένου σεισμοῦ*. His bene multis Thucydideis exemplis addam Aristophanem in Ἐκκλησιαζ. v.786. p.461.

. . . Σεισμὸς εἰ γένοιτο πολλάκις
Ἢ πῦρ ἀπότροπον, ἢ διάξειεν γαλῆ,
. . . Si terræ motus creber fiat,
Aut ignis aliquis mali ominis emicet, aut mustela transiliat.

Si etiam a me optes aliquem divini Platonis locum, teneo circa init. Timæi to. 2. pag. 145. edit. Aldi, ubi narrat famosam, immanemque Atlantidem insulam *ἀφανισθῆναι σεισμῶν ἐξαισίων, καὶ κατακλυσμῶν γενομένων*. Te sane obtunderem, si hic proferrem, quoties magnus Aristoteles vocis *σεισμός* meminit in Meteorolog. lib.2. cap.7. & 9. p.565. &c. & multas ceras implerem, quem si consulendi tibi libido sit, eam vocem solitariam ubique, & sine ullo casu patrio offendes.

Si autem vel circa, vel post Augusti tempora Scriptores Græcanicos verses, eodem pacto voce *σεισμός* abusos reperies. Porro messem exemplorum suggerit Strabo pag. 100. *Γενομένου σεισμοῦ, καταποθῆναι πόλιν*· & pag.103. *Ῥαγάδας . . . ὀνομάσθαί φησιν ὑπὸ σεισμῶν, ῥαγείσης τῆς περὶ τὰς Κασπίας πύλας γῆς*. pag. 277. *Ἀριστοτέλης μὲν οὖν φησιν ὑπὸ σεισμῶν τῶν καλουμένων βραστῶν, κ. τ. λ.* pag.596. *Συμπεσόντα γὰρ τὰ περὶ Φενεὸν βέρεθρα ὑπὸ σεισμοῦ*. idipsum asserit pag. 783. *Τοὔνομα ταῖς Ῥαγαῖς ἀπὸ τῶν γενομένων σεισμῶν*. pag. 869. *Μαγνησίαν κατέβαλον σεισμοί*· idque repetit de Magnesia pag. 923. *Ταύτην δ' ἐκάκωσαν οἱ νεωστὶ γενόμενοι σεισμοί*. Haud taceam terræ motum Pithecusarum nostrarum pag. 380. *Τὸν Ἐπωμέα λόφον ἐν μέσῃ τῇ νήσῳ τιναγέντα ὑπὸ σεισμῶν ἀναβαλεῖν πῦρ*· quæ verba recoquit, ut moris est, auctor Chrestomathiæ pag. 1230. Miratus sum Dionis Cassii ἀκρίβειαν, qui quotquot Europam, Asiamque afflixere terræ motus, fuerunt autem bene multi, commeminisse haud posthabuit, atque in tot exemplis, quem Latini binis vocibus appellant, *terræ motum*, Dio priva dictione *σεισμός* dicit; satis mihi sit ordine suo pagellas, & versum ex nitidissima Reimari editione indicare, quas tuum erit, si lubuerit, evolvere: 118. 95 -- 272. 55 -- 321. 9 -- 431. 54 -- 753. 71 -- 761. 37 -- 793. 27 -- 859. 18 -- 1138. 20. hunc Cassii locum vellem, ut perlegas, nam præterquamquod non semel vocem solitariam *σεισμός* invises, & verbum *σείειν*, miram quoque Græcanici eloquii vim miraberis: & historicus, quo lectores alliceret, imitatus Thucydideæ pestis *ὑποτύπωσιν*, post homines natos teterrimum, ac infandum terræ motum cultiori vivacique stilo describit, qui sub Trajano principe Antiochiam omnem evertit ac pessumdedit. Pag.1095. 10. de terræ motibus, qui Campaniam vexarunt ante Vesuvinum incendium sub Tito, loquitur, pag.1196. 90. & 1332. 22.

Evolvi etiam per otium Ælianum, qui cum ceteris suæ, & antiquioris

ris ætatis Scriptoribus absolute utentibus ea, qua de agimus dictione, conspirat: lib.4. c.17. p.367. refertque sententiam Pythagoræ de terræ motus origine: Σεισμὸν ἐγενεαλόγει ὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ σύνοδον τῶν τεθνεώτων, *terræmotus nullam aliam originem esse, dicebat quam cœtum mortuorum*, vide Perizonii adnotat. Et lib.6. c.7. p.454. ait, σεισμὸς τὴν πόλιν (Σπάρτην) κατέσεισεν· adisis adnot. ubi quatuor alios Scriptores invenies, Polyenum, Diod. Siculum, Suidam, & Scholiasten Aristophanis, qui hanc Spartæ excidionem commemorant, & uno vocabulo σεισμὸς utuntur. Vide etiam Ælian. lib.6. c.9. p.457. Non oblivifcendus Jamblichus de vit. Pyth. pag.114. Amstel. 1707. Προῤῥήσεις τε σεισμῶν ἀπαράβατοι, *terræ motuum certæ divinationes*. Vide etiam Philostratum in vita Apoll. 6. 38. p.275. & ex lexicis tenes exempla Xenophontis. Pausaniæ mihi carissimum volumen minime oblivifcendum; in eo vocem σεισμὸς ubique intueri est, nullo patrio casu adjecto; optarem, ut sat multis locis posthabitis omne cap. 24. lib.7. pag. 584. lectites, ubi Pausanias omnium deterrimum excidium urbis Helices uberi stilo describit, & vox σεισμὸς & σείειν sexcenties repetitur: ejus narrationis initium est: Σεισμὸς ἐς τὴν χώραν σφίσιν αὐτίκα κατασκήψας, κ. τ. λ. Verum me plures libros evolvere jam pertædet, si tibi plus otii superest, reliquos scruteris. Quæ autem edico de hac voce, adeo vera exputa, ut etiam sacros & Christianos Scriptores eodem pacto usos legas, atque, quo vetus instrumentum taceam, in quo ter ἁπλῶς dictio σεισμὸς illita est, nim. Esther. 11. 5. Amos 1. 1. & Zach. 14. 5. pluries in novo fœdere præsertim in Apocal. reperire est; sat tibi sit hujus libri cap.11. ubi in eod. cap. vers.13. bis Joannes eam vocem adhibuit: Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐγένετο σεισμὸς μέγας, καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτά. Eusebius triplices σεισμὺς enumerat, quem tutemet consulas, per Asiam, an. Chr. 106. per Galatiam an. 111. Antiochiæ παρόντος Τραϊανῦ an. 114. & ut sexcentenos prætereaam, adisis Sozomenum, sed lib. oblitus sum, & ob scribendi celeritatem piguit iterum vestigare cap. 2. ubi legitur γενεσία σεισμῦ, *natalis terræ motus*. Cyrillus Hier. cathec. 14. p.211. Parif. 1720. Ἀγαλλιᾶσθε μὲν διὰ τὸν ἀναστάντα Κύριον· ἐν τρόμῳ δὲ διὰ σεισμὸν, καὶ τὸν ἄγγελον τὸν ὡς ἀστραπὴν φανέντα.

In hoc sane tot exemplorum aggestu vides apertissime Scriptores tum supremi subsellii, tum inferioris dictionem σεισμὸς adhibuisse sine ullo patrii casus additamento, cum una satis sit pro bina voce Latiari *terræ motus*; hinc mecum Romanorum linguæ pauperiem incuses, qui ῥήσει carent, qua hunc tremorem appellitent. Nollem autem, ut mihi succenseas, qui tantam vim Scriptorum, quod fateor non arduum fuisse, collegerim, etenim contra potentissimum bostem Mazochium, & tantæ auctoritatis virum pugnandum mihi fuit, quare eisdem veluti maximis copiis indigebam: qui quidem summa arte in antiquo & elegantiæ pleno saxo nostrate post ΣΕΙΣΜΩΝ apposuit τὸ ΒΕΣΒΙΟΥ, ita ut sit sententia secundum ingeni-

ingenitam notionem vocis *σεισμός*, MOTIBVS TERRAE VESBI, quod cogitasse, & scalpsisse Neapolitanos quis in animum inducet suum? Pervelim autem, ut haud credat quis me cursim Thucydidem evolvisse, cum objicere posset hunc historicum dixisse *πολλοὶ σεισμοὶ τῆς γῆς* lib. 3. p.221. num. 85. cum etiam quis statim reponeret illud *τῆς γῆς* post *σεισμοί* esse tanquam pannum purpuræ insutum ab indoctis librariis ævi insipientis, atque ad Latinitatem jam desciscentis; cum supra bene multos Thucydidis locos exscripserim, in queis solitariam semper vides vocem *σεισμός* & quis ferat in hoc Ἀττικωτάτῳ, & omnium castissimo Scriptore, quod ne Hellenistæ quidem, & barbari unquam illevere? Quare mirandum siquidem est tot Thucydidis doctos interpretes inprimisque Dukerum voculas importunissimas *τῆς γῆς* non statim erasisse, vel saltem quid adnotasse. Neque me Pollux sollicitat, qui dum lib. 5. cap. 10. num. 61. virtutes canum enumerat, inter reliquas optat *τῶν ὤτων στάσιν*, & *τὸν σεισμὸν οὐρᾶς*, *aurium erectionem*, & *vibrationem caudæ*, nam hic vox *σεισμός* nimis licenter adhibetur, nec sermo Polluci est de *terræ motu*; & *κυρίως* paullo ante laudans canum elegantium, vocat *λιγυράς*. Turbavit etiam me eruditiss. Facciolatus in lexico, qui vocabulo *terræ motus* apposuit *σεισμὸς γῆς*, quare ab optimo lexico inducenda est vocula *γῆς* sat importuna.

Et quidem, ut rem potius firmem, gratulor auctorem indicis verborum Æliani mecum jurare, atque admonere, *σεισμός absolute*, *terræ motus*. Quin & verbum ipsum *σείειν* ita etiam sæpe usurpatur, Thucyd. lib.4. p.268. v.21. *τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἱσταμένου ἔσεισε*, *ejusdem mensis initio terræ motus exstitit*. Et Dio. pag. 1139. v.66. Ἐπὶ πολλὰς μὲν ἡμέρας, καὶ νύκτας σείοντος τοῦ Θεοῦ, *terræ motus divinitus facto per plures dies, noctesque*. Adde nomen adjunctivum *εὔσειστος*, *terræ motibus obnoxius*, absolute etiam & belle adhiberi a Strabone lib.12. p.867. Σχεδὸν δέ τοι εὔσειστος ἐστὶ, καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὸν Μαίανδρον χώρα. Et lib. 13. pag. 935. Εὔσειστος δὲ καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ τόπος. Scias præter vocabulum *σεισμός*, quod valet *suetum terræ motus genus*, esse & aliud, dictum etiam unica *ῥήσει*, nimirum *βρασμός*, cujus & meminit Aristoteles loc. laud. & Dio Cassius pag. 1139. v.3. estque cum terra *succutitur*, & *subsultat*: Ἔπειτα βρασμὸς ἐπ' αὐτῷ βιαιότατος ἐπεγίνετο, καὶ ἄνω μὲν ἡ γῆ πᾶσα ἀνεβάλλετο, ἄνω δὲ καὶ τὰ οἰκοδομήματα ἐνεπήδα, *inde secuta succussio violentissima*, (nempe post *σεισμόν*,) *qua partim tellus ipsa tota sursum jactabatur*, *partim ædificia subsultabant*. Advertendum quoque adeo exacte & distincte res designasse Græcos, ut præter peculiaria terræ motus nomina, etiam *γενικὰ* formasse, quæ *τὰ πάθη τῆς γῆς* appellarunt, longe *κυρίως*, quam Latini, qui privo, exsuccoque vocabulo species omnes dixere, scil. *terræ motus*, Strabo lib.12. p. 868. Διατελοῦσι δὲ προσέχοντες τῆς γῆς τοῖς πάθεσι, καὶ ἀρχιτεκτονοῦντες πρὸς αὐτήν, *assiduo intenti* (Philadelphii) *sunt terræ πάθεσι*, *contraque moliuntur*.

De-

VIII. Demum facile a me impetrare quis valeat, ut patefaciam jure Scriptores hos omnes Homeri filios vocem σεισμός notioni *motus terræ* dedicaſſe, nam eam ab hoc divino parente didicerant, qui omnium poſt homines natos teterrimam telluris, mariſque univerſi ſurſum deorſum commotionem confingens verbo σείεσθαι Iliadis υ. verſum 56. honeſtavit: venia ſit iſthæc carmina apponendi, ut poetæ ὑπερυψήλου ſententiæ granditate, & majeſtate verborum te exhilarem, qui mea ſcribentis rure inficetiora fers nimium patienter:

Δεινὸν δ' ἐβρόντησε πατὴρ ἀνδρῶν τε, Θεῶν τε
Ὑψόθεν· αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὀρέων τ' αἰπεινὰ κάρηνα.
Πάντες δ' ἘΣΣΕΙΌΝΤΟ πόδες πολυπιδάκου Ἴδης,
Καὶ κορυφαὶ, Τρώων τε πόλις, καὶ νῆες Ἀχαιῶν.
Ἔδδεισεν δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἐνέρων Ἀϊδωνεὺς,
Δείσας δ' ἐκ θρόνου ἆλτο, καὶ ἴαχε· μή οἱ ὕπερθε
Γαῖαν ἀναῤῥήξειε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
Οἰκία δὲ θνητοῖσι, καὶ ἀθανάτοισι φανείη
Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι Θεοί περ·
Τόσσος ἄρα κτύπος ὦρτο Θεῶν ἔριδι ξυνιόντων.

Piget appendere commune, & pingue interpretamentum, quis enim Latine eloquentiſſimus iſthæc beata verba, ac numeroſa, nihilque ab tantarum rerum ac elementorum tumultui aptiſſima exæquet?

Horrendum intonuit pater hominumque, Deumque
Ex alto; at ſubtus Neptunus concuſſit
Terram immenſam, montiumque excelſos vertices.
Omnes igitur concutiebantur radices riguæ-fontibus Idæ;
Et culmina, Trojanorumque urbs, & naves Achivorum.
Timuit etiam ſubtus rex inferorum Pluto,
Territuſque ſolio exſiliit, & exclamavit veritus, ne ei deſuper
Terram reſcinderet Neptunus, quaſſator terræ,
Domuſque mortalibus, & immortalibus panderentur
Viſu-terribiles, ſitu-ſentæ, quas horrent Dii ipſi:
Tantus utique ſonitus exoritur, cum Dii certamine congrediuntur.

Tentavit porro Maro, cui hæc Homerica terræ motus ὑποτύπωσις tantum cordi fuit, Latiaribus eam carminibus reddere, *proximus huic, longo ſed proximus intervallo inſequitur;* tutemet rem penſites, Æn. 8. v. 241.

Non ſecus ac, ſi qua penitus vi terra dehiſcens
Infernas reſeret ſedes, & regna recludat
Pallida, Diis inviſa; ſuperque immane barathrum
Cernatur, trepidentque immiſſo lumine manes.

Verum ad id, quod mea intereſt, redeundum, vides Homerum verbum σείεσθαι, unde exſilit σεισμός, in διχυνώτει *terræ motus* adhibuiſſe, quare tanti vatis poſteri nil degeneres eidem notioni juratiſſimi addixerunt.

Ne-

Neque exputent, qui divinum vatem lectitant ope scholiorum, me latere in binis, aut ternis locis inesse, præter τὸ σείεσθαι, verba, quæ ad quandam terræ motus speciem detorqueri possint, veluti Il. α. v. 528. Κρονίων . . . μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον· & Il. θ. v. 199. Σείσατο δ' εἰνὶ θρόνῳ, ἐλέλιξε δὲ μακρὸν Ὄλυμπον, ubi scholiastes ἐλέλιξεν interpretatur ἐκίνησεν, ἔσεισε, & quotquot Latine verterunt, instar servorum reddidere, *tremefecit*. Fateor autem me hac in tenebricosa voce hærere adhuc; id unum scio, & qui vel parum Græce norunt, mecum conspirent oportet, longe ῥῆμα hoc ἐλελίζειν abesse a σείειν, illud enim est *volvere*, hoc autem *concutere*; idque habeo ab Homero ipso, qui dum non semel canit de navi fulmine percussa, ac inde susque deque versa, utitur verbo ἐλελίζεσθαι, Od. ξ. v.305.

Ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντησε, καὶ ἔμβαλε νηὶ κεραυνόν·
Ἡ δ' ἐλελίχθη πᾶσα, Διὸς πληγεῖσα κεραυνῷ.

Atque hic omnes interpretantur, *navis tota conversa est*; uti etiam Od. ε. v.313. cecinerat, μέγα κῦμα . . . περὶ δὲ σχεδίην ἐλέλιξεν, *ingens fluctus invertit prorsus ratem*: imo in Il. ρ. 278. μάλα γὰρ σφεας (Τρῶας) ὦκ' ἐλέλιξεν Αἴας, ipse scholiastes reponit συνείλησε, συνέτρεψεν, scil. *convertit*; non curandus H. Stephanus, qui hic refudit, *tremefecit*: neque auctor Chrestomath. ex Strab. lib. 8. p. 1260. qui etiam hoc divini vatis ῥῆμα ita accepit, dum inquit Jovis potestatem extollens: Πολὺ γὰρ ὑπερβάλλει τῷ νεύματι μόνῳ σείειν, κ. τ. λ. *nam multo majus est solo nutu* (Olympum) *concutere*, *&c.* Igitur si ἐλελίζειν est *volvere*, uti etiam ostendit origo ipsa vocis ab εἰλέω, quando ergo Jupiter Ὄλυμπον ἐλέλιξεν, dicas potius in *gyrum vertisse* illum montem, quo magis vis & majestas hujus summi numinis commendetur: præsertim cum videatur Homerus Olympum montem inter cælestes sphæras locasse, ut in præclara, & lectu jucundissima διατριβῇ ostendunt academici Parisienses tom. 10. pag. 653. si vero res ita se habeat, levissimum fuisset Jovi montem, uti navem circumagere, & notio τοῦ ἐλελίζειν in Homero usque constabit. Atque posthac miraberis Maronem bis vertentem τὸ ἐλέλιξεν Homericum, *tremefecit*, Æn. 9. v. 107. & Æn. 10. v.116. . . *Jupiter* . . *Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum*. Qui quidem Maro nihil de motu Olympi cogitavit, sed de timore a Jove cælicolis incusso.

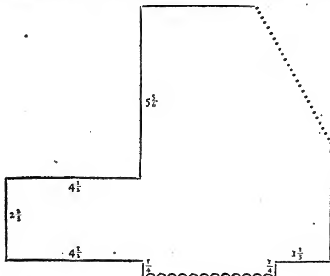
Ne mihi præterea contumax sis, quod Gellius lib.2. cap.18. de caussis terræ motus edisserens vocet Neptunum σεισίχθονα, ita ut, sicuti vides hanc vocem effictam a binis hisce σεισμὸς χθονός, ita etiam dici possit σεισμὸς γῆς, atque etiam σεισμὸς Βενθὶς, &c. verum reponam hujus Gellianæ ῥήσεως exemplum me non adhuc reperisse; fortasse librariorum error est pro ἐνοσίχθονα, quæ vox in Homero sæpius illita est, sicuti etiam ἐννοσίγαιος, quam simul commemorat Gellius; atque interpretes, & ipse divinus vates pro *terræ quassator* ambas hasce dictiones adhibuere; sed his ignoscas, quippe qui Græcanicæ originis vocabula rati sunt, cum sint Phale-

Phalefgicæ ; etenim ἐννοσίγαιος habes ἀμέσως ab אני נשׂג , *navium infe-ctator*, & ἐνοσίχθων ab אני שׁקט *navibus quietem inducens*, quæ eſt bina maris, five Neptuni indoles ; & nunc fcimus , cur veluti κύρια nomina hujus numinis tum Ἐννοσίγαιος, tum Ἐνοσίχθων apud vates audiant ; & cur antiquiſſimi Græcorum, ut ait Gellius ibid. fieri terræ motus crediderint ab aquarum fluctibus, pulſibuſque , quæ in terrarum cavernis exundarent ; & quædam urbes, licet quam longiſſime a mari diſſitæ, Neptuno templa erigerent, ut ab τοῖς τῆς γῆς πάθεσι fervarentur : porro iſthæc vetuſtiſſima, & peregrina nomina Græcanice ſumpta , & intellecta ad hanc fidem eos impulere, cum fecundum ingenitum veriloquium perquam fatis diverfam notionem claudant : at contra verbum σείω , unde σεισμός fluxit , jure terræ motibus addictum eſt, cum illud teneamus ab שׁחה, *depreſſit*, *proſtravit* . Hic autem mihi longe querendum eſt de H. Stephano , qui in Theſauro in voce χθὼν Homero, & Heſiodo ignotam dictionem σεισίχθων, adſcribit , nihilque hæſitans inquit : Σεισίχθων *ſubſtantive pro Neptuno uſurpatum legitur tam ab Homero*, & *Heſiodo* , *quam ab aliis*, verum exempla non recitat, neque proferre quiviſſet , dum beata horum vatum ævitate ea ῥῆσις non adhuc in auras profiliit ; evolvas eorum poemata ſumma ab imis , nunquam eam offendere eſt : imo haud fcio an in ipſis poſterioris ab Homero ætatis Scriptoribus invenies ; adeo plena periculi res eſt vel a bonis lexicis dumtaxat vocabulorum κυριότητα, & antiquitatem penſitare ! Nomina hujus Numinis marini a primæva lingua educere in mentem etiam venit πολυγλώττῳ Joanni Clerico , fed unum fatis fuit ab ea elicere nempe Ποσειδῶν, reliqua Ἐνοσείχθων , & Ἐννοσίγαιος Græcanica ratus eſt vulgarem opinionem fecutus ; itaque hæc adnotavit in ver. 456. Heſiod. Θεογον. Ἐννοσίγαιον] *hoc eſt* Ποσειδῶνα , *qui mari præeſſe creditus eſt . . . dictus ab* פוסר און , *poſedon* , *ejus ætatis lingua* , *hoc eſt fractor navium* . Ἐννοσίγαιος *eſt epitheton* , *quo deſignatur Neptunus*, *ſeu maris Deus*, *quia mare procella concuſſum videtur etiam ipſam terram concutere* . Attamen rectius vox Ποσειδῶν habes ab פשט אני , *ſpolians navem* , quæ dictiones puræ putæque Hebrææ ſunt ; e contrario פוסר און Rabbinicas potius novi, neque in ſanctis libris reperire eſt.

Ad hanc μακρολογίαν me impulit doctiſſimus Mazochius , qui φράσιν omnino Græcis ignotam , nim. ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ , fcalptam marmoribus a Neapolitanis enixe tutatus eſt ; intererat mea, ut fexcentis exemplis cujuſvis ætatis corrafis, in queis nomen σεισμός vides ſemper caſu patrio deſertiſſimum, famæ proviſum irem meorum civium ἀσυκῶν, ut vocat Philoſtratus , ideſt Græca caſtiſſime callentium : quare a me ἁπλῶς , omni additamento poſthabito, adjectum τὸ ΥΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ, uti & lapidis ſpatium, & res ipſa poſtulabat. Unum per me tibi lubeat, abuti fcilicet τρόμος γῆς, nunquam vero σεισμὸς γῆς, nam accidit, ut veſtigarim ita locutum Halicarnaſſeum lib.10. p.600. lin.23. Oxon. Γῆς μυκήματα, καὶ τρόμοι συνεχεῖς ἐγίνοντο, *terræ mugitus*, *ejuſdemque quaſſationes*:

Ceterum cum ſæpe σεισμός adhibuerit, vid. to.1. p.237. lin.14. & p.304. lin.24. ratum eſt nunquam adjeciſſe τὸ γῆς.

IX. Quoniam autem mentio incidit de theatro Herculanei pag.541. copia paullo liberior mihi ſit tum de eo ædificio, tum de urbe pauca indicandi, quam rem ſcio nunc eſſe plenam deſiderii; cum hæc ad æternale Regis D. N. munificentiæ decus commendandum apprime conſpirent; & magis firmatur, quod a me aſſertum eſt pag.541. ſtatuas facile ruere, reliquam vero theatri molem ſolidam ſtare ſervarique. Itaque Rex, rejectis ruderibus, infinita pæne impenſa Herculanenſe theatrum univerſo orbi jam pernotum nobis viſendum obtulit, cujus ſedilia duodevicena e ſilice præter terna ſupra porticum, nec non graduum ordines ſepteni ab vomitoriis recta ad arenam tendentes, calamitatem nullam paſſi ſunt, ita ut quiſque adhucdum aſcendere, aſſidere, & per porticum ambulare libere queat. Ad hæc binæ largiores ſcalæ, dextræ altera, altera ſiniſtræ theatri adhæreſcunt, quæ ad porticum ducunt; ſuperius arctiores exſtructæ ad tria ſedilia ſupra porticum erecta tendunt; quare tandem novimus ordinem ſcalarum id genus ædificii, de quibus æterna lis fuit apud archæo-

logos. Diameter ſedilis infimi eſt palm. Neap. 62. cumque ipſa theatri ſubſellia ſint 21. lata palm. 3. & uncias 5. alta autem palm. 1. cum dimidio

midio, si per diametri rationes ad circuli περιφερίαν calculum ineas, invenies theatrum insideri posse ab circiter 3500. hominibus: cui non parvo numero si eos, qui arenam occupabant, addas, hic grandior increscet. Quam quidem theatri structuram ne exiguam reputes in oppido Herculaneo, cum hodiedum id genus ædificia vel in principibus urbibus tantæ magnitudinis haud exstrui videas. Et tibi juratus edico hanc elegantissimæ artis molem mihi, quoties intuitus sum, nescio quid priscæ majestatis, atque magnificentiæ ingessit. Si a me quæras, quo architectonices ordine fabrefactum sit, non aberrem, si Corinthium ajo. Quo autem te oblecter, apposui unius pilarum, quæ grandem hanc molem inferne & regunt, & ab exteriore parte cingunt, ichnographiam, qua licuit sollicitudine, & veluti furtim extractam: ipsas quidem lateritio opere compactas cernimus, calce rubro colore tincta contectas, quarum princeps facies striis elegantibus exornatur: vide schema pag. anterioris. Exactam hujus περιθρυλλήτου theatri orthographiam patientissime exspectamus ab doctissimo Herculanensium antiquitatum præfecto, ne nos hæc rudia atque nil incocta frusta exteris fame jam enectis projiciamus.

Verum præterquam quod & elegantiæ plenum est, & pæne solidum hoc ingens theatri opus, pretium ejus mire commendatur, quod hujus ædificii Cassius magni nominis historicus commeminit, licet ejus verba nostrates Scriptores haud sordidos, & longe gentium natos eo usque torserint, ut ῥητά, sed multo magis ἄῤῥητα libris alleverint, quos si hic recitem, longum eorum nominum πίνακα appenderem; ipse autem paucis rem absolvam, atque in ingenitam forte lucem restituam. Itaque inter φοβερὰς, καὶ θαυμαστὰς excidiones adjicit: Καὶ προσέτι (τέφρα ἀμύθητος) καὶ πόλεις δύο ὅλας, τό τε Ηρκουλάνεον, καὶ Πομπηίους, ἐν θεάτρῳ τοῦ ὁμίλου ΑΥΤΗΣ καθημένου, κατέχωσε, pag. 1095. v. 39. quæ mecum sine periculo sic vertas: *præterea* (ineffabilis copia cineris) *ambas urbes Herculaneum, & Pompejos, populo ILLIVS sedente in theatro, undique obruit:* vides nodum omnem inesse in vocula αὐτῆς, quæ cuinam ex binis urbibus referenda sit, tandiu dubitatum est: verum tum ratio reciproci αὐτῆς postulat, ut ad Herculaneum referatur; nam si de Pompejorum urbe sermo esset, Dio illevisset ταύτης, non autem αὐτῆς, ut tiro Græcanicus noscitat: tum etiam, quia jam oculis nostris theatrum in Herculanei oppido se obtulit; neque audias, qui importune adscripsere αὐτῶν, ut notat Reimarus in var. lection. etenim ea in re cum doctissimum Assemanium consuluissem, amice reposuit in omnibus membranis Vat. bibl. se τὸ αὐτῆς reperisse. Id unum miratus sum tantum virum Reimarum in Latiari suo interpretamento veritatis ac fidei pleno voculam αὐτῆς, nescio, qua religione ductum, posthabuisse, sat sibi esse ratum nostratium Scriptorum Peregrinii, & Lasenæ sententias in doctiss. adnotat. referre, de quonam theatro Dio id narret, quos pigere oportuisset in re certa tot membranas frustra exarasse, & rixas celebrasse. His addas Tillemontium ajen-

tem in fin. artic. 4. in Tito, theatrum in urbe Pompejis cecidisse Neronis ævo, inde iterum excitatum; postea sub Tito cineribus Vesuvii oppletum, civibus Pompejanis insidentibus, atque provocat ad Dionem, qui quidem id haud refert; & piget Tillemontium virum sollertissimum omnia turbasse.

Neque quis in animum inducat me aufugere, quod objiciunt quidam, haud evinci locum, ubi theatrum nunc visitur, fuisse Herculaneum; attamen, qui ita sentiunt, rerum antiquarum, & litterarum Græcarum ὀψιμαθεῖς esse, & hospites se facile probant; urgent enim contra bina marmorum testimonia, in queis nuper a Rege fortunatissimo inibi repertis incisum est HERCVLANENSES, quæ omnibus prostant. Verum scio, quid tale genus homines obganniunt, nimirum Strabonem adserere hoc oppidum in promontorio in mare exporrecto situm; e contrario ædificia, theatrum, statuas, & cetera, quæ nunc, rejectis ruderibus, reperiuntur, esse in longe diverso positu, namque fere ad marinarum aquarum libellam intuemur, non vero ἐν τῇ ἄκρᾳ. Sed antequam Strabonis verba expendam, hosce suavissimos homines rogatos pervellem, ut nos doceant, quo nomine salutabatur urbs, sive locus, unde tot enormes æneæ, & marmoreæ statuæ, tot picturæ, & cujusvis artis instrumenta, tot codices, theatrum ipsum, & publica auctoritate tot litterati lapides extrahuntur; ipse certe hæc omnia inter Pompejos, & Neapolim jacere intueor, ubi & Strabo, & Dion. Halicar. Herculaneum figunt. Porro ne otium teramus, Strabonem potius audiamus lib.5.p.378. Ἐχόμενον δὲ φρούριον ἐστὶν Ἡράκλειον, ἐκκειμένην εἰς τὴν θάλατταν ἄκραν ἔχον καταπνεομένην Λιβὶ θαυμαστῶς, ὥσθ' ὑγιεινὴν ποιεῖν τὴν κατοικίαν. Ὄσκοι δὲ εἶχον καὶ ταύτην, καὶ τὴν ἐφεξῆς Πομπαίαν· quæ doctissimi viri sic converterunt: *Neapolim Herculaneum insequitur, cujus extremitas in mare porrigitur, & Africo mirifice perspiratur, ut salutaris inde fiat ibi habitatio. Hoc, & quod proxime sequitur, tenuerunt Osci.* Sane nisi Græca verba interpolata dicas, dormitantem incuses necesse est Strabonem; etenim oblitus omnino urbis, de minima ejus parte, nempe de τῇ ἄκρᾳ sermonem instituit, quæ quidem ἄκρα, sive sit *extremitas*, sive *summitas*, sive *promontorium*, dicitur in mare porrigi, afflari ab Africo, & multæ salubritatis esse: de φρουρίῳ, sive de oppido ne verbum quidem; imo falsum arcessam geographum, cum omnis Herculanei plaga Africo opposita sit, neque ἄκρα ipsa solum salubris erat, sed omnis illius regionis ora: quare merito inquit Plin. in famosa ep.26. ad Tac. lib.6. de morte avunculi: *Erat enim frequens amœnitas oræ*. Atque huc referendum, quod contra Rullum ad populum tanta animorum vi disputavit Tullius cap.14. *Accedet eo mons Gaurus, accedent salicta ad Minturnas; adjungetur etiam illa via vendibilis Herculanea multarum deliciarum, & magnæ pecuniæ; permulta alia, quæ senatus propter angustias ærarii vendenda censuit, consules propter invidiam non vendiderunt;* vides jam viam ipsam, quæ ad id oppidum ducebat tot deliciarum ubertate affluentem;

tem ; non igitur tantum ἡ ἄκρα amœnitatis & falubritatis plena ; hanc viam exputo Neapoli Herculaneum ufque pertinuiffe , inde longius proceffiffe ad Pompejos , &c.

Hic autem non tantum exteros Scriptores , & qui in Ciceronem adnotationes attexuere , neque noftrates exigui nominis , quantum quosdam ingentis famæ demiror hanc viam *Herculaneam* ad Lucrinum lacum transftuliffe, quæ diverfo nomine, fcil. *Herculea* audiebat , vide Latinorum teftimonia apud Cluverium; quam ævo Tullii a marinis fluctibus quoad partem bonam disjectam non paucis a Cicerone poft annis Agrippam inftauraffe , ejufque viæ ufum, brevitatemque narrat Strabo pag. 375. Ὁ δὲ Λοκρῖνος κόλπος πλατύνεται μέχρι Βαιῶν χώματι εἰργόμενος ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάττης ὀκτασταδίῳ τὸ μῆκος, πλάτος δὲ ἁμαξιτοῦ πλατείας , ὅ φασιν Ἡρακλέα διαχῶσαι τὰς βοῦς ἐλαύνοντα τὰς Γηρυόνου · ἐχόμενον δ' ἐπιπολῆς τὸ κῦμα τοῖς χειμῶσιν, ὥστε μὴ πεζεύεσθαι ῥᾳδίως , Ἀγρίππας ἐπεσκεύασεν , *Lucrinus lacus ad Bajas ufque expanditur , interclufus ab externo mari aggere longitudine octo ftadiorum, latitudine pro rotabili curru: hunc aggerem fertur Hercules feciſſe , dum Geryonis boves ageret : cum vero tempeftatibus mare agitantibus fluctus undique admitteret, ut terreftri itinere difficillime peragrari poffet , Agrippa inftauravit .* Non igitur exftabat Tullii ætate ifthæc ad Lucrinum Herculea via , quare ridendus fummus orator, & Romani , cum *vendibilem* fecerant ; & qui fieri poteft, ut ab aggere unius lapidis longitudine, atque arctiffimo *plurimum pecuniæ* colligerent ? Verum hæc tibi fervo uberiori ftilo excutienda in Puteolana chorographia. Concludam igitur Strabonem non de ipfa Herculanei ἄκρᾳ loqui, fed aliud mente agitaffe, & libris fuis adfcripfiffe, corruptum poftea temporis malignitate librariorum.

Si vero quid audendum, & parum lucis geographi verbis afferendum fit, ita meticulofus illa reftituerem, unius litterulæ adjectione, videlicet, pro ἄκραν illinerem μακρὰν, quo omne ipfum *promontorium* huic oppido importunum funditus demolirer; quare reficias : Ἐχόμενον δὲ φρούριον ἐστὶν Ἡράκλειον ἐκκείμενον εἰς τὴν θάλασσαν , μακρὰν ἔχον, καταπνεόμενον Λιβὶ θαυμαστῶς , ὥσθ' ὑγιεινὴν ποιεῖν τὴν κατοικίαν · Ὄσκοι δὲ εἶχον καὶ ταύτην, καὶ τὴν ἐφεξῆς Πομπαίαν, & reddas : *Statim poft* (Neapolim) *eft oppidum Herculaneum juxta mare, in ipfa littoris longitudine fitum , mirifice ab Africo afflatum , ita ut faluberrima habitatio reddatur ; hanc fedem tenuere Ofci , &c , qui deinceps fequuntur , Pompejos ;* nunc fiquidem omnis Strabonis fermo circa Herculaneum verfatur , atque illud defcribit fuiffe fecundum littoris longitudinem ; (id enim valet φρούριον μακρὰν ἔχον, uti, vel qui parum Græce didicere, norunt ;) & fane tot vetuftatis gazæ in longo propter mare tractu reperiuntur a Rege , quod enixe firmat, quæ facta eft Straboni , medelam ; hinc fine periculo dicas Herculanenfes urbem non latiorem , fed , uti funt cetera totius ejus finus oppida , longiorem fibi exftruxiffe , ita ut cœpta fit ab *Turri octava* , ut pofteriores

riores Scriptores dixere, nunc *Torre del Greco*, ad Herculis Porticum, ut num. 106. Petronius vocat, vulgo *Portici*; media interjacebat *Retina* villa. Porro, ne dubites, quin recte ἄκραν in μακρὰν immutarim, advertere te jubeo, præterquam quod Strabonis operi librariorum vix numeranda incubant menda, in hac ipsa Herculanei περιόδῳ illitum esse Ἀχέρων pro Ἀχερρῶν· nec non Κρέωνα pro Κρεμώνα, quæ jam observarunt interpretes: ἣ ποιεῖ, pro ἡ Πομπαΐα, *Pompeji*, quod non vidit Casaubonus, quare non sine piaculo isthæc in adnotation. illevit vir magnus: *Verba* ἣ ποιεῖ *videntur omnino inducenda . . . illis autem sublatis, sensus est perspicuus, &c.* at contra est, nam sine τῷ Πομπαΐα est tenebricosissimus, eo quod mutilus. Præterea adscriptum est, Οὐεττσῦιος cum duplici sibilo: ἐπιοίκουμενος pro ἐπικυκλούμενος, ut a me animadversum est supra pag. 421. πεμαίροιτ' pro πεμηροῖτ', de quo σφάλματι mox dicam. Quare nisi molestus quis posthac abneget etiam bene appositum ἄκραν pro μακράν.

x. His igitur perquam brevissime, & raptim animadversis, non curandus locus Sisennæ, quem recitat Nonius Marcellus de indiscr. generib. *Quod oppidum tumulo in excelso loco propter mare, parvis mœnibus inter duas fluvias, infra Vesuvium collocatum*; etenim Sisenna nomen oppidi haud indicat, duo flumina prope Vesuvium fuisse quis unquam scripsit, aut credat? ingentia Herculanei, urbis non parvæ vestigia, & lapides, in queis inscriptum est, HERCVLANENSES, non in excelso sed in infimo loco reperti sunt; præterquamquod Marcellus hic grammaticus non audit magni nominis scriptor; imo in vocum interpretatione sæpe delirare notat præter alios Lud. Kusterus diatr. de verbo *cerno* pag. 81. 91. & me docet Mazochius de Ascia pag. 174. col. 2. *Nonium ubique a descriptoribus dira passum veterem esse querelam*; atque etiam ipse conqueror de civium meorum doctissimis, qui isthæc Nonii verba contra humilem Herculanei situm, quem tueor, adhuc urgere adnituntur. Quis vero ferat Peregrinium in Campan. pag. 320. ajentem τὴν ἄκραν efformasse portum ante Herculaneum, qui naves Herculis exceperat, & Plinii classiarios? etenim neque ego, neque Dion. Halicarnasseus, quem recitat Peregrinius, novimus, an Herculis tempestate id oppidum portu munitum fuisset: si vero Dionysius ætate sua adhuc illum exstare narret, imo plures & tutos quavis tempestate, λιμένας ἐν παντὶ καιρῷ βεβαίως ἔχοντα, hoc lubens quisque pernegabit; nam quotquot Herculanei meminere Scriptores, de portu omnino siluere; & verendum sat est, ne hic Halicarnassei locus sublestus sit, atque ab indocto adsutus, præsertim cum de syntaxi parum conquerantur Sylburgius, ceterique qui in Dionysium breves adnotationes scripserunt, vide pag. 34. edit. Oxon. 1704. imo Plinius Cæcilius eam urbem portuosam fuisse videtur palam abnuere, dum in sæpius laudata epistola 15. lib. 6. scribit avunculum litteras, sive codicillos ab Retinæ classiariis accepisse, ut naves a Miseno solveret, & eos ab imminenti Vesuvii discrimine eriperet; contra si Herculaneum por-

portum habuiſſet, navigiis, quæ in hoc procul dubio detineri oportuiſſet, periculum defugiſſent, non exſpectatis Plinii triremibus ab Miſenati claſſe duodeviginti fere milliaribus diſſita. Sed hæc clariora ſunt, quam ut in iis bonam horam ludamus. Quare, quo recte collineem, oppidum Herculaneum in loco excelſo conditum, & ἄκραν, & portum habuiſſe inter fabellas quidem amandes. At ſi Strabo hanc urbem φρούριον dicat, ne credas *oppidulum* fuiſſe, vel *caſtellum*, aut *vicum*; nam Diodorus etiam ingentem urbem Catanam φρούριον dicit, id habeo a Cluver. in Sicil. p.128. 129. quæ & *Ætna* audiebat: & vetuſtatis reliquiæ, quas Rex inde exſtraxit, & ſtatuarum pleniſſimus numerus, quem ad ſuarum thermarum celebritatem Severus aug. Romam tranſtulit, & via amœniſſima ac dives urbem celebratiſſimam Herculaneum oſtentant.

Neque mihi imperare queo, quominus etiam quid de etymo vocis *Herculaneum* adnectam; ut tandem ab animo deponantur, quæ & veteres Scriptores, & nuperrimi quidam Tirinthium heroa illud exſtruxiſſe jactitant, neque tot editis voluminibus nos poſthac obtundent: queis parcendum potius, quam de iiſdem conquerendum, nam vereor, ne orientis linguæ opibus deſerti ad vetuſtiſſima locorum nomina perſcrutanda adnitantur. Porro, quin ad incolendas has noſtrates plenas deliciarum oras Phœnices accurrerint, uti pag. 485. dictum eſt, niſi ſtudiorum ſerus intercedet: hæ autem gentes, cum quaſdam Campaniæ urbes Veſuvii igne vel combuſtas, vel nimis obnoxias viderint, eam ob calamitatem locis nomina indidere. Arſiſſe vetuſta ævitate hunc montem præter Diodorum Siculum, (niſi locus ſit a poſteriori manu, de quo dicam in Puteolana chorographia,) ajentem lib. 4. 21. Οὐεσούιον κεκαῦσθαι τοὺς ἀρχαίους χρόνους, & Vitruvium pag. 25. an. 1649. edit. Elzevir. *Antiquitus creviſſe ardores, & abundaviſſe ſub Veſuvio monte, & inde evomuiſſe circa agros flammam &c.* teſtis vehemens & dives eſt Strabo pag. 378. cujus verba qua Græce, qua Latine fide laborare indoleſco: (Οὐεσούιος) ἐκ δὲ τῆς ὄψεως τεφρώδης, καὶ κοιλάδας φαίνει σηραγγώδεις πετρῶν αἰθαλωδῶν κατὰ τὴν χρόαν, ὡς ἂν ἐκβεβρωμένων ὑπὸ πυρός· ὡς τεκμαίροιτ' ἄν τις τὸ χωρίον τοῦτο καίεσθαι πρότερον, καὶ ἔχειν κρατῆρας πυρός, σβεσθῆναι δ' ἐπιλιπούσης τῆς ὕλης, κ. τ. λ. quæ ita verſa ſunt: (*Veſuvius*) *aſpectu cinereus, cavernaſque oſtendens fiſtularum plenas, & lapidum colore fuliginoſo, utpote ab igne exeſorum; ut conjecturam facere poſſis iſta loca quondam arſiſſe, & crateras ignis habuiſſe, deinde, materia deficiente, reſtincta fuiſſe*; ut te non diu morer, ſcias geographum *certo* edicere Veſuvium olim ignem emiſiſſe, non vero *ex conjectura*, dum ſollers enumerat & multo plura, quam ceteri Scriptores, ignis illius certa veſtigia, a quibus vel puer luculenter colligeret montem flammas evomuiſſe; quare res erit integra, ſi vocem τεκμαίροιτο, *conjecturam faciat*, minima & vera mutatione reſtituas in τεκμηροῖτο, *pro certo habeat*, & ita Strabo cum Vitruvio, & Diodoro conjurat: quantum diſtent bina ῥήματα iſthæc τεκμαίρομαι, ac τεκμηρόομαι,

ῥῦμα, eorumque derivata, tenes etiam a lexicis, & ab indicibus, præsertim ab eo, quem admirandæ Dionis Caſſii *ἐκδότει* adjecit magnus Reimarus; quem cum paucis Græce doctum miratus ſum hunc Strabonis locum in adnotat. pag. 1095. recitaniem in voce *πιμπίμοιτο* nihil fucati advertiſſe.

Cum igitur conſtet vetuſtiſſimis temporibus Veſuvium ignem eructaſſe, nemo mihi prohibeat, quominus vocem Ἡράκλειον educam non ab Ἡρακλῆς, unde Græculi facile trahunt, ſed a bina *κυριωτάτῃ* voce חרה קליא, quæ ſunt eadem elementa ac Graja, valentque, *prægnans igne*, ſive *concipiens ignem*, quod apprime convenit Herculaneo, eo quod urbs vicina Veſuvio, & materiam concoctam, atque uſtam monti ſubminiſtrare Phœnices rati ſunt; & adhuc quid ex hac originatione. ſervant voces Ἡράκλειον, & *Herculaneum*; nam urbes reliquas, quæ ab Hercule fortaſſe nomen ſibi adſcivere, alio pacto exeuntes legimus, nim. Ἡράκλεια, & *Heracleæ*, unam hanc noſtram, Ἡράκλειον, & *Herculaneum* dixere veteres. Præterea firmant hoc etymon reliqua loca circa Veſuvium, quæ etiam ab eo igne vocitata facile reperire eſt; & quidem urbs *Pompeji* *αὐτόθεν* fluxit ab פום פיח, *os favillæ*, vel *cineris*, vel *incendii*; quare cum tam nativa ſit hæc origo, deridiculos ſe probant, qui a Græcis, vel a Latinis *ῥῆτιν* *Pompeji* derivare ſtudent. Idipſum dicas de *Stabiis*, nam vox שטף, *inundatio*, vel שטפה, *inundata*, huic urbi nomen impertivit; ignis, aut cinerum Veſuvinorum vim, & inundationes paſſas olim Stabias ei monti propiores quis neget? Adde etymon vocis *Veſuvii* etiam ab igne tractum בו שביב, *ubi flamma*, vid. pag. 424. & vox *Ætna*, pura Hebræa dictio eſt, nam ſæpe in Daniele legere eſt אתונא, *fornax*, quæ originatio *κυρίως* ignivomi montis ingenium explicat. Et nunc ſcio, cur Ortelius hunc montem Veſuvium appellet *Mæulus*, nimirum ab מול, quod eſt *excindere*. His intellectis, nemo mihi eripiet, eo quod veluti ſponte locorum circa Veſuvium nomina ab Hebræo fonte fluunt, & ob ighem hujus montis eorumdem vocabula efformarunt Phœnices, etiam addendum eſſe Ἡράκλειον, ſive *Herculaneum* ab חרה קליא tractum, ut dictum eſt: non igitur Hercules ædificavit, quod ad ravim quidam inculcarunt; &, quominus idipſum poſthac quis prædicet, vel libris allinat, omnino interdicendum.

Adeo certum jures vocem Ἡράκλειον, ac Latialem, quæ inde effingitur, eſſe peregrinam, & ab *ῥήτεσι*, quæ ignem denotant, conflatam, ut adverterim hoc nomen in Campania audiri, ubi aquæ ebullientes, vel ubi olim montes flammas projecere. Hine habes *viam Herculeam* prope Lucrinum, ubi & calentes aquæ bene multæ æſtuabant, & ſuperiori ætate tantum ignis exarſit, ut ingentem materiem egeſſerit, montemque formaverit; & cum Græci voces חרה קליא in ſolo ſuo natas rati ſint, & ad Græcanicum *Hercules* (Ἡρακλεύς) nomen accederet, hunc heroa huc advectum poſteris impoſuerunt. Ut hanc ſat vendibilem conjecturam firmem, ſcias in Ina-

Inarime insula nostrate etiam *Heraclium* quendam locum vocitatum, uti allevit virorum summus Mazochius Kalend. pag. 334. in adnotat. *Non Heraclius . . . sed potius Heraclium neutro genere is locus, opinor dicebatur: nam* Ἡράκλειον (*Heraclium*) *Herculis templum significat: ergo ea insulæ* (Inarimes) *regio, ubi S. Restitutæ corpus sepultum fuit . . . olim vocabatur Heraclium ob eam causam, quod in ea regione aliquod Herculis templum fuerit:* fortasse is locus ita etiam audiebat ob ingentem ignis vim, qui adhuc durat; & vide quæ mira Strabo narrat de hujus insulæ monte Epomeo πυρεκβόλῳ. Adde me advertisse tam insanabile cacoethes fuisse Phœnicibus, qui procul dubio has in regiones amœnitatis plenas appulere, nomina ab igne his locis apponendi, ut præter ea, quæ nuper dedi, habes *Arimos* ipsos, (ex qua voce Maro, ut notum est, *Inarime* conflavit, Homericum ἐν Ἀρίμοις adglutinans,) ab חרי, *æstus, ardor*, & plurative חרים, vel חריים. Miror Bochartum in Chanaan lib. 1. cap. 33. τὸ Ἄριμοι a Syra voce חרום extorquere, quæ *simum* denotat, aitque inde Græcos fecisse ex interpretamento vocem Πιθηκοῦσαι ab πίθηκος, *simia:* inde Latini *Enaria*, vel *Ænaria* procuderunt, a *simiis* nimirum, quæ simæ sunt, & veluti sine naribus. In hoc Bocharti etymon jurat Mazochius ibid. pag. 333. quando inquit: *Id autem nomen Syriace, ut ostendit Bochartus simiam significat, &c.* verum venia tanti viri dicam τὸ חרום haud denotare *simiam*, (quod brutum animal audit קוף,) & neque Bochartum inibi id asseruisse. Et sane nemo divinare satis est, cur a simiis isthæc insula nomen adepta sit, præsertim cum veterrimi Scriptores contra sint, & a πίθοις & ἔχειν dictam velint, quod inibi figlina vasa fabrefierent, quod opificium reipsa adhucdum celebratur, vid. Plin. lib. 4. c. 5.

Sed posthabitis his Græculorum inaniis, deduces *Pithecusæ* ἀμέσως ab dictionibus פחת אש, *expandens ignem;* neque de hoc veriloquio ambigas, nam reliquis hujus insulæ locis etiam ab igne nomina indita sunt, veluti nuper laudatus mons Epomeus est ab הפחם, *carbo, ignis;* & Tiphœus ex Titanibus, qui εὐνὴν ἐν Ἀρίμοις habet, ut canit Hom. Il. β. v. 783. dictus est ab תאפה, *decoctus ab igne*. Ceterum adversus virorum maximum Bochartum mihi urgendum est, etenim cum vox חרום privo Levitici loco, scil. cap. 21. 18. illita sit, ejus notio sat tenebricosa est, & ita πολύσημος, ut pro interpretum ingenio versa sit, imo uni Talmudistæ, Hebræique sequioris ævi pro *simo* accepere; antiquissimi interpretum refudere etiam κολοβόχειρ, &c. adeo ignotæ διαγνώσεως est τὸ חרום: neque ad Arabas confugiendum, qui plerumque ab Rabbinis suarum vocum significantiam suffuratos scimus. Quæ cum ita se habeant, quisque melius fidem præstabit vocitatos Arimos ab חרים, *ardores*, quam ab חרום, cujus notio, quænam sit, adhuc indiget Hebræo judice; & miror Mazochium ἑβραϊστὶ gnarissimum tam cito cum Bocharto dejerasse. Præterea perdiu hæsi, cur ipse Bochartus montem Inarimes, quem Ἐπωμέα dicit Strabo, Plinii non tantæ auctoritatis, ac fidei,

quantæ hic geographus, lectionem secutus appellet *Epopum*, deducitque ab aliquantulum hirto vocabulo הכויב, *assatio*, *exustio*; ipse fortasse aptius ab הפחם, *carbo*, *ignis*, extraxi, neque ab Strabonis ὀρθογραφίᾳ digressus sum. Quibus expensis ad Herculaneum sermo redeat: haud deneges me divinasse hoc oppidum non ab Hercule dictum, sed ab proximo Vesuvii igne, sicuti non una Campaniæ loca nomen sibi peperisse ab incendiis ostensum est.

Atque oppido pauca hæc de Herculanensi theatro, & hujus urbis situ habes, & etymo; utinam id argumentum agerem, quæ in schedis servo plurima, & elaborata proferrem: ceterum ab eo, cui id oneris impositum est, optima & quæsitissima perdiu depereunt universi, tumultuantur, & parum abest, quin indicant bellum; vide quæ inclamat magnus Reimarus in adnotat. in Dion. Cass. pag. 1096. postquam potentissimi Regis nostri consilium, & munificentiam immensis laudibus mactaverit: quem ἑλληνικώτατον virum ob nostram Neapolitanorum segnitiem, sive potius metum scribendi, hæc p. 1095. §. 148. adnotasse me piget: *Pompeji, vel Pompejum colonia ibidem apud Sarnum fl. inter Torre del Greco, & Portici, ubi hodie Castello a mare di Stabia:* quæ locorum a magno viro facta μετάστασις doctis nostris civibus melius tribuenda, qui vel nil de Herculanensi regione scribunt, vel parum castigatum procudunt.

XI. Nemo unus mihi parserit, si hic prætercam tacitus, quænam fuerit *villa Retina*, quam prope Herculaneum oppidum sitam fuisse constat, nomenque vulgo adhucdum auditur *Resina*. Quis autem ignorat, quot doctæ ephemerides ea de re, & eruditorum membranulæ, licet ῥητὰ, καὶ ἄῤῥητα complecterentur, per orbem circumvolitarint? tanquam si negotium ἐπιμελέστατον jam evasisset. Porro cum vox *Retina* in Plinii ep. 16. lib. 6. vexatissima sit, atque in sexcentas detortas ac deformes ῥήσεις ab librariis immutata, illas in adnotat. edit. Longolii facile lectites, (præter ceteras, quas in studiorum suorum otio vir multiplicis doctrinæ, deque me benemerentissimus Æmilius Jannucius collegerat,) non unis conjecturis doctissimi quique Cæcil. Plinii verba sanare accurarunt, eisdem symbolam meam promptus atque lubens etiam addam, & si pro *Retina* restitues *Pætinam*, res a vero nil multum abludet; præsertim cum pronum fuerit librariis litterulam *a* parum evanidam diphtongi *ae* addixisse τῷ *P*, indeque formasse *R*. Hinc mihi nunc pensi est vestigare, unde ortum traxit *Pætina villa*, a Papirio Pæto scilicet viro consulari, qui in Herculanei oppido plurimum vitæ vixerat, ac locuples & grande prædium inibi construxerat, cujus divinationis vehementes mihi suppetunt rationes. Nil hæreas, quin Pætus villam habuerit inter Puteolos, & Pompejos in ora maris, teste Cicerone ad Att. lib. 14. ep. 16. *Quinto nonas conscendens ab hortis Cluvianis in phaselum episcopum has dedi litteras, cum Piliæ nostræ villam ad Lucrinum, villicosque procuratores tradidissem; ipse autem eo die in Pæti nostri tyrotarichum imminebam; perpaucis diebus in Pompejanum; post in hæc Puteolana, & Cumana regna*

gna

gna renavigaro; vides Tullium a Lucrino, five ab Academia fua, quo iret Pompejos, invififfe in itinere Pætum fuum, in ea igitur ora hunc prædia habuiffe certo jures; & adeo, quæ dicimus, vera funt, ut Manutius Neapoli Pætum degiffe ratus fit in adnot. in ep. 18. ad fam. lib. 9. verum contra Manutium eft ipfe Cicero, qui Pætum non in urbe, fed inter prædia fiftit epift. 20. quando ep. 18. venatorem eum falutat pullorum columbinorum, atque in equitando mulo vebi afferit, quæ rufticantis certe viri funt oblectamenta; imo & ruralium ciborum fæpe meminit.

Advertas rogo, fi littoris omnem tractum ab Puteolis Pompejos ufque percurras, grandem villam Pæti, nifi Herculanei exftructam dicas, vix reperies, ubi apponas. Sed cur his utar licet bonis argumentis, cum valentiora urgeant? Ipfe Tullius Pætum Herculanei rufticari aperte docet in epiftola 25. contractiora apponam verba, ne longiorem illam exfcribam: *Cum M. Fabio . . . mibi fummus ufus eft . . . is cum ad me Laodiceam veniffet . . . repente percuffus eft atrociffimis litteris, in quibus fcriptum erat fundum Herculanenfem a Q. Fabio fratre profcriptum effe, qui fundus cum eo communis effet . . . Nunc fi me amas, mi Pæte, negotium totum fufcipe, & moleftia Fabium libera . . . noli pati litigare fratres, &c.* Vel puer decennis pronuntiet, nifi Pætus Herculanei commoratus effet, fruftra Tullium negotium hoc Fabiorum fratrum tam enixe ei commendaffe, cujus auctoritatem probe noverat, & fane rem magni momenti nemo abfentium fidei concrederet; & certo fcimus ab Romanorum ardentium factionum difcrimine, & tumultu ad Campana littora Pætum fe recepiffe ad otium & quietem. Hoc ipfum firmat Cicero ep. 2. lib. 16. ad Att. ubi iterum dicit fe a Puteolana regione *cogitare in Pompejanum, inde Herculanum*, nimirum ubi cum Papirio Pæto procul dubio labentis reipublicæ Rom. fatum elugerent, & fi quid opis effet, afferrent. Præterea vides Tullium laudare panem, quo utebatur Pætus, convivifque apponebat, atque idem Cicero de fe ait ep. ad fam. 20. lib. 9. *Integram famem ad ovum affero; itaque ad affum vitulinum opera perducitur . . . proinde te para, cum homine edaci tibi res eft . . . dedifcendæ tibi funt fportellæ, & artolagani tui*; hinc Manutius definit *artolaganos* effe *panis genus*, & notum eft adhucdum in ora Herculanei panes confici elegantes & jucundiffimos: relegas rogo, quæ a me dicta funt p. 381. de pane Herculanei reperto. Et plenæ funt hæ epiftolæ ad Pætum rerum, ac nominum, quæ ad illud oppidum pertinere certo dicas, veluti in ep. 25. legere eft Pætum folitum comeffe, ac combibere cum amicis Epicureis, & Rex auguftifs. ab ejus oppidi ruinis extraxit papyros, in queis de hac philofophorum fecta fermo eft; & non unas Epicuri parvas ex ære protomas, quas cariffimas fervat.

His intellectis, facile colliges, cum Pætus in Herculaneo agro villam dubio procul habuerit, ibique longiorem vitam vixerit, ab ipfius nomine *Pætinam* vocitari oportuiffe, uti in reliquis aliorum dominorum fundis fa-

ctum trita res est, hinc ab ipso Tullio de leg. sæpe teneo *villa Curiana*, atque in fine epist. *16.* ad Pætum, *villa Seliciana*, *&c.* Neque dubites, quin ex *Pætus* educatur *Pætinus*, cum hoc nomine etiam consules habeamus, vide indicem Almeloveenii. Si vero Plinii ætate Pætinam villam Misenates classiarios occupasse legas, ait ep.18. Cicero, eo quod Pætus Pompeji partibus studuerit, fortunis periclitatum esse: *Video te bona perdidisse . . . actum igitur de te est, nisi provides: potes mulo isto, quem tibi reliquum dicis esse, quum cantherium comedisti, Romam pervehi, &c.* Idipsum de villa sua timebat Tullius, quare isthæc Pætum consolaturus scribit: *Satis igitur nobis esse debet, quidquid conceditur; hoc si qui pati non potuit, mori debuit: Vejentem quidem agrum, & Capenatem metiuntur, hic non longe abest a Tusculano, &c.* Nil mirum igitur, si post Pæti fatum Romani milites ad villam hujus consularis viri nomine adhuc insignem ad hiberna missos legere est. Ceterum si meam hanc divinationem de Pætina villa nil posthabendis documentis fultam quis reprehendat, is profecto maxime urgetur, ut nos crassioribus saltem conjecturis doceat, cur ea villa *Retina* audierit; (nam ceteræ lectiones monstrosæ sunt, & sententiæ adversantissimæ,) quæ vox unde ortum trahat, & quare villæ attributa sit, prorsus augurari haud satis sumus; cum contrario norunt omnes prædia, fundos, agrosque a dominis nomenclaturam sibi adscivisse. Si vero ineptam vocem *Retinam* oderint, & hanc bonæ frugis, *Pætinam* scilicet probaverint cordatiores, noscent frustra tot turbas eo de villæ nomine nuper excitas esse, & quantum transversos actos, qui vel sub Miseno eam stiterunt, vel duplicem fabricati sunt. Demum unum addam, me oppido parvam in eo villæ vocabulo mutationem induxisse, at contra cum doctissimi viri in Tullii ep. 2. lib. *16.* ad Att. viderint *Aculanum*, statim, neque quis refragatus est, inverterunt, ternis elementis immissis, in *Herculanium*, vid. adnot. Manutii.

XII. Peccarem, nisi pauca adderem de πενταθλήτῃ Neapolitano athleta Melancomæ nomine, quem Dio Chrysost. tanti æstimavit, ut binas orat.28. & *29.* in ejus laudem concinnarit, & Themistius orat. 10. edit. Harduin. p. 138. Valenti Aug. exemplum proposuerit. Contra vero plerique ex nuperis Scriptoribus ceteroqui doctissimis, propterea quod Themistium subsultim lectitarunt, vel in Petavianum interpretamentum jurati, Melancomam juvenem omnium Græcorum honestissimum & σωφρονέστατον adeo ἀτιμάζουσιν, ut cinœdum fecerint, ac Tito unice dilectum traduxerint; ejus autem σωφροσύνης caussam me brevi acturum spondeo, utpote qui haud dubito, quin Neapolitanus civis fuerit, atque ab Themistio salutatur athleta κάλλιστός τε, καὶ μέγιστος, καὶ τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατος· quam artem gymnicam Neapoli exercuisse ex Dione Chrys. constat; piget sane nostratem præclarissimum athletam sanequam male audire apud exteras gentes, totque doctissimorum virorum dicteriis ejus famam integram puramque, tanquam scelestissimam proscindi.

Tam

Tam fœdam dicam Melancomæ inferendi in caufa fuere verba Themiftii, qui, cum dubii plenus hunc athletam Titum deperiffe narret, interpretes Latini pro re certa prodiderunt, imo verborum ordinem turbarunt, & quæ Themiftius Græce non dixerat, Latine illeverunt, ne Petavium ipfum, virum ἐξοχώτατον, excipias: porro verba penfitemus: Ἦν τις ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμετέρων πύκτης ἀνὴρ Μελαγκόμας ὄνομα αὐτῷ, κάλλιστός τε, καὶ μέγιστος, καὶ τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατος, ὃ καὶ τὸν Τίτον φασὶν ἐραστὴν γενέσθαι τὸν αὐτοκράτορα, quæ ita recte transfundas: *Erat majorum noftrorum ætate quidam vir pugil, cui nomen Melancoma pulcherrimus, & fortiffimus, atque in arte fua celeberrimus, quem Titus Imp. fertur deperiffe:* vides igitur de pugile, ejufque nomine Themiftium nihil dubitare; attamen rumufculum ait fuiffe (φασὶ) Titum perdite eum dilexiffe. Contra Petavius videtur contra fidem Græcam, dum vertit, de nomine folummodo ambigere, pugilem vero fuiffe cinœdum pro certo habere: *Fuiffe olim majorum noftrorum ætate pugilem quendam Melancomam nomine ferunt ab imp. Tito unice dilectum, qui & pulcherrimus idem, & maximus effet, & in arte fua celeberrimus;* procul a fua fede voculam φασὶν dimoviffe vides. Sane cum crimen illud in Dion.Chryf. minime legiffet Themiftius, veluti quid incertum, & quod fama inaudiverat, adfcripfit. Hinc factum eft, ut, quod Themiftius dubii plenus dixerat, doctiffimi quique pro certo venditarint, & Melancomam σωφρονέστατον Titi Augufti ἐραστὴν traduxerint, fcil. Petrus Faber Agonift. lib. 1. c. 5. pag. 27. Ifaacus Cafaubonus in diatriba in Dion. pag. 44. etiam Tillemontius vir ἀκριβέστατος in extrema cera artic. 8. in Tito. Cum primis Lafenæ irafcor, qui Melancomæ συμπολίτῃ eandem turpem notam affigit in Gymn. Neap.p.78. ut inferioris fubfellii Scriptores noftrates, exterofque taceam.

Negandum mihi præterea eft hunc Auguftum arfiffe juvenem Melancomam; Themiftius autem faciles aures præbuit iis, quæ in vulgus jactabantur: etenim Suetonius, qui Titi Imp. vitia libidinefque cap. 7. profert, inter *fpadonum atque exoletorum greges* verfatum ait, atque inter *molliffimos delicatorum:* e quorum numero non fuiffe athletas novimus, nifi fint ἐπιπονώτατοι, & eorum corpora virefque, & mafcula & robuftiffima, in munere fuo φαυλοτάτους ftatim cerneres; imo ab Græcis ipfis habeo gymnicæ artis ftudium, atque inftitutum fuiffe σωφροσύνην, ἐγκράτειαν, *temperantiam*, & *continentiam*, quod etiam ex fanctis membranis tenes. Adde Themiftium contra hiftoriæ fidem ea de Melancoma noftro orationi adfcripfiffe, cum Dio Chyfoftomus, qui tempeftate hujus athletæ famæ integerrimæ vixerat, fœdam illam victitandi rationem eloquentiffimus non vice fimplici in binis laudatis orationibus deneget p.290. circ. init. Εἰωθότος δὲ τοῦ κάλλους εἰς τρυφὴν ἄγειν, καὶ τοὺς μετρίως αὐτοῦ μετειληφότας, τοιοῦτος ὢν τὸ εἶδος, ἔτι σωφρονέστερος ἦν, καὶ καταφρονῶν δὲ τοῦ κάλλους, κ.τ.λ. *quum vero pulchritudo foleat ad delicias trahere etiam mediocriter in ea florentes, ipfe cum tanta effet fpecie, adhuc modeftior*

erat,

erat , ipsamque contemnebat, &c. Et pag.295. in fin. Εἰ μὴ γὰρ ἐγκρατὴς τε ϗ σώφρων ἦν, οὐκ ἄν, οἶμαι τοσοῦτο τῇ ῥώμῃ ὑπερέσχεν, οὐδὲ εἰ φύσει ἰσχυρότατος ὑπῆρχε, *nisi enim fuisset continens & modestus , non adeo, opinor, robore excelluisset, etiamsi natura fuisset robustissimus*. Idipsum apertius Dio adstruit pag.296. in fin. Οὕτω γὰρ ὑπῆρξε μὲν κάλλος σώματος, ὑπῆρξε δὲ ἀνδρεία, ϗ εὐψυχία, ἔτι δὲ σωφροσύνη, ϗ τὸ ἀήττητον γενέσθαι, τίνα ἂν τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς εὐδαιμονέστερον τὶς φήσειεν; ϗ τοι αὐτῷ τούτῳ παραγενέσθαι χαλεπώτατον, τὴν ἀνδρείαν ϗ σωφροσύνην, κ.τ.λ. *qui enim præstitit pulchritudine , & excelluit robore, atque animis, præterea & modestia, atque invictus fuit, hoc viro quinam dicat feliciorem? porro eidem inesse difficillimum est fortitudinem peræque, ac temperantiam*, &c. Ex quibus non unis Chrysostomi locis colligere est falsum fuisse Themistium, qui licet ambigens, tam fœde de Melancoma meritus est, neque fidem inficetioris sæculi sui rumoribus, sed sapientioris ævi Scriptoribus præstandam oportuit. Atque hæc satis, quo ab nomine hujus præclarissimi athletæ , qui sane flos Neapolitanæ palestræ audiebat , turpem ac latis indecoram noxam abstergerem; neque importuna traducas, quippe cum multa satis de gymnasiis hic mihi, & Neapolitanis præsertim dicta sint , id unum restabat , ut Melancomæ virtutis ac σωφροσύνης , a qua diu ceciderat, causam agerem, quo Græcanicæ nostræ civitatis reliquiæ ac monumenta integre sančteque serventur.

Restat denique, ut inquiram, quo imperii sui anno Titus Neapolim adventarit, atque an veteres id meminerint, quod non docuisse Mazochium indolesco, muneri enim suo defuit. Et sane bis Campaniam petiisse Titum scimus, primum quidem ante Vesuvii incendium, cum ex Hierosolymitana excidione victor ovansque ex Asia Puteolos appulerit, ut ait Sueton. c.5. Verum tunc temporis urbem nostram invisere haud valuit, cum Puteolis Romam expeditissimum contendisse, quo patri inopinanti occurreret, adstruat Tranquillus ; quare ei non fuit otium ter τοῦ ἀγωνοθετεῖν, neque γυμνασιαρχεῖν. Contra vero ex Xiphilino pag.756. eruo altero sui imperii anno, τῷ ἑξῆς ἔτει, nempe post ejus montis conflagrationem, quæ primo accidit , ut ait Zonaras p. 578. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Τίτου ἔτει πῦρ ἐν Καμπανίᾳ , κ.τ.λ. in nostras oras ad visendas calamitates accurrisse: Πῦρ δὲ δὴ ἕτερον ἐπίγειον τῷ ἑξῆς ἔτει πολλὰ πάνυ τῆς Ῥώμης τοῦ Τίτου πρὸς τὸ πάθημα τὸ ἐν τῇ Καμπανίᾳ γενόμενον ἐκδημήσαντος, ἐπενείματο. Quoniam plurimus Vesuvinus cinis νόσον σφίσι (Romanis) λοιμώδη ϗ δεινὴν ἐνέβαλε, necesse fuit profecto, ut Titus diu in Campania degeret, quo Romæ pestilens virus remitteret: quare & pluries Neapolitanis ludis basilice præesse potuit, & theatrales statuas reficiendi restituendique de suo quietem habuit : hinc Neapolitana respublica saxum grande ac περίβλεπτον Romanæ majestati & munificentiæ principis devotissima Græce , & Latine erexit , præsentique Tito apposuit ; dum vides cum hoc anno honorum titulos apprime συμφωνεῖν . Habendæ igitur gratiæ Dio-

Dioni Caſſio, qui & annum, & Campanam Titi peregrinationem meminerit, quam Suetonio hiſtorico crimini eſt præteriiſſe: verum majoribus noſtris ſanequam plures habendæ, qui tanti marmoris immortale fragmentum ſervarint, parietique affixerint, unde teſtatiſſimam novimus Imperatoris omnium, ſi Auguſtum excipias, præclariſſimi longiorem cum Neapolitanis moram, uberrimamque munificentiam. Rogatum te vellem, ne dubites, quin altero imperii anno Titus ad Campanas urbes acceſſerit; nam præter quam quod Dio aperte adſtruat τῷ ἑξῆς ἔτει, circa finem rerum ab hoc principe geſtarum, addit: *His confectis rebus, poſtremo die flevit, inſpectante univerſo populo, neque quidquam magnum geſſit: ſed in ſequenti anno*, (ἀλλὰ τῷ ἐπιγιγνομένῳ ἔτει,) *Flavio, & Pollione coſſ. &c.* vides hic Dionem meminiſſe inceptum ab Tito annum tertium, quippe qui imperarit ann. binos, menſes totidem, ac dies vicenos. Demum advertendum eſt Tillemontium init. art. 2. contra utriuſque Hiſtorici Suetonii, & Dionis fidem rerum geſtarum a Tito ordinem turbaſſe, cum narret hunc principem miſiſſe conſulares viros reſtituendæ Campaniæ, mox ſubdit, Titum teſtem αὐτόπτην earum urbium calamitatum fuiſſe; cum contra ſit, antea enim ipſe imperator mala illa inſpexerat, inde curatores miſit, qui afflictis civitatibus opem ferrent.

P A R S VII.

Marmor Titi Aug. Neapolitano theatro affixum, non vero gymnaſio, quod non fuit peculiaris ſtructuræ ædificium, idque prolatis omne genus monumentis oſtenditur.

I. TITI *Aug. titulus theatro affixus eſt a Neapolitanis, non vero gymnaſio, contra ac doctiſſimi quique rati ſunt. Gymnaſium non fuiſſe peculiare ædificium patefit.* II. *Vitruvii patrocinium contra Mercurialem, Fabrum, & Laſenam ajentis* gymnaſia non eſſe Italicæ conſuetudinis. *Pro hac tuenda ſententia plurimorum veterum teſtimonia proferuntur.* III. *Salebroſiſſimus Demoſthenis locus de Athenienſibus gymnaſiis contra nuperrimos interpretes, & veterem ſcholiaſten explanatur. Plutarchi ἀναλογία conciliatur. Dionis Chryſoſt. verba adverſus gymnaſium, ut peculiare ædificium appoſitiſſima.* IV. *Quæ contra objici poſſent, facile elevantur: Pauſaniæ κείμενον ſat tenebricoſum veteri nitori redditur. Gymnaſium tum γενικῶ ludorum loci notio eſt, tum non raro ludos agoneſque ipſos adnotat.* V. *De Laſena, & Auliſio, quod libris titulos illeverint* de gymnaſio Neapolitano, *querelæ. Strabonis verba de eodem gymnaſio εὐκαιρότατα commendantur. Neapoli nunquam fuere* amphitheatra, *contra ac ſentit Mazochius.* VI. *Auguſtini locus de Neapolitano gymnaſio antehac tenebricoſus plurima luce offunditur. Quid in lib. Machab. gymnaſium.*

I. HAbes marmor ſingulare, utpote bilingue, & tum in ſingulis fere verbis, tum in hiſtoria ſanequam aliter, ac Mazochius docte reſtituerat, & prolixius completum: reliquum nunc mihi ac durius

rius opus ſubeundum, ut præſtem, theatro Neapolitano, (uti ſuperne fidem obligavi meam,) affixum, non vero gymnaſio, cui tum exteri, tum patrii Scriptores univerſi concordi ac ejurata fide, ne ipſo quidem Mazochio excepto, citius, ne dicam præcipitantius, quam par erat, addixere. Sic igitur ſtatuo, ut brevitati ſtudeam, hoc marmor jam περιβόητον, & Mazochii eruditione honeſtiſſimum, duplicique ſupplemento veluti in vitam reſtitutum, antea a majoribus noſtris vix curatum, Neapolitano theatro fuiſſe affixum, Titi Aug. munificentiæ, & reip. Neapolitanæ commendationis ad gloriam teſtem æternalem. Ac primo ratum ſane eſt ſaxum veteres cives publico ædificio appoſuiſſe, ubi & ludi gymnici, agoneſque celebrabantur, idque aperte docent voces γυμνασιαρχήτας, & ἀγωνοθετήτας · deinde Neapoli certo ſcimus theatrum fuiſſe tum ex Seneca epiſt. 76. tum ex Statio noſtro loc. ſæpius laud. ad uxor. Conſtat autem ἀγωνοθετῶν munus proprium fuiſſe muſicos ludos curare, Heſychio religioſe id teſtante: Ἀθλοθέτης ὁ τὰ μόνα γυμνικὰ, ἀγωνοθέτης δὲ ὁ τὰ μυστικὰ ἀκροάματα διατιθέμενος, & Neronem in theatro noſtro per plures dies ceciniſſe, quanquam vi terræ motus concuſſo, ſuperius jam multis dictum eſt; Titum igitur, eo quod Neapoli ἀγωνοθέτου officio functus eſt, in eo ſane loco ad id munus apparatiſſimo, & Auguſti majeſtate digno, in theatro ſcilicet, iis ludis præſediſſe fatendum eſt, inibique etiam ad ſuæ ἀγωνοθεσίας, qua ſplendidiſſime perfunctus eſt, grande monumentum, hunc lapidem δίγλωττον erectum. Si autem Titus in ſilice præterea gymnaſiarchus ſalutatur, norunt vel tirones in theatri cavea, ſeu τῷ κοίλῳ Græcorum more varia certaminum genera celebrata, quæ impenſa ſua ad Neapolitanorum gratiam indixerat Titus; neque alibi gymnicos ludos ab hoc Auguſto frequentari potuiſſe ajo; cum, ſi quod aliud grande ædificium cogites, vulgari opinioni adhæreſcendum tibi ſit, ita ut gymnaſium fuiſſe credas, quod peculiarem publici ædificii molem exſtitiſſe nunquam me legiſſe probe noverim.

Scio perneganti mihi gymnaſium peculiare ædificium fuiſſe vehemens odium ſubiturum, cum omnium animis a majoribus tradita contraria opinio penitus jam inſederit, doctiſſimique Scriptores æternos de ejus ficti ædificii ſtructura commentarios excuderint, &, ut ab exteris cuique notiſſimis Mercuriale, Petro Fabro, Panvinio, Baccio, Vandalio, Laurentio Juberto, Falconerio, &c. diſcedam, Laſena noſter de Neapolitano gymnaſio non parvum volumen compegerit, qui vel doctiſſimos in ſententiam traxit, interque principes Mazochium, tum in Camp. Amph. p. 108. 142. tum in volum. de Eccl. Neap. ſemper unica p. 234. col. 2. in fin. abreptos magis ab recentiorum Scriptorum turba, quam veterum lectione atque auctoritate ductos; magnis enim ingeniis facilis præſtatur fides, ab eiſque decipi, præſertim ſi una conjurent, minime ſuſpicamur: ſi autem in tanta litteratorum turba mea fama in obſcuro eſt, nobilitate, ac magnitudine eorum, qui nomini officient meo me conſolor. Itaque

que edico gymnasium tam apud Græcos, quam Romanos nil aliud valuisse, quam vocem γενικὴν, qua significatum est cujuscumque ludorum genus, sæpe etiam locus vagus & incertus, adeo ut ad litterarium ludum sæpe extenderint; neque unquam detortum ad ὑλικὸν peculiare quoddam ædificium adnotandum, uti erat theatrum, amphitheatrum, thermæ, circus, xystum, balineum, & sexcentena id genus; verum uti vox *senatus* apud Latinos, & apud Græcos *palæstra*, quæ ambo nomina nihil ἴδιον præseferunt, cum sciamus, ubicumque, etiamsi in prato conventum egissent senatores, ibi *senatum* fuisse: & *palæstram*, ubi athletæ se exercuissent: qua re minime antehac animadversa, gymnasticum negotium, atque agonisticum intimis tenebris, cæcisque nubibus circumfusum indoluimus, quanquam summæ litteraturæ viri ad eas detergendas insudarint; quare frustra fuit Lasena, dum multa aggessit, quibus gymnasium Neapolitanum vestigaret, locumque ipsum sedula ope perscrutari adlaboravit, atque Campanum Mazochius. Utinam pro ea sententia firmanda omnem argumentorum vim hic expromendi veniam impetrarem: quoniam autem in volumen res increscceret, alias daturum spondeo; in præsenti veluti periochas apponam, quo præstem, si gymnasium peculiare nihil fuerit ædificium, Titi inscriptionem ejus parietibus affigi minime potuisse, verum theatro, quod certe Neapoli exstructum veteres prodidisse ostensum est, ab eoque quædam collapsa, utpote terræ motu concussa.

II. Porro unde initium sumam, incertus sum, tanta dicendorum seges enascitur. Adeo autem verum est nullum peculiare fuisse genus ædificii gymnasium, ut Vitruvius in lib. I. cap. XI. init. cui si quis obstiterit, corpus sine pectore sit, oportet, *Italicæ consuetudinis fuisse* palam neget. Piget me hic adscribere, quæ Mercurialis, & Lasena, qui plurima pro tutando hoc ψευδογυμνασίῳ exararunt, obganniunt Vitruvio, indigna enim sunt doctis sane his duumviris: cum primus lib. I. c. 8. init. prædicet: *Vitruvii auctoritatem nunquam multi faciendam existimavi, nempe quem* παραδοξολόγον, *& sua ætate minime æstimatum, &c.* Lasena vero p. 12. veluti falsum traducit, aitque, si non in urbibus Italiæ Latinis gymnasium exstiterit, in Italogræcis, uti Neapoli, exstructum fuisse. Modestius se gessit Petrus Faber in Agonist. lib. 3. c. 15. p. 547. utpote ambobus doctior, qui Vitruvii auctoritati valde pollenti parcens fingit ante Neronem se facile ostendere posse nulla fuisse gymnasia; in ejusque sententiam it pedibus Vandalius de Gymnasiarch. p. 636. Verum ipse nemini magis irascor, quam Mercuriali, qui cum Vitruvii famam carpsisset, exinde in ceteris ædificiorum ichnographiis eo duce ac magistro usus est. Porro mirari nunquam desinam tot nuperos Scriptores ceteroqui ἀκριβεστάτους, cum Vitruvius exstitisse in Italia gymnasia pernegarit aperte, contra tanti viri fidem Neapoli, Capuæ, Romæ, & ubique urbium illa ædificata credidisse, aliisque imposuisse! Ceterum haud negem hunc architectum, cum palæstras moris Romani esse palam inficiatus sit, in eo cap. XI. tanta obscuritate

Dddd labo-

laborare in designandis hujus Græcanici ædificii a se confieti partibus, ut vehementer dubitem, quin Œdipus ipse ejus verba, & operis σχῆμα divinare satis sit; dum enim multiplicem, & fortasse indigestam molem comminiscitur, coagmentat ex plurimis publicis ædificiis suum palæstræ opus, quam nunquam vidit, neque ἰδίαν structuram exstitisse constat: hinc haud mirum, si tot nuperi Scriptores in adversantissimas sibi sententias discesserint, omnia turbarint, ac Vitruvium maledictis etiam proscinderint. Verum quo se habeat modo palæstricum hoc Vitruvianum negotium, extricent alii. Tantam tenebrarum vim in Vitruviana palæstra, exspectant universi, ut depellat tandem Berardus Gallianus, ἐξοχωτάτε Regiæ nostræ Academiæ præfecti longe gentium notissimi Cælestini Galliani, nuper ingenti sui desiderio relicto denati nepos, juvenis, præterquam quod tot elegantiorum artium cultu spectatissimus est, in architectonices disciplina fortasse nunc primas agit; is dum omnium nitidissimam Vitruvii ἔκδοσιν doctis sane adnotationibus, & perpetuo interpretamento honestat, & Scriptorem antehac σκοτεινότατον multa luce spargit, futurus ut explicet, cur Vitruvius pernegans palæstras, *sive gymnasia* fuisse Italicæ consuetudinis, (nec etiam Græcanicæ, ut ipse mox ostendam,) peculiare fuisse ædificium adferat, partesque ingentes ac multiplices describat, quas tot doctissimi viri ad simul componendas frustra aggressos esse adhuc angimur.

Præterea adeo verum est gymnasium non esse, nisi nomen incertum ac vagum loci, ubi ludi cujusvis generis habebantur, ut in Gruteriano indice XI. *de ludis*, *festis*, *theatris*, *&c.* vocem gymnasium illitam non videas; sane si ἴδιον aliquod ædificium fuisset, cum sexcentis aliis locorum nominibus adnumeratum inviseres. Quid si ex ipsis gymnasiorum propugnatoribus meam firmem pressius sententiam? Vandalius Differt. 8. de Gymnasiarch. p.636. cum in Polluce, & Suida, (qui grammatici, nisi sententiæ nostræ adhærescas, omnia susque deque miscere ac turbare videntur, loca facile ex eorum indicibus colliges,) sedulam lusisset operam, hoc pacto conqueritur: *Ex qualibus lexicographorum loquendi modis videmus, illos confuse tantum de gymnasiis loqui, partemque quandoque pro toto, totumve pro parte, quasi unum idemque, allegare, dum potius reddunt, quid quæve ad ista pertinuerint, quam quid revera ac definitive fuerint, aut quo proprie nomine sint appellanda, &c.* Verum inique irascitur lexicographis vir summus Vandalius, quoniam quæ ipse sibi finxerat de gymnasio, sane in Polluce, & Suida reperire frustra adlaboravit. Vandalio addas P. Fabrum Agonist. pag. 547. lib.3. c.15. qui cum fateatur P. Victorem, (qui sub Valentiniano, ac Valente Augg. vixit,) in libro de regionibus urbis loquentem gymnasiorum nihil meminisse, licet enumeraverit circos octo, vel novem: thermas sexdecim: balinea octingenta sex & quinquaginta: theatra tria vel quatuor: amphitheatra duo: ludos quinque, sex vel septem: naumachias quinque vel sex: stadia duo fuisse Romæ, litteratissimus Faber pag.548. Cornel. Taciti locum laudans

sub

ſub Nerone gymnaſia erecta edicit; verum omnia probe conciliaſſet, & facile ſe expediviſſet, ſi advertiſſet publica omnia illa urbis loca γενικῷ nomine *gymnaſia* appellata; neque in tanta luce, quam ei Victor obtulit, nihil vidiſſet: verum qua a teneris imbuti ſumus opinione, ad Horatianæ teſtæ exemplar ægre deponimus.

Porro jam ſentio rem largius ſpatiari, quod mihi initio vetui; quare reor mixtim quædam, & per ἀνακεφαλαίωσιν apponenda. Et ſane multum firmamenti contra ψευδογυμνάσια porrigit Lucianus περὶ τῶν γυμνασ. ubi ſumma eruditionis apparatione, & ſalis lepore fingit Solonem docentem Anacharſin Scytham omne Græcanicorum ludorum & certaminum genus; cumque ſingula enumeret, ac feſtive more ſuo derideat, priva nomenclatura γυμνάσια appellat, etiam cum de locis ipſis ſermo ſit, & ut vides ipſe, hujus longioris dialogi titulus eſt περὶ τῶν γυμνασίων, quem Latine opportune verteres *de omne genus ludis;* atque hinc clare conſtat etiam apud Græcos γυμνάσιον quid ἴδιον fabricæ nomen minime audiviſſe: & commendare haud ceſſem Fred. Reitzium qui to.2. pag.882. hunc Luciani titulum vertit, DE EXERCITATIONIBUS (*vulgo de gymnaſiis*,) atque in adnotation. hæc adjecit: *Cl. Geſn. vertit* DE EXERCITATIONIBUS, *quod hic retinui; at cum* DE GYMNASIIS *inſcriberetur a priſtinis interpret. ego hanc inſcriptionem deinceps ſervavi, quia elegantiores ex hoc dialogo in notis Commentatorum ſic etiam ſunt inſtitutæ, & lectores huic inſcriptioni aſſueti minus commode loca indicata poſſent invenire, ſi titulus dialogi immutaretur*.

Addam Platonem l.6. de legib. p.261. edit. Aldi, qui inſtituendæ juventutis ingenuæ leges perſcribens, exercitationes omnes in duplex genus diſpenſat, in γυμνάσια ſcilicet, quibus vires refici, atque in διδασκαλεῖα, quibus animos excoli jubet; ut jam videas, ſicuti vox διδασκαλεῖα neque peculiare litterarum ſtudium, vel locum indicat, ita & vocem γυμνάσια neque ἴδιον exercitii, neque ædificii nomen præferre; miſſa facio Platonis verba, quippe quæ longiora, optarem, ut legeres. Nemo clarius Diogene Laertio demonſtrat in Socr. lib.2. ſegm.43. p. 106. γυμνάσιον peculiarem fabricam non fuiſſe, dum ait Athenienſes, poſt illatam huic ſapienti necem, ita pœnituiſſe, ut oſtraciſmo, vel capite damnarint accuſatores, & perdiu palæſtras & gymnaſia occluſerint: Ἀθηναῖοι δ' εὐθὺς μετέγνωσαν, ὥστε κλεῖσαι καὶ παλαίστρας, καὶ γυμνάσια· καὶ τοὺς μὲν ἐφυγάδευσαν, Μελίτῳ δὲ θάνατον κατέγνωσαν· nemo niſi excors & moleſtiſſimus negaverit hic γυμνάσια eſſe omne genus ædificiorum, ubi Athenienſes exercebantur, quibus συνωνύμως ſe recte habent παλαῖστραι. Imo Dio Caſſius lib.53. pag.721. v.86. edit. Reim. balneum, ſeu vaporarium ipſum γυμνάσιον appellat, dum ædificia, queis urbem ornavit Agrippa, enumerat: Τὸ πυριατήριον τὸ Λακωνικὸν κατεσκεύασε· Λακωνικὸν γὰρ τὸ γυμνάσιον, ἐπειδήπερ οἱ Λακεδαιμόνιοι γυμνοῦσθαί τε ἐν τῷ τότε χρόνῳ, καὶ λίπα ἀσκεῖν μάλιστα ἐδόκουν, ἐπεκάλεσε. Athenæus vero pag.307. edit. ſæp. laud. quæ γυμνάσια

σια dicit, mox φιλοσόφων διατριβὰς vocat nomine satis γενικῷ. Nec oblivifcendus Paufaniæ locus in Elide cap.23.p.511.512. Lipf.*1696*. qui plura percenfet gymnafia, quæ tamen fingillatim proprio nomine donarunt Elei; atque ait: Γυμνάσιον ἀρχαῖον, in quo in ludis Olympicis inftituebantur, καλεῖται ξυστός· atque enumeratis ejus locis ornamentis addit p.512. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος γυμνασίου περίβολος, ὃς ἔχεται μὲν τοῦ μείζονος, Τετράγωνον δὲ ὀνομάζουσιν ἐπὶ τῷ σχήματι, καὶ παλαῖστραι τοῖς ἀθληταῖς ἐνταῦθα ποιοῦνται, *alius est gymnasii ambitus majori proximus, Quadrangulum appellant ab ipsa figura, atque exstructum est ad athletarum exercitationes*. Præterea inquit: Ἔστι δὲ καὶ τρίτος γυμνασίου περίβολος, ὄνομα μὲν Μαλθώ, τῆς μαλακότητος τοῦ ἐδάφους ἕνεκα· erectum fiquidem pro ephebis, ac ftatuis Deorum puerorum refertum defcribit, inibique fuiffe etiam Eleorum curiam, quam & γυμνάσιον appellatam effe adftruit, licet peculiari nomine dictam Λαλίχμιον, ab eo, qui illam dedicarat: Ἐν τούτῳ τῷ γυμνασίῳ καὶ βουλευτήριον ἐστιν Ἠλείοις . . . καλεῖται δὲ Λαλίχμιον, τοῦ ἀναθέντος ἐπώνυμον. Qui quidem prolixior Paufaniæ locus, (utinam omnem apponere potuiffem,) antehac tenebricofus ac perturbatus, nunc ordinis, ac lucis plenus eft, vera gymnafiorum notione prolata, quæ univerfe pro quibufvis exercitationis ædificiis accipienda funt, licet peculiare nomen fervarint fingula, ficuti terna hæc Eleorum pro ternis principibus ludis Olympicis, Athleticis, Ephebiacis.

Neque credas me Galenum devitaffe, qui, ut nunc eft interpretamentum, fententiam meam omnino jugulat, ne illud quidem Charterii eximas, de Sanitat. tuend. lib.2.c.2. p.*68*. init. *Ea igitur communiter* EXERCITATIO *vocatur; proprie vero a loco denominatur, quem* GYMNASIUM *omnes appellant: is locus est in publica aliqua urbis regione exstructus, quo ungendi, fricandi, luctaturi, discum jacturi, aut tale quidpiam facturi confluunt;* vides in hac Charterii Latinitate gymnafium effe peculiarem loci ftructuram: fed in mentem revoces me fere femper Græcorum Scriptorum interpretibus, quos in hoc atramentario opere recitare oportuit, fidem defideraffe, quam etiam his Charterii verbis deeffe conqueror; nam Græca Galeni aperte negant γυμνάσια peculiare fuiffe fabricæ opus: Τοῦτο μὲν δὴ κοινὸν γυμνάσιον ὀνομάζεται, ἰδίᾳ δὲ, ἀφ' ὅπερ καὶ τὰ γυμνάσια προσαγορεύουσιν ἅπαντες, ἔν τινι κοινῷ τῆς πόλεως οἰκοδομηταμένοι χωρίῳ, εἰς ὅπερ καὶ ἀλειψόμενοί τι, καὶ διατριψόμενοι, καὶ διαπαλαίσοντες, ἢ δισκεύσοντες, ἤ τι τοιοῦτον ἄλλο πράξοντες ἥκουσιν· quæ fic ingenue refundas: *hæc communiter exercitatio vocatur, ob eam potissimum causam, quod gymnasia universi appellant ædificia illa in aliqua urbis parte exstructa, ad quæ unctionis, & frictionis gratia, & luctaturi, vel discum jacturi, aut tale quid acturi confluunt;* in hoc Galeni ὑποκειμένῳ *gymnasia* plurativo numero funt, (contra ac reddidit Charterius;) neque de ἰδίῳ loco fermo eft, fed γενικὸν vocabulum adhibitum, quo cujufvis exercitationis publica fabrica indicaretur; ita ut fententiam de vera vocis

gymna-

gymnasii notione, quam tueor, cum primis Galeni voto firmissimam dicas, nec curandum, si mihi obstet, sublestum Charterii interpretamentum.

III. Hic autem urgeor quam maxime, quo antehac salebrosum Demosthenis, ac insignem locum explanem, ne credas cum turba omnium Scriptorum tum recentium, tum antiquorum tria Athenis fuisse gymnasia, quod falsum omnino ostendam, cum longe aliud ac cogitarint tot interpretes, & scholiastæ, expresserit summus orator, quin nullus æque sententiæ nostræ locupletior fundus est; adscribam porro omne Demosthenis κείμενον, (quod fortasse Solonis lex est;) cumque illud veris aptisque στίγμαις interpunctum ac distinctum legas, æqua omnia & plana vides: Εἴ τις γ' ἐκ Λυκείου, ἢ ἐξ Ἀκαδημίας, ἢ ἐκ Κυνοσάργους ἱμάτιον· ἢ ληκύθιον, ἢ ἄλλο τι φαυλότατον, ἢ τῶν σκευῶν τι τῶν ἐκ γυμνασίων ὑφέλοιτο· ἢ ἐκ τῶν λιμένων ὑπὲρ δέκα δραχμάς, κἀ τούτοις θάνατον ἐνομοθέτησεν εἶναι τὴν ζημίαν, orat. in Timocratem p.476. ann.1607. *si quis ex Lyceo, vel ex Academia, vel ex Cynosarge linteolum: aut ampullam oleariam, aut aliud quidpiam minimi pretii, aut quodvis vasculum ex gymnasiis surripuerit: aut a portubus supra decem drachmas, etiam his capite pœnas esse luendas edixit*. Tria igitur loca publica discriminat orator, in quibus vel tenuissimæ rei furtum capital erat, quo confluentium securitati consuleretur; latrunculi enim, ubi maxima hominum frequentia est, libentius faciunt officium suum, quæ parva id genus furta nunc etiam temporis vel in templis factitari sæpe indolescimus: primo litteraria scilicet, quorum terna enumerat, *Lyceum*, *Academiam* & *Cynosarges*, ubi facillime erat surripere ἱμάτια, nempe *parva lintea*, aut *capitis tegumenta*, male autem interpretes universi reponunt *vestes*, quo enim fieri posset, ut inter discentium turbas, ac propalam veste aliquem quis exspoliet? quod autem ἱμάτιον & *breve linteum*, & *capitis tegumentum* denotet, vide lexica. Secundo *gymnasia*, quæ nequaquam terna dicit, verum quotquot Athenis erant, erant sane quamplurima, ubi scilicet & certamina & ludi ad robur viresque conciliandas exercebantur, quovis nomine censerentur; unde pronum erat ληκύθια, atque id genus τὰ σκεύη unguenti plena suffurari. Tertio demum lex capitalia edicit *furta portuensia*, si decem drachmas excesserint, neque res surreptas definit, quippe in portus millenæ mercium species immittuntur & exonerantur. Cum igitur interpretes tria hæc κόμματα erroneis στίγμαις inficete distinxerint, Demosthenis, sive Solonis sententia tenebricosa, omniaque turbata prostabant; cum autem Lyceum, Academiam, Cynosarges gymnasia fecissent, in litterarios ludos unguenta, & ampullas immiserunt; cumque innumerabilia essent gymnasticæ exercitationis loca, in terna coarctarunt.

Semitam, ne dicam viam huic errori admodum pœnitendo patefecit recentioribus maximæ famæ viris Ulpianus, Demosthenis vetus enarrator, sive scholiastes, qui p. 266. ait: Τρία ταῦτα γυμνάσια παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις· ἦν

δὲ

δὲ καὶ ἱερὰ, ἐπὶ μὲν τοῦ Λυκείου, λυκοκτόνου Ἀπόλλωνος· ἐπὶ δὲ τοῦ Κυνοσάργους, τοῦ Ἡρακλέους· ἐπὶ δὲ τῆς Ἀκαδημίας, αὐτοῦ τοῦ Ἀκαδήμου τοῦ ἥρωος, ἐξ οὗ καὶ ὁ τόπος ἐκκλήθη, quæ ita verto: *tria hæc gymnasia apud Athenienses; erantque sacra, in Lyceo, Apollini lupi interfectori: in Cynosarge, Herculi: in Academia, ipsi Academo heroi, a quo locus nomen accepit:* in cujus grammatici veluti magistri verba omnes servorum instar deinceps eruditissimi quique jurarunt; ita ut quem non pigeat inde lectitare in Deorum templis summa religione cultis tot liberrimos gymnicos agones celebratos, quos in profanis locis agitatos certo scimus? Atque miror tanti valuisse penes P. Fabrum eam infrunitam Ulpiani sententiam, ut nihil dubitarit in Agonist. pleno bonæ frugis libro pag. 118. in marg. adserere: *Gymnasia fuere Athenis tria, quod satis Græcorum pueris notum*, cum certum sit Demosthenis mentem assecutum non esse Ulpianum. Igitur luce clarius est summum hunc oratorem accepisse hic τὰ γυμνάσια non equidem pro ternis illis ἰδίοις philosophorum ædificiis, verum pro publicis locis; erant autem Athenis quamplurima, in quibus corporis vires experirentur adolescentes, scil. thermæ, balnea, xysta, δίαυλοι, stadia, quæ cuncta γενικῇ *gymnasiorum* nomenclatura audiebant. Præter Fabrum huic Ulpiani scholiastæ sententiæ, tanquam oraculo, (in pejus semper ruimus,) Mercurialis, & Petitus, Potterus, Wesellingius tres viri de legib. Atticis benemerentissimi, Falconerius, & sæpe laudatus Vandalius adhæserunt, quos quanquam apprime doctos ea in re vites rogo, ne te fama atque auctoritate abripiant, cum potior semper habendus unus Demosthenes. Diversum sane fuisse Λύκειον a γυμνασίῳ divitem testem habeo Plutarchum in Ψηφίσματι to. 3. pag. 1565. edit. Steph. quam domi habeo, ubi ait de Lycurgo Butade, Καὶ τὸ γυμνάσιον, καὶ τὸ Λύκειον κατασκεύασεν, quæ duo loca aperte distinguit: atque isthæc verba facem præstant iis, quæ paullo ante dixerat in vita decem rhetorum pag. 1546. de eodem Lycurgo: Καὶ τὸ ἐν Λυκείῳ γυμνάσιον ἐποίησε, καὶ ἐφύτευσε, καὶ τὴν παλαίστραν ᾠκοδόμησε. Lycurgus igitur prope Lyceum construxerat quoddam gymnasium, arbores plantaverat, addita etiam palæstra: fieri enim haud potest, ut terna loca *gymnasium*, *platanon*, & *palæstra* unum Lyceum constituissent, in quo uni philosophorum filii concertarent. Verum cum uterque Plutarchi locus non belle constet, nam in primo adstruitur Lycurgum utrumque fecisse & gymnasium, & Lyceum, in altero circa Lyceum construxisse gymnasium, videtur ipsum Lyceum jam ab alio antiquitus erectum; ut autem minime sibi ipsi obstet Plutarchus, meo periculo priora illius verba sic confinge tenui admodum mutatione: καὶ τὸ γυμνάσιον ἐν τῷ Λυκείῳ κατεσκεύασεν, pro καὶ τὸ γυμνάσιον, καὶ τὸ Λύκειον, ut æqualis utrobique, & idem verborum & historiæ tenor sit, uti revera in vita decem oratorum est, καὶ τὸ ἐν Λυκείῳ γυμνάσιον ἐποίησε. Ceterum perdiu in Demosthenis verbis illustrandis te detinui, quod me haud pœnituit.

Hic in mentem venit carus semper mihi, atque εὐκαιρότατος Dionis Chryſ.

Chryſ. locus, ubi narrat, quanta civium multitudine, & ſplendore ludos Neap. reſpub. celebraſſet, cujus omnem orationem 28. niſi tu ipſe legas, fidem haud impetrem: inibi enim ſophiſta Chryſoſtomus aperte præſtat γυμνάσιον, (de Neapolitano loquitur,) fuiſſe nomen non ædificii cujuſdam, verum agones, & loca ipſa γενικῶς accepta, ubi athletæ exercebantur. Ἀναβάντες ἀπὸ τοῦ λιμένος (Neapolis ſcil.) εὐθὺς ἐβαδίζομεν ὀψόμενοι τοὺς ἀθλητὰς, ὡς ἂν τὴν ὅλην ἐπιδημίαν πεποιημένοι κατὰ θεὰν τοῦ ἀγῶνος. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν, κ. τ. λ. *Cum aſcendiſſemus a portu* (Neapolis) *confeſtim ibamus viſuri athletas, ut qui totam peregrinationem ſuſcepiſſemus ob certaminis* (ἀγῶνος) *ſpectaculum. Cum autem ad gymnaſium perveniſſemus, &c.* mox enumerat plures ſpecies gymnicorum ludorum, quos intuebantur, quoſdam ſcil. τρέχοντας ἐν δρόμῳ, *currentes in ſtadio:* vides igitur δρόμος, *ſtadium*, dici γυμνάσιον· addit deinceps τοὺς δὲ ἄλλως γυμναζομένους, *alios aliter exercentes*, ideſt in variis gymnicis locis, ludiſque vires ſuas expromentes: & ſane iſthæc loca, & ludos recte appellari gymnaſia nemo niſi moleſtus negaverit. Præterea Dio narrat ἐν Ἐξέδρᾳ Ἡρακλέους cum innumerabili ſpectantium turba vidiſſe τοῦ γυμναζομένου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατεταικότος, *juvenis athletæ caput manuſque extenſas:* igitur Dio quod antea γενικῶς dixit γυμνάσιον, mox ἰδίῳ nomine vocat *Exedram Herculis*; & paullo ante δρόμον, *ſtadium*. Hinc jure opportuniſſima hæc Dionis verba ab initio ſalutavi, cum, & quam tueor ſententiam, apprime faveant, & circa Neapolitanum gymnaſium, quod huic longiori diatribæ cauſam dedit, verſentur. Neque oblivifcar Tullii locum, quem mihi præſtat Laſena noſter pag.227. & ſuſque deque verſat pag.228. inde cum Mercuriali adhæreſcens diu ſollicitaſſet, extricare atque enodem reddere nil potis fuit, & quo tandem ejus ſermo tendat, ignores; ceterum Tullius vocat *palæſtram*, *ſedes*, *porticus*, quibus & philoſophi, & gymnici exercebantur, mox terna hæc vocabula unica ῥήσει dicit *gymnaſia*, quo omnia exercitationum loca complectatur; vide Tullii verba in Laſena, longiuſcula enim ſunt; atque vir doctus *gymnaſia* hic oratorem adhibuiſſe ratus eſt pro peculiari ædificii fabrica, cui adnexæ eſſent *porticus*, *ſedes*, *& palæſtra*, monſtroſumque opus una cum Mercuriale exſtruxit, ut tabulam Horatianus pictor expreſſerat. Adde tam γενικὸν eſſe vocem gymnaſium, quanta eſt *forum*, quod me docuit Vitruvius lib.7. cap.5. circa fin. *In gymnaſio eorum, quæ ſunt ſtatuæ, omnes ſunt cauſas agentes; in foro autem diſcos tenentes, aut currentes, ſeu pila ludentes.* Imo & γενικωτέρως uſus eſt Aurelius Victor in Hadriano, (quem Antoninum fuiſſe vult Burmannus de vectigal. p.170.) dum inquit, *ſalaria*, *& gymnaſia doctoribus data*, & Themiſtius dicit *gymnaſium*, *& menſam* pag.318. edit. Harduini.

IV. His ita animadverſis, quæ contraria in antiquis Scriptoribus ſpecie tenus ſunt, facile ſecum conſpirant, licet eruditos quoſque valde torſerint; non enim eorum animi mentem venit gymnaſium in utraque lingua γενικὸν nomen

nomen esse cujuscumque loci, ubi agones celebrarentur: hinc haud satis fuere expromere, cur Tacitus lib.15. Ann. c.22. Suetonius in Neron. cap.12. & Xiphilinus p. 1001. vocent gymnasium (a Nerone exstructum, indeque ictu fulminis incensum,) quod unus Capitolinus cap. 8. p.266. in Antonino illud ipsum ædificium appellat *Græcostadium*, dum ait: *Opera hæc ejus* (Antonini) *exstant Romæ, templum Hadriani honori patris dicatum, Græcostadium post incendium restitutum, instauratum amphitheatrum, &c.* prona siquidem ratio succurrit, si dicas Tacitum, Suetonium, ac Xiphilinum vago ac γενικῷ ædificii athletici nomine usum esse, notiore ac peculiari Capitolinum. Eodemque pacto interpretari mihi liceat Amm. Marcellinum lib.16. Hist. Xiphilinum pag.1152. in Trajano, cum quod *stadium* ille appellat, hic γυμνάσιον dicat; præsto sunt utriusque historici verba: *Templum, forumque Pacis, & Pompeji theatrum, & odeum, & stadium, aliaque inter hæc decora urbis æternæ*. Τὸν δ' Ἀπολλόδωρον τὸν ἀρχιτέκτονα τὸν τὴν ἀγορὰν, καὶ τὸ ᾠδεῖον, τό τε γυμνάσιον, τὰ τοῦ Τραϊανοῦ ποιήματα ἐν τῇ Ῥώμῃ κατασκευάσαντα . . . ἀπέκτεινε. Vides jam quod alter vocat *stadium*, alter τὸ γυμνάσιον· hoc enim tanquam genus, *stadium* veluti speciem complectitur, ita sane nil Marcellinum Xiphilino contrarium dices.

Præterea idem fuisse *gymnasium*, ac *balineum* docemur ab historicis Herodiano, & Lampridio: ille enim lib.1.cap.XI. circa med. ait: Μέγιστον δὲ γυμνάσιον κατασκευάσας (Κλέανδρος) λουτρὸν δημόσιον ἀνῆκεν αὐτοῖς· hic vero cap. 17. p. 521. *Opera ejus* (Commodi Imp.) *præter* LAVACRUM, *quod Cleander nomine ipsius fecerat, nulla exstant, sed nomen ejus alienis operibus incisum senatus erasit*. Angelus Politianus videtur duas res fecisse γυμνάσιον, & λουτρόν, dum ita Herodianum vertit: *Gymnasium quoque maximum exædificaverat* (Cleander,) *publicatis etiam balneis*: præsertim cum τὸ *etiam* Græce non exstet: quare ut sibi σύμφωνοι sint Herodianus, & Lampridius, ita verba Latine reddas: *Cum maximum gymnasium*, (idest lavacrum, thermas, Cleander) *ædificasset, lavari publica impensa Romanis indulsit*: & sane λουτρόν ubique Scriptorum potius est aqua, qua abluebantur, quam locus. Miror sane Mazochium virum in interpretandis Græcis voluminibus capitalem & sollertem, cum usus sit his Politiani verbis Latinis in Camp. Amphit. p.142. in adnotat. nihil immutasse. Idem esse gymnasium, ac balineum tenes etiam ex Plin. epist. ad Trajan. pag. 760. etenim quod in ejus epistolæ initio *gymnasium* dixerat, in ima ejus cera vocat *balineum*. Scias me reperisse isthæc verba a Platone mutuatum Herodianum, quæ utpote opportuna, sed corrupta, & contra fidem versa apponam, & medelam faciam interpretamento, de legib. lib.6. pag.259. edit. Aldi, Πανταχῇ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις γυμνάσια χρὴ κατασκευάζειν τοὺς νέους αὐτοῖς τε, καὶ γέρουσι γεροντικὰ λουτρὰ θερμὰ παρέχοντας ὕλην παρατιθέντας αὔην, καὶ ξηρὰν ἄφθονον, quæ ita dat Latine Ficinus, *ubique autem in his gymnasia juvenes tam sibi commoda, quam senibus*

præpa-

præparent, calidis balneis constitutis, & copiose siccis appositis lignis; quare sine periculo confingas τοῖς νέοις αὐτοῖς, atque vertas, *Ubique autem in his* (locis) *gymnasia exstrui necesse est pro ipsis juvenibus, & pro senibus, quæ propria senum sunt, balinea calida præparentur, lignis aridis ingenti copia collectis:* vides Platonem jussisse, ut urbs ædificanda in suis etiam locis habeat gymnasia, in queis juventus exerceretur, & balinea, ubi senes reficerentur; non vero, ut refudit Ficinus, & Serranus tom. 3. pag. 761. quem hic consulere me non piguit, Platonem voluisse, ut adolescentes γυμνάσια, & λουτρὰ sibi ipsis, & silicerniis construerent appararentque; qui enim fieri potuit, ut parvula ætas tantam pecuniæ vim erogasset, & ea ingentis molis opera excitasset, queis exstruendis vix res omnis publica suffecisset? Non igitur isthæc intenderat Philosophus, sed quæ in interpretamento nos dedimus; & Ficini mentem turbavit librariorum error in voculis τὰς νέας αὐτοῖς, pro τοῖς νέοις αὐτοῖς, quem non advertisse tantum virum miratus sum. Interea etiam ex Platone constat *gymnasia esse* dictionem γενικὴν omnium ædificiorum pro adolescentum institutione.

Neque mihi posthabendus locus Spartiani H. A. pag. 717. de famosa Antonini Caracalli cæde Alexandriæ patrata: *Inde Alexandriam petiit: in gymnasium populum convocavit, eumque objurgavit: legi etiam validos ad militiam præcepit; eos autem, quos legerat, occidit exemplo Ptolemæi Evergetis, &c.* ex quibus verbis facile quis opponeret gymnasium fuisse ædificium proprio nomine; verum reponam sicuti falsus est Spartianus in historia hujus teterrimæ cædis, ita etiam in nomine gymnasii; licet adserere possem hanc vocem γενικῶς accepisse, nempe pro quovis incerto ludorum apparatu, uti sæpe a Scriptoribus adhibetur. Quin hic Historicus erraverit, ne dubites; nam Herodianus aperte dicit Caracallum populum Alexandrinum non in gymnasium, sed in *planiciem* convocasse lib. 4. cap. 9. Πᾶσαν τὴν νεολαίαν εἴς τι πεδίον κελεύει συνελθεῖν, in Herodiani verba jurarunt Jo. Antiochenus, & Suidas. Dio Cassius, qui itineris Caracalli socius fuit, & quem rei gestæ ratio fugere haud quivit, scribit pag. 1306. hunc principem Antiochenos jussisse trucidari universos domi manentes: Μετὰ δὲ τοῦτο πάντα τὸν στρατὸν ἐξοπλίτας ἐς τὴν πόλιν ἀνέβαλε, πᾶσι μὲν τοῖς τῆδε ἀνθρώποις προπαραγγείλας οἴκοι μένειν, κ.τ.λ. itaque sibi gymnasium ὕλικον, vel ludum finxerat Spartianus, antiquiorum, & maximæ famæ historicorum biga ei palam contradicente; quare jure advertit Reimar. p. 1307. *Dioni præstandam fidem, ceteros famam incertam sequentes locis, & temporibus pro ingenio quisque suo accomodasse.* Consulas etiam Tillem. in Caracall. art. 12. Quod de hoc Spartiani loco a me dictum est, idipsum cogites de verbis Valer. Maximi lib. 9. cap. 11. de simili civium Alexandrinorum licet antiquiore internecione facta a Ptol. Evergete: *Frequens juventute gymnasium armis, & igni circumdedit, omnesque, qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necavit:* etenim

enim Justinus lib. 38. cap. 8. longe aliter rem teterrimam evenisse narrat, nec gymnasii meminit, sc. per urbem omnem circumcursasse milites, *queis licentia cædis data, & omnia quotidie sanguine manasse;* quare Maximus, sive is inficetus, qui Maximi libros contraxit, de suo apposuit vocem *gymnasium*, quam fortasse a Spartiano furatus est; vide adnotat. Hist. Aug. Interea advertas hanc unam ῥῆσιν quot Scriptores transversos egisse etiam vetustiores quosdam, quod veram *gymnasii* notionem minime pensitarint.

Ne autem longius spatiari, & plurium veterum auctorum lectionem jactare videar, unum denique Pausaniæ locum addam, qui, quem *hippodromum Olympicum* vocat, mox dicit γυμνάσιον τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ, in Eliac. cap. 21. pag. 505. 506. cujus verba utpote inficete, & contra Græcam sinceritatem conversa, ac oscitanter distincta, hic adscribendi indulgentia sit, atque interpretandi: Τὸ δὲ ἕτερον τοῦ ἱπποδρόμου μέρος οὐ χῶμα γῆς ἐστὶν, ὄρος δὲ οὐχ ὑψηλὸν, ἐπὶ τῷ πέρατι τοῦ ὄρους ἱερὸν πεποίηται Δήμητρι ἐπίκλησιν Χαμύνῃ . . . καὶ φασὶν ἀπὸ τοῦ Χαμύνου τῆς οὐσίας τῇ Δήμητρι οἰκοδομηθῆναι τὸ ἱερὸν, (ἀγάλματα δὲ ἀντὶ τῶν ἀρχαίων, Κόρην, καὶ Δήμητρα λίθου τοῦ Πεντέλησιν Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν Ἡρώδης,) ἐν τῷ γυμνασίῳ τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ· πεντάθλοις μὲν καθεστήκασιν ἐν αὐτῷ, καὶ δρομεῦσιν αἱ μελέται· quæ ita a me Latine accipias: *Altera hippodromi pars non est terra aggesta, sed collis non arduus, in cujus summitate templum exstructum est Cereri cognomento Chamynæ . . . ajuntque ex Chamyni tyranni hereditate Cereri ædificatum templum, (novas statuas pro veteribus, Filiam, & Cererem ex lapide Pentelico apposuit Herodes Atticus,) in eo Olympico gymnasio: quinquertionibus, & cursoribus cura ejus templi concredita.* Mox ceteras hippodromi partes Pausanias enumerat, quem semel atque iterum *gymnasium* vocat. Aperta igitur mens est Pausaniæ, fuisse templum Cereri ex bonis Chamyni tyranni constructum, (ubi postea temporis Herodes novas statuas erexit,) in hippodromo, sive γενικωτέρῳ nomine, *gymnasio;* illiusque templi curam athletæ, & cursores gerebant: ita ut nova signa dedicarit Herodes in templo, ubi statuæ opportunissimæ sunt, non autem in gymnasio, quod Cereri minime sacrum erat: ratum etiam est curam templi, non autem gymnasii, datam πεντάθλοις, & δρομεῦσι· etenim illud ἐν τῷ αὐτῷ referendum certe ad templum, non ad vicinam vocem gymnasium, alias siquidem dixisset ἐν τούτῳ, & piget sæpe interpretes in id genus puerilia peccata impegisse. Hæc autem pluribus exposui, nam Xylander, Sylburgius, & Kuhnius tresviri Græce doctissimi omnia turbarunt, κόμμασι male interpunctis, παρενθέσει etiam posthabita. Verum mea potius interest ostendisse Pausaniam, quod γενικῶς appellavit γυμνάσιον, jam antea dixisse ἰδίῳ nomine ἱππόδρομος.

Plautus etiam, ut Græcis Latinos adnectam, quod dicit *gymnasium*, mox vocat *hippodromum*, Bacch. 3. 3. v. 21.

Gymnasii præfecto haud mediocris pœnas pendes.

Et

Et v.27. *Inde de hippodromo, & palæstra ubi revenisses domum.*
Quoniam autem Plauti mentio est, addam bina hujus comici loca, ubi quam vaga & incerta fuerint ædificia τὰ gymnasia, usque noscites, Amphitr.4. 1. v.1.

Naucratem quem convenire volui, in navi non erat,
Neque domi, neque in urbe invenio quemquam, qui illum viderit:
Nam omnis plateas perreptavi, gymnasia, & myropolia:
Apud emporium, atque in macello, in palæstra, atque in foro:
In medicinis, in tonstrinis apud omnis ædis sacras:
Sum defessus quæritando, nusquam invenio Naucratem.

Fere eadem verba recinit in Epidic. 2. 2. v.12.

Age, si quid agis, Dii immortales, utinam conveniam domi
Periphanem, per omnem urbem quem sum defessus quærere,
Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias,
Rogitando sum raucus factus, pæne in cursu concidi.

Et Livio idem est *gymnasium*, ac *Academia* lib.31. c.24. edit. Drakenborchii: *Et extra limes mille fere passus in Academiæ gymnasium ferens pediti, equitique hostium liberum spatium præberet.* Nunc etiam lux est legi *6.* §. 8. D. de excusat. ubi *philosophi*, *rhetores*, *grammatici*, *medentes* donantur immunitate γυμνασιαρχιῶν, ἀγορανομιῶν, ἱερωσυνῶν, ἐπιςατμιῶν, κ. τ. λ. idest a *gymnasiorum cujusvis generis præfectura*, &c. ita ut etiam hic γυμνάσιον sit quodcumque publicum ludorum exercitium; sicuti nomina γενικά officiorum sunt ἀγορανομίαι, ἱερωσύναι, ac ἐπιςατμίαι· quare ne adsentiaris cl. Cujacio coarctanti hic γυμνασιάρχας ad solos xystarchas. Iratus mihi ipse vivo, quod initio hujus part. VII. oblitus sum adnotasse Vitruvium ipsum, qui Græcanicæ palæstræ, sive gymnasii partes delineare aggressus est, licet omnia commisceat, in procem. lib. *6.* vocem gymnasium γενικῶς accepisse, dum ait, (ejus longiora verba contraham,) *Aristippum naufragio ejectum in Rhodiensium littus advertisse geometrica schemata, atque exclamasse, hominum vestigia video, & contendisse statim in Rhodum, & recta in gymnasium, ibique de philosophia disputantem*, &c. vides ipsum architectorum principem, qui inter Græcos asseruerat gymnasium, sive palæstram fuisse peculiaris ædificii nomen, etiam ad philosophorum scholam detorquere; quare majorem fidem, ac constantiæ vim ei optandam quisque animadvertit.

Quoniam autem gymnasium non solummodo quorumcumque agonum locum ac spatium adnotat, verum etiam non raro ludos ipsos, spectacula, & certamina, ut ab initio admonuimus, idque lubenter quis exemplis præstare posset tum Græce, tum Latine, bina, aut terna ex utraque lingua deprompta affatim fore reor, Propert. lib.3. el.13. v.1.

Multa tuæ, Sparte, miramur jura palæstræ,
Sed mage virginei tot bona gymnasii.

Conſtat hic *virginum gymnaſium & palæſtram* valere peræque ac puellarum gymnicas exercitationes. Et Tacitus de Nerone ſcripſit: *Gymnaſia, & otia, & turpes amores exercendo, principe, & ſenatu auctoribus* Annal. lib. 13. cap. 20. Ab Galeno habes, ἀμέτρητα, πλεῖα, & πλειότατα γυμνάσια, quæ ſcis verti oportere, *immodicas, diuturnas*, & *laborioſiſſimas exercitationes:* quæ ſane altera gymnaſii notio bene multis veterum Scriptorum lucem etiam parit: & vide ejus librum, cui titulus, Πότερον ἰατρικῆς, ἢ γυμναστικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν· & ſenos hujus ſummi medentis longiores λόγους ὑγιεινῶν, ſive *de ſanit. tuend.* quorum fere ſingulis capp. vox γυμνάσια, quatenus *exercitationes* cujuſcunque generis ſunt, ad ſatietatem illinitur. Adde Plutarchum in Ῥωμαϊκοῖς edit. Pariſ. tom. 2. p.274. ajentem gymnaſia & palæſtras induxiſſe πολλὴν ἄλην, καὶ σχολήν, καὶ κακοσχολίαν, κ. τ. λ. vide longiorem locum. Verum ſatis ſit exemplorum, cum verear, ne diu tædium jam crearim, qui pro brevitate juraveram. Ceterum unum rogatum te volo, ut, cum præterea ſexcenta inviſerim in antiquis auctoribus loca, Græca præſertim, in quibus gymnaſiorum, & gymnaſiarcharum mentio ſit, eo pacto intelligas, quo huc uſque a me διὰ βραχέων explanatum eſt: ſi vero quis ita vecors ſit, atque acerbus, ut quæ ediſſerui, quippe ab aliis haud obſervata antehac, temere a me ac inconſulto prolata traducat, is ſane confuſa ac perturbata pſeudogymnaſii notione, feriſque ſuis ſtudiis fruatur abunde: aliud huic non imprecari mihi in animo eſt, quam ut ipſum perdiu lateat hæc non fucata vocis *gymnaſii* διάγνωσις.

v. Ut autem ad περιβόητον noſtratem Titi Aug. lapidem ſermo relabatur, unde ſatis porro diſceſſerat, veſtigandum ſiquidem nobis erit, quodnam publici operis ædificium Titus decoraverit: eapropter, ſi his multis paratiſſimis argumentis probatum ſit gymnaſium nullum peculiaris publicæ ſtructuræ nomen prætuliſſe, & tranſverſos actos eſſe, quotquot edixere ſaxum illud gymnaſio affixum, (nam ſane ulterius quiſque ſciſcitari poſſet, cuinam gymnaſio appoſitum, nomenque peculiare ejus ædificii gymnici jure exquireret: peræque ac ſi quis reſponderet, *ludo, agoni, palæſtræ* adjectum marmor, cum ternæ hæ voces γενικώταται nullum ſane peculiare publici ædificii opus menti offerant;) probe a me ſuperne dictum eſt grandem hunc Titi lapidem theatro adhæſiſſe, propterea quod vocem eſſe ἰδίαν publici operis, quod, Nerone concinente, motu terræ concuſſum, non uno divite teſte, certi ſumus. Si vero a Petro Laſena noſtro volumen de Gymnaſio Neapolitano male inſcriptum eſt, & quæ congeſſit de hoc a ſe ficto ædificio, & quotquot libros eruditiſſimi quique in ejus verba jurantes ſcripſere, ut eſt *commentarium* noſtratis Dominici Auliſii, viri ſummi de *gymnaſii conſtructione*, omnino corruant, neminem noſtrum pœniteat, ne videamur, dum patriorum Scriptorum famæ conſultum volumus, veterum concordem tum Latinorum, tum Græcorum auctoritatem minoris feciſſe.

Scio

Scio equidem Strabonem lib. 5. pag. 377. in causa fuisse, quo Lasena librum *de gymnasio*, veluti de peculiari aliqua ludorum structura publica confecerit, quippe qui aperte geographiæ suæ membranis illeverat ab Atheniensibus ultimis Neapolitanæ urbis colonis inductarum institutionum vestigia quamplurima adhuc ævo suo servari, scil. *Fratrias*, *Ephebia*, *Gymnasia*: verum nunc primum quisque satis est dignoscere geographi mentem, qui perquam apposite πληθυντικῶς scripsit γυμνάσια, quo testatum relinqueret Neapolitanos plurima gymnicæ exercitationis genera celebrasse, non vero ei sermonem esse de peculiari aliquo publicæ fabricæ ædificio; etenim ἑνικῶς dixisset γυμνάσιον · id quod firmant etiam voces φρατρίαι, & ἐφηβεῖα, quarum vocum scimus fuisse unam φρητόρων collegia, alteram valuisse puerorum ingenuas institutiones, non vero ἴδια quædam ædificia. Quare amicis meis αὐτόχθοσι, & doctissimis ternam hanc a Strabone satis superque commendo non temere factam partitionem, scilicet *rerum sacrarum*, quarum cura φρήτορσι concredebatur: *ingenuarum disciplinarum* pro epheborum institutione, animique cultu: demum *gymnasticorum ludorum* & *certaminum* vel ad delicias, vel pro corporis viribus reciperandis. Strabonem igitur vocem γυμνάσια accepisse dicas pro *ludis* & *certaminibus*, quæ in theatro, stadio, thermis, διαύλῳ, xysto, hippodromo agitabantur, quæ loca cuncta γενικῷ vocabulo *gymnasiorum* etiam celebrari possunt. Ne autem dicas geographum in ea voce *amphitheatrum* etiam acclusisse, cum nullum Neapoli fuisse satis constet, quippe urbe Græca, in eaque re cum Lasena conjuro, non vero cum clarissimo Mazochio ad membranas monasterii S.Sebastiani provocante in Amphit. Camp. p.142. in adnotat. quæ quanti sint pro antiquitate tuenda pulchre novimus. Si autem quasdam urbes Græcas originatione amphitheatrum inde exstruxisse edocent vetera monumenta, exempli ergo Puteolos, id profecto accidit, quando jam Romanum imperium subiere, & diu ῥωμαϊστὶ victitarunt; quæ vero omnino ἑλληνικῶς, uti Neapolis, administrabantur, eas sane amphitheatrum habuisse minime se probaturum speret Mazochius; & noster Statius, cum fere omnia publica Neapolitanæ urbis ædificia enumeret, amphitheatri nunquam meminit. Græca enim elegans indoles, & humanitate politissima strages, & tot gladiatorum paria ante spectatorum oculos misere morientium longe abhorrebat: & norunt tirones Trajanum ad Plinium epist. pag. 761. deridere Græculos, eo quod theatris indulgebant semper, cum Romana sævities amphitheatris humano sanguine redundantibus delectaretur.

VI. Deveni tandem ad Augustini verba, in quæ veluti in syrtim me urgeri dicas, ajentis Neapoli revera fuisse gymnasium, atque ad ea provocant plerique omnes Scriptores nostrates, qui illud fuisse peculiare ædificii opus rati sunt, contra Academ. to. 1. lib. 3. c. 16. p. 218. Antuerp. *Persuadebis nimirum tanquam in Cumano gymnasio, atque adeo Neapolitano nihil eum peccasse, nec errasse*, &c. Verum hoc Augustini χεῖμιον omnium diffi-

difficillimum dicas, tum si de Neapolis urbe nostrate accipias, tum nisi hic gymnasium γενικῶς locus sit. Cum enim certum sit Augustinum Tullium, ejusque Academicos insectari, neque ab historia notum, neque fieri potuisse, ut Latialis orator in urbe Græcanici oris, atque in publicis conventibus de philosophorum scitis garriisset, quos nunquam curarunt Neapolitani elegantibus otiis florentes, & in omne genus ludos ac gymnica certamina effusissimi; dicendum sane aliam ab urbe nostra Neapolim Augustinum cogitasse, eamque divinare haud arduum mihi futurum reor; qua detecta, dignosces etiam hic gymnasium esse vocem γενικήν. Nil dubii est, quin Aurelius eas urbes intelligat, dum Cumas, ac Neapolim meminit, in queis Cicero perdiu habitavit, imo & villas fabrefecit, in iisque tanquam in gymnasio Academicas quæstiones scripsit, amicisque communicavit, quarum binis libris adhuc fruimur, atque ab Augustino exagitantur. Notum autem est Tullium in regione circa Puteolos bina prædia sibi exstruxisse propter Cumas alterum, alterum non longe a Puteolis, ad Lucrinum scilicet, quod præclaro nomine *Academiam* dixit, vide Cluverium Ital. ant. ut taceam, qui oratoris vitam scripsere; quare paucarum litterarum mutatione pro *Neapolitano gymnasio*, repone *Puteolano;* cujus quidem medelæ non una mihi suppetunt momenta; siquidem somniculosi librarii non vice simplici binos hosce populos, ac urbes inverterunt, vide quæ multa a me dicta sunt pag. 456. de eorundem oscitantia, qui in Rull. *Puteolos* apposuere pro *Neapolim*, & contra.

Præterea teneo ab Tullio libros Academ. quæst. in Cumano exaratos, quod bis init. ipsemet fatetur: *Feci igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset una Pomponius, &c.* inde paucis post versibus: *In Cumano nuper, cum mecum Atticus noster esset, &c.* Quin Plinius eos libros in Academia conscriptos esse nos docet, in eamque sententiam jurat Turnebus, consule ejusdem adnotat. Pliniique locum recitat; quare merito Augustinus utrumque locum meminit, cum lis esset, ubi quæstiones illas Tullius membranis illeverat; quare vides importunissimum in Aurelii verbis τὸ *Neapolitano* pro *Puteolano*, cum Neapoli nihil prorsus commentatum esse Ciceronem constet. Adde, quo rem firmem, sæpe Tullium binas hasce villas ita appellitasse, uti Aurelii locum sanavimus, veluti in ep. 16. lib. 14. ad Att. *Perpaucis diebus in Pompejanum, post in hæc Puteolana, & Cumana regna renavigaro;* quare nemo Augustinum ab Tullii verbis desciviſſe contendet, aut mendacii arcesset edicentem quæstiones Academicas Puteolis ab oratore conscriptas. Quæ cum omnia bene conspirent, ut etiam sermo collineet, vides hic Augustinum, dum gymnasium meminit, minime de peculiari ædificii structura locutum, at contra γενικῶς eam vocem adhibuisse, cum ipsam Tullii Academiam eo nomine compellarit, eique gratiam habeo, quod nuperrimam gymnasii notionem, quam tutamur, magis ratam fecerit.

Porro, licet fortasse isthæc sat vendibilis sit de corruptis Augustini ver-

verbis conjectatio, teneo præterea quid opportunius, etiamsi quis locum integrum esse contendat, nempe *gymnasium Neapolitanum* minime spectare ad Neapolim urbem principem Campaniæ, sed ad illam novam atque pusillam, quæ Strabonis ævo exstruebatur, ejusque bis meminit geographus, inde Plinius, Plutarchus, & sæpe Dio Cassius, eratque proxime Tullii Academiam; neque te turbet, si Neapolim alteram audias in Puteolana regione Lucrinum & Bajas juxta: in mentem revoces eam jam ipsum Peregrinium advertisse, licet veterum Scriptorum loca tum pauca inviserit, tum sine ἀκριβείᾳ interpretatus sit, vid. pag. 272. & 757. ubi inter cetera contra Leunclavium apponit: *Avendo egli troppo sconvenevolmente appreso, per non avere avuta buona notizia di questi luoghi, che la NUOVA CITTÁ a Bauli vicina, era Napoli, la quale, come si è veduto, era Baja*. Quod cum verum sit, haud neges Augustinum, quando isthæc chartis contra Academicos inscripsit, *in Cumano gymnasio, atque adeo Neapolitano*, inspexisse *Neapolim*, quam prope Lucrinum, & Ciceronis elegantem villam condiderant tot Romani proceres, qui ad eas oras amœnitatis & deliciarum plenas veluti facto agmine confluebant; in qua etiam sententia neque gymnasium est peculiare ædificii opus, sed hæc eadem Tullii Academia, sive prædium, quod & ipse sæpe vocat *Puteolanum*, & *regna Puteolana*. Sed nescio, cur tantum irascatur Leunclavio Peregrinius, qui Dionis loco haud dubie corrupto & luxato nil medelæ fecit; magnus Reimarus pag. 920. non pauca adjecit in adnotat. quo Dionis verbis lucem afferret, & plurium Scriptorum sententias collegit, quibus posthabitis, apponit suam: otii longioris spatio res agenda esset, quo nunc careo; vix mihi nunc licet Dionis verba exscribere cum ipsius Reimari interpretamento, inde quo pacto esse restituenda ratus sim: Γεφυρώσας τὸ μεταξὺ τῶν τε Ποτιόλων, καὶ τῶν Βαύλων· τὸ γὰρ χωρίον τοῦτο κατ' ἀντιπέραν τῆς πόλεώς ἐστι, διέχον αὐτῆς σταδίους ἓξ καὶ εἴκοσι· *ponte injecto ei maris parti, quæ est inter Puteolos, ac Baulos; is locus est e regione urbis Puteolorum situs, distans ab ea millibus passuum tribus ac quadrante;* vides de suo adjecisse Latine vocem *Puteolorum* Reimarum, cum Græce non exstet, qui ita nodum solvere exputavit. Itaque ipse in Puteolanæ regionis descriptione confingam isthæc verba, τὸ γὰρ τοῦτο χωρίον κατὰ νεωτέραν τὴν πόλιν ἐστὶ διέχον αὐτοῖς (Ποτιόλοις) σταδίους; κ. τ. λ. & vertam, *hic autem locus* (Bauli) *est prope novam urbem, distans ab ipsis* (Puteolis) *stadia, &c.* neque me audacem traducas, nam ex aliis Dionis locis hanc medelam opportunam ostendam.

Utinam hic apponere possem omnia, quæ non inerti cura ex Græcis, Latinisque libris corrasi, quo hanc Bajanam, ut ita dicam Νέαν-πόλιν contra omnium exspectationem firmarem, sed plures membranas implerem; exquisita enim non pauca ad eas oras illustrandas suggesserunt: interea, ut te ea de re certum reddam, accipias bina apertissima Strabonis loca, qui curatissime, atque ad delicias eam regionem describit init. pag. 378.

378. Ἐκεῖ (ἐν Βαίαις) γὰρ ἌΛΛΗ ΠΌΛΙΣ γεγένηται, συνῳκοδομημένων βασιλείων ἄλλων ἐπ' ἄλλοις οὐκ ἐλάττων τῆς Δικαιαρχίας, *nam ibi* (prope Bajas) *NEAPOLIS ædificata est non minor Puteolis, aliis juxta alias constructis regiis villis*; & clarius pag. 375. Τοῦ Κοκκηίου τοῦ ποιήσαντος τὴν διώρυγα ἐκείνην τε (ἀπὸ Ἀόρνου μέχρι Κύμης,) καὶ ἐπὶ ΝΕΑΝ ΠΟΛΙΝ ἐκ Δικαιαρχίας ἐπὶ ταῖς Βαίαις, *Coccejo cryptam ducente illam* (ab Averno ad Cumas,) *atque aliam ad NEAPOLIM ex Puteolis juxta Bajas*, vides igitur geographo ἀκριβεστάτῳ teste Νέαν-πόλιν prope Tullii Academiam, quæ urbs veluti in dies augeſcebat, nam Titi aug. ætate de eadem iſthæc tradidit Joſephus Antiq. Jud. lib. 18. c. 9. Βασίλειοί τέ εἰσιν οἰκήσεις αὐτόθι πολυτελέσι κεχρημέναι κατασκευαῖς, φιλοτιμηθέντος τῶν αὐτοκρατόρων ἑκάστου τοὺς προγεγονότας ὑπερβάλλεσθαι, *& regia ibi* (Bajis) *ſunt ædificia magnificentia, ac cultu elegantiſſimo exſtructa, imperatoribus majores ſuos ſuperare certantibus*. Nunc mihi ægre poſthabenda ſunt reliqua veterum tam Graja, quam Latiaria de hac *Nova urbe*, Νέᾳ πόλει, teſtimonia, præſertim non una Dion. Caſſii, Plutarchi in Mario, & in Lucullo, Plinii, ut Varronem taceam; ſed a me exſpectes rogo Puteolanam chorographiam, quam paratiſſimam habeo, in eaque impeditiſſima bene multa expediam.

Scias autem cum duplicem hanc Neapolim, noſtram ſcil. ac Puteolanam minime diſtinxerint noſtrates, exterique Scriptores, loca ſibi confinia longiſſime diſtraxerunt, & perquam ſejuncta innexuere: imo factum eſt, ut non una nomina locorum prope Bajas ob binæ Neapolis ὁμωνυμίαν in noſtra littora ab medii ævi Scriptoribus inſcitiſſimis, ac omnia confundentibus translata ſunt, veluti Luculli villa, & Vedii Pollionis χωρίον, ita, ut nihil magis in noſtris hic littoribus celebretur ab doctis meis civibus, quam Lucullanum, & Pauſilypum, quæ juxta Lucrinum, & Bajas fuiſſe ab veterrimis membranis certum teneo. Tandem Mazochius, quem etiam duplicem Neapolim haud ſecreviſſe quiſque mirabitur, in Eccl. Neap. ſemper unica in Diatr. de Caſtro Lucullano hanc Bajanam Luculli villam, cujus magnificentiæ cauſa *Xerſes togatus* ſalutatus eſt, in ora prope inſulam Neſida tranſtulit, ita ut jam ipſa veluti errabunda terna vice locum commutarit; neque vir magnus advertit & inſulam, & vicinam plagam ſemper fuiſſe iniquiſſimi ſoli ac peſtilentiſſimi, ut habes ab Statio noſtro, ac Lucano; quæ aggeſſit veterum monumenta, & quæſitiſſima interpretamenta, quo hic Lucullanam immenſi operis villam ſiſtat Mazochius, vehementibus infeſta difficultatibus σὺν Θεῷ oſtendam.

Tandem, propterea quod inter gymnaſium diu ac jucunde verſati ſumus, eam vocem veluti ἀποθεώσει quadam conſecrandam exputo, quippe in ſanctis lib. Machab. 1. c. 1. 15. & 2. c. 4. 9. & 12. eam legimus: cumque Jaſon plurimis talentis ab Antiocho rege exſtruendum gymnaſium impetraſſet, nunc primum ſcimus nos latere, quodnam ethnicum ædificium gymnicum edificarint Judæi Hieroſolymis, cum γενικῇ voce γυμνάσιον eos erexiſſe Machabæorum auctor teſtatum reliquerit.

CA-

****

CAPUT IIX.

De Fratriis Athenienfibus, ac Neapolitanis, eorumque nominibus, quas haud magnam partem urbis, vel civium, fed breve ἱερατικὸν σύστημα fuiffe oftenditur, prolatis ex non uno noftrate faxo eorundem antehac ignotis nomenclaturis.

PARS I.

Φρητρία, & φρήτορες quinam fuerint, γενικῶς patefit, corpus fcilicet paucorum virorum rebus facris faciundis addictorum Athenis, ac Neapoli, peræque ac erant in aliis urbibus ὀργεῶνες, ac θιασῶται.

I. NON uni de fratriis Scriptores commentati funt, quorum extremus Mazochius, de ejufque labore judicium. II. Φρατρίαν non effe partem urbis, five curiam, fed facram κοινωνίαν, juxta ac orgeones, *ac* thiafotæ, *aggeftis veterum Scriptorum monumentis, præftatur: numerus φρατόρων divinatur, triginta nimirum. III. Hinc multa lux eft antiquis Scriptoribus. Quædam facræ φρατόρων ceremoniæ, fcil. victimas excipere pro filiorumfam. γνησιότητι, &c. non unæ veterum membranæ illuftrantur. IV. Eorundem facra minifteria pro faufto puellarum, quæ nuptui dabantur, eventu: querelæ de Salmafio, Petito, &c. Δίχεσθαι, & φρατριάζειν quid in Suida. Neapolitanorum voces* fratanciæ, & fratanciarii *honeftiffimæ, contra ac Mazochius edicit; effe noftræ Atticæ vetuftatis reliquias patefit. V. Fratores fuiffe ἱερατικὸν σύστημα etiam ex Neapolitanis non unis faxis, & ex eo præfertim, quod longiffimum eft, & περιθρύλλητον· etiam ex Phœnicia originatione פרט, atque ex communi vita, quam agitabant. Fabella Accæ Laurentiæ, & fratrum Arvalium in novam lucem educitur. VI. Adftipulatur Homerus, qui docet dictionem ἀφρήτωρ facram effe, ejufque verfum præpoftere Tullius interpretatus eft: querelæ de Blanchardo. Notio vocum φρατρία, & φράτορες non ab cujufcumque ætatis, ac pretii grammaticis defumenda; imo neque a Græcis Scriptoribus Romanenfibus, uti Caffio, &c. fed a Græcis αὐτόχθοσι, & feliciffimi ævi, licet eruditiffimi noftræ ætatis viri contra fint. Quid φρατόπατορ. Platonis locus obfcurus illuftratur, ac fanatur, vox φυλὴ pro φρατρία.*

I. TAndem ad extremum reip. Neapolitanæ, & maximum decus illuftrandum aggredior, quod unum reftat, ut omnia fere Græcanicæ olim civilitatis noftræ ornamenta percenfeam, licet veluti raptim ea percurrere fuperiori capite in feptenas partes difciffo tentaverim; quis enim res tanti momenti intra breves, quos mihi ipfe præfcripfi cancellos, univerfas pro dignitate fimul explicet atque colluftret? De Neapolitanis fratriis fermo mihi inceptandus eft, quas cum tot doctiffimi

Ffff viri,

viri, atque ἐξοχώτατοι explanandas susceperint, angebar sane adhuc tenebris obsitas jacere, & tot diatribis, imo editis tot libris, oppressisse magis magisque, atque involvisse, ita ut res difficultatis plena videretur, ne ἀδύνατον dicam, ut fratriarum nostrarum notio in ingenitam veritatem tandem prosiliat. Verum grande voluptatis argumentum ceperam, cum inaudivissem Mazochium, nostrarum antiquitatum promum condum summa sedulitate ob cujusdam concertationem causæ, quæ ab parvis initiis profecta eo crevit, ut Romæ, & Neapoli pro partium patrocinio ingentia volumina pervolarint: proque litigantium victoria intererat profecto vetus institutum fratriarum nostrarum, originationem, & nomen penitius scrutari, Mazochium inquam id argumentum pertractandum suscepisse; rebar enim quæsitissima Græcanicæ eruditionis apparatione omnia præoccupasse, & materiam elegantiarum plenam; atque ad maximum Neapolitani nominis incrementum etiam Hebræis luminibus exornasse.

Itaque appetentissimus, vix ut lucem vidit dissertat. hist. de Eccl. Neap. docta sane, ac laboriosa, arripui; verum reperi pag. 139. longiusculæ adnotationis illustrem titulum: *De antiquis Neap. Reip. Fratriis. Earundem nomina quædam ex marmoribus eruuntur:* res vero ipsas adverti ab Reinesio jam occupatas in binis locis, quos summa fide recitat Mazochius, cl. I. 156. & cl. 6. 37. atque ipse Reinesius, quæ nostrates Scriptores, præsertim Capacius, exprompserant, recoquit. Unum autem mirari non desinam notam satis, & bene longam Vandalii dissertationem IX. de Fratriis, Thiasis, & Orgeonibus, &c. p. 728. Mazochium assidua lectione diligentem latuisse, ubi melius quæsita, deque nostris fratriis plura, quam Reinesius illevit. Verum ipse Vandalius fere omnia corrasit ex Salmasio, qui etiam Mazochium fugit, & omne caput 4. ad jus Att. & Rom. a pag. scil. 89. ad 156. impendit, quo explicet terna nomina *Fratores*, *Orgeones*, ac *Thiasos*, ubi eruditissima quæque interserit sacco, non manu, sed omnia turbata vides, atque quo tandem tendant, vix percipere satis fui. Corsinius in Fastis Att. quem spes erat fore, ut docte more suo de fratriis commentaretur, pauca admodum to. I. pag. 198. adjecit. Quare adhuc eorum, quæ de fratriis scripturum se desponderat Lasena, desiderio tenemur. At in votis erat, ut, si egregie mereri de Neapolitanis fratriis voluisset Mazochius, enodasset τῶν φρατρίων institutum, unam saltem, aut alteram nostrarum fratriarum nomenclaturam in lucem extraxisset, præter eas, quas adnotarunt Capacius, Reinesius, Vandalius, &c. quo enim plures enumeramus, eo Neapolitanæ urbis amplitudo potius commendatur; demum ejus vocis φρατρία etymon vero propius ex orientis linguæ gazis, quibus ipse ditissimus est, exprompsisset. Quæ cum mihi excutienda reliquerit vir summus, ea pro viribus, & διὰ βραχέων dicturum spondeo.

Nemo sane mihi inficiabitur, nisi sit valde pertinax, Athenis dumtaxat, & Neapoli fuisse fratrias, cum nusquam aliarum civitatum id nominis reperire sit; (non curandus, si quendam ex scholiastis hac in re adversa-

rium

rium quis mihi opponat:) quare cum destituamur Scriptoribus, qui nos doceant Neapolitanarum fratriarum institutum, contrario iis abundemus, qui satis luculenter illud Atheniensium explicarunt, oportet siquidem ab fratriis Atheniensium rationem ac naturam nostrarum dignoscamus, cum utramque rempublicam eadem ἑλληνικῶς victitandi norma floruisse fundos dedimus superne Strabonem p.499. & Philostratum p.489. quorum alter satis aperte vocat Neapolitanos Athenienses, alter asserit fuisse Α'ττικὰς. Cum autem hoc caput, uti superius prolixitate laboret sua, in ternas partes distractum tenes, quo res clarior fit; atque in prima de fratriis γενικῶς agetur, in altera, ac tertia singillatim de iisdem sermonem instituam, & fenas antehac ignotas in lucem proferam.

II. Porro φρητρία nomen, & φρήτορες in Homeri poematis consecratum est, unde postea sibi arcessivere Athenienses, & Neapolitani, qui divini vatis studio arsere semper, vid. Il. β. v.362. 363. licet hic dicatur φρήτρη, non φρητρία. Et Il. ι. v.63. ubi legere est, ἀφρήτωρ· de quibus Homeri versibus paullo inferne. Edico igitur φρητρίαν, sive Attice φρατρίαν non fuisse Atheniensis urbis partem vel ὑλικὴν, vel sat multorum civium cœtum, veluti Romanas curias, uti vult Mazochius, & quotquot novi longiores ea de re commentarios conscripsisse; sed dumtaxat quoddam collegium paucorum Atheniensium in unaquaque tribu, seu potius δήμῳ templis Deorum, sacrisque ceremoniis addictorum; ita ut δῆμος unusquisque φρήτορας hosce sibi eligeret, qui res sacras, victimas, sacrificia curarent; quam sodalitatem φρητρίαν ipsi vocarunt: eæque tribus, sive φύλαι peculiare numen sibi quæque colendum adsciverunt. Quod adeo ratum ac certum dicas, ut ubique litteratorum marmorum legas ΘΕΟΙΣ ΦΡΗΤΟΡΣΙ, quo intelligas marmor illud erectum auspicio Deorum, quorum templi cura erat penes suos φρήτορας, numenque κυρίῳ nomine sæpe etiam apponunt, vide id genus lapides apud Reinesium, Capacium, Vandalium, & qui a me adscripti sunt inferius.

Sexcentena argumenta mihi præsto sunt, queis comprobem φρήτορας fuisse solummodo paucos numero ministros rerum sacrarum. Porro nullusdum adhuc dubitavit ὀργεῶνας, ac θιάσους fuisse quorundam Deorum sacerdotes in aliis Græciæ civitatibus, vid. Vandal. p.730. Et Salmasium in toto, quantum est, cap.iv. in jus Att. & Rom. qui quidem vel Baccho, vel Apollini, vel Herculi litabant ex unoquoque δήμῳ ad id muneris adlecti: in re certa unum, aut alterum exemplum proferam: Etymologicus in voce Γεννῆται ait: Γεννῆται, συγγενικῶν ὀργίων, ἢ Θεῶν, ἀφ' ὧν Ο'ργεῶνες ὠνομάσθησαν, ἢ οἱ ταὐτὸ γένος μετέχοντες, ἢ ἀπ' ἀρχῆς κοινὰ ἱερὰ ἔχοντες, quæ sic vertas: Γεννῆται, *ob ejusdem gentis orgia, & Deos, Orgeones vocati sunt, aut quia erant ejusdem generis, aut ab initio communia sacra habebant*. Idipsum clarius dicit Pollux, utpote Etymologico antiquior, lib.8. fragm.27. Ο'ργεῶνες, οἱ κατὰ δήμους ἐν τακταῖς ἡμέραις θύοντες θυσίας τινὰς, *Orgeones sunt, qui statis diebus in suis tribubus*

 sacri-

sacrificia offerunt. Et vide locum, quem ex Suida affert Vandal. p. 735. rem, qua de mihi sermo est, cum primis firmantem: quare merito Salmasius pag. 104. *Ex his*, ait, *sane constat certum corpus, & collegium constituisse orgeonas, & eorum munus fuisse statis temporibus sacrificia quædam Diis, & heroibus facere, atque etiam defunctorum memoriam, qui ea fieri testamento cavissent, celebrare*. Præterea θιάσυς, & θιασώτας, seu θιασίτας etiam fuisse sacrorum administros quosvis testes habeo: satis sit Harpocration in lexico: Θίασος ἐςί τι ἀθρο[ι]ζόμενον πλῆθος ἐπὶ τελετῇ, ἢ τιμῇ τῶν Θεῶν, *Thiasus est multitudo collecta ob sacrificia, & cultum Deorum*. Rogatumque te volo, ne hos θιασώτας, seu θιάσυς cum Bacchi thiasis confundas, quos aperte discernit Hesychius: Θίασος, εὐωχία, κ̓ πλῆθος, ὐ μόνον τὸ Βακχικὸν, ἀλλὰ κ̓ τὸ ἐργαστικόν· quorum verborum mens est: *Thiasus est epulum*, Bacchantium scil. *aut quivis cœtus non solum Bacchicus, sed & eorum, qui aliquod sacrum operantur*. Verum doctius præ me, & quamplurimis exemplis aliis tum orgeonas, tum thiasotas ἱεροποιὺς fuisse laudato cap. comprobavit Salmasius, comparatque collegio augurum, pontificum, & fratrum arvalium: imo p. 147. ut clarius, qui sint θίασοι, explicet, hæc scribit: *Collecta igitur multitudo, & in collegii, vel societatis corpus redacta ad honorem cuicumque Deo exhibendum, & sacra ejus celebranda* Θίασ⊙ *vocabatur, &* Θιασῶται *ejus societatis consortes: tales sunt, quas hodie vocamus confratrias in honorem alicujus Divi congregari solitas ex artificum, vel opificum plebe; cum singula opificia Sanctum suum, cui se consecrarunt, & quem proprio cultu venerantur, habeant: quæ confratriæ* Θιάσοις *veterum Græcorum plane similes deprehenduntur: quemadmodum enim Græci* θιάσυς *Baccho, Herculi, Apollini inducebant, ita hodie confratriæ huic, aut illi Divo se addicunt, & natales ejus celebrant festis*.

Cum igitur orgeones, & thiasotæ audiant in Græcis φύλακς ministri sacrorum, non tribuum δῆμοι, vel urbis alicujus portio, in eadem sane notione necesse est, accipias φρατρίαν, & φράτορας, cum veteres ternas has voces confuderint, idemque adnotare edixerint: Etymologicus enim Ὀργεῶνες, ait, σύνταγμά τι ἀνδρῶν, ὡς τῶν γεννητῶν, κ̓ τῶν φρατόρων, ἀπὸ τῦ κοινῇ ὀργιάζειν, κ̓ θύειν τοῖς Θεοῖς, ex quibus verbis etiam perspicis orgeonas, & fratores res Deorum, & sacrificia curasse. Et ut antiquiores, & maximæ famæ Scriptores proferam, idipsum habes ab Athenæo, cujus verba mihi præstat magnus Salmasius ibid. p. 134. simul recensente τὰ φρατρικὰ, κ̓ὰ ὀργεωνικὰ δεῖπνα. Quin & Suidas in collectan. ne posthac quid vel molestissimus dubitet, eos ἰδίῳ nomine Sacerdotes appellat: Σελευκὸς δ᾽ ἐν τῷ ὑπομνήματι τῶν Σόλωνος ἀξόνων ὀργεῶνας φησὶ καλεῖσθαι τὺς συλλόγυς ἔχοντας περί τινας ἥρωας, ἢ Θεύς· ἤδη δὲ μεταφέροντες κ̓ τὺς ἱερέας ὕτω καλῦσιν· *Seleucus in commentario in Solonis leges orgeones*, (ergo etiam & fratores,) *inquit appellari eos, qui simul conveniunt pro iis, quæ Semideorum, vel Deorum sunt, curandis; quos translato nomine etiam sacerdotes vocant;*

cant; quibus verbis nihil pro mea de fratriarum ſententia optabilius ac concinnius.

Quid ſi numerum etiam horum fratorum, ſive ſacerdotum in unaquaque φύλῃ divinare ſatis ſui? eos autem triginta fuiſſe reor; iſque numerus nec ſacra ratione caret, cum terna δεκάδι conſtantem vides; quantum autem veteres τριάδα amarint protrita res eſt: qui quidem admodum exiguus numerus aperte præſtat nonniſi quoddam collegium virorum electorum audiviſſe fratriam, non civium multitudinem partem grandem urbis incolentium, uti vulgo in animum induxere omnes. Jubent ſiquidem Atticorum leges edit. Weſſeling. pag. 647. tit. XI. *de conviviis*, τοὺς κεκλημένους μὴ εἶναι ἐπὶ τοῖς τριάκοντα, *convivæ plures triginta ne ſunto:* φράτορας autem ſimul cœnas celebraſſe, & vocatos eſſe συσσίτους & ὁμογάλακτας nec non ὁμοκάπνους inferius oſtendam. Præterea legere etiam eſt in Athenæo lib 6. cap. 11. ſtatutos fuiſſe inſpectores, qui perquirerent, an plures, quam 30. una cœnarent, & celebrarent convivia: Οἱ γυναικονόμοι μετὰ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐσκόπουν ἐν ταῖς οἰκίαις συνόδους ἔν τε τοῖς γάμοις, καὶ ταῖς ἄλλαις θυσίαις. Et ne dubites de φρατόρων conviviis, & ſacris cœnis, nam opportune habes ex Athenæo interdictum numerum majorem triginta etiam ἐν ταῖς ἄλλαις θυσίαις. Adde demum hos φράτορας, utpote ſacerdotes habuiſſe ἐπώνυμον templum φρατρεῖον, Pollux lib. 3. frag. 52. in quo, quæ ſacrificabantur oves, vel capræ, ait idem onomaſticographus dictas, ὄϊς φρατήρ, atque αἲξ φράτριος, & quædam ſacrificia pro puerorum oblatione μεῖα appellata.

Ex quibus clariſſime elucet hæc omnia, quæ ad φράτορας, & φρατρίαν ſpectant, conſpirare in ἱερατικὴν κοινωνίαν, ſacrumque miniſterium. In quibus omnibus multam facem mihi præſtitit Pollux laudato fragm. quod antehac tenebricoſum ſatis, & in quibuſdam verbis affectum, & nunc forte in clara luce verſatur: qui, poſtquam vocabula φράτωρ, φρατριάζειν & Θεοὶ φράτριοι enumeraſſet, inquit: Τὸ δὲ ἱερὸν, εἰς ὃ συνῄεσαν, φρατρεῖον ἐκαλεῖτο· καὶ τὸ σύστημα, φρατρία· οἱ δὲ καθ' ἕκαστον, φράτορες· καὶ ὄϊς φρατήρ, καὶ φράτριος αἲξ ἡ θυομένη τοῖς φράτορσι, (corrige Θεοῖς φράτορσι· quæ ſequuntur binæ voces, ἐκαλοῦντο & καὶ φράτορες, nihili ſunt, atque ex mundo in contextum immiſſæ,) φρατρίαι δ' ἦσαν δυοκαίδεκα, καὶ ἐν ἑκάστῃ γένη τριάκοντα, ἕκαστον ἐκ τριάκοντα ἀνδρῶν· ἐκαλοῦντο δ' οὗτοι καὶ ὁμογάλακτες, καὶ ὀργεῶνες, κ. τ. λ. quæ ſic vertas: *Templum, quo conveniebant, dicebatur fratrium, & collegium, fratria; ſinguli vocabantur fratores; ovis, & capella etiam fratria dicta eſt, quæ Diis fratriis mactabatur; fratriæ autem erant duodenæ, atque ex triginta familiis in unaquaque fratria erant triginta viri, qui vocabantur* ὁμογάλακτες, *& orgeones*, (ſacerdotes ſcil.) *&c.* inde de puerorum ſacrificio, quod μεῖον dicebatur, loquitur Pollux: cujus diligentiſſimi grammatici auctoritate, quæ de vera fratriarum notione diſſerui, affatim firma ac rata, & tricenum horum virorum numerum vides. Ne reprehendas haud apte interpreta-

men-

mentum Græce fidei reſpondere in verbis, καὶ ἐν ἑκάςῃ γένη τετάκοντα; ἕκαςον ἐκ τετάκοντα ἀνδρῶν, *atque ex triginta familiis in unaquaque fratria erant triginta viri*, cum reddere oportuiſſet, *& in unaquaque fratria familiæ triginta, ſingulæ familiæ ex triginta viris conſtabant*; at advertas iſthæc Pollucis verba ſat ſubleſta; nam adnotat Kuhnius in quibuſdam membranis legi γένη τετάκοντα ἀνδρῶν, & Jungermannus aſſerit in MS. deeſſe τετάκοντα, ἕκαςον ἐκ· quare ad verbum vertas, *in unaquaque fratria familiæ tricenum virorum*, quod proxime accedit ad primum a me adjectum interpretamentum, atque ea eſt mens Pollucis. Idipſum etiam firmatur ex eo, quod ſi in 12. fratriis ſint familiæ 30. & quæque familia conſtet etiam ex 30. viris, eſſet numerus virorum 360. in ſingulis fratriis; at qui fieri poteſt, ut una capella, ſive ovis tantæ multitudini ſufficeret; præſertim cum per Græcanicas leges cautum ſit, ne plures, quam triginta ſimul celebrent convivia? & nemo in animum inducet ſuum in quavis πολυανθρωποτάτῃ urbe reperiri poſſe tricenas familias triginta virorum prole, vel ſaltem agnatione beatiſſimas, jure igitur dicendum eſt Pollucis κείμενον librariorum ſtupore corruptum, & ex unis 30. viris conflatum unumquodque fratriarum σύςημα.

III. His animadverſis, facile bene multa veterum Scriptorum loca obſcuriora in lucem ſuam reſtituuntur, noſtræque ſententiæ mutuam opem præſtant: veluti illud Ariſt. Polit. l.6. c.4. p.418. Φυλαί τε γὰρ ἕτεραι ποιητέαι πλείους, καὶ φρατρίαι, καὶ τὰ τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα, καὶ κοινά· καὶ πάντα σοφιςέον, ὅπως ἂν ὅτι μάλιςα ἀναμιχθῶσι πάντες ἀλλήλοις, αἱ δὲ συνήθειαι διαζευχθῶσιν αἱ πρότερον, quæ mecum ita vertas: *Aliæ autem tribus conſtituendæ, nec non & fratriæ, privata vero ſacra contrahenda in pauca, & communia: & ſedulo cogitandum, quo pacto omnes ſimul congregentur, & priſtina conventicula diſtrahantur*: jubet igitur philoſophus numero plures conſtitui fratrias, quo ab iis ſacra publice celebrentur; ceterum ſemper junctim legimus fratrias, ac ſacra miniſteria. Si vero quis præterea optet noviſſe quaſdam horum fratorum ſacras ceremonias, nobis reliquas fecit Demoſthenes, cujus ſummi oratoris auctoritate etiam atque etiam illos Deorum adminiſtros fuiſſe firmamus: ait contra Macartatum circa init. orat. p.659. (apponam ſolummodo interpretamentum, de cujus fide ne dubites, cum Græca prolixiora ſint:) *In quo ego ei obſecutus, ut qui Eubulidæ filiam haberem judicio adeptus, eo quod genere proximus: atque adduxi puerum hunc ad Hagniæ, & Eubulidis fratores, in quorum numero erat etiam Theopompus, dum vixit, Macartati pater, atque hic ipſe: fratores porro Macartati optime gnari generis videntes hunc ipſum tentantem periculum fugitare, neque victimam ab ara abducere, quaſi non illegitime puer hic adduceretur, contra vero optare, ut ceteri jurarent: calculis ab ara Jovis fratrii, dum victima incenderetur, acceptis præſente Macartato, id quod juſtum erat, decreverunt, recte legitimeque puerum hunc Eubulidæ filium in Ha-*

gniæ

gniæ familiam immitti : quibus decretis per fratores Macartati , puer iste exsistens filius Eubulidis accusavit Macartatum de Hagniæ hereditate , &c.

Cum vero hæc fere eadem repetit summus orator in fine orationis pag.*670*. Græce adscribenda autumo, quippe quæ breviora : Οὗτος εἰσπεποίηται εἰς τὸν οἶκον τὸν Εὐβουλίδου, καὶ εἰσῆκται εἰς τοὺς φράτορας, οὐκ εἰς τοὺς ἐμοὺς, ἀλλ᾽ εἰς τοὺς Εὐβουλίδου, καὶ Ἀγνίου, καὶ Μακαρτάτου τουτουΐ· καὶ ὅτε εἰσήγετο, οἱ μὲν ἄλλοι φράτορες κρύβδην ἔφερον τὴν ψῆφον. οὑτοσὶ δὲ Μακάρτατος φανερᾷ τῇ ψήφῳ ἐψηφίσατο ὀρθῶς εἰσάγεσθαι Εὐβουλίδῃ υἱὸν τὸν παῖδα τουτονί· οὐκ ἐυελήσας ἅψασθαι τοῦ ἱερείου, οὐδ᾽ ἀπαγαγεῖν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ, ὑπεύθυνον αὑτὸν ποιήσας· ἀλλὰ καὶ τὴν μερίδα τῶν κρεῶν ᾤχετο λαβὼν παρὰ τοῦ παιδὸς τουτουΐ, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι φράτορες, *Hic adoptatus est in Eubulidis familiam, atque ad fratoras non quidem meos , sed ad eos Eubulidæ , Hagniæ , & Macartati adductus est : ipso autem adducto, ceteri quidem fratores secreto suffragia ferebant , hic autem Marcartatus patenti suffragio decrevit legitime admitti in Eubulidis familiam hunc puerum : cum victimam tangere nollet , neque ab ara abducere , se reum existimans, carnis frustum accipiens a puello hoc, quod & ceteri fratores fecerant, discessit*. Ex quibus binis principis oratorum locis multas sacerdotii ceremonias & ministeria exercuisse fratoras discimus , veluti puellos ad eosdem adductos, quo legitimi probarentur, eis oblatas victimas , jus jurandum præstitum ante aram Jovis fratrii, & sacras dedicatarum carnium epulas: hinc recte ex Polluce superne recitavimus *αἶγας*, & *οἶεις φρατρίους*. Præterea ex eodem Demosth. in Eubulid. p. 542. teneo fratoras templorum custodiæ addictos : Ἀλλὰ παιδίον ὄντα με εὐθέως ἦγον εἰς τοὺς φράτορας , εἰς Ἀπόλλωνος πατρῴου ἦγον , εἰς τἆλλα ἱερά, *sed puellulum adhuc me statim ad fratoras adduxere, ad Apollinis patrii templum, & ad reliquas sacras ceremonias subeundas*. Et ne te exemplis obruam, similia de his fratoribus, sacrorum ministris leges init. orat. in Bæotum pag.*636*. & passim, atque adversus Neæram p.525. ubi meminit orator, aut quisquis sit auctor hujus declamationis, populi Brytiadarum in Attica, (quos oblitus est diligentissimus Corsinius accensere intes *δήμους* Atticos vid. to. 1. Fast. Attic. pag. 223.) Miror sane magnum Salmasium, qui tot de fratriis in laud. loco congessit, non unas has Demosthenis auctoritates latuisse.

Ut autem nihil dubii reliquum sit , quin fratores *ἱερατικὸν σύστημα* constituerint, uti certo constat fuisse orgeonas, & thiasotas, ut ab initio mihi dictum est, testem do Isæum in orat. pro Astyphili hæreditate, in qua, quas ceremonias Athenis fratores celebrabant in templis, ipsissimas alibi civitatum servasse dicit thiosotas, qui certo *ἱεροποιοί* erant : quam porro Isæi auctoritatem, nisi mihi nimium indulgere videar , in ea, in qua versamur disputatione, totius momenti mihi esse duco : Εἰς *τοίνυν τὰ ἱερὰ ὁ πατὴρ ὁ ἐμὸς τὸν Ἀστύφιλον παῖδα ἦγε μεθ᾽ ἑαυτοῦ, ὥσπερ καὶ ἐμὲ πανταχῆ· καὶ εἰς τοὺς θιάσους τοῦ Ἡρακλέους ἐκεῖνον εἰσήγαγεν, ἵνα μετέχοι τῆς κοινωνίας·*

αὐτοὶ

αὐτοὶ ὑμῖν οἱ θιασῶται μαρτυρήσουσι, *ad templum igitur pater meus puerum Astyphilum, ſicut & me ipſum ſecum tulit; atque ad thiaſos Herculis Sacerdotes illum adduxit, ut civitatis jurium particeps eſſet: ipſi thiaſotæ teſtes futuri.* Igitur eodem miniſterio functos docemur & fratores in Demoſthene, ac thiaſotas in Iſæo, adſcribendi ſcil. filiosſam. inter cives, ſacris quibuſdam ceremoniis peractis: quare utrumque virorum σύστημα erat profecto ἱερατικόν. Quibus etiam collegiis, qui præerant, audiebant ἀρχιθιασῖται, & φρατρίαρχος, vide Spon. Miſcell. p. 343. ex longiore inſcriptione . . . επι αρχιθιασιτου Διονυσιου του Διονυσιου, ιερατευοντος δε του Δωροτεου. Et Demoſth. καλεῖ δὲ τὰς μαρτυρίας τὰς τῶν φρατόρων, ὡς εἵλοντο μὲ φρατρίαρχον. Et in Neap. lapide, Capac. p. 138. φρήτραρχος· adeo in omnia id genus ſacræ corporum coitiones conſpirabant. Demum idipſum etiam, ſi quid video, clarius eruitur ex Athenæo p. 185. inquit enim, τῶν δὲ νῦν δείπνων προνοοῦντες οἱ νομοθέται τά τε φυλετικὰ δεῖπνα, καὶ τὰ δημοτικὰ προέταξαν· ἔτι δὲ τοὺς θιάσους, καὶ φρατρικὰ, καὶ πάλιν ὀργεωνικὰ λεγόμενα, *inter cœnas, quæ noſtra ætate celebrantur, provide legislatores tribules cœnas, & populares præſcripſerunt; præterea thiaſos, quæ fratorum, & orgeonum dictæ:* ubi aperte diſtinguit primum πολιτικὰ bina convivia, φυλετικὰ ſcil. & δημοτικὰ· tria deinde ſacra, & ἱερατικὰ, nempe θιάσους, φρατρικὰ, & ὀργεωνικὰ· quare, niſi quis moleſtiſſimæ indolis, mihi inficiabitur φράτορας ejuſdem generis ſodalitatem fuiſſe, ac θιάσους, & ὀργεῶνας, cum dipnoſophiſta tria hæc nomina ſimul clare confundat miſceatque.

IV. Præterea gratulor me etiam reperiſſe φράτορας non ſolummodo infantes in φρατρίᾳ puellos adcenſuiſſe, accepto munere ovis, vel capellæ pro ſacrificii opere, ac cœnæ apparatione; verum etiam, ſi puella nuptui danda eſſet, his φράτορσι pro fauſto nuptiarum eventu donum comportare lex jubebat, ut Deos propitios, atque ἐπηκόους redderent hi ſacrorum adminiſtri, quod γαμηλίαν vocitabant: & ut teſtimonium ſcriberent puellam revera civem Athenienſem eſſe: id me docuit Demoſth. in Eubulidem pag. 541. Ὡς οὖν ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, καλεῖ μοι πρῶτον μὲν τοὺς τοῦ Πρωτομάχου υἱεῖς, ἔπειτα τοὺς ἐγγυωμένῳ παρόντας τῷ πατρὶ, καὶ τῶν φρατόρων τοὺς οἰκείους, οἷς τὴν γαμηλίαν εἰσήνεγκεν ὑπὲρ τῆς μητρὸς ὁ πατὴρ, κ. τ. λ. quæ ſic vertam aliquantulum a Wolfio diſcedens: *Ut conſtet me vera dicere, voca mihi Protomachi filios, inde eos, qui ſponſalibus patris interfuerunt, & fratoras proprios, queis nuptiale ſacrificium pro matre obtulit pater, &c.* & idipſum ab oratore repetitum vides p. 544. in fin. Ἀλλὰ μὴν καὶ φράτορες τῶν οἰκείων αὐτῆς (μητρὸς), καὶ δημόται ταῦτα μεμαρτυρήκασι· τίνος οὖν ἂν προσδέοισθε; καὶ γὰρ ὅτι κατὰ τοὺς νόμους ὁ πατὴρ ἔγημε, καὶ γαμηλίαν τοῖς φράτορσιν εἰσήνεγκε, μεμαρτύρηται, *Quin & fratores proprii matris, & qui e populo, idem teſtificati ſunt: quid igitur inquiritis ultra? nam ex legis præſcripto duxiſſe uxorem patrem, & ſacrificii munus obtuliſſe fratoribus, teſtes confirmarunt.* Nec me fugit Pollux, qui rem

clarius

clarius distinguit lib. 8. c. 9. n. 96. Περὶ φρατόρων. Εἰς τούτους τοὺς τε κόρους, καὶ τὰς κόρας εἰσῆγον, καὶ εἰς ἡλικίαν προελθόντων ἐν τῇ καλουμένῃ κουρεώτιδι ἡμέρᾳ· ὑπὲρ μὲν τῶν ἀῤῥένων τὸ κούρειον ἔθυον, ὑπὲρ τῶν θηλειῶν τὴν γαμηλίαν, *De fratoribus. In hos deducebant simul pueros, & puellas, eos nim. qui justam habebant ætatem die cureotide; & pro masculis sacrificabant oblationem puerilem, pro femellis donum nuptiale.* Pro quorum verborum lucem, quo non dubites de sacrificio, & quin fratores Sacerdotio quodam fungerentur, hæc adnotat Kuhnius: Γαμηλίαν, *scil.* θυσίαν, *sacrum nuptiarum nomine factum Junoni* γαμηλίᾳ· *in gloss. veterum Cinxia*, γαμήλιος· *neque enim ante puellæ ad phratores introducebantur, quam ætatem haberent nubilem, idque faciebat maritus ejus*, ὁ ἐγγυῶν, *vid. tamen Meurs. lib.* 1. *Græc. fer. in Apaturia, & quæ contra affert Petitus in LL. Atticas p.* 150. 151. *alias filiæ legitimæ referebantur inter phratores a patribus juniores, & sine* γαμηλίᾳ, *& de illo agit Isæi orat.* 2. *illud enim signum erat genuinæ filiæ pariter & heredis; videatur iterum Isæus loc. cit. p.* 403. *&c.* Ceterum hoc argumentum perquam longius protrahere potis essem, undique collatis exemplis; verum præ me doctius, ac curatius veterum Græcorum loca collegit magnus Petitus in leg. Att. ab pag. 222. ad 231. edit. Wesselingii, ut eruditissimos Pollucis interpretes taceam, quos adeas te rogatum volo: atque inter sexcenta veterum testimonia, quæ recitant, advertis fratoras inter res sacras versari, eorundemque cœtum sat exiguo numero constitisse; porro, queis videt vel ovem, vel capellam oblatam, & id genus donaria ad sacram cœnam celebrandam, unusquisque facile in animum inducet suum illos fuisse σύστημα ἱερατικόν, nec magno numero floruisse, cum eisdem ad cœnam ovis satis esset, quam nemo diceret suffecturam, si φρατρία, & φράτορες, ingens urbis pars, ut antehac in omnium animis insedit, fuisset. Interea mireris oportet, cur tot ἐξοχώτατοι in re litteraria viri, quos nuper indicavi, eisque addas magnum Salmasium, quum sane multa de fratorum collegio graviter edisseruerint, in multa luce non viderint illud ἱερατικὴν paucorum κοινωνίαν fuisse, & omnia nobis susque deque commixta ac turbata commendarint; quos inter piget me etiam adcensere Corsinium in fast. Attic. to. 1. pag. 306. ea in re cum ceteris conspirantem.

Hinc lux erit obscuro satis Suidæ loco, sed mihi caro, habeo siquidem Philochorum in sententiam meam juratissimum: Περὶ δὲ τῶν ὀργεώνων γέγραφε καὶ Φιλόχορος· τοὺς δὲ φράτορας ἐπάναγκες δέχεσθαι καὶ τοὺς ὀργεῶνας, quem ita transfusum lego vel ab ipso Salmasio p. 104. *Phratoribus necessitatem incumbere recipiendi orgeonas*; cum ignarissimis ignoro, quid sibi velit *phratoras recipere oportere orgeonas*; potius fuisset tanto viro isthæc Suidæ verba Latine haud reddere, ut moris sui est, dum Græca recitat; quis hic non ei scribendi celeritatis noxam objiciat? siquidem nihil sententiæ in his verbis inesse quisque novit: quare, si quid Græce

 sapio

ſapio, vertam: *De orgeonibus ſcripſit etiam Philochorus: neceſſe eſt fratoras eadem ſignificatione accipere, ac orgeonas*; peræque igitur valere ait Philochorus vocem φράτορας, ac ὀργεῶνας· etenim erant utrique κοινωνία ἱερατική, atque etiam ab lexicis habemus τὸ δέχεσθαι vocabulum eſſe grammaticorum, cum explicent, qua in ſignificationis vi voces *accipiendæ ſint*. In eundem lapidem impegere doctiſſimi quique interpretes in his etiam Suidæ verbis: Ἀναστάσιος Σιλεντιάριος, ὁ μετέπειτα βασιλεύσας, ἐπὶ Εὐφημίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καθέδραν κατασκευάσας μετά τινων ἐφρατρίαζεν· ὁ δὲ Εὐφήμιος μετὰ ἀπειλῆς λέγει αὐτῷ, ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θαμίζοντα τὰ ταύτης φρονεῖν, ἢ μηδόλως ἐπιβαίνειν πρὸς τὸ διαστρέφειν τοὺς ἀπειροτέρους, κ. τ. λ. quæ mecum nil dubius vertas: *Anaſtaſius Silentiarius, qui deinde fuerat imperator, cum cathedram erexiſſet ſub Euphemio patriarcha CPno, ſacris rebus ſe cum quibuſdam immiſcebat: Euphemius autem minitabundus ei dixit, aut cum Eccleſia, quam frequentabat, ſentiret, aut ne penitus in eam cathedram aſcenderet ad imperitiores corrumpendos, &c.* Salmaſius ad jus Att. pag. 139. φρατριάζειν, ſive φατριάζειν transfudit, *conventicula agebat:* Kuſterus appoſuit, *cum quibuſdam cœtus agitabat:* ita etiam Tillemontius in Anaſtaſ. imp. art. 1. in fin. *Il ne laiſſoit pas de tenir des aſſemblées particulieres avec quelques perſones*; at contra hic φρατριάζειν ſacræ notionis verbum eſt, uti ὀργιάζειν ἐστὶ θύειν, teſte Harpocratione; idque palam etiam oſtendunt voces καθέδραν κατασκευάσας, & ῥῆμα hoc ἐπιβαίνειν, quod omnes inverterunt *ingredi*, cum vel tirones interpretarentur *aſcendere*, ſcil. in cathedram, quam paullo ante meminerat.

Atque adeo verum eſt vocabula φράτορες, ὀργεῶνες, & θίασοι, & quæ inde enaſcuntur, ἱερατικὰ eſſe vocabula, ut meminerim Theodoretum appellaſſe Chriſtianos Χριστοῦ θιασώτας, & θιασώτας ἀληθείας· probe igitur legitur apud Suidam καθέδραν κατασκευάσας ἐφρατρίαζεν· atque in Neapolitanis ſacris monumentis jucunde ſæpe illitum intuemur quaſdam noſtrates κοινωνίας in Eccleſiaſticis miniſteriis φρατριάζειν. Hinc neſcio, cur doctiſſimus Mazochius amaris maſculæ eloquentiæ ſuæ dicteriis vocem hanc, ſacrum Atticæ πολιτείας veſtigium in plurimis eruditi operis de Eccl. Neap. pagellis undecunque vexet atque inſectetur: tantoque horrori ſunt ſummo viro voces hæ noſtrates *Fratanciæ*, & *Fratanciarii* ab Græcanico & bono ſemine enatæ, ut oſtendere multis adnitatur eas ſurripuiſſe Neapolitanos a monachorum cœtu, qui paſſim *fratres* ſalutantur; verum contra eſt, nam ubique gentium ambæ ῥήσεις *fratanciæ*, & *fratanciarii* audirentur, cum monachorum συστήματα ubivis reperire ſit; attamen bina ea nomina ſolummodo Neapoli celebrantur, & in ceteris noſtræ majoris Græciæ urbibus ejus nomenclaturæ nec vola exſtat, nec veſtigium: quippe Strabo, & Varro aperte teſtantur τῶν φρατριῶν vocabulum Neapolitanos ſervare: & ſane ubique tot noſtrorum lapidum adhuc ſcalptum legimus; quare ſi verum amamus non a monachorum ἀδελφότητι, ſed a

priſcis

priscis Atticismi nostri reliquiis tracta ea vocabula dicamus; præsertim, cum Mazochius multa aggerat, nullum vestigare valuit exemplum, quo ostenderet monachos vocitatos unquam esse *fratanciarios*. Verum missa hæc faciamus, ne causæ, quæ mea nihil prorsus interest, patrocinari videar; satis superque mihi est pro notione vocum φρατρίας, & φρατόρων inde detortas *fratancias*, & *frantanciarios* esse virorum σύστημα in nostratibus antiquioribus, ac perillustribus Ecclesiis conflatum, quo rite sacris ceremoniis operentur; quare servatum volventibus annis veterum illorum φρατόρων institutum ἱερατικὸν sui ministerii; & tirones norunt Christianos sæpe nomina, & ethnicorum munia non commutasse, sed inductis veris ritibus, ac sanctioribus mysteriis, consecrasse.

v. Ne vero credas me adeo segnem, aut hospitem in patriis rebus, ut non extundere elaborarim aliquod monumentum Neapolitanum, quod reliquum nobis esset, quodque sententiæ, quam tueor, grande pondus adderet, & præseferret etiam φρήτορας nostrates sacrificiis, ceterisque rebus religiosis operam navasse: porro non iratis musis natum me sentio, cum ingens marmor Neapolitanum repererim apud Gruterum pag. 125. & Capacium p. 238. in quo saxo quanquam obscurissimo, utpote ab stupido exscriptore in membranas translato inter cetera hæc clare prostant: ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΩΝ ΤΗΝ ΘΥΣΙΑΝ Η ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ ΥΠΕΡΤΙΘΕΣΘΑΙ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΤΕΤΑΓΜΕΝΑΣ ΗΜΕΡΑΣ, κ. τ. λ. *alius quis ex Aristæorum fratria sacrificium, & convivium celebrare debet secundum statutos dies, &c.* vides igitur etiam Neapolitanorum φρήτορας devotos sacris faciundis, uti eos, qui Athenis erant, ut constet in ambabus urbibus id muneris viros φρήτορας obiisse, & solas res religiosas curasse: quare haud scio, an posthac mihi molestus quis intercedat verum fratriarum institutum me minime divinasse: vides etiam sacrificiis adjunctas epulas, uti tunc temporis sollemne erat; quare bene definit Salmas. ad Jus Att. & Rom. p. 144. *Omnia ejusmodi συστήματα κοινωνικά, vel ἑταιρικά duabus rebus præcipue constabant, in quibus magna pars κοινωνίας & societatis consistebat, θυσία, & δείπνῳ, sacrificio, & epulo communi*; & quæ sequuntur, omnia appositissima sunt, quæ legas rogo. Jure igitur, ut superne dictum est, capella, aut ovis φράτριος huic collegio offerebatur a filiis familias, pro sacrificio scil. & epulo factitando. Præterea gemma Indica contra meliorem Neapolitanum cippum, (quo de plura inferius,) habeo, in quo legere est adeo dedisse operam nostrates fratoras rebus sacris, ut Callistus Aug. libertus grandem scyphum cum simpulo pro Θεῶν φρατόρων Κυναίων sacrificiis dedicaverit.

Suffragatur demum sententiæ de hoc ἱερατικῷ fratorum officio etiam vocabuli originatio, quam ne Græcam dicas, licet omnes grammaticorum filii in id conspirent, dum a φρέαρ, *puteus*, extorquent, &, risum teneamus, ajunt φράτορας eodem puteo usos, quo biberent; verum ἀμέσως educas ab Phœnicio פרט, quæ vox quicquid *peculiare est* & *ele-*

ctum etiam secundum Rabbinos adnotat; his autem familiares sunt dictiones פרט, *individuum*, & *particulare*, בפרט, על פרט, *speciatim*, *particulariter*, פרטיות, פרטים, *singularitates*, & fem. פרטית, פרטי, *specialis*, *electa*; sacrorum autem administros partem electam, atque ἀπὸ τοῦ λαοῦ sejunctam tam apud Hebræos, quam Christianos fuisse res adeo protrita est, ut dixisse etiam pigeat. Et miror facile hoc etymon nec Mazochium, nec ipsum Salmasium vidisse, qui loco sæpius laudato docta ad miraculum de hac voce φρατρία congessit, & non semel ad Hebræos provocat, vid. p. 120. 127. &c.

Id genus συντάγματα sacrorum virorum etiam communem vitam agitasse colligo ex eo, quod ubique veterrimorum Scriptorum συσσῖτοι, atque ὁμογάλακτοι vocitantur, & gratiam habeo Salmasio eodem loc. pag. 147. ajenti, συσσῖτοι *semper una vescebantur*: atque nativa vis ambarum vocum aperte id ostendit, scil. qui simul pane, & lacte nutriuntur, & convivia συσσίτια audiebant: ea de re Scriptorum testimonia hic adsuere frustra est, cum plurima vir æternæ lectionis Salmasius excerpserit: quare male omnes invertunt vocem ὁμόγαλακτοι, *collactanei*, quando de φράτορσι sermo instituitur; verum dicas, *viri commensales*, uti sunt ipsi συσσῖτοι. Quas turbas commoverint Heraldus, & Salmasius in jus Att. & Rom. pag. 149. &c. pro dictione ὁμοτάφοι in lege Solonis de colleg. & pollicitation. vid. Wesseling. in leg. Att. quam Heraldus in ὁμόκαπνοι, Salmasius *parum feliciter*, ut ait idem Wesseling. p. 524. in ὁμόγαλοι confinxere, tutemet legas, nam membranarum plurimum complerunt ultro citroque iratissimi; sed si tanta libido viget immutandi voces, ipse libere etiam, ac ἀναλογικωτέρως aptarem ὁμοφάγοι, quod æque valet, & συσσῖτοι· verum res hæc tanti non est, nec tantarum irarum argumentum.

Vellem autem, ut ne quis mihi cito succenseat, si fabellam duodecim fratrum Arvalium ab usque Acca Laurentia eorum parente, & Romuli nutrice deductam duumvirum Plinii 18. 2. & Gellii 6. 7. testimonio fultam elevem & traducam, sed Arvalium fratrum corpus ἱερατικὸν conflatum edicam ad Græcorum φρατόρων exemplar, & a Romanorum majoribus institutum: utriusque etenim collegii omnia probe conjurant; quisnam mihi inficiabitur vocem *fratres* enatam esse a φράτορες, & casca Romanæ gentis tempestate idem adnotasse? fundum do Varronem, qui lib. 4. de L. L. p. 23. Amst. 1623. *Fratres dicti sunt* (inquit) *quia fratria dixerunt: fratria est Græcum vocabulum partis hominum, ut Neapoli etiam nunc*; cumque olim γενικῶς *sodalitatem* adnotarent, factum est deinceps, ut ternis quibusdam adjunctis vocibus *fratres* discriminarentur, hinc sæpe audis *germani*, *consanguinei*, *uterini*. Præterea Arvales fratres συσσίτους, atque ὁμογαλάκτους fuisse, id est eadem mensa victitasse veteres tradidere: demum novimus etiam ἱερατικῷ munere honestatos, sacrisque statis diebus operatos pro arvorum fertilitate, ac ubertate frugum; quare a fratoribus nihil dissidere fatendum est; & sicuti Romuli nepotes in tribus, & curias

rias gentem omnem Romanam Græcorum more dispescuere, ita etiam pro negotiis Deorum suorum φρατόρων collegii institutionem mutuari oportuit. Et nunc primum, rejecta Accæ Laurentiæ fabella, ultro citroque vides lucem sibi præstitisse Græcam φρατόρων, & Latinam fratrum Arvalium σύναξιν. Enata est illa igitur ex ignorata plena vocis *frater* διαγνώσει, cum olim idem valeret, ac φρήτωρ, inde factum, ut finxerint Accam πολύτεκνον, & duodena filiorum prole beatissimam, cum purum putumque fuerint sacrorum ministrorum σύνταγμα.

VI. Peccarem sane, si ipse, quem ὁμηρικώτατον amici salutant, tantum vatem in meam sententiam de voce φρήτωρ non traherem; nam si me Homeri amor non fallit, divinus vir id vocabulum pro re sacra, & Diis devota accepisse visus est, cum ἀφρήτορας, ἀθεμίστους & ἀνεστίους proscribat, quotquot bellum intestinum concoquunt publicam rem posthabentes Il. ι. v. *63*.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέστιός ἐστιν ἐκεῖνος,
Ὃς πολέμου ἔραται ἐπιδημίου, ὀκρυόεντος.

Ternæ siquidem hæ voces, quibus diris devovet duces a bello Trojano abhorrentes, sacræ sunt, & religionis plenæ, uti certum est de duabus ἀθέμιστος, & ἀνέστιος, unde habemus Latine *Themis*, & *Vesta*, numina περιθρύλλητα, ergo etiam ἀφρήτωρ, quo terni hi ἀναθεματισμοί sint ἰσοδύναμοι, quibus nihil exsecrandius in scelestos imprecari sollemne fuisse veteribus reor. Scio Tullium binos hosce summi vatis versus Latine dedisse Philip. 13. num. 1. verbis longioribus, quo vim Græce insitam, & pondus, quantum Romanæ linguæ indoles, ne dicam pauperies ferebat, adsequeretur: *Nam nec PRIVATOS FOCOS, nec PUBLICAS LEGES videtur, nec LIBERTATIS JURA cara habere, quem DISCORDIÆ, quem CÆDES CIVIUM, quem BELLUM CIVILE delectat:* verum Tullium omnia turbasse quisque dicat, cum nihil sacri in Homeri versibus inspexerit, sed eos πολιτικῶς dumtaxat intellexerit; quare languoris plena bina carmina vides; & nemo erit, qui dubitet, quin vates luctuosissima omnia, ac deterrima a Diis contra tumultuantes Græcos imprecetur, & nisi a rerum sacrarum, & sacrificiorum κοινωνίᾳ interdictum vocem potissimum ἀφρήτωρ accipias, (quæ prima est, sed Cicero ultimo loco apponit,) rerum ordinem immutasset Homerus, divina enim humanis posthabuisset: & nil Achæos terruisset ab intestino bello, atque a tot animorum divortiis, nisi unas Deorum iras eisdem obtendisset. Igitur non dubites, quin vox φρήτωρ, & ἀφρήτωρ religiosa sit, rebusque sacris etiam a beata Homeri tempestate addicta; porro laudandi, si hujus vatis filii in eadem notione in tantum parentem jurantes illam acceptarint. Quæ in hos versus allevere interpretes, Eustathius, scholiastæ, & Daceria posthabere te jubeo, sunt enim vel vulgaria, vel ἀπροσδιόνυσα. Rebar autem, cum vir eruditissimus Blanchardus longiorem diatribam exornasset de publicis imprecationibus to. *16*. Academ. inscript. edit. Paris. in lucem prolatam an. 1741. hunc Homericum ἀναθηματισμόν omnium veterrimum, ac minacissi-

naciſſimum colluſtraſſe, indolui ſane Blanchardum dira hæc divini vatis verba penitus oblitum; & quis non crimini id vertat tanto viro, qui, cum quaſdam inferioris ævi imprecationes collegiſſet, ternas haſce Homeri, Scriptorum omnium principis immemor poſthabuerit?

Fateor nunc eſſe pretium operæ, ut reponam, quare veteres quidam grammatici, veluti Pollux, Harpocration, auctor Etymologici, Suidas, Heſychius, &c. φρατρίας cum majoribus civitatum partibus confuderint, veluti cum δήμοις, γένεσι, ἔθνεσι, τρίττυσι, φυλαῖς, & ſi quæ aliæ ſint, ita ut, ſi verum dicant hi grammatici, ἱεροποιοὺς fuiſſe φράτορας omnino negandum, cum haud fieri ſane potuiſſet, ut bona reipublicæ portio ſacris addicta ſegnis eſſet ac otiaretur, nec bello, nec πολιτικοῖς negotiis vacaret. Verum ſciendum eſt tantis tenebris adſperſas me reperiſſe uniuſcujuſque Græcarum civitatum diviſiones ac partes, ut, quotquot doctiſſimi viri illuſtrare, atque eas diſtinguere aggreſſi ſunt, etiam atque etiam obſcurarint: ſi quid otii tibi eſt, evolve omne longiſſimum caput 4. Salmaſii ad jus Att. & Rom. quod, undique quæſita eruditione, circa hoc abſtruſiſſimum negotium a ſummo viro impenditur, turbata releges omnia, & quæ prius dicta, ac jam firma reputas, ab aliis, quæ ſequuntur, convulſa vides, ac deleta penitus, ut jure conqueratur ipſe Salmaſius: *Grammatici, qui hæc tria confuderunt*, (ſcil. τρίττύς, ἔθνος, φρατρία,) *ad ætatem poſteriorem Athenarum reſpexiſſe videntur*, &c. Neque tanti fuit vir ſummus, quo tot veterum grammaticorum, & Scriptorum diſſidia cerneret; verum facilius ſe expediiſſet Salmaſius, neque temeritatis culpandus, ſi illos deceptos pronuntiaſſet, quippe longe Atticorum finium vixerunt, & jam peſſumdatæ Græciæ tempeſtate ſcripſerunt; & nomina rerum annis vertentibus permutari ſcimus, atque a priſca notione ſæpe deſciſcere.

Id unum in numerato habemus remp. Athenienſium terna hæc partitionis nomina præſetuliſſe φυλὴν, δήμους, ac φρατρίας affatim nota; & ne actum agam, plurimas refero gratias Corſinio in faſt. Atticis to. 1. in ternis Diſſert. 3. 4. & 5. qui eam diviſionem uberi eruditionis apparatione tutatur, τῶν φυλῶν ordinem, ac nomina retegit digeritque, δήμους etiam improbo labore enumerat, & poſthabita principum virorum litteratorum auctoritate ac fama, nova omnia cudit, & tenebricoſa quæque in lucem reſtituit; piget dumtaxat virum de Atticis φυλαῖς, ac δήμοις feliciſſime meritum φρατρίας non curaſſe, mihique id ponderis reliquiſſe; fortaſſe ſi Salmaſius, ac Vandalius Corſinium non latuiſſent, Athenienſes, ac Neapolitanas φρατρίας doctis ſane commentariis etiam celebraſſet. Poſthabitis igitur cum Corſinio tot minutis, obſcuriſque Athenienſis populi diviſionibus, ternas haſce ſatis futuras reor, quo veterum Scriptorum libros evolvas, in eorumque intelligentia nihil hæreas. Nil ſane ex illorum grammaticorum inconſtantia, ac tenebricoſis verbis de fratriarum διαγνώσει, & natura ſententia, quam præſtiti, quidquam læditur, cum de earum ἱερατικῇ no-

κῳ notione sexcenta documenta & veterum Scriptorum, & lapidum prolata sint, vocisque etymon etiam adstipuletur; fratrias proinde minimas reip. partes fuisse, utpote ex sacrorum ministris conflatas, uti orgeones, testem do Aristotelem in Moral. ad Eudemum lib. 7. cap. 9. qui cum a magnis κοινωνίαις rerump. transeat ad peculiares, vocat φράτορας, *particulam civitatis*: Αἱ δ' ἄλλαι κοινωνίαι εἰσὶν, μόριον τῶν τ πόλεως κοινωνιῶν, οἷον αἱ τῶν φρατόρων, ἢ τῶν ὀργέων, quæ sic reddit ipse Salmasius: *aliæ vero communitates sunt, aut particula communitatum civitatis, ut illa est fratorum, vel orgeonum*. Erant igitur majora συστήματα φυλέται, & δημόται, parva φράτορες.

Sed est, quod nunquam mirari desinam non solum unos veteres grammaticos, & lexicographos in voce φρατρία, sive φρατρία transversos ivisse, quos sæpe falli jam notum est, verum etiam summi nominis historicos, qui non feliciori Græciæ ævo scripsere, & præsertim qui post Augustum res Romanas, moresque, ac magistratus Grajo vocabulo dicere aggressi sunt, & inter Romanos vixere; hi sane vocem φρατρία accepere pro *curiæ* significatu, atque dictionem sacri cœtus paucorum virorum non exiguæ parti hominum civiliter viventium destinarunt, ita ut nil frequentius legere est in eorum voluminibus, quam φρατρίαι pro *curiæ*, & νόμος φράτριος, vel φρατριάτικος (barbara vox est) pro *lex curiata*: ad cultioris stili scriptorem appello Dion. Cassium, vide loca ex indice sat locuplete Reimari, ne multos recitem; quod peccatum ob incogitantiam accidisse reor, quæ non insolens erat Græcis Romanensibus facile accipientibus vel latius, vel strictius vocabula, cum ad exterorum ritus, & mores detorquerent; & ut non multis exemplis utar, τὸ στρατόπεδον, *exercitus*, *castra* apud Xenophontem, &c. Cassius ipse pæne semper pro *legione* adhibuit pag. 794. Τότε δὲ δὴ τότε καὶ εἴκοσι στρατόπεδα... ἐτρέφετο... Αὐγούστειον... Γαλατικόν... Σκυθικόν... Μακεδονικόν... Κλαυδίειον, κ. τ. λ. *legiones viginti tres tunc alebantur... Augusta... Gallica... Scythica... Macedonica... Claudia*, &c. longe siquidem distat *exercitus a legione*; quare in iis loquendi angustiis potius fuit quibusdam ῥωμαΐζειν, itaque dixere λεγίωνες. Hæc ideo breviter adnotanda exputo, ne quis mihi horum ingentis famæ Scriptorum exempla contra notionem *fratriæ*, fuisse nim. paucorum hominum κοινωνίαν, quod multis a me firmatum est, opponat; ceterum nullusdum melius præstet fidem his peregrinis, ac inferioris ævi Scriptoribus, quam Demostheni, Æschini, Isæo, & ceteris id genus oratoribus antiquis, atque Atheniensibus, & nostratibus litteratis lapidibus, & sæpe dictum est Neapolitanos Attice vixisse: non igitur tanti vocabula in Romanensibus libris Græce scriptis nobis curanda sunt, cum antiquioribus monumentis, & γνησιωτάτοις abundemus.

Denique servavi mihi divini Platonis carissimum locum in fine lib. 5. p. 745. de legibus, quo omnino stabiliam φρατρίας fuisse ἱερατικὰς κοινωνίας· & jure mihi conqueri sinas de tot doctissimis viris, qui fratriarum negotium

gotium ſuſque deque agitarunt, quorum principes Salmaſium, & Mazochium ſalutes, tam præclara magni philoſophi verba oblitos; & quem non piget hos eruditione ſua minime inſperſiſſe. Itaque hæc jubet Plato: quamcumque τὴν πόλιν ἱδρῦσθαι δεῖ τ̓ χώρας ὅτι μάλιστα ἐν μέσῳ . . ἀφ' ὃ τὰ δώδεκα μέρη τέμνειν τήν τε πόλιν αὐτὴν, καὶ πᾶσαν τὴν χώραν, ἴσα δὲ δεῖ γίγνεσθαι τὰ δώδεκα μέρη· inde poſt paucos verſus: Καὶ δὴ τὸ μετὰ τοῦτο δώδεκα Θεοῖς δώδεκα κλήρους θέντας, ἐπονομάσαι, καὶ καθιερῶσαι τὸ λαχὸν μέρος ἑκάστῳ τῷ Θεῷ, καὶ φυλὴν (appones φρατρίαν) αὐτὴν ἐπονομάσαι· poſthabito Ficini, & Serrani interpretamento, vertas: *Urbem exſtruere neceſſe eſt, quoad fieri poteſt, in medio regionis . . . deinde ipſam in partes duodecim partiri cum omni regione, quas æquales eſſe oportet...Præterea duodecim Diis duodenas portiones dedicare, & eorum nomine appellare, ſacramque habere, quæ ſorte unicuique Deorum pars contigit, & fratriam vocitare*. (Etiam Pollux adſerit duodecim fuiſſe fratrias lib.3. n.52. φρατρίαι δ' ἦσαν δυοκαίδεκα.) Ex his ſat ponderoſis Platonis verbis antehac obſcuris advertis duodecim fuiſſe etiam Neap.urbis partes, & fratrias, cum multis præſtitum ſit ſuperiori cap. par. 5. veteres cives meos Attice publicam rem geſſiſſe: & lætiſſimus vivo, quod nomina noſtrarum fratriarum novena ſcrutatus ſim, quas ſingillatim in binis hujus cap. ſequentib. partibus proferam, ac commentariis honeſtare aggrediar; quæ reliquæ ſunt tres omnes feliciori ævo e telluris ſinu fortaſſe extrahentur, omneſque urbis noſtræ partes, earumque nomina ad ceterarum maximæ famæ civitatum invidiam, quod ſuperi annuant, adipiſcemur.

Præterea ab hoc Platonis, philoſophorum maximi κειμένῳ teneo valide firmari ſententiam, quam multis tutatus ſum, φρατρίας ſacrum vocabulum fuiſſe, & homines præſertim rebus Deorum addictos comprehendiſſe, atque unamquamque unius, vel plurium Deorum nomine illuſtrem, uti etiam Neapolitanas fratrias paullo inferius reperies: quod præ ceteris Plato in recitatis verbis expreſſit: Καὶ τὸ μετὰ τοῦτο δώδεκα Θεοῖς δώδεκα κλήρους θέντας ἐπονομάσαι, καὶ καθιέρωσε τὸ λαχὸν μέρος ἑκάστῳ τῷ Θεῷ, καὶ φρατρίαν (non vero φυλὴν) αὐτὴν ἐπονομάσαι. Nil te turbet, ſi vocem φυλὴν eraſerim, & veram φρατρίαν appinxerim, cum tot documenta jam aggeſſerim, queis præſtitum eſt unas fratrias ſacram ῥῆσιν eſſe, non φυλὴν, quæ γενικωτέρας notionis eſt, & urbis maximam partem denotat. Sed quid te in re certa diu moror? ipſe Plato paucis poſt verſibus dum ternas urbis partes repetit, utitur voce φρατρία, primoque loco nominat, utpote res ſacræ πολιτικοῖς anteſtant, dum ait requiri in urbe φρατρίας, δήμους, καὶ κώμας· ſane quis rure inficetior librarius vel a margine vocem φυλὴν mutuatus eſt, vel eandem, quæ ſibi viſa eſt opportunior, & clarior, contra omnium optimi ævi Scriptorum Græcorum conſenſionem adſcripſit. Habes igitur etiam ex Platone φράτορας fuiſſe ἱερατικὸν σύστημα. Nunc ſingula fratriarum nomina percenſeamus, a quibus etiam apertiſſime, & clarius illas ſacrorum virorum cœtum fuiſſe conſtabit.

PARS

****

P A R S II.

De Fratriis Neapolitanis singillatim: earum nomina, etyma, lapides, & monumenta recensentur: situs etiam vestigatur: & primum Εὐμηλεῖδαι, Ἀρτεμίσιοι, Ἀρισταῖοι, *atque* οἱ ἐν τῇ Ἀγαῤῥεῖ.

I. *De Neap. fratriis singillatim:* ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙ, *saxa, in quibus hoc nomen inscriptum est, illustrantur. Notæ* M. Γ. *denotant* Μεγάλης Γραικίας. *Affectissimus Dionis locus sanatur.* II. *Quid* δίαυλος παιδῶν πολιτικῶν· *acta S. Aquilinæ, & Oppianus explicantur.* Τάγμα *in saxo multa luce donatur. Alterum epigramma expenditur.* III. *Corsinii interpretamentum elevatur. Quis hic* Eumelus, *qui fratriæ nomen impertitus est; non fuisse Parthenope parentem etiam adversus Mazochium ostenditur:* Eumelis *in Statio non Parthenope, sed ipsa* fratria Eumelis. IV. *Situs fratriæ Eumelidarum in urbe Neap. definitur, & Dii fratrii, Apollo, Ceres, & Castores; templa horum Deorum divinantur ex certis vestigiis. Insolentissima imago* Salvatoris veteris *cumprimis Apollinis ædem firmat, non antehac adversa, licet de ea multa edisserat Mazochius.* V. *Templum Cereris nobis sistit Capaeius; illud Castorum adhuc præseferunt grandes reliquiæ, epigraphe, & statua. Hanc Eumelidarum fratriam ceterarum principem fuisse patefit: hujus urbis regionis, & Campanæ curiæ amplissimæ laudes. Statium, & Meneeraten in eadem visitasse ex ejus carminibus eruitur.* VI. ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΙ *ex saxo etiam noti sunt. Dianam Neapolitani ardenti studio coluerunt, quod ex Statio, & ex patriis numismatis ratum est. Etymon vocis* Ἄρτεμις *Homero carissimæ ab omnibus ἀρχαιολόγοις posthabitum ex Phœnicio semine extrahitur* חרטום. *Homero* Ἑκατος, Apollo, *celebratur, nunquam* Ἑκάτη, Luna: *vox* Ἑκατος *non ab falsa ῥίσει* אחחא, *quam fingit Clericus, sed ab vera* הגר: *multa lux Isaiæ.* VII. *Fratriæ Artemisiorum situs proponitur, etiam ex litterato saxo.* VIII. ΑΡΙΣΤΑΙΟΙ *fratores non ab* Ἄρης, Mars, *uti vult Mazochius, sed ab heroe* Aristo: *Mars nunquam ab Neapolitanis cultus. Saxum longissime scriptum præstat hanc* φρατρίαν, *cujus omne interpretamentum etiam Græce doctissimis arduum, nunc Latine profertur; estque elegantissimum* ψήφισμα, *quod partim illustratur.* IX. *Neapolitani Atticorum more menses appellabant, diesque enumerabant; cur septima die contractus celebrarent. Situs Aristæorum sat obscurus.* ΟΙ ΕΝ ΤΗ ΑΓΑΡΡΕΙ *fratores ex eodem* ψηφίσματι *noscuntur: hujus vocis veriloquium: horum situs opportune divinatur.*

I. AGGREDIOR igitur post *γενικὴν*, veramque nominis φρατριῶν notionem de singulis dicere, quas sollers reperire satis fui inter Neapolitanæ urbis rudera, præter eas, quas Scriptores nostrates in membranis servarunt, præsertim Mazochius, qui omnium tot doctiss. virorum extimus de his *κοινωνίαις* præclara scripturus omnes in spem bonam erexerat; verum, ut dictum est, ternas ab Reinesio mutuatus est, Εὐμηλεῖδας, Ἀρτεμισίους, atque Ἀρισταίους, nam binas, quas addit, Mazochius, Θεοταδαίων, & Ἡβωνιτῶν, nunquam exstitisse par. III. ostendam. Fateor tantam mihi

 dicen-

dicendorum copiam, quæ curiosa ætas omisit, obversari, ut perquam longissime me pervagaturum sentiam; sed amicorum selectissimi culpandi, qui me recusantem isthæc scribere importunissime coegerunt: interea ipse dubius vivo laudandusne sim, an culpandus. Itaque principem locum teneant

ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙ

Fratria omnium ἐξοχωτάτη tum ob monumenta, queis vetus ætas pepercit, tum ob situm honestissimum, quem in urbe occupabat. Reliquum sane est marmor ab Capacio exscriptum pag. 35.

ΕΥΜΗΛΟΝ·ΘΕΟΝ·ΠΑΤΡΩΟΝ
ΦΡΗΤΟΡΣΙΝ·ΕΥΜΗΛΕΙΔΩΝ
Τ·ΦΛΑΥΙΟΣ·ΠΙΟΣ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ·ΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΣΥΝ·Τ·ΦΛΑΥΙΩΙ·ΤΕΚΝΩΙ

Capacius, Reinesius, Corsinius in differt. agonist. pag. 105. ὁμοθυμαδὸν verterunt, *Eumelum Deum patrium Phratoribus Eumelidarum T. Flavius Pius curator dedicavit cum T. Flavio filio:* Mazochius nihil immutavit, unumque addidit, nempe, *curiæ sodalium Eumelidarum*; ipse paullo ante p. 601. dedi φρατρίας non esse *curias*; ut autem bona sit syntaxis, & sententia clarior, reponerem, *Eumelum Deum patrium honorans T. Flavius Pius phrontistes una cum Tito Flavio fil. pro suis phratoribus Eumelidarum statuam dedicavit*: vide, quæ dicta sunt de voce τιμῶντας *honorans*, quæ in lapidibus passim reticetur, pag. 523. Phrontisten fuisse unum ex administris fratarchi scimus ex alio nostrate saxo, de quo mox in fratria Aristæorum. Ne sollicitus sis, quin ita accipiantur φρήτορσιν Εὐμηλειδῶν, uti versa sunt, etenim in sequenti saxo in eadem fere sententia legere est, ἀνέθεσαν ἐν τῇ φρατρίᾳ συνδεδμῶντας Διοσκούρων. Ceterum opus & labor est, cur isthæc fratria *Eumelis* salutetur, sed a me id exspectes rogo in hujus fratriæ extima cera.

Alter elegantissimus cippus in trina facie scriptus objicitur, quem ipse accuravi, ut archetypi fidem adsequeretur, quo nostratia monumenta, quoad fieri potest, antiquam sinceritatem ostentent: quare exsculptum do. De hoc illustri lapide jam quædam adnotavi p. 516. nunc longiusculus sermo redit, & fat opportunus, cum in hac Eumelidarum fratria erectum intuearis; legas, quas Corsinius de eo laudes intexuit in differt. agonist. p. 103. Apponam minusculis etiam litteris princeps epigramma, ut citius illud perlustres, suisque στιγμαῖς distinctum: inde alterum, postquam brevem commentarium adnexuero; & Corsinianum interpretamentum, ejusque longiores adnotationes expendam.

Τ. ΦΛΑ-

ΤΦΛΑΒΙΩΤΥΙΩΙ
ΕΥΑΝΘΗΙΝΙΚΗΣΑΝΤΙ
ΙΤΑΛΙΚΑΡΩΜΑΙΑΣΕΒΑΣΤΑ
ΙΣΟΛΥΜΠΙΑΤΗΣΜ·Γ·
ΙΤΑΛΙΔΟΣ·ΠΑΙΔΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ·ΔΙΑΥΛΟΝ
ΑΝΑΘΕΝΤΙΕΝΤΗΙΦΡΗΤΡΙΑΙ
ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ·ΔΙΟΣΚΟΥΡΩΝ
ΣΥΝ·Τ·ΦΛΑΒΙΩΙ·ΖΩΣΙΜΩΙ
ΑΔΕΛΦΩΙΤΩΙΑΥΤΩΙΑΓΩΝΙ
ΤΑΓΜΑΝΙΚΗΣΑΝΤΙΚΑΙ
ΒΡΑΒΙΟΝΛΑΒΟΝΤΙ
ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙΦΡΗΤΟΡΕΣ
ΑΜΟΙΒΗΣΕΝΕΚΕΝ

Τ. Φλαβίῳ, Τ. υἱῷ
Εὐάνθει νικήσαντι
Ἰταλικὰ, Ῥωμαῖα, σέβαστα,
Ἰσολύμπια τῆς Μ. Γ.
Ἰταλίδος, παιδῶν
πολιτικῶν δίαυλον,
ἀναθέντι ἐν τῇ φρητρίᾳ
ἀνδριάντας Διοσκούρων
σὺν Τ. Φλαβίῳ Ζωσίμῳ
ἀδελφῷ τῷ αὐτῷ ἀγῶνι
τάγμα νικήσαντι, καὶ
βραβίον sic λαβόντι,
Εὐμηλεῖδαι φρήτορες
ἀμοιβῆς ἕνεκεν·

T. Flavio T. filio
Evanthi, qui vicit
Italica, Romana, augustalia,
Isolympia Magnæ Græciæ
Italiæ, ephebórum
urbanorum duplicatum cursum,
qui dedicavit pro fratria
statuas Castorum,
& qui cum T. Flavio Zosimo
fratre in eodem certamine
ephebórum collegium vicit, &
victoriæ præmium adeptus est,
Eumelidæ fratores
remunerationis gratia.

Omnium primum advertas urbis nostræ Græcanicæ magnificentiam, in qua omne ludorum genus agitabantur: de his vide laudatas Corsinii dissert. agonist. qui præclara quæque ultimus congessit. Nil dubitandum, quin τὰ Μ. Γ. valeant Μεγάλης Γραικίας· id enim appofuit auctor epigrammatis, ut posteros doceret Neapoli instituta certamina *simillima Olympiis*, ἰσολύμπια, ac vocata τῆς Μεγάλης Γραικίας Ἰταλίδος, quo ab iis, quæ in vera, & antiquissima Græcia celebrabantur, distinguerentur; cum lapide belle conjurat Strabo p. 377. Νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς (Νεοπολίταις) μουσικός τε, καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας, ΕΝΑΜΙΛ-

ΛΟΣ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα, *nunc quinquennale sacrum certamen musicum, & gymnicum, per aliquot dies ab ipsis (Neapolitanis) celebratur ludis ipsius Græciæ nobilissimis SIMILLIMUM*. Teneo a Pindaro certamina ab urbibus, atque a regionibus sumpsisse nomina, Pyth. 9. v. 77. ἄεθλα Ὀλύμπια, ἄεθλα γᾶς βαθυκόλπου, ἄεθλα ἐπιχώρια, vide hic adnotat. & scholia, quæ sit γῆ βαθύκολπος, &c.

Scio te turbari, quod enumerarim inter bonas voces Γραικία, quæ semper audiit Ἑλλάς, imo addas te ne in ipsis quidem lexicorum maximis reperire; verum contra est, nam Plutarchus, & Athenæus vocem Γραικός, vid. Casaub. adnot. p. 103. non semel usurparunt. Imo Aristoteles inquit Meteorolog. lib. 1. c. 14. Καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν Γραικοί, νῦν δὲ Ἕλληνες. Nec prætereundus Strabo pag. 79. ubi hæc allevit appoiite virorum summus Salmasius: *Porro Γραικῶν appellationem, etsi vulgus Græcorum respuit, poetæ tamen non sunt aspernati, Lycophron v.* 532. Γραικῶν ἄριστος, ὦ πάλαι τάλχει τάφος· inde irascitur Hesychio putanti a Romanis *Græcos* appellatos: consulas etiam Albertum in Hesych. pag. 590. ubi plura de hoc Strabonis loco ediderit, scil. de vetusto hoc carmine, quod ipse Albertus vertit, & Strabo de Colchis loquitur ibid.

Ἄστυρον ἐκτίσσαντο, τὸ μὲν Φυγάδων τις ἐνίσποι
Γραικὸς, ἀτὰρ κείνων γλῶσσ' ὀνόμηνε Πόλας.
Urbem constituere, appellat, quam Φυγάδων quis
Græcus, at illorum barbara lingua Polas.

Demum auctor chronici marm. Arundell. linea XI. eandem vocem meminit: Καὶ Ἕλληνες ὠνομάσθησαν τὸ πρότερον Γραικοὶ καλούμενοι. Neque credas φράσιν insolentissimam μεγάλης Γραικίας Ἰταλίδος, meque exemplis desertum, eam etenim teneo ab Dion. Cassio pag. 124. lin. 85. Πομπήϊος δὲ ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνα κατέπραξε, πρός τε τὸν Πόντον αὖθις ἦλθε, καὶ παραλαβὼν τὰ τείχη, ἐς τὴν Ἀσίαν, κἀντεῦθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Ἰταλίας ἐκομίσθη, *Pompejus autem bis rebus peractis, rursus in Pontum perrexit, & receptis castellis, in Asiam, inde in Græciam Italiæ advectus est*; vides igitur peræque esse Ἑλλὰς τῆς Ἰταλίας, ac Γραικία Ἰταλίδος, ut in nostro saxo: præterea Lucianus to. 1. pag. 546. de Pythagora: Ἰταλιώτης δοκεῖ τις εἶναι τῶν ἀμφὶ Κρότωνα, καὶ Τάραντα, καὶ τὴν ταύτῃ Ἑλλάδα, supplendum τὴν ἐν ταύτῃ Ἰταλίᾳ Ἑλλάδα, quam *Italiam* jam memineral in voce Ἰταλιώτης.

Haud incuses me Cassii verba interpolasse, cum magnus Reimarus ibi legat τὴν Ἑλλάδα τήν τε Ἰταλίαν, vertatque, *per Græciam in Italiam advectus est*, unamque provinciam in duas dissecet: verum a tanto viro venia implorata, placet magis medela Xylandri p. 1391. n. 38. quam secutus sum, nempe εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Ἰταλίας, præsertim cum ipsemet Reimarus in variantibus adseveret, *vulgo omittitur τε*, & revera importunissimum est, dum historicus de Græcia Italiæ loquitur, nam Pompeji navem paucis post versibus p. 125. Brundusium appulsam dicit, ἐς τε τὸ Βρεντέσιον ἐπεραιώθη. Ceterum in Dione vocem Ἀσίαν infestissimam dicas, quæ Pom-

Pompeji iter reddit ἀγεωγραφώτατον, etenim hunc ducem primum vides in Ponto, mox in Asia, tanquam si Pontus extra Asiam sit, inde sine interjacentium locorum commemoratione in Italiam trajecisse: id quod Reimarum adegit, ut voces Ἑλλάδα τῆς Ἰταλίας disjungeret. Quare, ut constet Dio, quin pro Ἀσίαν reponendum sit Ἀχαΐαν nemo obsistet, quo nomine tunc temporis Græcia, & præsertim ab Cassio vocitabatur, vide indicem Lat. ipsius Reimari voce *Achaja:* in isthæc geographica grandia peccata impegisse librarios cuique notum est, quædam me adnotasse memini p. 457. quare sine discrimine reficias Dionis χείμενον, *Pompejus autem, his rebus peractis, in Pontum rursus porrexit, receptisque castellis, in Achajam, inde in Græciam Italiæ advectus est*; quæ Cassii verba sanasset Reimarus, si saxum hoc nostrum ei innotuisset, ubi Γραικίας Ἰταλίας scriptum est: id unum miror neque etiam Xylandrum, neque Leunclavium vocem Ἀσίαν hic omnino ἀπροσδιόνυσον advertisse; nunc ad cippum redeundum.

11. Verba παιδῶν πολιτικῶν δίαυλον præstant etiam hunc agonem Neapoli celebratum, qui Lasenam nostrum fugit in Gymnasio: nomen Latiale ignoramus, Jo. Lydus etiam διαυλοδρομίαν vocat. Quodnam certamen hoc fuerit, vide Vandalium in dissert. de Gymnasiarch. Salmas. in Solinum pag. 637. & Academ. inscript. tom. 7. pag. 219. ut sexcentos taceam. Haud prætercam Mazochium, qui in Kalend. pag. 608. occasione corruptæ vocis διωλιζομένη in actis S. Aquilinæ luculenter more suo explicat hanc vocem δίαυλος· illam vero confingendam jubet in διαυλιζομένη, & Hesychii auctoritate fultus vertit *labefactata:* verum si conjecturis indulgendum, reponerem διολιζωμένη nullo addito elemento, *comminuta*, *confracta*. Optassem potius, ut me docuisset vir eruditiss. quinam sit in capris silvestribus αὐλὸς πνοῆς in dentibus, & δίαυλος πνοῆς in cornibus respirationis meatus, & *duplex ejusdem canalis*, sive *fistula* in Oppiani Cyneget. lib. 2. v. 338. & 342. dum docte, & multa digessit de *ambabus arteriis* in egregio opere Kalend. p. 496. quem locum tantum virum fugisse perquam ægre mihi est, nam multa luce perfudisset, cum neque Jos. Scaliger, neque Rittershusius quid boni protulere, ut ait Cornelius Paw in Horopoll. pag. 384. sibique plaudit, quod Oppiani versus interpretatus sit, medelamque fecerit, si tibi otii est hujus adnotationes adeas. Vides epigrammatis auctorem, quos dicit παῖδας πολιτικοὺς, mox vocare τάγμα, *corpus*, *collegium*, & gratulandum mihi est antiquis meis civibus, qui chorum adolescentium alebant, ut reliquæ magni nominis Græcanicæ civitates, pro id genus ludis. Τάγμα autem cum idem sit ac τάξις, *corpus*, ea de ῥήτει adeas Reines. p. 510. & Norisium in cenotaph. p. 434. illam etiam in lapidibus invisimus, τάξις παιανιστῶν Grut. pag. 314. consulas & Vandal. dissert. 7. de agonoth. pag. 580. Ceterum nemo doctius, ac uberius docet, quid sit τάγμα, quam D'Orvillius in Chariton. p. 60. *Quod aliquando effertur νικᾶν ἐν παισὶ, ἐν ἀγῶνι, ἐν χόρῳ, vel νικᾶν ἀγῶνα παιδῶν,*

δῶν, *&c.* tantum virum adeas rogo. Nec prætercam Salmasium, qui in Solin. pag. 432. hæc affert: *Josephus loquens de Essenis oppidum nullum inquit eos seorsim habuisse, sed in singulis urbibus* μετοίκυς *fuisse, & corpus aliquod fecisse, sive collegium,* τάγμα *ipse vocat*, ita Salmasius, sed locum non indicat, ut moris est summo viro. Præterea pag. 645. ait: *In theatro cuneus, qui Græce est* φυλή, *dicitur etiam certum* τάγμα, *nam suus cuique tribui cuneus adsignabatur*. Atque ita sollemnis erat hoc puerile certamen, ut ubique membranarum Pausaniæ illud reperire sit, vid. pag. 394. 456. 457. 491. &c. ac in pag. 485. quater, aut quinquies ejus ἀγῶνος meminit. Nec antiquiorum Scriptorum obliviscar, Demosth. contr. Aristocrat. pag. 516. in fin. edit. 1607. Ἐπιχάρης μὲν ὁ πάππος ὁ ἐμὸς Ὀλυμπιάσι νικήσας παῖδας. Illustre etiam dicas, & fortasse singulare hoc marmor ob vocem πολιτικῶν, *urbanorum*; hinc colligere est fuisse etiam Neapoli τάγμα παιδῶν ξένων, *peregrinorum*, quod non tanti ducebatur, quanti illud *urbanorum*; quæ bina vocabula ubique opposita reperire est, ut in Demosth. ibid. pag. 457. qui distinguit δωρεὰς πολιτικὰς ab ταῖς τῶν ξένων.

Reliqua epigrammatis verba planiora sunt; quare nil hæreas in ἀναθέντι ἐν τῇ φροντίδι ἀνδριάντας Διοσκούρων, cum eandem fere φράσιν videas in saxo pag. 608. φρήτορσιν ἀνέθηκεν. Dioscurorum hæ statuæ, licet infractæ, adhuc supersunt, de quibus pag. 517. pauca dicta sunt. Quodnam sit βραβεῖον, quod adeptus sit Evanthes, cernimus scalptum in sinistra lapidis facie, nim. coronam ex lauro, & palmam. Longiorem Corsinius adjecit commentarium ibid. p. 107. multiplexne sit certamen, an unicum, nempe δίαυλος, quod vicerat hic adolescens, id mea non tanti interest, membranas eruditiss. viri adeas, qui etiam voces Ἰταλικά, Ῥωμαῖα, Σεβαστά, Ἰσολύμπια illustrare adnisus est. Itaque unum reliquum esset, ut de Eumelo verba facerem, quod mox dabo.

Alteram cippi epigraphen recentibus etiam characteribus accipias, cu-

ΣΕΟΥΗΡΩΙΚΑΙΕΡΕΝΝΙΑΝ·ΥΠΑΤ
ΠΡΟΕ·ΕΙΔΩΝΜΑΡΤΙΩΝ
Τ· ΦΛΑΒΙΟΣ ΖΩΣΙΜΟΣΚΑΙ
ΦΛΑΒΙΑ ΦΟΡΤΟΥΝΑΤΑΓΟΝΕΙΣ
ΧΑΡΙΣΑΜΕΝΟΙΛΥΧΝΙΑΣΜΕΤΑ
ΛΥΧΝΩΝΚΑΙΒΩΜΟΥΣΔΙΟΣΚΟΥΡ
ΑΥΤΙΣΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝ

jus sententia satis plana ac aperta nullis fere indiget adnotatiunculis:

Σευη-

Σευήρῳ, κ) Ἐρεννιάν. ὑπάτ.
πρὸ ε εἰδῶν Μαρτίων,
Τ. Φλάβιος Ζώσιμος, καὶ
Φλαβία Φορτουνάτα γονεῖς
χαριστάμενοι λυχνίας μετὰ
λύχνων, καὶ βωμοὺς Διοσκόρ.
αὖθις καθιέρωσαν.

Severo, & Herenniano coss.
ante diem V. idus Martias,
T. Flavius Zosimus, &
Flavia Fortunata parentes
voti compotes candelabra cum
lucernis, & aras Castoribus
gratias agentes dedicarunt.

Vides anno post Christ. nat. 171. propalam Neapoli ludos celebrari, numinum statuas erigi, ac in eorum templis aras, & lychnuchos consecrari ab Flaviæ gentis libertis, libertabusque; addas famosum Dioscurorum templum, cujus adhuc binæ stant ingentes columnæ, eo anno non adhuc perfectum, etenim & statuis deferebatur, arisque, ac candelabris; multo igitur Tiberii Aug. ætate, a quo erectum nostrates Scriptores etiam primi subselii conjurarunt, vid. pag. sup. 469. recentius est.

III. Quoniam autem bina hæc epigrammata Corsinius cum paucis Græce gnarissimus interpretatus est, & doctis adnotationibus exornavit, ac ipse non unas voces a tanti viri sententia longe alienas Latine dedi, nemo mihi invidebit, si verborum, quæ ego apposui, caussam agam: clariss. Corsinii interpretamentum est:

Τ. Φλαβίῳ, Τ. υἱῷ
Εὐάνθει νικήσαντι
Ἰταλικά, Ῥωμαῖα, σέβαστα,
Ἰσολύμπια τῆς Μ. Γ.
Ἰταλίδος, παιδῶν
πολιτικῶν δίαυλον,
ἀναθέντι ἐν τῇ φρητρίᾳ
ἀνδριάντας Διοσκούρων
σὺν Τ. Φλαβίῳ Ζωσίμῳ
ἀδελφῷ τῷ αὐτῷ ἀγῶνι
τάγμα νικήσαντι, καὶ
βραβεῖον λαβόντι,
Εὐμελεῖδαι φρήτορες
ἀμοιβῆς ἕνεκεν·

T. Flavio. T. Filio
Evanthi, qui vicit
Italia, Romana, augustalia,
iselastica Olympia XLIII.
Italicæ Olympiadis duplicato puerum
urbanorum curriculo,
& dedicavit in fratria
statuas Dioscurorum
una cum T. Flavio Zosimo
fratre suo, atque in eodem agone
aciem superavit, &
bravium obtinuit,
Eumelidæ ipsius fratores
remunerationis caussa.

Fateor me non advertere vocem *iselastica*, sed *isolympia*, quam magnus Corsinius nescio, cur dissecuerit in binas *iselastica*, *Olympica*: quis enim scalperet IΣ syllabam brevissimam pro longiori vocabulo ΕΙΣΕΛΑΣΤΙΚΑ, præsertim cum videas in principio hujus ῥήσεως jota; jure igitur appositum est, Strabone certo vade, Ἰσολύμπια. Miratus sum eundem virum, cui tantum debet res litteratorum publica ob immortale opus de notis Græcorum, reddidisse ΤΗΣ Μ. Γ. ΙΤΑΛΙΔΟΣ, *XLIII. Italicæ Olympiadis*,

dis, atque accepisse M. Γ. pro numerorum signis; inde suo hoc interpretamento docte, sed importune aggreditur statuere Neapolitanarum Olympiadum, & Augustalium ludorum originem ac principium *hactenus*, ut ipse ait, *incompertum*. Verum quoniam superius reddidi notas illas M. Γ. Μεγάλης Γραικίας, longum Corsinii laborem frustra esse plerique omnes haud dubii exputabunt. Sed nil magis tam belle quæsitum tanti viri interpretamentum elevat, quam quod bis cerneres in eodem lapide annum agonum victoriæ, scil. tum Olympiade 43. tum coss. Severo, & Herenniano; quod quam sit novum atque insolens quisque exputat: & cum hi Flaviorum gentis liberti Evanthes, Zosimus, & Fortunata Roma Neapolim se recepissent, ab eisdem Latinorum more, consulum nempe nominibus annos, non vero Olympiadum numero, (quas vergente secundo Christi sæculo ne in ipsa quidem Græcia celebratas reperies,) adnotandos oportuit. Quare litterarum M. Γ. Μεγάλης Γραικίας divinationem vero propiorem dicas; & mox aperiam, nimirum in Aristæorum fratria; Neapolitanos, utpote Ἀστυκοὺς, veterum Atheniensium ritu, quos Olympiadas haud novisse tirones sciunt, tempora adnotasse. Pace tanti viri dictum sit, verba, *duplicato puerorum urbanorum curriculo*, ἀσυστάτως apposita forte quis molestus assereret. Τάγμα Latine *aciem* neque ex animo fert ipse Corsinius: vocula *ipsius* in versu penultimo turbat omnem epigraphes sententiam, & Græce non exstat. Secundum epigramma ita versum est:

Σευήρῳ, καὶ Ἑρεννιαν. ὑπάτ.	*Severo, & Herenniano consulibus*
πρὸ ε εἰδῶν Μαρτίων,	*ante diem V. idus Martias*
Τ. Φλάβιος Ζώσιμος, καὶ	*T. Flavius Zosimus, &*
Φλαβία Φορτυνάτα γονεῖς	*Flavia Fortunata parentes*
χαριστάμενοι λυχνίας μετὰ	*filiis obsequentes candelabra cum*
λύχνων, καὶ βωμοὺς Διοσκόρ.	*lucernis, & aras Dioscurorum*
αὖθις καθιέρωσαν.	*iterum consecrarunt.*

Ignoro, cur Corsinius de suo apposuerit *filiis* vocem importunam, & marmoris sententiæ adversantissimam; nam parentes se prædicant Dioscuris obsequentes: ipse verti *voti compotes*, quod proxime tangit τὸ χαριστάμενοι. *Dioscurorum* in casu patrio prorsus ἀπροσδιόνυσον est: & ΔΙΟΣΚΟΥΡ. extendas Διοσκούροις, queis eas res sacras dedicarunt Zosimus, & Fortunata. ΑΥΘΥΣ refusum *iterum* ab lexicis petitum est: ipse verti, *gratias agentes*, quoad sententiam auctoris epigrammatis; & sane αὖθις sæpe est *vicissim*, licet lexicographi id non adnotarint, ecce tibi omnium Scriptorum princeps Homerus Il. η v. 33. Τὸν δ' αὖθις προσέειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη, atque omnes vertunt, *vicissim respondit Minerva*; reliquos vatis locos bene multos tutemet scruteris; itaque in marmore eam voculam reddas *remunerationis ergo*, sive quod idem est, *gratias agentes*.

Brevi admodum luce in bina epigrammata suffusa, atque abstersis, quæ in

in Corfiniano interpretamento importuna vifa funt, reftat, ut de Eumelo Deo Neapolitanorum, quem a duobus faxis nacti fumus, & Statius etiam fervavit, pauca adjiciam, licet nomen fit obfcuritatis plenum. Id unum femper miratus fum exteros, ac noftrates Scriptores, etiam qui erectiffimæ eruditionis funt, veluti Mazochius, edixiffe Eumelum fuiffe Parthenopes parentem, inquit enim pag. 140. col. 1. *Alii enim Eumelidæ vocabantur, ab Eumelo patre Parthenopes ita dicti*; verum unde id tractum fit, ignotum fane eft, neque aliam originem hujus rumufculi quæras, quam quod ita ἄvus, atque pater eorum auribus infonuit. Haud inficior Lafenam in Gymn. p. 202. id etiam pernegaffe, fed in grandius peccatum incurrit, dum Eumelum eundem facit, ac Phalerum, nixus verbis Apollonii Argonaut. lib. 1. v. 95. εὐμμελίης τε Φάληρος, fed fat obliviofus haud advertit tum aliter fcribi ἐϋμμελίης, ac Εὔμηλος, tum vocem illam effe προσθετὸν cujufcumque fortiffimi ducis ab μελία *hafta*, eo quod καλῶς τῇ μελίᾳ χρῶνται, ut notant Græculi, & fcholiaftæ; hinc Homerus Od. γ. v. 400. vocat Pififtratum ἐϋμμελίην, quamplurefque heroas; verum eam ῥῆσιν ibridam effe reor, ut fexcentæ funt in Hom. & educendam ajo ab εὖ, *bene*, & מלא, *completus*. Cur Nymphas Μελίας vocet Hefiodus Theog. v. 187. & Μελίσσας Porphyrius in quæft. Homeric. p. 63. ed. H. Steph. explicat Clericus in Hefiod. ibid. deducitque vocabula Νύμφαι Μελίαι ab נפשות מלואות, nempe *animæ plenæ*; *five perfectæ*: vides igitur follemne fuiffe Græcis voces mutuari ab מלא. Cum igitur monumentis veterum prorfus deferamur, quinam fuerit hic Eumelus, rifum ciet fane, qui hunc heroem Parthenopes parentem tueri velit.

Et perdiu novi Statium noftratem in caufa fuiffe, ut Scriptores hi univerfi ψευδοπάτορα Parthenopen fecerint, etenim in his pro urbe noftra honeftiffimis verfibus fe hujus Sirenis patrem certo deprehendiffe dejerant Silv. lib. 4. 8. v. 45.

Dii Patrii, quos auguriis fuper æquora magnis
Littus ad Aufonium devexit Abantia claffis:
Tu ductor populi longe emigrantis Apollo,
Cujus adhuc volucrem læva cervice fedentem
Refpiciens blande felix Eumelis adorat:
Tuque Actæa Ceres, curfu cui femper anhelo
Votivam taciti quaffamus lampada myftæ:
Et vos Tyndaridæ, quos non horrenda Lycurgi
Taygeta, umbrofæque magis coluere Terapnæ:
Hos cum plebe fua patrii fervate Penates.

Data fide omnes cujufcumque nominis interpretes edixerunt Eumelin effe Parthenopen ita appellatam ab Eumelo patre; atque fingere oportet Papinium defcripfiffe ftatuas binas, Apollinis unam in finiftro humero columbam habentis, alteram Sirenis noftræ ipfum refpicientis, atque adorantis; quod quantum fit a poetæ verbis alienum, nunc accipies, iique

versus priscam lucem, quam commentariorum moles pressit occultavitque, acquirent. Itaque in Statio *Eumelis* est ipsa *fratria Eumelis*, quam teneo etiam ex superioribus saxis, nempe *Eumelidæ fratores*, ut dictum est; quod aperte ex poeta colligitur; etenim cum Menecrates Neapolitanus alterum filium procreasset, Statius eo in carmine fratriæ Deos precatur, ut illum incolumem servent, principem Deum Apollinem ab Eubœa columba duce advectum, summaque religione ab Eumelidarum fratoribus cultum; inde Cererem, cujus Statius se dicit mystam; demum Dioscuros, quos majori obsequio iidem fratores prosequebantur, quam Taygetæ, & Terapnæ. Quis igitur posthac contendat Papinium de Sirene Eumelide locutum ab Eumelo parente nomen adepta? & quem non pigeat ac pudeat tot nostrates, exterosque doctissimos viros ea de re tot membranas consumpsisse? Quis autem fuerit hic Eumelus, quem Deum suum fecit hæc Neapolitana regio, divinet quivis, non ego, cum tot heroas hujus nominis commendet antiquitas: id unum mea intererat avitum errorem ab civium meorum animis detergere, Eumelum fuisse Parthenopes parentem; neque quis eam divinationem speret, cum monumentis careamus, sicuti haud noscere satis sumus, a quonam *Aristo* vocitata sit fratria *Aristæorum*, qua de paullo inferne.

IV. At contra civibus meis sat gratulor, quod Eumelidarum situm, sive regionem certam in nostra urbe nactus sum, & adhuc reliquiæ non exiguæ visuntur; & gratiæ habendæ Statio, qui in laudatis versibus & fratriæ nomen, & Deos in ea indigetes, & ἐγχωρίους servavit. Itaque non exiguo urbis spatio, situque honestissimo omnium Eumelidarum δῆμος concludebatur, ut ex dicendis dignosces, sed certos fines ne a me exspectes; id sane exploratum habemus eos principem urbis regionem occupasse, scilicet ubi nunc Campana patriciorum curia est, Pontificale templum, locus omnis prope D. Laurentii, ac D. Paulli, usque ad sacerdotum ædes, quos Cruciferos vocitamus, & plurimum finitimarum viarum, atque domorum usque ad Divi Januarii ad diaconiam. Porro Eumelidas constat hoc urbis spatium occupasse, cum lapides inibi repertos legamus, & cippus Flaviorum, de quo multa superne, adhuc invisatur in μαγειρείῳ sacerdotum Cruciferorum, iratissimus dicam, coquinaria pinguedine sordidus, quorum ædes, & templum inter fratriæ ambitum concludebantur.

Sed testis vehemens est Papinius Statius συμπολίτης, qui in recitatis versibus non solummodo hanc regionem vocat *Eumelida*, sed & templa enunciat, & Deos φρατρίους, Apollinem scilicet, Cererem, & Dioscuros, quorum adhuc grandia rudera, vel vestigia sat indubia hic relicta sunt. Quod attinet ad Apollinem, sive Solem, ejus templum in principe hujus fratriæ situ erectum oportuit, cum huic numini, majestatique devotissimos Neapolitanos fuisse quotquot vis monumenta docent, & primus omnium Statius Apollinis signum describit cum columba, quæ in læva sedebat cervice; inde laudat Eumelidas tanta tutela felicissimos, & vicissim eosdem obsequentissimos: *Tu*

Tu ductor populi longe emigrantis, Apollo,
Cujus adhuc volucrem læva cervice sedentem
Respiciens blande felix Eumelis adorat.

Ne dubites, quin *respicere* peræque sit, ac *obsequi*, quod etiam ab Latinæ linguæ thesauro tenes. Præterea idipsum pressius statuam, quod via omnium celebratissima, quæ ad ingens judiciarium forum ducit, adhucdum *via Solis* audit, atque hoc nomine ab nostratibus Scriptoribus salutatur, præsertim ea pars, quæ prope est S. Januarii columnam elegantissime exornatam. Labor est divinandi, quonam certo Eumelidarum regionis loco Solis, sive Apollinis templum erexere veteres cives; ipse bonis conjecturis fulcior, si pronuntiem fuisse, ubi nunc visitur illud admirandæ molis ab regum Andegavensium munificentia exstructum; estque sedes Neapolitanorum Pontificum; etenim certum est princeps hoc Christianorum templum ex ingentibus alterius ædificii reliquiis compactum esse; etenim innumeris, & antiquis e marmore columnis undique fulcitur, licet sub tectorio opere nunc latitent; & binæ illæ nobiliores, ac grandiores, quarum una nuper laudata proxime Solis viam æneam D. Januarii statuam regit, altera ad Divi Paulli transvecta adhuc jacet muro tecta, atrium decorabant; pariles in vicinarum ædium fundamentis veluti consepultas se vidisse majores nostri scripsere. Itaque Apollinis templum ab septentrione ad meridiem extendebatur, quo aditus illustrem Solis viam celebrantibus facile pateret.

Porro, ut firmem inibi revera templum Solis excitatum, præsto mihi est carissimum monumentum; introeas rogo hoc nostrum Metropolitanum templum, & in sacello, ubi sanctiss. Eucharistiæ Sacramentum decentissime servatur, in pariete post aram invises sat vetustam tabulam octonos circiter pedes altam, quaternos latam, in qua grandior Servatoris Christi domini imago depicta est ad majestatem sedentis, librum sinistra regentis bipatentem, in quo legere est, EGO SVM LVX MVNDI, atque, quod omnibus mirum futurum est, ipse ambobus pedibus ingentem Solis rubentis discum conculcat premitque. Quis ex hac insolenti peræque, ac veneranda imagine non statim colliget 350. plus minus abhinc annis, quando depicta est, vividam fuisse famam, hoc princeps templum Apollini sacrum, sive Soli, conversum a Christianis, ut moris erat, in verum cultum, atque θεραπείαν humani generis luminis, Solisque justitiæ Christi domini? quare hujus astri grandem icona, ut quod factum fuerat, exprimerent, pedibus ejus premendam apposuerunt: & hanc pingendi Servatoris in hoc templo rationem vetustissimam fateamur oportet; nam in summæ antiquitatis membranis, & lapidibus litteratis hæc pictura *veteris Salvatoris* salutatur, uti sacellum ipsum; vide quot pagellas de hac posteris admiranda icone implevit Mazochius de Eccles. Neapol. pag. 152. &c. vide etiam p. 178. &c. cui facile quisque indulget, (ab tanto viro pacem posco,) si eam exemplar faciat, non autographum, ad id enim urgebat causa, cujus

agit patrocinium. Unum me angit virum maximum, a quo præclara usque exspectanda sunt, de Sole, quem pedibus terit imago isthæc jam πεϱιθρύλλητος, postquam tanra susque deque aggessit, nihil omnino commentatum esse, quod astrum si vidisset, tabulam πρωτότυπον esse pronuntiasset, nam alibi similem haud reperire est; quis enim fingere audeat Servatorem nostrum, qui *Solis* nomine in sanctis libris pluries salutatur, tam illustre symbolum pedibus conculcantem? repetas rogo, quæ a me pag. 297. præclari marmoris occasionem nacto, in quo ter Christus *Sol* dicirur, adnotata sunt. Porro haud scio, an vendibilius hujus rarissimæ tabulæ interpretamentum vestiges; quod si Archiepiscopi harum sacrarum vetustatum amantissimi animo sederit, rogatum vellem, ut quantivis pretii picturam honestiori loco appendi, reficique jubeat, nam quasdam partes ob æviratem exesas indolescimus, quo & Neapolitanæ superstitionis æque, ac pietatis reliquiæ posteris commendentur, ac exteri admirentur.

v. Hæc quoad Apollinis, sive Solis templum in Eumelidarum fratria: pauca addam de sacra Cereris æde, nam exigua monumenta supersunt, quanquam Deam Neapolitani hujus regionis coluissent devotissimi, ac sollemnibus ceremoniis honestassenr, ut ex Statii laudatis versibus docemur:

Tuque Actæa Ceres, cursu cui semper anhelo
Votivam taciti quassamus lampada mystæ.

Cur vocetur hæc Dea a poeta *Actæa* sive *Attica* dictum est pag. 502. habes etiam pag. 416. haud loqui Papinium de cursu lampadico, sed de sollemni sacrificiorum genere a Sacerdotibus celebrato, ne te locum adire pigeat. Gratiæ mulrum habemus Capacio, qui quasdam servavit reliquias, nempe longiusculum Neapolitanum marmor Græcanicum, Πλουτογενείας ἱερείας Δήμητρος θεσμοφόρου, *Plutogeniæ sacerdotis Cereris legiferæ;* meminit & bina anaglypta ex marmore, quorum unum adhuc exstat prope scalas ædium principum Colubranensium, in quo & Proserpinæ raptum, & Cererem filiam conquirentem scalptam vides, & ipse Capacius schema affabre expressum incidi curavit pag. 213. Plutogeniæ cippum in extremo hujus lib. cap. revisam. Licet obscurum sit, ubi hujus regionis Eumelidæ templum Cereri excitarint, haud Capacio p. 218. obsistendum reor, quin fuerit, ubi nunc visitur elegantissimum illud S. Gregorii Armeni, Capacii tempestate conditum, in cujus fundamentis parietes, statuas, & pavimentum pervetusti templi reperta asserit pag. 218. atque non hinc procul marmor Plutogeniæ Cereris Sacerdotis affixum etiam tradit pag. 215.

Castorum templo in hac regione nihil est evidentius, egregiis, ac ingentibus reliquiis adhucdum exstantibus ex ampla elegantique porticu, quæ an. 1688. vi terræ motus collapsa est: binas columnas Corinthii operis erectas cernimus altitudine palm. Neap. circ. 35. una cum capitulo, quod 4. palm. est cum basi, quæ duorum; Deorum fratrum grandiora marmorea signa, licet quoad bonam partem mutila, præter epigraphen, quam nostrates, exterique Scriptores servarunt:

TIBE-

ΤΙΒΕΡΙΟΣ · ΙΟΥΛΙΟΣ · ΤΑΡΣΟΣ · ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ · ΚΑΙ · ΤΗΙ · ΠΟΛΕΙ · ΤΟΝ ΝΑΟΝ · ΚΑΙ · ΤΑ · ΕΝ · ΤΩΙ · ΝΑΩΙ · ΠΕΛΑΓΩΝ · ΣΕΒΑΣΤΟΥ · ΑΠΕΛΕΥΘΕ ΡΟΣ · ΚΑΙ · ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ · ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΣ · ΕΚ · ΤΩΝ · ΙΔΙΩΝ · ΚΑΘΙΕΡΩΣΕΝ

Hanc Latinam dedi pag. 470. etiam de ætate marmoris contra ceterorum ſententiam dictum eſt p. 469. Illud ΤΗΙ ΠΟΛΕΙ a me inibi verſum eſt *Parthenopæ*, conſtat enim urbes θεότητι donatas, eiſque erecta templa; & Palladius tom. 4. pag. 8. qui anaglypti marmorei figuras, licet ſubobſcure delineatas ſervavit, quæ in tympano viſebantur, exhibet Deam ſupra baſim, atque in dextra, ſiniſtraque, qui victimas mactandas ferunt. Quæ de hujus tympani ſcalptura aſſerunt Capacius pag. 219. & Gruterus 98. 7. nihili ducas contra tanti architecti auctoritatem. Cujus Auguſti fuerit libertus Pelagon, ignoratur, quare miratus ſum Gruterum alleviſſe in adnotatiuncula fuiſſe hunc Pelagonem Neronis ſpadonem, de quo Tac. lib. 14. cap. 59. Paullo ſuperius p. 613. allata ſunt, quæ ex Flavia gente quidam in hoc templo munificentiſſime dedicarunt. Demum tanta religione conſtat bigam horum pugilum Deorum proſecutos Neapolitanos, ut etiam nummos cum eorum equeſtri imagine percuſſerint, quos habes in Capac. pag. 218.

His prolixiori ſermone expenſis, jure mihi initio dictum eſt Eumelidarum δῆμον, & fratriam omnium primam fuiſſe, cum de ea non una ſcripta marmora relicta ſint, queis addas Deum patrium *Eumelum* pervetuſtum Neapolitanorum: vides hic cultam *Parthenopen*, quæ urbem fundaverat, & Solem, ſive Apollinem, qui primas colonias numine ſuo rexerat, quique peregrino, atque honeſtiſs. nomine *Hebo* ſalutabatur, quo de non pœnitenda in ima hujus cap. cera adjiciam; & Cererem Atticam, cujus Deæ tacitam religionem Athenienſes extremi Græcorum Neapolim advecti intulerunt; demum Caſtoras in maritimis plerumque urbibus famoſos. Sed me magis urgent, ut credam hanc fratriæ πρωτεῖον, hodiernus noſtræ urbis ſitus, ac reliquiæ bene multæ; etenim in hac regione cernere eſt adhuc templum metropolitanum *Salvatoris veteris* nomine, & pictam tabulam adhuc exſtantem Apollini, ſive Soli ab Chriſtianis oppoſitam; imo & ſtemma ipſum urbis, cujus areæ magna pars rubra eſt pro Solis ſymbolo. Hic etiam, nempe juxta S. Laurentii, erecta elegans domus eſt, ubi a patriciis pro reipublicæ negotiis expediendis comitia celebrantur: curiam Campanam ceteris antiquiorem, imo familiarum ædificia, quæ majorem ætatem prædicant: ingentia rudera ex latericio opere, quæ adhucdum audiunt *anticaglie*: addas inibi repertum coloſſicon ſignum equi ex ære omnibus admirandum, cujus caput in ædibus principis Colubranenſium etiam nunc inviſitur; columnas atrii Dioſcurorum, eorumque ſtatuas, ut mittam cetera. Quæ omnia cum hanc regionem, partem urbis principem, & ſpectatiſſimam reddant, haud negandum, quin id decoris majoribus priſcæ avitatis acceptum referendum ſit. In civium meorum commoda peccarem, ſi non adverterem inter Eumelidas vixiſſe Statium, nam ſacerdotem Ce-

reris

reris se dicit, necnon Menecratem Pollii Surrentini generum, cujus familiæ *largum nitorem* commendat ipse Statius, vocatque in præfat. lib. 4. Silv. *municipem suum*. Demum in mentem revoces ex iis, quæ de fratoribus Eumelidarum protuli, palam esse eos sacrarum rerum, templorum, & mysteriorum administros fuisse, nam in binis lapidibus, ubi vox ΦΡΗΤΟΡΕΣ scalpta est, iisdem statuæ Deorum, Eumeli, & Dioscurorum, aræ, candelabra, & id genus sacra supellex comendantur, nec eos circa res profanas occupatos leges, quod etiam ex sequentibus fratriarum nominibus melius firmabitur.

ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΙ

VI. Haud longe ablegandi ab Eumelidarum regione *Artemisii*, sicuti minime ab Sole Luna dissocianda est: hunc Neapolitanum δῆμον, ac φρητρίαν servarunt nobis Summontius, & Capacius nostrates, de antiquo Neapolitano nomine satis superque meriti, quem e marmore exscripsere, vid. Capacius pag. 75.

Λ·ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ·ΠΡΟΚΛΟΝ
ΥΠΑΤΟΝ·ΑΝΘΥΠΑΤΟΝ·ΤΩΝ·ΙΛΙΩΝ
ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ
ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΙ·ΦΡΗΤΟΡΕΣ
ΑΜΟΙΒΗΣ·ΧΑΡΙΝ

Ab uno hoc saxo Artemisios novimus, qui sicuti Eumelidæ Apollinis, sive Solis cultui se addixere principes totius urbis φρήτερες, ita Artemisii *Dianæ*, sive Lunæ, quæ illustri nomine, ac peregrino *Artemis* ubique gentium salutata est, sacrificia, ac reliqua religionis opera præstabant; quam ardenti studio Neapolitani astra, & Chaldaicam artem amarint, ea enim etiam in vasculis atramentariis affigebant, in extremo hujus libri cap. uberrime accipies. Pauca mihi hic apponenda de hujus L. Creperei Proculi cos. & procos. Iliensium, sive Sardiniæ epigraphe, etenim superne pagellas senas nempe ab 519. usque ad 524. implevi, in queis labore non pœnitendo ipsum in consulum albo a me repertum ostendi adversus virum summum Mazochium, qui Proculum hunc cos. suffectum dixit, & vocem ΙΛΙΩΝ omnino reticuit; adjectum etiam est, cur Capacius male exscripserit ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ pro ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ, tutatusque sum tum Reinesium ab Mazochio inertissimæ oblivionis arcessitum, tum Neapolitanos, qui hanc vocem amarunt pro elegantiori ΚΡΕΠΕΡΗΙΟΝ, rogatum te volo, ut isthæc omnia nunc satis opportuna ideas, parumque otii teras. Reliquum mihi unum est, ut advertas Proculum, eo quod de Artemisiorum φρήτορσι egregie meritus est, jure Εὐεργέτην salutatum, & statuam, aut hanc lapidis litterati memoriam ab hoc ἱερατικῷ corpore honestatum; sollemne enim tunc erat hanc sacram κοινωνίαν, vel etiam Deos,

Deos, quos hi φρήτορες curabant, benefactis prosequi, vide Eumelidarum saxum pag. 612. & quos lapides in sequentibus fratriis apponimus. Praeterea scimus Neapolitanos Artemidem insani religione coluisse, cum in hanc Deam obsequentissimi animi signum tot nummos flaverint loquentes ΑΡΤΕΜΙΣ, ex quibus unum argenteum exscripsit Capacius pag. 211. & Golzius ad denos usque retulit, in queis cernere est vel omnem vocem ΑΡΤΕΜΙΣ, vel mancam ΑΡΤ. quare tandem novimus, cur in bene multis antiquis nostratibus nummis caput muliebre capillis ad elegantissimum cultum compositis cusum, scilicet ut Artemidos majestati ac numini devotissimos se praestarent; neque caput illud Parthenopen credas, ut vulgus ἀρχαιολόγων nostrorum ratus est.

Antequam de hujus fratriae in urbe nostra situ mihi sermo sit, quaedam de nominis Ἄρτεμις etymo delibanda; siquidem quotquot eruditissimi viri de ἐθνικῇ theologia quaesitissima scripserunt, nil prorsus ab eisdem de voce Ἄρτεμις dictum est, at contra de Astarte, & Hecate, ceterisque Deae nominibus ad miraculum docta commentatos scimus, vide Huetii Dem. Evang. pr. 4. c. 10. n. 3. & Clericum in Hesiod. Theog. in v. 411. ut Lilium Gyraldum, Bochartum, & Banierum taceam, quorum loca ex indicibus habes; quam vocem Artemis ab hoc miro silentio atque oblivione διὰ βραχέων vindicare mihi in animo est, ut de nostratibus Artemisiis fratoribus quid merear; & nemo mihi prohibeat, quominus de τῷ πάνυ Mazochio hic jure conquerar, qui me ab hoc onere levare unus quivisset, verum id solummodo in diatriba de Fratr. adscripsit, *Artemisii a Diana nomen invenerunt*, neque de etymo, eorumque situ quid curavit; quae ambo ab tanto viro expetebant cives. Neque etiam Corsinio, quem tanti facio, parcam, qui inter Graecorum festa haud adnumeravit *Artemisia* to. 2. fast. Att. p. 308. adeo parvi curata sunt, quae tamen Potterus to. 1. pag. 393. Archaeolog. adscripserat.

Principio te commeminisse jubeo inter sexcenta Dianae, sive Lunae nomina, illud *Artemis* omnium augustius, atque antiquius audire, etenim vatum parens maximus Homerus ubique suarum Iliad. & Odyss. hoc uno nomine Deam salutat, neque unquam, aut Phoeben, aut Hecaten, aut Isida, &c. appellat, imo tot προσθετοῖς eam exornat, ut nullum numen magis, & non semel iis binos complet versus, Il. v. 70.

Ἥρῃ δ' ἀντίστη χρυσηλάκατος, κελαδεινή,
Ἄρτεμις ἰοχέαιρα, κασιγνήτη Ἑκάτοιο.

Abutar hic parumper indulgentia tua legentis, quo loquendi Homericam κυριότητα admireris, qui dicit Solem, Artemidos fratrem, Ἕκατον, e contrario tanti vatis nepotes Lunam dixere Ἑκάτην· concors apprime est Homero Isaias, qui Apollinem ἀρσενικῶς vocat הגד, unde ἀμέτως Ἕκατος, & hac de voce Joan. Clericus in Hesiod. Theog. v. 311. ingentes turbas ciet, miscetque omnia, cum res sat plana, & aequa sit, imo in tam brevi vocula non unam immutat litteram, ita ut ex גד, sive הגד confingat

חתא

אחתא, & אחתא, quo tandem muliebrem formam reperiat, & voci Græcanicæ Ἑκάτη respondeat; verum cum τὸ אחתא, sive אחתא valeat *una*, quis in animum inducat, ut Luna *Hecate* dicatur, quod *una* sit, ob nomenclaturam scilicet γελοιωτάτην; ceterum ne dubites, quin in Isaia הגד. sit Ἕκατος, *Apollo*, nam paucis post verbis vides מני, μήνη, *Luna*, quæ vox etiam Homerica est Il. ψ. v. 455. Itaque hujus prophetæ vers. xi. cap. 65. jure verti posset: *Et vos, qui dereliquistis Dominum, & obliti estis montem sanctum meum, offerentes Apollini mensam, & coacervantes Lunæ libamina*; etenim in hoc cap. Isaias idololatriam Hebræis objectat: Hieronymus interpretatus est: *Qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam*. Septuaginta viri transtudere, Ἑτοιμάζοντες τῷ δαίμονι τράπεζαν, καὶ πληροῦντες τῇ τύχῃ κέρασμα. Hunc prophetæ versum grandi commentariorum strue onerarunt doctissimi quique interpretes, quos adeas: nemo unus pro voce הגד ad Homericum Ἕκατον digitum intendit; interea vides, quantam lucem ab tanto vate in dies mutuamur. Porro, quoniam apud Hebræorum antiquissimos גד, sive הגד sit *felicitas*, & *felicitatem inducens*, vid. Genes. 30. v. xi. apposite id nominis Soli datum est, qui illam præ ceteris astris hominibus abunde impertit: & poetæ præsertim id officii huic astrorum principi tribuunt, hinc Hom. vocat τερψίμβροτον Od. μ. v. 269. & in hym. 2. v. 411. Callim. in hym. βοηδρόμιον, & ἀοσσητῆρα· Orpheus ὀλβιοδώτην· & nil frequentius est in ceteris vatibus, quam Ἀπόλλων, & Ἥλιος βιοδώτης, φερέσβιος, ζωογόνος, *vitalis*, ὀλβιοεργός, λυσίπονος, σωτήρ, ζείδωρος, πᾶσιν ἀρωγός, κ. τ. λ. quare Græculos derideas, qui Ἕκατος interpretantur, *longe jaculans*. Sed ad Artemin redeundum, unde Homerus me abstraxerat.

Si igitur hic divinus vates ex tot Dianæ nominibus Artemin selegerit, haud quis mihi intercedet, quominus præ reliquis sit augustius, & universi Neapolitanos commendent, qui utpote Ὁμηρομανέστατοι, unam ex suis fratriis *Artemisiorum* dixerint potius, ceteris tot Dianæ nominibus posthabitis. Etyma hujus vocis *Artemis*, etiam apud Græcorum vetustissimos, uti est Plato, Strabo, & inter Latinos Macrobius, adeo deridicula sunt, ut de his inaniis ceram piget implere capacem, ea collegit Lilius Gyraldus, quem si tibi pectus patiens est, adeas in syntagm. de Diana. Itaque, ut dictum est, cum doctissimi quique ῥῆσιν *Artemis* parum curarint, ejus veriloquio adhuc destituimur, quod vel tyro ἑβραΐζων statim traheret ab חרטום, *magus, genethliacus*, sive is, qui astris studet, eamque artem profitetur, quæ potissimum ab Luna, sive ab Artemide pendet; hinc Gen. 41. 8. dicitur Pharao vocasse את כל חרטמי מצרים, *omnes astrologos Ægypti*. Nil igitur dubii est, quin ceteris Dianæ nominibus Ἄρτεμις antiquius, & potius sit, tum quia Homerum id unum amasse palam est, tum quia pervetustis Hebræorum membranis vocem illitam vides. Et quis posthac mecum non iratus vivat Seldeno τῷ πάνυ, qui in opere de Diis Syris ne vocem quidem *Artemis*, neque חרטום commeminit? In act. Apost. cap.

10.

10. non semel reperire est nomen Ἄρτεμις, sed nil de etymo a doctissimis viris, licet plurima de Dea apposita sint in adnotationibus.

VII. Scio cordi futurum Neapolitanis novisse, qua in urbis regione degerint hi Artemisii, & quid reliquiarum hujus templi Dianæ supersit, quod horum fratorum curæ commissum erat. Sane non longe viarum dissociandam dicas sacram huic Deæ ædem ab ea, quæ Apollini erat; quare insignia vestigia servamus; siquidem non modo stemmatis civitatis bini colores ad Solem, & Lunam spectant, sed etiam adhuc audimus viam illam, quæ Solis dicitur, vid. sup. pag. *616*. initium sumere ab nomine *Lunæ*, quod etiam testatur Capacius pag. 212. *Solis, & Lunæ simul numina in antiqua Neapolitana religione adhuc vicus ostendit, qui ea nomina retinet*; obscure se habet Capacius, sed clarior bonus Carolus Celanus noster, qui rer. Neap. tom. I. viam Lunæ eam esse adstruit, quæ prope Sanctæ Mariæ majoris templum est: imo ipsam viam a proximo hoc templo id nomen accipere; atque ipse Celanus, dum illud se vivo, ac vidente, ea, quam cernimus, magnificentia, ædificabatur, docet in fundamentis rudera non pauca reperta esse aperte præstantia illud fuisse Dianæ sacrum; cui viro hac in re danda fides est, dum id adstruit non ex divinatione, uti suus est mos, sed ex reliquiis, quarum αὐτόπτην se prædicat; & quidem adhucdum in novo templo fragmina visuntur ingentis, ac antiquissimi, interque cetera affabre elaboratum grandis columnæ capitulum, quod baptisterii basis est. Addas Christianos sicuti templum Apollinis, sive Solis Christo Servatori, ita illud Dianæ, sive Lunæ Virgini Mariæ dedicasse; atque propterea dicitur *Mariæ majoris*, quod præ omnibus antiquius tantæ matri consecratum est, nam quisque novit, *major* peræque esse, ac *antiquior*. Demum ut firmem fratoras Artemisios huic templo Dianæ addictos, teneo a Capacio Hist. Neap. pag. 75. cujus ingenuitatis plena verba carissima mihi sunt, supernum lapidem ab Artemisiis fratoribus Creperejo Proculo, suo εὐεργέτῃ erectum servari ab ejusdem templi Sacerdotibus: *Artemisiorum in ædibus Hippolytæ Russæ erat memoria, quæ ad Sacerdotes Theatinos D. Mariæ majoris templum incolentes devenit; obsecravi eos, ut relictam ex marmore tabellam publice collocarent, ne tot monumenta ædificiis concinnandis simul perirent*; verum irrita Capacii vota fuisse scias, nam tanti pretii lapis fortasse in frusta concisus pro cementis dejectus est. Atque hæc de Artemisiorum fratria.

ΑΡΙΣΤΑΙΟΙ.

VIII. De etymo hujus δήμου, quod cudit Mazochius, vid. pag. seq. *629*. Horum Aristæorum nomenclaturam novimus ex sequenti omnium elegantissimo, ac plurimorum versuum ψηφίσματι, cujus initium servavit Capacius pag. 238. Gruterus omne protulit p. 125. sed adeo misere affectum, accisum, & erroribus squallidum, ut conqueratur Gruterus ipse frustra ei medicam manum apponi posse: etenim posterioris ævi homines, Græca-

nicarum litterarum pestis barbarico ritu lapidem ad quatuor principes partes late pertusum, (quare bona pars elementorum præter aliam labem detrita est,) parieti obversum affixere quaternis clavis; atque in postica inficeta quædam Latiaria verba scalpsere. Quare apponam marmoris epigraphen prius tot mendis horridam, atque hirtam, deinde iisdem majoribus litteris a me restitutam, quo facilius dignoscatur, quæ adhibita est medela tempestiva quidem, nec suspecta.

.... ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ ΤΟΗ .... ΤΟΥ .... ΑΛΕΡΙΑΣ
ΜΟΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΑΥΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΜΗ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΔΕ ΕΧΕΤΩ
ΣΑΝ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙΔΙΟ..
ΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΩΝ ΤΗΝ ΘΥΣΙΑΝ
Η ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ ΥΠΕΡΤΙΘΕΣΘΑΙ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΤΕΤΑΓΜΕΝΑΣ ΗΜΕΡΑΣ
Κ ΑΧΕΙΛΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΑΝΕΙΣΕΣΘΩ ΜΗ Η Ο..
ΕΙ ΟΝΟΜΑΤΙ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΗΠ Ε Ι..
ΜΗ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΕΧΕΤΩ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝ
ΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΣ...
ΦΡΗΤΟΡΑ ΥΠΕΡ ΤΟΥΤΩΝ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΛΑΜΒΑΝΕΙΝ ΟΤ...
ΠΙΣΤΕΙ ΔΟΘΗΣΕΤΑΙ ΟΝΔΕ ΑΝΟΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΣ ΔΙΔΩ ΑΛΛΟ ΦΡ..
ΤΟΡΑ ΕΝ ΑΓΑΡΡΕΙ ΕΙΣΔΙΔΟΣΘΩ ΚΑΙ ΕΑΝ ΔΟΞΗ ΤΗ ΑΓΑΡΡΕΙ
ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡ ΦΡΗΤΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΩΝ ΔΟΓΜΑΤΙΣ
ΤΑΙ ΤΟΤΕ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΥΠΟ ΤΩΝ ΠΡΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΓΕΙΝΕΣΘ..
ΤΟΥΣ ΔΕ ΧΑΛΚΟΥΣ ΟΙ ΔΕΔΑΝΕΙΣΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑΦΕΡΕΤΩΣΑΝΤ....
ΕΒΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΝΘΕΩΝΟΣ ΜΗΝΟΣ ΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΕΙΣ ΑΓΑΡΡΕΙ...
ΠΛΗΘΗ ΟΥΣΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΨΗΦΙΣΕΤΩ Η ΦΗΤΡΙΑΘΙΣ ΘΕΛΕΙ ΔΑΝΙΖΕ...
ΚΑΙ ΟΥΤΩΣ ΤΟΤΕ ΑΛΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΓΙΝΕΣΘΩ ΚΑΘ ΕΚΑΣΘΟΝ..
ΤΟΣ ΕΝ ΤΕ ΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ ΤΑΥΤΑΙΣ ΤΑΙΣ ΔΥΣΙΝΑΙΣ ΘΙΟΝΤΕΣ Δ..
ΠΝΟΥΣΙΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑ ΜΟΥΣΗ ΔΙΔΟΣΘΩ ΤΑ ΚΑΤΑ ΧΕΡΑ ΤΟΔΕ ΓΡ...
Π ΟΤΕΘΕΝΗΤΟ ΠΡΟΣΗΛΩ ΟΕΝΟΦΕΙΛΕΤΟΣΑΝ Ο ΦΡΗ ΡΧΟ..
ΗΟ ΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΡΑΔ..
ΔΟΝΑΙΤΟΙΣ ΑΕΙ ΥΠΟ ΤΗΣ ΦΗΤΡΙΑΣ ΚΑΘΙΣΤΑΜΕΝΟΙΣ ΕΑΝΔΕ ΤΙΠ..
ΡΑ ΤΑΥΤΑ ΤΑ ΥΠΕΡΑΝΩ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛ..
ΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΟΙ ΔΕΔΑΝΙΣΜΕΝΟΙ Η ΑΛΛΟΣ
ΤΙΣ ΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟΤΕΙΣΑΤΩ ΙΕΡΑΤΩ ΝΩΕΩΝΤΩΝ ΦΗΤΡΙΩΝ ΑΡΓΥ
.... ΑΚΟΣΙΑ .... ΑΙ ΗΕΚΠΡΑΞΙΣΕΣΤΙ

Me valde mordebat patrium honestissimum monumentum tantis vitiis fœdum per orbem vagari; quare patientissimus post bonas, nec inertes horas ejus verba vel detrita, vel luxata confingenda, suoque loco restituenda curavi, vel quæ cum aliis commixta & confusa explicui, ita ut omnis plurimorum versuum sententia, qua de desperarunt plerique omnes doctissimi viri veluti revixit ingenitam, veteremque vim indepta. Rogaris, ut advertas

tas me nihil verborum de mea penu appofuiffe, fed quæ depravata, vel mendofiffime fcripta in nitorem integritatemque dumtaxat reftituiffe; more Herculanenfium Regiorum Statuariorum, qui diffracta veterum fignorum membra, atque disjecta non aliunde adjiciunt, fed frufta loco fuo reponunt inftaurantque. Scio quofdam molefte in me fe gefturos, quod in verborum medela mihi indulferim, & quæ fortaffe marmor non dixerat, adjecerim; illos valere jubeo, cum ad eos provocandum fit, qui Græcas res diu verfarint.

ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑ ΥΠΕΡ ΟΥΑΛΕΡΙΑΣ ΜΟΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΑΥΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΜΗ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΔΕ ΕΧΕΤΩΣΑΝ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΩΝ ΤΗΝ ΘΥΣΙΑΝ Η ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ ΥΠΕΡΤΙΘΕΣΘΑΙ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΤΕΤΑΓΜΕΝΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΚΑΙ ΜΗ ΤΑ ΧΕΙΛΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΑΝΕΙΖΕΣΘΩΣΑΝ ΜΗΔΕΝΙ ΟΝΟΜΑΤΙ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΥΠΟ ΤΗ ΠΟΛΕΙ ΜΗ ΕΞΟΥΣΙΑΝ ΕΧΕΤΩ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΟΣ ΦΡΗΤΩΡ ΥΠΕΡ ΤΟΥΤΩΝ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΛΑΜΒΑΝΕΙΝ ΟΥΔΕ ΠΙΣΤΙΣ ΔΟΘΗΣΕΤΑΙ ΕΑΝ ΔΕ Ο ΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΣ ΤΙΝΙ ΑΛΛΩ ΦΡΗΤΟΡΙ ΕΝ ΑΓΑΡΡΕΙ ΠΙΣΤΙΣ ΔΙΔΟΣΘΩ ΚΑΙ ΕΑΝ ΔΟΞΗ ΤΗ ΑΓΑΡΡΕΙ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡ ΦΡΗΤΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΩΝ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΑΛΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΥΠΟ ΤΩΝ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΓΕΙΝΕΣΘΩ ΤΟΥΣ ΔΕ ΧΑΛΚΟΥΣ ΟΙ ΔΑΝΕΙΣΟΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑΦΕΡΕΤΩΣΑΝ ΕΝ ΤΗ ΕΒΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΝΘΕΩΝΟΣ ΜΗΝΟΣ ΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΕΙΣ ΑΓΑΡΡΕΑ ΠΑΜΠΛΗΘΗ ΟΥΣΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΨΗΦΙΖΕΤΩ Η ΦΡΗΤΡΙΑ ΤΙ ΕΘΕΛΕΙ ΔΑΝΕΙΖΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΟΥΤΩΣ ΤΟΤΕ ΑΛΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΓΕΙΝΕΣΘΩ ΚΑΘ ΕΚΑΣΤΟΝ ΕΤΟΣ ΕΝ ΤΕ ΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ ΤΑΥΤΑΙΣ ΤΑΙΣ ΘΥΣΙΝΑΙΣ ΘΥΟΝΤΕΣ ΔΕΙΠΝΩΣΙΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑ ΜΟΥΣΗ ΔΙΔΟΣΘΩ ΤΑ ΚΑΤΑ ΧΕΙΡΑ ΤΟΤΕ ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΤΟΝΗΤΑΙ ΠΡΟΣ ΟΛΩΝ ΕΝΟΦΕΙΛΕΤΩΣΑΝ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΣΙ ΔΑΝΕΙΣΤΑΙΣ ΜΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΚΑΘΙΣΤΑΜΕΝΟΙΣ ΕΑΝ ΔΕ ΤΙ ΠΑΡΑ ΤΑΥΤΑ ΤΑ ΥΠΕΡΑΝΩ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΟΙ ΔΕΔΑΝΕΙΣΜΕΝΟΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟΤΙΣΑΤΟ ΧΕΙΡΟΤΟΝΟΥΝΤΩΝ ΦΡΗΤΟΡΩΝ ΑΡΓΥΡΙΟΥ ΔΕΙΝΑΡΙΑ . . . . . . .ΑΚΟΣΙΑ . . . . ΑΥΤΗ ΠΡΑΞΙΣ ΕΣΤΙ

Bonum operæ pretium duco idem nunc περιθρύλλητον decretum in fequenti pagina minufculis Græcis characteribus illinere, adjectis unicuique dictioni fpatiolis, fignis, quos *accentus* vocant, ac στιγμὰς, prout a me integritati redditum eft, quo facilius legatur: inde etiam ἀμέσως Latiare κατὰ λέξιν interpretamentum, ut vel parum Græce gnaris affatim faciam. Adfcriptas etiam vides verfibus numerorum notas, quo fta-

 tim

tim Græca Latinis respondentia percipiantur. Piget me consequi haud quivisse in his minusculis elementis æqualia versuum spatia, quo quadratam veterem, ac elegantem speciem præseferrent, quam in majoribus intueris; quare si antiqua *συμμετρία* tum Græce, tum Latine careant, characterum disparilitati id tribuas.

Ἐπὶ Ἀριστῶνος τοῦ Ἀρίστου ψήφισμα ὑπὲρ Οὐαλερίας
Μούσης τῆς ἑαυτοῦ γυναικός. Μὴ ἐξουσίαν δὲ ἐχέτω-
σαν ὁ φρήταρχος, ἢ οἱ χαλκολόγοι, ἢ ὁ φροντιστὴς, ἢ οἱ διοι-
κηταὶ, ἢ ἄλλος τις τῆς φρητρίας τῆς Ἀρισταίων τὴν θυσίαν,
ἢ τὸ δεῖπνον ὑπερτίθεσθαι παρὰ τὰς τεταγμένας ἡμέρας·
καὶ μὴ τὰ χείλια, καὶ διακόσια δηνάρια δανειζέσθωσαν μηδε-
νὶ ὀνόματι. Δηνάρια διακόσια καὶ πεντήκοντα ὑπὸ τῇ πόλει
μὴ ἐξουσίαν ἐχέτω ὁ φρήταρχος, ἢ οἱ χαλκολόγοι, ἢ ὁ φρον-
τιστὴς, ἢ οἱ διοικηταὶ, ἢ ἄλλος τις τῆς φρητρίας τῆς Ἀρισταίων
φρήτωρ ὑπὲρ τούτων τῶν ὀνομάτων λαμβάνειν, οὐδὲ
πίστις δοθήσεται· ἐὰν δὲ ὁ δανειζόμενός τινι ἄλλῳ φρή-
τορι ἐν Ἀγαρρέῖ, πίστις διδόσθω, καὶ ἐὰν δόξῃ τῇ Ἀγαρρέῖ,
καθὼς καὶ ὑπὲρ φρητάρχου, καὶ χαλκολόγων δόγματος·
καὶ τότε ἄλλη οἰκονομία ὑπὸ τῶν γεγραμμένων γεινέσθω.
Τοὺς δὲ χαλκοὺς οἱ δανειζόμενοι καταφερέτωσαν ἐν τῇ
ἑβδόμῃ τοῦ πανθεῶνος μηνὸς ἱσταμένου εἰς Ἀγαρρέα παμ-
πληθῆ οὖσαν· καὶ ἐπιψηφιζέτω ἡ φρητρία τι ἐθέλει δανείζεσθαι·
καὶ ὅπως τότε ἄλλη οἰκονομία γεινέσθω καθ' ἕκαστον ἔ-
τος· ἔν τε ταῖς ἡμέραις ταύταις ταῖς θυσίναις θύοντες δει-
πνῶσιν. Οὐαλερία Μούσα διδόσθω τὰ κατὰ χεῖρα τότε γέγρα-
πται, καὶ χειροτετόνηται πρὸς ὅλων· ἐνοφειλέτωσαν ὁ φρήταρχος,
ἢ οἱ χαλκολόγοι, ἢ ὁ φροντιστὴς, ἢ οἱ διοικηταὶ μετὰ πᾶσι
δανεισταῖς μὴ ὑπὸ τῆς φρητρίας καθισταμένοις. Ἐὰν δέ τι πα-
ρὰ ταῦτα τὰ ὑπεράνω γεγραμμένα ὁ φρήταρχος, ἢ οἱ χαλκολό-
γοι, ἢ ὁ φροντιστὴς, ἢ οἱ διοικηταὶ, ἢ οἱ δεδανεισμένοι, ἢ ἄλλος
τις ποιήσῃ, ἀποτίσατο, χειροτονηθέντων φρητόρων, ἀργυ-
ρίου δηνάρια . . . ακόσια . . . . αὕτη πρᾶξις ἔστι.

Sub Aristone Aristi filio decretum pro Valeria
Musa ipsius uxore. Ne jus potestatemve haben-
to fretarchus, aut chalcologi, aut phrontista, aut diæ-
cetæ, aut alius quis fratriæ Aristæorum sacrificium,
aut cœnam superaddere extra statos dies:
& ne mille & ducentos denarios mutuantor quo-
vis obtentu. Denarios ducentos & quinquaginta ab republica
ne potestas esto fretarcho, aut chalcologis, aut phron-
tistæ, aut diæcetis, aut alii cuivis fratriæ Aristæorum
fra-

10 *fratori pro his prætextibus accipere, neque*
fides dator: si vero quis mutuum det alii fra-
tori Agarrheensium, dator fides, si placeto Agarrheensibus,
& sicut secundum fretarchi, & calchologorum scita:
& tunc alia œconomia ab iis, quæ acta gestaque sunt, esto.
15 *Nummos autem, qui mutuos dare optant, conferunto die*
septima mensis pantheonis incipientis ad Agarrheenses, cum fre-
quentes sint; & decernito fratria, quid velit mutuum accipere;
& ita tunc esto alia œconomia singulis an-
nis; atque diebus sacrificio addictis sacrificantes cœ-
20 *nanto. Valeria Musa dato, quod in chirographo scri-*
ptum, & decretum est ab universis: obnoxii fient fretarchus,
aut chalcologi, aut phrontista, aut diœcetæ omnibus
feneratoribus, qui ab fratria electi non sunt. Si vero quid con-
tra hæc superne scita fretarchus, aut chalcolo-
21 *gi, aut phrontista, aut diœcetæ, aut mutuum accipientes, aut alius*
quis fecerit, damnas esto, decernentibus fratoribus, argen-
ti denariis . . . . gentis . . . . hæc est praxis.

Vides igitur marmor decretum (ψήφισμα) continere, quo cavetur, ne Aristæorum fratria sacrificia, vel cœnas præter jam statutas & sollemnes adjiciat: neque fenore accipiat vel majorem vim nummorum ab exteris, vel minorem ab civibus quocumque obtentu ac nomine; atque hæc prima decreti pars: altera e contrario fratoribus Agarrheensium finit posse fenebrem accipere pecuniam, verum si omnium fratorum adsensus adstipuletur, jubetque nummos feneratores ferre ad Agarrheeum, summamque esse accipiendam fenore, quam fratores ipsi definiant, nova œconomia, sive meliori rerum dispensatione inducta quotannis. Tertio edicitur, ut ab Valeria Musa ea fenebris pecunia accipiatur secundum chirographum, & totius fratriæ Agarrheensis auctoritatem, & fratriæ præfecti obnoxii sint feneratoribus ab fratria minime constitutis: demum pœna decretorum omnium ritu indicitur, si quis contra fecerit. Et quis non mirabitur Gruterum de saxi interpretamento desperasse, imo classi *Diis dedicatorum* adnumerasse, cum inter seriem *decretorum* adcenseri oportuisset?

Laudat sane hoc marmor Mazochius in Eccl. Neap. p. 140. col. 2. utinam etiam illud restituendo operam suam navasset, cuja maxime intererat, quem scio in mutilis, atque prave exscriptis monumentis Œdipum ἀτυχέστατον, sane de Neapolitanis fratriis mirificentius meruisset. Hoc certe tentavit Vandalius in laudata sæpius Dissert. pag. 739. verum oppido paucis restitutis facilioribus versibus, reliquos tanquam syrtim aufugit. Ante Vandalium etiam magnus Salmasius ad jus Attic. pag. 145. quæ ceteri verba aucupati sunt, solummodo operi suo illevit; qui si omnia legisset, inibique tam exactum fenoris negotium invisisset, in tot de usuris a se con-

confectis operibus saltem meminisset. Non obliviscar litteratorum principem Jos. Scaligerum ad idem saxum in opere de emend. temp. p.447. provocare pro *fratriarum*, vel *fatriarum* orthographia: qui & pag. 448. appellat *tabulam* hanc *luculentam*, sed sententiam, ac medelam nil pensi fecit.

Possem sane non pauca adnotare pro hujus Neapolitanarum fratriarum ψηφίσματος illustratione, sed longe aberrarem, civibus præ me in fenebri hoc negotio doctioribus uberem segetem satis mihi sit proposuisse, qui in lucem ingens id decretum traxerim. Quæ me propius contingunt, sunt ea, quæ ex hoc ψηφίσματι sententiam meam firmant, scilicet φρατρίας collegia fuisse ἱερατικά, quod clarissime dignoscimus, cum in eo non semel atque iterum sacrificiorum, & rerum divinarum sit mentio: ipsaque denariorum paucitas, quos fenore quærebat Aristæorum fratria, palam præstat φράτορας exstitisse numero exiguos, triginta scilicet, ut superne definire visum est: nomina præterea quatuor ministrorum hujus parvæ reipublicæ partis didicimus, nimirum, φρήταρχος, χαλκολόγος, φροντιστής, διοικητής, *qui fratriæ præerat, qui sacram pecuniam exscriberet, qui ejus curam gereret, quique expenderet*. Cur cautum sit, ut una Musa Agarrheensibus fratoribus feneraretur, cogitent alii; fortasse, cum feminæ pietatem venditent, minimas usuras ab iis sacrorum ministris Musa expetebat: vel potius credas, (nam hic veniam do quidvis hariolandi,) Aristone fortasse demarcho reip. Neap. vel melius principis sacerdotis, ut mox p.643. dicam, munere fungente, conjugem ejus Valeriam sat locupletem, & frugalitatis plenam reliquis feneratoribus graviores usuræ fructus expetentibus Agarrheenses antetulisse. Demum Neapolitanorum menses novimus, atque Attico more dies enumerandi, quod summum veteris nostræ Græcanicæ reip. decus exputes, uti a nobis dictum est p.502. illud omne esset hic sat opportunum, ut relegeres, quo magis firmetur Neapolitanos meros Atticos fuisse, & Atheniensium mores etiam in tenui re sectari studuisse. Hujus consulti formulam præclare confectam vides, atque adeo Atticis elegantiis exuberare, ut simillimam dicas iis, quas in veteribus oratoribus, & inter leges Atticas legimus: neque te turbet vox Latialis δεινάρια, cum enim Neapolitani fratores ab Romanis libertis, (quorum vis plurima Neapolim animi gratia confluebat,) denarios fenore acciperent non sine publicis tabulis, quo nullus fraudi, aut contentionibus esset locus, etiam barbarorum vocabula inscribi passi sunt, quod factitari sollemne fuit; ceterum quando in eodem ψηφίσματι nulla est nominis ambiguitas, bonam vocem Græcanicam, τοὺς χαλκοὺς scilicet, adhibitam vides.

IX. Demum in hoc ψηφίσματι advertendum est Neapolitanos, licet summo studio curarint, ut in fenebri hoc negotio omnium fratorum consensus quæreretur, de usurarum modo nihil decrevisse Atheniensium leges & mores sectantes; Atticos enim licentiam omnem feneratoribus dedisse constat, ut, quas vellent, usuras extorquerent; unicuique nota lex est, Τὸ ἀργύριον στάσιμον εἶναι, ἐφ' ὁπόσον ἂν βούληται ὁ δανείζων, *usurarum usus esto*,

esto, *quem stipulatus fuerit fenerator*, Wesselingius pag. 498. Nec prætercam inesse in eodem ψηφίσματι nomen mensis, quod probe factum, cum apud Athenienses mos esset *in fenore haberi rationem mensium*, *&* *dierum*, *non vero anni Lunaris*, *aut Solaris*, ut inquit Palmerius, vide eundem Wesseling. p. 499. in adnotat. Adde etiam mentionem esse diei septimæ mensis Pantheonis, quare nostras hoc decretum longe commendatur; etenim ἑβδόμην ἡμέραν valde laudat Hesiodus in ἡμέρ. v. 770. Πρῶτον ἔνη, τετρὰς τε, καὶ ἑβδόμη, ἱερὸν ἦμαρ, Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ· in quos versus isthæc adnotavit Jo. Clericus: *Idem est*, *ac* πεπλεσμένον ἦμαρ v. 799. *hoc est*, *dies valde accommodus ad res gerendas*, *quod vidit etiam idem Seldenus loco memorato*. Porro cum septimum cujusvis mensis diem, quo Apollo natus est, tanti fecerint, vide Seldenum de jur. nat. & gent. l. 3. c. 17. & Spanhemium in Callimach. hym. in Delum v. 251. & Neapolitani principem sibi hoc numen destinarint, ut sup. pag. *616*. &c. dictum est, haud mirum, si in ψηφίσματι legas eo die ob sollemnitatem frequentem fuisse fratriam, contractusque celebratos. Præter hæc bene multa quis ex tam longiori consulto ad veteres res Neapolitanas illustrandas colligere satis esset, quod integrum civibus, exterisque relinquendum reor. Utinam Petitus Græce gnarissimus, vel Wesselingius tanti pretii ψηφίσματι medelam fecissent, nunc primas inter præclaram ἔκδοσιν legum Att. ageret.

Si excipias etymon hujus Neapolitani δήμου, nil præterea adnotavit Mazochius ὁ πάνυ in Eccl. Neap. p. 140. col. 2. quod an arrideat, exputent alii; extrahit enim ab Ἄρης, *Mars*, *unde* ἄρειος, *hinc* Ἀρισταῖοι, *i. e. Martiales*: verum tanti pace viri, ἀμείνως ab Ἄρης potius dicendi Ἄρειοι. Ceterum Neapolitani hunc Deum nunquam coluisse scimus, & neque in nummis, neque in marmoribus aliquid vestigii superesse: at contra novimus ex Virgilio, Statio, Strabone, ut ceteros taceam, pacis artibus, & studiis litterarum, gymnasticis ludis, & ephebiacis otium omne impendisse, imo quidquid speciem belli, vel rixarum præseferret, procul abhorruisse; quare etiam fori jurgia sibi interdixere, ut canit idem Statius, *Nulla foro rabies*, *&c.* & plurium sæculorum felicitate arma minime eos tractasse legimus: tantum gratulabatur urbs nostra ubique gentium salutari *Græca*, *otiosa*, & *docta Neapolis*; atque ad id genus διαγωγήν amplectendam huc Romanorum nobilissimi tot bellicis rebus defuncti confluebant: facessat igitur quisquis vocet Neapolitanos *Martiales*, præsertim dum ἄριστος latissimæ est notionis, veluti apud Hom. sæpe mulier dicitur ἀρίστη εἶδος, &c. quare ob quamvis aliam animi, vel corporis virtutem hæc fratria, & δῆμος vocitari potuerint Ἀρισταῖοι· sicuti mox dicam de Παυκλείδαις, altera nostrate φρατρία, & δήμῳ· vel ob vetustum heroem *Aristi* cognomento: & fortasse idcirco legimus quosdam hujus δήμου viros hoc nomen affectasse, quare in hoc nostrate lapide legimus nomina *Aristonis*, & *Aristi*.

Quamnam urbis regionem habuerint Aristæi, prorsus ignoramus, cum ex tam prolixo marmore, atque ex nomine ipso nihil determinatum, ac distin-

distinctum videas, vix augurationi ulli relictus est locus: id luculentius noscitari potuisset, si unde nostrarum regionum erutus est silex, majores nostri advertissent, de quorum incuria nunc nihil opportunæ sunt querelæ; ceterum postquam de fratoribus Agarrheensibus pauca adjecerim, de Aristæorum situ divinationem fortasse haud contemnendam apponam.

ΟΙ ΕΝ ΤΗ ΑΓΑΡΡΕΙ.

Ex eodem Aristæorum saxo novam fratriam docemur, præclaro nomine οἱ ἐν τῇ Ἀγαῤῥεῖ, & miretur quisque mecum oportet neminem tot illustrium virorum, ne Mazochium ipsum excipias, qui & de fratriis scripserunt, idque marmor lectitarunt, illam vidisse. Eam autem non ex ditioribus fuisse colligimus ex eo, quod ut cœnas sacras, & sacrificia concelebraret, δανεισμὸν, qui Aristæorum fratriæ interdictus est, iisdem indulgere oportuit. Musam feneratricem in hac urbis regione de hac fratria benemeritam habitasse nullusdum neget. Quod ad vocis etymon, vel qui parum Græce sapit, novit eam adnotare locum aquarum fluentis redundantem, quare ejusdem sobolis adjunctum, scilicet ἀγάῤῥοος, sæpe Homerus Hellesponto tribuit: ἡ Ἀγαῤῥεὺς inflectenda Attico more peræque, ac ὁ Πειραιεὺς, & sicuti huic semper ὁ λιμὴν, illi ἡ φρατρία intelligitur. Porro eam Neapoli Agarrheensem regionem dictam esse non inficiabimur, quæ multis aquarum ductibus exuberabat: cumque adhuc ævo nostro una ea regio, quæ prope Divi Petri Martyris est, aquis belle salientibus, ac salubribus scateat, atque audiam a probatissimis civibus maximum fluentum subter earum viarum tractus decurrere, nemo mihi negotium faciet, si hic & regionem, & fratriam Agarrheensem sistam, proximamque fuisse Aristæentem rear, cum utramque eidem ψηφίσματι obnoxiam inveniamus: quare si Aristæis tractum illum regionis, quæ *Portus* dicitur, & Agarrheensibus juxta adnectitur, tribuam, me haud a vero abludere fatendum est: sane cum binæ hæ urbis regiones situ ceteris humiliores sint, neque quid magnificentiæ vel antiquæ, vel sequioris ævi intueri sit, sed vias arctissimas, domosque plurium contignationum congerie nil apricas; innumerabiles tabernas argentarias, purpurarias, rerum sericarum, &c. ac per compita perennem emacem turbam offendas, facile quis augurabitur, cur Aristæi, & Agarrheenses non tanti nominis exstiterint, & mercaturæ, quæstui, ac fenerationi indulserint, ita ut ψηφίσματι, quo modus in δανισμοῖς servaretur, indiguerint; quare advertis in urbis nostræ regionibus, & inter cives vetustatis reliquias quoad bonam partem perdurare adhucdum, quod ex dicendis luculentius etiam patefiet. Tanta igitur paterna decora ex uno saxo antehac tenebricoso, atque a tot viris doctissimis veluti exigui pretii habito exprompsimus: utinam ubi dejectum jaceat internoscerem, statim Regi nostro id genus gazæ Indicis gemmis suis contra carioris cupidissimo deferrem, ut in cimeliarchium, quod jam ad ceterorum Principum invidiam excrevit, inferret, atque ad exterorum, posterorumque admirationem servaret.

PARS

****

P A R S III.

De reliquis fratriis Neapolitanis singillatim, Πανκλείδαις, Κυναίοις, *&* Ἰωναίοις· *harum etyma, scripti lapides, & monumenta proferuntur, situs etiam divinatur.*

I. FRATRIA Panclidarum, *& elegans marmor nuper repertum illustratur: unguentis utebantur fratores, uti Christiani sacerdotes: locus Jo. Diaconi sanatur. Salmasio, & Mazochio resistitur.* II. *Novum vocabulum* ἀγορανόμιον *proprium Neapolitanorum, quod ceteri Græcorum* δικαστήριον *dixere: hinc multa lux nostratibus litteratis lapidibus. Hujus fratriæ situs definitur.* III. *Præclarissima fratria* Cynæorum, *& marmor singulare nunc primum profertur: triste hujus saxi fatum describitur.* IV. *Græca ejusdem epigraphe, & difficillimæ notæ explicantur: non pauca de nova voce* σύμπλον. *Quæ Maffejus, ac Corsinius in hunc lapidem adnotarunt, nil opportuna.* V. *Huic fratriæ nomen* Cynæorum *ab* κύων, canis: *hanc urbis regionem Alexandrinorum vim maximam incoluisse constat ex Suet. & non unis lapidibus. Marmori* Anubidi *sacro, & affecto medela, & lux. De alio nostrate saxo perquam male meritus est Gruterus. Neapolitani ab sacerdotibus annos distinguebant, ut Athenienses, quod scriptis lapidibus firmatur.* VI. *Ab Cynæorum fratria præter Anubin colebatur* Isis, *&* Apollo Horus Harpocrates, *ut ex nuperrimo cippo urbi nostræ honestissimo patet.* Isis *non ab* ישש, *sed ab* יש: *Apollo ab* הלל, Horus *ab* עור, Harpocrates *ab* ערף, *&* κρατεῖν, *quod non viderunt eruditissimi quique:* Apollo *apud Hom. & Hesiodum Deus* δεινός, *&* κακοποιός, *non* ἀλεξίκακος, *atque* averruncus, *contra ac in Homeri filiis; hic vates nomina Deorum Ægyptiorum unquam meminit.* VII. *Hujus cippi per partes interpretamentum: quid* εἶναι δόσις, *& reliqua verba, præsertim* ἄρξας *i.* ἀνδρῶν ἀρχήν· *voces* δόγματι συγκλήτου Ῥωμαίων *nihil lædunt* αὐτονομίαν *Græcanicam Neapolitanorum.* VIII. *Proferuntur reliqua monumenta, queis Alexandrinos in hac* Cynæorum *regione habitasse constat, scilicet elegans Nili statua, quæ describitur, & illustratur: epigraphe in Dominicanorum ædibus, & quidam Sannazarii versus, & Capacii saxum, &c. Curiæ patriciorum Nilensis regionis laudes.* IX. *Fratria* Jonæorum *ex corruptissima voce nostratis lapidis conformatur, in quo bina inficeta vocabula* λαυκελαρχήσαντα, *&* γραμματίσαντα *in sincera* λαυκελαρχήσαντα, *&* γυμνασιαρχήσαντα *restituuntur.* X. *Alteri nostrati saxo medela, & quidam magistratus Neap. reip. antehac ignoti ab eo in lucem protrahuntur:* δημαρχός *vox novæ* διαγνώσεως· *Reinesio ope hujus lapidis Neapolitanam* πολιτείαν *evertenti, &* Marciæ Melissæ *saxum importune recitanti enixe obsistitur. Situs regionis* Jonæorum *divinatur.*

POSTQUAM plurimas membranas quatuor nostrates fratrias complectentes te evolvisse fortasse nihil pœnituit, ut tanquam iter agentem parum moræ, ac quietis nectere finam; alteram hanc partem ab priori abstractam, ac sejunctam post aliquod jucundi otii intervallum perlegendam objicio: facile enim quis novum laborem subiturus est, si refectis parumper viribus integer aggrediatur.

ΠΑΝΚΛΕΙΔΑΙ.

Fratriam Panclidarum paucis ab hinc annis novimus ab ſaxo eruto non longe a S.Petri in vinculis templo, cujus lapidis exemplar curate expreſſum etiam p.487. appoſui, & quædam ſolummodo de illius ætate adnotavi: atque eo potiſſimum ſervari ſummo ſtudio a me laboratum eſt, quod ignotum antehac fratriæ nomen oſtentat: haud ſcio, cur diligentiſſimus Mazochius hujus marmoris apographum minime ſibi corrogaverit; curavi enim, ut parieti ædium Nicolai Amendolæ, ubi repertus eſt lapis, ſtatim affigeretur, eſſetque omnibus palam; ejus litteræ, quando e fundamentis extractum vidi, minio adhuc rubeſcebant, eo enim colore tinxerunt veteres. Pro re nata in mentem nunc venit etiam paucis abhinc annis ab ruinis oppidi Pompejorum marmor in lucem tractum me inſpexiſſe, characteribus etiam rubrica delibutis, quod adſcribo, nam Regii cimeliarchii præfectus profeſſus grandia, levia iſthæc non ſectatur:

ANTEROS L. HERACLEO. SVMMAR
MAG
LARIB. ET. FAMIL

Imo & Rex fortunatiſſimus lararium ipſum invenit inſtar parvæ ædiculæ cum ara, in qua & thuribulum licet ex argilla lepide fictum, & protome mulieris ex màrmore exſtabant, cujus capillos ex gemmis in ſaxo ipſo ſcalptis corolla ſtringit, eamque ſervat Rex nunc in principe ſui Herculanenſis prætorii æde; omne lararium affabre delineari curatum eſt, quo tam elegantibus vetuſtatis divitiis fruantur etiam exteri. Latiarem hanc epigraphen illuſtrent, queis plus otii eſt, nos Græca melioris penſi facimus; quare Panclidarum ſaxum ſincere exſcriptum accipias:

Γ·ΚΑΛΠΟΥΡΝΙΟΣ
ΦΗΛΙΞ ·
ΤΑΧΡΕΙΣΜΑΤΑ·ΚΑΙΤΗΝ·ΟΡΟ
ΦΗΝ·ΚΑΙΤΑ·ΕΞΩ·ΙΟΥ·ΑΓΟΡΕΥΤΗΡΙΟΥ
ΤΗ ΙΔΙΑ·ΔΑΠΑΝΗ·ΦΡΗΤΟΡΣΙ·ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ·

Si nominis etymon inſpicias, omnium honeſtiſſimi audire videbantur hi fratores, imo etiam cultiſſimi, atque elegantes; cum eoſdem C. Calpurnius

nius Felix unguentis donarit, quæ ſane ad ſe ungendam in balneis adhibuiſſe etiam gentem ἱερατικὴν tam Græcam, quam Latinam protrita res eſt. Atque, ut non aliunde petitis exemplis utar, ſed domeſticis, morem hunc ab ethnicis ad ſacerdotes Chriſtianos etiam noſtrates transfuſum aperte diſces a Joan. Diacono in Chronico Epiſc. Neap. licet pro unguento, utpote egentiores, ſaponem adhibuerint: ita enim ait de S.Agnello: *Hic fecit baſilicam intus civitatem S.Januarii martyris, in cujus honorem nominis diaconiam inſtituit, & fratrum Chriſti cellulas collocavit .... ſed & pro labandis curis bis in anno nativitatis, & reſurrectionis Domini per anni circulum exequendum ſaponem dari ſancivit, &c.* Quæ verba Diaconi ita illuſtrat Mazoch. in Kalend. to. 1. p. 8. *Hinc vides ſeptimo exeunte ſæculo.... balnearum uſum perduraſſe, & in eis ſaponem uſurpatum ad munditiem.* Verum haud ſcio, cur non viderit oculatiſſimus vir in iis Diaconi verbis vocem *curis*; quam collectis exemplis explicat pro *curionibus*, & *parochis*, mendum eſſe librarii, pro *ſuris*, & ſuræ quidem ſordibus obnoxiæ ſunt, hinc lavationibus, & ſapone indigent. Facilem hujus loci reſtitutionem cuidam amico, ut moris mei eſt, communicaveram, qui inde tanquam e ſua penu ſtatim doctiſſimo libello illevit; ſi actione repetundarum in re litteraria uti fas eſſet, de iiſdem facile ipſum arceſſerem, ſed hæc, ut cum amico nugemur, dicta ſint. Quanta unguentorum fama olim Neapolis floruerit, abunde præſtat Peregrinius in Campan. p. 559: & 562. Hic curſim adnotandi venia ſit fruſtra eſſe Salmaſium in Solin. p. 330. (cujus viri πολυμαθείαν uſque miror,) ajentem differentiam inter χρίσματα, & ἀλείσματα, & χρίειν, atque ἀλείφειν eſse, primam dictionem pertinere ad *ſpiſſum*, alteram *ad liquidum unguentum*, cum Homerus contra aperte utatur verbo ἀλείφειν de denſa unctione, ac ſpiſsa, ut Iliad. κ. v. 577. Τὼ δὲ λοεσσαμένω, καὶ ἀλειψαμένω λίπ' ἐλαίῳ, *lavantes, & ungentes ſpiſſo unguento*: & Il. ξ. v. 170. Ἀλείψατο λίπ' ἐλαίῳ, ἀμβροσίῳ, atque ita paſſim.

Quæ vero magni mea referunt, ſunt verba illa Diaconi, *fratrum Chriſti cellulas collocavit*; video hic *fratres Chriſti* valere idipſum, ac *fratores Chriſti*, i.e. κοινωνίαν, ſive ἑταιρείαν *Chriſti*; ſicuti ſuperne adnotavi pag. 600. dixiſſe Theodoretum, Χριστοῦ θιασῶται, & ἀληθείας θιασῶται, inibique plurimis a me oſtenſum eſt peræque eſſe φράτορες, ac θιασῶται· quare etiam atque etiam firmamus fratrias ἱερατικὸν σύστημα fuiſſe, ſervatumque nomen longe temporum etiam apud Chriſtianos, quibus ſaponem dandum ſancivit Agnellus, ethnicis vero fratoribus unguenta diſtribuit Calpurnius. Neque multum annorum intervallum injectum credas inter Agnellum, & Calpurnium, alter enim, Mazochio teſte, ſæculo ſeptimo exeunte floruit, alterum inter quinti cancellos concludendum reor, utpote marmoris characteres perquam degeneres, & detorti indolem ſatis ignobilis ætatis produnt, vid. p. 487. Hic fieri haud poteſt, quin iraſcar quibuſdum doctiſs. viris Florentiæ degentibus, ad quos hanc ele-

gantem epigraphen transmittendam curavi ; ipsi autem statim, quæ eorum diligentia est, typis evulgarunt : verum contra me, qui exscripseram, & Græce haud ignarum, & contra fidem marmoris χρείσματα, *unguenta*, ad arbitrium immutarunt in ἐρείσματα, *fulcra*, turbati fortasse ab marmorarii licentia, qui ει pro simplici ι scalpsit ; quare vis omnis, & mundities epigrammatis pessum ivit : quod advertendum reor, ne tantorum virorum auctoritas nostratibus præclarissimis monumentis officiat.

II. Præterea in marmore legimus Calpurnium *tum exteriorem partem, tum tectum agoreuterii de suo* refecisse : καὶ τὰ ἔξω, καὶ τὴν ὀροφὴν τοῦ ἀγορευτηρίου τῇ ἰδίᾳ δαπάνῃ· quid sibi velit ἀγορευτήριον neque ab lexicis cujuscumque ætatis, neque ab Scriptoribus scias, cum eam ῥῆσιν ab hoc silice dumtaxat noscamus ; quare solummodo, unde fruticat, ejus notionem disces ; verum antea advertendum nihil dubii esse, quin loci cujusdam nomen sit, dum & externe cinctum, & tecto ornatum video : porro ἀγορεύω est *concionor*, hinc ἀγορευτήριον, *locus ubi concionantur*. Cum igitur fratrias id ædificium habuisse certum sit, adhuc inquirendum, cui usui fuerit huic ἱερατικῷ corpori, atque ea in re multum conjectionibus indulgendum ; igitur, cum ἀγορὰ, & ἀγορεύειν sit *concio*, & *concionari*, ædificium exstructum reor, quo fratores ipsi inibi viros suæ regionis, sive δήμου disceptantes audirent, eorumque lites sacra auctoritate, qua plurima pollebant, facile componerent, omni forensi, ac publico tumultu, jurgiisque sublatis ; atque hac in re apprime conjurat Statius nostras, dum de Neapolitanis isthæc cecinit ad uxor. Sil. 3. 5. v. 85. quæ huic epigraphe ingentem lucem pariunt :

Pax secura locis, & desidis otia vitæ,
Et nunquam turbata quies, somnique peracti :
Nulla foro rabies, aut strictæ jurgia legis,
Morum jura viris, solum, & sine fascibus æquum.

Tranquille igitur eorum lites perorabantur, atque æstimabantur, præsertim cum judicum personæ essent ἱερατικοί· atque fratores, cum certum sit habuisse ἀγορευτήριον, judiciali munere functos esse oportuit, præsertim cum habeam ex Glossar. Græc. apud Du Fresne fuisse ἀγοραίους, qui forensia, & publica instrumenta conscriberent ; & vide Cujac. Exposit. nov. 44. quæ de voce ἀγοραῖα illevit.

Neque mihi quis molestus sit, atque opponat locum illum disceptandis litibus addictum appellandum potius fuisse sollemni nomine, ac trito δικαστήριον, nam facile reponam me gratulari veteribus civibus urbanitatis ac leporis plenis, qui a nominibus asperum quid, & triste præseferentibus, uti est δικαστήριον a δίκη natum, quæ & *justitia*, & *pœna* est, abhorruerint, ac melius ἀγορευτήριον optarint, quod honestum quid & decorum audientibus ingereret. Præterea, quoniam sanequam multis superne testatissimum feci Neapolitanos vixisse φιλομήρους, ejusque verba captasse, uti etiam nunc tales cernis in voce φρήτορες, quæ Homerica est,

est, ceteræ autem gentes in φράτορες immutarunt, nihil verendum, ut ipsi, cum divinus vates in utroque poemate ubique utatur vocibus ἀγοράζειν, ἀγορή, ἀγορητής, ἀγορητύς, &c. contra vero vix semel, & iterum verbo δικάζειν, facile pro judiciali foro ἀγοραστήριον dixerint: Homerum autem in iis vocibus ita se gessisse, uti edixi, ne te exemplis opprimam, ex ejus indicibus, quos seri Homericæ lectionis excutere solent, libens disces.

Ex iis, quæ dicta sunt in fratriis Aristæorum, clare constat jus dicundi habuisse fratoras, quare locus etiam his datus est, quo convenirent, quem ἀγοραστήριον vocitabant; cum decretum pro Aureliæ Musæ δικαστικῷ ipsi confecerint, & standum esse edicitur eorundem δόγμασιν, & infligenda ea quidem mulcta, quæ ipsis placuerit, ἀποτίσατο, χειροτονησάντων φρητόρων, *luat, quod fratores decreverint;* neque alium quendam magistratum adscriptum inibi legere est, qui vim auctoritatemque ψηφίσματι illi conciliaret: satis solummodo fuit civibus meis apposuisse nomen Aristonis, sive demarchi, sive potius sacerdotis ejus anni; etenim inferne pag.643. ex eleganti lapide dabo Neapolitanos tempora ab sacerdotum nominibus definivisse. Hinc facile dubites de γνησιότητι duorum decretorum, quæ affert Capac. p.55. & 56. tanquam Neapolitana, cum βουλὴν, *senatum*, & ἄρχοντας inibi legas, quos Neapoli nunquam fuisse, sed solummodo δημάρχους satis constat: kalendæ appositæ sunt more Romano, scil. ι. πρὸ καλ. Ἀπριλίων, quando in decreto Neapolit. pro Musa Attice menses, & dies enumerantur, ἑβδόμη πανθεῶνος ἱσταμένου· atque in primo quidem nulla nota est, qua Neapolitanum dicas; in altero dicuntur interfuisse Φούλβιος Πρόβος, & Λούκιος Πούδης Νεαπολίται· igitur Neapoli scitum illud confectum non est, frustra enim adjectum esset Νεαπολίται, præsertim cum ii, qui sequuntur testes, cujates sint, non dicatur, sed iidem profecto erant cives: mox additur: Λικινίῳ Πολλίωνι ἀνδρὶ ἡμετέρου τάγματος, *nostri ordinis*, idest ejus urbis, ubi conditum decretum, nam antea expresserat extraneos testes, Πρόβον, & Πούδεντα Νεαπολίτας. Si vero quis præfracte binas illorum ψηφισμάτων tabulas Neapolitanas esse tueri velit, utpote Græce sculptas, licet invitus, adsentirer, dummodo octavi, vel noni sæculi fœtum dicat, atque ab Græcis, qui Byzantio Neapolim confugerant, conceptum; quo tempore universa veteris politiæ Græcanicæ forma immutata est, & tunc tempestatis & senatus erat, & archontes, quos & *duces* & ὑπάτους vocabant, vid. superne p.529. 530. titulum Theodori; & subscriptiones Latine apponebantur, uti in his decretis vides. Quibus animadversis, etiamsi quis urgeat bina hæc Capaciana scita nostratia fuisse, utpote insipientis ævi, nihil officiunt, quominus φρητριῶν suum unaquæque habuerit ἀγοραστήριον. Ut hanc vocem, quæ Neapolitanis accepta referenda est, sancta eruditione ornem, recte arcesserem ab Hebræa אגור, unde ἀμέσως ἀγορεύειν, denotatque, *qui sapienter loquitur*: hinc famosus titulus Proverb.30. 1. דברי אגור בן יקה, qui conversus est, *verba congregantis filii vomentis veritatem,*

tot

tot turbas excitavit inter interpretes, quas tutemet legas; ipse miror neminem vidisse Græcam dictionem ἀγορεύειν, quæ ab τῷ אגור fruticat, quo sanctis verbis lux esset.

Reliquum est, ut hujus fratriæ Παγκλειδῶν locum divinem; profecto, cum lapis nuper ab altioribus fundamentis ædium prope D. Petri in vinculis extractum sit, ibique plurium sæculorum vertigine jacuerit, importune se gereret, qui in ea urbis nostræ regione Παγκλείδας fuisse negaverit; itaque omne urbis spatium occupasse dicerem, quod a S. Petri in vinculis templo ad S. Mariæ novæ, & S. Georgii Januensium extenditur, quæ urbis pars adhuc elegans est, & nobilibus ædificiorum operibus nitet; quare jure audiebat δῆμος, & φρητρία Παγκλειδῶν, eorum scilicet, *qui omni ornamentorum genere fulgebant*, sicuti A'ρεσταῖοι, *qui optimis moribus honestabantur*. Sciant exteri paucis abhinc annis, dum a fundamentis novæ curiæ affabre, & magnificentissime exstructæ, & a patriciis Portuensis regionis nomine clarissimæ rudera rejicerentur, vetustissima, mira arte elaborata, ac oppido grandia epistylia, & columnarum bases ex candido marmore reperta, atque extracta; ejus rei ego αὐτόπτας testes voco patricios ipsos, atque Antonium Canevalium unum magni nominis ex regiis architectis, qui eam curiam scite delineavit: & sane si altius terram effodissent, columnas ingentis molis procul dubio acquisivissent; verum alia est hujus nostri sæculi indoles atque ingenium: & irascor, quod fortasse & epistylia illa, & bases in mortaria, ac vilissima quæque conversa sint, venui marmorum sectoribus data. Vides igitur veterem urbem nostram ad isthæc usque loca pertinuisse.

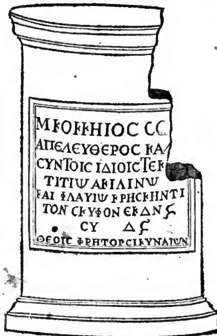
ΚΥΝΑΙΟΙ.

III. Fratriæ *Cynæorum* nomen ipse etiam civibus meis servavi, quod tot sæculorum cursu in S. Mariæ Rotundæ latuerat, & nisi ipse ad horum monumentorum custodiam intentissimus templum reficientibus curatoribus opportunus occurrissem, cippus elegantissimus in frusta conscissus inter cæmenta, & operum fartturas abiisset: ejus fatum una cum sat brevi descriptione, quo & oblecteris simul, & ira ardescas, accipe: rotundus is cippus media sui parte parieti illius templi infixus adhærescebat, regebatque lustralis aquæ vas: Grajus artifex in quaternas æquas divisiones teretem ejus faciem distinxerat, in quarum prima epigraphen, in altera Vulcanum, ut moris est, malleum manu stringentem, & prope ipsum incudem cum forcipe, in tertia Bacchum juvenem elegantiæ refertum cum thyrso, & tygridi adstanti uvam porrigentem, in quarta Minervam hastatam, ac loricatam scalpserat; quæ omnia ad plenæ artis exemplum elaborata vidimus, postquam ab pariete detractus est lapis; etenim antea unus Vulcanus, & minima litterarum pars intuentibus objiciebantur. Centies exoraveram, sæpe verbis blanditiei plenis ambiveram, ac pectus prensaveram senis sacerdotis ex regni nostri provinciis Neapolim advecti, & curæ templi

pli illius addicti, sed frustra indociles, & nil purgatas ejus aures personui, ut saxum a templi pariete extraheret, & in atrium ἴδωλα illa, & profanum negotium detruderet: minarum plenus me repulit, tanquam thesauri loculamentum aucupantem: accipienda tunc mihi fuit senis illius injuria, ac mussitanda; inde ad Eminentissimi Archiep. Spinelli auctoritatem provocatum est, qui sacrarum æque disciplinarum, ac antiquitatis amantissimus sacerdotem accivit, & ineptissime moras nexantem, ac restitantem cippum in lucem omnem trahere coegit; interea viam ad templum illud sollers, & catus celebrabam, tumebam enim laudis amore, ut ipse primus cippum inviserem, atque exscriberem; quem tandem voti compos in membrana exacte expressum cum interpretamento ad Eminentiss. Principem tunc temporis rusticantem, quod expetierat, mittendum curavi.

Nunc ad ludicra quædam accedendum: admonui adolescentes auditores meos, ut ad tam gratum antiquitatis pignus adirent, illas Deorum icunculas admirarentur, atque patriorum monumentorum exemplis ad id genus studia inflammarentur: quorum statim globus lectissimus, ac impiger ad saxum, quod in templi aditum dejecerat senex, ruit; & dum juventus vivida, ac operosa plus æquo urgebat saxum, ut moveret verteretque, subsedit solum atrii, & cippus præceps in communem templi sepulturam alte detrusus est: vento ociores ilicet aufugere adolescentes, quos lictoribus, & fascibus compescendos inclamabat senex; meque de marmoris casu certiorem statim fecere: ille interea infestissima ira urebatur; atque statim structores accivit, ut solum pertusum exæquarent, ac reficerent, quo optatissimum id monumentum cadaveribus intermixtum æterna oblivione premeretur. Binis ipse post diebus veluti rerum inscitissimus senem adivi, deque saxi fortuna vix me interrogantem durissimis verbis excepit, atque hirtus increpuit saxum illud tanquam malum loci genium longe gentium amandatum esse, ejusque lapidis causa crumenam suam jam inanem evasisse. Reputans ipse mecum fore, ut bonas horas luderem, si pro saxi reciperatione senem iratissimum multa prece fatigarem; visum est iterum Cardinalem Archiep. adeundum, qui tum de cippi ancipiti casu, tum de senis furentis, & marmor sepelientis πολυπραγμοσύνη exhilaratus est, illicoque ardentem nuntium misit, ut lapidem e communi sepulcro senex educendum curaret, alias ipse Archiepiscopus per operas suas saxum in vitam traheret: ille sortem suam exsecrans recitavit Horatianum illud, (quod, quo pacto didicerat, ignoro,) se natum *tortum sequi potius, quam ducere funem*; imperio, quod frangere haud potuit, invitus ac tristis paruit, & *inter scabiem, & contagia lucri* e mediis cadaveribus cippum eduxit: & odio obscuro percitus extra atrium publica in via illum collocandum jubet: sed fato iniquo sequenti nocte intempesta vel incolæ, vel exteri, qui has gazas habendi amore senescunt, rapuere; nisi potius ipse senex iniquiores technas parans injuriam ac calamitatem magis fœdam eleganti marmori importarit; atque isthæc de præclarissimo monumento,

mento, five tragœdiam dicas, five comœdiam; quare nisi ipse sollertissimus, duce & lare Eminentiss. principe, epigraphen, ut vides, exscripsissem, nam imagunculas pingendi ob tot dolendas marmoris vices, otium non fuit, honestissimi avitæ antiquitatis pignoris memoria intercidisset.

Vix affabre manu mea exscriptum lapidem, ut hic intueris, figuras autem pingendi otium defuit, Mazochio, cujus auditorem plures annos me fuisse gaudeo, statim obtuli, quo in notis hisce difficilioribus ipse Œdipus mihi Davo opem ferret; sed vir summus quo felicioris, eo severioris ingenii me inaniis plenum dimisit, tanquam iis arcanis indignum, atque imparem: hinc factum est, ut cum ipse summo studio fratrias enumerandas susceperit, Cynæorum etiam oblitus sit, isque lapis, quo maxime indigebat, atque summa luce donare potuisset, eum latuerit. Contra vero, cum Florentiam, ac Veronam ad amicos epigraphen misissem, postquam me familiarissime usi sunt, illico in lucem editam, Latineque expressam vidi, sed qua felicitate inferne noveris; verum meam ante sententiam, ac medelam accipias: M.

Μ. ΚΟΚΚΗΙΟC CΕΒΑCΤΟΥ
ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟC ΚΑΛΛΙCΤΟC
CΥΝ ΤΟΙC ΙΔΙΟΙC ΤΕΚΝΟΙC
ΤΙΤΙΩ ΑΚΙΛΕΙΝΩ
ΚΑΙ ΦΛΑΤΙΩ ΚΡΗCΚΗΝΤΙ
ΤΟΝ CΚΥΦΟΝ ΕΞ ΔΝ ξ
CΥ Δ ξ
ΘΕΟΙC ΦΡΗΤΟΡCΙ ΚΥΝΑΙΩΝ

IV. Ne dubites, quin probe in primo versu implerim mancam vocem σεβαςῦ, ut in sexcentis lapidibus, vide p.470. In secundo haud injuria nomen hujus liberti refeci Κάλλιςος, nam Καλλίας, qui apponi etiam dumtaxat potuisset, versum minime compleret pro totius scalpturæ συμμετρίᾳ. Plena negotii res est sexti, septimique versus interpretatio, nam reliquos vel puer decennis legeret. Porro nisi Musis iratis natus sim, ajo notam illam ξ lineola obliqua sectam esse τὸν ξέςlω, idest *sextarium*, neque quid hæreas, nam clare ex libro, qui Galeno tribuitur περὶ μέτρων, ᾗ ςαθμῶν circa initium ita legimus: Τινὲς δὲ τὸ ξέςlω διὰ τῦ ξ πλινθέντος αὐτὸ εὐθείας γραμμῆς δηλῦσιν, *quidam autem sextarium per litteram ξ recta linea sectam denotant;* sane marmoris duplex nota proxime accedit ad id genus τῦ ξ, imo ipsissimum est elementum; quare sextum versum reddes, *scyphum ex quatuor & quinquaginta sextariis*, quo nihil aptius ac decentius.

Septimus versus majori difficultate urgetur, etenim quid sibi velit CY, doctissimos quosque torsit: constat sane nomen esse vasis longe scypho brevioris, utpote capacis quatuor sextariorum; cumque Diis sacrum esset, ab sacrificalibus vasis desumendum, inter quæ dumtaxat *simpulum* reperies, quod sane Græce conversum est in CΥΜΠΛΟΝ, cujus duos principes characteres expressit scalptor. Vel qui parum Græcos Scriptores, qui cum Romanis vixerunt, versavit, novit illos plurimas voces ab his mutuatos esse, & Græco more emollivisse, præsertim in vocabulis sibi non apte respondentibus, si inverterentur: uti in fratria Aristæorum de voce δεινάρια dictum est. pag. 628. neque curanda est litterula Υ pro I, cum notum sit, quantæ soni affinitatis sint bina hæc ςοιχεῖα, & Græci voces suas fere omnes ab syllaba συν, vel συμ incipientes τῷ Υ signant. Igitur ex marmore colligimus M. Coccejum Callistum cum filiis Diis fratoribus Cynæorum sacrasse scyphum 54. sextar. & simpulum sextar. 4. quæ certo audivisse vasa sacrificalia nullusdum inficiatus est. Ut autem firmem nil mirum esse, si nostra gens Græcanica scalpserint σύμπλον cum litterula υ, adjiciam longiora Vossii verba mihi appositissima ex etymol. verbo *imbuere*, & advertes litem antiquam fuisse inter grammaticos, utronam charactere υ, an ι ea vox pingenda: „ A *bua* quoque est *sim*„ *puvium*, εἶδος σκεύες ἱερατικῦ, ut scribit Adamantius Martyrius apud

Mmmm „ Cassio-

„ Caffiodorum lib. de Ortograph. Plenius de eo vetus Juvenalis interpres
„ ad illud fat. *6. Simpuvium ridere Numæ , nigrumque catinum ; Sim-*
„ *puvium*, inquit , *quia omnes facerdotes fimul bibebant , inde fimpu-*
„ *viatrix illa dicitur, quæ porrigit poculum ipfud.* Sabini, a quibus ea vox
„ accepta *p* in *b* mutare amabant . Lazarus Baifius apud Juvenalem , &
„ fimilibus locis legit *fimpullam*, & quod mirum, hanc vocem fcribit per
„ *y*. Sunt & qui *fympinium* fcribunt, ut fit παρὰ τὸ συμπίνειν · ita legit
„ Hadrianus Junius non apud Juvenalem modo, fed etiam Ciceronem lib.*6.*
„ Arnobium lib.4. Varronem fat. *eft modus matulæ*, five περὶ μέθης, &
„ lib.1. de vita pop. Rom. item Plinium lib.35. cap.12. Vide eum, fi vo-
„ les lib. 2. Animadv. cap. 10. Mirum vero fcribere Lazarum metuere
„ fe, ne, qui *fympinii* fcribunt, id cuiquam probare poffint. Nam etfi
„ & ipfe quibus locis *fympinium* Junius fcribit , vel *fimbuvium* ma-
„ lim, vel *fimpulum*, (de quo feparatim agemus;) multis tamen par-
„ tibus *fympinium* prætulerim voci fympullæ ; nam fympinium Græ-
„ cam originem præfert; & quanquam apud Græcos Scriptores non re-
„ periatur , a Siculis tamen Romani accepiffe poffint ; qui multa ali-
„ ter efferebant, ac veri Græci. At *fympullæ* nomen cum origine Græ-
„ cum non fit , Latinum effe nequit , quia Y in Græcis folum inveni-
„ tur. Adde, quod *fympinium* magis, quam *fympulla*, & veterum mfso-
„ rum antiquitus excuforum fide fit fubnixum: „ huc ufque Voffius. Itaque fi τὸ CY in noftro lapide legere vis in Voffium jurans συμπίνιον per me liceat. Gutherius de vet. jur. Pontif. p. 357. quædam addit de fimpulo & cum *y* fcribit . Si optes quæfitiffima ex Hebræo , Græco , & Latino fonte de fimpulo , ejufque forma ex lapidibus, & numifmatis exacte expreffa, ne pigeat Fortunati Scacchi invifere eruditionis dives Myrothecium in capite 53. lib. 1. infcripto: *Sacri fimpuli forma aperitur* , quod & quæftui tibi erit, & voluptati: vide etiam Jo. Saubertum de Sacrific. vet. cap. 17. ubi etiam fimpuli χῆμα affert, & fi tibi otii eft, confulas reliquos, quos recitat, & qui de hoc vafculo fcripfere. Præterea multa, & exacta de fimpulo tenes a Bocharti Hierozoic. par. 1. pag. 549. nempe fuiffe exiguum vas, & adagia, atque etymon ab ספל, quem adifis; fed ratio fcribendæ hujus vocis, quæ litigii plena eft, tantum virum fugit: de fimpuvio vero pauca admodum addit ibid. pag. 586. lin. 54.

Apponam, quæ doctiffimi viri chartis fuis pro hujus filicis illuftratione allevere : & fummæ famæ Maffejus facile nodum incidit , dum in Mufeo Veron. pag. 479. ait : *Scyphus Diis tribulibus Cyneorum a Coccejo, & ab ejus natis Titio Aquilino, & Flavio Crefcente oblatus, quo pondere, & cujus pretii fuerit , obfcuræ , & detritæ lapidis notæ nos fcire vetant ;* verum inibi notæ funt clariffimæ, & detritum nihil. Corfinius in notis Græcorum pag. 17. cujus Græcanicam eruditionem in amicorum colloquiis nunquam fatis commendo , pro hujus faxi fententia docte fcripfit; vereor tamen, ne omnia turbarit. Pro σέβαστε in primo verfu

ſu repoſuit Σεξτυ υιος, quæ bina verba ſatis ἀπροσδιόνυσα· in ſecundo pro Καλλιςος refecit Καισαρος, quare in Corſinii medela hujus liberti cognomen, quod nunquam omitti ſolet, ignoramus; miror tantum virum hoc non vidiſſe. In ſexto verſu, ac ſeptimo extremas notas ſuſpicatur eſſe numerales, ſcil. ἐπίσημον κόππα, atque ΔΝ eſſe *denaria*, hinc interpretari poſſe ait *ſcyphum denariorum nonaginta;* verum non advertit vir ſummus tum fuiſſe ejuſdem pretii & ſcyphum, & ſimpulum, tum pro binis tam levis impenſæ vaſis elegantem, & anaglyptis ornatiſſimum cippum Coccejum meruiſſe, qui quidem cippus longe pluris, quam anathemata ipſa ſtetiſſet. Præterea hariolatur Corſinius ambas notas (ad τὸ ξ proxime accedentes) peculiarem vel monetam, vel pondus noſtrum Neapolitanorum deſignare potuiſſe: inde ΔΝ non *denaria*, ſed 54. exprimere, & Δ in ſexto verſu eſſe 4. verum vir doctiſs. id genus monetæ, & ponderis Neapolitani ipſe comminiſcitur, quare credat qui levioris fidei eſt, non ego. Videndum an felicior fuerit in reficienda mutila voce CY, edicit autem, *Vel σύςομον legi debet, peculiare nimirum vaſi genus, quod a Polluce deſcribitur lib. 1. c. 19. ſegm. 69. vel aliquid aliud id genus, quod ignorare nunc cogimur:* hic primum viro Græce gnariſſimo majorem opto fidem in recitandis Scriptorum locis, etenim Pollux de συςόμῳ loquitur lib. 10. cap. 19. frag. 68. deinde vellem etiam, ne tacuiſſet σύςομον apud onomaſticographum eſſe *poculum*, ſeu *calicem pro communi menſa*, hæc enim præfert titulus hujus cap. περὶ ἐκπωμάτων, κ̀ τραπεζῶν ὀνομάτων, non vero *vas ſacrum, ac ſacrificiis addictum*, uti certe erat ſimpulum; quare longe opportunius CΥΜΠΛΟΝ[illegible] ſtimimus, quam eſt Corſiniana vox σύςομον, profanum poculum, & Diis indignum; ſane nemo vel bibaciſſimus ſibi fabricari juſſiſſet poculum, quod quatuor ſextariorum capax eſſet. Tenes jam epigraphen, in quibus manca eſt, reſtitutam, atque in difficilioribus notis illuſtratam, quam obſcurarunt, ac turbarunt exteri.

v. Age divinemus, cur hic δῆμος, & φρατρία vocitati ſint Κυναῖοι, atque qua in regione Neapolitana degerint. Porro vel tirones ſciunt a voce κύων, *canis*, & proxime a caſu patrio κυνός fruticare Κυναῖος, ſcil. is, qui cani addictus eſt, eumque colit: hinc ut te non diu teneam, Κυναῖοι ſunt, qui Anubin, Ægyptium numen colebant ab voce Syra נבח, ſive הנבח, *latrare*, & κατ' ἐξοχὴν audit *latrator;* templumque facile ei erexerant, ac ſtatuam dedicarant, & utrumque ἱερατικῷ fratorum corpori commendarant: Alexandrinorum vim grandem Neapoli fuiſſe novisque ſemper colonis refectam Suetonio debemus in Neron. c. 20. *Captus autem* (Nero) *modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de novo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria evocavit.* Præterea Anubin coluiſſe Cynæos novimus ex præclaro marmore, quod certe Neapolitanum eſt, atque haud ſcio, cur Venetias translatum ex Delo adſtruat Gruterus pag. 86. 2. quare jure poſtliminii nobis reciperandum eſt:

ΑΠΟΛΛΟΝΙΟΣ·ΔΙΟΣΚΟΤΡΙΔΟΤ
ΝΕΑΠΟΛΙΤΗΣ·ΑΝΟΤΒΙΔΙ·ΤΠΕΡ·ΕΑΤ
ΤΟΤ·ΚΑΙ·ΤΗΣ·ΓΤΝΑΙΚΟΣ·ΚΑΙ·ΤΩΝ
ΠΑΙΔΩΝ·ΕΠΙ·ΙΕΡΕΩΣ·ΣΩΣΙΩΝΟΣ
ΤΟΤ·ΕΤΜΕΝΟΤΣ·ΟΙΝΑΙΟΤ

Ex quo epigrammate discimus statuam erectam huic numini Ægyptio sub sacerdote, seu fretarcho Sosione Eumenis filio Cynæo, scil. e fratria Cynæorum, quare Οιναιου sine periculo confinge Κυναιου, ut apte conveniat cum Anubide, atque cum Cocceji marmore. Miror Gruterum pag. 86. 2. adserere fratriam Οιναιων se etiam advertisse in alio nostrate lapide, quem ipse refert pag. 428. 11. & Capac. pag. 52. verum inibi neque vola, neque vestigium est ejus vocis, atque quod legitur ONANOI conjunctim, vel tiro dispesceret in ternas voculas ON AN OI, verba enim sunt in versu 12. ejus lapidis . . . *τόπον εἰς κηδείαν δίδοσθαι*, ON AN OI *προσήκοντες αὐτῷ ἕλονται*, *locum pro funere dato, quem ejus propinqui elegerint:* & quis non miretur viros summos in isthæc peccata offendisse? Si autem quis revera in Deli insula contendat erectum lapidem, lubens etiam do, dummodo cogitet fieri potuisse, ut Apollonius cum Alexandrinis, quorum ingens numerus in nostra Cynæorum regione florebat, & qui mercibus commutandis studebant perquam maxime, Delon Cycladum principem insulam petierit vel annonæ convectandæ causa, (de Deli ditissimo mercatu Cic. pro leg. Man. cap. 18. & Plin. l. 34. cap. 2.) vel potius religionis ergo, nempe ut temp[illegible], & natale solum Apollinis veneraretur, cujus ipse & nomen gerebat, & Neapolitanos Deum hunc præ ceteris numinibus religiosius coluisse ostensum est p. 616. inibique ad posterorum memoriam numini patrio Anubidi statuam, vel aliud quodvis donarium dedicaverit. Verum potior sententia unumquemque urgere debet saxum Neapoli erectum, cum quæ hujus urbis propria erant, in ipso intueamur; & ut brevis sim, vides, præter vocem Νεαπολιτης, binas esse, scil. Ανουβιδι, & Κυναιοι, quas, si Neapoli nostræ haud tribuas, minime reperies, cui ejusdem nominis urbi adscribas; cum constet Ægyptios Deos cum primis enixe cultos a civibus meis, (& paullo inferius ea de re alios producam lapides,) & Cynæorum δῆμον, & φρητρίαν in unis nostris marmoribus scalptam esse; quare si quis id neget, vel serus lapidum litteratorum studii est, vel contendendi vi facile abripitur.

Interea fruamur nos his vetustatis honestissimis monumentis, ex quibus eruo, ideo in marmore appositum τὸ Νεαπολίτης, ut posteri noscitarent non virum ex Alexandrinis, quibus ea regio florebat, sed Neapolitanum Anubidi memoriam dedicasse. Præterea vides in saxis a Romanis erectis Romana nomina Flaviorum, Coccejorum, Herenniorum, &c. quæ e contrario a Neapolitanis, utpote Græci oris, erigebantur, Graja omnino nomina, Ἀπολλώνιος, Διοσκουρίδης, Σωσίων, Εὐμένης, κ.τ.λ. Addas ex

hoc

hoc Apollonii silice novisse, quod antehac latuerat, & ad summum patriæ decus est, scil. Neapoli in urbe Ἀττικιζούσῃ annos adnotari nominibus *sacerdotum* fratrias regentium, quos fortasse annuos credas, uti Athenis quondam factum legimus in Plutarcho in Demetr. ut me docuit Corsinius in fast. Attic. to. 1. p. 39. Μόνοι δὲ (Ἀθηναῖοι)... τὸν ἐπώνυμον, καὶ πάτριον ἄρχοντα καταπαύσαντες, ἱερέα σωτήρων ἐχειροτόνουν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν· καὶ τοῦτον ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων, καὶ τῶν συμβολαίων προέγραφον, *uni* (Athenienses) ...*sublato patrio magistratu, archonte, a quo nomen accipiebat annus, sacerdotem servatorum* (Deorum) *quotannis crearunt, quem plebiscitis, & contractibus præscribebant*; quem morem quosdam annos perdurasse idem Plut. asserit; & Neapolitani etiam in marmoribus, ut in hac epigraphe, sacerdotem Sosionem apposuerunt. Verum jam ante Corsinium idipsum adnotaverat Vandalius in Dissert. p. 222. eademque Plut. verba recitarat; si multa optes de Sacerdotibus etiam feminis, prolatis aliis lapidibus, atque etiam numismatis, hujus doctiss. Angli Dissert. 2. & 3. consulas. Hinc plurimum lucis est superno longiori decreto p. 624. pro Aurelia Musa, in cujus initio vides ἐπὶ Ἀγρίππου, quem facile dicas fuisse sacerdotem, qui annum ejus ψηφίσματος definiret: & ad tædium inculcatum a me veteres cives meos mores Athieniensium, & διαγωγὴν Ἀττικὴν etiam Strabone teste religiose persecutos esse. Demum non me fugiat advertere, tum αὐτόχθονας Neapolitanos annos a Sacerdotum nominibus adnotasse, tum Romanos accolas e contrario, quamvis Neapoli urbe Attico more victitantes, annua tempora a consulibus Romæ creatis distinxisse, vid. pag. 613. Multas porro vetustatis reliquias ad patriæ decus ex uno saxo congessimus.

VI. Atque adeo verum dicas hanc Cynæorum regionem Alexandrinos, & Ægyptios occupasse, ut præter numen Anubin, reliquos bene multos hujus gentis Deos hic cultos ex saxis docti simus; itaque exploranti mihi, uti meus est mos, antiquas ejusdem regionis reliquias, in ædibus Carbonellorum basis se obtulit non exigua, (cujus etiam memini pag. 475.) litteris ad parietem obversis, ab ædium possessoribus curata parum, & neglecta; accitis igitur clam viris robore valentioribus, dimotum est saxum, repertaque est litterata facies sat lutulenta, & calce quoad bonam partem contecta; itaque iterato ad saxum adeundum mihi fuit, & ferro patientissimus, & blande in lucem elementa traxi parum ab optimis deliscentia, licet quædam sint fugientia in imis lineis, quippe quæ minora sunt, nec tam introrsus scalpta, sed oculorum vi valentibus certa eorum prostant vestigia; rogavi enixe Carbonellos, ut præ opibus tam illustre vetustatis pignus servarent carius. Non parum opis mihi præstitit in vocum divinatione, dum marmor scrutabar, Alexander Petitus juvenis honestate morum, ac ingenii felicitate beatissimus, qui per omnium bonarum artium cultum, & non unius linguæ ornamentum ætatem transigit suam, mihique in hoc atramentario labore adjumento esse lubens fateor.

ISI-

I Σ I Δ I
ΑΠΟΛΛΩΝΑ · ΩΡΟΝ
ΑΡΠΟΚΡΑΤΗΝ
Μ · ΟΨΙΟΣ · ΝΑΟΥΙΟΣ
Ο · ΑΝΝΙΑΝΟΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ · ΕΠΑΡΚΟΣ
ΣΕΙΤΟΥ · ΔΟΣΕΩΣ · ΔΟΓΜΑΤΙ
ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ · ΡΩΜΑΙΩΝ
ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΣ · ΤΑΜΙΑΣ · ΠΟΝ
ΤΟΥ · ΒΕΙΘΥΝΙΑΣ · ΧΕΙΛΙΑΡ · ΛΕΓ · Ε
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚ · ΑΡΞΑΣ · Ι · ΑΝΔΡΩΝ
ΑΡΧΗΝ · ΕΠΙ · ΡΩΜΗΣ

Itaque ſollertiæ meæ acceptam referas hanc epigraphen, & vides prope Nilenſem noſtratem regionem eas reperiri, quæ ad rem Alexandrinorum convenarum, & Ægyptiorum numinum religionem pertinent; pauca addam pro luce horum verborum, præſertim, cum id tibi receperim ſuperne pag. 475. ſed prius ſententiam accipias: *Iſidi. Apollinem Horum Harpocratem* (ſtatua honorat) *M. Opſius Navius Annianus prætor, curator frumenti dividundi decreto ſenatus Romani, ædilis, quæſtor Ponti Bithyniæ, tribunus legionis V. Macedonicæ, decemvir in urbe Roma.* Merito Annianus Iſidi, utpote omnium Ægyptiorum numinum principi epigraphen ſacrat, & Dea eſt, uti ferunt, veterrima, hinc quidam deducunt ab ישש, *decrepitus*; quanta de ea volumina exarata ſunt ab antiquis, & hujus ætatis Scriptoribus, ne recitare me cogas, cum ſatis tibi ſit adire Plutarchum de Iſide, & Huetium prop. 4. p. 250. Lipſiæ 1703. & qui de tabula Iſiaca ſcripſere. Ipſe vero neſcio, cur a γενικωτάτῃ voce ישש, *canus*, nomen Deæ traxerint cum magis quadret famoſa ῥῆσις יש, *eſt*, Ægyptio more τῷ *is* addito, uti Oſiris, Apis, Anubis, Serapis, quod etymon me docuere veteres lapides, Campanus alter: TE TIBI VNA QVAE ES OMNIA DEA ISIS ARRIVS ALBINVS V. C. & alter ſat antiquior, quem refert Plutarchus: ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΠΑΝ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΚΑΙ ΟΝ ΚΑΙ ΕΣΟΜΕΝΟΝ, *ego ſum omne, quod fuit, & quod eſt, & quod erit*. De Harpocrate nihil reliquum fecit nobis vir ἐξοχώτατος Cuperus, qui de hoc numine Ægyptio volumen edidit optimæ frugis pleniſſimum, inque pag. 156. Trajecti 1687. oſtendit Ἀπόλλωνα Ὧρον Ἁρποκράτην, ut in noſtro marmore vides, eundem Deum eſſe, refertque epigraphen: ΜΕΓΑΣ ΩΡΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ ΑΡΠΟΚΡΑΤ. ΕΥΙΛΛΟΣ ΤΩΙ ΦΟΡΟΥΝΤΙ · ſi mea nunc referret, trium harum vocum etyma probe educerem, Ἀπόλλων ab פלל, ſive הפלל, *diſſecuit*; Ὧρος ab עיר *in malum vigilans*; Ἁρποκράτης, vo-

cem

cem hibridam ex ערך, & κρατεῖν, nempe in *ruina fortis*; itaque vides ideo Deum hunc tribus ſimul nominibus appellari, quod in eandem notionem vergunt.

Et nunc memini, cur, quæ magnus Homerus Apollini ἐπιθετὰ attribuit, damnoſæ διαγνώσεως ſint, uti ἑκηβόλος, & ἑκηβελέτης, *ultor*; hinc mihi peropportunus verſus 110. Il. α. Ὥς δὲ τοῦδ' ἕνεκα σφιν Ἑκηβόλος ἄλγεα τεύχει, *quod ideo ipſis vindex Apollo damna ſtruit*, peſtem enim in Græcorum exercitum immiſerat; & ipſe divinus vates nobis aperit, quid valeat ἑκηβόλος, nim. ἄλγεα τεύχων. Dicitur etiam paſſim ab eodem vate ἑκάεργος, *negotia faceſſens*, λαοσσόος, Il. υ. v. 79. *copias diſſipans*, non vero *ſervans*, uti interpretatur ſcholiaſtes, nam idem προσθετὸν appoſnit Marti Il. ρ. v. 398. & Ἔριδι Il. υ. v. 48. ut ſileam de vocibus ἀργυρότοξος, κλυτότοξος, χρυσάορος, neque alias in Hom. reperire eſt, niſi quæ etiam vim hujus *armati* numinis, furoremque indicant; imo in Il. δ. v. 107. & 114. ipſum vocat δεινὸν, *terribilem*: νεμέσησε δ' Ἀπόλλων . . . Τρώεσσι δὲ κέλετ' ἀΰσας . . . δεινὸς Θεὸς, *indignatus eſt Apollo, Trojanos incitavit inclamans terribilis Deus*; quare Apollo in tanto vate non eſt Deus averruncus, & ἀλεξίκακος, ſed potius inter κακοποιοὺς accenſendus: & conqueror de poetis Homeri nepotibus, qui bonis ἐπιθετοῖς Apollinem honeſtarunt; jure igitur terna nomina Ἀπόλλων, Ὧρος, Ἀρποκράτης ab veterrimis dictionibus Hebræis tracta ſunt, quæ formidandum præmonſtrant hunc Deum; ſi id nunc agerem longius hoc elegans argumentum protraherem; & miretur quiſque, cur tot Homeri doctiſſimi interpretes, quod nunc de Apolline dictum eſt, non viderint, imo qui tot commentarios de Diis Syris, Ægyptiis, &c. aggeſſerunt, ne de etymo quidem quidquam cogitaverint. Ceterum expendant alii, quare Homerus, & maxime Heſiodus, cuja potiſſimum intererat, numquam Deorum Ægyptiorum gregis nomina Iſis, Oſiris, Anubis, Apis, Adonis, Bacchus, Harpocrates, Horus, &c. meminerit, licet poſteriores vates eadem ad tædium celebrarint.

VII. Munera Anniani, quæ in ſaxo enumerantur vel Romanarum antiquitatum tironibus nota ſunt, & in marmoribus frequentiſſima tum Græce, tum Latine: fere eadem legere eſt in Hiſt. Aug. to. 1. p. 572. dum ait Spartianus de Didio Juliano: *Inter xx. viros electus eſt ſuffragio matris Marci: quæſtor ante annum, quam legitima ætas ſinebat, deſignatus eſt: ædilitatem ſuffragio Marci conſecutus eſt: prætor ejuſdem ſuffragio fuit: poſt præturam legioni præfuit in Germania viceſimæ ſecundæ Primigeniæ; inde Belgicam ſancte, ac diu rexit*; munus *præfecti*, ſive *curatoris frumenti dividundi*, quo ſolummodo non functus eſt Didius, ut æque ſit, ac Annianus, notiſſimum eſt ex Dione, & Suetonio, & hic quidem cap. 37. illud ab Auguſto inſtitutum narrat: *Nova officia excogitavit, curam operum publicorum, viarum, aquarum alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, &c.* vide doctas adnot. in Burmanni editione;

ille

ille, nempe Dio pag. 746. v. 26. edit. Reim. Ταῦτά τε οὖν ἕκαστα διενομοθέτει, καὶ ἵνα ἐπὶ τῇ τοῦ σίτου διαδόσει προβάλλωνται, καὶ οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀεὶ ὄντες ἕνα ἕκαστα ἐκ τῶν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐστρατηγηκότων, καὶ ἐξ αὐτῶν τέσσαρες οἱ λαχόντες σιτοδοτῶσιν ἐκ διαδοχῆς, *præterea* (Augustus) *instituit, ut ad distribuendam annonam magistratus singuli singulos ex iis, qui ante triennium præturam gessissent, proderent; ex quibus quatuor sorte delecti frumento dividundo vacarent ordine*. Et paullo ante ipse Dio pag. 730. v. 19. de eodem Augusto scripserat, eo quod pestis omnem Italiam invaserat, ipsum τοῦ σίτου ἐπιμελητὴν ab Romanis exoratum ἀναγκαίως acceptasse, & jussisse duoviros quotannis, qui ante quinquennium prætoris munere functi essent, πρὸς τὴν τοῦ σίτου διανομὴν κατ' ἔτος αἱρεῖσθαι. Quod autem jam duobus prætoriis, id duobus consularibus deinde demandatum, Dio p. 840. v. 58. Ἐπί γε τῇ σιτοδείᾳ δύο αὖθις ἐκ τῶν ὑπατευκότων ἐπιμελητὰς τοῦ σίτου σὺν ῥαβδούχοις ἀπέδειξε. Queis frumentum dandum esset, & qua ratione, per tesseras scilicet, docte, quanquam paucis, præstat vir magnus Reinesius in syntagm. inscr. cl. xv. 12. ubi quid sit ἡ σίτησις ἐν πρυτανείῳ, etiam explicat. Piguit me consuluisse Vincentii Contareni opusculum de frument. Rom. largit. & præsertim cap. 9. qui inscribitur, *de his, qui frumenta distribuerunt*; nil enim pro hujus cippi luce mihi suggessit. Ceterum unicum dicas nostrum hoc saxum ob voces, ἔπαρχος σίτου δόσεως, quas in ceteris marmoribus loquentibus haud fortasse reperies.

Sequuntur verba, ταμίας Πόντου Βιθυνίας, quæ ita intelligas, Annianum fuisse quæstorem ejus regionis Ponti, quæ Bithyniæ adnexa erat; etenim constat, tum Pompejum post Mitridatis mortem, tum Augustum Bithyniæ provinciæ multa adjecisse: adjectum fuisse ei Pontum adstruit etiam magnus Norisius Dissert. 2. in Cenotaph. Pis. cap. xi. *Altera P. R. provincia in Asia erat Bithynia cum Paphlagonia, Propontide, ac quibusdam Ponti partibus*, &c. Vide etiam Cellarium de Bithynia, & Ponto, necnon nostrum Mazochium eruditissima, ac plurima de hac provincia edisserentem in Kalend. p. 368. & pauca p. 318. Demum in saxo vides, Ἄρξας ι. ἀνδρῶν ἀρχήν, quod versum est *decemvir*, advertas Græce scribendi Neapoli δεινότητα, non enim ut vulgus, scalpsere δέκαρχος, sed non unis ῥήτεσι ad elegantiam adhibitis: quod cultiores Scriptores imitatos esse, ut Dionem pag. 1164. v. 5. edit. Reim. gratulor: Τά τε Διονύσια (Ἀδριανὸς) τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἄρξας ἐν τῇ ἐσθῆτι τῇ ἐπιχωρίῳ λαμπρῶς ἐπετέλεσε, *ac Dionysia* (Hadrianus,) *ut qui maximum apud eos magistratum gereret veste Atheniensi indutus magnifice celebravit*; imo ita etiam legere est in vetere saxo, quod mihi præstat Salmasius p. 124. Hist. Aug. to. 1. sed more suo, unde marmoris exemplar traxerit, non indicat: Ἄρξαντα τὴν τοῦ ἄρχοντος ἀρχὴν καλῶς, καὶ δικαίως, καὶ συμφερόντως τῇ πατρίδι· contra in mirabil. c. 25. idipsum dixit, sed satis exsucce de Hadriano Phlegon hujus Aug. libertus Trallibus natus, Ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀδριανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος γενομένου, κ. τ. λ. Etiam minus eleganter scalptum

ptum eſt πατρῶν ἄρξας pro πατρῶν ἀρχὴν ἄρξας in lapide in Melitæ inſula reperto, quem refert Reineſius cl. v. 7. Λ. Καστελλιος Κυρ. Προυδηνς ιππευς Ρωμ. πρωτος Μελιταιων και πατρων αρξας και αμφιπολευσας Θεω Αυγουστω σεβ. Reor te noviſſe iram Salmaſii, quæ ejus conſuetudo eſt, in Caſaubonum hiſt. Aug. ibid. pro Dionis verbis nuper laudatis, ἄρξας ἀρχὴν· lis autem omnis in eo eſt, an bina iſthæc verba ſecundum Salmaſium adnotent, *cum magiſtratum geſſiſſet*, an ſecundum Caſaubonum, *cum magiſtratum cepiſſet:* Reimarus in Dion. p. 1164. rem ampliandam eſſe edicere videtur, inquit enim: *Quamquam vero Dionis vocabulum* ἄρξας *per ſe ambiguum ſit, tamen nemo dubitabit ex Salmaſii ſententia diſtinctius eum locutum fuiſſe:* ὡς κὴ πάλαι τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἄρξας· a me rogitaris, ut quæ hi doctiſſimi treſviri eo de κειμένῳ diſputarunt, perlegas, ceteroſque Scriptores, qui ab iiſdem recitantur, conſulas; vide etiam Hemſterhuiſium in Pollucem lib.8. c.9. n.89. Id vero noſtra magni refert, ut advertas, quam apte in Neap. ſaxo ſcalptum ſit, ΑΡΞΑΣ Ι ΑΝΔΡΩΝ ΑΡΧΗΝ, quæ quidem veneres ſunt ac lepores oris Attici, quos in Neapolitanis valde commendarunt Strabo, & Philoſtratus, &c. ac ipſe ea de meorum veterum civium ſermonis elegantia plurima commentatus ſum, vid. par.5. cap.5. p.498. atque hanc noſtratis lapidis loquendi formulam ab Attico ſolo Neapolim advectam gratulor me ab Ariſtotele didiciſſe, qui Polit. lib.1. c.5. p.300. edit. Pariſ. Ἡ μὲν ψυχὴ τȣ̃ σώματος ἄρχει δεσποτικὴν ἀρχὴν, κὴ πολιτικήν.

His ad bonam epigrammatis lucem animadverſis, reliquum dumtaxat eſt, ut enodem, ac planum reddam, cur adjecta ſint verba δογματι συγκλητου Ρωμαιων, & επι Ρωμης. Ne credas Annianum, quoniam lapis Græce Neapoli ſcriptus eſt, hac in urbe iſthæc Romanorum propria munia exercuiſſe, atque, amiſſa Ἑλληνικῇ αὐτονομίᾳ, Latinorum leges ſubiiſſe cives meos; nam ex multis veterum monumentis, quæ a me in part.3. ſuperioris capitis p.442. pro Neapolitanorum libertate prolata ſunt, facile unuſquiſque contrarium colliget, nim. hunc Annianum, poſtquam tot muniis Romæ, & in Ponto floruiſſet, Neapolim ad quietem, & ad Græcanicæ vitæ διαγωγὴν ſe recepiſſe exemplo tot procerum Romanorum; quare iterum recinam ſat nota Strabonis verba pag.378. *Vitæ Græcanicæ rationem Neapoli aggrediuntur, qui huc ſecedunt in ocium & quietem, & qui ab primis annis muniis defuncti ſunt; atque etiam qui ob imbecillitatem, & ſenectutem cupiunt vitam vivere tranquilliorem; & Romanorum primi hoc vitæ genere gaudentes, eo quod vident pleroſque omnes Græcanici inſtituti gratia Neapoli verſari, lubentes hunc locum amant, ibique victitant:* ſi iſthæc pro Neapolitanis honeſtiſſima verba Græce ſcripta optes, vid. pag.437. & quæ ibidem non pauca adnotavi. Igitur ex his principibus viris Romanis unus Annianus tot magiſtratibus functus in hanc Cynæorum regionem ſe recepit, quo Græce, atque in Neapolitano otio viveret; ſtatuamque Apollini Horo Harpocrati in fratria

rite erexit, quod & Proculus consul etiam Romanus fecit, vid. p. 620. & ex Fabiorum gente quidam Diis Eumelidarum nostratium, pag. 608. & M. Coccejum Callistum Diis Cynæorum, pag. 638.

Si autem in saxo legas, ἔπαρχος σίτω δόσεως δόγματι συγκλήτου, ne in animum inducas Romano senatui paruisse cives meos, ita ut ab Anniano Neapolitanis frumentum dividi jusserit, cum sat multis superne horum libertatem tutati simus: imo in mentem revoces liberrimæ nostræ reipublicæ hostes edixisse Neapolitanos una cum libertate os Græcanicum amisisse; at ex hoc Anniani saxo contrarium omnino noscitas, nil enim in eo civium αὐτονομίαν pessumdatam deprehendis, dum adhuc tam eleganter, ac presse Græce loquebantur. Verum omnia sibi bene conspirare vides, si, uti revera est, Annianum Romæ, & in Ponto ea munera exercuisse dicas: (qua apparatione frumentum plebi dividebatur, tenes ex S.C. quod Reinesius cl. 7. 6. ex Frontino exscriptum recitat.) Cum additum sit fuisse *Romæ decemvirum*, noscimus provincias etiam decemviratum habuisse, quod ex saxis litteratis nunc firmatur. Prostant exempla etiam in aliis lapidibus Græce, & Romane loquentibus, in queis, ut urbani magistratus ab iis, qui in provinciis exercebantur, discriminarentur, additum est τὸ *Romæ:* itaque teneo ab Vandalio dissert. pag. 238. longiusculum titulum, in quo cernere est inter bene multa Calpurnii Proculi munia fuisse etiam ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΡΩΜΗΙ, *prætorem Romæ*, ut ab iis, qui in provincias mittebantur, distingueretur, & lapis Ancyræ in Galatia erectus est: Καλπουρνιον Προκλον εκ συνκλητικων και υπαρχων χειλιαρχον εν Δακια λεγιωνος ιγ γεμινης δημαρχον στρατηγον Ρωμη επιμεληθεντα οδων ηγεμονα λεγιωνος α Αθηναις ανθυπατον Γαλατιας πρεσβευτην και αντιστρατηγον Βελγικης η μητροπολις της Γαλατιας Σεβαστη Τεκτοσαγων Ανκυρα τον αυτης σωτηρα και ευεργετην. Scias pro re nata virum summum Vandalium grande σφάλμα in hujus lapidis Ancyrani commentario perpetrasse, dum asserit pag. 237. *Hinc nos dignoscere Sebasten urbem non tantum Galatiæ, verum & metropolim fuisse*; cum id omnino non dicat cippus, sed vox σεβαστη hic ἐπιθετὸν est ipsius Ancyræ metropoleos Galatiæ, quæ *Augusta* salutabatur, propterea quod illam tantis ornamentis honestavit Augustus, ut quasi conditor antiquissimæ ejusdem urbis habitus sit: cui non notum est monumentum illud, quod ideo *Ancyranum* dicitur, quoniam res Augusti gestas, & merita complectitur? & nemo non lectitavit Tzetzis vers. 131. chil. 1. in quo poeta hic, cujusvis pretii sit, canit Ὀκταούιον κτίσαι τὴν Ἄγκυραν· at contra Sebaste Galatiæ nullius famæ urbs audiit. Præterea etiam facile reperies Latiales lapides, in queis τὸ *Romæ* magistratibus appositum legas, in Grut. 444. 5. vides in C. Octavii Modesti Canusino marmore inter tot ejus honorum titulos adscriptum etiam PRAEF. FABR. ROMAE. Nil igitur mirum, si in nostro saxo Annianus **Romæ** dicitur fuisse *decemvir*, scil. ἄρξας ι. ἀνδρῶν ἐπὶ Ῥώμης.

Nunquam satis superque sollers, & curata Neapolitanorum Græce scribendi

bendi δεινότης commendanda, imo & ſcalptorum induſtria, nullum ſiquidem horum σφάλμα in ſaxo vides: ſi vero inciſum ſit σειτυ, Βειτυνιας, χειλιαρ. cum ει pro ι, uti nunc mos eſt ſcriptitandi, ne dicas erraſſe Neapolitanos, imo probe factum, & ut imiteris rogo, cum in poetis illud ι productum reperire ſit; relegas, quæ de voce τειμήτης pag.416. dicta ſunt. Quo pacto ſcribenda ſit vox ΩΡΟΣ, hæc reliquit poſteris Jo. Mercerus in obſervat. in Horapollinem edit. Paw pag. 167. *Vide igitur, num forte rectius hujus Auctoris nomen denſo ſpiritu ſcribendum ſit: quamquam non eſt magni momenti hæc res*. Si plus temporis in hujus Anniani lapide illuſtrando luſum eſt, pacem poſco, quadam enim vi ac momento facile ad ſcribendum impellebar. Rumuſculus ad aures percaluit virum magnum Neapoli degentem laborioſum commentarium in idem ſaxum affinxiſſe, & more ſuo Græcanicæ, & Phaleſgicæ eruditionis ſupellectile condecoraſſe, & ſi rumorem verum dicas, adniſum præſtare hoc marmor, quod tanto decori eſt noſtræ Nilenſi, ſeu Cynæenſi regioni, Neapolitanum non eſſe, ſed aliunde vicinarum gentium huc advectum; at ipſe mecum concoquo oportuiſſe, ut urbs illa, ſive inſula, ubi erectum hunc lapidem ſibi poſtulat vir doctiſſimus, Græco ore, Anniani ævo, poſt Octavianum ſcilicet, (nam hic Auguſtus curatores frumenti dividundi inſtituit, vid.p.645.) floruiſſet, atque Ægyptios Deos coluiſſet, quod utrumque de Neapolitanis certo ſcimus: reliquas urbes, & inſulas finitimas, ſi Capreas excipias, utpote Neap. coloniam, ut p.476. dictum eſt, omnes Romanas, & Latiali ſermone imbutas nullus inficiabitur; quare haud ſcio, qua arte a binis hiſce moleſtiſſimis difficultatum anguſtiis ſe expediat; præſertim ſi tertiam opponas Græcanicum marmor Neapoli jam exſtare, imo in ipſa regione, in qua ea numina gentium exterarum culta ex monumentis adhucdum vigentibus ſcimus; quare noſtram ejus cippi poſſeſſionem fiduciariam eſſe is unus objiciet, qui urbi noſtræ Ἑλληνικωτάτῃ id genus gazas, & decora invideat; hujus indolis hominibus iratiſſimi vivimus, qui, cum Neap. reſpublica hos ſinu ſuo excipiat foveatque, eorumque virtutem ſuſpiciat atque honeſtet, non ſolummodo ab ea libertatem, & αὐτονομίαν, inducto infeſtiſſimo coloniæ nomine, & Atticum os ereptum ire adlaborarunt; verum etiam nunc odii plena ἀνταποδόσει Græce ſcriptis marmoribus veluti furto quæſitis, quæ Neapolitanis præ divitiis, otioque ſuo cariora ſunt, ſpoliare aggrediuntur; & quas ſtatis temporibus epigraphes id genus elegantiſſimas, ceu γνησίως fœtus tellus emittit, ſatagunt νοθείᾳ arceſſere. Ceterum hos meros ludentium amicorum rumores reor; quare has querelas inducendas jubeo, & nubibus ventiſque diſcerpendas relinquo.

VIII. Adeo verum dicas me divinaſſe hanc noſtræ urbis regionem Cynæos, ſive Alexandrinos olim occupaſſe, ut præter tot monumenta jam prolata, proſtat adhucdum in ea ingens e marmore Nili ſtatua eleganti opere ſcalpta, & miror neminem noſtrorum doctiſſimorum ἀρχαιολόγων eam incidendam curaſſe, vel deſcripſiſſe, quo tam præclarum Græcanicæ vetu-

ftatis λείψανον exteri demirarentur; cernere eft fenem in ceterorum fluminum pofitu, recubantem fcilicet, cervice, & pectore erecto, brevi vefte in inferiori corporis parte folummodo tectum, finiftra rudi faxo innixum, a quo aquæ fluentum exundat, & prope id faxum nudus ludit puellus: dextra omnino infracta eft: demum ejus ambo pedes leniter extenfi crocodilo fedenti innituntur: tanti pretii monumentum majores noftri publicam propter viam eleganti: grandique bafi impofuere, atque hanc felectam epigraphem noftratis litteratiffimi viri Matthæi Ægyptii fcalpendam curarunt:

VETVSTISSIMAM NILI STATVAM
AB ALEXANDRINIS OLIM VT FAMA EST
IN PROXIMO HABITANTIBVS
VELVTI PATRIO NVMINI POSITAM
DEINDE TEMPORVM INIVRIA
CORRVPTAM CAPITEQVE TRVNCATAM
AEDILES QVIDEM AN. MDCLVII
NE QVAE TOTI HVIC REGIONI
CELEBRE NOMEN FECIT
SINE HONORE IACERET
RESTITVENDAM COLLOCANDAMQVE
AEDILES VERO AN. MDCCXXXIII
FVLCIENDAM NOVOQVE EPIGRAMMATE
ORNANDAM CVRAVERE

Vides in hoc fat culto epigram. appofitum, *ut fama eft Alexandrinos hic habitaffe;* non enim nofter Ægyptius noverat, quæ monumenta paucis ante annis in lucis auras exfiliere, quæ certe firmant Ægyptiorum incolarum multitudinem infediffe hanc regionem. Scias nos Neapolitanos haud Romæ colloffeum Nili fignum invidere, quod expreffit Montfauconius in Antiq. explan. to. 3. pag. 186. quamvis noftrum minoris molis, & Romanum fenis denis puellis, & crocodilis non unis dives, Neapolitanum vero iifdem fymbolis, & fortaffe pleniore arte fcalptum fit. Cur Nilum cum infantibus ludentibus finxerint ftatuarii, docent nos veteres Scriptores, dum adftruunt mulieres fterilitate laborantes, fi hujus fluminis aquas bibiffent, ftatim evafiffe utero gerentes: quare haud præftem fidem Montfauconio ajenti fexdecim illos puellos adnotare ad totidem cubitos, nec ultra, Nili aquas afcendere confueviffe; verum hujus fententiæ vadem dat neminem; imo id non tam facile membranis illeviffet, fi in noftrate Nili ftatua privum puerum fcalptum noffet; itaque infantium Nilenfium numerus penes ftatuariorum arbitrium erat; & quis in animum inducat pro cubitorum numero veteres finxiffe puellos? cum ea in re nulla fit ἀναλογία, plurima vero, fi dicas Nili aquas mulieribus fecunditatem peperiffe. Ut te minime in recitandis auctorum locis, qui de hac Nili virtute fcripfere, obtundam, neque te ablegem ad Kircheri Œdipum Ægypt. qui ea de re perquam multa aggeffit, atque to. 1. c. 7. pag. 48. tutemet credas, quæ illevit: *Ejus denique fecunditatis effe comperitur, ut non terram*

terram dumtaxat, sed, & jumenta, & pecora, quin & homines utriusque sexus ad miraculum usque fecundos reddat. Sed his posthabitis, pro Nili fecunditate certum vadimonium petam ab summo viro Thoma Stanlejo in comment. in Æschylum p. 868. edit. Cornelii de Paw, qui & vehementes testes sistit: *Laus Nili a salubritate; de ejus fecunditate supra diximus ex Aristotele: referunt ibidem Theophrastus, Seneca, & Plinius mulieres aqua Niliaca adeo fecundas reddi, ut uno partu fœtus plures enitantur. Idem de vaccis Ægyptiis narrat Ælianus de Animal. lib. 3. c. 33. subdens,* λέγεται δὲ αἴτιος ὁ Νεῖλος εἶναι, εὐτεκνότατον παρέχων ὕδωρ, hæc Stanlejus. Et sane nunc memini Plinium lib. 7. c. 5. appellare *fetiferum potu Nilum*, & Theophrastum in Athen. 2. 4. p. 41. ejus ὕδωρ πολυγονώτατον, ut ceteros taceam; & miror isthæc tam aperta non advertisse Montfauconium. Optarem, ut posthac, quoniam tanti est Neapolitanum hoc Nili monumentum, carius colerent cives, & quod detritum est malignitate temporis, reficiendum curarent ædiles.

Non obliviscendum est marmor μετρικῶς scriptum, licet exigui momenti sit, & duobus circiter abhinc sæculis confictum, atque adjectum conspicitur parieti prope portam, qua in ædes Dominicanorum in hac Nilensi regione degentium ingrediuntur; ejusque sententia adeo atra & tenebricosa est, ut nemo hactenus quid vendibile extundere satis fuerit; quod exteros parum curare jubeo, cujus initium est:

IMBRIFER ILLE DEVS MICHI (sic) SACRVM INVISIT OSIRIM, &c.

Porro vides, qui hos versus compegit, ab avis atque atavis, vel ab antiquissimis membranis hausisse in hac regione Osiridem cultum, magnum etiam Ægyptiorum Deum; & gratulor tandiu perdurasse famam Alexandrinos isthæc loca insedisse, ut etiam illiberalissimi poetæ id cecinerint. Ceterum te rogatum volo, ut advertas, quot patria monumenta antea vel curata parum, vel etiam ab aliis posthabita; imo & quot nova a me pro certo hujus regionis Cynænsis situ, ac convenarum frequentia celebratæ prolata sunt. Neque prætereundum nos scivisse non exiguum Deorum Ægyptiorum gregem, scil. ex marmore Cocceji Callisti Vulcanum, Bacchum, & Minervam, eorumque imagines etiam novisse, quos ab ea gente ortos, & religiose cultos fuisse vel ex Banerio cito, tenes: ex saxo Apollonii Anubin: ex Anniani lapide Isidem, & Apollinem Horum Harpocratem: demum ex monumento Dominicanorum Osirim.

Habuisse Cynæos etiam Serapidem inter suorum Deorum numerum haud neges, nam is rumor incaluit ad Sannazarii ævum, qui canit ecl. 5. v. 5. *Et ipse Æquoreus Platamon, sacrumque Serapidis antrum Cum fonte, & Nymphis adsultavere marinis;* sed parcas cultissimo poetæ nostrati, qui propter littus sistit Serapidis mysteria; non enim ejus ætate tot marmora lucem viderant, nec antiquitatis rudera sagaciori ingenio explorabantur. Quod affert Capacius pag. 204. de hoc Numine, nempe saxum inscriptum, ΔΙΙ ΜΕΓΑΛΩ ΣΑΡΑΠΙΔΙ, opportunum est, sed piget

piget lapidis hujus locum non indicasse; reliqua quæ de suo addit, sunt omnino ἀπροσδιόνυσα· reor autem brevem hanc epigraphen hujus numinis templo appositam, etenim ab Pausania habeo in Att. lib. 1. c. 18. p. 42. Alexandrinos, (licet Serapidi non unum fanum ædificassent Ægyptii,) omnium clarissimum construxisse, Memphiticos antiquissimum: Αἰγυπτίοις δὲ ἱερὰ Σαράπιδος, ἐπιφανέστατον μέν ἐστιν Ἀλεξανδρεῦσιν, ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει· itaque cum Neapolim vis Alexandrinorum maxima incolerent, quos majestati & numini Serapidis jam vides devotissimos, haud fieri potuit, quin templum eidem non dedicarint; sicuti etiam Puteolis, eo quod illuc crebro Alexandrinorum naves appellerentur, ædem Serapidi excitatam novimus ex longissimo saxo, quod nobis servavit Capacius in Puteol. hist. pag. 21. & binis ab hinc annis e ruderibus ingentis, ac elegantissimi ædificii, cujus nomen nemo adhuc divinare satis fuit, non tam grande marmoreum Serapidis signum extractum est; quo de signo, atque ædificio non negligenda in Puteolana chorographia exspectes; & fortasse quædam addam de famosis nuper repertis lapidibus inscriptis DVSARI SACRVM; interea me non latet sollemne olim fuisse Baccho, qui etiam peregrino nomine *Dusaris* salutabatur, id genus lapides dedicari, ut constat ex Pausan. lib. 9. c. 38. p. 786. Ὀρχομενίοις δὲ πεποίηται μὲν καὶ Διονύσῳ, τὸ δὲ ἀρχαιότατον Χαρίτων ἐστὶν ἱερόν· τὰς μὲν δὴ πέτρας σέβουσί τε μάλιστα, καὶ τῷ Ἐτεοκλεῖ φασὶν αὐτὰς πεσεῖν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κ. τ. λ. *apud Orchomenios Bacchi templum exstructum est, & quod antiquissimum est Gratiarum; grandes lapides præcipue colunt, quas e cælo delapsas excepisse Eteoclem ferunt, &c.*

His bene multis de Cynæorum fratria, quæ antehac latuerunt, intellectis, æqui bonique consulant hujus regionis tum patricii viri, tum reliqui ἐγχώριοι, imo in invidiam vocandi, qui tot certa suæ sanctæ vetustatis, ac Deorum monumenta servant, cum ceteris fratriis, & δήμοις sat pauca relicta sint. Et quæ honestatis hujus regionis signa nunc cernimus, rite aptantur antiquo Græcanico Alexandrinorum decori, ac divitiis; etenim vides Nilensem patriciorum curiam præ ceteris magnificentius ac splendidius exstructam, eorundem grandiorem numerum, etiam elegantiores viarum tractus, & ædificiorum tum sacrorum, tum contra ad cultiorem majestatem moles fabrefactas; hinc ne dubites, quin Cynæi latius urbis spatium sibi vindicarint; quare ipse ad immensi operis augusta Divæ Claræ, & Societatis Jesu Sacerdotum templa usque extenderem. Et gratulandum sane est hujus regionis patriciis, atque οἰκήτορσι, quod eam urbis partem occuparint, qua Alexandrini cives ingenti fama, opibus, ac litteris florentissimi fruebantur. Durat adhuc avita illa magnificentiæ indoles, & ædificiorum cultus; cernimus enim Lutium de Sangro, Casæ Calendæ ducem hujus regionis patricium virum liberalis ingenii, ac politissimi nobilissimam sibi domum construendam curare, tam perfecti operis, ac Græcæ artis plenam, Mario Cioffredo Neap. architecto,

ut

ut ceteris exemplo futuram ſperandum ſit; & tandem ab noſtra amœniſſima urbe ædificiorum barbaries, quam tamdiu viguiſſe indoluimus, ad tranſalpinas gentes amandetur, & reſideat. Atque hæc de præclariſſimo Cynæorum δήμῳ, ac fratria.

IONAIOI.

IX. Regionem hanc Ἰωνιέων extraho ab voce, quam corruptiſſime ab noſtrate præclaro ſilice exſcripſit omnium primus Capacius in append. ſuæ Hiſt. pag. 900. multo inquinatius inde Laſena volumini de Gymnaſio p. 29. illevit; Mazochius ſagacioris vir ingenii monſtroſam vocem legens HONIONAEΩN, eam evitare ſibi potius duxit; ipſe vero miror virum ſummum, atque in inſtaurandis ταῖς ῥήτεσιν alioquin feliciſſimum, in negotio fratriarum, quod ſuſceperat, parum operæ in hoc affectiſſimo marmore non triviſſe. Conqueror etiam de Reineſii taciturnitate cl. I. p. 104. in ſanandis ceteroqui affectis nominibus liberrimi: hic ei fortaſſe aqua hæſit, licet docto, ac longiori commentario ſaxum hoc oneraverit; apponam epigraphen, uti Capacius noſter oſcitanter exſcripſit, unde facile colliges φρητρίαν Ἰωναίων.

Η ΦΡΗΤΡΙΑ ΗΟΝΙΟΝΑΕΩΝ ΛΕΤΚΙΟΝ ΕΡΕΝΝΙΟΝ ΠΤΘΩΝΩΣ ΤΙΟΝ
ΑΡΙΣΤΟΝ ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΓΕΣΙΑΣ ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΝΤΑ
ΛΑΤΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΑΝΤΑ ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΟΝ
ΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΚΟΝ · ΘΕΟΙΣ

Hic autem te aliquantulum reſiſtere jubeo, quo, non paucis immutatis litteris, patrio monumento avitam lucem præſtem, atque confingam:

Η ΦΡΗΤΡΙΑ ΤΩΝ ΙΟΝΑΙΩΝ ΛΕΤΚΙΟΝ ΕΡΕΝΝΙΟΝ ΠΤΘΩΝΟΣ ΤΙΟΝ
ΑΡΙΣΤΟΝ ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΓΕΣΙΑΣ ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΝΤΑ
ΝΑΤΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ ΓΤΜΝΑΣΙΑΡΚΗΣΑΝΤΑ ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΩΝ
ΠΕΝΤΕΤΗΡΙΚΩΝ. ΘΕΟΙΣ

Fratria Jonæorum honorat *Lucium Herennium Pythonis filium*
Ariſtum virtutis ergo, & munificentiæ, qui fuit demarchus,
claſſis præfectus, & gymnaſiarcha, præfuitque
quinquennalibus. Diis.

Perquam facili medela HONIONAEΩN quiſque reſtituet ΤΩΝ ΙΟΝΑΙΩΝ ex moſtroſa voce, atque inficeta: utque rem exemplo firmem, præſto mihi eſt Athenienſium δῆμος nomine τῶν Ἰωνειδῶν, ſive Ἰονειδῶν, qui peræque eſt, ac τῶν Ἰονιέων, vide Corſinium to. I. Faſt. Att. p. 231. (norunt omnes eam vocem utroque modo ſcribere placuiſſe veteribus, hinc Latinos ῥῆτιν *Jonius* in principe ſyllaba corripuiſſe conſtat, adiſis quoſvis poetas.) Addas Pollucem ajentem to. 2. p. 931. *Jonis* filios dediſſe nomen Athenien-

nienfium φυλαῖς · hinc fieri potuit, ut Neapolitani a patre Jone etiam fratriam vocitarint. Porro hunc Jonæorum δῆμον, & φρητρίαν omnium antiquiffimam exputo, qui veterrimorum Græcorum nomen fervavit, & pueri norunt primum Græciæ cognomentum fuiffe *Joniam*. Λαυκελαρχήσαντα vocem marcidam docte more fuo reftituit ναυκελαρχήσαντα Reinefius non ignobili auctoritate fultus, quem confulas laud. loc. atque adverte ipfum oblitum effe lapidis noftratis, in quo etiam ῥῆσιν reperies λαυκελαρχήσαντα, vid. Capac. p.74. & 185. Verum meliora profert D'Orvillius in Charitonem p. 600. ubi Mifenatem filicem reftituit, verbaque affecta, ac diftracta aptat in *archigybernus;* pro eaque voce recitat verba l. 46. D. ad S. C. Trebell. & præterea non unum lapidem, in quo legas, *archinavita claffis Ravennatis*. Etiam Salmafius docte quædam adnotat de vocabulo *archigybernus* p.388. in jus Att. & Rom. miror autem D'Orvillium virum æternæ lectionis Reinefianam vocem ναυκελαρχήσαντα fibi pro illius Mifenatis marmoris medela, & pro tuenda ῥήσει *archigybernus* fatis opportunam latuiffe. Vix præftiti fidem oculis fidelibus, quando in Muratoriano thef. infcr. pag. 97. 1. legi hanc dictionem λαυκελαρχήσαντα tantum virum interpretatum effe, *Leucadis præfectum*, eaque in voce Reinefium non vidiffe Præterea fcias amicos mecum parum de Mazochio conqueftos effe, qui in diatriba de fratriis Neap. dictionem λαυκελαρχήσαντα vel oblitus eft, vel defugit; præfertim cum Peregrinius in ejufdem medela, ac interpretamento multam opem imploret; eandem expoftulat Lafena, cui irafcor, nam hunc noftratem civem Græce gnarum novi; nec tanti erat invertere λαυκελαρχήσαντα in ναυκελαρχήσαντα.

Scio me traductum iri audaciffimum, qui pro γραμματεύσαντα importarim in filicem γυμνασιαρχήσαντα · verum non adeo enormis erit medela, fi crebram Capacii noftri libertatem advertas, quem reor hic etiam ea, quæ vel parum detrita erant, vel fibi ignota, ad arbitrium finxiffe, vel immutaffe, ut moris eft quorumdam Græca vix callentium; vides præterea Lucium Herennium, virum honeftiffimum jam demarchum, præfectumque claffis, inde fcribam, γραμματέα, feu γραμματεύσαντα, fuprema fcilicet munia cum infimis commixta. Ne vero addubites fcalptum fuiffe γυμνασιαρχήσαντα, nam præterquamquod follemnis erat ea vox Neapolitanis, vide titulum δίγλωττον Tito Vefpaf. erectum pag. 412. habeo huic veluti gemellam noftratem epigraphen Seleuco iifdem fere honoribus illuftri fcalptam, ubi non γραμματεύσαντα leges, fed γυμνασίαρχον, Capac. p. 900.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΑΙ ΣΕΛΕΥΚΟΝ ΤΟΝ ΣΕΛΕΥΚΟΥ ΔΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡ
ΧΟΝ ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΝΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ
ΑΡΧΟΝΤΑ ΤΟΝ ΔΙΑ ΠΕΝΤΕ ΕΤΩΝ ΤΙΜΗΤΙΚΟΝ ....
ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΕΥΝΟΙΑΣ · ΘΕΟΙΣ

Hic jam cernis non *fcribam*, fed *gymnafiarcham* fuiffe Seleucum, vocemque

que γραμματεύσαντα in tot nostris lapidibus nunquam leges.

x. Ceterum ne tam illustria Græcanicæ reipublicæ Neapolitanæ λείψανα exterorum manibus tractentur, nostrum est, ut quid medelæ apponamus; sane ita legerem hoc Seleuci marmor, tot errorum squalore deterso, atque appositis, quæ tempestatis injuria detrita sunt:

ΝΕΟΠΟΛΙΤΑΙ ΣΕΛΕΥΚΟΝ ΤΟΝ ΣΕΛΕΥΚΟΥ ΔΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡ
ΧΟΝ ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΝΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ
ΑΡΧΟΝΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑ ΠΕΝΤΕ ΕΤΩΝ ΤΙΜΗΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΙΕΡΕΑ
ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΕΥΝΟΙΑΣ ΧΑΡΙΝ · ΘΕΟΙΣ

Et ne longus sim, ex ipso interpretamento vides, quæ adjeci satis opportuna, & secundum ingenium lapidum Neapolitanorum: *Neapolitani* (statua honorant) *Seleucum Seleuci filium bis gymnasiarchum*, *quatuorvirum*, *classis præfectum*, *præfectum quinquennalium honestissimorum ludorum*, *sacerdotem Veneris*, *beneficentiæ ergo*. *Diis*. Si autem pro Νεοπολιται, vel ut vulgo Νεαπολιται servare vis οι πολιται, lubens do. Etiam Neapolitanos teneo habuisse *quatuorvirum* magistratum, fortasse illum aquarum curandarum, aut quid simile munus publicum exercentem; & revera me docet Potterus in Archæol. lib. I. cap. 15. circ. med. quatuor munera Athenis fuisse inter tot reliqua, ἀστυνόμων, ὁδοποιῶν, κρηνοφύλων, & ἐπιστατῶν τῶν ὑδάτων, quæ sub uno ἀστυνομίας nomine comprehendisse Aristotelem scribit; itaque dicas Seleucum fuisse unum ex his magistratibus, quem, uti in Athenis exstitisse constat, ita etiam Neapoli, quæ urbs Attico more remp. rexisse satis superque ostensum est: de vocibus ἄρξας ἀνδρῶν vid. sup. pag. 646. Ναυκελαρχεῖν peræque est, ac *præesse portui*, uti apud Athenienses erant ἐμπορίυ ἐπιμεληταί, qui de maritima annona curarent, vide ibid. Potterum: ne cogites de classe, nam apud Athenienses, qui eidem classi instruendæ præerant, τελήραρχοι audiebant. Verba ἄρχων τῶν διὰ πέντε ἐτῶν τιμητικῶν ἀγώνων, rata res est adhibita ad summum decus Seleuci, quem ἐξοχωτάτων suorum ludorum quinquennalium præfectum crearunt Neapolitani: quam ingentis famæ fuerint nostratia quinquennalia, notum est, æqualia scil. Olympiis, & Capitolinis ex Strabone, Statio, Philostrato, & lapidibus, vide sup. p. 490. Ne dubites de supplemento dictionis ἀγώνων, cum ea certo erasa sit, & dubio procul voces διὰ πέντε ἐτῶν eamdem nobis offerant, & Strabonem lib. 5. p. 377. ita locutum sæpe a me illitum est: Νυνὶ δὲ πενταετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς (Νεαπολίταις) . . . ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα. Hinc jure in saxo hic ἀγὼν dictus est τιμητικός, *famæ plenus*, erat enim ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις Græciæ: & docemur novam notionem vocabuli τιμητικός, *honoratus*, quod antehac ignoratum erat, & nec a lexicis habes. Demum recte additum est ἱερέα ante Ἀφροδίτης, quod & fecit amplissimus Reinesius: & gratulor veteribus Neapolitanis, qui peculiares ἱερέας, sive *pontifices* habuerint, uti erant Athenis, de quibus longiorem differt.

intexuit Vandalius pag.230. quam omnem legere te jubeo. Atque isthæc διὰ βραχίστων de nostrate marmore, quod tam misere vexavit Reinesius cl. I. 204. in eoque ipse reperit coloniæ magistratus, nim. *quatuorviratum*, & Seleucum fuisse *quinquennalem*, & *censorem*, αρχοντα τεσσαρων ανδρων, αρχοντα δια πεντε ετων, & τιμητικον· quod interpretamentum quantum a vero longe sit, ex dictis tutemet cogites: & pro tuenda Neapolitana colonia ad quandam Marciæ Melissæ epigraphen cl. *6. 70.* quam etiam ex nostro Capac. exscripsit, provocat, quod Melissæ saxum nihil omnino Neapolitanam αὐτονομίαν lædit, dummodo γνήσιον sit; video enim verba, quæ nihili sunt, & insolentissima nim. ARX. X, & EX PERM. MAGISTERII, quin ostensum est superne p.463.&c. Latinos titulos Neapoli urbe Græca nullos reperiri.

D· M
MARCIAE MELISSAE
CONIVGI INCOMPARABILI
FELIX ARX·X
REIPVBLICAE NEAPOLITANORVM
L· D· EX PERM·MAGISTER
ET MARCIVS FELIX MATRI B· M

Haud scio, cur Reinesius, quo stet contra Capacium interpretantem notas ARX. X de decem Neapolitanis fictis archontibus, binas capacissimas ceras impleat, & ut munus ARCARII Neapoli fuisse ad credendum quemque inducat, corrogatis importunis lapidibus, ac monumentis, omnes fere coloniarum magistratus Neapoli floruisse nil dubitans adsseveret, cum iisque etiam *arcarios*; sed parcas viro doctissimo longissime Neapoleos nato; interea voces nullius frugi *ex perm. magister* illustrare catus aufugit.

Utinam divinare satis essem, quæ veteris urbis nostræ regio τῶν Ἰωνίων audierit, cum ubi repertus sit lapis, in fundamentis scil. Marcelli Muscettolæ ædium, atque *ad Arcum* dicimus, degebant Eumelidæ, ut ab initio dictum est pag. *616*. Si non contemnendæ conjectioni sit locus, eos adscriberem oræ maritimæ, tum quia, qui primi Jones Neapolim appulere, facile juxta littus situm amœniorem ad habitandum elegerint, tum quia in saxo legimus ναυκλαρχήσαντα, quæ vox maris, navigiorumque mentionem injicit; quare haud scio, an aberrem, si quam nunc Portuensem regionem, & *molo piccolo* vocamus, Jonæis omnium antiquissimis destinem, ubi mira est nautarum multitudo, & mercatorum maritimorum ea loca frequentissime incolentium: imo inibi adhuc quædam vetustissimarum fabricarum reliquiæ visuntur; & ne mihi invideas, si interpreter portam, quæ hic exstat nomine *del Caputo*, a plebe omnia corrumpente olim dictam fuisse *caput urbis:* tanquam si hinc ædificari cœpta sit Neapolis; nisi verum sit olim hic inhabitasse *Caputorum* familiam.

PARS

****

P A R S IIII.

De reliquis extremis fratriis, Εὐμείδαις, Ἀντινοείταις, *atque* Εὐνοστείδαις, *earumque situ: de quibusdam etiam* ψωδοφορητρίαις· *& cur Phalero fratria minime dedicata sit.*

I. *Εὐμειδῶν fratria nuper eruta ab saxo, quod parum dubii est, quin Faustinæ Aug. erectum sit; cur ejus nomen erasum, non vero ex altero lapide illud Antoniæ Drusi uxoris: situs horum fratorum divinatur.* II. *Fratria* Ἀντινοειτῶν *dictæ ab* Antinoo *Hadriani catamito: Fabrettiano Saxo, Suetonio, & Xiphilino lux. Locus Neapoli horum fratorum vestigatur.* III. *Præclarissima* Εὐνοστειδῶν *fratria ab* Eunosto *dicta, Tanagræorum Deo* εὐφρονεστάτῳ· *regio Neapolitana in suburbio videtur servare adhuc nomen.* IV. *Gorio resistitur Eunostum inter pistrinorum Deos amandanti, fidemque præstanti Casauboni verbis Athenæum non curate illustrantis: neque Pollux Gorio suffragatur, ejus enim* κείμενον *corruptum esse patefit: neque curandi inelegantioris ætatis grammatici, Etymologus, Suidas, Eustathius, &c.* V. *Contra Gorium est hosce grammaticos Deum pistrinorum feminam aperte fecisse, licet oscitanter dixerint* Εὔνοςος *pro* Εὐνοςῷ. *Idem error patefit in voce* Προμύλιος, *quod nomen proprium esse pernegatur. Goriana gemma Pittacum præseferre videtur, non numen pistrinorum præsidem. Homerus contra tantum virum defenditur.* VI. Ψωδοφορητρία *ab Reinesio, Vandalio, & Mazochio Neapolim inducta rejicitur, uti sunt* Θεωτάδαι, *vel* Θεωταδαῖοι, *cum noster lapis dicat* τῷ Δαίμονι. *Cippo Coryceotarum multa lux. Fratria* Hebonitarum *a Mazochio conficta etiam exploditur; de viro hoc* τῷ πάνυ *querelæ. Macrobius, qui nomen* Hebonis *Neapolitanis servavit, illustratur.* Hebon *vox primigenia ab* הבין. *Macrobius male vertit dictiones* αἰσθητικόν, *&* φανταστικόν. Bassareus, *qui idem ac* Hebon, *ab* פשר. VII. *Cur Neapolitani fratriam* Phaleridarum *minime optarint: de* Phalero *meras nugas occentarunt Lasena, & præsertim Peregrinius Lycophronis versibus abusi: in quos obscuritatis plenos longior commentarius, novumque interpretamentum.* VIII. *Quid in hoc vate* Φαλήρου Τύρσις, Mergelline *scilicet, nam* φαλαρίς, mergus *est, fortasse ab* פלר: *quædam littora ab avibus nomen indepta, ut* Liternum *ab* להרז, ad gallinam: *dictis adstipulatur Sannazarius. Quod Scriptores Neap. Virgilii sepulcrum salutant, est* σῆμα *Parthenopes: hinc affectissimus Statii versus sanatur, ubi infrunita* ῥοῦς *afflato pro* Phalaro. IX. *Dica in Peregrinium Lycophronem haud jure castigantem de* Clanio *fl. Vox* SFBETHO *in saxo ob exscribentium oscitantiam pro* EX BOTO: Sebetus *ab* שבת. Clanis *veriloquium ab* גלגין, *nomen* γενικόν *fluviorum, uti* Rhenus, *&* Nilus. X. *In Lycophrone in vocabulo* Ἄρης *nihil viderunt interpretes, & scholiastæ, est nomen fluvii. Quid* ὀρνιθόπαις *in hoc vate, vox ab omnibus male versa: magnus Bochartus oblivionis arcessitur; Banerius de Hom. male meritus.* XI. *Versus Lycophronis 731. & seqq. contra fidem Græcam, & leges grammaticæ versi sunt: in queis ope* παρενθέσεως *planam vides, & luculentissimam sententiam.* Μόψοπος *casus rectus est, non patrius contra Tzetzem, & doctissimos interpretes. Diotimus nequaquam audiit ductor classis Atheniensis, uti edisseruit noster Jo. Bapt. de Mira. Ex hoc vate falso eruitur Neapolitanos fines suos ad Misenum usque extendisse.* XII. Παραλειπόμενα, *& totius capitis* ἀνακεφαλαίωσις.

I. AD extremam fratriarum nostrarum partem aggredior, & reliquas ignotas etiam antehac, uti post cœnam selecta quædam ἐπιφορήμα-

τα apponam, præsertim quæ Εὐνοστειδῶν audiebat, ubi me natum scias; quare grandi felicitate ob elegantem historiam, sive fabellam præ ceteris illustriorem evasisse gratulor; hinc ad scribendum jucundiori vi ac momento impellor: & fortasse, si diutius te detinuero, rem minime satietati futuram, nam non parum illecebrarum adjiciam, sperandum mihi est.

ΕΥΜΕΙΔΑΙ.

Hunc δῆμον, & φρατρίαν cuivis ex nostratibus Scriptoribus, etiam Mazochio ignotam, gratulabundus adjicio, scalptam in prægrandi, elegantique basi, quæ prostat in celebratissima omnium viarum bibliopolarum nomine e regione Sanctorum Philippi, & Jacobi: verum cum characteres obscuriores sint, & lectu difficillimi, licet sanequam elegantes, tum præteritæ, tum nostræ ætatis viri doctissimi summa injuria antiqui Neapolitanæ reip. splendoris epigraphen testem divitem posthabuere: ipse vero gazarum id genus scrutator acerrimus otio indoli meæ ad versantissimo, & cura marmor iterato inspectans hæc mihi auro cariora reperi:

. . . . . .

ΤΗ ΘΕΙΟΤΑΤΗ ΚΑΙ ΕΥΣΕΒΕΣ
ΤΑΤΗ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΗ

Φ Ρ . . . .

ΕΥΜΕΙΔΑΙ

Primus versus ita inscitorum petulantia deletus est, ut nulla prorsus characterum vestigia videre sit, reliqui duo apertissimi, quanquam eorum lectio tempore, & labore constet; e latere in inferna lapidis parte minutis στοιχείοις legitur φρ. . . . Ευμειδαι· neque dubites, quin primi versus terni fuerint, cum reliqua basis facies levissima sit, nullisque litterarum sulculis iniqua.

Cum ignarissimis ignoro, quæ nam fuerit isthæc Augusta, dum de Eumidis nostris benemerentissima grandem statuam, ac basim meruerit: si vero quid hariolari liceat, dicerem fuisse juniorem Faustinam, quam unam scimus in Campaniam ventitasse, ejusque amœna littora obsedisse ad legendos nautas suis flagitiis aptiores, id firmante Sex. Aurelio Vict. in M. Aurel. & Cajetæ perdiu solam degisse docet Capitolinus Hist. Aug. to. 1. p. 362. ita ut Antoninus Commodum ex adulterio Romæ susceperit, dum uxor Cajetæ maritos nauticos, & arenarios in Campania sibi delegerit. Hinc facile ei fuisset navim Neapolim appellere. Vox præterea θειοτατη Faustinam præferre videtur, *quam Divam appellatam a senatu* (Antoninus) *gratulatus est* pag. 390. idipsum firmat titulus ευσεβεστατη Divæ adjectus, uti legimus in nummis DIVA FAVSTINA PIA; quare si primo versui incidas ΦΑΥΣΤΙΝΗ majoribus litteris præ ceteris, omnem epigraphen absolves. Demum Antoninorum sæculum præseferunt omnes politissime scalpti characteres. Ma-

Magis firmatur conjectura hanc Augustam fuisse Faustinam, M. Aurelii imp. uxorem, si dicam ejus nomen dedita opera a Neapolitanis morum honestati inferioribus sæculis studentibus erasum, nec longi temporis ævitati tribuendum, etenim hujus Augustæ nomen statim post supernam baseos coronida scalptum erat, & veluti tegebatur; quare in hujus feminæ adulteriis marcidæ odium ferro deletum est. Contrario Neapolitani Antoniæ Drusi majoris uxori parsere, utpote mulieri optimæ & pientissimæ: hinc partem Antoniæ cippi, licet susque deque inversi, & politiorum characterum forma inclyti parieti affixam cernere est prope magnificas ædes Jacobi Caraccioli e ducibus Cryptaliarum, (quem ad patriciorum nostrorum decus hic salutandum reor, dum suo antiquiori Caracciolorum πρωτογεννήματι cultiores disciplinas domi, militiæque partas, suavitatem morum, ac integritatem consociavit;) in hoc lapide inter cetera, quæ detrita sunt, & quæ nil sententiæ præferunt, apertissima vides ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΣΕΒΑΣΤΗΣ, de hac Aug. vide Cass. p.904. & adnot. Reimari. Capacius Neap. hist. p.62. non pauca oggerit, ut legentibus imponat hanc Antoniam fuisse Justiniani pellicem: sed parcas homini non tam gnaro lapidariæ litterarum scalpturæ: imo vellem, ut historiæ melius consuluisset. Interea advertas, quot Imperatores, atque Augustæ Neapolim celebrarint, & quot Graja monumenta in cives munificentissimi sibi compararint. Hic pro re nata scias Regem D. N. fortunatissimum Puteolis reperisse bina marmorum pondera e ruderibus nuper extracta, in queis Cæsarum nomina, & eorumdem honorum titulos cœlo deletos, quorum sententiam ipse clam exscripseram, nunc dolentissimus, excussa sæpius strue schedarum mearum, invenire haud potis sui; & vereor, ne Regii cimeliarchii custos eas posthabeat, nec in lucem edat: verum σὺν Θεῷ in Puteolana chorographia illas commentario fultas tibi me daturum recipio, si iterum eas exscribendi, ac vigilias fallendi ars, & otium erit.

Omnium Neapolitanorum τῶν δήμων ipsi *Eumidæ* nomen hilaritatis plenum sibi adsumpserunt; id enim præfert vox Græcanica Εὐμεῖδαι, ut notum est; quare haud mirum, si præ ceteris δήμοις Eumidas demereri sibi petierit, cum iisque versari fortasse expetierit delicatissima Faustina Augusta, quam deinde ob merita statua honestarunt. Regionem autem, ubi degerent hi Eumidæ, quisque ex se divinet, quando ipse haud fatis sum; non enim scio, an hoc hilaritatis nomen ad eorum festivos mores, lætamque vitæ rationem spectet, vel potius ad urbis situm; & sane collis ille, ubi nunc Divi Agnelli templum constructum est, lætissimus, atque amœnitatis plenus animos exhilarat, & vicinarum villarum jugis, ac prospectu ejus loci incolas beat; quare, si mecum hanc fuisse Eumidarum sedem dicas, nil a vero te aberrasse noveris: siquidem, qua de loquimur, circa divi Agnelli templum regionem servare non unas remotæ vetustatis reliquias ab avis atavisque acceptum est, atque a quibusdam nostratibus Scriptoribus, cujuscumque pretii sint, chartis illitum; quo ceteros taceam,

ceam, hic Parthenopes σῆμα exstitisse, atque hisce compitis λαμπαδοῦχον δρόμον concelebratum adserit Carolus Celanus, qui ad Fabium Jordanum etiam provocat, atque adstruit in hac ipsa regione prope S. Gaudiosi repertas columnas, & urnas marmoreas, idque genus vetusti templi reliquias, quas, licet dubitantissimus, dicerem fuisse antiquum Eumidarum φρητρεῖον. Quas conjectationes ceterum vendibiles si acceptes, non abs re Faustina hunc apricum locum inter lætissimas gentes, & hilaritati studentes incolendum suscepit, de eisque benemerita est, ut statuam jure, & scriptam memoriam adeptam intueamur.

ΑΝΤΙΝΟΕΙΤΑΙ, & ΕΥΝΟΣΤΕΙΔΑΙ.

II. Binas has fratrias mihi carissimas, quas etiam oblitus est Mazochius, vir laboriosissimæ lectionis, acceptas refero Fabretto, qui ann. 1701. ab ingenti saxo prope portam S. Sebastiani Romæ reperto eas exscripsit p. 456.

P. SVFENATI · P. F. PAL. MYRONI
EQVITI · ROMANO · DECV
RIALI · SCRIBARVM · AEDILI
VM · CVRVLIVM · LVPERCO · LAVRENTI
LAVINATI · FRETRIACO · NEAPOLI · ANTI
NOITON · ET · EVNOSTIDON · DE
CVRIONI · IIII · VIRO · ALBA
NI · LONGANI · BOVILLEN
SES · DECVRIONES · OB · ME
RITA · EIVS · L · D · D · D

Ac primum quidem de Antinoitis. Nomen, nil dubii est, quin huic fratriæ ab Antinoo, quem Hadrianus deperierat, dederint Neapolitani, eique urbis δῆμον, & φρητόρων collegium, seu sacerdotes dedicarint: cum ex Spartiano aperte habeam p. 137. *Græci quidem, volente Hadriano, eum consecraverunt, &c.* inter quorum Græcorum numerum nunc primum scimus accensendos Neapolitanos, qui hunc Hadriani catamitum iisdem divinis honoribus mactarunt æque, ac Artemida, vel Eumelum Deum patrium, &c. unde sunt fratriæ Artemisiorum, & Eumelidarum, quas superne retuli. Oportuit sane de Neapolitanis magnificentissime meritum fuisse Hadrianum, qui Antinoum inter numina adnumerarint: præsertim cum notum sit ex Spartiano pag. 175. *Neapoli fuisse hunc Augustum demarchum, atque in omnibus pæne urbibus, quas inviserat, aliquid ædificasse, ludosque edidisse:* & munificentiam tanti Principis clarius explicat idem historicus p. 77. aitque: *Campaniæ omnia oppida beneficiis, & largitionibus sublevasse*, quanto magis remp. Neapolitanam, cujus demarchum audire concupiverat, & quæ etiam Græca hilaritate florebat, atque ipse *Græculum*

lum ſalutari averet, ac digito commonſtrari, quippe *Græcis ſtudiis impenſius imbutus, ejus ingenio ad ea declinante*, Spart. pag. 11. Hinc factum reor, ut Neapolitani, quo Principis hujus genio indulgerent optantis, ut ubique urbium veluti Deus coleretur Antinous, nec ſolum ſtatuas, ſed ſimulacra dedicarint, teſte Xiphil. pag. 1160. Καὶ ἐκείνου ἀνδριάντας ἐν πάσῃ, ὡς εἰπεῖν, τῇ οἰκουμένῃ, μᾶλλον δὲ ἀγάλματα ἀνέθηκε, ſed & templa excitarint, & ſacerdotes ſtabiliverint, imo urbis partem ANTINOEITAΣ appellandam cenſuerint. Vides hic Xiphilinum diſtinguere ἀνδριάντας ab ἀγάλμασι, Romanorum more, hi enim plerumque *ſtatuas* hominibus tribuunt, Diis autem *ſimulacra :* hinc appoſite Suet. in Jul. cap. 76. ait : *Julium ſtatuas inter reges, ſimulacra juxta Deos ſibi decerni paſſum eſſe*. Nunc etiam ſcimus, cur Pauſanias de ſimulacris Antinoi ſermonem inſtituens ea ſemper ἀγάλματα vocet, non vero ἀνδριάντας, pag. 617. in Arcad. l. 8. c. 9. Ἐγὼ δὲ μετ' ἀνθρώπων μὲν ἔτι αὐ τὸν (Ἀντίνουν) ὄντα οὐκ εἶδον, ἐν δὲ ἀγάλμασιν εἶδον, καὶ ἐν γραφαῖς. Et paullo inferius : Οἶκος δὲ ἐστὶν ἐν τῷ γυμνασίῳ Μαντινεῦσιν ἀγάλματα ἔχων Ἀντίνου, κ. τ. λ. Cui non perquam mirabile videatur, cum non *ſtatuas*, ſed *ſimulacra* dedicata Diis fuiſſent, quos inter jam accenſiverat Antinoum Hadrianus, & Græci ἀγάλματα, non vero ἀνδριάντας dixerant, magnos duoviros Sylburgium, & Cuhnium in binis hiſce Pauſaniæ locis, ubi Antinoi mentio eſt, vertiſſe ἀγάλματα *ſtatuas* & *ſigna* pro *ſimulacra ?* Optaſſem, ut tot doctiſſimi Suetonii interpretes, & qui Xiphilinum illuſtrarunt, hæc loca ſibi mutuam lucem præſtantia vidiſſent.

Si autem Antinoo Neapolitani φρήτορας ſuos, ſive ἱεροποιοὺς deſtinarint, norant profecto idipſum factitatum alibi etiam gentium, & plenæ ſunt veterum chartæ, nummi, & litterati lapides huic cynædo attributos prophetas fuiſſe, ac ſacerdotes, cujus rei vetera Græca, & Latina monumenta laborioſiſſime collegerunt Caſaubonus, & Salmaſius in Hiſt. Aug. pag. 137. & ſeqq. honorum apparationes univerſas in adnotatione in Caſſium aggeſſit admirandæ lectionis Reimarus pag. 1160. §. 101. quas cum divite eruditionis fenore lectites. Si vero unam ex urbis noſtræ regionibus Antinoi nomine decorarunt, Hadriano Neapolitani adulari viſi ſunt, qui huic ephebo Ἀντινόειαν urbem condiderat : vide hac in re eoſdem duoviros doctiſſimos Hiſt. Aug. interpretes pag. 184. Re vera igitur oportuit maximis beneficiis, & largitionibus liberaliſſimo principe dignis Neapolitanos fuiſſe ab Hadriano honeſtatos, quos Antinoi nomen adeo coluiſſe hoc Fabretti ſaxum nos docuit.

Præterea mihi gratulor hunc P. Myronem appellari Neapoli *fretriacum*, qui in urbe Laurenti fuerat *lupercus :* hinc facile quiſque colligit firmari validius ſententiam φρήτορας Neapolitanos viros ἱερατικοὺς fuiſſe, ſicuti Romæ, & in ceteris Latinis oppidis *luperci* audiebant ; & hunc Myronem ſacris faciundis Neapoli, Laurentique egregiam operam dediſſe, qui ejus rei cippum teſtem meruerit. Ab ſaxo etiam novimus, quos Græci

ci vocitant φράτορας, vel φρήτορας, Latine dici *fretriacos*, longe honestiores sacerdotes lupercis, hos etenim ridiculis quibusdam initiis, ac cæremoniis addictos ubique Latinorum Scriptorum, & lapidum legimus.

Hic autem mirari haud desinam servatam apud veteres nostrates cives famam exstitisse Neapoli templum ab Hadriano exstructum amplissimi operis, in cujus ruinis erectum cernimus vetus illud S. Jo. majoris superiori ætate instauratum, ejusdemque famæ locupletem testem do elegantissimum nostrum Pontanum, atque Antinoo dedicatum vult Fabius Jordanus, non sordidus rerum Neapolitanarum historicus: seque ait vidisse Antinoi caput *stupendi artificii*, vide Gymnas. Lasenæ p. 104. Hinc certi sumus Ἀντινοεῖτας occupasse eam regionem urbis, ubi nunc S. Jo. majoris templum visitur antiquitate, ac situ florentissimum; quoniam hoc Fabretti saxum lucem vidit, sane quantovis pretio redimendum esset, atque inter regias immensas antiquitatis gazas reponendum. Demum hanc Antinoitarum fratriam, & regionis nomen omnium novissimum reputes, utpote Hadriani tempore enatum, sicuti admonet Pausanias loc. laud. Antinoi templum omnium recentissimum Mantinenses exædificasse: Ναῶν δὲ ἐν Μαντινείᾳ νεώτατος ὁ τῷ Ἀντίνῳ ναὸς ἐστι, ἐσπουδάσθη περισσῶς δή τι ὑπὸ βασιλέως Ἀδριανοῦ. Hic demum te advertere jubeo adhuc extremo Hadriani ævo, (imo & sub Faustina Aug.) Græci oris fuisse Neapolitanos, qui etiam novas voces Græce exprimerent, uti vides hasce binas Ἀντινοειτῶν, & Εὐνοστειδῶν· ac, dicto venia sit, subirascor Mazochio, viro Græcarum rerum amantissimo adstruenti Neapolitanos sub Domitiano jam ἐκβαρβαρῶσθαι, & Latini eloquii factos.

ΕΥΝΟΣΤΕΙΔΑΙ.

Nomen Eunostidarum ab eodem Fabrettiano saxo nacti sumus; imo iteratum cernimus in altera ejus lapidis facie:

P · SVFENATI · P · F
PAL · SEVERO · SEMPRO
NIANO · DECVRIALI
SCRIBARVM · AEDILIVM · CVRV
LIVM · FRETRIACO · NEAPOLI · EV
NOSTIDON · DECVRIONI · ET
SACERDOTI · APOLLI
NIS · ALBANI · LONGA
NI · BOVILLENSES · OB · MERI
TA · SVFENATIS · HER
METIS · PATRIS · EIVS
L · D · D · D

III. Volupe mihi est de Eunostidis verba facere, quippe eorum fratriam Deum,

Deum, five heroem coluiſſe novimus, quem ob *σωφροσύνης*, & temperantiæ amorem vulneribus confoſſum legimus; gratulor majoribus meis vetuſtiſſimis, quod eam virtutum omnium principem appetierint, atque celebrarint, qua qui floret, ut ait Tullius, *plenus pudoris eſt*, *officii*, *ac religionis.* Quis fuerit is Deus, ſive heros Eunoſtus nomine, teſtatum reliquit Plutarchus in Ἑλληνικοῖς edit. Francofurti p. 300. longiuſcula narratione, quam contractam accipe Latine: Eunoſtus heros Tanagræus tam forma, & moribus præſtans, quam temperantiæ ac *σωφροσύνης* virtute ſpectabilis: cum ipſum Ochna una ex Coloni filiabus deperiret, hanc conviciis excipiens adoleſcens apud ejus germanos fratres arceſſendam proceſſit: antevertit puella, impulitque fratres ad Eunoſtum interficiendum comminiſcens ſibi vim inferre illum pertentaſſe; cui quidem nefaria nece illata, & tandem cum ſceleris puellam pœnituiſſet, nefandi facinoris remedium ſuſpendio ac morte quæſivit. Tanagræi ad tantæ virtutis documentum templum, ac lucum Eunoſto ſacrarunt, quo ingredi mulieribus prorſus interdictum eſt. Miror autem hanc illuſtrem vel hiſtoriam, vel fabellam neminem ex veteribus Scriptoribus, ſi Plutarchum excipias, meminiſſe, neque ipſum Pauſaniam, qui in Bœot. de Tanagræis quamplurima digeſſit: ſed fortaſſe videtur ipſe Eunoſti ſacra, & templum reſpexiſſe in his verbis init. pag. 753. *Εὖ δέ μοι Ταναγραῖοι νομίσαι τὰ ἐς τοὺς Θεοὺς μάλιστα δοκοῦσιν Ἑλλήνων, χωρὶς μὲν τὰ οἰκίας* (alii *τὰ οἰκεῖα*) *σφίσι, χωρὶς δὲ τὰ ἱερὰ ὑπὲρ αὐτῆς*, (al. *ἄπεο αὐτοῖς*) *ἐν καθαρῷ τέ ἐστι, καὶ ἐκτὸς ἀνθρώπων*, *præcipuam præ Græcis rationem Deorum habuiſſe mihi videntur Tanagræi, quod ſeorſim ab urbe templa ſibi ſtruebant, in ſoloque puro, & longe ab hominum conſuetudine*, vide, quæ hic adnotat Kuhnius: hæc autem ſi tibi probentur de Eunoſti templo dici, lætandum mihi eſt, quod præter Plutarchum nactus ſum etiam teſtem Pauſaniam, ſcriptorem de Bœotis benemerentiſſimum.

Verum nobis ſat eſt ſciviſſe ex ipſo Plutarcho adeo id facinus celebratum fuiſſe, ut Myrtis poetria, quæ cum Pindaro certaſſe dicitur, vid. Fabric. Bibl. Græc. tom. I. p. 578. & 587. verſibus id perilluſtre facinus exceperit; & laudandi Neapolitani, qui Eunoſtum inter Deos *φρήτορας* optarunt. Adjectam teneas hiſtoriam urbi noſtræ honeſtiſſimam, licet longioribus verbis conceptam, quo Plutarchi conſulendi onere te levem: *Τίς Εὔνοστος ἥρως ἐν Τανάγρᾳ; καὶ διὰ τίνα αἰτίαν τὸ ἄλσος αὐτοῦ γυναιξὶν ἀνέμβατόν ἐστιν; Ἐλιέως τοῦ Κηφισσοῦ, καὶ Σκιάδος Εὔνοστος ἦν υἱὸς, ᾧ φασιν ὑπὸ νύμφης Εὐνόστας ἐκτραφέντι τοῦτο γενέσθαι τοὔνομα. Καλὸς δὲ ὢν, καὶ δίκαιος, οὐχ ἧττον ἦν σώφρων, καὶ αὐστηρός· ἐρασθῆναι δὲ αὐτοῦ λέγουσιν Ὄχναν, μίαν τῶν Κολωνοῦ θυγατέρων ἀνεψιὰν τούτου· ἐπεὶ δὲ πειρῶσαν ὁ Εὔνοστος ἀπετρέψατο, καὶ λοιδορήσας ἀπῆλθεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς κατηγορήσων· ἔφθασεν ἡ παρθένος τοῦτο πράξασα κατ᾽ ἐκείνου, καὶ παρώξυνε τοὺς ἀδελφοὺς Ὄχεμον, καὶ Λέοντα, καὶ Βουκόλον ἀποκτεῖναι Εὔνοστον, ὡς πρὸς βίαν αὐτῇ συγγεγενημένον· ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐνεδρεύσαντες ἀπέκτειναν τὸν νεανίσκον· ὁ δὲ Ἐλιεὺς ἐκείνους*

ἔδησεν. Ἡ δὲ Ὄχνη μεταμελομένη, καὶ γέμουσα ταραχῆς, ἅμα μὲν αὐτὴν ἀπαλλάξαι θέλουσα τῆς διὰ τὸν ἔρωτα λύπης, ἅμα δ᾽ οἰκτείρουσα τοὺς ἀδελφοὺς, ἐξήγγειλε πρὸς τὸν Ἐλιέα πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνος δὲ Κολωνῷ. Κολωνοῦ δὲ δικάσαντος, οἱ μὲν ἀδελφοὶ τῆς Ὄχνης ἔφυγον, αὐτὴ δὲ κατεκρήμνισεν ἑαυτὴν, ὡς Μυρτὶς ἡ Ἀνθηδονία ποιήτρια μελῶν ἱστόρηκε· τοῦ δὲ Εὐνόστου τὸ ἡρῷον, καὶ τὸ ἄλσος οὕτως ἀνέμβατον ἐτήρει, καὶ ἀπροσπέλαστον γυναιξὶν, ὥστε πολλάκις σεισμῶν, ἢ αὐχμῶν, ἢ διοσημειῶν ἄλλων γενομένων, ἀναζητεῖν, καὶ πολυπραγμονεῖν ἐπιμελῶς τοὺς Ταναγραίους μὴ λέληθε γυνὴ τῷ τόπῳ πλησιάσασα· καὶ λέγειν ἐνίους, (ὧν ὁ Κλείδαμος ἦν, ἀνὴρ ἐπιφανὴς,) ἀπηντηκέναι αὐτοῖς τὸν Εὔνοστον ἐπὶ θάλατταν βαδίζοντα λουσόμενον, ὡς γυναικὸς ἐμβεβηκυίας εἰς τὸ τέμενος. Ἀναφέρει δὲ καὶ Διοκλῆς ἐν τῷ περὶ Ἡρώων συντάγματι δόγμα Ταναγραίων, περὶ ὧν ὁ Κλείδαμος ἀπήγγειλεν· quæ a me ita versa accipias, quamvis nil timendum de Xylandri interpretamento: *Quinam sit Eunostus heros Tanagræ? & quam ob causam in ejus lucum aditus mulieribus interdictus sit? Elieum Cephissi, & Sciadis filium patrem nactus est Eunostus, quod nomen ei impositum ajunt, quod ab Eunosta nympha nutritus sit. Eleganti specie cum esset, & moribus honestissimis, non minus quam pudicitia, ac severitate nobilis, illum Ochnam unam ex Coloni filiabus ejus consobrinam sororem deperisse ferunt: puellæ blanditiis sollicitanti obstitit Eunostus, imo & conviciis insectatus ad fratres, quo illam eo de petulantiæ crimine arcesseret, se contulit: verum puella anteverterat id sceleris contra Eunostum confingens, sibi scilicet ab eo vim illatam; tanta ira fratres Ochemum, Leonem, & Bucolum incendit, ut ex insidiis adolescentulum interfecerint: hos autem vinculis coercuit Elieus. Ochna timoris plena, cum facinoris pœnituisset, se amoris vi, atque ægritudine liberare cupiens, germanorum etiam commiseratione ducta, rem, uti revera evenerat, Elieo aperuit, isque Colono. Igitur Colono judice Ochnæ fratres exsilio mulctati sunt; ipsa autem præcipitem se dedit, uti Myrtis poetria Anthedonia carminibus celebravit: quare Eunosto templum erectum, ac lucus consecratus est, cautumque, ne mulieres vel intrarent, vel accederent, ita ut sæpe & motus terræ, & siccitates, aliaque mala ingruerint, & Tanagræi curate quæsiverint & scrutati sint, an mulier ad locum clam adventasset. Fuerunt, qui dicerent, (quorum unus Clidamus vir egregius,) sibi obviam venisse Eunostum ad mare abeuntem, ut se ablueret, eo quod in lucum penetravit mulier. Et Diocles in commentario de Heroibus Tanagræorum decretum exscribit de iis, quæ Clidamus sibi accidisse narravit.*

Reor autem neminem mihi molestum futurum, si adstruam hos φρόντορας Eunostidarum, quo probe Deum cælibem colerent, ejus morem, ac σωφροσύνην imitatos, quare oportuit sane ἀγάμως victitasse, cum ex Plutarcho etiam sciam Eunostum vel denatum mulieres abhorruisse; etenim si qua in lucum Tanagræum furtim irrepsisset, scimus Deum illum statim ad mare aufugisse: Τὸν Εὔνοστον ἐπὶ θάλατταν βαδίζοντα λουσόμενον, ὡς γυναι-

κὸς

κὸς ἐμβιβηκυίας εἰς τὸ τέμενος. Quæ cum noverint Neapolitani φρήτορες, minime maritos fuisse dicas, atque Eunosti templum, quod eorum curæ demandatum erat, feminas adire nefas duxisse. Profecto quisque mecum mirabitur, qui fieri potuit, ut ab Tanagra Bœotiæ oppido hujus Numinis cultus Neapolim penetrarit; sane opus est fateri nostram urbem fuisse Græcanicæ historiæ callentissimam, quæ etiam minorum earum gentium Deorum religionem sibi optaverit, & κοινωνίαν sacerdotum destinaverit, qui μισογύναι essent; idque genus ἱεροποιὸς nusquam gentium, quod scio me legisse fateor; cum Gallos Cybeles, atque Isidis sacerdotes longe ab Eunostidis diversos fuisse constet, vide differt. Vandal. pag. 149. Antehac id nobis notum erat lucos quosdam nymphis sacros apud Græcos exstitisse, quo viris ingredi omnino interdictum erat; ea de re fruimur elegia 10. Propertii lib. 4. leporis plena de morte Caci, & de Nymphis sitienti Herculi aquas negantibus; at e contrario sat exiguæ sunt vetustatis reliquiæ, quibus patesit puellas a quibusdam locis prohibitas, ne adventarent, ad aram scilicet, quam ipse Hercules harum Nympharum urbanitatem posthabentium ultor erexerat; hinc canit ibid. Propert. v. 67. *Maxima, quæ gregibus devota est ara repertis, Ara per has, inquit, maxima facta manus: Hæc nullis unquam pateat veneranda puellis, Herculis eximii ne sit inulta sitis;* vide Petrum Berthaldum de ara. Ceterum nullius momenti ac famæ est interdictum hoc Herculeum, si cum eo Tanagræorum, & Neapolitanorum, ne mulieres Eunosti templum, & lucum adirent, conferas. Neque mihi oblivifcendum est, quo ad tædium inculcem revera φρήτορας fuisse ἑταίρειαν sacrorum ministrorum, video siquidem hunc P. Severum Sempronianum in hoc saxo appellari simul fretriacum Eunostidon, & Apollinis sacerdotem, ac idem ministerium exercuisse alterum in Græca urbe, alterum in Latina.

Utinam divinare possem, quam urbis nostræ regionem Eunostidæ occuparint: verum ne rem silentio premam, & ne te aliquid scire belle curiosum relinquam, dicerem oportuisse, ut Eunostidæ, eorumque fretriaci aliquanto longius ab urbe locum sibi elegerint, ut ab feminarum frequentia, & petulantia sibi caverent, quare in aliquo ex nostrorum suburbiorum eos sisterem. Cum autem antiquius pomerium, urbique antiquæ proximius haud dubie sit illud, quod extra D. Januarii portam ad vetera Neapolitanorum admirandi operis sepulcra excurrit, inibique etiam non una templorum, ædiumque vetustarum rudera invisantur, id omne spatium sane incoluisse Eunostidas conjicere mihi fas sit. Præterea si verum est, quasdam inferioris ævi ignotas locorum nomenclaturas remotioris vetustatis reliquias esse, rem vere me assecutum gaudeo; etenim hoc προάστειον multis abhinc sæculis vocitatum esse novimus *Borgo dei Vergini*, atque eo nomine adhuc celebrari; quare haud scio, an quis meliora exprompserit, nisi fateatur, ideo hoc pomerium ita appellitari, quod fretriaci ἄγαμοι, & virginitatis amantes tenuerint Deo Eunosto liberius sacra peractu-

ri. Quæ divinatio ſi arrideat, gratulor me de his ſuburbanis civibus meis bene meruiſſe, quod antiquum eorum nomen veſtigarim, quo nil illuſtrius credant : inibique me natum lætor, ædeſque meas poſthac majoris pretii æſtimandas volo. Gratias autem habeo egregias Fabretto, qui ſaxum Neapolitanis auro carius exſcripſit, vulgavitque, quo ſine nihil prorſus de duobus δήμοις, ac φρητρίαις ceterarum nobiliſſimis ſciremus. Reliquas tam grandis lapidis binarum inſcriptionum voces Latiares ſi quis noviſſe expetat, adeat eruditiſſimum virum, qui ſingulas docte more ſuo explicat, nos Græcanicas unas, ac noſtrates curamus.

IV. His de heroe adoleſcente Eunoſto a Neapolitanis beata ætate ἑλληνικῶς viventibus culto animadverſis, ſcias me longe cum amicis conqueſtum de viro Italorum ἀρχαιολόγων principe, Gorio meo, qui in limata ac polita diatriba edita an. 1752. de Deo piſtrinorum tutela illum vocat *Eunoſtum*: ſtatim ad dulciſſimum amicorum ſubiratas civium meorum nomine litteras dedi, quod honeſtiſſimum Neapolitanum numen in piſtrina detruſiſſet, & inter minorum gentium Deorum gregem accenſuiſſet : pacemque expetii, ut piam hanc Eunoſti cauſam ſuſciperem, cui ab ſelectiſſimo heroum, ſive Deorum choro dejecto noſtra intererat Neapolitanorum patrocinari : Gorius, ut ſuus eſt mos, humanitatis plenam epiſtolam mihi reſcripſit, & candidus faſſus eſt ſe & Plutarchum, & Fabrettum fugiſſe: interea, ſi ita res ſe habeat, memor Horat.

. . . incomptis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum:

lubens mihi patrono jure duplici Eunoſti fama jam periclitantis clientelam ſuſcipienti, tum quod Neapoli, tum quod in Eunoſtidarum regione natus ſim, permiſit. Itaque forenſem μακρολογίαν, quam cane pejus oderunt ἀρχαιολόγοι, vitans, unis Gorii adverſantis monumentis pauca reponam, cum jam veluti ex antiquiorum Scriptorum edicto, atque ex litteratorum marmorum fide honeſtiſſimam inter Deos, vel heroas ſedem poſſideat Eunoſtus.

Porro ante Gorium plerique omnes viri doctiſſimi jam piſtrinorum Deum fecerant Eunoſtum, quorum nomina mox dabo, decepti ab Græcis Scriptoribus, quos vel obſcure locutos, vel contrarium illeviſſe oſtendam. Et ut brevis ſim, præter ceteros ad Athenæum, & Caſaubonum provocat Gorius: Νόστος *parimente*, inquit, *e' chiamato queſto Nume da Ateneo lib. 14. cap. 3. . . . Il Caſaubono egregio interprete d' Ateneo non controverte, che queſti nomi* Εὔνοστος, *e* Νόστος *non ſieno bene appropriati a queſto Dio de' Mulini, &c.* Quanquam id adſerere videatur Caſaubonus in animadv. pag. 891. tamen tanti viri pace, ipſius mentem verba Euſtathii, quæ mox adſcribam, turbarunt : at Athenæus eo in lib. pag. 618. nihil prorſus de Νόστῳ ſive Εὐνόστῳ cogitarat, rogaris, ut verba penſites : Καὶ ᾠδῆς δὲ ὀνομασίας καταλέγει ὁ Τρύφων τάς δε· ἱμαῖος, ἢ ἐπιμύλιος καλουμένη, ἣν παρὰ τὰς ἀλέτας ᾖδον, ἴσως ἀπὸ τῆς ἱμαλίδος, ἱμαλὶς δ'

ἐστὶ

ἐστὶ παρὰ Δωριεῦσιν ὁ νόστος, καὶ τὰ ἐπίμετρα τῶν ἀλετῶν· (non vero ἀλέτων, ut in editis libris,) ἡ δὲ τῶν ἱστουργούντων ᾠδὴ ἔλινος, ὡς Ἐπίχαρμος ἐν Ἀταλάνταις ἱστορεῖ· ἡ δὲ ταλασιουργῶν ἴουλος, κ. τ. λ. quæ sic vertam, nam reliqua interpretamenta obscuriora mihi visa sunt: *Cantionum nomina hæc enumerat Tryphon: ἱμαῖος, aut pistrinensis dicta, quam inter molituras canebant, fortasse ab voce ἱμαλὶς, quæ apud Dores est auctarium, & quod ex abundanti additur molitoribus: cantio texentium telas dicitur ἔλινος, ut narrat Epicharmus in Atalantis: lanæ opificum cantilena est ἴουλος, &c.* Ex quibus nunc clarissimis Athenæi verbis aperte nihil vides de Deo Nosto, vel Eunosto, sed solummodo vocabula cantionum, & νόστος vox est ἰσοδύναμος vocibus ἱμαλίδι, & ἐπιμέτροις· haud scio igitur, cur Gorius hunc Athenæi locum recitet, quo firmet Νόστος, & Εὔνοστος esse dictiones, queis pistrini numen denotetur: & miror præterea Casaubonum in adnotat. p. 891. in eandem sententiam vergere. Ne te decipiat H. Stephanus in lex. voce ἱμαῖος, nam sibi belle contradicit, dum ait: *Sunt qui ἱμαῖα ἄσματα exponant, quæ canuntur ab iis, qui molas versant, apud Athen. lib. 14. at tum derivatur ab ἱμαλὶς, quod Dorice significat Genium, qui molendinis præerat: Hesychio autem ἱμαλὶς est ἡ ἐπιμύλιος ᾠδὴ, idem quod ἱμαῖος ᾠδή·* etenim tam Hesychius, quam Athenæus ἱμαλὶς, (quæ vox æque se habet, ac νόστος,) nunquam pro Genio usurparunt. Ceterum præ me doctius exponunt ῥήσεις hasce ἱμαῖος, ἱμαλὶς, ἐπιμύλιος, ἴουλος, κ. τ. λ. qui eruditissimi interpretes Pollucis ἔκδοσιν ditissime exornarunt p. 375. & 376.

Non parva luce in Athenæi verba suffusa, (cujus auctoritas contra Eunostum, Neapolitanorum numen plurimi valuisset;) reliquus est parvus adversantium Grammaticorum grex, quorum partim recitavit Gorius, partim oblitus est: hos autem tum quod ævitate ignobiliori vixerunt, tum quod obscuritatis plena verba de voce Εὔνοστος libris suis illevere, in hujus elegantissimi numinis causa, sicuti rabulæ in foro posthabentur, non curandos esse juberem, verum, ut moris est, patientissime iidem audiendi sunt. Non autem cum his Pollucem castissimum Scriptorem connumeres, nam ejus χείμενον ab librariis corruptum doleo lib. 7. c. 33. n. 180. ubi περὶ ἐργολάβων, *de operariis*, recenset vocabula ad pistrinum spectantia: Μυλωθρός, μύλων, μύλη, ἐπιμύλιος ᾠδὴ, καὶ προμυλαία Θεὸς, καὶ Εὔνοστος· vides tutemet, quam importuna est hic vox Εὔνοστος, si vertas extrema verba, *& molaris Dea, & Eunostus*, cum solummodo dictiones ab μύλη, *mola*, pullulantes nos docet Pollux: quare ab mundo in scripturam vox Εὔνοστος irrepsit amanuensium noxa, vel scholiastæ cujusdam oscitantia, nam revera barbarica ætate Εὔνοστος pistrini numen audire cœpit: hujus immissæ vocis testem maximum profero Kuhnium ajentem in quodam Pollucis volumine deesse isthæc verba, καὶ Εὔνοστος. Quare Gorius noster nil opis sibi exspectet ab onomasticographo, quo a Neapolitanis σωφρονέστατον hoc numen eripiat, atque ab æqua, ac veteri possessione, quam do-

cta

cta sua diatriba fiduciariam reddidit, si sit rectissimus rerum æstimator, deturbet.

Parum negotii mihi facessunt inelegantioris notæ grammatici, quanquam doctissimi Gorii partibus studuisse videantur, & Eunostum Deum pistrinorum tutelam fecisse jurares; itaque Etymologus ait: Εὔνοστος, Θεὸς ἐπιμύλιος, ἡ δοκοῦσα ἐφορᾶν τὸ μέτρον τῶν ἀλεύρων. Hesychius idipsum adstruit: Ἀγαλμάτιον εὐτελὲς ἐν τοῖς μυλῶσιν, ὃ δοκεῖ ἐφορᾶν τὸ ἐπίμετρον τῶν ἀλεύρων, ὅσπερ λέγεται Νόστος. Non obliviscendus Suidas voce νόστος inquiens, Καὶ Εὔνοστος, Θεός τις, φασὶν, ἐπιμύλιος. Ne te pigeat hos inter accensere Eustathium, qui in pag. 1385. v. 40. hæc scribit: Εὔνοστος, φαῦλόν φασιν ἀγαλμάτιον παρὰ τοῖς μυλῶσιν· ὡς ἐν ἑτέρῳ ῥητορικῷ λεξικῷ κεῖται, Εὔνοστος, Θεὸς ἐπιμύλιος δοκοῦσα ἐφορᾶν τὸ μέτρον τῶν ἀλεύρων. Alterum Eustathii locum accepi mutuum ab Casaubono in animadv. in Athen. p. 891. Ἀλλά τινα Δαίμονα ἐπιμύλιον ἔφορον τῶν ἀλετῶν, ὃς καὶ Εὔνοστος ἐλέγετο. Si quis confertam hanc grammaticorum manum intueatur, (fortasse nemo alius me fugit,) animum desponderet, & causa me cecidisse diceret: imo hi nunc etiam ab imis elysiis clamitant, atque Horatianum illud occentant: *Multo plures sumus, ac veluti, te, Judæi, cogemus in hanc concedere turbam*. Verum tot grammaticorum numerum, cum sine vade ad litem finiendam accedat, nec prætor, nec populus curat: vides enim pro voce Εὔνοστος in notione molaris numinis ad neminem ex veteribus Scriptoribus provocare, sed ex penu sua id venditare; cum contra diligentissimus Plutarchus pro Eunosto, σωφροσύνης Deo vehementes testes sistit, ac veterrimos, Myrtin nempe Anthedoniam poetriam, Dioclem, & publicum Tanagræorum δόγμα.

v. Verum quid te tandiu moror, quo vindicem omnino Eunostum a pistrinensium officinarum, & molarum tutela? interea incuses Gorii viri humanissimi scribendi celeritatem: advertas igitur hanc grammaticorum turbam palam edicere Εὔνοστον, farinæ præsidem, numen muliebre fuisse, & ignoro, cur Gorius id non viderit, cum ex Græcis grammaticorum verbis luculente id pateat; relegas rogo eorum loca paullo superne a me allata, & in Etymologo vides, Εὔνοστος, Θεὸς ἡ δοκοῦσα ἐφορᾶν, κ.τ.λ. *Dea, quæ videtur præesse, &c.* & ipsissima verba repetit Eustathius, & Εὔνοστον feminam etiam dicit: ceteri nil obstant, cum γενικῶς se habeant, & vocent vel ἀγαλμάτιον ἐν τοῖς μυλῶσιν, *sigillum in pistrinis*, vel δαίμων ἐπιμύλιος, vel ut Suidas, Θεός τις ἐπιμύλιος, quod reddas etiam γενικῶς, *numen quoddam pistrinense*, cum pueri sciant vocem Θεός esse in utroque genere. Ceterum quid in re certa otium absumo, Pollux ibid. molarum numen inter Dearum turbam amandat, προμυλαία Θεός, & Hesychius idipsum clarius recinit, προμυλαία Θεὸς ἱδρυμένη ἐν τοῖς μυλῶσι, ac Suidas, Προμυλία, Θεὸς προμύλιος· & sane hujus Deæ κύριον nomen muliebre est, ut ipse Gorius me docet, scil. Græce Σειρώ, & Latine *Sirona*: quare amico etiam hac in re subiratus vivam, qui non solum Εὔνοστον inter molas stiterit,

verum

verum imbecillissimi sexus fecerit.

Sed age pertentemus, an præstare queam falsos fuisse hos grammaticos, & voce Εὔνοστος etiam abusos pro Dea molarum, & farinæ præside significanda: nam præterquam quod neque ad veteres Scriptores, vel ad litteratos lapides pro eo Deæ nomine tuendo provocant, grande in ipsius grammaticæ leges peccatum patrarunt; etenim dum feminam pistrinense hoc numen creant, inde contra muliebrium nominum ἀναλογίαν vocant Εὔνοστον, cum Græci adolescentes didicere vocitandam fuisse Εὐνοστώ, uti Καλυψώ, Πειθώ, Μαντώ. Quare has fuisse reor ejus vocabuli vices, scil. cum grammatici lectitarint in antiquorum membranis adjectum huic Deæ frumentariæ, sive pistrinensi opportunum ἐπιθετὸν, nempe εὔνοστον, *beneficam*, uti sunt τρεφήνωρ, ζωαρκὴς, quæ τῷ σίτῳ tribuuntur, rati sunt esse proprium Deæ nomen in conformandis mulierum vocabulis Græcæ linguæ indolis obliviosissimi. Neque id tibi mirum sit, nam ipse Gorius Græce doctus adjunctum προμύλιος, *molaris*, nomen etiam proprium hujus numinis facere nil dubitavit: *Giulio Polluce*, *lib.* VII. *c.* 38. *n.*8. (scribe c. 33. n.180.) *ed Esichio ci fan noto un altro nome di questo Dio detto ancora* Προμύλιος, *Promylius*, *come osserva il Pitisco*, *&c.* sed, venia ab amico impetrata, ajo tum Pollucem, tum Hesychium θηλικῶς dixisse προμυλαία Θεός, vid. paullo superius, ubi quivis noscitat vocem προμυλαίαν, sive προμυλίαν haud nomen proprium esse, sed simplex προσθετὸν, uti apud Latinos vox *molaris*: sicuti est eidem Polluci ibid. & pag. 375. ἐπιμύλιος ᾠδή, quæ a molitoribus canebatur: mecumque opportune conspirat Perizonius ὁ πάνυ in Ælian. V. H. p.479. dum explicat ᾆσμα ἐπιμύλιον, atque inquit: Ἐπιμύλιον *certe non est nomen proprium*, *&* *varia fuerunt* ᾄσματα ἐπιμύλια, *&c.* Nil igitur mirum, si grammatici vocem εὔνοστος pro κυρίῳ nomine devii ac præcipites acceperint, quando & doctissimi viri idipsum fecerunt in vocabulis προμύλιος, & ἐπιμύλιος. Ut autem omnis hæc oratio recte collineet, vides Deum cognomento fuisse solummodo Eunostum, cujus ob σωφροσύνην fatum posteris commendavit Plutarchus, eique Neapolitani φρητρίαν etiam dedicarunt, & templum, ac fortasse etiam lucum: contra vero numen pistrinis addictum ex dearum choro fuisse, & adhuc ἀνώνυμον dicas, cum voces εὔνοστος, & προμύλιος pura putaque ejus sint προσθετά. Ceterum ipse sæpe demiror tot eruditissimos viros isthæc grammaticorum peccata minime deprehendisse; neque in eorum mentem venisse Plutarchi de Eunosto elogium, cum tot de voce εὔνοστος commentati sint, & diatribas etiam scripserint: inter quorum censum piget me adscribere tum Franciscum Junium de pict. vet. pag.99. quem tanti facio, tum Kusterum, qui in præclara Suidæ ἐκδότει in vocibus εὔνοστος, & προμύλιος nihil advertit.

Causa igitur pro hoc adolescentulo heroe, sive Deo a me διὰ βραχέων perorata, audire videor adhuc Gorium meum enixe intercedentem, quo ipse explicem, quisnam sit vir ille in gemmula, qui fere nudus, ac vitta-

vittatus frumenti manipulum finiſtra ſtringit, dextra parvum piſtrinum regit: cui facile repono mea id non referre, cum partes meæ fuerint tutandi Eunoſti famam inter molares machinas detruſi, quando unas ſemellas Deas iis præfuiſſe teſtes juratos protuli: quare eruditiſſimo amico integrum ſit ulterius inquirere ac ſcrutari gemmæ ſuæ divinationem; ceterum licet ipſe hac in re ſit Œdipus, atque ego Davus, nil prohibet, quominus meticuloſus dicam gemmam nobis objicere Pittacum ex ſeptenis ſapientibus unum, quem univerſi ſciunt vitam inter molas vixiſſe, & frumenta, panes, & placentas ipſum ſibi confeciſſe, ita ut etiam puellæ molentes inter opus canerent *ᾠδήν*, cujus initium nobis ſervavit Plutarchus in ſept. ſap. conviv. p. 257. lit. E. edit. Pariſ. Α῎λει *μύλα*, *ἄλει*, *κ̓ γὰρ* Πίττακος *ἄλει μεγάλας* Μιτυλάνας *βασιλεύων*. Apponam præterea, quæ de hoc ſapiente ſcripſit Ælianus V. H. p. 478. quæ ſat opportuna vides: Ο῞τι Πίττακος *πάνυ σφοδρῶς ἐπῄνει τὴν μύλην, τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς ἐκεῖνο ἐπιλέγων, ὅτι ἐν μικρῷ τόπῳ διαφορά ἐστι γυμνάσασθαι*. Η῏ν *δὲ τι ἆσμα ἐπιμύλιον οὕτω καλούμενον*, *Pittacus perquam maxime piſtrinum commendabat, id ejus præconium proferens, quod in exiguo ſpatio variis modis ſeſe exercebat; exſtabat cantilena quædam, quæ ad molam canebatur, ſic dicta*, nempe quam ſervavit Plutarchus. Adeo celebratum apud veteres fuit hoc Pittaci molare exercitium, ut quamplures Scriptores meminerint, atque eos fere univerſos reggerunt Æliani interpretes, quos conſulas. Mea iſthæc divinatio firmatur, eo quod vides ſat parvum piſtrinum, quod *molam truſatilem* ope Panciroli vocat Gorius, & Ælianus nos docet Pittaci molarem machinam breviſſimam fuiſſe, etenim ipſa *μικρὸν τόπον* occupabat, jure igitur illam in ejus dextera ſcalptor finxit; neque inter veteres reperias, ſi ab hoc ſapiente diſcedas, qui inter piſtrina verſatus ſit. Neque mihi obtendas in gemmula fere nudum nos cernere Pittacum, cum id artifici tribuas, ut difficiliorem incidendi artem ſe calluiſſe oſtentaret: imo quorundam *τῶν σόφων* imagines nudas ſcalpi reperi in Laertio lib. 2. p. 157. dum de Menedemo ait: Ε῎στι *γὰρ*, *ὡς ἐπίτηδες*, *παράγυμνον* (*εἰκόνιον*) *τὰ πλεῖστα μέρη φαῖνον τοῦ σώματος*, *eſt enim veluti ex induſtria, ita ſculpta* (imago), *ut cunctam fere nuditatem corporis præferat*, uti vides Pittacum in hac Goriana gemma. Obſtat ſane hujus ſapientis vultum imberbem eſſe, cum philoſophi barbati omnes fingerentur: verum fieri poteſt, ut in gemmula annulari, & in breviſſimo vultu brevior barba oculos intuentium fugiat, & in ſexcentis id genus minimis ſcalpturis diu dubitatur, vir, an ſenex nobis ſe objiciat. Ceterum nemo mihi faltem eripiet, ſi virum imberbem exhiberi quis obduret, in gemma ſcalptum quemdam ex ipſius Pittaci *αἱρέσει*, ut moris erat, qui magiſtri ſui inſignia præſeferret, cum nemo inficiaturus mihi ſit piſtrinum ad Pittacum pertinuiſſe.

Hic pro re nata abſtergam parvum *σφάλμα* in culta Gorii diatriba ajentis Homerum Od. 7. 103. appoſuiſſe in ædibus Alcinoi ancillas, quæ fru-

frumentum molerent : at contra est, nam divinus vates non omnes 50. mulierculas unis pistrinis addixit, verum etiam textrinis, pensis versandis, & unguento vestibus stillandis; quo te, post meas hasce meras nugas, demum oblectem, accipe illius mellita carmina, quæ me vehementer piget contra tanti vatis mentem chartis illini:

Πεντήκοντα δὲ οἱ δμωαὶ κατὰ δῶμα γυναῖκες·
Αἱ μὲν ἀλετρεύσι μύλης ἔπι μήλοπα καρπόν,
Αἱ δ' ἱςοὺς ὑφόωσι, καὶ ἠλάκατα ςρωφῶσιν
Ἥμεναι, οἷά τε φύλλα μακεδνῆς αἰγείροιο,
Καιροσέων δ' ὀθονέων ἀπολείβεται ὑγρὸν ἔλαιον.
Quinquaginta autem ei ancillæ per domum feminæ;
Aliæ quidem molunt sub mola flavum frumentum,
Aliæ telas texunt, & pensum versant
Sedentes, qualia folia excelsæ populi,
Bene-textis autem a linteis distillat humidum oleum.

Ceterum ob scribendi brevitatem oblitus eram Gorio intercedere, unde veterum membranarum extraxerit, quod pag. 221. & 222. adstruit Casaubonum in Athen. lib. 14. c. 3. advertisse messis tempore in Eunosti, sive Promylii cultum sollemnia quæque concelebrata, atque isthæc vocitata Εὐνοςεῖα, & Προμυλεῖα· namque fateor sæpe me Casaubonum pervolutasse, neque hæc verba offendisse; quæ si revera exstitissent, castigarem sane & Potterum in Archæol. & Corsinium in fast. Attic. ut antiquiores taceam, qui cum omnia Græcorum festa collegerint, isthæc posthabuerunt. Atque hæc satis superque de fratria Eunostidon, & pro sui numinis fama, atque honestate tuenda, quod antehac inter ingentia Plutarchi volumina latitabat, nunc in grandem lucem evectum gratulentur mihi suburbani præsertim, atque ἐγχώριοι cives; & gaudendum mihi est, quod virtutum principem σωφροσύνην ipsi tanto studio coluerint, atque honestaverint.

VI. Habes igitur nomina novenorum δήμων, & φρατριῶν Neapolitanarum, quæ certæ ac sinceræ a me summa industria ex saxis loquentibus collectæ sunt, quarum magnam partem ætate nostra in lucem eductam gratulor; cum antehac binas, vel ternas protulere patrii Scriptores, quos secuti sunt exteri Reinesius, Sponius, Vandalius, & Mazochius noster; speque nutrior fore, ut quæ ternæ reliquæ sunt, volventibus annis, diem videant, quo magis urbis nostræ vetus amplitudo celebretur. Reliquum nunc mihi est, ut paucis quædam fratriarum spuria nomina expungam, licet tanquam γνήσια summi viri venditarint. Et sane ΘΕΩΤΑΔΑΙ, ut Reinesius cl. *6.* 37. & Vandalius pag. 758. vocant, vel ut opinatur Mazochius ΘΕΩΤΑΔΑΙΟΙ ad Gruterum provocantes, vox est rure inficetior, & corruptissime ex nostratibus silicibus exscripta: & quisque mecum mirabitur tantos viros in Neapolitanis monumentis Gruterum potius, quam Capacium αὐτόχθονα consuluisse, hic quidem longe curatius epigraphen hist. suæ pag. 237. allevit, quam hic vides:

ΘΕΟΙΣ·ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ·ΚΑΙ
ΘΕΟΙΣ·ΦΡΗΤΡΙΟΙΣ·ΘΕΩΤΕ·ΔΑΙΜ

Vel tiro novit binas esse voces ΘΕΩΤΕ ΔΑΙΜ, scil. DEOQVE DAEMONI: ita ut monumentum hoc a Neapolitanis erectum panrheum fuerit, cum triplicem Deorum divisionem saxum meminerit, *Deorum augustorum*, *patriorum*, *ac urbis Genii*. Nullam igitur Neapoli fratriam floruisse, quæ vel *Theotadarum*, vel *Theotadæorum* monstrosum sane nomen prætulerit, fatendum est. Profecto quisque advertit id vocabulum illepide ab Pighio exscriptum, etenim si simplex esset, scribi oportuisset cum ο parvo Θεοτάδαι, non vero Θεωτάδαι. Præterea nomina δήμων, & φρητεμῶν, ut in sinceris omnibus fratriis vidimus, tracta sunt & cusa a certis, & quid significantibus vocibus; e contrario τὸ ΘΕΩΤΑΔΑΙ, unde oriatur, quidve adnotet, omnino ignoramus, cum sit binarum ῥήσεων deformitas. Diis autem Δαίμοσιν erecta templa, aras, &c. ex inscriptionum thesauris constat, vide etiam Salmas. Hist. Aug. to. 1. pag. 141. verum si Neapolitana exempla quærantur, ipse Capacius aliud patrium marmor profert pag. 327.

ΘΕΟΙΣ·ΔΑΙΜΟΣΙΝ
ΚΑΣΤΟΡΟΣ·ΒΛΑΣΤΟΥ·ΚΩΡΥΚΕΩΤ

Longe igitur facessant a Neapolitano, sive Attico solo tum Θεωτάδαι, tum Θεωταδαῖοι, atque inter barbaricas gentes amandentur.

Quoniam breve hoc marmor recitavi, de eo pauca hæc teneas: ne credas Grutero ajenti pag. 1015. 8. Puteolis Neapolim translatum in Hadriani Gulielmi domum, nam, unde id resciverit Gruterus, ignoratur, cum Capacius noster ἁπλῶς dicat *apud Spataforum*. Vides *Castorem Blasti filium* esse Κωρυκεώτην, (nomen gentile, ut Ἡρακλεώτης,) nempe ex Coryco, sive Corycia, Cretæ urbe, & promontorio, hinc noscis etiam ab longinquioribus Græciæ insulis Neapolim advenas incoluisse, uti pag. 641. de Alexandrinis dictum est; imo ex hac urbe Coryco plurimos huc advectos, nam Gruterus alterum eodem nomine insignem Neapolitanum lapidem servavit pag. 1035. 8. qui in Hadriani Gulielmi ædibus extstabat:

ΕΝΕΙΠΕΑ
ΣΑΚΕΡ
ΔΩΤΟΣ
ΝΑΥΚΛΗΡΟΝ
ΚΟΡΥΚΙ
ΩΤΗΝ ΕΤΩΝ
ΚΒ.

Hoc saxum nil dubitare sinit, quin Corycus, aut Corycia sit illa Cretæ urbs

urbs maritima, nam legimus hunc Enipeum, Sacerdotis filium Corycio-tem navis dominum fuiffe, qui adolefcentior annorum duorum & viginti ad plures abiit. Vox ΣΑΚΕΡΔΩΣ proprium nomen adnotare reor, atque etiam Gruterus inter κυρίων nominum claffem appofuit. In utroque hoc Neapolitano faxo quædam deeffe quifque novit.

Pergit porro doctifs. Mazochius: *Fuiffe videtur etiam alia Neapoli fratria, quæ ab Hebone Deo patrio nomen fodalibus quæfierit, fed infcriptionis, ex qua id doceam, nunc in mentem non venit; nifi quod memini me quondam ejufmodi titulum ex Neapolitano lapide defcripfiffe, fed piget nunc fchedas excutere*, hæc vir clariffimus. Attamen avare nimis nobifcum egit, qui eas ternas fratrias, quas jam ab aliis accepimus, doctis chartis fuis adnotavit, novæ autem, & antehac inauditæ fratriæ epigraphen blattis fortaffe rodendam reliquit: vereor tamen, ne vir fummus memoriæ, qua feliciffima viget, confifus, fuam cum Capaciana pag. 185. quæ jam inter Neapolitanas protrita eft, Deoque Heboni appofitam legimus, commifcuerit: de fratria vero huic numini dicata prorfus faxum filet:

ΗΒΩΝΙ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩΙ ΘΕΩΙ
Γ·ΙΟΤΝΙΟΣ ΑΚΤΛΛΣ ΝΕΩΤΕΡΟΣ
ΣΤΡΑΤΕΤΣΑΜΕΝΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΤΣΑΣ
ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΣ ΛΑΤΚΕΛΑΡΧΗΣΑΣ

confinge ΝΑΤΚΕΛΑΡΧΗΣΑΣ, ut fuperne multis dictum eft.

Sane fi titulum cum Hebonitarum fratria, five δήμῳ ex jam editis libris exfcripferit Mazochius, ceteri etiam refcirent, etenim de patriis rebus volumina facile noftris omnium manibus teruntur: fi vero ex faxo aliis ignoto, fibique dumtaxat *quondam* oblato fchedulis illum mandavit, haud fieri potuit, ut hæ gazæ Neapolitanis cariffimæ adhuc lateant, & tanta meorum civium eruditorum vis ea monumenta curate veftigantium nil prorfus de eo faxo inaudiverit. Præterea maxime Mazochii interfuiffet, ut novum, tantique pretii Græce litteratum marmor publico, & tuto loco, fed non fub Jove frigido proftaret, ne de eo pofteri ambigerent, vel faltem ipfe fuo eruditiffimo operi de Eccl. Neap. adjeciffet, cum jam de fratriis longiorem adnotationem adnexuerit; etenim, etiamfi filex periret, tanto viro fidem haberemus. Verum femper eo mens redit, ut credam Mazochium tot edendis libris diftentum fupernum Hebonis epigramma ad fictam Hebonitarum fratriam detorfiffe. Quoniam autem vir Ἑβραϊςί ad miraculum gnarus Hebonis civium noftrorum Dei ἐπιφανεςάτυ meminit, utinam nos docuiffet, unde gentium tracta fit ea vox, quam Neapolitanorum effe definit Macrobius lib. 1. cap. 18. aitque Hebonem fuiffe Dionyfum cum Sole confufum, eumque fub fpecie fenili a noftris cultum, quem ceteræ gentes vel fub pueri,

vel adolescentis, vel viri simulacro exprimebant: has Solis quaternas ætates pro ratione binorum solstitiorum, atque totidem æquinoctiorum commenti sunt. Quare fere omnes Græcanicos nostrates nummos Solem referre cernimus hominis senis aspectu, sed taurino corpore: taurum autem ad princeps hoc astrum referri multiplici ratione ostendit idem Macrobius lib. 1. cap. 21. Exputo sane Neapolitanos præ ceteris Diis Solem, sive Hebona, (quem ἐπιφανέστατον, *celeberrimum*, salutabant in saxis, quibuscum belle conspirat Macrobius, dum adstruit: *Neapolitani CELEBRANT Hebonem cognominantes*,) coluisse, utpote qui astronomicis rebus perdite se dederant, quare siderum ducem & regem eos curatius honestare oportuit: vide satis multa, & non pœnitenda de veterum meorum civium astronomiæ studio cap. sequenti.

His animadversis, facile, cujus radicis sit suboles *Hebon*, quisque dignoscet, scilicet ab Phalesgico הבין, *erudiens*, *divinantem reddens*, iisdem στοιχείοις. Solem igitur præ ceteris astris colebant Neapolitani, quo famosi divini essent, & astrologi, ipsumque merito *Hebona* salutabant. Neque credas me hoc etymo sola ratione, & origine vocis nixum id firmare, fundum etiam locupletem habeo ipsum Macrobium lib. 1. cap. 12. fatentem Solem præ ceteris astris *producere sentiendi*, *opinandique naturam*, *quod αἰσθητικὸν*, *&* φανταστικὸν *appellant*; verum irascor Macrobio, quod extra Græcam fidem ac vim ita verterit binas voces αἰσθητικὸν, & φανταστικὸν, reddendæ enim erant, *intelligentem reddens*, *& divinationes adducens*: ad hanc divinandi artem ἀμέσως spectare τὸ φανταστικὸν, sive φαντασιαστικὸν testem do Plutarchum de def. orac. Ποιοῦσι φαντασιαστικοὺς τοὺς προφήτας, καὶ τὰς προφήτιδας, quam ῥῆσιν in eadem sententia ibidem sæpe repetit. Atque adeo vera reor, quæ procudimus, ut multam facem ipse Macrobius præstiterit ajens *eumdem esse Græcis Bassarea & Brisea, ac Hebona Neapolitanis*: etenim cum Bassareus, sive per metathesin Briseus nomina Solis sint non ab Græcanico, sed ab Hebræo fonte orta, nempe ab פשר, & פשרה *divinavit*, vel *divinationem immisit*, & *divinatio*, imo & in τῇ πεμβοίτῳ Danielis divinatione ternarum dictionum in pariete illitarum, hanc eandem vocem פשר ubique ejus cap. usurpatam legamus, nemo unus mihi posthac inficiabitur veram esse Hebonis Neapolitani numinis ἐπιφανεστάτου & notionem, & etymon; etenim utraque vox & *Bassareus*, & Ἡβὼν ab arte divinandi, quæ potissimum a Sole est, educitur: verum hæc clariora evadent ope sequentis capitis.

VII. Rejectis porro binis νοθείας plenis fratriis Θεωταδῶν, vel Θεωταδάων, atque Ἡβωντῶν, amicis interrogantibus faciendum est satis, scilicet an inter fratrias floruerit etiam illa Φαληρειδῶν, quoniam vulgo ab heroe uno ex Argonautis Phalero conditam Neapolim majores scripsere Lycophronis, a: Stephani Byzantini verbis abutentes, atque sexcentas membranas eos complevisse constat, præsertim Lasenam in fin. Gymn. & Peregrinium, pag. 298. &c. 759. &c. quare hi amicorum jucundissimi inquiunt haud fieri

fieri potuisse, ut Neapolitani urbis suæ conditori Phalero φρητρίαν, sicuti quibusdam minoris famæ heroibus fecerant, minime dedicarint. Porro in quotidianis votis sum, ut Lasena noster isthæc de Phalero minime cogitasset, nec Peregrinio deinde, quo familiariter utebatur, communicasset; hic etenim, quæ ab amico inaudiverat, fidentissimus chartis suis appingere haud veritus est, sed tanta verborum ambage, ac περιπλοκῇ, ut, quo tandem collineet, uti moris sui est, (plerumque enim lucidus ordo eum deserit,) ignores; etenim uterque rerum nostratium scriptor, quod Lycophronem ope Latiaris interpretamenti, licet a doctissimis viris appositi explicarunt, transversus actus est, cum Græcanica hujus poetæ verba sat alienum ab interpretum mente claudant; quare venia mihi sit ejus carminum luculentissimam sententiam expromendi, inde amicis aperiam, cur Φαληρειδῶν fratriam non crearint veteres cives, nec sperandum, ut eam ætas proferat ex litteratis lapidibus.

Porro antequam hos Lycophronis versus expendam, nodum mihi exsolvere sinas rogo, quem me piget reperisse in Latiari interpretamento Diogenis Laertii in vita Menedemi; ubi Romana verba adstruere videntur Lycophronem ante Platonem vitam vixisse, qui vates centenis fere post annis Cassandram scripserat; etenim isthæc habes pag. 153. *Missus autem Menedemus ab Eretriatibus Megaram præsidio futurus contendit ad Platonem in Academiam, inque illius retia non invitus incidit, deseruitque militiam:* inde pag. 157. additur: *Amabat Aratum, & Lycophronem tragicum poetam, Antagoramque Rhodium, sed maxime omnium studebat Homero:* sane in his Latinis verbis nil apertius est, quam hunc tragicum vatem ante Platonis ævum floruisse, cum illius carmina legeret Menedemus, qui ad philosophum contenderat, inque hujus retia inciderat; & scias hac in re nihil adnotasse magnum Menagium. Verum quod arduum, vel saltem implexum vides, planum erit atque æquum, si Grææ sinceritati verba reddes: Πεμφθεὶς δὲ φρουρὸς ὁ Μενέδημος ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων εἰς Μέγαρα ἀνῆλθεν εἰς Ἀκαδήμειαν πρὸς Πλάτωνα, καὶ θηραθεὶς κατέλιπε τὴν στρατείαν... Ἠσπάζετο δὲ καὶ Ἄρατον, καὶ Λυκόφρονα τὸν τῆς τραγῳδίας ποιητὴν, καὶ τὸν Ῥόδιον Ἀνταγόραν, μάλιστα δὲ πάντων Ὁμήρῳ προσεῖχεν, ne vertas, *contendit ad Platonem in Academiam, inque illius retia incidit,* sed, *contendit ad Academiam Platonicam, atque in retia incidit* (vocula *illius* Græce non est) *reliquitque militiam... Amabat Aratum, &c.* quod longiori post divini philosophi tempore evenisse novimus, & post Lycophronem ipsum, quem lectitare amabat Menedemus. Interea per tibi mirum futurum reor viros Græce doctissimos sæpe parum interpretamentis suis consuluisse, qui isthæc historiæ, ac chronologiæ peccata Græcis Scriptoribus crearint; atque in mentem revoces, quoties ipse tantæ famæ interpretibus manum medicam apposuerim, & in iisdem sanandis etiam posthac me plurimum otii lusurum piget ac pœnitet. Laertii Latinate in lucem restituta, adscribam triste ternarum Sirenum fatum cum brevi

brevi admodum commentario, nam prolixiorem in Puteolana chorographia exspectes, vers. 712.

Κτενεῖ δὲ κούρας Τηθύος παῖδας τριπλᾶς,
Οἴμας μελῳδοῦ μητρὸς ἐκμεμαγμένας,
Αὐτοκτόνοις ῥιφαῖσιν ἐξ ἄκρας σκοπῆς
Τυρσηνικὸν πρὸς κῦμα δυπτούσας πτεροῖς,
Ὅπου λινεργὴς Κλωστὶς ἑλκύσει πικρά.
Τὴν μὲν Φαλήρου Τύρσις ἐκβεβρασμένην
Γλάνις τε ῥείθροις δέξεται τέγγων χθόνα,
Οὗ σῆμα δωμήσαντες ἔγχωροι κόρης
Λοιβαῖσι, καὶ βούθυτοισι Παρθενόπην βοῶν
Ἔτεια κυδανοῦσιν οἰωνὸν Θεάν.
Ἀκτὴν δὲ τὴν προὔχουσαν εἰς Ἐνιπέως
Λευκωσία ῥιφεῖσα τὴν ἐπώνυμον
Πέτραν ὀχήσει δαρόν, ἔνθα λάβρος Ἴς,
Γείτων θ' ὁ Λᾶρις ἐξερεύγονται ποτά.
Λίγεια δ' εἰς Τέρειναν ἐκναυσθλώσεται
Κλύδωνα χελλύσσουσα, τὴν τε ναυβάται
Κρόκαισι ταρχύσουσιν ἐν παρακτίαις,
(Ὠκινάρου δίναισιν ἀγχιτέρμονα·)
Λούσει δὲ σῆμα βούκερως νασμοῖς Ἄρης
Ὀρνιθόπαιδος ἴσμα φοιβάζων ποτοῖς.
Πρώτη δὲ καί ποτ' αὖθι συγγόνων Θεᾷ
Κραίνων ἁπάσης Μόψοπος ναυαρχίας
Πλωτῆρσι λαμπαδοῦχον ἐντυνεῖ δρόμον
Χρησμοῖς πιθήσας, (ὅν ποτ' αὐξήσει λεὼς
Νεαπολιτῶν,) οἳ παρ' ἄκλυστον σκέπας
Ὅρμων Μισηνοῦ στύφλα ναίουσιν κλίτη.

Adnectam, quod eleganti suæ ἐκδόσει Potterus adscripsit interpretamentum, & licet aliquanto cultius præ ceteris, menti Lycophronis adversantissimum vides, si quod ipse e regione appono, licet sit κατὰ λέξιν, paullo curatius pensites: ac indulgendum, si minoribus characteribus utrumque adscribam; servandum enim est paginarum spatium, & συμμετρία curavi, ut meum, ac vetustius in iisdem lineis sibi respondeant, quo promptius ac citius eorum varietatem ac discrimen, quod non exiguum est, internoscas. Versum a me est τὸ κτενεῖ v. 712. *perire fecit*, non enim Ulysses Sirenas ipse interfecit, sed sponte sese in undas immerserunt: hinc apposite canit Lycophron αὐτοκτόνοις ῥιφαῖσιν, quod illepide, & contra fidem redditum est ab omnibus, *spontaneis jactibus*; & novimus ex poesis Sirenas, quod ab ipsis aufugerit Ulysses, irarum plenas in undas sponte præcipites periisse.

VIII. Age inquiramus, quænam sit in v. 717. Φαλήρου Τύρσις, quam interpretes, & nostrates Scriptores pro ipsa urbe Neapoli acceperunt, ut di-

Potteri interpretamentum quoad sententiam.

Tres autem occidet Tethyis neptes virgines,
Canoræ matris cantus exprimentes,
Spontaneis jactibus ex alta specula
In undam Tyrrhenam pennis urinantes,
Quo lanificum trahet acerbum stamen.
Unam quidem Phaleri arx expulsam,
Clanisque terram humectans excipiet,
Ubi templum indigenæ exstruentes puellæ,
Libaminibus Parthenopen, et sacrificiis boviũ
Quotannis honorabunt volucrem Deam.
In ripam autem eminentem Enipei
Ejecta Leucosia cognominem diu
Occupabit insulam, ubi violentus Is,
Vicinusque Laris eructant latices.
Ligea denique in Terinam exponetur
Undam crispans, quam nautæ
In arena sepellient littorali,
Ocinari verticibus conterminam:
Abluet autem sepulcrum corniger fortis
Semiavis extergens aquis monumentum.
Primæ porro quondam sororum Deæ
Imperator totius Atticæ classis
Vectoribus lampadiferum instituet cursum
Oraculis obtemperans, quem augebit populus
Neapolita, qui prope tranquillum tegmen
Miseni portuũ saxosa habitabit promontoria.

Recens interpretamentum κατα λέξιν.

Perire faciet Ulysses *puellas Tethyis filias*
Voces canoræ matris confingentes, (tres,
Sponte se necantes præcipites ab alta specula,
Tyrrhenam in undam se submergentes alatas,
Quo lanifica Parca sæva trahet.
Unam quidem Phaleri turris ejectam,
Clanisque rivis excipiet irrigans terram,
Ubi sepulcrum exstruentes cives puellæ
Libaminibus, & sacrificiis Parthenopen boum
Quotannis honorabunt volucrem Deam.
In littus vero exporrectum Enipei
Leucosia abacta cognominem
Rupem occupabit diu, quo præceps Is,
Vicinusque Laris exonerant aquas.
Ligia autem Terinam usque exponetur
Fluctum crispans, huic puellæ *nautæ*
In lapidibus parentabunt littoralibus,
(Ocinari verticibus conterminam;)
Abluet & tumulum corniger laticibus Ares
Gallinipedis puellæ *bustum inundans aquis.*
Primæ porro deinde rursus sororum Deæ
Præfectus universæ Mopsopus classis
Nautis lampadicum apparabit cursum
Oraculis obediens, (quem inde augebit populus
Neapolitanorum,) qui nautæ *ad tutum collem*
Portuum Miseni compactas habitabunt domus.

dictum paullo ante est: vides Lycophronem non de urbe locutum, sed de *turri*, sive, lubens do, de *arce*: quare vestigandum, an antiquum nomen majores nostri servarint, quod indicet hanc Phaleri arcem: sicuti in hoc longiori cap. de fratriis tot nomina Scriptoribus antehac ignota, sed a patribus accepta illustravimus, audendum etiam, an huic *Phaleri* cognomento quid lucis addere satis sim. Porro haud malum Œdipum me salutabis, si Mergillinen, Sannazarii nostri sedem olim ejus carminibus, nunc tanti vatis admirandæ artis sepulcro celebratissimam, Φαλήρε τύρσιν fuisse pronuntiem: siquidem nemo unus adhuc dubitavit, quin a *mergis* nomen sibi quæsiverit *Mergilline*, quare cum Græce φαληρὶς etiam sit *mergus*, ut me docuit Bochartus Hierozoic. par.2. p.107. dum inquit: *Φαληρὶς mergi, & tylas turdi genus est, & chennium coturnicis, ut auctor est ipse Athenæus*, quis, nisi contentionum amator, obstet Mergillinen non esse Græcanicæ vocis φαληρὶς interpretamentum,

utpote

utpote quæ olim fuit statio gratissima mergis, sive φαληρίσιν; nec mirum, si Scriptores aliquantulum immutarint φαληρὶς in φάληρος, nam jam admonuit, quantas mutationes passa sint locorum nomina, summus virorum Bochartus: præsertim cum dictiones essent Græcis peregrinæ; quare nil dubius sum, quin φαληρὶς ab Phœnissa radice sint פלר, *mergus*, & plurative פלרים, *mergi* detorta, quam ob Hebræorum librorum caritatem amisimus.

Neque novum credas littora, ac quædam loca nomen adepta ab avibus, quas in iis frequentissimas cernimus; & ne in alienas regiones vagemur, a me habebis in Puteolana chorographia *Liternum* oppidum proximum Cumis dictum voce peregrina ab *gallinis* silvestribus, quæ illud celebrabant, etenim Hebræa, sive Chaldæa vox לתרן, quæ iisdem litteris Latiari hujus urbis nomenclaturæ respondet, valet *ad gallum*, & ἀναλογικῶς לתרנה, sive לתרנא *ad gallinam*: hinc a lexicis Hebræochaldæis tenes has ῥήσεις תרנגולתה, תרנגולת, תרנגול, תרנגולא, תרנגלת, compositas, atque ab uno fonte cadentes omnes adnotare *gallum gallinaceum*, sive *gallum superbientem*, nam certo נול est *exsultare*, ניל & נילה, *exsultatio*, hinc certo תרן dicas *gallum*, & תרנה, *gallinam*: & nunc primum novimus veriloquium vocis *gallus*, nempe ab גול, *intumescere*, hinc vox *cristatus* valet *superbiens*, & tam de hac avi, dicitur, quam de hominibus; quare Juvenalis de Domitiano canit sat. 4. v. *69*. *Et tamen illi surgebant cristæ* (idest intumescebat,) *nihil est, quod credere de se Non possit, cum laudatur Diis æqua potestas*: interea demiror, cur Vossius in etym. & magnus Bochartus in Hierozoic. ubi præclara de gallinis congessit, isthæc tam plana & aperta non viderint. Igitur nil obstat, quin *Liternum* sit ab לתרנה, *ad gallinam*; præsertim cum nemo adeo hospes est in Tullii epistolis, vid. epist. 23. lib. 9. ad fam. ut nesciat silvam *Gallinariam* propter Liternum exstitisse, cujus etiam Strabo meminit p. 373. Ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ (τῆς Κύμης) ὕλη τίς ἐστι . . . . ἣν Γαλλιναρίαν καλοῦσιν, ut Varronem taceam de R. R. lib. 3. c. 9. & Juven. Sat. 1. vers. 307. imo adhucdum id genus gallinas venatores capiunt prope Liternum, quarum ibi ingens multitudo circumvolitant, ac enutriuntur. Peccarem sane, si oblivliscerer etiam ab iisdem rusticis gallinis dictam *insulam Gallinariam*, quæ sita est in Ligustico mari, ut ajunt Varro ipse lib. 3. c. 9. de R. R. & Columella lib. 9. cap. 2. quos consulas. Quare nil mirum, si etiam littus non longe a Neapoli dictum sit Τύρσις φαλήρου, sive Latine *Mergilline* ab *mergis* avibus. Juvat non parum Athenis etiam exstitisse juxta mare vocem Φάληρον, hinc *portus Phalareus*; etenim quisque statim assentietur id nomen, cum in non unis urbibus reperiatur, imo & circa littora, proprium alicujus herois non esse, at a φαληρίσι, idest a *mergorum* statione suo huic promontorio etiam Athenienses illud impertivisse. Addas a Sannazario συμπολίτῃ nos habere etiam vocem *Turris*, adeo verum dicas me non aberrasse ab hujus loci, quem meminit Lycophron,

phron, divinatione: ita enim canit in epigr. 1. lib. 2.

Hic ubi veras imitata TURRES
Tot ſimul pinnis, niveiſque tectis
Rupe Mergillina ſedens, propinquum
Spectat in æquor.

Et ob exciſam hanc Turrim ab Philiberto Aurantio, Cæſaris duce, & ob villæ ſuæ delicias peſſumdatas concepto morbo ad plures abiit, vide ejus vitam carminibus præfixam. Neque prætereundum, cum dicat Lycophron ἐγχώρους δωμήσασθαι τὸ σῆμα puellæ Parthenope juxta Φαλήρου τύρσιν, adhuc in ſuperno Mergillinæ colle reliquias vetuſſimi ſepulcri ſupereſſe, licet noſtrates cujuſcumque pretii Scriptores civibus, atque exteris impoſuerint ajentes ſine ullo vade Virgilio erectum: imo & Neapolitana reſpublica in grandi memoria ex marmore affabre conſtructa, atque addita epigraphe idipſum ſcalpſerit: quando Maronis ſepulcrum in ſuperiori Puteolana via conſtructum eſſe ſat certis monumentis alibi σὺν Θεῷ oſtendam: ſane, ut ſibi omnino conſtet Lycophron, ædificii illius reliquias potius exputo eſſe Parthenopes noſtræ ſepulcrum, quod cives certo ante Lycophronem erexiſſe, & ſacrificiis quotannis honeſtaſſe novimus, uti idem poeta canit.

His intellectis, neſcio quo animi ſenſu impellor, licet invitiſſimus, ut ſat audacis conjecturæ argumentum proferam, & magis firmem Turrim Phaleri eſſe Mergillinæ collem, eamque vocem monſtroſa quadam mutatione, quæ doctiſſimos viros exercuit, in Statii noſtri Silvis lib. 5. car. 3. v. 104. exſtare pronunciem:

Exſere ſemirutos ſubito de pulvere vultus,
Parthenope, crinemque afflato monte ſepulti
Pone ſuper tumulos, & magni funus alumni.

Porro voces *afflato monte* nihili ſunt, nullamque ſententiam præferunt: Gronovius in adnotation. hæc tanto viro haud digna adſcripſit: *Fingit* (poeta) *ipſam Deam Parthenopen inhabitare, ceu ſacram ſibi ſedem, montem Veſevum . . . tum Parthenopes caput dicitur merito, quod altiſſimum in Neapolitano diſtrictu eſt, ideſt mons Veſuvius, qui ignes ejectabat. Porro crines ignium flammæ frequenter dicuntur*; tenes ab Gronovio Parthenopen, quæ certo Neapoli ſepulta eſt, abactam ſuper Veſuvium octonis milliaribus ab noſtra urbe diſſitum; tenes præterea *crines* eſſe *flammas*; verum nec volam, nec veſtigium hujus inſolentiſſimi interpretamenti etiam quis oculatiſſimus in his Statii verbis inſpiciet. Quare ut quid lucis corrupto ſimul, ac tenebricoſo loco creem, ῥῆσιν *afflato* confingo *Phalaro*, quæ idem eſt ac *Phalero*, nam tam φαλαρὶς, quam φαληρὶς *mergus* eſt, atque inde non mala erit Statii ſententia optantis, ut *Parthenope e ſuo ſemiruto ob vetuſtatem ſepulcro erigat caput, & ponat reciſos crines ſuper tumulum patris Neapolitani ſepulti in monte Phalaro:* hinc novimus tum Phalerum collem eſſe, tum Menecratem

Rrrr poe-

poetæ noſtri parentem inibi etiam ſepultum, ideſt juxta σῆμα Parthenopes; juvat etiam didiciſſe hujus Sirenis-buſtum Statii ævo antiquitatem ſemirutam, ac venerandam oſtentaſſe; & ne cogites cum interpretibus illud a Veſuvii pulvere & cineribus, ejuſque montis igne atque flammis concoctum; nam ipſe *afflat* urbes, ac loca, non vero *afflatur*. Itaque cum librariis ſatis ignota eſſet vox *Phalaro*, in infrunitam, ſed ſibi ſuetam, & quaſi ſono affinem *afflato* audacter immutarunt; atque iſthæc Statiana carmina tum ipſi, tum interpretes riſu excipienda poſteris commendarunt. Mea ſolummodo intereſt vocem *Phalerus*, ſive *Phalarus* in Statio noſtro oboluiſſe, tamdiu ab quibuſdam Græcis Scriptoribus celebratam, collemque fuiſſe, ut Lycophroni Neapolitanus vates care conjuraret. Ceterum ne tam cito meum hoc medelæ audax facinus caſtiges, ac rejicias, cogitandum enim prius, an Gronovii, licet nil ſordidi interpretis ſententia quid boni præſtet, & an tutemet magis opportuna ſcruteris. Tenes igitur quænam fuerit Φαλήρα τύρσις, qua de perdiu diſputatum eſt: & quam falſus ſit Favorinus, quem affert Tzetzes, dum ait: Φάληρος τύραννος Σικελίας ἔκτισεν ἐν Ἰταλίᾳ Νεάπολιν.

IX. Verſus ille 718. Γλάνις τε ῥείθροις δέξεται τέγγων χθόνα, doctos cives meos longe exercuit; etenim videtur Lycophron ceciniſſe Clanium fluvium prope Neapolim urbem fluxiſſe, qui longiuſcule abeſt; quare coacti ſunt ῥητά, καὶ ἄῤῥητα proferre: Peregrinius vero Campanus pag. 190. & 750. nodum fregit, dum ſibi ſufficere ratus eſt oſcitantia Lycophronem arceſſere, qui ad Neapolim Clanium pertinuiſſe cecinit. Verum ſi Peregrinius curatius omnem poetæ hujus contextum perlegiſſet, advertiſſet ſane ipſum, quo urbes, ad quas abactæ ſunt Sirenes, melius diſtingueret, fluvios etiam iis urbibus proximos adnotaſſe; quare cum Clanius Neapoli ſit vicinior, illum meminiſſe oportuit, ſicuti Leucoſiæ ſunt Is & Laris, licet non tam prope fluant; imo contra, ſi quem amnem urbi finitimum noviſſet, poetam illud exacte admonere vides; hinc Ocinarum vocat Terinæ ἀγχιτέρμονα, aitque Arem Ligiæ Sirenis buſtum λούειν, adeo huic oppido propinquum dicas; quare tanta ἀκρίβεια iſthæc Campaniæ, Lucaniæ, & Brutiorum loca, & amnes deſignavit, ut ea ſub oculis habuiſſe certo exputem: conſulas Cluverii Ital. geogr. Porro etiamſi Clanius parum ab Neapoli abſit, jure hunc poetam illius meminiſſe dicas, non enim vides fluvium, qui urbi noſtræ vicinior ſit; nec tamen definit ἀγχιτέρμονα· & Sebetum quidem poſthabuit, utpote aquarum indigentiſſimum rivulum, & veteribus vix notum; injurius igitur eſt Peregrinius Lycophroni, & potius vir Campanus caſtigandus, qui ſubſultim, & Latine veterem, & tanti pretii poetam lectitavit.

Si vero Sebeti meminerint, ut notum eſt, Virgilius Æn. 7. v. 734. Columella lib. 10. v. 263. demum Statius noſter 1. Silv. Carm. 2. v. 263. advertere eſt hos vates de rivo, ſive νάματι loqui, non vero de fluvio, ac ποταμῷ· nam primo ſermo eſt de *Nympha Sebetide*, quas Nymphas vel

ſat

ſat parva flumina, vel fontes coluiſſe finxerunt: Columellæ adeo exiguus eſt, ut ejus aquam rori comparet, vocetque *Parthenopen Sebetide lympha roſcidam;* & Papinius optat, ut hic pauperrimus aquis creſcat, & aliquando intumeat, *pulchra tumeat Sebethos alumna*. Averem, ut non ſtatim adjungeres fidem tum exteris, tum noſtratibus Scriptoribus, cujuſvis pretii ſint, qui pro tuenda Sebeti dignitate ac ſama ad Gruterianum ſaxum 94. 9. provocant, in quo legere eſt ipſum inter Deorum chorum adſcriptum:

P. MAEVIVS · EVTYCHVS
AEDICVLAM
RESTITVIT · SEBETHO

Verum vel tiro reficeret extremam dictionem EX BOTO, etenim ſententiam & planiorem vides, & ſollemnem tritamque lapidum formulam; præſertim cum in ſcriptis ſilicibus honeſtatis ergo Deorum nomen, imo & Auguſtorum primo loco ſcalptum, atque perquam raro contrarium advertas; novimus etiam, cujus famæ ſint Aldi epigraphæ, a quibus hanc exſcripſit Gruterus, maxime cum additum ſit erutum fuiſſe ex noſtrorum murorum fundamentis: atque ipſe ſuperiore cap. v. par. v. longiſſimum ſermonem intexui, & momento multiplici evincendum curavi nullumdum ſaxum Latiare Neapolitanum in tot inſcriptionum συλλογῇ reperiri, & bene multas præſtiti me collegiſſe paucis ab hinc annis erutas, quas omnes Græcanicas fuiſſe gratulatus ſum; quare iſthæc una Eutychi princeps Latinarum ſalutaretur; & quis credat, niſi Judæus, in urbe Attice loquente Latine ſcalpi lapides? Ad hæc ſi revera hic *P. Mævius Eutychus* ſit *P. Metillius Eutychus*, qui, ut exputat Gruterus ibid. Romæ fuit *Fontis Galliani magiſter* ex alio Romano ſaxo, vid. Grut. 180. 1. ſane is, qui obduratiſſimæ indolis eſt, ſaxum dixerit Neapolitanum, & vocem SEBETHO ab Grutero minime deterſerit. Et nunc in mentem venit non ſolum in hoc Aldino epigrammate nomen *Sebeti* confictum, ſed & in famoſis binis verbis NAMA SEBESIO, quæ in tauri collo in ſacrificio Mithræ ſcalpta de noſtro hoc parvo fluvio quidam indoctiſſimi etiam interpretati ſunt; ſcil. *fluentum Sebeti*: adiſis tutemet tot ἀρχαιολόγυς, qui de his duabus tenebricoſis ῥήσεσι ſcriptitarunt.

Præterea advertas rogo adeo parvum, & vix notum exteris noſtrum hunc ποταμίσκον fuiſſe, ut præterquam quod nec ædiculam, nec aras meruerit, nomen ipſum ingenitam μικρότητα præſeferat; ejus enim vocis fons & caput eſt trita Hebræa ῥῆσις שבת, *quietus*, hinc ἀμίσως *Sebetus*, eo quod leniſſime, & in perquam parvo alveo etiam antiquiſſimo ævo defluebat, uti nunc etiam cernere eſt, quare *quieſcere* potius videbatur. Neque credas nullius pretii id etymon, cum non uni rivi, ſive parvi id genus fluvii ab שבת nomen ſibi adquiſiverint, uti *Sabatus*, qui a Benevento fluens Volturno ſe immiſcet; & *Sabatus* in Brutiis juxta Terinam,

quos quidem ob aquarum pauperiem, & fluenti quietem id nomen nactos dicas: hinc etiam Josephus finxit de bell. Jud. p.411. Sabatum fluvium prope Arcæam in Phœnice adeo tenuem, ut septimo quoque die exarescceret, sicuti alius Judæorum in ulteriori oriente, vide Cellar. Geogr. to.2. p.357. de reliquis fluviis, & lacubus ejusdem nomenclaturæ consulas Strabonis opus, vel saltem geographorum indices, ubi bene multi tibi se offerent. Neque oblivifcendum Græcos his tenuibus fluminibus ἐπιθετὸν tribuisse πρηὺ ῥέοντα, *leniter fluentia*, uti Orph. in Arg. Αὐτὰρ ἐπεὶ ποταμοῖο διὰ στόμα πρηὺ ῥέοντος· quare fatendum est vocem *Sebetus*, sive *Sabatus* esse γενικὴν id genus minimorum fluviorum. Et ποταμίσκος hic noster antiquis vix notus grande nomen sibi quæsivit, postquam Pontanus, & Sannazarius, par vatum lectissimum suis elegantiæ plenis carminibus concelebrarunt, & quovis fluvio antetulerunt, veluti si esset Sperchius, vel Scamander, quos ubique Iliados magnus Homerus διϊπετέας ποταμούς, *ab Jove ortos*, cecinit π. v.174. ρ. 263. φ. 268. 326. His intellectis, nil mirum est, si Lycophron Sebeti haud meminerit, utpote undarum egentissimi fluvii, & antiquioris hujus poetæ ævo fortasse ne nomine quidem noti; contra vero Clanium recitarit undarum divitem, & ab urbe Neapoli non tam longe dissitum. Et operæ pretium est, ut te commonefaciam Theophilum Maurum, virum indolis erectissimæ in membranis antiquioribus reperisse Clanium non solummodo per Acerras, (queis nil æquus est,) Neapoli propinquas, sed per campos huic nunc principi urbi longe viciniores interfluxisse, uti brevi in eruditionis pleno libro legere volupe tibi erit, quem labore nil pœnitendo conscripsit ob τὴν περιβόλλητον de vectigalibus, & regundis finibus Atellanos inter, & Neapolitanos concertationem, cujus victoriam VII. viros litibus id genus judicandis Theophilo ὁμοθυμαδὸν adscripsisse amicorum optimi, & quamplurimi, quibus Mauriana familia de omnibus, deque me potissimum benemerentissima abunde floret, ac læta est, gratulati sunt.

Quoniam autem nunc moris est τὸ ἑβραΐζειν, si quis nosse cupiat, quo a semine vox Clanis, vel Clanius, vel Glanis enata sit, nil hæsitans dicerem ab Phœnicio גליון, iisdem στοιχείοις a radice גלל *convolvere*, & sane fluvii volvunt se circa urbes, & regiones, easque cingunt: neque obmurmures id etymon γενικώτερον esse, neque rem propius tangere; etenim reponam inter epitheta fluviorum sollemnia illud est audire πολυγνάμπτους, *multum se volventes ac flectentes*, uti memini me legisse in Nonni Dionys. & nunc quis mihi intercedat, quominus *Volturnus* sit Latine, quod ἑβραϊστὶ *Clanius*? Hinc factum reor, ut *Clanis* nomen proprium non sit, sed pluribus fluviis commune, vide tum veterum, tum recentiorum geographorum indices; ita etiam tenes tot amnium nomenclaturas, quæ ab verbo ῥέω, *fluo*, eductæ sunt. Quod nos de *Clanio*, idipsum Clericus de Nilo sat erudite scripsit in Hesiodi theog. v. 338. cujus verba hic perquam opportuna legere te jubeo: „ Certe Νεῖλος non est nomen „ pro-

„ proprium amnis, vox enim illa *fluvium* significat, & ita in Ægypto „ vocabatur unicus ille fluvius, quo fecundabatur, κατ' ἐξοχήν· vide, quæ „ notavimus ad num. 34. 5. Similitudo nominis, & forte eadem ratio effecit, ut fluvius Hesperiorum Æthiopum idem, ac Nilus esse crederetur. Pomponius Mela lib. 3. c. 9. *In horum finibus fons est, quem Nili* „ *esse aliquâ credibile est. Nucbul ab incolis dicitur, & videri potest* „ *non alio nomine appellari, sed a barbaro ore corruptus:* נחול *nubbul,* „ & נחיל *nubbil*, unde Νεῖλος, sunt nomina appellativa, quæ fluvium „ quemlibet significant, ut Hebraice נחל *nabbal*. Accolæ solent vicinum „ amnem simpliciter *fluvium* vocare, ac ita res se habuit in Ægypto, forte „ & in Æthiopia; sed Græci, qui eorum populorum linguas ignorabant, „ nomina propria esse putarunt, quæ erant appellativa. „ Hæc Clericus. Idipsum dicendum de Clanio, qui cum in origine γενικὸν amnium nomen sit, posteritas veluti proprium adhibuit, ideoque aliquando cum Liri confudit, vide adnot. in Stat. p. 193. Lug. Bat. 1671. & Cluver. Ital. ant. Atque isthæc pro Lycophronis versus 178. luce, quem tandiu vexarunt Neapolitanorum doctissimi, imo præcipites hunc poetam ἀγαωγραφώτατον traduxerunt.

x. In vers. 730. Λύσει δὲ σῆμα βουκέρως νασμοῖς Ἄρης, quem omnes verterunt, *abluet autem sepulcrum corniger fortis*, ipse autem contra transfudi, *abluet & tumulum corniger laticibus Ares*, vides eos interpretes vocem Ἄρης non accepisse pro nomine ipso fluvii, sed veluti pro adjuncto quodam, hinc reddidere *fortis*; quare ignoraremus, quinam esset amnis βουκέρως, *corniger*, qui sepulcrum Sirenis Ligiæ abluisset: itaque poetæ mens est Ligiam tertiam puellam ad Terinam ab undis compellendam esse, quæ urbs propter Ocinarum fl. erat, atque *Arem* rivum hujus Sirenis σῆμα fore ut abluât; duos igitur amnes discriminat Lycophron testis procul dubio αὐτόπτης, sicuti juxta Leucosiam binos advertit, scilicet *Im*, & *Larim*. Ne legas, quotquot longiores in hunc versum commentarios scripsere, ne ipsum quidem Potterum excipiam, ἀπροσδιόνυσοι omnino sunt, & nullius assis. Et mecum ipse longe miratus sum Potterum, Meursium, &c. non advertisse hujus poetæ scholiasten falsum esse, imo & sibi ipsum adversari, dum inquit: Ἄρης γὰρ οὐκ ἐστὶ ποταμὸς παρὰ Τέρειναν, Ἔρις δέ· ὅθεν ἐπιθετικῶς αὐτὸ ἐδέξαντο ἐπὶ τοῦ Ὠκινάρου, *Ares enim non est fluvius, sed Eris est: hinc eam vocem epitheti loco acceperunt, atque Ocinaro tribuerunt;* fatetur igitur Tzetzes esse Ἔριν fluvium juxta Terinam, (quæ vox parum distat ab Ἄρης,) distinctum ab Ocinaro: hinc quisque facile colligeret Ἔρις vocabulum esse ab Ἄρης corruptum ab librariis; obliviosos damnem cum Cluverium, tum Cellarium, qui nequaquam vocis Ἄρης, vel Ἔρις meminerunt. Hic meticulosus adderem hunc Ἄρην dictum ἀπὸ τοῦ α στερητικοῦ, & ῥέω, *fluo*, quasi *non flueret* ob caritatem aquarum; itaque opportune Lycophron canit de eo potius λύειν, *lavare:* hinc firmatur vocem *Sebetus* æque esse, ac *quies*, & idem dicas Græce Ἄρης, ac apud Hebræos

Sebe-

Sebetus; & nunc primum novimus verbum Latiale *areo* hinc etiam natum : arefcunt enim omnia , aquis minime defluentibus : rifum movet Perrottus, qui cenfet *areo* elle ab *ara* , *quia* , *quæ Diis adolentur* , *torrendo ficca aridaque reddi folent*, cui adftipulari videtur Voflius in Etym. voce *ardeo*.

In verf. 731. ineft vox ὀρνιθόπαιδ@, quam univerfi dederunt *femiavis* menti Lycophronis perquam infefti; quare ipfe cum hoc vate conjurans repofui , *gallinæ pedes habentis*. A pueris didici ὄρνις effe *gallina:* & fundum divitem præter lexica do Bochartum in Hieroz. par. 2. p. 125. 126. qui cum multis exemplis prolatis ὄρνις dicat valere *gallina*, addit : *Cum igitur* ὄρνις *Homero*, *&* *Hefiodo nihil quicquam fit*, *quam avis in genere*, *Platonis cœpit ævo ufurpari pro gallinaceo genere* , *&* *per aliquot fæcula tam de gallo* , *quam de gallina dici* , *donec obtinuit ufus* , *ut proprium effet gallinæ nomen* , *unde apud Athenæum lib. 9. Myrtilus*, Ἀλλὰ μὴν καὶ ὄρνιθας, καὶ ὀρνίθια νῦν μόνον ἡ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας, *nunc quidem fert confuetudo*, *ut folæ* (gallorum) *feminæ* ὄρνιθες *dicantur*, *&* ὀρνίθια· inde Bochartus laudat Ambrofium , quod ὄρνις in Evangelio interpretatus fit *gallina*, contra ac fecerunt Hilarius, Hieronymus, & Auguftinus. Quod cum verum fit , vocem ὀρνιθόπαις in Lycophrone γενικωτάτως verfam vides *femiavis*, cum ὄρνις fit *gallina* . Piget me oblivionis tantum virum arceffere, qui cum opportune præftiterit ὄρνις effe *gallina*, de Sirenibus ibid. p. 830. inquit: *Superiora funt virginum*, *inferiora* τῶν στρουθῶν, *pafferum*, *vel ftruthionum* , *non pifcium*, *ut vulgus putat ;* fugit ipfum hic Lycophronis locus , & Heracliti de incredib. p. 74. etiam ajentis, Ὀρνίθων δὲ σκέλη ἐλέγοντο ἔχειν , licet interpres refuderit vocem ὀρνίθων, *avium* pro *gallinarum ;* quare faceffant, qui eas definere in pifcem fcripfere ; & caftigandi tandem noftrates pictores, & fcalptores, qui caudatam pifcium inftar Parthenopen ubique effingunt ; vide numifmata Spanhemii, & quæ multa Nicafius de Sirenibus collegit; vel fi tibi non tantum otii fit , adeas Banierium , qui omnia curate contraxit in to. 4. mytholog. p. 381. quem mendacii arceflere haud piget , nunquam enim me ulli parfiffe memini , qui in Homero lectitando focors eft ; ipfe fiquidem ibidem pag. 382. hæc nil hæfitans divino vati appingit : *Homere . . . nous apprend* , *que le deftin leur avoit permis de regner jufq' à ce que quelqu' un les eût trompées: que le prudent Ulyffe accomplit leurs deftinées . . . Il ajoûte* , *qu' elles en conçurent tant de defefpoir*, *qu' elles fe precipiterent dans la mer*, *où elles furent changées en poiffons de la ceinture au bas ;* verum id ne fomniavit quidem Homerus, tutemet confulas ex indicibus terna loca, in queis Sirenum meminit poeta, atque inconcinna ifthæc ipfum haud dixiffe comperies , ac Banierium de Homero malemerentem traduces.

XI. Verfus 731. & fequentes adeo contra Græcam fidem verfi funt, ut videas tum verba Latiaria, tum fententiam ad libidinem appofita, imo & in

in Græcanicas grammaticæ leges peccantia; præter turpe historiæ mendacium; quare ut brevis sim, ea est Lycophronis mens: Mopsopum quendam classis præfectum Misenum advectum Cumani oraculi monitu Parthenope Deæ cursum lampadicum indicturum esse nautis, qui circa Miseni promontorium habitassent: quam λαμπαδρομίαν deinceps potiori cultu Neapolitanus populus celebrabit. Ac primum quidem cujusvis subsellii interpretes in v.753. Κραίνων ἁπάσης Μόψοπος ναυαρχίας, duplex grande peccatum patrarunt tum in historia, tum in grammatica; etenim perquam benignas Timæo cuidam Siculo, quem refert Tzetzes, aures præbuerunt edicenti Diotimum fuisse hujus classis Atheniensis Misenum advectæ ductorem, quando apertissime inquit hic poeta Mopsopum hujus classi præfectum fuisse in verbis, Μόψοπος κραίνων ναυαρχίας· & quis non irascatur tot interpretibus Græce gnarissimis, qui vocem Μόψοπος casum patrium exputarunt, atque adjunctum esse dictionis ναυαρχίας, ac reddidere *imperator Atticæ classis?* interea obliviosissimum traduxere Lycophronem, vetustum poetam, ac sollertissimum, qui nomen præfecti hujus classis omnino reticuisset in nostra Neapolitanorum, ac Cumanorum commoda peccans, ita ut ab Tzetze pro Mopsopo Diotimum emendicaremus. Quinam fuerit hic Mopsopus, & cujas, nemo divinet, id enim silentio pressit Lycophron; neque de Atheniensis urbis indigena quid cogites, dixisset enim poeta ναυαρχίας Μοψοπίας, nam Athenæ Μοψοπίαι audiebant ab antiquissimo heroe, qui eis hoc nomen acquisivit, vid. Strab. p. 608. & 676. ejusque sanequam doctos interpretes, qui etiam in eundem lapidem impegere, & vocem Μόψοπος in Lycophrone pro secundo casu accepere, & ἐπιθετικῶς cum ναυαρχίας conjunxerunt, ficta in primo dictione Μόψοψ, quam ad barbaricas gentes amandes rogo: advertas ad quas incitas maximæ eruditionis viros unus Tzetzes redegit, qui hujus ἀβλεψίας in voce Μόψοπος in Lycophrone princeps fuit! Hinc factum est, ut civium meorum doctissimi Mopsopi hujus penitus obliti, quinam fuerit Diotimus inani prorsus labore, non parvis scriptis voluminibus, vestigarint, quos inter præcellit epistola Jo. Baptistæ de Miro, quæ adjecta est Miscell. observationibus crit. vol. 10. p. 448. Amstelæd. 1739. quare vir hic Græce doctus omnem lusit operam.

Demum ab tribus extremis versibus non uni ex nostratibus ingentis famæ jureconsultis latissimos veteris Neapolitani agri fines se percepisse gavisi sunt, idque quidam brevibus, quidam crassioribus scriptis commendarunt: ajunt siquidem ideo Lycophronem cecinisse plures Neapolitanos cursum lampadicum juxta Misenum celebraturos, ibique habitaturos, quod urbis nostræ ager ad hujus promontorium usque extendebatur. Attamen ipse exputem doctissimis hisce viris ob vehementissimæ causæ patrocinium Græca Lycophronis perpendendi otium defuisse, quæ satis aperta sunt, atque eorum sententiæ adversantissima, licet Latinum interpretamentum anceps sit atque implexum: sed cur te diu teneo? Mens

Cassan-

Caſſandræ eſt venturum Mopſopum ad Miſeni portum, atque indicturum nautis, qui in eo promontorio ſedem fixerint, lampadicum curſum, quem in poſterum majori apparatione Neapolitani celebraſſent. Porro vocula *οἳ* in v. 736. negotium omne faceſſivit, quam minime ad proximos *Νεαπολίτας* referas, quos ideo *παρενθέτως* cum paucis verbis concluſos vides, ſed ad *πλωτῆρας*, *nautas* Miſenates paullo ante v. 734. appoſitos: qua ſine *παρενθέσεως* medela quiſque incuſabit vatem Neapolitanæ urbis fines heroicis temporibus ad Miſenum Cumarum portum uſque extendiſſe. Nemo mihi moleſtus ſit, ſi inter parentheſin hos verſus adſcripſerim, ſententia neceſſario eam expoſcente, quo Lycophronis famæ, & exactæ *ἀκριβείᾳ* conſulerem, alias cerneres Neapolitanos cum Miſenatibus colonis confuſos ac commixtos, multorum lapidum intervallo diſſitos: præterea ſi has parentheſes ſæpe in Lycophrone, qui *σκοτεινότατος* audit, adjicias, multa lux erit Caſſandræ oraculis; & ut exempla ab ipſo poetæ *κειμένῳ*, in quo verſamur, arripiam, ſimillimum teneo in voce *ἀγχιτέρμονα*, verſ. 127. quam niſi facias *παρενθετημένην*, prorſus ignoras ad *κλύδωνα*, an ad *Τέρεινον* v. 126. referas, cum poeta certo ad hanc urbem, non ad *κλύδωνα*, *undam*, retulerit; quod una *παρενθέσεως* ope a me etiam illita diſtingues.

Atque pauca hæc de longo verſuum Lycophronis contextu, quos ſuæ luci reddere aggreſſus ſum, nam his diebus de eorum interpretamento ingens Neapolitanum forum ſatis diu perſtrepuit; utinam Græce tantum ſcirem, quantum Statii noſtri pater, qui, ut habes Silv. 5. car. 3. v. 156.

. . . . pandere doctus
Carmina Battiadæ, latebraſque Lycophronis atri,
Sophronaque implicitum, tenuiſque arcana Corinnæ,

meliora ſane dediſſem; ſed prolixiorem in hos verſus commentarium in Puteolana chorographia ſervo; & haſce nunc adnotatiunculas acceptes, veluti antecœnium. Sed ut a longo diverticulo in viam redeamus, atque animum ad phratrias advertamus, quas Lycophron tenebris ſuis ab oculis veluti eripuit; vides jure Neapolitanos *Phalero* cœtum *φρητέρων* non dedicaſſe, quippe qui noverant hoc nomen non herois unius ex Argonautis fuiſſe, uti Laſena, inde Peregrinius, ceterique noſtrates Scriptores in horum verba juratiſſimi edixerunt, ſed loci nomenclaturam non exiguo intervallo ab urbe diſſiti, & a *mergorum* multitudine peregrina *ῥήσει* vocitati *φαληρίδες*· quare amicorum cariſſimis factum eſt ſatis ſciſcitantium, cur adhuc in lucem tracta non ſit inter tot *φρητρίας* illa *Φαληρειδῶν*, licet Neapoli *Phalerus* omnium libris, ac vocibus celebraretur, cum ipſæ vel a Diis, vel ab heroibus, vel a novis colonis, vel etiam ab locis, ſed non tam longe ab urbe diſtantibus, uti eſt Mergilline, nomen ſibi adquiſiverint.

XII. Habes igitur de Neapolitanis fratriis tum *γενικῶς*, tum ſingillatim ditiſſimum commentarium, quo de tot doctiſſ. noſtrates Scriptores vel ſat

pauca

pauca delibasse juvit, vel sueto magnis promissoribus hiatu, uti Lasenam in Gymn. plurima daturos passim nobis spondere vides, qui mos sollemnis est quibusdam id genus ἀλαζονείας venditandi, quanquam nil concoctum, aut paratum habeant oblitissimi Horatii *multa promissa levare fidem* commonentis. Reliquum nunc mihi est, ut quædam veluti παραλειπόμενα simul aggeram, inde totius longissimi capitis ἀνακεφαλαίωσιν adnectam. Ex his bene multis, quæ de fratriis lucidiore ordine simul compacta a me sunt, ne parum quidem dubii relictum est, quin fratria, & fratores, in bina dumtaxat republica Atheniensium, & Neapolitanorum, collegium fuerit ἱερατικόν, nam ubique legere est eos numero sat exiguos sacrificia, numina, & res Diis dicatas tractasse, contrario vix profanis, & πολιτικοῖς negotiis se implicuisse: imo gratulor etiam Latinos semel, quod scio, ab rep. Neap. vocem *phetrium* sibi commodasse, ut *Augustalium* sacerdotum domicilio, ac templo, quod hi curabant, prospicerent: teneo enim ab Grutero ea de re decretum adeo prolixum, ut omnem paginam 214. impleat, cujus initium est: VESBINIVS·AVG·L·PHETRIVM·AVGVSTALIBVS·MVNICIPI·CAERITVM·LOCO ACCEPTO·A·RE·P·SVA·IMPENSA·OMNI·EXORNATVM·DONVM·DEDIT·DESCRIPTVM·ET·RECOGNITVM·&c. quæ verba refert etiam magnus Jos. Scaliger de emend. temp. pag. 447. at oblitus est, quod nec fecit Gruterus, adnotare post OMNI necessario apponendum esse CVLTV, ut in decreti titulo sententia stet & vigeat.

Ne otium teras, ut alibi gentium, quam Athenis, & Neapoli nomina frarriarum scruteris, neque Mazochii τοῦ πάνυ auctoritas te frangat in Eccl. Neap. p.144. col. I. recitantis verba Pindari scholiastæ, Ἐμμενίδαι φατρία Θήρωνος ἐν Σικελίᾳ, sed locum non adnotat, (qua de creberrima reticentia in tanto viro dolendum est;) asserit autem id scholiastes in Olym. δ. antistr. γ. & in Pyth. ϛ. stroph. α. verum quanti ducendi sint horum grammaticorum scholia, norunt omnes: scias autem Pindarum non de fratria laudes canere, sed de ipsis Emmenidis, qui Theronis majores fuerunt; quin & ipse scholiastes id docet, Τηλεμάχου . . . παῖς γίνεται Ἐμμενίδης, οὗ Αἰνησίδαμος, οὗ Θήρων, καὶ Ξενοκράτης, Θήρωνος δὲ Θρασυδαῖος, Ξενοκράτους δὲ Θρασύβουλος, *Telemachi . . . filius est Emmenides, hujus Ænesydamus, hujus Theron, &c.* vides nil de fratria cogitasse Pindarum, & scholiasten sibi apprime adversantia scripsisse; conjurat mecum Erasmus Schmidius in comment. in Pind. p.265. aitque Ἐμμενίδας æque esse, ac Αἰγεΐδας Spartanos ab Ægeo heroe dictos; quare solummodo locuples fides sit de Atheniensibus fratriis Demostheni, &c. ac de Neapolitanis fratriis Straboni, & Varroni, totque nostratibus litteratis lapidibus, non autem scholiastis, queis mos est antiquis Scriptoribus nugas sonoras appendere.

Inter isthæc παραλειπόμενα opportunum mihi, vera fratorum notione intellecta, proferre quatuor Aristophanis locos, quos & scholiastæ, &

 doctiss.

doctiss. interpretes susque deque agitarunt, at nil boni ab ipsis prolatum est, in Equit. v.255.

Ω' γέροντες Ἡλιασταὶ, φράτορες, τριωβόλου
Οὓς ἐγὼ βόσκω κεκραγὼς καὶ δίκαια, κἄδικα,
Παραβοηθεῖθ' ὡς ὑπ' ἀνδρῶν τύπτομαι ξυνωμοτῶν.

Ne cures, etiam quæ in elegantibus editionibus lectitas interpretamenta, nec Casauboni adnotationes, & mecum vertas:

O judices Heliastæ, & fratores, trioboli pretio
Quos ego honoro, clamitans æqua, & iniqua,
Opem ferte, nam ab hominibus vapulo conjuratis.

Hi versus carissimi mihi sunt, nam firmant & fratoras fuisse sacerdotes, & hinc noscimus collectitio peculio vixisse, imo, & quanti unusquisque pro sacra eorundem vitæ ratione solvisset, tres scilicet obolos; & jure servus, qui vapulat, opem implorat ab judicibus, & ab sacerdotibus, utrique enim cœtui lites disceptandi potestas erat, vide quæ de fratorum ἀγορευτηρίῳ a me dicta sunt pag. 635. Adverte a me factum bene, quod ὑποστιγμὴν deterserim post vocem τριωβόλου, atque ante scripserim, & inscite versum est vulgo, *triobolares fratores*. Alter locus Aristophanis est in Avib. v.765. ubi aves hortantur homines, ut secum convivant, & inter ceteras suas beatitates enarrant inter se nullum esse servi a libero discrimen; quare servus proavis gloriabitur, & inter fratrias adscribetur: atque hinc etiam novimus Atticos servos exclusos omnino a civium censu:

Εἰ δὲ δοῦλός ἐστι, καὶ Κὰρ, ὥσπερ Ἐξηκεστίδης,
Φυσάτω πάππους παρ' ἡμῖν, καὶ φανοῦνται φράτορες.
Si autem servus est, & ab Caria, sicuti Execestides,
Proferet avos apud nos, & confirmabunt fratores.

Mens igitur comici ita se habet: si quis servus est, & e Caria, sicuti Execestides, donabitur civitate, jactabit avos apud nos, & fratores φανοῦνται, *apparebunt*, i.e. a fratoribus acceptabitur, quorum munus erat sui δήμου civium nomina volumini adscribere; consulas, quæ multa eo de more prolata sunt pag.596. E contrario illinam, uti transfuderunt binos hosce versus, in queis verba vides nil sibi, vel parum cohærentia, & Græcæ fidei adversantissima:

Si vero servus a Caria, quemadmodum Execestides,
Avos sibi procreet apud nos, & invenientur ipsi gentiles.

Porro τὸ φανοῦνται minime παθητικόν est, ut tiro novit: præterea rus & stivam olet *procreet avos*, & ipse scholiastes admonet hic τὸ φύειν peræque esse, ac ἀποδεικνύναι, *ostendere*, piget me ingentia isthæc peccata in magnis viris advertere: parum lucis his verbis fert Salmas. in jus Att. p.137.
Tertius Aristophanis locus eodem recidit in Ran. v.421.

Βούλεσθε δὲ τὸν κοινῇ
Σκώψωμεν Ἀρχέδημον;
Ὃς ἑπτέτης ὢν οὐκ ἔφυσε φράτορας.

Quos

Quos versus tenebricosissime in Latium immissos intueor:

Vultisne nos, ut una
Taxemus Archedemum?
Qui septennis nondum tribules edidit.

Verum, ut brevis sim, mens comici est, *an deridendus sit publice Archedemus, qui, licet septennis, nondum ostenderat se fratoribus*, quo inter cives adscriberetur, uti in more erat Atheniensibus; nam puelli statim in lucem editi ad fratoras sui δήμου afferebantur, atque ovis mactabatur, præter ceteras cæremonias, quas pag. 584. adnotavimus; (vide igitur, quam male versum est οὐκ ἔφυσε φράτορας, *non dum tribules edidit.*) Palmerius Græce doctissimus jurans in verba scholiastæ lusum videt hac in voce φράτορας, quam vult ab comico adhibitam ad risum pro φραστῆρας, *dentes septennii*, sed gerras venditat germanas. Et scias adeo necessarium fuisse infantes statim ad fratoras adduci, & in filiorum, & civium censum adscisci, ut si id posthaberetur, hereditate caderet filius; id nos docet ipse comicus in Avib. v. 1666.

ΗΡ. Ἐμοὶ δ' ἄρ' οὐδὲν τῶν πατρῴων χρημάτων
Μέτεστιν; ΠΕΙ. Οὐ μέν τοι μὰ Δία· λέξον δέ μοι,
Ἤδη σ' ὁ πατὴρ εἰσήγαγ' ἐς τοὺς φράτορας;

HER. *Ego igitur nullatenus paternorum bonorum*
Particeps sum? PI. *Nullatenus per Jovem: dic autem mihi,*
An te pater adduxit ad fratoras?

Vetus Latiaris interpres parum vim Græcam assequitur, potissimum in voce φράτορας, quam *curiales* transfudit; quare recens interpretamentum apposui. Vides jam tot Aristophanis loca antehac tenebricosa luci suæ reddita, eo quod longum de fratriis commentarium, veramque earum διάγνωσιν præstitimus.

Ut etiam atque etiam stabiliam φράτορας Neapoli, & Athenis fuisse collegium virorum sacris rebus addictorum, uti ὀργεῶνας, & θιασώτας alibi gentium; advertam ingenitum esse, atque omnium animis inditum sibi pro reip. tum regimine, tum decoris custodia & sacerdotes creare, & peculiaria quædam nomina eisdem impertiri; ea doctissimos viros officiosa sollertia collegisse juvit, veluti Petitum τὸν πάνυ var. lect. lib. 2. c. 10. p. 140. qui isthæc congessit eleganti titulo: *De Judæorum patriarchis, apostolis, archisynagogis, patribus synagogarum, hiereis, presbyteris, didascalis, archiperecitis:* & cap. xi. p. 169. *De cælicolis, eorumque majoribus, & patriarchis.* Petito addas Muratorium in Antiq. med. æv. to. 6. p. 450. *De piis laicorum confraternitatibus*, quas inter primos adnumerat jure *fratoras*. Si de profanis sacerdotum nominibus Scriptores quæras, adeas præter sexcentos Vandalium in dissert. 1. *De orig. & virib. sacri Taurobolii*, & in diss. 2. *De pontifice maximo, de vicario pontificis, rege sacrorum, &c.* quibuscum etiam sacerdotum feminarum nomina apponit. Quare resp. Neapolitana, cum suos etiam sacrorum admi-

nistros habuisse oportuerit, ab Atheniensibus, queis semper æmula vixit, φρήτορας mutuata est; quod nec molestissimus quisque posthac inficiaturus est, præsertim, cum id nominis præter tot veteres chartas, queis illitum est, vel in nostratis miseræ & jejunæ plebeculæ ore durat adhuc. Et quis mihi non amicissime conjurabit inter tot nomenclaturas variarum gentium sacerdotum decentissimam esse vocem φρήτορες, quam Athenienses omnium sapientissimi cuderunt, & Romani ipsi optarunt, quando *fratres arvales* crearunt; & præsertim cum id vocabulum ab sancta ac præclara origine. פרש defluere p. 601. ostensum sit? & nil per omnem terrarum orbem magis diffusum, ac celebrius, quam φρᾶτις *fratres*, nam quotquot Ecclesiastici viri ἐν τῇ κοινωνίᾳ sancte victitant, eo nomine salutantur. Nec ingentis ponderis auctoritas Mazochii tibi imponat ajentis in Eccles. Neap. p. 241. post millesimum Christi annum cæptum esse audiri Neapoli id nomen, nec in Jo. Diaconi Chronico occurrere, cum contra sit, nam dictum a me est p. 633. hunc chronologum de S. Agnello adserere, *FRATRUM Christi cellulas collocavit . . . & saponem pro lavandis juris dari sancivit*, &c. rogo, ut hæc relegas.

Atque adeo nomen, & veterum fratriarum institutum in Neap. rep. perduravit, ut postquam Christiani in sanctos ritus eas verterunt, ac dedicarunt, in iisdem templis servata sint & nomina, & cœtus ipse ἱερατικός· quare gratulabundi audimus in templo maximo, quod olim Soli, sive Apollini dicatum regebant fratores *Eumelidæ*, nunc cum Christo servatori sacrum sit, adhuc celebrari, licet parum detorta nomina, *fratanciæ*, & *fratanciarii*. Idipsum dicas de φρήτορσιν *Artemisiis*, qui Dianæ templum curabant, ἱερατικὸν enim collegium in eo viget adhuc. Nec prætercam *Antinoitas*, qui locum cesserunt inclyto sacerdotum cœtui sub S. Jo. Majoris tutela; nec *Eunostidas*, qui reperiuntur in pomerio extra S. Januarii portam, & in ejus loci *parœcia* σύστημα colligitur sacerdotum, qui adhucdum *fratancíarios* salutamus. Addas *Agarrheenses*, quos occuparunt ἱερατικοὶ φρήτορες, qui templo S. Mariæ, quod vulgo *in Cosmodin* vocitant, addicti sunt. Reliquas veterum fratriarum nomenclaturas tutemet nuperis *Ecclesiis* destines, cum id tibi nemo interdicturus sit; nil mirum igitur, si vocabulum *fratanciarii* omnium civium ore, atque in antiquis membranis ab Attica, & honestissima institutione accitum tamdiu concelebretur. Nunc in mentem venit me sæpe cum amicis conquestum esse, quando doctissimi viri, quorum nomen recitare haud fas est, quinas nostrorum patriciorum curias in publicis inscriptionibus FRATRIAS dixere, quod ab impolitissimo Tutini nostratis libro haustum reor, inscripto: *Origine de' Seggi*, cap. 7. quanti pretii scriptor iste sit, nemo non novit, cum constet jam id nomen non profanorum virorum κοινωνίαν esse, sed sacrum paucorum civium σύστημα· quare interdicatur posthac, quominus ἱερὸν vocabulum ab insita, priscaque διαγνώσει descìscat. Pauca ex multis, quæ de fratriarum origine a me corrogata sunt, gratulor oboluisse Januarium

Ma-

Majellum in synodo Neap. ab ipso sacra elegantia, docteque conscripta, quam consulas pag.178. cui summo viro, si quid scio, lubens omne refero acceptum: & Majellorum nomen, & virtus floret adhuc, nec senescet, nec unquam interitura est.

Reliquum nunc mihi est, ut improbo hoc *fratriarum* labore perfunctus, (quem certa mihi spes est cives æqui bonique accepturos,) quædam ad grammaticam rationem spectantia adnectam, cur exteri scil. Scriptores prælertim Attici dixerint φρατρία, & φράτορες cum elemento principe, contra vero cuncta Neapolitana saxa, neque unum excipias, exhibeant φρητρία, & φρήτορες, inverso τῷ α in η. Neque credas me falli, si adseverem Neapolitanos, eo quod impense Homero studuerint, eumque *fontem felici pectore biberint*, ut ait Petronius, & quanto cultu ejus poemata honestaverint, jam superne pluribus in locis dictum mihi est, prælertim pag.362. potius τὸ φρητρία Homericum, quam τὸ φρατρία Atticum usurpasse, uti in aliis Græcis vocibus idipsum fecisse jam passim ostendimus; neque alia hunc scribendi η pro α æternum tenorem ratione inniti posse scrutaberis; atque adeo ratum certumque est cives meos vocem φρητρίαν amasse, non φρατρίαν, ut etiam Latini oris gentes si nostras fratrias meminisse oportuerit, ῥωμαϊστὶ *fretriæ*, *fretriacus*, & *fretrium* dixerint, sonum Atticum Neapolitano posthabentes: adeas lapides, quos pagg. *660.662.687.* adscribere operæ pretium fuit; atque audaciæ exsors essem, si in Strabone, & Varrone, dum de Neapolitanis fratriis sermonem instituunt, appositis vocibus φρητρία, & *fretria*, abstergerem φρατρία, & *fratria*, haud credam enim hos duoviros ignorasse Neapolitanam διάλεκτον, sed secordibus librariis id tribuendum, quorum aures nil religiosæ, & teretes ad communem φρατρία sonum solummodo obduruerant. Neque me castiges, si de fratriis Neap. æternum commentarium intexens nunquam ipse *fretriam* dixerim, metuebam sane, ne omnium primus patrium, atque Homericum hanc vocem pronuntiandi morem proferrem; præsertim cum nemo meorum civium doctissimorum antehac *fretriam* dixerit, saltem si magnum virum Mazochium socium nactus essem, inscripsissem lubens hoc caput *De fretriis Neapolitanis* veteribus saxis concors, & nil degener a majoribus avitum os tutatus essem, & ad solum Atticum τὸ *fratriam* ablegassem.

Probe factum scias, si per elementum simplex *f*, non vero per compositum *ph* vocem *fratria* scriptitaverim, quam licet raro admodum Latini adhibuerint, in saxis optimæ ætatis ita scalptam reperire est. At piget me oblitum esse, ut omne fratriarum negotium concludam, non advertisse Mazochium mihi adversari ajentem in Eccl. Neap. p. 139. *multitudinem Neapoli, & in aliis Græcis civitatibus in φρατρίας dispartitam esse;* verum jam multis firmatum a me est in una urbe Athenarum, nec *multitudinem*, sed paucos cives sacris addictos vocari φρατρίαν· & conquerendum etiam est tantum virum ibid. pag. 140. illevisse Neapolitanos

pro-

procudisse voces συμφρητρίας, & συμφρήτορας, quas neque Neapoli, neque usquam gentium me reperisse lubens fateor. Quid sit ἐν Φρεάττῳ vid. Potteri Archæol. l. 1. c. 20. in fin. nil enim mea refert. Atque isthæc veluti παραλειπόμενα longiori huic capiti appendisse satis sit: hic autem sanequam indolescendum est, cum tot fratriarum nostrarum, & regionum nomina, & situm repererim, haud vires, nec tantum facultatis mihi superfuisse, ut specimen urbis nostræ topographiæ sollerti cura in æs affabre incisum, inde in membranam typographorum opera translatum, uti in more est, legentibus offerrem; quanto facilius ac celerius omnia, quæ a me per partes explicata sunt, juncta simul, & brevi spatio conclusa oculos oblectarent, animique mentem afficerent! atque haud scio an in Græcia ipsa, atque in Italia urbem invenias, quæ, (Romam facile excipiam,) situm, ac nomina regionum, templorum, Deorum, sacerdotum, & bene multas id genus Græcanicæ vetustatis reliquias servet, & cum Neapoli comparari possit. Ceterum cum hic totius hujus sexti capitis ἀνακεφαλαίωσις adsuenda esset, quoniam isthæc παραλειπόμενα præter spem increvisse novi, ad cap. sequentis initium eam rejiciendam laboris pretium ratus sum.

****

CAPUT VII.

Planetarum imagunculæ Regiæ thecæ calamariæ appositæ, eo quod vir astrologus ejus possessor fuerit: Neapolitanos siderum studio perdite indulsisse ostenditur: ætas vasculi divinatur, ejusque singulare pretium commendatur.

I. LONGISSIMI *excursus ἀπολογία. Veteres opificiis quibusque Deos præsides & tutelas addixisse exemplis patesit, ac in annulis, lucernis, & vasculis suæ professionis symbola incidisse, atque apposuisse; qui mos & apud Christianos viguit: Clementi Alex. lux.* II. *Locus sat tenebricosus in actis S. Theoduli de ejus annulo illustratur, contra ac sensere Bollandiani, ac Mazochius, præsertim in vocibus ἐπιφανῆ, & ὀδυρόμενος, queis satis affectis parum opis hi summi viri attulere. Infecetissime exscripti lapidis Christiani sententia, quem ethnicum rati sunt Gruterus, & Mazochius, antehac ignota facile extunditur. Querela de Mazochio ajente Christianos usos in annulis nomine* יהוה. III. *Regiam hanc thecam calamariam astrologi vasculum fuisse non unis documentis firmatur: Kirchmannus oblivionis arcessitur.* IV. *Eo quod Regii hujus σκευαρίου Neapolitanus possessor fuit, ostenditur rempub. Neap. perdite Chaldææ arti studuisse ex Horatio, & potissimum ex pluribus Petronii locis strictim collectis. Burmannus notatur.* V. *Ἐπίθετον* otiosa *uni Neapoli attributum æque valet, ac* Chaldææ arti dedita: *Virgilius astronomiæ studuit. Vox* otia *ab Tacito pro Chaldæa arte adhibita; hujus vocabuli* otium *notioni adstipulatur Phalesgica origo* עוּת, & עֵת. VI. *Kalendarium perpetuum Trimalchionis expenditur, & illustratur, quod utpote Neapolitanum, Lunare, sive Atticum fuisse ostenditur: querelæ, quod summi interpretes commentarios ei attexere aufugerunt. Petronio multa lux in vocibus* III. ET PRID. KAL. IAN. *Neapolitani ritu Attico mensium*

ſium dies diſpenſaſſe etiam Tullio teſte nunc primum palam fit. VII. *Trimalchionis cœnam Neapoli celebratam apertiſſimis documentis evincitur.* Herculis portus *peraque eſt, ac* Herculaneum. *Quid* Platanon. Ἀγκλανόν *non eſt collectivum loci nomen, uti ratus eſt Mazochius.* VIII. *Ex Hebone Neapoli enixe culto, ex M. Tullio, ex litterato lapide noſtrate, licet corruptiſſimo, qui adverſus Reineſium longiori commentario illuſtratur, & ex Statio Neapolitanos otio aſtrologico omnimodam operam dediſſe evuitur: Arati aſtronomia principis poeſis noſtra in urbe celebratiſſima. Etiam Vaſſallianum atramentarium inter cives meos ſiderum curam viguiſſe abunde præſtat.* IX. *Æterna lis componitur, cur Symmachus Neapolim religioſam ſalutaverit: Peregrinio acerrime reſiſtitur: Ambroſius in hac vocis notione cum Symmacho conjurat: mirum ſane eſt etiam Mazochium Symmachi mentem non aſſecutum. Arduum divinare, qua ætate reſp. Neapolitana omnino Chriſtiana evaſerit. Quid in Homero vox ſingularis τιλφια.* X. *Ætas Regii vaſculi multis veſtigatur, quam antiquiſſimam dicimus, præſertim tum ex Auroræ iccuncula, tum quod Saturnus princeps planetarum in eo inviſitur, præter artis ἀρχαϊκῆς opificium.* XI. *Cur vaſculum noſtrum ſit octogonum, cum ſeptem dumtaxat imagunculis fulgeat. Regiæ hujus thecæ calamariæ pretium ſingulare, tum quod id genus vaſcula nuſquam cimeliarchiorum invenire ſit, tum quod ornatius atque elegantius deſperandum ſit: binorum atramentariorum, quæ Herculanei nuper reperta ſunt, plena deſiderii mentio. Operis totius ſumma.*

I. PERFUNCTUS jam in binis ſuperioribus capp. non illiberali gravique labore, quo patria decora antehac poſthabita, utpote in libris præſertim Græcis, vel in ignotis antehac litteratis lapidibus latentia in lucem proferrem, tandem ad Regiæ thecæ calamariæ negotium iterato illuſtrandum aggredior, quaſi qui a via diu aberrarim, nunc in eam ingrediendam lætiſſime revocatum me ſentiam; atque extremum hoc caput, ac jucundius tam inſigni vaſculo dedicare rei ordo poſtulat; & antequam id opus ſuſcipiam, me parumper ἀπολογούμενον, & hujus exorbitantiæ cauſam tutantem indulgentiſſimus ſuſtineas. Porro ordinis virtus, ac σεμνότης erat, ut hanc binorum ſuperiorum capitum materiem omiſiſſem, quippe quæ rei atramentariæ importuna, imo & adverſantiſſima, ita ut jam reprehendas me offendiſſe in vitium, quo *placidis immitia coire* fecerim. Verum tuam obteſtor legentis fidem pauca cogitanti mihi pro Neroniani numiſmatis luce, quod æque ac atramenti vaſculum variis metallis conflatum erat, & appoſitum vides pag.408. ſenſim illa omnia obverſata eſſe, atque abdito quodam igniculo paucis amicorum noto ad Græcanicæ patriæ decus illuſtrandum etiam adactum fuiſſe, ut quid hilare ac lectu jucundum huic operi intermiſcerem, ne omne thecæ calamariæ opus in atrum ac tetrum, a quo cœperat, argumentum deſineret. Ceterum niſi mearum rerum amor ſubleſtus ſit, atque me tranſverſum abripiat, haud tam importuna & ἀπροσδιόνυσα, quæ hic de Neapolitanorum reipublicæ libertate, de Helleniſmo, &c. tandem de fratriis adjeci, quiſque exputabit, ſi penſitarit hic jure adſuta, eo quod pag.362. probandum ſuſcepi Regium vaſculum Neapolitanum opificium fuiſſe; imo & in hoc cap. oſtendam poſſeſſorem etiam civem aſtrologum; quare nemo non conjurabit recte factum eſſe, ut formam

mam ac ſtatum Neap. civitatis, nec non & decora patefacerem; ita enim melius argumenti ratio conſtabit; atque ſpes erat me facilius, quod intenderam, adſecuturum. Verum quoquo modo ſeſe res habeat, id unum optarem, ut quid boni de Neapolitanorum Græcanicis antiquitatibus, & non ab aliis occupatum protuliſſem; tunc ſiquidem vel moroſiſſimi, etiamſi res loco ſuo non tam belle ſederint, ac fixæ ſint, eas jucunde perlegerent, & decenti, qua utuntur libertate φιλολόγοι, lubentes parcerent.

His breviter animadverſis, extremi hujus capitis argumentum aggredior ſat feſtivum & liberale, reſque plures perpendere animo ſedet, nim. quinam fuerit hujus noſtræ thecæ calamariæ poſſeſſor, & licet nomen lateat, cujus tamen ſectæ ac muneris fuerit, facile divinabitur; & quoniam a Neapolitanis σκευάγγιον fabrefactum jam dedimus, oſtendam bene multis, quam præcipiti ſtudio cives veteres in res aſtrologicas & Chaldaicas arſerint. Ætatem etiam vaſculi veſtigabimus, & felicioribus ſæculis elaboratum bonis conjectationibus firmabitur. Demum pauca habebis de ejus octogona facie, licet planetarum icunculæ ſeptenæ ſint: itaque hoc ultimum caput varietate multarum rerum te alliciet, veluti poſt longiſſimam cœnam non unæ ſimul commixtæ cupediæ, & τρωγάλια. Negotium ſat protritum, & adoleſcentes norunt, (ut rem aliquanto altius repetam, quo vaſculi noſtri poſſeſſorem firmem,) veteres feciſſe Deos ſuos unicuique artis opificio, ac muneri præſides, atque addixiſſe ἐπιστάτας ac patronos: hinc ad tædium tot eorum Deorum ἐπίθετα ſæpere eſt, uti Ἑρμῆς ἀγοραῖος, vid. Lucian. in Jove Tragœdo; nam ut ait ſcholiaſtes Ariſtoph. in Equit. ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἵδρυται Ἑρμοῦ ἀγοραίου ἄγαλμα· eadem de re non te fugiat Heſychius, & Suidas in voce ἐπιστάτης· erat etiam γυμνασίων ἐπίσκοπος, uti paſſim in Antholog. atque, ut epigrammatis flore te exhilarem, acceptes id Niciæ lib. 4. c. 12. 36. ubi puelli Mercurii ſignum præſidis gymnaſii variorum florum corollis honeſtant:

> Εἰνοσίφυλλον ὄρος Κυλλήνιον ἐπὶ λελογχὼς,
>   Τῇδ' ἕστηκ' ἐρατοῦ γυμνασίου μεδέων
> Ἑρμῆς, ᾧ ἔπι παῖδες ἀμάρακον, ἠδ' ὑάκινθον
>   Πολλάκι, καὶ θαλερὰς θῆκαν ἴων στεφάνας.

Neque obliviſcenda Hermathena Tulliana, hujus maximi oratoris bibliothecæ peculiare ornamentum in epp. ad Att. 3. 6. 7. 8. lib. 1. Et quis a teneris non didicit Mercurium fuiſſe mercatorum numen, imo & latrunculorum? Et in mentem revoces etiam librarios, ſive ταχυγράφους hunc Deum tutelam ſibi elegiſſe, & jam tenes ſcriptoria inſtrumenta, calamos, thecas atramenti, &c. eidem appoſita, relege tot Græca epigrammata longiori commentario a me illuſtrata pag. 209. & ſeqq. Præterea habeo ab Euſtathio in v. 455. Od. ρ. olim juxta caminos appoſitos fuiſſe Vulcanos fictiles, utpote δαίμονας ἐπιστάτας fabrorum ferrariorum; atque in Antholog. lib. 4. ἀπὸ μαγείρων non unum ineſt epigramma, in quo etiam coqui ſui miniſterii ὄργανα Vulcano dedicant, & citharœdi Phœbo;

bo ; verum id argumentum protritum nimis est, & piget me ea de re isthæc adnotasse, nam vel tirones satis sunt Gruterianos indices evolvere, ac Fabricianas bibliothecas, unde sexcentena id genus Deorum προςατῶν ministeria corradi possent.

Verum rem propius tangamus, posthabitis etiam quarundam civitatum symbolis, veluti cicadis Atheniensium, quas ipsi gemmis, & ubique rerum, vasorum &c. incidebant, imo aureas capillis inserebant, ea de re vide bene multa in Thucid. scholiis, & in adnot. edit. Dukeri pag.*6.* & plurima ac quæsitissima, quæ Perizonius Æliano adjecit p.381.382. & posthabitis præterea sphingibus, quæ carissimæ erant Thebanis, adeas adnot. in Statium vers. 252. lib. 8. Theb. & scarabæis Ægyptiorum bellatorum propriis, vid. Ælian. Hist. anim. lib.10.c.15. his, inquam, missis, evolvendum edico libellum Jo. Kirchmanni de Annulis cap. 12. & 13. opus plurimarum horarum, ubi vir laboriosus collegit sexcenta annulorum genera, in quorum gemmis quidam vel artem, vel fortunæ suæ fatum, vel majorum suorum insigne facinus, &c. scalpserunt; sed ipsius Kirchmanni verbis utar: *Ut rem in pauca conferam, quod cuique in mentem veniebat, hoc, vel illo aposphragismate alebatur; plerumque tamen, ut cl. & doctissimus Meursius notavit, eas annulis signaturas insculpebant, quæ sibi convenirent vel ob eventum quempiam, vel artem, quam factitarent, vel munus, quod gererent*, ita Kirchmannus pag. 72. & Scriptorum locos utriusque linguæ δαψιλῶς aggessit, quos fere omnes Franciscus Junius miræ lectionis vir pagg. 114. & 115. exscripsit, ne dicam, expilavit, nihilque de Kirchmanni labore, & memoria benemeritus est; quod peccatum nollem in magno Junio me, nam minuti ingenii turpitudo est, deprehendisse.

Inde pag.73. Kirchmannus pauca exempla præstat annulorum Christianorum, in queis etiam ipsos scalpsisse constat symbola, quæ se a gentibus distinguerent: & Clementis Alex. egregium, ac longiusculum locum recitat mihi sat opportunum in Pædag. lib.3. c.xi.p.289. Αἱ δὲ σφραγῖδες ἡμῶν ἔςων πελειαὶ, ἢ ἰχθῦς, ἢ ναῦς οὐρανοδρομοῦσα, ἢ λύρα μυσικὴ, ᾗ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἡ ἄγκυρα ναυτικὴ, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ· κἂν ἁλιεύων τις ᾖ, Ἀποςόλου μεμνήσεται, καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων. Οὐ γὰρ εἰδώλων πρόσωπα ἐναποτυπωτέον, οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται· οὐδὲ μὴν ξίφος, ἢ τόξον τοῖς εἰρήνην διώκουσιν, ἢ κύπελλα τοῖς σωφρονοῦσιν. Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάςων γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους, ἢ τὰς ἑταίρας, ὡς μηδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων διὰ τὴν ἐνδελεχῆ τῆς ἀκολασίας ὑπόμνησιν, quæ ita versa sunt: *Sint autem nobis signacula columba, vel piscis, vel navis, quæ celeri cursu a vento fertur, vel lyra musica, qua usus est Polycrates, vel ancora nautica, quam insculpebat Seleucus; & si sit aliquis, qui piscetur, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies, quibus etiam adhærere prohibitum est; sed nec ensis,*

 vel

vel arcus iis, qui pacem persecuntur; nec pocula iis, qui sunt temperantes. Multi enim libidinosi nudatos habent amasios, vel amicas, ut ne si velint quidem, amatorias ex animo deponere perturbationes possint, quod libido eis perpetuo in mentem revocetur: quæ quidem habes in edit. Potteri. Abstergam tum in Græcis, tum in Latinis, quæ sententiæ Clementis infesta sunt: ναῦς οὐρανοδρομοῦσα, *navis per cælum currens*, hoc ἐπίθετον audacissimum est, repone nullo negotio ἀνεμοδρομοῦσα, vel ut sanarunt interpretes οὐροδρομοῦσα, quod idem valet: illepidissime conversa sunt verba: κἂν ἁλιεύων τις ᾖ, Ἀποστόλου μεμνήσεται, καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων, *& si piscans aliquis insit, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur*; pisces enim, non pueri ex undis capiuntur; quare restituas ἰχθύων ἀνασπωμένων, *rete subducentium*; atque ea est verborum sententia: si quis in annulum piscatorem inciderit, in mentem revocat Petrum, & Apostolos rete a mari trahentes; respexit enim Clemens ad Joan. c. 21. v. 5. & 6. ubi Christus piscantes Apostolos παιδία salutavit; mirum cuique futurum est Potterum hasce interpretamenti labes ab sua præclara Clementis ἐκδόσει minime detersisse, vel quid adnotasse. Nullius pretii æstimes, quæ apposuit Hervetus in comment. pag. 88. *Si insculpatur autem in gemma signum piscantis, meminerit, qui gestat annulum, Petri, quem Christus fecit piscatorem hominum, & puerorum, qui baptizati ex aquæ lavacro, seu piscina extrahuntur*; omnia turbat Hervetus, nunquam Christus Apostolos salutavit piscatores puerorum: & vox παιδία in Joanne valet æque, ac *ministri*; nec est *blanda appellatio*, ut ratus est Grotius, sed respondet ῥητῶς נערים, quæ γενικῶς se habet, uti advertit Castalio. Ceterum mea interest, ut advertas etiam Christianos sanctis symbolis usos, quo ab gente ethnica discriminarentur, quæ plerumque profanis scalpturis utebatur, vide tot rerum Christianarum ἀρχαιολόγους, qui grandia volumina de his signis compegerunt. Si vero ab hac multorum librorum copia te expedire optes, adeas primos præsertim tomos Antiquit. Cristian. doctissimi Mamachii.

II. Ne mihi intercedas, si te parum teneam, quo lux fit actis S. Theoduli, de id genus Christianorum scalpturis loquentibus, nam mihi lis est cum magno viro Mazochio in Kal. Neap. p. 154. & ut quid novi addam Kirchmanni documentis: ita Bollandiani Græca dederunt pag. XLII. die 4. April. p. 322. postquam dictum est dormienti Theodulo annulum ignotæ materiæ manui divinitus inditum esse: Δακτύλιός τις ἐξ ὕλης καινοτέρας, ἔχων δὲ ἐπὶ τῆς σφενδόνης σφραγῖδας, δι᾽ ὧν, οἶμαι, κατεμήνυσεν ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ὅτι παρ᾽ αὐτοῦ τὸ δῶρον τοῦ. τὰ τέσσαρα στοιχεῖα διοικοῦντος· εἰ γὰρ σὺν τούτῳ μόνον ἦν ἐπιφανεῖ ἀνδρὶ πάθος ἀνίκητον ἀποδυρόμενον, μὴ τῇ παρουσίᾳ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἤρκει τῆς νόσου, atque ita ii doctiss. viri verterunt: *Annulus erat ignotæ materiæ habens in pala sigillum, quo reor universorum dominum indicasse esse ab eo munus, qui elementorum quaternario imperat: si enim hunc solum habenti illustri viro gravis, ac desperatus morbus obvenisset,*

sola

ſola ejus præſentia ſufficiebat ad morbi depulſionem : Mazochius ita contra aſſurgit : *Bollandiani correxerunt* , μόνῃ τῇ παρυσίᾳ . . . *ſed quanto facilius fuit pro* μὴ τῇ παρυσίᾳ *leviſſima mutatione ſcribere* μή τι (*quod* nedum *ſignificat*) παρυσία, *recto caſu* , *&* *adjecta* ὑποστιγμῇ. *Deinde ſic totus locus verti ad verbum poteſt* : *Vel enim cum hoc* (annulo) *tantum* , *ſi cui illuſtri viro morbus inſuperabilis ac deploratus incidiſſet, nedum* (Theoduli) *præſentia ad morbi depulſionem id ſatis erat* . Sed quis ferat tam Bollandianos , quam Mazochium perbene Græca callentes tam inopem medelam affectiſſimis verbis feciſſe ? quare meo diſcrimine ea ſic aptes: Εἰ γὰρ σὺν τέτῳ (δακτυλίῳ) μόνον ἂν ἐπιφανεῖ (Θεόδυλος) (vel potius ἐπιφανῇ) ἀνδρὶ πάθος ἀνίκητον ἀποδυρομένῳ , μή τι (vel μή τι) παρυσία πρὸς ἀπαλλαγὴν ἤρκει τῆς νόσυ , *Si enim ſolum cum hoc* (annulo) *auxilio fores* (Theodulus) *viro*, *qui pertinaci morbo laboraret, etiamſi haud præſens adfuiſſet*, *nil aliud opus eſſet ad morbum expellendum:* licet hi ſummi viri ſententiam aucupari viſi ſint, tamen a vocabulorum vi longe abiere ; etenim ἢν ἐπιφανεῖ, ſive melius ἂν ἐπιφανῇ non eſt ſane uti nomen adjungendum τῷ ἀνδρὶ , nec vertendum *illuſtri viro* , ſed ῥῆμα eſt ab ἐπιφαίνω, *accurro* , quod tritum eſt : & ne lexicorum opem implores, tenes a Dione Caſſio edit. Reim. pag. 242. lin. 31. Κἂν τέτῳ ὁ Κάσσιος ἔς τε τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἀποπορεύεσθαι ἔμελλον, ἐλόχισε· κἀνταῦθα ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ σφίσι μετ' ὀλίγων, ἔς τε δίωξιν αὐτὲς ὑπηγάγετο, quæ vertenda ſunt: *Interea Caſſius collocatis in via* , *qua tranſituri erant* , *inſidiis* , *cum parva militum manu iis* AUXILIO FUIT , *atque ad inſequendum pertraxit* . Sane ſi ἐπιφανεῖ adjungas ἀνδρὶ, & dicas *illuſtri viro*, ſat avarum incuſes elementorum dominum , qui Theodulum annulo donavit, ut illuſtribus viris , non vero ignobilibus opem ferret . Vox ὀδυρόμενον tum in ſyntaxi , tum in ſignificantia mire laborat, etenim πάθος ὀδυρόμενον nuſquam Græcarum gentium reperies, cum ὀδύρομαι, ſit *angor*, ne, que res inanimas dicat quis ὀδύρεσθαι, *angi* , quare jure a me leviſſima mutatione τῷ ἀνδρὶ copulata eſt ; id autem verbum eadem notione adhibitum Homero cariſſimum ſcias , quam ubique ejus poeſeως reperire eſt, ſat tibi ſit unum exemplar deguſtare v. 315. Il. β. Μήτηρ δ' ἀμφεποτᾶτο ὀδυρομένη φίλα τέκνα· imo leviſſimum negotium erat huic affectæ voci mederi , cum inter ἀνίκητον, & ὀδυρόμενον conjunctionis particula nulla exſtet; ſed parcas viris multa, & grandia ſcribentibus .

Pro re nata in mentem venit etiam in lapidibus vocem ὀδυρόμενος in eadem ſententia ſcalptam, in Gruter. p. 1129. 1. ubi iſthæc verba incompta viſuntur, & nil bonis characteribus deformia , imo & ab duabus erectis manibus inter ſe diſtracta ſunt : optabam porro characterum deformitatem hic ex optimo ſcalptore expreſſam apponere , ſed operarum feſtinatio prohibuit, ſed facile eſt unicuique in ipſius Gruteri theſauro eos inviſere ; ſi vero aliquantulum in hujus marmoris interpretamento te morer, futurum fortaſſe, ut te non pœniteat.

ΟΥΝΟ
ΜΑΣΟΙ　ΚΑΠΙΤ　ΩΛΙΣ
ΘΕΟΣ Ε　ΝΕΡΓΟΥ　ΔΕΠΕΠΕ
ΙΕΠΑΡΕ　ΧΩΝ Τ　ΑΣ ΝΟΤΟΥ
ΧΑΡΙΤΑΣΦΕ　ΝΙΠΟΣ　ΚΑΙΚΑΠΙΤΩ
ΚΕΜΑΡΚΕΛΛΟΣ ΠΕΔΕΣΟ Ι ΦΑΝΙ ΟΓ ΟΔΥ
ΡΟΜΕΝΟΙ ΓΛΥΚΥΤΑΤ—ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

Hanc epigraphen ipſe Gruterus reſtituere inibi fruſtra adlaboravit : ſed quatuor ab hinc annis vir mihi amiciſſimus, ope etiam Mazochii implorata , uti ipſe candidus fatetur , in docto libello ſuo nitori reddere aggreſſus eſt , atque iſthæc tanquam ex Sybillinis foliis extraxit : *Ουνομα σαι Καπιτωλις Θεος εξ εργων επι επεται παρεχων τας νοτου χαρμιας Φαινιππος και Καπιτων και Μαρκελλος παιδες ορφανοι οδυρομενοι γλυκυτατη μνημης χαριν·* & vertit: *Nomen tibi* (eſt) *Capitolis Deus* (tuus tutor) *ex difficultatibus* (vitæ te abeuntem) *juxta ſequitur præbens* (modo) *auſtri gaudia Phænippus & Capiton & Marcellus filii orbi lugentes dulciſſimæ memoriæ cauſa* (matri poſuerunt) ; vir clariſſimus neſcio , quæ de genio tutelari Capitolidis, de auſtrali plaga , de inſulis Fortunatis , & de Elyſiis commentatus eſt ; ſed poſt longum ejus commentarium adhuc marmoris ſententiam deſideramus , qua de etiam mei penſi ſit periculum facere, non ut amico contra eloquar, ſed ut Græcanica monumenta, quæ partes meæ ſunt, non tam prave exſcripta circumferantur.

ΟΥΝΟ
ΜΑ ΣΟΙ ΚΑΠΙΤΩΛΙΣ
ΘΕΟΣ ΕΞ ΕΡΓΟΥ ΔΕΧΕΤΑΙ
ΣΕ ΠΑΡΕΧΩΝ ΤΑΣ ΠΟΘΟΥ
ΧΑΡΙΤΑΣ ΦΑΙΝΙΠΠΟΣ ΚΑΙ ΚΑΠΙΤΩΝ
ΚΑΙ ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ ΠΑΙΔΕΣ ΟΡΦΑΝΟΙ ΟΙ ΟΔΥ
ΡΟΜΕΝΟΙ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ ΜΗΤΡΙ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ

NO
MEN TIBI CAPITOLIS
DEVS EX ANGVSTIA EXCIPIT
TE PRAEBENS DESIDERII
GRATIAM PHAENIPPVS ET CAPITO
ET MARCELLVS FILII ORBI MOE
RENTES SVAVISSIMAE MATRI MEMORIAE ERGO

Itaque marmor Chriſtianum prorſus dicas, non ethnicum, uti quiſque ratus eſt, & luxatiſſima vel tiro ſic componeret, nulla litterula vel inſuta, vel detracta, & miror Mazochium id non vidiſſe, atque amico communicaſſe.
Vel

Vel luſcitioſus cerneret τὰς πόθυ χάριτας Chriſtianorum φράσιν eſſe præter ſententiam totius lapidis, quæ Eccleſiaſticæ pietatis plena eſt; & eadem verba, atque indolem in marmore vides in Grut. pag. 1050. 3. licet ſit paullo prolixius: *D. M. Aurelio Balbo vita integerrimo, moribuſque ornato, qui ſe quietioris perfectioriſque vitæ deſiderio ex negotiis civilibus, in quibus fuerat cum laude verſatus, Jovis op. ma. beneficio ducto, hic in ſpe reſurrectionis quieſcenti locus publice datus eſt*; hanc epigraphen inter Chriſtianarum claſſem jure adſcribit Gruterus, licet injuria id neget Scaliger, cum vox *reſurrectio* id aperte oſtendat: interea vides, quantum lucis ſibi mutuo præſtant gemellus ſilex Græcanicus, & Latiaris, ita ut alter eſſe alterius interpretamentum videatur.

Noſtra vero intereſt, ut unde dilapſi ſumus, redeamus, & poſtquam advertimus vocem ὀδυρόμενος etiam in ſaxis adhibitam, ut in S. Theoduli actis, adnotare etiam Chriſtianos ſua ἰδιώτατα ſymbola habuiſſe, uti erat δακτύλιος S. Theoduli habens σφραγῖδας, δι' ὧν, οἶμαι, κατέμηνυσεν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὅτι καὶ αὐτῷ τὸ δῶρον τῷ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα διοικοῦντ☉, κ. τ. λ. Si a me, quas cœlaturas hic annulus habuiſſet, quæras, lubens reponam id me ignorare, nec actorum Scriptor nos docet: magnus Mazochius ibid. docte more ſuo hariolatur ſcalptum fuiſſe in annulo nomen Dei Hebræis characteribus יהוה; ſed hæc divinatio difficultatibus ſat affligitur; etenim ne unum quidem exemplum præſtare ſatis ſum, quo Chriſtiani iis characteribus Dei nomen ſignarent, millena ſymbola in tot marmoribus quotidie nanciſcimur ex ſacris cœmeteriis, & nihil litterarum præter famoſas illas A, Ω, & Chriſti nominis XP ſimul commixtas, illud יהוה nuſquam repertum, quod ſciam, nec in tot ſacrarum rerum ἀρχαιολόγοις unquam vidi. Si autem acta dicant Θεὸν τέσσαρα στοιχεῖα διοικοῦντα dediſſe annulum, haud ſcio, an hinc ſine periculo colligat Mazochius ſcalptum in eo τετραγράμματον יהוה, nam videtur auctor actorum nomine quatuor elementorum indicaſſe Dei poteſtatem omnimodam, atque in res univerſas, nec non & in morbos imperium. Adde non adhucdum me in Græcis cujuſvis ævi Scriptoribus inveniſſe σφραγῖδας eſſe *characteres*, ut inquit Mazochius, ſed ſolummodo *ſcalptas quaſvis figuras navis, lyræ, & cujuſvis animantis, &c.*

Provocat Mazochius ad acta S. Pionii in eodem doctiſs. opere Kal. p. 91. ubi proconſul jubet hunc martyrem prodere Dei Chriſtianorum nomen, cui Pionius repoſuit prodi non licere; hinc vir ſagaciſſimus arguit martyrem ideo illud reticuiſſe, ne ſi pronuntiaret *Jovam*, proconſul *Jovem* crederet, ac merito ei ſacrificandum cogeret. Verum voluiſſem, ut Mazochius unum, aut alterum teſtem protuliſſet ab veterum Chriſtianorum libris Græcis, Latiniſque, in queis illitum ſit Deum dici *Jovam*; ſi unam excipiat epigraphen Aurelii Balbi paullo ſuperius adſcriptam, in qua inſolentiſſimum nomen *Jovis* eſt pro Chriſtianorum Deo; hinc νοθεία eam damnare Scaligero viſum eſt. Ceterum id genus actorum ſcripta

pta tam reconditæ eruditionis mysteriis, & divitiis carere quisque novit, & ad mores potius conformandos exemplo martyrum apta, quam ut ingenii nostri vires exerceant. Demum ita conqueritur de his actorum verbis male distinctis in Ruinarto Mazochius: *Non licet, prodi: sed removenda est meo periculo distinctio ante illud Prodi, ne videatur esse imperativus a prodeo, quod ineptissimum fuerit; ac junctim pronuntiandum, Non licet prodi, a Prodo scilicet;* verum librarii error est in Ruinarto, & Bollandiani ante Mazochium στιγμὴν illam importunam jam eraserant, vid. Febr. 1. pag. 42. edit. Ven. Sed a semita in viam; vides tum ab Clementis Alex. verbis, tum ex actis S. Theoduli etiam Christianos in annulis ἴδια signa scalpsisse, queis a gentibus distinguerentur; & ad ethnicorum vascula, unde dilapsus sum, redeundum est.

Annulis addam lucernas, & rogatum te cupio, ut iterato, non semel lectites opus Passerii viri doctissimi, & comitatis pleni æternali rumore dignum de Lucernis fictilibus, qui ex tenui re antiquitatem omnem miro, aptoque ordine commonstravit, ac digessit, atque in Prolegom. cedro dignis docet p. XXII. *veteres habuisse in lucernis domesticis insculpta ornamenta, Deorum imagines, &c. pro superstitione, & instituto privatorum.* Neque abs re mea alienum putarem converrere veterum utriusque linguæ Scriptorum testimonia, quibus docemur vel affixa, vel insculpta sepulcris symbola studiorum, sive ἐπιτηδευμάτων defuncti, nimirum arma militibus, nautis remum & tubam, sphæram & cylindrum mathematicis, canem Cynicis; verum isthæc sat protrita, & Kirchmannus in lib. 3. c. 18. de funer. id genus sepulcrorum emblemata bene multa congessit. Idipsum veteres in ceteris vasculis, veluti in poculis, (quod & adhucdum viget,) fecisse teneo a Cic. lib. 5. de fin. cujus verba mox opportunius proferam.

III. Quæ cum ita se revera habeant, ut tandem prolixus sermo, quo tendat & collineet, scias, ipse, postquam omnigena exemplorum vi præstiti veteres affixisse cuivis vasculo, atque instrumento sui ἐπιτηδεύματος, vel artis symbola, vel imagines, ne Christianis ipsis exceptis, haud in animum induco meum quemquam mihi molestissimum fore, si edicam Regium hoc nostrum atramentarium septem hebdomaticis planetis splendidum *astrologi* vasculum fuisse, quæ ars, & deliramenta omnino in planetarum ratione versabantur, meritoque hujus fructuosissimæ facultatis instrumenta astris condecorabantur; eodem prorsus modo, quo Epicuri familiares, ejusque hæresim sectantes in quavis supellectile magistri sui imaginem apponebant, ita Cicero superne laudatus: *Nec tamen Epicuri licet oblivisci, cujus imaginem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis, & in anellis habent;* vides jam quis ardor, sive κακοήθεια inerat unicuique suæ professionis signa σκευαρίοις affingendi.

Ne autem credas me adeo irato Apolline natum, ut pressius documentum, ac veluti si ipse mihi aptassem, quo hanc thecam calamariam

ὅλως

ὅλως astronomici muneris fuisse adseverem, minime scrutatus sim, cum Græcorum Scriptorum ditissima penus sit: ab Philostrato in vit. Apollonii Tyanensis lib.3. c.41. appositissime narratur hunc astrologorum, sive magorum omnium principem toto orbe περιβόητον ab Jarcha septem annulos dono accepisse septem planetarum nominibus insignes, eosque singulos gestasse Apollonium, ut dies hebdomadis id ferrent: *Φησὶ δὲ ὁ Δάμις καὶ δακτυλίους ἑπτὰ τὸν Ἰάρχαν τῷ Ἀπολλωνίῳ δοῦναι τῶν ἑπτὰ ἐπωνύμους ἀστέρων, οὓς φορεῖν τὸν Ἀπολλώνιον κατὰ ἕνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν*. Vides jam nil fuisse acceptius astrologis, atque hujus furfuris hominibus, quam vascula, & instrumenta planetis distincta, queis deinde imponerent simplicioribus, ut crederent quemque ex iis Diis dierum præsidem ac dominum esse, vimque suam exserere. Nil mirum igitur posthac, si vasculis etiam atramentariis septena hæc astra ex argento affixerint, quo majorem arti suæ ope hujus pretiosioris metalli facerent fucum: atque reor in deliramentis suis scriptitandis illum Deum atramentarium sibi adversum apposuisse, qui diei dominio fruebatur, uti Apollonius diales anellos permutabat.

Porro, antequam ab Philostrato discedam, cui nihil non debeo hujus septem astriferorum annulorum monumenti gratia, miror Kirchmannum illud fugisse, quod certe opus suum ampliore luce perfudisset, licet tot alia exempla annulorum non sine fructu collegerit; verum *non omnia legimus omnes*, *nedum meminimus*, ut doctiss. D'Orvillii verbis utar in Charitonem p.421. Neque dubites, quin Apollonius Tyanensis in astronomica re satis operæ luserit, cum nos doceat Philostratus ibid. illum quatuor libros de ea divinationis disciplina scriptitasse: *Καὶ ξυγγράψαι μὲν ἐκεῖθεν περὶ μαντείας ἀστέρων βίβλους τέτταρας, ὧν Μοιραγένης ἐπεμνήσθη*. Et adverte, quantum etiam atramenti hoc Regium vasculum his astronomicis stribliginibus scribillandis suffecerit! Inducendam prorsus reor adnotatiunculam cl. Olearii in hunc Philostrati de septem annulis Tyanensis locum, qui ἀτροσδιόνυσος interpretatur illorum nomina fuisse *scripturas Talismanicas averruncandi mali*, *vel procurandi boni sculptas*, quando ævo Apollonii Talismanorum usum nondum invaluisse constat; vide dissertat. Passerii in opere de gem. astrif. qui ea de re nova omnia, & eruditissima procudit, atque ipse summa voluptate, & fenore iterato perlegi. Adisis, quæ multa etiam de his Apollonii annulis a me cap.1. lib.2. pag.310. dicta sunt.

Teneo præterea, qui æque uberior testis est, ac Philostratus, Diogenem Laertium narrantem Menedemum sive philosophum, sive magum, quo artis suæ (τερατείας) signa præferret, adnexuisse pileo duodena Zodiaci στοιχεῖα, adeo id genus homines ope siderum non tantum vasculis suis, sed vestimentis etiam adfixorum simplicioribus imponebant: sed Laertii verba, quo brevis sim, adnectam, jucunda enim lectu sunt: pag. 364. segm. 102. *Μενέδημος Κωλώτου τοῦ Λαμψακηνοῦ μαθητής· οὗτος (καθά φησιν Ἱππόβοτος) εἰς τοσοῦτον τερατείας ἤλασεν, ὥστε ἐριννύος ἀναλαβὼν σχῆμα πε-*

ριῄει

ειρήει λέγων ἐπίσκοπος, (al. κατάσκοπος) ἀφῖχθαι ἐξ ᾅδου τῶν ἁμαρτανομένων, ὅπως πάλιν κατιὼν ταῦτα ἀπαγγέλοι τοῖς ἐκεῖ δαίμοσιν· ἦν δὲ αὐτῷ ἡ ἐσθὴς αὕτη, χιτὼν φαιὸς ποδήρης, περὶ αὐτῷ ζώνη Φοινικῆ, πῖλος Ἀρκαδικὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων ἐνυφασμένα τὰ δώδεκα στοιχεῖα, ἐμβάται τραγικοὶ, πώγων ὑπερμεγέθης, ῥάβδος ἐν τῇ χειρὶ μειλίνη, *Menedemus Coloti Lampsaceni discipulus: hic, ut ait Hippobotus, tanta prodigiosæ superstitionis vi agitatus est, ut sumpto furiæ habitu circumcursaret dicens speculatorem ab inferis emersisse iis, qui scelera patrarent, ut rursus descendens hæc dæmonibus illic degentibus narraret. Erat autem ipsi id indumenti, pulla tunica talaris, adstricta punicea zona, pileus Arcadicus in capite habens intexta duodecim elementa, cothurni tragici, barba promissa, baculus in manu fraxineus*. Ne dubites, quin hic δώδεκα στοιχεῖα sint *Zodiaci astra*, adeas adnotationes summi viri Menagii, qui, corrogatis tot Scriptorum exemplis, id firmat; sicuti etiam vocem *elementum* valere *astrum* ostendit apud Latinos, & provocat etiam ad Salmasium de annis Climactericis, rejicitque quorundam sententiam δώδεκα στοιχεῖα *duodenos characteres* interpretantium; quare suspicio mihi subit τέσσαρα στοιχεῖα in annulo S. Theoduli fuisse etiam quatuor *astra*, vid. sup. p.*696*. Interea advertas astrologos & magos sideribus adeo studuisse, ut & privatim, & publice ea ostentarent, ut admirationi populo essent, ac deciperent.

Quæ cum ita se haberent, & astrologi ubique sidera creparent, & σκευαρίοις, & vestibus etiam affigerent, haud inficiandum atramentarium hoc Regium cujusdam fuisse in hac arte magistri. Et nollem, ut quis mihi infestus vivat, objiciatque, si artifex hujus thecæ calamariæ Neapolitanus exstiterit, ut superius pag.*364*. multis præstare adnisus sum, se nusquam veterum Scriptorum legisse Neapolitanos in planetarum divinatione, ac γοητείᾳ otium trivisse. Attamen ego id objectanti lætissimus reponam veteres meos cives, eo quod Græcanicam omnimodam, ac eleganiem vitam viverent, (uti sat multis in cap.2. par.2. hujus lib.2. ostensum est, & nunc aperte vides, an probe factum, si tantum membranarum impenderim, ut Neapolitanum Hellenismum, quem doctissimi viri clam & cuniculis impetierunt, tutarer,) tempus omne lusisse in siderum arte, eique enixe studuisse. Et quis adeo hospes est in historia, ut ignoret ab Græcanicis unis civitatibus Romam præsertim astrologos ab impp. accitos? & ipsa id genus hominum nomina statim vides Græcam διάγνωσιν præferre; notum est Tiberium ad Rhodios navigasse, atque otium lusisse apud Thrasillum, ejus artis magistrum, quem deinde utpote siderum callentissimum Romam abduxit, ac inter intimorum censum esse voluit, Tac. ann. l. *6*. c. 20. 21. sed adeas, quæ de isto Thrasillo, & de ejus arte adnotavit in Dion. magnus Reimarus pag.*783*. & p.*861*. Et quotquot hariolos, Chaldæos, mathematicos, astrologos, γόητας, &c. referunt Suet. Tac. Dion. ceterique hist. Aug. Scriptores, Græcos omnes fuisse reperies: vide l.3. Cod. de malef. & mathem. & Cod. Theod. eod. tit. & quid de his legib. dispu-

tat

tat Gothofredus; & si tibi otium est, & pectus patientissimum, evolvas opus Salm. de ann. climacter.

IV. Sed missis iis, quæ ad reliquas Græciæ gentes spectant de astrorum scientia, mei pensi est, ut patefaciam, quod antehac ignotissimum erat, Neapolitanos præ ceteris civitatibus longe ardentius Chaldæam artem excoluisse, corrasis undique ab antiquis Scriptoribus documentis, quæ plurima & maxima miror tot nostrates viros, qui res patrias magnis voluminibus honestare adnisi sunt, licet ob oculos versarentur, minime advertisse; & spondeo me bonam lucem tum exteris, tum nostratibus membranis, quæ ab veteribus de Neapolitanis moribus conscriptæ sunt, acquisiturum; & licet priscas civium meorum nugas, sive deliramenta lectites, ita eadem exornare in animo est, ut nec tædio tibi, nec satietati futura sperandum mihi est. Ab Horatio lyricorum principe mihi carissimo incipiam, qui epod. 5. v. 42. canit tantum hanc artem amasse Neapolitanos, ut etiam advenis mulierculis hanc astronomicam fatuitatem profitentibus fidem dederint, imo fortasse in urbem invitarint: quare poeta jucundissimus civibus meis iratus id otium tanquam illiberale exprobat, & quod Foliæ feminæ Ariminensi, Canidiæ anus comiti planetariam artem ac magicam jactanti, ac sidera Thessalis versibus excantanti crediderint;

Nec defuisse masculæ libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:
Quæ sidera excantata voce Thessala,
Lunamque cælo deripit.

Si igitur Neapolitani tanto studio sagas & divinatrices colerent, quas a longinquis urbibus etiam accitas vides, quanto majori divinatores? quorum ministeriis nisi apprime vacarent una cum toto vicino oppido, (quod Herculaneum fuisse inferius dicam,) nec Foliam excepissent benigne, nec Horatius eorum stupori adversaretur.

Neque ex uno tantum Horatii testimonio constat Neapolitanos astronomicæ arti, & præstigiis affatim, ne dicam perdite indulsisse, quo probem in vasculis, & ubique instrumentorum sidera apposuisse; sed & bene multa me collegisse gratulor ex Petronio. Et quidem si mens animi tibi sit lectitandi cap. 39. longus satis est hic auctor in describendis Zodiaci signis, deque eorundem potestate & vi in hominum genituram, cum lepide Trimalchionis cœnam describit, quam Neapoli fuisse instructam & totius orationis contextus, & frequentissimi interpretes ostendunt: ipseque etiam mox huic opinioni gravius pondus addam. Præterea in ejusdem Satyrico nihil aliud occurrunt, nisi vetulæ maleficiis famosæ, veluti capp. 17. & 18. Quartilla, ejusque ancilla operto capite incedentes, quæ cum ostium impellerent, tandem occulta arte sera sponte sua delapsa cecidit, reclusæque sunt subito fores. Non mihi oblivifcendus duplex locus cap. 129.

qui cum Horatio conjurat, dum de Folia Ariminensi maga, an de Neapolitana saga dicat, dubium mihi est: *Lunamque cælo deripit* Hor. locus Petronii est: *Solent fieri & præcipue in hac civitate, in qua mulieres etiam Lunam deducunt:* & cap. 135. etiam Enothea anus oratione ligata, & prorsa, dum vim maleficiorum suorum commendat, canit: *Lunæ descendit imago Carminibus deducta meis;* videtur ex Horatio, & Petronio Neapolitanarum vetularum proprium fuisse in Lunam imperium.

Præterea in variis capitibus circa Satyrici finem describit venuste ac lepide Petronius Enotheæ sagæ præstigia, interque cetera scorteum fascinum; opportune igitur Folia ejusdem artis improbæ scientissima a Neapolitanis anibus amice excepta fuit. Et, si lubet, consule cap. 131. inibi legere est Chrysidem sagam cum licio varii coloris filis intorto ad cervicem vinciendam, & circa sexcentas veneficas nocendi artes sollertem, quas hodiedum a nostratibus mulierculis etiam apparari audio. Ceterum ea erat frequentia Neapoli feminarum sacro ac magico huic ministerio addictarum, ut prope cryptam, qua Puteolos itur, sacellum Priapi exstiterit, ubi nocturnæ quædam cæremoniæ celebrabantur profanis interdictæ: quare narrat Petronius Quartillæ ancillam conquestam fuisse, quod advenæ ea sacra inspexerint, ac turbarint, cum non licuisset inspicere, sibique spem esse Deos pœnam sumpturos, dum *sua regio* (Neapolitana) *tam præsentibus plena est numinibus, ut facilius inveniatur Deus, quam homo*. Rogaris, ne credas Burmanno pag. 232. de Jove καταιβάτῃ, dum magnus vir hunc locum Petronii male extendit ad terram omnem, cum de una Neapoli intelligendus sit; ait enim, ut mihi præstes fidem: *Et aliquando etiam desertum fuisse cælum, ut omnibus fere in terra versantibus Diis, si Petronio fides cap. 17. terra tam plena præsentibus numinibus, ut facilius Deum, quam hominem possis reperire*, hæc Burmannus contra fidem Satyrici. Demum ancilla rogat supinis manibus, ne illa sacra, & nocturnas religiones jocum & risum faciant, neque tot annorum secreta traducant: hæc ex Petronii cap. 17. 18. excerpta sunt. Et nunc primum novimus, cur Statius apponit urbi nostræ ἐπιθετὸν *secretam*, dum eleganti carm. 8. lib. 4. Silv. v. 6. laudat Menecraten ob novam prolem: *Nec solum festas secreta Neapolis aras ambiat, &c.* respicit poeta arcanas hasce, & nocturnas coitiones, ac initia, quæ ab his mulierculis celebrabantur.

Hic autem animadvertendum jubeo me collegisse ex Petroniana lectione Neapolim nostram fuisse plenam jocis, & quarumcumque superstitionum stribligine; omne genus Deorum ita cultum, ut plura essent numinum statuæ, quam homines: exstitisse plures sagarum centurias, quarum magicæ hilaritatis frequens comitium in Priapi sacello indictum lego, ceteraque sexcenta id genus sacra, quæ ab ea civitate excoli solerent, quæ inter pacis artes innutriebatur, atque gymnasia, theatra, & spectacula semper meditabatur, nec unquam bellorum tumultus concoquiebat, nec armorum strepitus, vel saltem fori jurgia. Non mirum igitur, si etiam Nea-

Neapolitani, eorumque præsertim uxores norint cælo Lunam deducere, & in astronomicæ artis disciplina, & siderum μορφώσει diligentissimi audiant apud Petronium, ac si non una vascula sideribus ornata fabrefecerint, & nuper bina atramentaria reperta sint.

v. Hinc si mihi mens non læva sit, ἐπιθετόν illud famosum nostræ urbi a non uno vate sæpe adjectum *otiosa* exputo valere *superstitiosam*, jureque Virgilius *otium* Neapolitanum *ignobile* traducit in extremis Georg. IV. carminibus, *Me dulcis alebat Parthenope . . studiis florentem ignobilis otj;* non ut vulgus interpretum ratus est, qui de litterarum, ac poeseως studio vatem loqui adstruit, cum damnandus esset Maro, si humaniores disciplinæ *ignobiles* sibi forent; præsertim cum ipsum Neapoli Græcas artes, & Homericas ῥαψῳδίας addidicisse dubio procul putandum sit: neque te vexet vocula *florentem*, nam γενικῆς notionis est, uti vocabulum *plena*, & ubique legimus *florentes ære catervas*: & Græce tenes στρατὸς χαλκοπληθής, vid. sup. pag. 194. Hinc posthac haud miror, cur apud inferioris ævi nostrates Scriptores inveniam Virgilium magicæ artis callentissimum audire, ita ut, quæ admiranda in nostra urbe visuntur, ab eo constructa sint, uti Neapolitana immensi operis crypta, &c. fortasse majorum documento. Mitto, quæ de urbis nostræ Neapolis effigie in olla vitrea inclusa, & Virgilii magi opera fabricata memorat Arnoldus Abbas Lubecensis in histor. Slavorum lib. 4. cap. 19. Id autem hic haud prætereundum est fortasse ideo veteres, uti Hadrianum hist. Aug. to. 1. p. 19. in captandis sortibus Virgilii carminibus usos, quippe qui noverant hunc vatem Neapoli & Græcas litteras didicisse, & divinandi artem hausisse, hinc tanquam a Sibyllinis foliis scrutari futura sibi blandiebantur. Ceterum quis ignorat Maronem rerum ad sidera spectantium gnarissimum fuisse, ejusque scientiæ grande specimen præbuisse in Georgicis, & præsertim in primo, (ubi cæli partes omnes, ac planetarum orbes enumerat, & vel bonam, vel tristem eorum vim lectissimis carminibus portendit:) & magica quæque etiam perbene calluisse, dum in ecl. 8. *pharmaceutria* inscripta pæne eadem hujus artis deliramenta, quæ Petronius describit, graphice enumerat? quæ omnia quis in Neapolitano otio eum didicisse posthac inficiaturus est, cum ipse in nostræ Parthenopes sinu altum, atque excultum lubens canat?

Huic interpretationi facem tulit Horatius, cujus *verbis* inest *vivax gratia*, & *cautus* est in iis *ferendis* de Art. Poet. etenim tunc dicit Neapolim *otiosam*, cum illa excepit lubentissime magam Foliam, omnemque ei fidem præstitit: frigeret enim sententia, si dum magicis inaniis Foliæ Neapolis ardenter studet, *doctam* appellaret Horatius, sed belle sibi constat, dum *superstitiosam* traducit. Porro optares, ut hujus notionis vocabulorum *otium*, & *otiosus* non priva Horatii auctoritate, sed utpote prorsus antehac ignotam, & insolentem alio Scriptoris exemplo fulciam; & siquidem, nisi egregie fallar, me eam etiam in Tacito scrutatum esse animus

blanditur Ann. lib. 13. c. 20. licet hujus verba tot doctiss. interpretes insuper habuerint : ne tædio tibi sit longiusculum ejus κείμενον perlegere, quanquam circa triplex Neronis sceleribus marcidi facinus versetur: *Ceterum abolitos paullatim patrios mores, funditus everti per accitam lasciviam, ut quod usquam corrumpi, & corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque studiis externis juventus, gymnasia, &* OTIA, *& turpes amores exercendo, principe, & senatu auctoribus, qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed & vim adhibeant. Proceres Romani specie orationum, & carminum scæna polluantur, quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent, & cæstus assumant, easque pugnas pro militia, & armis meditentur? An justitiam augurii, & decurias equitum egregium judicandi munus expleturos, si fractos sonos, & dulcedinem vocum perite audissent? Noctes quoque dedecori adjectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo, quod perditissimus quisque per dies concupiverit, per tenebras audeat.* Igitur Tacitus terna istius imp. scelera enumerat, atque describit: immutatas scil. bellicas exercitationes in *gymnasia* poetarum : auguriorum sanctitatem, queis bellorum exitus prædicebantur, in *otia*, sive divinorum mendacia; & Romani pudoris decus in perditissimos ac nocturnos *amores*. Sane nisi *otia* hic pro futili divinandi arte accipias, cui notum est totum se devovisse Neronem, historici triplex κόμμα languesceret, eaque vox nec vim ullam, nec decorem præferret.

Præterea nescio, quid hujus ignobilis significationis latet in originatione hujus vocis *otium*, quæ ἀμέσως ex Phalesgica radice pullulat, עותה scilicet, *deceptio*, *perversitas*, & עות, *decipere*, & ecclesiastice *subvertere*, quod proprium est sagarum, atque id fæcis mulierum; a quibus conqueritur Horatius Neapolitanos facile deceptos, atque omne vicinum oppidum, quod Herculaneum interpretor; Herculanenses enim omnes ad audiendam, visendamque hanc magni nominis veneficam Neapolim magnis itineribus accurrisse reor, quippe qui fere, ac Neapolitani huic magicæ disciplinæ operabantur; etenim Petronius cap. 106. narrat in *porticu Herculis*, (de quo inferne pauca addam,) ridiculosa satis, & superstitiosa a Tryphæna factitata, ut *tutela navis placaretur*, quare merito ait Horatius gentem omnem Herculanensem Neapolim adventasse, quo de Folia ejusdem farinæ muliercula benemereretur, officioseque eam coleret. Adde, nisi quid significationis peculiare, & nihil commune voces *otium* & *otiosa* Neapoli adjectæ clauderent, sed in sueta notione essent, neminem satis futurum, ut præstet, cur una Neapolis ab Scriptoribus tam prorsæ orationis, quam ligatæ *otiosa* salutetur, neque unquam Athenas, Alexandriam, Berytum, & sexcentenas æque doctas urbes id ἐπιθετόν consecutas reperies; quare nisi ad Chaldæam artem Neapoli omnimode cultam confugias, omne otium ludes, quo quid opportunius, ac veritati proximius vestigaveris.

VI. Porro tantam Neapolitanos sideribus præstitisse fidem, eisque studuisse traditum est, ut etiam inter cœnæ hilaritatem de Zodiaco cogitarent,

tarent, vid. Petronium cap. 39. ſed quod pro re nata appoſitiſſimum eſt, inquit quoque Arbiter cap. 30. dum de oſtio Trimalchionis loquitur: *Duæ tabulæ in utroque poſte defixæ, quarum altera, ſi bene memini, hoc habebat inſcriptum*, III. ET. PRIDIE. KAL. IAN. G. NOSTER. FORAS. COENAT, *altera Lunæ curſum, ſtellarumque ſeptem imagines pictas, & qui dies boni, quique incommodi eſſent, bulla diſtinguebantur*: hunc illuſtrem Petronii locum admirandæ lectionis vir Salmaſius in ſuum de Ann. climacter. grande opus comportat, verum nihil adnotat: Arbitri interpretes multa aggerunt, ſed χαίρως ἀκαίρως, apponunt etenim hic importuniſſimos nummos gentis Claudiæ, quos pag. 343. nos jam attulimus, & late illuſtravimus; & Burmannus, quæ de iiſdem commentatus eſt Spanhemius, non vidit: nodus ineſt in eo, quod Petronius, cum jam Lunam meminerit, inde non ſex planetas, ſed ſeptem vult depictos in poſte; quare merito verba Arbitri crucem figunt legentibus. Sane mihi videor, abſit verbis odium, nodum ſolviſſe, mentemque Petronii facile adſecutus: Trimalchio enim oſtio appenderat kalendarium perpetuum, ut hodie vocamus, ſcilicet menſes, & dies totius anni, ita ut cum *curſum Lunæ* pinxerit, *menſes* intelligas; cum ſeptem *ſtellarum imagines*, ſeu planetarum, *hebdomadis dies*; uti cernere nunc eſt in noſtris faſtis; quod clare eruitur ex ipſis Petronii verbis: etenim Trimalchio *commodos* (καπρώς), atque *incommodos* (μελίνως) dies nigra, vel alba bulla diſtinguebat; omnes igitur anni dies depictos oportuit in tabella per ſuos menſes diſtinctos: (hinc novimus in Propert. 2. eleg. 20. v. 63. &c. ſtellam *ſalubrem*, & *commodam* eandem eſſe, ac *diem*;) neque te mordeat me per *Lunæ curſum* menſes accipere, cum Romani ſolummodo Solarem annum noverint, Lunarem nunquam curarint; etenim Trimalchio Neapoli in urbe Græca degebat, & vel tirones norunt Græcos annum menſos fuiſſe per Lunæ curſum, & Lunarem annum *Atticum* vocitari: probe igitur conſtat, cur Petronius dixerit *Lunam*, & *ſeptem*, non vero *ſex* ſiderum *imagines*, quod tam duriter atque immiſericorditer torſit interpretes.

Hinc multa colligo, nunc primum nos didiciſſe priſcos Neapolitanos ad Atticum morem annum diſpenſaſſe, ſicuti habuiſſe notum jam erat fratrias, ludos, aliaſque Athenienſium inſtar πολιτείας atque inſtitutiones: præterea planetas diales non per ſymbola barbarica, uti in faſtis nunc appingimus, ſed per ipſas imagines, uti vides in regio noſtro atramentario, & fortaſſe pro Sole Auroram, appoſitos in poſtibus Trimalchionis, ut ſollemne erat Neapolitanis, & pag. 361. &c. ut non ſpernenda rationum vi probatum eſt: demum eleganti opere conſtructa id genus kalendaria, utpote pluries depictis ſeptem Deorum imaginibus elegantiſſima; hinc etiam Naſo canit *faſtos* fuiſſe *pictos*. Nollem autem, ut cogites Trimalchionem per ſeptenos planetas dies menſis, atque anni diſtinxiſſe, eo quod hujus liberti ævo illos enumerandi per ſidera mos viguerit, quando plurimis a me præſtitum eſt ſuperiori lib. 2. cap. 1. veteres ſolummodo

do dies planetis dedicasse, nunquam autem per eosdem connumerasse; neque huic ratæ jam sententiæ adversantem dicas Petronium, imo mecum conjurantem potius vides; etenim Trimalchio per siderum ἑβδομάδα menses discriminavit, ut nosceret, quinam illorum dierum planetis addictorum *commodus* esset ac *bonus*, quis *incommodus* & *lævus*; sermo igitur ei est desidereorum Deorum in dies dominio, non autem quod ab iis numinibus ea hebdomas nomen adipisceretur: ceterum id luculentissime eo cap. multa documentorum vi ostensum est, quod ut evolvas vellem, quo isthæc carissima Petronii verba omnimoda donentur luce.

Nec aufugiam, quod mihi quis facile objectet: si Trimalchio in tabella ante ostium affixa commeminerit verba Latina, III. ET PRID. KAL. IAN. &c. me transversum ivisse, cum ratum credam Græcanicum kalendarium Neapoli viguisse, cui enim non notum est Græcam gentem kalendas ignorasse? Verum vel puer facillime reponeret Petronium Latiali ore Satyricon scripsisse, neque unquam Græca usurpasse; quare quos ambos dies *III. & prid. Kal. Jan.* Attico ritu scripserat libertus ille, ad Romanorum fastorum usum detorsit: & quem fugit sollemne esse Latinis Scriptoribus universis res Græcorum gestas enarrantibus horum dies, & menses in Romanum morem invertisse? Imo vel qui lapidariam disciplinam vix degustavit, didicit Latiarem gentem in Græcis urbibus sæpe vocabula νωνῶν, εἴδων, & καλάνδῶν patrium institutum persequentes, Græcis licet peregrina, adhibuisse; & ne ad exteros lapides provocem, consulas nostratem adscriptum superne pag. 612. ab Romanis in fratria Eumelidon scalptum, ubi vides προ ε ειδων Μαρτιων.

Contra adeo ratum dicas γνησίυς & αὐτόχθονας veteres Neapolitanos menses, & annos Atticorum norma mensos esse, ut ipse primus e longissimo marmore nostrate, quotquot sunt, præclarissimo, licet antehac a nemine perlecto ob eorum, qui exscripserant, grandia σφάλματα, ac quamplurima, cui ipse omnem medelam feci, in vitamque restitui pag. 624. ut ipse primus, inquam, ab hoc marmore kalendarium Atticum civibus meis firmarim, ex quo sane multa lux nunc Petronio est: isthæc enim nitide legere est, Τὺς δὲ χαλχὺς οἱ δανειστόμενοι καταφερέτωσαν ἐν τῇ ἑβδόμῃ τῦ Πανθεῶνος μηνὸς ἱσαμένυ, *nummos autem, qui mutuum dare optant, conferant die septima Pantheonis incipientis*. Itaque Neapolitani mensem Πανθεῶνα habebant inflexum, uti erant illi Atticorum Γαμηλιῶν, &c. ac discissum vides in δεκάδας ternas ἱσαμένυ, μεσῦντος, & φθίνοντος, a Neapolitanis prorsus posthabitis nonis, idibus, & kalendis, ceterisque Romanorum enumerandi dies ritibus, quos uni Romanenses inquilini in Græcis urbibus adhibuisse visi sunt. Jure igitur Trimalchionem in kalendario Neapolis, urbis Ἑλληνικῆς & Ἀςυκῆς, ut vocat Philostratus, quem retuli pag. 498. &c. Lunæ cursum depinxisse narrat Petronius, atque hac de re multam illi habemus gratiam.

Et scias me plenum lætitiæ fructum percepisse, qui, ut quotquot a me dicta

dicta sunt de Lunari Neapolitanorum anno, tibi certa ac ἀκίνδυνα redderem, incidi, dum aliud peragerem, in Verr. 2. c. 52. ubi Tullius, qui testis audit πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, adseverat cum Siculos, tum reliquas ætatis suæ Græcas civitates, quas inter, nisi Atticæ Neapolitanorum virtutis æmulus cives meos minime adscribet, Lunari anno usas esse: *Est consuetudo Siculorum, ceterorumque Græcorum, quod suos dies, mensesque congruere volunt cum Solis, Lunæque ratione, ut nonnunquam, si quid discrepent, eximant unum aliquem diem, aut summum biduum ex mense, quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant; item nonnunquam uno die longiorem mensem faciunt, aut biduo. Quæ cum cognovisset novus astrologus* (Verres), *&c.* Atque haud scio, an majori luce Trimalchionis kalendarium adspergere quis potis esset: interea civibus meis abunde gratulandum est, eo quod in censendis diebus Ἀττικωτάτης etiam fuisse repererim: & iratus vivo tot doctissimis Petronii interpretibus, quod nihil pro hujus Satyrici loco adnotarint. Miraris fortasse me ad tantam exemplorum opem aggerendam satis fuisse, sane nec ipse tot sperabam, quo veteres cives meos astrorum viribus, & magicis rebus insignem operam dedisse palam facerem; velim tamen, ut hinc non reputes id genus studiorum tunc temporis male audivisse, præsertim in libera, & religiosissima civitate Græcanica; cum scias Cæsares ipsos astrologos impense coluisse, & de sua, & filiorum genitura sæpe consuluisse, licet inde ob grandem petulantiam sævissimis legibus ex urbe ejecti sint, & capitalis, atque invidiosi criminis rei evaserint: vide Schultingium in collat. Mosaic. & Rom. leg. tit. xv. Probe igitur Neapolitani, qui huic astrorum disciplinæ perdite studebant, vasculis suis, & præsertim atramentariis vel æneis, vel marmoreis, vid. pag. 17. planetas affixerunt.

VII. Scio posse in dubium vocari, an ipsa re Trimalchionis cœna Neapoli celebrata sit, præsertim, cum nullius urbis expresse meminerit Petronius in iis, quas habemus Satyrici longiores partes: verum ipse bene multa selegi, quibus omnis ambiguitas, quin Trimalchio in hac urbe degerit, dispellatur. I. enim dicitur cap. 52. libertus iste habuisse Cumanum prædium, & hortos Pompejanos, & interpretes accipiunt, quos inter Heinsius, de oppido Pompejorum, qui æque, ac Cumæ non longe a Neapoli visuntur, imo media inter utrumque oppidum hæc urbs interjacet, ut quando Trimalchio populosissimæ urbis tædio afficeretur, ad lætiora, & non tam civium referta oppida facile se reciperet. II. Legere est in cap. 100. & 101. amicos Trimalchionis cum Tryphæna navim Tarentinam ascendere; igitur libertus hic in urbe maritima degebat, quod contra est eos, qui cœnam Capuæ fuisse contendunt; ex maritimis urbibus haud alia excogitari potest opportunior huic liberto ditissimo, quam Neapolis amœnissima, & libera urbs, & Græca hilaritate nobilis: cum præsertim cap. 81. dicatur: *In diversorio Græcæ urbis jacerem desertus*, atque etiam interpretes conjurent de Neapoli accipiendum.

III. Me-

III. Meminit etiam Petronius loca non pauca proxima Neapoli, veluti cap. 106. *Herculis Porticum*, quem ceteri Scriptores appellant *Herculaneum*, de eoque accipiunt interpretes, atque hodiedum vernaculè *Portici* dicimus, oppidulum nunc augusto Regis domini nostri prætorio superbum, & toto orbe veteri theatro, duabus equestribus statuis, & veteribus mille picturis celebratissimum, & nunc primum scimus, cur vulgo *Portici* nomen acceperit: id quod tot eruditos Neapolitanos Scriptores latuisse miror: & sero graviter incolas, & exteros adhuc ambigere, an locus, ubi tot admiranda vetustatis rudera effodiuntur in lucem, sit Herculaneum, cum videant & Petronium, & Strabonem, & Dionem Cassium id ajentes; vellem autem, ut Græcum κείμενον horum duumvirorum adcuratius legerent, ut sileam duas illic inscriptiones nuperrime repertas, nomine HERCVLANENSES sculptas: utinam liceret mihi, quotquot, sunt autem quamplurima, quæ de Herculaneo, ejusque veteri gaza commentatus sum, proferre, non vero inter has res atramentarias nullius fortasse pretii, atque obscurissimas satis diu versari; norunt omnes melius nos incolas curare antiquitates nostrates: & ipse pag. 562. &c. non pauca apposui, quo situm hujus oppidi firmarem. IV. Præter *Porticum Herculis* Petronium legimus bis viciniorem locum urbi Neapoli meminisse, scilicet *Platanona*, dum cap. 126. ait: *Procedentibus deinde longius jocis, rogavi ancillam, ut in Platanona duceret dominam*, & cap. 131. *In eundem Platanona descendi, etiam locum inauspicatum timebam*, *&c.* esse in urbe nostra prope amœnissimum littus locum, qui *il Platanone*, licet secundum Neapolitanam διάλεκτον parum detortus, dicitur, atque eundem esse, ac Petronianum ostendit etiam vox *descendi*; etenim cum Neapolis omnis in colle sita sit, ut ad littus maris eatur, usque *descendendum* est: atque id genus nomina in Græca urbe plura exstitisse oportet, nam huic simile relictum est *Agnone*, quod tractum est a Græco ἀγνών, de cujus interpretatione noster Lasena δαψιλῶς κ἟ ἀφθόνως sibi plaudit pag. 188.

Pro re nata pacem posco adnotandi Mazochium de re litteraria egregie meritum apponere inter nomina in ὼν cadentia, uti est πλατανών, &c. non tam antiquum vocabulum paludis extra cryptam, quam Puteolanam dicimus, sitæ, Ἀγκλανών, atque vult esse *rectum casum singularem, & collectivum nomen, uti παρθενών, &c.* in Eccl. Neapolit. p. 214. in adnot. verum vox Ἀγκλανών barbariei plena est, nihilque Græcitatis olet; quare ne reputes, uti ἀγνών, & πλατανών, præsertim cum neque Puteolani, neque nostrates vocitent *lago d' Agnanone*, sicuti dicunt littus illud Neapolitanum *il Platanone*, & *Santa Maria dell' Agnone*, sed *lago d' Agnano* ab recto Ἄγκλανον. Si autem in Zachariæ interpretamento dialogorum S. Gregorii legas, Εἰς τὰ θερμὰ τὰ ἐπονομαζόμενα Ἀγκλανών, librariorum somnolentiam dicas; quare confinge Ἄγκλανον, & sententia, & ἀναλογία nominis probe stabit; & Gregorii ætate certe salutabatur *Agnanum*, nunquam vero *Agnanon*, *onis*. Ignoro, cur doctiss. Mazochius scripserit

Ἀγκλα-

Ἀγκλαυῶν, παρθενῶν, πλατανῶν, ternas voces cum περισπωμένῳ, quando constat esse ὀξυτόνως, refundas autem leve id doctis juvenibus, quibus summus vir typographorum errata detergenda commendat: & fortasse non una id genus peccata, & grandiora in meo hoc atramentario opere etiam offendes. Spondeo autem meliora de hac palude, ejusque nomenclatura me in Puteolana chorographia daturum, nec non fore, ut situm Lucullani statuam, quo de tot turbæ rixæque nostro ævo enatæ sunt: ostendam scilicet propter lacus Lucrini confinia Luculli famæ plenam villam exstitisse, quod sat luculentis monumentis evincam.

V. Præterea certum est cœnam Trimalchionem prope cryptam condixisse capp. 17. 18. & conspirant interpretes fuisse Neapolitanam, quam etiam in fragm. p. 870. edit. Burm. clare eam esse edicit Petronius: *Satis constat eos nonnisi inclinatos non solere transire cryptam Neapolitanam.* VI. Demum bene multa aggerere possem ex iis, quæ superne dicta sunt, contestarique Trimalchionis cœnam Neapoli peractam esse eo, quod in hac urbe ait Arbiter pueros Homericos fontes felici pectore bibisse; hinc jure coram Trimalchione canentes inducit Homeristas, & depictas ubique domorum Iliada, & Odysseam, Trojæque alosin meminit; cum notum sit ex Philostrato in procemio Iconum Neapolitanos a teneris Homerum amasse; necnon fuisse urbem sagarum, atque id genus muliercularum plenam, quod cum Horatio idipsum de Neapoli canente belle conjurat, ut Atticum kalendarium sileam Græcæ urbis proprium, Neapolis scilicet, neque alii civitati tribuere quis posset. Et si bona pars Satyrici pessum minime ivisset, profecto certos nos, qua in urbe hæc indicta sit cœna, reddidisset Petronius: interea tot locupletibus argumentis ex Petronio ipso collectis Neapoli concelebratam Trimalchioneam cœnam nemo unus posthac inficiaturus est.

VIII. Neque ipse ex uno Petronio didici, (quem subsultim evolvi, etenim ipse, veluti κάνθαρος κοτύλη, ita perpetua μακρολογίᾳ oblectatur, ut animum legentis obturbet,) Neapolitanos planetarum otio omnimode indulsisse; teneo etiam æque vehementes testes, quos διὰ βραχίστων proferam. Quanquam rerum nostratium Scriptores a marmoribus scriptis, atque a Macrobio edocti noverint Hebonem a Neapolitanis devotissime cultum, ita ut nil frequentius in nostris Græce cusis nummis reperias, quam id numen, tamen nemo hariolatus est, cur veteres cives tam impense illud honestarint, atque veluti ἴδιον Neapolitanorum Deum fecerit Macrobius, & nostratia saxa ἐπιφανέστατον prædicent; at ipse pag 673. tum ex iis, quæ de Hebone hic genialium dier. auctor testata reliquit, tum ex iis, quæ in Hebræo fonte hoc nomen adnotat. scil. *divinationem inducens*, ostendi Neapolitanos *Solem*, sive *Hebonem* & simulacris, & numismatis decorasse, & precibus sollicitasse, quod planetarum princeps est, & quod sane haud se egregie divinos esse rati sunt, atque hanc Chaldæam artem mancam facturos, nisi a Sole siderum duce enixe a se culto initium ducerent;

rent; rogaris, ut quæ in eadem pagina de Hebone a me dicta sunt, recoquas.

Præterea nunc in mentem venit, quare Tullius pro Balbo cap. 24. laudat præ ceteris sacerdotes Neapolitanas, etiam præ ipsis Veliensibus, nam nostras his anteponit: *Has Sacerdotes video fere aut Neapolitanas, aut Velienses, federatarum sine dubio civitatum, &c.* quas quidem ἱερείας Cereris fuisse vix ambigendum est, cum eam apprime coluisse cives meos superne dictum sit pag. 502. atque hujus Deæ sacra & mysteria fuisse Eleusinia, & thesmophoria certum dicam, tum ex Statio, qui Neapolitanam Cererem *Actæam* vocat, i. e. *Atticam*, & aliquando urbem nostram ἐπιθετῷ *secretam* compellat, vid. sup. p. 705. tum ex lapide, qui aperte id asserit, quem mox dabo, & adeas Reinesium ep. 35. circa fin. quare cum in urbe Neapoli Eleusinia initia curarentur a sacerdotibus mulierculis, quæ etiam ob artis suæ, & mysteriorum sagacitatem a longinquis civitatibus, imo a Romanis ipsis, quo ea sacra docerent, expetebantur, quis neget urbem nostram id genus sacris femellis refertam, quæ secretioribus ἐπιτηδεύμασι cum siderum, & Lunæ præsertim disciplina commixtis? Saxum autem servavit nobis Capacius pag. 215. sed adeo deforme, & nominum barbarie ita hirtum, ut legentibus risum cieat, & memini me a pueris in eo lectitando risisse plurimum: Reinesius ab ea fœditate purgare accuravit, verum multum etiam labis relictum adhuc est: accipias primum, uti exscripsit Capacius, ejusque interpretamentum:

ΚΟΜΙΝΙΑΙ·ΠΛΟΤΤΟΓΕΝΙΑΙ·ΙΕΡΕΙΑΙ·ΔΗΜΗΤΡΟΣ·ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΤΣΑ
ΘΤΓΑΤΡΙ·ΓΤΝΑΙΚΙ·ΠΑΚΚΙΟΤΚΑ·ΑΗΔΟΤ·ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΤ·ΚΑΙ·ΜΗΤΡΙ
ΠΑΚΚΙΟΤΚΑ·ΑΗΔΙΑΝΟΤ·ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΚΟΤ·ΜΑΜΜΗ·ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΤ
ΠΟΛΑΙΩΝΟΣ·ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΤ·ΕΙ·ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣ·ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΣ·ΔΗ
ΜΑΡΧΗΣΑΣ·ΤΗ·ΠΡΟΜΑΜΜΗ·ΕΤΣΕΒΙΑΣ·ΕΝΕΚΑ
ΔΟΓΜΑΤΙ·ΣΤΓΚΛΙΤΟΤ

Cominiæ Plutogeniæ sacerdoti Cereris legislatricis filiæ Optimæ Paciucca Acdiani viri Archontici & matri, Paciucca Aediani Aedilitii aviæ Castricii Polæonis Archontici; & Castricius Caladianus tribunus plebis Proaviæ, pietatis ergo. Ex senatus consulto.

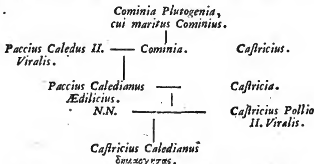
Verborum squalorem ita detersit magnus Reinesius:

ΚΟΜΙΝΙΑΙ·ΠΛΟΤΤΟΓΕΝΕΙΑΣ·ΙΕΡΕΙΑΣ·ΔΗΜΗΤΡΟΣ·ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΤ
ΘΤΓΑΤΡΙ·ΓΤΝΑΙΚΙ·ΠΑΚΚΙΟΤ·ΚΑΛΗΔΟΤ·ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΤ·ΚΑΙ·ΜΗΤΡΙ
ΠΑΚΚΙΟΤ·ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΤ·ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΚΟΤ·ΜΑΜΜΗ·ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΤ
ΠΟΛΑΙΩΝΟΣ·ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΤ·ΕΙ·ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣ·ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΣ·ΔΗ
ΜΑΡΧΗΣΑΣ·ΤΗ·ΠΡΟΜΑΜΜΗ·ΕΤΣΕΒΕΙΑΣ·ΧΑΡΙΝ
ΔΟΓΜΑΤΙ·ΣΤΓΚΛΗΤΟΤ

Cum autem ita verba conformasset Reinesius, nec Latine dedisset, pau-

ca

ca isthæc ei adnotasse satis fuit: *Hinc intelligi potest, quid in lapide legerit* (Capacius,) *& quid in eo emendaverim ego: erat enim hinc inde nævis obsitus; in quorum censum insuper referendum est τὸ* EI *in versu quarto, eique substituendum τὸ* TI. *exponendumque* TIOΣ, *quam verissimam lectionem esse ex subnexo graduum cognationis hoc ipso saxo contentorum schemate patebit:*

Piget me intueri honestissima reip. Neapolitanæ monumenta ab exteris misere perturbari, & neminem ex doctissimis meis civibus hunc affectissimum lapidem curasse; quare tentandum, an ipse satis sim opportuniorem opem epigraphæ vexatissimæ afferre: itaque sic restituas, atque veritati proximius interpretamentum teneas:

ΚΟΜΙΝΙΑΙ·ΠΛΟΥΤΟΓΕΝΕΙΑΙ·ΙΕΡΕΙΑΙ·ΔΗΜΗΤΡΟΣ·ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΥΣΗΣ
ΘΥΓΑΤΡΙ·ΚΟΜΙΝΙΟΥ...ΓΥΝΑΙΚΙ·ΠΑΚΚΙΟΥ·ΚΑΛΗΔΟΥ·ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ·ΚΑΙ·ΜΗΤΡΙ
ΠΑΚΚΙΟΥ·ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΥ·ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΚΟΥ·ΜΑΜΜΗΙ·ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΥ
ΠΟΛΛΙΩΝΟΣ·ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ·ΤΙ·ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣ·ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΣ·ΔΗ
ΜΑΡΧΗΣΑΣ·ΤΗΙ·ΠΡΟΜΑΜΜΗΙ·ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ·ΧΑΡΙΝ
ΔΟΓΜΑΤΙ·ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ

Cominiæ Plutogeniæ sacerdoti Cereris legislatricis, filiæ Cominii....uxori Paccii Caledi viri consularis, & matri Paccii Calediani viri ædilitii, aviæ Castricii Pollionis viri consularis, Ti. Castricius Caledianus, qui fuit demarcha proaviæ pietatis ergo.
Decreto Panclidarum.

Vides quantum a vero ablusit Reinesius, qui contra Capacii αὐτόγραφον vocem Πλουτογενείᾳ in Πλουτογενείας immutavit, ita ut & cognomen Cominiæ ignoremus, imo & unam matronam Cominiam Plutogeniam in binas discissam cernamus: præterquam quod insolentissimum dicas maternam

 ori-

originem adnotari in ſaxis; quare ipſamet Plutogenia ex gente Cominia Cereris ſacra tractabat. Deceperat Reineſium vox ſolitaria θυγατρί, cum non appoſitum legiſſet, cujus eſſet *filia;* ſed Capacium incuſes, qui nomen patris Cominii τοῦ δεῖνα e marmore vel eraſum, vel lectu arduum, punctis adjectis minime nos commonuit: ceterum ſi Plutogenia ex Cominia familia ortum traxerit, pater Cominius ὁ δεῖνα certe audiit. Turbas ciet Reineſius in quarti verſus ſyllaba EI, quam ſat importune confingit ΥΙΟΣ, *filius*, quando Caſtricius Caledianus eſt ipſius Plutogeniæ pronepos, eamque ipſe vocat προμάμμην· quare mecum dejerabis minima mutatione in ſilice ſcalptum TI. uti mos eſt prænomen *Tiberii* decurtandi; & qui marmor poſuit, terna ſua nomina jure adſcripſit. Hinc factum eſt, ut gradus cognationis, quos cudit vir magnus, turbatiſſimi ſint, & ἄτοποι, ut ne ſollertiſſimi quique ex noſtris tabellionibus percepiſſe viſi ſint: vides enim, ut cetera taceam, appoſitum a Reineſio *Cominiæ Plutogeniæ* fuiſſe maritum *Cominium*, cum ſaxum dicat Paccium Caledum, & filios natos ex gente *Paccia*. Ceterum vel tiro dignoſcit in epigraphe Plutogeniam fuiſſe matrem Paccii Calediani, filii ex patre Paccio Caledo, aviam Caſtricii Pollionis, & proaviam Caſtricii Calediani, ille nepos, hic pronepos ex ſorore Plutogeniæ, cum cernas gentem *Caſtriciam*, non *Pacciam*. Verum hæc ſat aperta, ut conquerar de Reineſio, qui in his me plus otii luſiſſe coegerit.

Moleſtum mihi negotium faceſſunt honorum tituli reip. Neap. adverſantiſſimi, quos in ſaxo legimus, & ſi ſaxum Neapoli ſcalptum eſt, cur additum ſit δόγματι συγκλήτου, *ſenatus conſulto*, cum ipſe negarim pag. 635. noſtra in urbe βουλὴν, *ſenatum* ullum exſtitiſſe? quare ex iis, quæ multa cap. ſuperiori congeſſi, colligo viros, poſtquam Romæ iis, quos in lapide vides, magiſtratibus jam functi erant, Neapolim ſe recepiſſe una cum Cominia Plutogenia, quo Græcanicam viverent vitam, quæ adſcripta eſt inter ſacerdotes feminas Cereris Actææ enixe a Neapolitanis cultæ, ut ait Stat. cujus carmina ſup. pag. 502. dedimus; & Ti. Caſtricius Caledianus ejus pronepos demarcha ab eiſdem ob merita ſalutatus eſt; qui deinde fratorum Panclidarum decreto memoriam proaviæ erigendam curavit; quare probe a me factum eſt, ſi vocem ἀρχοντικός verterim *conſularis*, non ut placuit Reineſio *II. viralis*, tanquam ſi bini archontes, uti Athenis, Neapoli creati ſint, vide pag. 635. quando princeps magiſtratus noſtra in urbe fuit *demarchatus*, eumque Hadriano ipſi tribuerint cives, ut ſæpe dictum eſt. Quod autem ἀρχοντικός æque ſit, ac *conſularis*, conſtat ex Dione, qui plerumque vocem ἀρχή pro ipſo *conſulatu* adhibuit, uti pag. 258. lin. 12. Ὁ δὲ δὴ Κάτων οὐδένα αὐτῶν ἐθεράπευσε, καὶ ὁ μὲν οὐκέτ' αὖθις τῆς ἀρχῆς ἀντεποιήσατο, κ. τ. λ. & vertit Reimarus, *Cato neque ullum demereri voluit, & in poſterum petitione conſulatus abſtinuit, &c.* nec non pag. 264. lin. 5. Λέντουλος ὁ Κορνήλιος, καὶ ὁ Κλαύδιος ὁ Γάϊος τὴν ἀρχὴν ἐνεστήσαντο, *Cornel. Lentulus, & C. Claudius conſulatum inibant;*

pag.

pag.253. lin.6. Προῄει τε (Μίλων) ἐς μέσον, ϗ τῆς ἀρχῆς ὁμοίως, ἢ ϗ μᾶλλον, ἀντεποιεῖτο, *& in medio* (Milo) *progressus pari, aut majori etiam, quam prius contentione, consulatum petiit*; atque idem dicit Cassius pag. 254. lin.49. pag.256. lin.29. idque etiam firmatur, eo quod sicuti ex ἀγορανομία, *ædilitas*, fit ἀγορανομικός, *ædilitius*, uti passim apud Scriptores, atque in hoc lapide; ita etiam ex ἀρχὴ, *consulatus*, ἀρχοντικός, *consularis*, educitur. Itaque Cominia Plutogenia beatissima fuit ob maritum, & nepotem viros *consulares*, filium *ædilem*, & pronepotem Neapoli *demarchum:* nisi qui in Rom. historia peregrinus est, ambiget, quin de Neapolitano demarchatu lapis loquatur; atque cum ἀρχοντικός versum sit, *vir consularis*, ne credas me de eo, qui consul Romæ fuerat, intellexisse, sed accipias, ut notum est, illum, qui consulari imperio in provincias mittebatur, quo de magistratu, ejusque nominibus docte more suo Salmasius, sed satis acerbe contra Casaubonum in Hist. Aug. to.2. p.349. plurima adnotavit, & to. 1. p.34. &c.

His animadversis, neminem reor fore, qui obsistat, quod ΔΟΓΜΑΤΙ ΣΥΓΚΛΙΤΟΥ conformarim in ΔΟΓΜΑΤΙ ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ, etenim de Rom. senatu, nisi, qui excors est, intelliget: qui vero de Neapolitano, is unus erit, qui nostræ veteris reipublicæ regimen prorsus ignorat, in qua neque in lapidibus hunc virorum cœtum scalptum invenies, neque in aliis monumentis, quæ reliqua sunt, hoc nomen σύγκλητος invises: contra cum jus omne sacrarum rerum penes fratoras esset, sane haud proaviæ Plutogeniæ Cereris sacerdoti Castricius Caledianus memoriam, statuamque erigere valuit, nisi hujus ἱερατικοῦ corporis sententia; relegas, quæ multa de fratorum auctoritate in Neap. rep. superne a me dicta sunt. Porro nil hæreas, quin bonus Capacius, cum fortasse sat fugientes litteras vocis ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ vidisset, & notissima esset sollemnis formula, δόγματι συγκλήτου, contra nova omnino, atque sibi illiberalis vox Πανκλειδῶν, (nam nostro ævo ex marmore novimus,) adversus fidem marmoris τὸ ΣΥΓΚΛΙΤΟΥ nobis propinaverit, exscribens etiam I pro H. Et si quis reliqua grandia errata hoc in lapide ad nos transmisso a Capacio pensitet, facile id extremum etiam σφάλμα ei minime pepercerit.

Interea gratulor me iterato in nostris silicibus nomen fratriæ Πανκλειδῶν scrutatum esse, de qua pag. 632. non pauca collecta a me sunt; & irascor tot doctissimis civium meorum, qui gazam hujus lapidis opulentissimam, licet exscriptoris incuria erroribus fœdam minime curarint, imo ne semel quidem recitarint, quando in eo ad veteris reip. nostræ decus cernimus Romanorum honestissimos tum viros, tum matronas Neapolim confugisse, & nostratia sacerdotia, & magistratus appetivisse: & nulla habenda Reinesio gratia, qui illustrandum tam insigne saxum aggressus est, quippe qui potius omnia turbavit, & sat importuna nos docuit. Des autem veniam, si ab incepto longius te abstractum vides, nam probandum suscepi Neapoli Eleusiniæ Cereris sacra ab mulierum tur-

ba

ba concelebrata, & saxum hoc pæne ignotum, atque neglectum protuli, in quo Plutogeniam Romanam matronam etiam iis initiis addictam gratulatur Castricius Caledianus pronepos; quo ratum redderem urbem nostram id genus sacrificiorum plenam, & nil aliud concoxisse liberæ reip. cives, quam secreta quædam sacra, & gerras Chaldæas.

Si vero quis rixarum amans Capacianæ lectioni δόγματι συγκλήτου patrocinetur, meamque δόγματι Πανκλειδῶν porro repellat, atque hoc uno marmore corruptissimo teste tueri velit Neapoli *senatum* fuisse, ipse neque indulgentissimus do, neque sat illiberalis intercedo, cum vox σύγκλητος libertati Neapolit. nil officiat: attamen noscat se hoc uno lapide nil curate exscripto sententiam suam tutari, nec sibi prædem alterum proferendi spem esse: contra in monumentis Athenarum, & Romæ, in queis urbibus revera βουλή, & *senatus* floruit, nil frequentius lectitare est & in libris, & in marmoribus, quam ἡ βουλή, καὶ δῆμος, & S. P. Q. R. imo in quibusvis Atticis, & Rom. legibus isthæc vocabula iterata ad tædium: quare mihi, & fortasse cordatioribus semper mirum futurum, cur, si *senatus* Neapoli celebratus sit, semel in hoc lapide ejus nomen scalptum inviſatur, totque cetera, quæ plurima sunt, monumenta, & Statium, qui etiam fratrias nominavit, de *senatu*, & *senatoribus* videas Ἀρεοπαγίτου σιωπηλοτέρους. Hic autem irascendum mihi est his Romanensibus viris, qui cum Græcanicam Neapoli διαγωγὴν sibi elegissent, & litteratos lapides inde sibi apposuissent, attamen in urbe hac ἑλληνικωτάτῃ verba quædam usurparint nil Attici oris sanctitatem præferentia, uti est vox σύγκλητος, *senatus*, quam Scriptores Græcanici dumtaxat, qui sub Cæsaribus vixerunt, uti Lucianus, & Plutarchus, &c. ac quædam ejusdem ævi marmora usurparunt; contra bonæ ætatis Scriptores, & cultiores, licet sæculi non sapientis, uti Cassium, nunquam adhibuisse reperi; imo Pollux castissimus grammaticus in suo onomastico minime adscripsit σύγκλητος pro *senatu*, contra vero sæpe utitur voce βουλή, βουλευτήριον, κ. τ. λ. hinc haud fallor, dum exputo fore, ut si Neapoli *senatus*, & *senatores* exstitissent, cives mei Ἀστυκοὶ, & τὰς σπουδὰς λόγων Ἑλληνικοὶ, (vide sup. pag. 498.) uti salutantur a Philostrato, certe βουλὴν vocitassent *senatum*, uti semper eo nomine est apud Demosthenem, Æschinem, & ceteros Atticos, nunquam vero σύγκλητος· quare Romanenses indigenæ procul dubio apposuissent lapidi δόγματι βουλῆς, ut vocem αὐτόχθονα, & Atticam sectarentur, & a Neapolitanis Atticæ διαλέκτου intelligerentur; quare iterato eo vergit mens animi, ut credat Capacium immutasse patriam vocem ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ in peregrinam, importunam, ac male exscriptam ΣΥΓΚΛΙΤΟΥ.

Præterea, nisi vehementer errem, ipse novisse visus sum cives meos Arato impense studuisse, qui inter astrologiæ Scriptores principem sedem occupaverat, id me docet Statius, dum canit de parente jam denato, & ad astra ascendente, vel ad Elysios abeunte, Silv. 5. carm. 3. v. 19.

At

At tu seu membris emissus in ardua tendens,
Fulgentesque plagas, rerumque elementa recenses,
Quis Deus, unde ignes, quæ ducat semita Solem,
Quæ minuat Phœben, quaque integrare latentem
Causa queat, NOTIQUE *modos extendis* ARATI:
Seu tu Lethæi secreto in gramine campi
Concilia Heroum juxta, manesque beatos
Mæonium, Ascræumque senem non segnior umbra
Accolis, alternumque sonas, & carmina misces, &c.

In his mihi carissimis versibus primum advertas Statii patrem, utpote ab Neapoli urbe Græca ad Elysios deductum inter Græcorum poetarum chorum, & juxta beatos summorum vatum manes Homeri, ac Hesiodi assedisse, cum iisque alterna carmina commiscuisse longe a Latinorum grege sejunctum; quare cum civibus die conquerendum mihi est de Mazochio τῷ πάνυ edicente a Neapolitanis ad barbarum os cœptum esse ab Tiberii Aug. ævo descìscere; cum eos videas cum Mæonio, Ascræoque sene collatos, neque ipse civibus meis majorem laudem implorem: id unum dolendum mihi semper est patris Papinii tam varii argumenti carmina universa fato improbo periisse. Deinde, quæ nunc mea intersunt, vides Statium adserere *Aratum notissimum* Neapolitanis, ac patri, quod ἐπιθετὸν perquam otiosum dicas, nisi intelligas res astronomicas familiarissimas civibus meis, & Statii parenti cordi fuisse; atque eo magis, quod unum Aratum *notum* dicit, non vero Homerum, atque Hesiodum, par vatum longe præ Arato celebratissimum; videtur igitur Statius ad Neapolitanorum studium planetarum, etenim Aratus tunc temporis astronomiæ primipilus ac princeps erat, animum intendisse; & cui non mirum sit tot urbis nostræ Scriptores, & Statii interpretes isthæc ejusdem tanti pretii carmina nihil curasse, ac ne meminisse quidem?

Si vero tot documentorum pondere, & vi exemplorum, quæ ex Horatio, Petronio, & Statio, aliisque Scriptoribus deprompsimus, non frueter, queis satis superque præstitum est Neapolitanos perdite astronomicis disciplinis studuisse, mihi affatim esset vasculum atramentarium Vassallianum, quod pag. 17. affabre scalptum, ac descriptum apposui, Neapoli dubio procul elaboratum, atqueinter nostratia ὑδραγωγεῖα repertum certo etiam scimus; quod etiam septem dialibus argenteis planetis splenduisse oportuit, cum in octonis faciebus septena tantummodo foramina invisantur; ita ut nisi hujus marmorei atramentarii possessores multa fide valerent, nemo unus non molestus esset, & me illud ex industria apparasse, & confinxisse contenderet. Porro vides cives meos adeo hanc astrorum artem coluisse, ut etiam in vasculis vilioribus sidera, quæ animo semper revolvebant, affixerint; atque ea mihi indubia est animi mens, ut si antiqua Neapolitanorum supellex non ivisset pessum, profecto id genus cimeliorum bonam partem astrorum signis, vel imagunculis honestam cerneremus; cum jam

jam constet vix binas thecas calamarias in lucem evectas dialibus Diis ornatas conspexisse; etenim & regium atramentarium Neapoli conflatum, quando de Aurora verba instituimus pag. 364. multis argumentis testati sumus. Quare si quis posthac de civium meorum astrologiæ insana sollicitudine dubitarit, is unus erit, qui cæcutit in meridiana luce; idipsum dicas, si parum hæreat, ut credat etiam Vassallianum vasculum in cujusdam mathematici Neapolitani usura fuisse, cum in eo planetas exstitisse certum sit, dum abunde superius vasa secundum possessorum artes ac instituta symbola habuisse commonstratum est.

Hic opportune cadit, ut in mentem revoces æneam scaphulam septem planetarum τροπαιαῖς secundum hebdomadis dies onustam, quam pag. 323. delineandam, & longo commentario, nihilque pœnitendo ornandam a me curatum est, astrologi cujusdam stribliginem fuisse, quam secum in captandis itineribus, præsertim maritimis comportabat fortasse usu fibulæ, nam quædam veluti foramina in ea intueor, cujus ope & tutela a sexcentis undarum, & ventorum discriminibus se tutum fore blandiebatur. Nec oblivíscar lucernam etiam dialibus Diis illustrem, quam mihi præstitit Jo. Bapt. Passerius, (cujus omnigenam eruditionem demirer magis, an comitatem morum, divinet quivis μάντις, non ego,) atque etiam depictam a me vides pag. 330. illam sane dicas mathematici quoque vasculum fuisse, cui in lucubrationibus suis scriptitandis, & in astrorum vel bonam, vel malam vim interpretando lumen suffecit; atque haud negem hujus lucernæ sociam etiam calamariam thecam ad Regii σκευαγῶν exemplar hunc ipsum astrologum sibi fabrefecisse, quo omnia, ut moris erat, artis Chaldææ organa sibi essent σύμφωνα. optassem, ut Passerius quid eruditionis suæ in hanc ceterarum præstantissimam lucernam sparsisset, etenim neque de astrologi instrumento cogitavit vir summus, neque quid de ea Deorum dialium ἑβδομάδι nos docuit. Atque plura, quam mentis animo intenderam, de astronomicis, atque hujus ignobilis otii Neapolitanorum studiis, quæ vereor, licet nova, ne prolixitate tædium crearint; verum de rebus patriis commentandi urget vel invitum voluptas.

IX. Vix isthæc de Chaldæa civium meorum arte conscripseram, atque doctioribus amicis, floreo autem sanequam multis, communicaveram, (horum enim consilio, ac disciplina facile utor, ac proficio, quæ quidem re vera, an dumtaxat benevolentiæ ergo probarunt, norunt ipsi;) cum factum sit, ut statim exceperint Symmachum lib. 8. ep. 27. fortasse ideo Neapolim *religiosam* vocitasse, quod astronomicis studiis se tota devoverat; quare rogarunt, ut id famosum ἐπιθετὸν urbi nostræ ab Symmacho adjectum excuterem, veramque notionem detegerem; animumque addiderunt rem non esse hic importunam; cum de Neapolitanorum superstitione sermo sit. Porro bene multos Scriptores exteros hac in voce transversos actos deprehendi, præsertim Peregrinium ζηλοτυπίαν in Neapolitana decora subdole concoquentem, qui postquam de Christianis legibus Petri

apost.

apoſt. tempore Neapolim invectis dubii plenus pauca ediſſeruiſſet, ut id dubium aliquantulum firmaret, Symmachi verba affert: inde, uti ſuus eſt mos, Neapolitanos ita laceſſit pag. 738. *Simmaco fieriſſimo inimico de' Criſtiani... diede a Napoli il titolo di* urbis religioſæ, *non intendendo a patto veruno della Criſtiana religione. Ma laſciando ai valoroſi letterati Napoletani, che ſciolgan queſto nodo, io ſeguirò a ſcuoprire il reſto dell' inganno preſo da alcuni intorno l'antico ſtato della medeſima Città loro.* Ex noſtratibus unus Petrus Jannonius to. 1. p. 62. & 63. cum Symmachi κείμενον nihil perpendiſſet, ſat poſteriori tempeſtate Neapolim Chriſtianis ſacris imbutam edicit: e contrario tot reliqui Scriptores pietatis gratia in patriam, & quæſitis documentis in membranas plurima ingeſſerunt, quo mendacem ipſum Symmachum traducerent, ac Neapolim longe temporum ante hunc virum conſularem Chriſtianam fuiſſe oſtendere conati ſunt; quorum nuperrimus πολύγλωττος, deque me meritiſſimus Joſ. Aſſemanius in to. 1. de reb. Neap. p. 412. ut ceteros minoris famæ taceam. Verba Symmachi ſunt ad Cenſorinum l. 8. ep. 27. *Nunc ad alia reſpondeo, quæ de me ſcire voluiſti: quamprimum Neapolim petitu civium ſuorum viſere ſtudeo, illic honori urbis* RELIGIOSÆ *intervallum bidui deputabo: dehinc ſi bene deſtinata Dii juverint, Capuano itinere venerabilem nobis Romam, laremque petemus.*

Verum ipſe ad ſtuporem uſque demiratus ſum utriuſque partis pertinax, atque ardens ſtudium acerrime decertantis de his Symmachi verbis, quæ nil vel Chriſtianos mordent, vel ethnicos tangunt; quare, ſi is vir ab Elyſiis rediret, & tot membranarum vim ob hanc voculam conſcriptarum perlegeret, vel exputaret rem, quæ omnium irriſione luderetur, vel temporum noſtrorum calamitatis miſereſceret, quando a vocum notione tam longe deflecti cerneret. Itaque ne perdiu te teneam, ſciendum eſt epitheton *religioſa*, ut erat illius ſæculi ignobilioris ingenium, peræque eſſe, ac *officioſa*, *obſequens*, *officii plena*; cumque erga Symmachum ita ſe præſtaret Neapolis, (nam dicit ſe ab Neapolitanis expetitum,) pro hujus officii gratia, & pro tantæ urbis honore ſe bidui ſpatio in ea manſurum ſpondet. Et quis neſcit vim vocabulorum inferioris ævitatis non corradendam ex bonis lexicis, ſed ab ejuſdem temporis Scriptoribus, & præſertim ab eo, cujus gratia de ῥήτεως alicujus notione ardentius diſceptatur, addiſcendam? quare omne, licet non tam grande epiſtolarum Symmachi volumen pervolvere patienter aggreſſus ſum, atque reperi voces *religio*, & *religioſus* in hac *officii*, & *officioſi* ſignificantia adeo ſibi caras, ut fere in unaquaque ex epiſtolis adhibere ſtuduerit; quarum verba, ſi hic exſcriberem, longiſſimam κλίμακα appenderem; itaque unum, aut alterum exemplum adjiciam, reliqua vix indicare animus jubet, & ſi tibi libeat, conſulas, lib. 2. ep. 79. *Advertis igitur, quam prompto, & patulo amicitiæ ſinu* (Andromachus) *acceptandus ſit, qui tui deſiderium ſuæ valetudini prætulit . . . ergo accurrenti religioſam manum porrige, ut qui*

te novit virtutibus superiorem, comitate parem sentiat; vel luscitiosus videt hic *religiosam manum* valere *officiosam*, maxime cum id ipse Symmachus definiat, dum *comitatem* apponit; contra si quis dicat *manum superstitiosam*, ridendum traduces. In lib. 3. ep. 34. circ. fin. invenies *religiosum intuitum*, & lib. 5. ep. 8. *cura religiosa*; & ib. ep. 75. *religiosa admonitione:* lib. 6. ep. 80. *honore religioso:* & ne te exemplis opprimam brevem epistolarum elenchum adscribam secundum eorundem librorum ordinem, in queis ῥήσεις *religio*, & *religiosus* me reperisse memini in ea, quam tueor, διαγνώσει. In lib. I. ep. 96. in fin. ep. 99. in princ. ep. 101. init. In lib. III. ep. 3. init. ep. 6. circ. fin. ep. 18. circ. med. ep. 22. bis vox *religio* in eandem notionem appositissime: ep. 52. In lib. V. ep. 2. ep. 7. hanc legas rogaris: ep. 15. ep. 54. ep. 92. bis ea vox repetitur. In lib. VI. ep. 4. ep. 14. ep. 66. In lib. VII. ep. 28. In lib. VIII. ep. 12. ep. 28. opportuna satis: ep. 48. In lib. IX. ep. 15. in fin. ep. 91. ubi vox *religiosus* mihi aptissima: ep. 102. idem repetit. ep. 125. &c.

Præterea servavi carissimi pretii locum Symmachi ep. 71. lib. I. quem meliorem ipse mihi fabricari haud quivissem; initio hujus brevioris epistolæ Symmachus fratrem suum Cæcilianum, qui Laurentibus Lavinatibus patrocinabatur, quæ civitas in Symmachum erat *religiosa*, sive officii plena, ita hortatur: *Ama ergo hominem placitum mihi, & religiosæ civitatis commodis obsequentem*; vides jam ἐπιθετὸν Neapolitanorum idem, ac Laurentium; ridendus sane, si quis etiam grande, & acre certamen instituere, num Laurentes, eo quod & *religiosi* ab hoc consulari viro salutantur, quinto circiter sæculo nomen Christo dederint. Ecquis igitur ferat tot turbas ob unam hanc voculam nihil sacri præferentem inter tot doctiss. Neapolitanos de suæ religionis vetustate commotas? cum ævo Symmachi ea ῥῆσις peræque esset, ac *devotus*, hinc in millenis lapidibus prostat, *devotus numini majestatique ejus*. Atque iterum demiror, quo pacto Symmachianum hoc vocabulum tot eruditis viris imponere potuerit, ita ut res magnis utrinque contentionibus acta sit, ac duret adhuc; sed mihi nunc spes est tantum irarum fore, ut concidat, quando Symmachi mens jam tandem aperte patuit, atque sententia illuxit.

Neque reputes me ab uno Symmacho novam hujus nunc famosæ vocis notionem didicisse, cum eandem Ambrosius hujus viri legitimus, & potentissimus hostis adhibeat lib. 5. cap. 5. de fide pag. 710. edit. Ven. 1751. *Considerate, quæ mater filiorum Zebedæi cum filiis, & pro filiis petat: mater est utique, cui pro filiorum honore sollicitæ, immoderatior quidem, sed tamen ignoscenda mensura votorum: atque mater ætate longæva, studio religiosa, solatio destituta, quæ tunc temporis, quando vel juvanda, vel alenda foret validæ prolis auxilio, abesse sibi filios patiebatur, & voluptati suæ mercedem sequentium Christum prætulerat filiorum . . . Hæc igitur studio maternæ sedulitatis indulgentior obsecrabat Salvatorem, &c.* vides aperte verba *studio religiosa* valere *studii*

dii plena in Christum, *& obsequentissima*, *&c.* Ceterum si mihi tempus suppeteret, plura, & clariora ex Ambrosio exempla converrerem; sed tutemet facile colliges. Peccarem sane, si te certiorem facere oblivisceper, me nescire, quo fato id vocabulum *religiosus* etiam feliciore Gellii ætate acri contentioni fuerit obnoxium, de ejusque rata veraque notione lis exarserit, scilicet, ut verbis Gellii utar, *in quæ diverticula significatio vocis religiosus flexa sit*, *& an in culpam*, *an in laudem diceretur*, quod ἀπόρημα docte, & quæsitissimis exemplis solvit hic grammaticus lib.4. c.9.

Sed inespectatum quid, & minus prævisum animum perculit, cum in mentem venerit virorum summum Mazochium to.1. Kal. pag.40.col.1. hunc famosum Symmachi locum luce sua adspergere cupientem ῥητῶν *religiosus* pro *superstitiosus*, sive *ethnicus* accepisse, & una cum turba tot malorum, ac bonorum Scriptorum religiose conjurasse, quando ipse alias in extrudenda vocum vi ac ἰδιότητι se gnarum satis, ac sollertissimum præstitit: *Exeunte sæculo IV. ne Neapolim quidem penitus Christianam fuisse quidam contendunt; de quo vide Petrum Jannonium Hist. civ. lib.1. cap.ult. pag.62. 63. Decepit nimirum illos Symmachi locus VIII. ep.27. Neapolim urbem religiosam vocantis: qui cum ethnicismi perditus propugnator fuerit, non aliam in partem Neapolim, uti religiosam laudasse videtur, quam quia adhuc gentilitatis errores consectaretur. Verum ex Symmachi loco aliud non efficitur, quam ævo Theodosii plures Neapoli gentiles adhuc fuisse; sicuti ne Romæ quidem tunc ethnici deerant, maxime inter senatores, & honoratos viros. Id quod Symmacho satis fuit, ut Neapolim religiosam diceret. Ceterum gentilibus istis Neapoli templa numinum patuisse nego; nisi quod tantum in domorum suarum larariis, aut vero κατὰ τὰ προάστεια (in suburbanis) liberam religionis suæ exercendæ potestatem habebant*, *&c.* Longiora Mazochii verba exscribenda duxi, quo non dubius sis, quin tantus vir etiam vocem *religiosus* in Symmacho pro *superstitioso* acceperit, & cum turba Scriptorum consenserit; locuples hujus viri auctoritas valde me mordebat, qui tot, & egregia de Ecclesia Neap. scripserat, quare elevari oportuit, ne vera hujus vocis *religiosus* notio a me nunc primum deprompta infirmaretur, & mea scribentis fides convelleretur.

Quando autem omnis Neap. respublica Christiana evaserit, neque id nunc mei pensi est, imo me ignorare fateor: id unum scio anno Christi 171. in nostra urbe, ut ex certis lapidum monumentis constat, erecta simulacra Castori, & Polluci, in eorumque templis aras, candelabra, & lucernas appositas, vide sup. pag.613. & medio sæculo tertio, quo floruit Philostratus, eodem Mazochio teste in Eccl. Neap. p. 103. col.2. *sollemne apud Neapolitanos certamen fuisse*, & relegas, quæ ipse de hoc *agone* plurima adnotavit pag.490. imo idem sophista refert puellos nostrates Homero perdite studuisse, & in porticibus se sexcentas tabulas vidisse

ſe profanas omnes, atque ethnicorum fabellas in ipſis ad miraculum depictas; præterquam quod reliqua nobis ſunt ſaxa fortaſſe circa Theodoſii Aug. tempeſtatem ſcalpta, in quibus inſunt nomina fratriarum, & publica ethnicorum ædificia, uti Παυκλεῖδαι, & ἀγορευτήρια, vid. ſup. pag. 634. quare haud ſcio, cur hæc nil addubitans illeverit Mazochius: *Ceterum gentilibus iſtis Neapoli templa numinum patuiſſe nego; niſi quod tantum in domorum ſuarum larariis, aut vero in ſuburbanis liberam religionis ſuæ poteſtatem habebant*: verum ſententiam ſuam noverit tutari vir magnus, luculentioribus monumentis prolatis; cum mea tantum interſit amicis feciſſe ſatis ῥητῶν *religioſus* in Symmacho non æque eſſe, ac magicis atque aſtronomicis rebus addictus, neque hunc conſularem virum id otium reſpexiſſe, quando hoc epitheton honeſtiſſimum, ac nil ſacri præferens Neapolitanis attribuit. Atque hæc ſatis ſuperque de veterum civium meorum Chaldæis ſtudiis in noſtra urbe Ἑλληνικῇ florentiſſimis, quæ ei decoris plurimum conciliabant, ac famæ; & quæ in ea tanto animi ardore antehac exculta fuiſſe ignoratum eſt; ita ut ſua quæque vaſcula planetarum icunculis undique ornarent, etiam calamarias thecas, uti cernere eſt Regiam hanc, quam, quoniam nil ſuperior induſtria mea labor eſt, atque tenue negotium, illuſtrandam ſuſcepi. Ex quibus omnibus prolixiore ſermone collectis, ut unde cœptum eſt, redeamus, ratum teneas noſtrum atramentarium vaſculum aſtrologi Neapolitani organum fuiſſe, eoque uſum ad ſuæ artis meras gerras ſcriptitandas, imo unius ex hominibus id genus nugaciſſimi inſtituti, qui ope harum præſtigiarum ſat pecuniæ corraſerat, cum non rude vaſculum, & inelegans, ſed auro, argentoque ſplendidum, & bona arte conflatum adhibuiſſet.

Plurima ſane, ac nova, (an bona judicent, qui lectitarunt,) de planetis a me in hoc cap. & in trib. primis capp. hujus lib. dicta ſunt, congeſta a veterum Scriptorum membranis, quo magis illuſtre ac decorum Regium hoc vaſculum exteris exhiberem: vehementiſſime me mordebat, eo quod ipſe bonam vitæ meæ intercapedinem in ῥαψωδίαις divini Homeri δαψιλῶς καὶ ἀφθόνως deguſtandis triveram, minime tantum divinum planetarum vel nomen, vel ſaltem eorum numerum in longiſſimis poematis commeminiſſe, licet ſollemnia ſint ipſi vocabula Solis, & Lunæ, & plurimarum ſtellarum; rebar enim mihi carum & opportunum tantum virum, & omnium vetuſtiſſimum Scriptorem vel planetarum nomen, vel numerum agnoviſſe. Itaque animo mihi verſanti, ubi Iliadis, aut Odyſſeæ ſeptena ea ſidera indicare quiviſſet Homerus, occurrit ſtatim liber, in quo Achillis ſcutum deſcribit, ejuſque iſthæc prima carmina accipias Il. σ. v. 483.

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν,
Ἠέλιόν τ' ἀκάμαντα, Σελήνην τε πλήθουσαν,
Ἐν δὲ τὰ τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται,
Πληϊάδας θ' Ὑάδας τε, τό τε σθένος Ὠρίωνος,
Ἄρκτον θ', ἣν καὶ Ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,

Ἥ τ'

Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καὶ τ' Ὠρίωνα δοκεύει,
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο.

Quæ doctissimi quique vertunt:

In (scuto) *quidem terram finxit, finxit & cælum, finxit & mare,*
Solemque indefessum, Lunamque plenam,
Finxit & sidera omnia, quibus cælum redimitum ornatur,
Plejadasque, Hyadasque, roburque Orionis,
Ursamque, quam & Plaustrum vulgo vocant,
Quæ ibidem vertitur, & Oriona observat,
Sola autem exsors est lavacrorum Oceani.

Neque ab scholiastis, neque a sagacioribus interpretibus opem exspectes, ut in his astronomiæ plenis versibus planetas septem videas, nam solummodo tibi statim præstant, *Solem*, *Lunam*, & *stellas omnes*, Ἠέλιον, Σελήνην, καὶ τείρεα πάντα· & usque miratus sum tam male mereri de divino vate homines, ut cum videant corporum cælestium callentissimum, imo & quarumcumque stellarum, planetarum vero ignarum traducant, imo & Vulcanum ipsum Deum, quem scuti fabrum inducit Homerus, præsertim cum planetarum orbes in cælo primas agant. Quare si, ut te non diu morer, in tertio ex his versibus levissimam mutationem crees, & pro τείρεα πάντα apponas τείρεα πέντε, statim omnium oculis septenarius planetarum numerus affulgebit, nempe Ἠέλιος, Σελήνη, καὶ τείρεα πέντε· neque statim in me veluti sat audacem excandescas, amabo lectites, quantis argumentis hanc medelam tueri satis sum. Porro si vocem πάντα antiquam & γνησίαν velis, Homerus, *qui nil molitur inepte*, ineptissimus audiet, qui in scuto *omnia sidera*, sive *stellas* scalptas adstruit, inde vix quaternas, aut quinas enumerat; quare certam & ratam Homeri mentem tenes, si interpreteris finxisse Vulcanum Solem, & Lunam cum reliquis quinque planetis, atque ex sideribus Plejadas, Hyadas, &c. præterea qui cogitari poterit, ut in parva scuti area tot reliquis scalpturis locuplete πάντα τείρεα, infinitas pæne stellas formarit Vulcanus? Et scias vatem sapientissimum ἐπιθετὸν hoc πάντα tunc addere sideribus, sive ἄστροις, quando de ipsis in cælo rutilantibus ei sermo est, adeo catum & sollertem vides, Il. θ. v. 555.

Ὡς δ' ὅτ' ἐν οὐρανῷ ἄστρα φαεινὴν ἀμφὶ Σελήνην
Φαίνετ' ἀριπρεπέα, ὅτε τ' ἔπλετο νήνεμος αἰθήρ,
Ἔκ τ' ἔφανον πᾶσαι σκοπιαὶ, καὶ πρώονες ἄκροι,
Καὶ νάπαι· οὐρανόθεν δ' ἄρ' ὑπερράγη ἄσπετος αἰθήρ,
Πάντα δὲ τ' εἴδεται ἄστρα· γέγηθε δέ τε φρένα ποιμήν.
Sicuti autem, quando stellæ lucidam circa Lunam
Apparent perdecoræ, si sit sine vento æther,
Conspiciuntur omnes speculæ, & alta cacumina,
Et saltus: e cælo enim aperitur immensus æther,
Et omnia apparent astra; exhilaraturque animo pastor.

At-

Atque hinc eveniſſe facile credas, ut librarii, eo quod in Homero viderint, πάντα ἄστρα, confinxerint etiam πάντα τείρεα pro πέντε τείρεα exputantes idem valere τείρεα, ac ἄστρα, cum longiſſime diſtent, uti mox dabo. Et ſane miratus ſum vocem Homericam τείρεα neminem ex tot Græcis Scriptoribus, conſului fere omnes, præſertim quos de rebus aſtronomicis volumina confeciſſe novimus, uti Manethonem, Arati fragmenta, Ptolemæum, ceteroſque pro ſtellarum ſignificatu unquam adhibuiſſe, ita ut ſemel in hoc Homeri loco, nec alibi quorumvis librorum eam inviſes: & nullum vocabulum novi, quod magis ſolitarium ſit, ac magis deſertum, quod & unicuique ſat mirum futurum reor; neque aliam cauſam invenies, quare Scriptores aufugerint vocem τείρεα, & dixerint potius ἄστρα, & ἀστέρες, quam quod in eorum oculos vix offenderit, utpote ἅπαξ λεγομένη ab Homero, vel potius, quod vim ejus vocis nil deprehenderint: rariſſima enim vocabula quid denotent, facile nos latet: & quis Pollucem non incuſet, quem, licet ſit onomaſticographus ſollertiſſimus, & ſagacioris ævi, dum lib.4. c.20. pag. 442. omnia ad aſtronomos ſpectantia vocabula congeſſit, oblitiſſimum vides vocis τείρεα, quam reliquis antecellere oportuiſſet, utpote antiquam, & Homeri filiam.

His breviter intellectis, quis non dejeret Homerum ſcripſiſſe πέντε, non autem πάντα τείρεα, ſcil. præter Ἥλιον, & Σελήνην reliqua quinque τείρεα, *planetas*, & ſcribarum inſcitiæ id mutationis tribuendum? Et in mentem revoces, ſicuti poſteriores Græci ſeptena hæc aſtra peculiari nomine compellarunt, πλανήτας, ita antiquiſſimos ἰδίᾳ voce τείρεα vocitaſſe, quo ab ſtellis diſtinguerent: & nil aberrem, ſi pronunciem Homeri ævo nomina Κρόνος, *Saturnus*, Ζεύς, *Jupiter*, Ἄρης, *Mars*, &c. nondum enata, ſed γενικῷ vocabulo dicta τείρεα; etenim etiam Heſiodus in ἔργοις circa finem, cum de ſideribus multa doceat agricolas, planetarum iſthæc nomina omnino reticet, præter bina celebratiſſima Ἥλιος, & Σελήνη· quod ab Moſe tractum reor, qui his duobus aſtris principibus κύριον nomen ſolummodo attribuit. Imo & Romanos ipſos in quibuſdam conſularibus numiſmatis, in queis planetas cuderunt, vides in antica Solem juvenis radiati inſtar, in poſtica Lunam cornutam, quinque vero reliquos ſimplici ſtellarum ſpecie effinxiſſe, adeas ſup. pag.342. Homero parenti indulgentes, qui ex iis ſeptenis ſideribus bina dumtaxat ἰδίῳ vocabulo ſalutat: atque idipſum cernere eſt in quibuſdam gemmis aſtriferis, conſulas πολυβόντον opus Jo. Bapt. Paſſerii: & in præcipua gemma, quam affert Vandalius in diſſertat. pag.19. Solem, & Lunam ſub adoleſcentis, & juvenculæ ſpecie intueris, quinque reliquos planetas ſub unis tantum ſymbolis ſcalptos; tanti valuit etiam apud quoſdam artifices Homeri exemplum, & auctoritas.

Cauſam haud ſcrutari potis fui, cur quanquam Græci nunquam uſi ſint voce τεῖρος, ſive τείρεα, Latini e contrario nil frequentius adhibuerint, licet immutatis quibuſdam litterulis, nempe *ſidus*, & *ſidera*; neque quis ex faſtidioſiſſimis hominibus id etymon cetera ſincerum deſpi-

catui

catui ducat ; etenim binos hos characteres ſexcenties in ſuos affines qua Græce, qua Latine inveniet inverſos in Voſs. etym. & in tract. de litt. permut. cum videas idipſum denotare τείρεα, ac *ſidera*, licet Romana vox γενικωτέρα ſit : præterea reliqua veriloquia ῥήσεως *ſidus*, quæ antehac a doctis viris prolata ſunt, ἄτοπα vides, & longius petita ; nam Græculi ab τείρω, *moleſtus ſum*, extrahunt, quoniam, inquiunt, bene multi ob aſtrorum aſpectum, vel influxum morbo laborant, & *ſiderati*, ſive melius *ſidere percuſſi* audiunt : Τείρεα παρὰ τὸ τείρειν, πολλοὶ γὰρ ἐκ τῶν ἀστέρων κακοπονοῦνται γινόμενοι ἀστρόβλητοι., ita Euſtath. in hunc Hom. verſum. Neque quid melius cudit Voſſius in voce *ſidus*, qui ab εἶδος, *ſpecies*, deducit, licet ſibi blandiatur, *Ex tot etymis ſimpliciſſimum illud, ut ſit ab* εἰδεῖν · ſed quiſque advertit, quam vaga ſit & γενική iſthæc ſignificatio, & mirabitur Voſſium in hoc etymorum negotio, virum ἀκριβέστατον, vocabulum τεῖρος, ſive τείρεα non vidiſſe, ut ſaltem inter reliqua hoc noſtrum veriloquium adnumeraſſet.

Si vero quis a me expetat hujus Homericæ vocis veterem originationem, lubens reponerem eſſe ab טהר, *nitere*; & ut rem firmem ſcias Moſen Exod. 24. 10. id vocabulum ſideribus, ſive τείρεσι tribuiſſe, licet Græcus, & Latiaris, &c. interpretes nil adverterint, quare verſum eſt : *Et viderunt Deum Iſrael, & ſub pedibus ejus quaſi opus lapidis ſapphirini, & quaſi cælum, cum ſerenum eſt :* extrema verba in Moſe ſunt וכעצם השמים לטהר, quæ quidem Homeri ope ad ſermonis ſancti decorem, & vim ingenitam ea redderem, *& quaſi cæli ſubſtantiam, & robur, quando ſiderum ſplendore circumfulget ;* vides contra, quam exſuccum ſit, *cælum cum ſerenum eſt :* LXX. ſat longe ob origine aberrarunt vertentes τῇ καθαριότητι, *in munditie*, & Chaldæi, qui transfuderunt לבריר ab ברר, *clarum eſſe*, dum ſidera haud meminerunt hi interpretes, cum in ῥήσει לטהר includantur, unde Græci extraxere vocabulum τεῖρος. Si autem nova iſthæc interpretamenta, atque etyma animo tuo legentis ſedeant, ex Homeri lectione multam lucem mutuari ſacra volumina fatearis oportet, & ſexcenties idipſum a me factitatum in hoc atramentario opere te meminiſſe reor. Ceterum ſero novi longius ſermonem de voce τείρεα me protraxiſſe, ſed Homeri nomen & honos pace tua dignum reddent : interea facile a me præſtitum eſt revera in tanto vate τείρεα *planetas* valuiſſe, niſi bene multis difficultatibus ejus divina carmina urgeri velis; mihique perdin lætandum eſt, tum quod ſeptena ea ſidera in ῥαψῳδίαις primus veſtigaverim, tum quod Regium hoc atramentarium præter grande, & ingenitum aſtrorum decus, etiam his magni pretii Homeri carminibus, uti Vulcanus Achillis ſcutum tot divinis ſcalpturis honeſtavit, exorna verim.

x. Age ætatem vaſculi noſtri inquiramus, quod negotium extremo huic meo labori ſervavi ; nam a bene multis, quæ in omne hoc opus congeſſi, argumenta antiquitatis hujus organi mihi expromenda ſunt, idque tibi ita recepi ſup. pag. 26. Porro exſpectationi plurimorum me affatim facturum

ctorum ajo lubens, licet præfracte populum, imo & ordinem suadere adnisi sint quidam Regium hoc σκευάριον esse fœtum ἀρτίτοκον, & duobus abhinc sæculis emissum in auras: sunt etiam, qui adeo acutum cernunt ψευδαρχαιολόγοι, ut undique crepent vasculum non thecam calamariam esse, sed lucernam; & piget me hic adscribere, quanta ineptiarum congerie id genus homines sanctæ antiquitatis osores, quos nunc etiam hostes atramentarios dicas, nostrum hoc sincerum vasculum incrustare illepide adlaborarunt; verum hos insuavissimos, & acerbos homines ne curemus, nil enim ingenii latet istorum sub corpore, atque inceptum urgeamus. Porro vel hostis capitalis vetustatis hujus vasculi nobis nunquam aperiet, quo pacto in animi mentem venire potuerit alicui ex nuperrimis sæculis fabro inter planetas Auroram adnumerandi; qui e contrario abreptus & ætatis suæ indole, & majorum quoque exemplo, imo & constanti omnium Scriptorum auctoritate Solem in secunda vasculi facie apposuisset, non vero Auroram, sidus novum, atque importunum contra omnium astrologorum fidem huic thecæ affixisset; in siderum, & planetarum ordine, & disciplina, & nuperos Scriptores, & fabros vocabula nunquam permutare vides, eaque sarta tecta tueri, ne, dum omnia commiscent, veterum hac de arte volumina ab intelligentia desciscant.

Præterea cum nostra ætate horum vasculorum fabros litterarum omnium ἀμούσους noscamus, neque quid novi excogitare satis sint, eas icunculas σκευαρίοις suis scalpunt, quas a pueris didicerunt; quare cum in millenis nostræ urbis, & totius orbis kalendariis inter planetas Solem invisant, haud fieri potest, ut quis horum opificum Auroræ imaginem rosis undique distinctam, ac facem dextra, quin & sinistra flagellum stringentem fingere satis sit; cum bene norint ἀρχαιολόγοι icunculas his instrumentorum generibus ornatas ab antiquissimis Græcæ gentis fabris ad nos transmissas; & nil dubius edicerem fore, ut isthæc Auroræ atramentariæ symbola, maxime flagellum, ne doctissimo quidem nostri ævi antiquario huic Deæ attribuere in mentem unquam ceciderint: tantum abest, ut jejunus quis ærarius, & argentarius faber de his eruditionis plenis instrumentis nostra, vel paullo superiore tempestate cogitarit. Quare fateamur necesse est bonæ vetustatis ævo quandam rempublicam Auroram pro Sole inter planetas adcensuisse; & fastis suis hanc Deam eo habitu pictam apposuisse, atque hinc facile ejus civitatis artifices exemplar exprimentes scalpsisse vasculis. Quænam fuerit hæc urbs de Aurora, Sole posthabito, benemerentissima, superiori libro cap. 3. pag. 362. & seqq. vehementibus conjectationibus me divinasse reor, nostra nimirum Neapolis, quæ utpote urbs Ὁμηρομανεστάτη, hanc Deam astrorum principi antetulit, cum divinus vates Auroram ubique suorum carminum salutat de Sole quasi nihil sollicitus: relegas, quæ inibi a me multo labore ea de re collecta sunt, ut de quibus nunc sermo est, te magis urgeant: addas, quæ de insano Neapolitanorum in sidera, & planetas studio plurima paullo superne hoc cap.

edisse-

edisseruimus; fortasse μυστηριῶδες quid magis in Aurora vestigarunt cives mei, quam in Sole; & sane nisi urbs, quæ otiosa esset, & perdite nocte, dieque astra meditaretur, insolentem hanc Solis in Auroram mutationem concoquere minime valuisset: quæ quidem satis ardua detegere cum mihi datum sit, porro facessant, quotquot vasculum, ejusque icunculas non antiquissimi, sed paullo anterioris ævi opificium esse ubique viarum crepant.

Præterea in hos refractarios ita urgeo: cum sequioris ævi astronomici Scriptores, etiam sapientiores hebdomada non ab Saturno, sed a Sole cœptare universi jurata fide edixerint, ut superne pag.315. bene multis ostensum est, & fundos dedi Vettium Valentem, atque Ausonium, præter cuncta kalendaria ejusdem ætatis, qui Soli primam τάξιν, & sedem deputant; profecto si artifex hujus nostri vasculi paucis ante sæculis vixisset, minime a Saturno, sed a Sole planetas diales enumerasset, ac scalpsisset, errore longa temporum serie fulto ac firmato abreptus; in quem etiam Seldenum Angliæ lumen τὸ τηλαυγὲς, ac præclarissimos nostræ ætatis mathematicos universos offendisse multis verbis conquesti sumus pag.331. Igitur nimis solute, & oscitanter mecum ageret, quisquis contra hujus cimelii antiquitatem certaret; cum sane argentarius faber veram, & vetustissimam, quoad ordinem planetarum dialium, rationem, quæ ætate sua vigebat, tenuisset, neque novam septem siderum seriem ex se ipse creasset, ac Saturnum, quod ita sibi lubuit, Soli antetulisset. Itaque concludendum mihi est vasculum hoc Regium elaboratum sæculis prisca vetustate beatis, quando non dum ob temporum malignitatem ab Sole initium dierum sumebat hebdomas, sed a Deorum omnium parente Saturno: imo nil licenter dicam, si affirmem nullum artificem vel ætatis nostræ, vel paullo anterioris hoc nostrum organum his icunculis eo planetarum ordine, quem intuemur, honestare potuisse, quando etiam ab Ausonii ætate a prima sede Saturnum immerito deturbatum legimus; & licet Cassius vid. sup. p.334. & vetera monumenta ei primam tribuerint, nisi lucem nostrum vasculum vidisset, atque ipse, prolatis bene multis veterum testimoniis, ejus principem inter septena sidera locum tutatus essem, adhuc secundas ageret, & Soli cederet; itaque monstri instar dicas, si faber nuperrimi, non antiquissimi ævi, tot Scriptorum multitudini, totque ἀρχαιολόγων opinioni multorum sæculorum serie obfirmatæ obsistens in primam thecæ nostræ calamariæ faciem senem Saturnum, non vero Solem immisisset.

Ad hæc adserere cogeremur & scaphulam, & marmoreum monumentum, quæ Montfauconius, & lucernam, quam Passerius mihi præstiterunt, vid. sup. pagg.323. 326. 330. ubi planetæ eodem ordine, ac in Regio atramentario renident, ac nullusdum veterrima isthæc terna monumenta pernegavit, duobus abhinc sæculis esse fabrefacta: e contrario, quoniam omnes juratissimi triplex hoc astriferum λείψανον vetustissimum salutant, quisque etiam urgetur, ut atramentarium nostrum scaphulæ, marmoreo monu-

mento, & lucernæ simillimum, ejusdem esse vetustatis opificium fateatur, nisi susque deque omnia permiscere ac turbare appetat. Quæ omnia tam aperta, & ponderosa pro tuenda vasculi suprema vetustate abducere prorsus valent, ut id genus homines nil nisi pingue contra blaterantes tandem desistant; & potius admirentur ingens, & singulare patrii vasculi pretium, tum ob Homericam Auroram, quam Neapolitani vice Solis inter planetas adscripsere, tum quod verum septem astrorum ordinem tandem nacti sumus, & lucis plurimum antiquis Scriptoribus, ac Dioni Cassio præsertim enatum est; & Regi D. N. gratulentur, quod gemmis suis carius pignus sibi accuraverit, nec longe gentium abire siverit.

Si autem certi simus, quinam fuerit hujus organi possessor; nempe astrologus, & constet non esse postremorum temporum opificium, sed remotissimorum, desperandum solummodo est certam vasculi ætatem internoscere, cum in eo nullas annorum notas, vel characteres invisamus; attamen liquido scimus inter bini sæculi intercapedinem nostri atramentarii opus posse concludi, scilicet ab paucis ante Augustum annis ad Dionis Cassii, aut paullo posteriorem ætatem, quam sane ex multis, quæ a me in totius hujus voluminis cursu dicta sunt, facile firmandam reor. Docet nos Cassius ipse hebdomadis planetarum τάξιν, ordinemque ab Saturno incipientem haud diu, (ratione nempe habita ætatis suæ,) in Romanos penetrasse ab Ægyptiis, & jam tandem, i. e. ævo suo, sollemnem & patrium morem evasisse, (quem Dionis locum probe pag. 334. excussimus, & nitori suo reddidimus;) postea vero temporis Christiana religio ac sanctitas planetarum ordinem invertit, Saturnumque ad ultimam sedem dejecit, Solemque principem dierum creavit ob divinam Christi domini ἀνάστασιν· ita ut jam sub Honorio Aug. ubique gentium primus hebdomadis dies Solis, septimus Saturni nomine præpostere censeretur ex Ausonio, aliisque, quos superne pag. 331. hujus mutationis testes produximus: igitur Regium hoc σκευάριον jam hujus imperatoris tempestate antiquius dicas, cum in eo suffixi sint planetæ more veterrimo, locum principem occupante Saturno.

Præterea structura nostri vasculi conjurat cum ea, quæ in Menedemi theca calamaria visebatur, nimirum πολύωψ, & hanc sane talium vasculorum formam Augusti ætate viguisse credendum est, nam in Antholog. lib. *6.* cap. τῶν τεχνογράφων Philippus epigrammatis auctor, qui Menedemi meminit, Octaviani familiaritate fruebatur; de voce πολύωψ, *multis faciebus constans*, ad satietatem, & fortasse κυριωτέρως quamplurima dicta sunt sup. pag. 18. Et sane ea est hominum indoles, ut vasis, & cujuscumque artis organis quandam certam figuram impertiantur, eaque diu servetur, inde volventibus annis aliam comminiscantur; ita ut sæpe horum cimeliorum majorem, aut minorem ætatis vetustatem ab forma facile divinent ἀρχαιολόγοι· quare cum circa Augusti ævum & ipsa Menedemi atramentaria theca non unis faciebus conflata sit, & Dionysii

nysii

nysii Halicarnassei scribentis vasculum octogonum videas sup. pag. 16. qui etiam hujus imperatoris sæculo floruit; addam etiam tertiam calamariam thecam, quam nuperrime depictam acquisivit Rex fortunatissimus totidem faciebus distinctam, & constat Pompejos, unde extracta est, sub Nerone desedisse, quis neget circa Augusti sæculum atramentariorum artificum ingenium fuisse vascula sua potius in octogonam speciem conformandi? licet deinceps frequentius in rotundam desciverint; quare jure dicas, dum nostrum σκευάριον, & Vassallianum, vid. pag. 17. octangula cernis, ea ætate fabrefacta, nempe Augustea, quando ea forma γενικῶς obtinebat, fabrique veluti fide data eam imitabantur.

Præterea pro tuenda Regii hujus vasculi prisca ævitate bene multa adhuc suppetunt argumenta, quæ mixtim percensenda reor, ne in re certa otium teram. Vides id organum opere ἐμπαιστικῷ fabrefactum, quænam sit ars ἐμπαιστική, vide plurima, & nova a me exprompta pag. 395. & seqq. & inibi reperies circa Augusti sæcula ipsam cum primis celebratam; & ne ad peregrina cimeliarchia vagemur, adeas veterum gazarum thesaurum Herculanensem Regis nostri Augustissimi, ubi sexcenta vascula eodem opere, ac atramentarium nostrum conflata reperies, quorum aliqua pag. 378. ipse indicavi, & inter reliqua præcellunt congius, & Æsculapii, atque Hygiæ lamella, consulas pag. 378. præter guttos, sive gutturnia, & parvas acerras, necnon imagunculas, quæ omnia ex ære compacta vides, sed argenteis ornamentis in ipsum æs immissis splendentia æque, ac Regia theca calamaria, ita ut ab uno artifice elaborata dejerares: & notum est quædam artificia certis temporibus viguisse, imo & fabrorum indolem atque ingenium sæculum, & annos sæpe nobis aperte offerre; conjurant hac in re mecum, qui rem numismatum vel parum callent, & quicumque temporum vices in cujusvis generis antiquis monumentis animadvertere in numerato habent. Quare, cum Regium cimeliarchium ditissimum sit vasculis, icunculis, imo & statuis ipsis, præter cetera, arte ἐμπαιστικῇ confectis, nisi qui ferus est id genus studiorum, neget nostrum organum atramentarium ejusdem ætatis esse, ac reliqua Herculanensia cimelia, dum, ut ovum ovo, simillimum vides: & cum id oppidum Titi Aug. ævo Vesuvii cineribus obrutum sit, jure a me nostri σκευαρίου ætas inter primores Cæsares circumscripta est: porro qui sapiunt, non esse magis fidas temporum notas ac characteres edicunt, quam si vasculorum opera simul conspirent, ac ejusdem ingenii sint, atque opificii.

Hujus ætatis firmatur esse hoc atramentarium, eo quod planetis secundum hebdomadis dies illustre est, atque abusus fuit astrologus, uti superne p. 700. &c. multis a me præstitum est: & scimus Horatium, Petronium, ac Statium chartis illevisse Neapolitanos Chaldæis studiis floruisse, imo & his perditam operam impendisse, qui utpote vasculi hujus fabri, planetas ubique vasculorum affigebant; addas, quoniam ostensum est fere omni cap. 4. lib. 2. ejusdem σκευαρίου artificem planetarum icunculas ab Ho-

 meri

meri versibus expressisse, fateariș necessum esse ea tempestate conflatam hanc thecam calamariam, quando & fabri ærarii, & argentarii Neapolitani audiebant Ὁμηριχώτατοι· & certum est ex Petronio, vid. sup. p. 362. &c. urbem nostram Homeristis homuncionibus plenam fuisse; & Philostratus refert, ut dictum est p. 514. vel pueros decennes nostrates secum tantum vatem undique circumtulisse, atque apprime calluisse; circiter igitur horum Scriptorum tempora Regium σκευάριον conflatum credas oportet.

Neque præteream antiquissimum nostri vasculi pretium oppido commendare admodum breve foramen, in quo calamus atramento tingebatur; etenim sub primis Augustis ita id genus organa aptabantur; do tibi testem atramentarium Dionysii Halicarnassei, quod apposui p. 16. & licet depictum sit in volumine sat inferioris ævitatis, tamen inibi a me dictum est librarium exscripsisse ab longe antiquioribus, & optimæ ætatis membranis, & fortasse etiam ab αὐτογράφῳ, nam Dionysii imago elegantior est, quam decimi sæculi ingenium ferebat. Præterea Regi nostro omnium felicissimo bina atramentaria ex ruinis Herculanei, & Pompejorum oblata sunt, alterum ex ære, depictum alterum, & utrumque breve foramen superne præseferunt. Neque oblivisenda theca calamaria ex argilla, quam Boldettus in grandi opere de Cœmeteriis to. 1. pag. 329. nobis exhibet, vel in ea cernere est sat exiguum foramen, ita ut vel jejunæ gentes & egentiores primorum Cæsarum sæculo ea forma his vasculis uterentur. Neque promptus ac lubens assurgas, atque obgannias Vallianum atramentarium organum vetustissimum, utpote planetis etiam olim decorum, quod tibi objeci pag. 17. esse sat hiantis oris, atque undique patentis; nam statim reponam operculum ei marmorarium fabrum certe adglutinasse in medio arcte pertusum, sed temporis edacitati gluten cessisse, quare ab vasculo distractum est: atque ita accidisse fatearis oportet, nam alias, nisi binas partes habuisset marmoreum hoc organum, introrsum excavari haud quivisset: & scias etiam Regium hoc nostrum atramentarium ex ære repertum esse, decusso ob ævitatem majori operimento, quod si pessum ivisset, omen Superi avertant, etiam os hians præseferret, ut in schemate cernere est init. hujus operis adjecto.

Imo ἀρχαιολόγοι, si σχῆμα cujusvis atramentarii invisant ore patulo, statim illud ad inficeta sæcula amandant; etenim etiam ipse consului quasdam icunculas, quas adjicere soliti fuere voluminibus librarii, nobisque passim præsentant libri illius auctorem scribentis habitu, veluti Evangelistas, &c. ac reperi, si ævi nequioris sint, vasculum atramentarium apertissimo ore nobis exhibuisse; & ne te longe ablegem, in Montfauconii palæographia in S. Lucæ scribentis icuncula, utpote oppido barbara, vide pag. 22. sanequam patens atramentariolum est. Inde idem Montfauconius laboriosissimo huic operi apponit pag. 23. thecam calamariam *San-Dionysianam* affabre pictam, & sexcentis ornamentis illustrem, atque illam ratus est *remotissimæ vetustatis;* verum statim ac in eam

oculos

oculos convertes, recentissimæ ætatis deprehendis, tum quod forma ipsa notam hanc præsefert, tum quia superne cernere est omni ex parte apertum ac patens orificium: hinc Benedictini anonymi Parisienses in opere diplom. hocce Sancti Dionysii atramentarium tacite tum nuperrimum, & ἀρτίτοκον opus traducunt, tum levioris fidei in eo Montfauconium incusant, dum illud posthabent. Igitur in id genus vasculis arctum foramen, ut in nostro vides, certum antiquitatis pretium esse sapientiores conjurant. Irascor interea nostræ ætatis pictoribus, qui, utpote veterum morum ἀμύστοι plerique omnes, hanc calamariam supellectilem hianti orificio depingunt, quod non advertit Pelleterius, & quotquot de pictorum erroribus scripsere; quare admonendos reor, ac castigandos, ne posthac idem peccatum urgeant.

Neque exputo importunum, si διὰ βραχέων adjiciam quædam ornamenta icuncularum nostri atramentarii etiam ejus veterrimum ævum ostentare: & sane vides fere omnes planetas sceptro armatos, sive ῥαβδοφόρους; ac veluti *satellites*, & ipse sup. p. 348. ostendi eos salutatos duodecim zodiaci Deorum *lictores*: hinc facile colliges, perquam remota ætate hos ita scalpi oportuisse, cum id genus abstrusæ eruditionis plenæ fabellæ inficetissimos nostri ævi artifices omnino latent; qui finxissent etiam Saturnum, ut moris est, βαθυγένειον, & μακρογένειον, *promissam barbam habentem*, non vero, uti insolentissimum est, εὐρυγένειον, *latam barbam habentem*, uti effictus est in Regio σκευαςῳ, adeas pag. 347. & unus vetustissimus artifex Martem conformasset χρυσήνιον, *aurea ligamina habentem*, inspicias attentius σχῆμα, & consulas pag. 367. ac Mercurium finxisset σπαργανιώτην, vid. p. 369. σπάργανον enim proprium hujus numinis indumentum erat; ut & vitem auream prætercam, quam vasculi operimento majori affixam intueris, deque ea ipse non pauca illevi pag. 373. & gluten ipsum taceam, quo de p. 403. non posthabenda invenies; quæ ambo satis sunt, ut longissimam ætatem hujus organi commendemus. Hac igitur sat multa collecta argumentorum vi, qua & pretium, & antiquitatem Regii σκευαςῳ tutati sumus, nil dubii est, quin posthac haud hiscere quidam audeant contra hanc eximiam vetustatis gazam; ceterum ne curemus, si idem ineptiarum negotium urgeant, nam istorum hominum de tanto vasculo judicia haud illud dedecorant, quos *Bœotum in crasso jurares aere natos*.

XI. Demum minime obliviscendum mihi est sat pauca, & cursim loqui, nam res non tanti est, de octangula organi nostri figura; etenim bene multi aures meas obtuderunt, cur atramentarius artifex illud non ἑπτάγωνον conflarit, cum septem planetas ei suffixerit: quidam suavissimi, atque antiquitatis parum consulti rati sunt faciem illam imaguncula carentem adhæsisse alii vasculo, a quo tempestatis injuria distractam ac sejunctam esse, indecoram visu ajentes elegantissimi cimelii faciem inanem, nulloque ornatu honestam; quare jurarunt certo certius eam partem, quæ nuda

nuda est, efferruminatam parieti alterius vasculi, alias septem faciebus distinctum illud fudisset artifex, quo σκιναρὶα partes totidem icunculis responderent. Verum hæ sunt gerræ germanæ; etenim, præterquamquod veteres ταχυγράφους uno atramenti organo usos scimus, repono dignitatem & leges architectonices edicere aberrare fabrum, atque in sua arte hospitem esse, si vel ædem, vel aram, vel minimum vasculum fingat imparibus faciebus, ac lateribus; ideo vel rotundum, ut plerumque moris est, vasa conformant, vel paribus lateribus constantia, ut latus lateri, angulus angulo, non e contrario latus angulo, quod fat informe, & visu inconcinnum est, respondeat. Igitur ut artis præcepta sectaretur, quorum scientissimum fuisse oportuit vasculi nostri fabrum, potius ὄψιν unam vacuam esse voluit, quam ab architectonice abludere turpiter; præsertim, cum ex ea octogona figura, unde initium sumerent hebdomadis dies, clarius ac facilius haberetur. Idipsum dat animadvertere marmoreum atramentarium Vassallianum, cujus schema superne depictum est pag. 17. in quo septem ejus parietes pertusos vides, quibus affixæ totidem erant imagines, octavus paries impertusum se prodit, ut angulorum potius, ac laterum συμμετρία servaretur, nulla icuncularum ratione habita, præsertim cum hæc theca calamaria e marmore nulli alii vasculo adhærescere potuerit ob facierum curvitatem.

Testem ac fundum voco eorum, quæ a me ipso facile excogitata sunt, Baptistam Albertium docentem lib. 7. cap. 4. p. 206. Venet. 1550. *dell' Architett. Veggiamo ancora, che la natura si è dilettata delle cose, che hanno sei facce; percioccbè le pecchie, e i calabroni, e ogn' altra specie di vespe, che tu ti voglia, non hanno imparato a fare quelle loro stanzette ne' loro teatri mai d' altro, che di sei facce:* sed Albertius veterum Scriptorum auctoritates colligere oblitus est, quas a me accipies: Ovid. Metam. lib. 15. v. 382.

Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fœtus
Melliferarum apium sine membris corpora nasci,
Et serosque pedes, serasque assumere pennas?

Item Varro de R.R. l. 3. c. 16. p. 365. edit. Gesneri: *Tria enim harum cibus, domus, opus; neque idem, quod cibus cera, nec quod ea mel, nec quod mel domus: non in favo sex angulis cella, totidem, quot habet ipsa pedes? quod geometræ ἑξάγωνον fieri in orbe rotundo ostendunt, ut plurimum loci includant.* Idipsum recoquit ibid. p. 372. *Favus est, quem fingunt multicavatum e cera, cum singula cava sena latera habeant, quot singulis pedes dedit natura.* Auctor de laudibus vitæ monasticæ a Sirmondo editus ad Goffridum Vindocinensem ep. 4. 1.

Hexagonis cellis, quæ mella liquentia condunt,
Utile, mirificum quæ fabricantur opus.

E Græcis in Geopon. 15. 3. hæc habes: *Τὸ δὲ φιλότεχνον αὐτῆς, καὶ ἐγγὺς λογικῆς διανοίας μάλιστα θεωρεῖται, ἐξ ὧν τὰς θήκας ἑξαγώνους ποιεῖ*, quæ ita

verto,

verto, *amor autem filiorum, quem* (apis) *ipsa nutrit, & cognitionis vis, quæ ei inest, quasi rationis particeps, potissimum dignoscitur ex eo, quod cellas struit sexangulas*. Sed ut te oblecter, apponam versus elegantiores Pisidæ ex Κοσμουργίᾳ, sive *de mundi opificio*, licet non tam vetustus sit vates, v. 1137. cum eo, quod adnexum est, nil malo interpretamento:

Τίς τὴν μελίτταν τὴν σοφὴν, τὴν ἐργάτιν
Γεωμετρεῖν ἔπεισε, καὶ τελωροφοῦς
Οἴκους ἐγείρειν ἑξαγώνων κτισμάτων;
Ποιεῖν δὲ τὰς σύριγγας οὐκ ἐπ' ὀρθίας
Γραμμῆς διευθύνασαν, ἀλλ' ἐγκαρσίαν
Μήπως ὀλισθήσωσιν οἱ κάτω πόδες
Ἐκ τῶν ἄνωθεν φορτικῶν βαρημάτων·
Εἶναι δὲ μᾶλλον τὰς παραλλήλους θέσεις
Τῶν ἀντιλόξων κτισμάτων ἐρείσματα·
Ὡς καὶ τὸν οἶκον ἱστάναι βεβηκότα;
Καὶ μηδὲν ὑγρὸν ἐκπεσεῖν τῆς ἰκμάδος.
Γεωμετρῶν ἐντεῦθεν, Εὐκλείδη, σκοπεῖ,
Καὶ σχῆμα μηδὲν γραμματικὸν περιξέσῃς,
Μήτοι σε κέντρον τῆς σοφῆς διδασκάλου
Πλήξῃ μελίττης, καὶ μαθεῖν ἀναγκάσῃ.

Quis mellis opifici liquentis optimæ,
Geometriam exercere suasit, ac domos
Tectis tribus sexangulares condere?
Et fistulas non lineis dirigere
Rectis, at obliqua via, flexo ordine:
Ne forte labantur pedes usquam infimi
Ex sarcinis superis, quibus pondus grave est:
Sed paribus ut spatiis locati limites
Sint fornicatarum ædium stabilimina,
Quo cella stet firmata rectis arcubus,
Et nectaris nil dulcis excidat foras.
Geometriam tractans vide, Euclide, hoc opus,
Nullam at figuram linearem detrahas,
Ne aculeus magistræ apis doctissimæ
Te pungat, addiscas ut invitus licet.

Ceterum jam Euclides noverat inter elegantiores figuras adcensere hexagonum, & pueri geometræ norunt ejus πεθρύλλητον, & longiorem prop. 15. lib. 4. Εἰς τὸν δοθέντα κύκλον ἑξάγωνον ἰσόπλευρόν τε, καὶ ἰσάγωνον ἐγγράψαι. Atque adeo verum dicas apes cellulas suas sexangulas construere, ut architectorum princeps Vitruvius figuras ἑξαγώνους vocet κατ' ἐξοχὴν *favos*, lib. 7. cap. 1. pag. 127. Amstelod. 1649. *Cumque ea pavimenta exstructa fuerint, & fastigia exstructiones habuerint, ita fricentur,*

tur, uti si sectilia sint, nulli gradus in scutulis, aut trigonis, aut quadratis, seu FAVIS *exstent*. Quare miror Columellam de his apium cellis loquentem lib. 9. c. 15. pag. 685. edit. Gesneri sexangulam figuram non meminisse: *Ceterum figura cerarum talis est, qualis est habitus domicilii; nam & quadrata, & rotunda spatia, nec minus longa suam speciem, veluti formæ quædam favis præbent; ideoque non semper ejusdem figuræ reperiuntur favi:* verum ut cum tot Scriptorum turba conjuret Columella rerum rusticarum callentissimus, in ejus κειμένῳ vocem *longa* confingerem quovis pignore *sexangula;* etenim quod ἁπλῶς *longum* est, nullam ingerit menti figuram, & quis unquam vel inter gentes barbaricas auribus hausit *domus longa?* contra vero apte dicitur, *domus rotunda, quadrata, sexangula*, &c. miror sane nil hac de re Columellæ interpretes doctissimos adnotasse, vel parum hæsisse.

Servavi Plinii documenta, quo simul proferrem, cum multiplicia sint, de sexangula figura, licet etiam hic historicus crediderit apes eam amare, ac parare, quod senis pedibus gaudeant: *Sexangulæ omnes cellæ, singulorum ex pedum opere* lib. XI. c. 12. segm. 12. *Vespæ in sublimi e luto nidos faciunt, & in his ceras: crabrones cavernis, aut sub terra; & horum omnium sexangulæ cellæ*, lib. XI. c. 24. segm. 20. Inde Plinius ait etiam in aliis rebus, & præsertim in gemmis hanc ἑξάγωνον formam, sive æqualibus lateribus constantem naturam persequi, uti asserit de adamantis quadam specie, qui *laterum sexangulo lævore turbinatus nascitur*, lib. 37. c. 4. segm. 15. Idipsum adstruit de gemma, quæ dicitur *iris*, nempe *sexangulam esse, ut crystallum*, lib. 37. c. 9. segm. 52. & de crystallo accipias ejus verba: *Quare* (crystallus) *sexangulis nascatur lateribus, non facile ratio inveniri poterit*, lib. 37. cap. 2. segm. 9. & revera interpretes jurant ea forma reperiri in montibus Ebrodunensibus, & Diensibus in Delphinatu: & injuria Jul. Scaliger in exercit. 118. pag. 180. de subtilit. exagitat Cardanum de hujus crystallorum figuræ ratione, cum ipse nil melius, aut opportunius excogitarit; dum satis superque est definire naturam laterum συμμετρίαν sectari, uti jam & Pisides olim, & nuper Albertius docuere. Hinc vellem, ut gemmarum artifices ad hunc laterum numerum eas effingerent, uti olim perpolitas meminit Plinius lib. 37. c. 5. seg. 20. *Poliuntur omnes* (berylli) *sexangula figura artificum ingeniis.* Demum idem historicus lib. 2. c. 18. segm. 15. aperte profert naturam adeo eam amasse, ut *multa promi amplius possint secreta naturæ, legesque, quibus ipsa serviat. . . qui numerus sexangulas mundi efficit formas.*

His animadversis, dicas apes, (ut de gemmarum artificibus, & de tellure ipsa sileam,) natura auspice γεωμετρεῖν, & cellarum suarum σχῆμα ad optimæ artis regulam & normam confingere, paribus scil. lateribus; quare minuti ingenii specimen Varro, & Plinius exhibent, dum edocent, eo quod apes senos pedes nactæ sunt, idcirco ἑξαγώνους favos suos conformare; & miror magis Vitruvii interpretes quosdam, vide adnotationes,

tiones, in Varronis verba juraſſe: præſertim cum Scriptores, licet non elegantis ætatis, uti Piſides, jam edixiſſent naturam in apibus γεωμετρεῖν, & quiſque a teneris diſcit idipſum Platonem pronuntiaſſe: ſcias Perroltium in hunc Vitruvii locum nihil adſcripſiſſe. Igitur, ut, unde dilapſus eſt ſermo, redeat; jure faber atramentarii vaſculi heptagonam figuram aufugit, atque ſatius ei, ac antiquius fuit artis architectonicæ, & συμμετρίας præceptionibus, quam planetarum numero in formandis faciebus proſpexiſſe: & porro faceſſant, quotquot de calamariæ thecæ noſtræ octonis ὄψεσιν inepta ſatis in vulgus venditant, vel potius cum Piſide vetuſto Scriptore, atque Albertio recentioris ævi conjurare in animum inducant: vel ſi quid temporis eis ſuppetat, inviſant lib. 5. procemium Pappi Alexandrini in collect. mathem. qui totus eſt in commendanda apum induſtria, ac pleno geometriæ ſtudio, quod urgent in favis ſexangulis conformandis: quem locum, utpote longiuſculum, indicare ſatis habeo.

Atque hæc affatim, quæ de jam πολυτιμοτάτῳ vaſculi negotio dicere aggreſſus ſum; ſcio rem atramentariam prodigialiter auctam me appoſuiſſe, ſed fortaſſe pretium operis haud inſelix dicas, ſi & meum ſcribentis fervens ingenium noſcites, & memineris nunquam cautum fuiſſe, ne φιλολόγοις ſit quædam rei argumento intermiſcendi poteſtas, nec columnas id interdixiſſe, præſertim ſi ordinis virtus, & lepos, quem ipſe religioſiſſime colui, minime poſthabeatur. Itaque omne opus, quod inter manus crevit, apte ſibi reſpondet, cum, uti in προλεγομ. fuſius dictum eſt, in binos libros diſtinctum ſit, quorum primus univerſum atramentarium negotium amplectitur: ſecundus circa vaſculi ornamenta omnis verſatur, atque eoſdem in fere æqualia capita diſtractos vides: & quo utraque materies veteris elegantiæ monumentorum plena magis diteſceret, & legentium animos nil importuna varietate pelliceret, primi libri extremitati πάρεργον appoſui de veterum voluminum figura, & ornamentis: qui commentarius non parum atramentariam ſcriptionem juvat: alterius libri oræ bina capita de Neapolitanæ reip. decore, ac ſtatu adſuere pæne coactus ſum, eo quod Regium σκευάριον Neapoli conflatum reperi: atque has tenes nil mixtas operis partes, ac γενικὸν totius argumenti nil turbatum ſpecimen.

Quoniam jam ſatis multa congeſſi, nunc mihi quaſi perorandum eſt. Pretium ſane, ac dignitatem hujus Regiæ thecæ calamariæ tantæ raritatis dicas, ut ſolitarium ſit, nec in tot uberrimis principum virorum, ac Regum cimeliarchiis ſecundum invenias, ita ut hanc gazam invidere neceſſe ſit, donec vel par organum, vel ſaltem ſimile e telluris ſinu in apricum prolatum quibuſvis curis, ac divitiarum vi conquirant. Evolvas ſat grandia Antiquitatum volumina Montfauconii, ac minores etiam id genus συλλογάς, quamlibet vel ignobilis, ac minimi vaſculi ſpeciem, & exemplar inviſes, vaſculi atramentarii typum omnino deſideras: cum autem virum ſummum ingens opus ſuum hoc organo deſertiſſimum proferre in lucem mirum in modum piguiſſet, tantæ horum σκευαρίων egeſtati con-

consulendum ratus *San-Dionysianum* atramentarium, de quo sup. pag. 729. νοθείας plenum pingendum curavit.

Quo autem fato, & infelici sidere factum sit, ut ex his scriptionis vasculis, quæ, ὅτα κόνις, olim fuisse oportuit, id unum e terræ visceribus eruperit, videritque auras, cum ignarissimis scio, causam vestigent alii; & Vassallianum e marmore atramentarium, utpote argentei planetæ ab eo decussi sunt, caretque operculo, dicas potius organi dimidium; atque si Rex thecam calamariam ex ære ab Herculanei ruinis nuperrime nactus sit, eo quod rotundæ speciei est, nullisque nitet ornamentis, si cum nostro comparet quis aurea vite splendido, argenteisque planetarum icunculis illustri, veluti ignobile vas, ac posthabendum facile exputabit; ceterum id unum admiremur omnes paucis abhinc annis, nempe ab Regis D. N. veterum supellectilium amantissimi adventu Neapolitanam tellurem tanto Principi pronam, ac obsequentissimam veluti sinum aperuisse, & inter immanes vetustatum divitias terna hæc etiam μελανοδοχεῖα a majoribus, atque ab exteris perdiu expetita tandem effudisse.

Porro Regiam hanc thecam unde unde adspicias, extremæ dignitatis reperies, nam præterquam quod id genus vasculis ceterorum Principum virorum cimeliarchia deseruntur, vides electissimis metallis illustrem, & politissima arte conflatam; sed quod illius pretium enorme, atque ἄφθονον reddunt, sunt icunculæ planetarum secundum hebdomadis dierum ordinem ei suffixæ, quas horum Deorum τάξις tantæ raritatis ostentat, ut vix terna vetustatis monumenta, licet fuissem acerrimus vestigator, (etenim, procul sit invidia, fere omnes ἀρχαιολόγων, qui eas gazas collegerunt, libros consului, quæ init. hujus lib. 2. depingenda curavi,) scrutari satis fuerim, nec integra figura prædita repererim, ut in nostro σκευαρίῳ, sed solum protomas: quin scias, licet Italiæ lumen Passerius ingens corpus gemmarum astriferarum, & lucernarum miro ordine, ac commentario digesserit, ac exornaverit, ne privam quidem gemmulam planetis dialibus insignem nobis exhibuit, ex lucernis vero vix una, nescio, quo benigniore sidere, opus suum honestavit: adeo rarum, ac insolentissimum negotium dicas quodvis vasculum, vel gemmam ἑβδοματικοῖς planetis splendidam. Si vero addas nos huic regio atramentario pro Sole Auroram affixam intueri, adeo vetus hujus organi dignitas, & ὑπεροχὴ increscit, ut prorsus singulare prædices, & μονογενές, hinc desperandum est, ut alterum ætas proferat in lucem.

Atque haud scio, an quid grandius, & hominum admiratione dignius hoc vasculo effingi possit, si advertas, quantum utilitatis, atque incrementi rei litterarum publicæ adjecerit; vides enim antequam in luminis auras venisset id κειμήλιον, de atramentariis vasculis tot primi subsellii ἀρχαιολόγοις ne brevem quidem diatribam exarandi negotium in mentem venisse, licet de veterum scribendi ratione ingentia volumina compegerint, cum scriptoriæ unæ ceræ, & tabulæ eorum animum obnubilarint; factum est ope hujus supellectilis, ut opinio ceratarum tabellarum, licet tot

tot Scriptorum auctoritate, ac pondere fulta, & firmata, vieta eſſet tandem, ac langueſceret, & ſpes eſt fore, ut brevi etiam intereat; imo & teſtamentorum, & ſyngrapharum codices uno atramento conſcriptos oſtenſum eſt, quanquam omnes juris interpretes contra dejerarint, ac ceris adhæſerint; ut ſileam de medicorum ratione ſcribendi ſuas medicaminum ſchedulas, ſive potius juſſa, & προςάγματα· quare atramentum oblitiſſimum poſt tot ſæculorum intervallum veluti poſtlimio revocatum eſt; ut prætereαm tot vetera reperta & γνήσια, quin & barbara hujus vaſculi nomina in unaquaque trium principum linguarum, ignota prorſus antehac, quamvis in tot veterum membranis aperta ſatis; at non obliviſcar in cauſa fuiſſe hoc organum, ut de librorum forma quadrangula, & quid volumen, codex, & diptycha, &c. audiant in peculiari παρέργῳ adderetur: & licet contra doctiſſimorum virorum ſententias itum ſit, lucis plurimum tum veteribus Scriptoribus, tum juris σώματι affulſit. Quis vero commemoret, quantum & fortunæ, & dignitatis litteris factum eſt, ſi ipſa ejuſdem vaſculi ornamenta penſitet? patefactum eſt nunc primum hujus organi ope, quando cœptum ſit, & qua ratione cæleſtem ordinem planetarum inverti, ut diebus addicerentur; & cur Saturnus, qui nunc extimo dierum præeſt, in vaſculo principem locum, uti ſemper olim, uſurpet: nec non quare Aurora ſecunda ſede, non vero Sol ſplendeat: atque contra poſteriores Pythagoreos res omnis acta eſt, & monſtra opinionum averruncata? Preterea non pœnitenda de his Diis atramentariis, eorumque præſertim ſymbolis: & de ratione metalla metallis immittendi in lucem evecta ſunt; & cujuſdam Neroniani numiſmatis ergo nil illiberale, & longum reip. Neapolitanæ Attico more victitantis ſpecimen antehac intentatum appoſitum, præſertim fratriarum noſtrarum negotium, numerus, nomina, & ſitus tandem fortaſſe divinata, quæ ſane apprime juvarunt, quo vaſculi architectum Neapolitanum fuiſſe ſtitiſſem; & quo palam feciſſem cives meos Chaldæam artem perdite coluiſſe, urbemque ſagarum plenam, atque id genus hominum; & quo longævam σκευαρίας canitiem veſtigari adniſus eſſem.

Quæ omnia ſi probes, in iiſque quid veri ineſſe fatearis, obſtinatiſſima voluntate mihi certandum eſt nihil hoc vaſculo præſtantius, ac rei litterariæ utilius adhucdum repertum eſſe, imo vel quid ornatius inſculpi, aut incruſtari quiviſſe, ſeptem ſcil. planetarum τάξει ſplendidum, quibus & cælum ipſum cingitur, & ſuperbit, ut divini Homeri verbis utar, τὰ τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται, vid. ſup. pag. 722. neque quis præcellentius, ac grandius ornamenti genus cogitet, quo eadem ſupellex condecoretur: quare non ſolummodo Regium hoc μελανοδοχεῖον unicum eſt, & ſingulare, verum etiam vix, aut ne vix quidem ſperandum, ut compar, aut ſimile unquam ætas proferat, quod dialibus ſideribus ex electiſſimo metallo fulgeat. Merito igitur Rex ſapientiſſimus hoc cimelion longe elegantius illo, quod ſibi adquiſiverat Cidrus, (qui Richardi principis vicecomes fuit, quique ſibi conflan-

ftandum jufferat *Scrinium aureum mirificum*, & *calamarium aureum margaritis*, & *pretiofiffimis gemmis infignitum*, ut refert Petrus diac. in chron. monaft. Cafin. to. 4. rer. Ital. Scriptor. Muratorii p. 501.) imo & Indico thefauro fuo pretiofius, ac carius providentiffime cavit, ne ad aliorum principum virorum gazas irreperet, fed ad Herculanenfe cimeliarchium honeftandum munificentia Rege digna fibi comparandum curavit, ne vafculum, quod Neapolitanorum veterum ingenia affabre fuderunt, ab indigenis inconfulto ereptum alienigenæ contra jus fafque fuppilaffent, fpoliifque noftris, atque artium Græcarum decore ditefcerent. Et fane nullus dubito, quin hoc fummi pretii monumentum Regum invidia non careat: atque perquam nobis turpe fuiffet, fi ad longe gentium vifendum acciremur, atque fublatum fruftra pœniteret. Utinam, ficuti dubio procul eft, quin cimelii hujus dignitas fumma fit, & cariffima, ita etiam ipfe fatis fuifsem ad ejufdem antehac offufam obfcuritatem detergendam; verum quivis noftri vafculi infitus, atque ἔμφυτος nigror non aliena luce indiget, cum niteat fua, etenim artifex tanta claritate honeftavit, quanta eft feptem principum aftrorum, quibus illud circumdedit, decoravitque.

F I N I S.

